

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TÜRKİYE’DE BİR POLİTİK ÖZNE OLARAK
GENÇLİĞİN İNŞASI
(1930-1946)

Serap YOLCU

2502080410

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Namık Sinan TURAN

İstanbul/2014

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : SERAP YOLCU

Numarası : 2502080410

Anabilim/Bilim Dalı : SİYASET BİL. VE ULUS. İLİŞK. Danışman : DOÇ. DR. NAMIK SİNAN TURAN

Tez Savunma Tarihi : 21.08.2014

Tez Savunma Saati : 16.00

Tez Başlığı : "TÜRKİYE'DE BİR POLİTİK ÖZNE OLARAK GENÇLİĞİN İNŞASI: 1930-1946"

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLULUĞU~~yla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. NEVİN YURDSEVER ATEŞ	—	—
2- PROF. DR. SİBEL TURAN	k	Kabulüne
3- DOÇ. DR. NAMIK SİNAN TURAN	Q	Kabul
4- DOÇ. DR. BURAK SAMİH GÜLBOY	Şg.	KABUL
5- DOÇ. DR. ADİL BAKTIAYA	n.baktiaya	Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. İLHAN UZGEL		
2- DOÇ. DR. NURAY MERT		Kabul

TÜRKİYE’DE BİR POLİTİK ÖZNE OLARAK GENÇLİĞİN İNŞASI (1930-1946)

Serap Yolcu

ÖZ

Bu çalışma, 1930-1946 yılları arası Türkiye’de gençliğin politik özne olarak konumunu incelemek üzere hazırlanmıştır. Michel Foucault’cu bakış açısıyla kavramın zaman içinde değişen misyonu, sosyal yapı olarak gençliğin modern bir kurgu olarak kabul edilmesine yol açmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye’de 1930’lu yıllarda gençlerin özneleştirildiği dikkat çekmektedir. Özneleştirmede kullanılan yöntemleri ortaya koymak için ise dönemin gençlik politikasını belirleyen basılı yayınlardan öne çıkan *Çığır*, *Ülkü* ve *Varlık* dergilerinin makaleleri incelenmiştir. Değerlendirmeler sonucunda siyasal elitlerin gençlik inşasında ideolojik aygıtları, ortaya koyduğu tezleri ve gençlik beklentilerini tespit etmek için kullandığı anlaşılmaktadır. Sonuçta eğitim, askerlik gibi kurumlar yanında gençliği hedefleyen basılı yayınların inşada efektif bir biçimde kullanılarak, Türkiye Cumhuriyeti’nin devamlılığında gençlerin özneleştirildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Politik Özne, İdeoloji.

THE CONSTRUCTION OF YOUTH AS A POLITICAL SUBJECT IN TURKEY (1930-1946)

ABSTRACT

This thesis deals with the analysis of the youth as a political subject in Turkey between 1930-1946. From a perspective of Michel Foucault, the changing mission of the concept leads to the recognition of the youth as social structure of modern fiction. It seems that the youth was subjectified in Turkey during the 1930s. In order to reveal the methodology on the process of subjectification, articles in the leading journals of the period *Çığır*, *Ülkü* and *Varlık* which determine the youth policies of the time have been surveyed. It has been concluded that the political elites instrumentalized the ideological tools, theses developed by these apparatuses and expectations in the construction of the youth. Finally, besides education and the military service, the print media was effectively used to subjectify the youth for maintaining the sustainability of the Republic of Turkey.

Key Words: Youth, Political Subject, Ideology.

ÖNSÖZ

Gençliğin modern bir kurgu olarak sorunsallaştırıldığı bu tezde, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1930-1946 yılları arası gençliği merkeze alarak özneleştirdiği gerek dergiler gerekse kurumlar çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda temel hareket noktası Michel Foucault'un "özne" kavramı üzerine getirdiği çözümlemelerdir. Foucault'ya göre kavramların anlamları tarihsel gerçekliklere göre değişebilmektedir. Bu durum da her kavramın zamana ve mekâna göre farklı kullanımı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla daha önce sıradan kabul edilebilen bazı kavramlar zaman içinde özne konumuna yükselebilmektedir. Gençlik ise özellikle ulusçuluk yüzyılı olarak kabul edilen 19. yüzyıldan itibaren öne çıkan bir sosyal yapı unsuru olarak izlenmektedir. Ancak bu, daha önce gençlik kavramının olmadığı anlamına gelmemektedir. Gençlik biyolojik süreç olarak her dönem karşımıza çıkmaktadır. Fakat politik özne olarak gençliğin yükselişi 19. yüzyıla denk düşmektedir. Çalışmada bu tespitten hareketle birinci bölümde öncelikle kavrama açıklık getirilerek inşaya elverişliliği ortaya konulmuştur. Ardından 1930-1946 arası, gerek Türkiye'de gerekse dünyada gençliğin beden ve zihin inşasında kullanılan araçlar tartışılmıştır. İkinci bölümde ise gençliğin 19. yüzyılda ortaya çıkış şekilleri Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren gençlik eylemleri çerçevesinde araştırılmıştır. Son bölümde ise gençlik inşası, siyasal elitlerin argümanları doğrultusunda araçsallaştırılan dergi ve kurumlar vasıtasıyla tespit edilmeye çalışılmıştır.

Uzun bir araştırma ve yazım süreci sonucu ortaya çıkan bu tezde, öncelikle yakın zamanda kaybettiğimiz Prof. Dr. Toktamış Ateş'e teşekkürü borç bilirim. Tezime ilk olarak kendisinin danışmanlığıyla başlasam da sağlık sorunları, maalesef birlikte bitirmemize olanak vermedi. Ancak, tezimle ilgili tartışmalarımızda Hoca'nın "Gençlik nedir?" sorusu çalışmamın şekillenmesindeki en önemli basamağı oluşturmaktadır. Toktamış Hoca'dan sonra Prof. Dr. Namık Sinan Turan danışmanlığıyla devam ettiğim tezimde, Sinan Hoca sonsuz sabır ve özenle tez sürecimi yürüterek karşılaştığım akademik açmazları teker teker ortadan kaldırarak bir "ağabey" özeniyle yolumu açmıştır. Aynı şekilde tez izleme komitemdeki değerli

hocalarım Doç. Dr. Adil Baktıaya ve Doç. Dr. Burak Samih Gülboy ile yaptığımız akademik sohbetler, tez sürecinde yoluma ışık tutmuştur. Tezimin en büyük şansı akademik donanımlarıyla her zaman model aldığım hocalarımın jürimde olmalarıdır. İzlemeler aracılığıyla toplandığımızda heyecanımı paylaşımlarıysa, beni hep yüreklendirmiştir. Ayrıca ne kadar yoğun olursa olsun her zaman tezim için vakit ayıran ve beni destekleyen Prof. Dr. Nevin Ateş olmasaydı bu tez eksik olurdu. Bu yüzden kendisine sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yine aynı şekilde Trakya Üniversitesi'nden Prof. Dr. Sibel Turan her fırsatta çalışmama zaman ayırarak, aradaki mesafeyi önemsizleştirmiş ve çok değerli katkılarda bulunmuştur. Prof. Dr. Levent Ürer ve Prof. Dr. Nuray Mert, akıl tutulmalarımın çözülmesi noktasında samimi yardımlarını hiçbir zaman esirgememiştir. Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün ise aslında bu tezin fikir babasıdır. Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde verdiği konferanslar tez konumu belirlememi sağlamıştır. Daha sonra bir araya gelip tezimi tartıştığımızda çalışmam konusunda beni hep cesaretlendirmiştir. Ayrıca özellikle tezimin kavramsal çerçevesini tamamlarken yüreklendirici sözleriyle beni motive eden ve yönlendiren, Prof. Dr. İlhan Uzgel de tezimin son döneminde çok önemli katkılarda bulunmuştur.

Tez sürecinde yüklendiğim sorumluluğu benimle bir kardeşmişcesine paylaşarak desteğini hiç esirgemeyerek bana güç veren, araştırma görevlisi Yeliz Yazan ve eskimeyen dostum Pelin Sencar'a, doktora sürecimin en başından sonuna kadar yanımda olan bölüm araştırma görevlisi arkadaşlarıma ve özellikle Can Kakışım'a sonsuz teşekkür ve sevgilerimi sunarım.

Son olarak adeta benimle birlikte tez yazmışcasına yanımda olan aileme ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu süreçte annemin, babamın, kardeşlerimin ve en önemlisi yeğenlerim Şafak Yılmaz ile ailemize yeni katılan Yunus Emre Çırak'ın manevi desteği, sıkıntıya düştüğümde yolumu aydınlattı. En büyük desteği ise her bunaldığımda beni sakinleştirmeyi bilen ablam Serpil Yılmaz neredeyse bütün sıkıntılarımı kendi yüklenerek verdi. Bütün aileme gösterdikleri fedakârlıktan dolayı minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE TARİHSEL BAĞLAMDA GENÇLİĞİN “ÖZNE”LEŞTİRİLMESİ..... 8

1.1. Politik “Özne” Olarak Gençlik.....	8
1.1.1. Kavramsal İnceleme: Gençlik Tanımı	18
1.1.2. Gençlik Kavramının Tarihsel Gelişimi	22
1.1.3. 20. Yüzyılın Başlarında Gençlik Kavramının Yeniden Tanımlanması	29
1.2. Ulusçuluk Çerçevesinde Vatandaş Olarak Gençliğin Üretimi	38
1.2.1. Eğitim Politikalarının Ulus İnşasında Etkisi.....	44
1.2.1.1. Türkiye’de İmparatorluktan Cumhuriyete Ulus İnşasında Eğitim....	52
1.3. Beden Üzerinden Ulus İnşası: İzcilik	75
1.3.1. Türkiye Örneğinde Askerlik ve Ulusçuluk İlişkisi	79

İKİNCİ BÖLÜM: İMPARATORLUKTAN ULUS DEVLETE DEĞİŞEN GENÇLİK..... 89

2.1. Osmanlı İmparatorluğu’nda Gençlik Hareketlerinin Başlangıcı: Suhte İsyanları/Medreseli Ayaklanmaları	89
2.2. 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Gençliğin Politikleşme Süreci.....	91
2.2.1. Kuleli Vak’ası	92
2.2.2. İttifak-ı Hamiyyet (Yurtseverler Birliği)	93
2.2.3. Yeni Osmanlılar	95
2.2.4. Jön Türkler	98
2.2.5. 1908 Devrimi ve Gençlik.....	104
2.3. Balkan Savaşları ve Gençlik.....	108
2.3.1. Balkan Savaşları’nın Paramiliter Yansıması Olarak Türk Ocağı	110

2.4. Savunmada Gençlik: İmparatorluk Dönemi Paramiliter Gençlik Örgütlenmesi	112
2.4.1. Türk Gücü	115
2.4.2. Osmanlı Güç Dernekleri	116
2.4.3. Genç Dernekleri	118
2.5. Kurtuluş Savaşı Sırasında Geçliğin Görünümü.....	119
2.6. İktidar ve Gençlik / İdeal ve Gerçeklik: Tek Parti Dönemi “On Yılda Onbeş Milyon Genç” Hedefi ve Gençlik Hareketleri.....	125
2.6.1. Tramvay Olayı	133
2.6.2. Halkevleri.....	134
2.6.3. Vagon Li Olayı	141
2.6.4. Razgrad Olayı	143
2.6.5. 1937 Hatay Mitingleri.....	144
2.7. 1940’lı Yıllarda Gençlik.....	145
2.7.1. Irkçı-Turancı Gençlik Hareketi: Tan Gazetesi Olayı.....	148
2.7.2. Köy Enstitüleri.....	152

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR POLİTİK ÖZNE OLARAK GENÇLİĞİN İNŞASI: ÇIĞIR, ÜLKÜ VE VARLIK DERGİLERİNDE GENÇLİK KURGUSU

3.1. Çığır, Ülkü ve Varlık Dergilerinde Politik “Özne”den “Nesne”ye Gençliğin Taşınması Gereken Değerlerin Belirlenmesi.....	179
3.1.1. Halkçı ve Milliyetçi Gençlik Yetiştirmek	180
3.1.1.1. Gençlerde Türk Tarih Bilinci Oluşturmak	186
3.1.1.2. Bir “Milli Müdafaa Aracı” Olarak Edebiyat ve Türk Dili	190
3.1.1.3. Kültür Devrimi: Türk Kültürünün İçselleştiren ve Yayan Gençler Yaratmak	196
3.1.2. Batılı Bilim / Batılı Güzel Sanatlar	198
3.1.3. Gençlik Dergilerinde Devletçilik, Korporatizm ve Solidarizm Perspektifi	211
3.2. Çığır, Ülkü ve Varlık Dergilerinde Gençlik İnşasının İdeolojik Aygıtları	217

3.2.1. Gençlerin Politik İnşasında Eğitim	219
3.2.1.1. İlkokul Eğitimi	223
3.2.1.2. Darülfünun	225
3.2.2. Spor ve İzcilik	229
3.2.3. Gençlik Teşkilatı	236
3.2.4. “İnkılâbın Kışlası”: Halkevleri.....	243
3.3. Çığır, Ülkü ve Varlık Dergilerinde Politik Özne Olarak Gençlerin Sahip Olması İstenen Özellikler	247
3.3.1. Karakter ve Ahlak Bakımından İdeal Türk Gençliği	250
3.3.2. Dergilerde Genç Türk Kadını İmgesi: İdeal Anne ve Eş	261
SONUÇ	269
KAYNAKÇA	279
ÖZGEÇMİŞ	334

KISALTMALAR

BM:	Birleşmiş Milletler
CHF:	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
HJ:	Hitler Gençliği
İTC:	İttihat ve Terakki Cemiyeti
MTTB:	Milli Türk Talebe Birliği
SA:	Kahverengi Gömlekliler/Hücum Birlikleri
SETA:	Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

GİRİŞ

Antonio Gramsci 1930'lar İtalya ve Avrupa'sını "geçiş/kaos dönemi" olarak değerlendirmektedir. Bu yıllar onun için dünyada eskinin ölmekte olduğu fakat yeninin doğmadığı bir geçiş dönemidir ve bu dönemde farklı, hatta marazi oluşumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu tespit Türkiye örneği için de geçerlidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye, inşa sürecinden kaynaklanan bir kaos süreci geçirmektedir. 1930'lu yıllar I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi uzun soluklu ve zorlu süreçler sonrası yaşanan toparlanma süreci dolayısıyla yaşanan kargaşayı ifade etmektedir. Bu süreçte en önemli mesele devrim ilkelerinin toplumun geneline yayılarak içselleştirilmesini sağlamaktır. Yapılan devrimlerin sürekliliğinin sağlanmasında en önemli politik özne olarak ise gençlik görülmektedir. Gençlik bir taraftan geçmiş değerlerle tanışmadığından dolayı bütünüyle kendini yeni ilkelere adayabilecek bir müttefik, diğer taraftan bu değerleri taşıyabilecek yetenekte dinamik bir güç olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu gençlerin kim olduğunun cevabı siyasal elitlerin söylemleri düzeyinde incelendiğinde netlikten oldukça uzaktır. Gençlik zaman zaman ortaokul, lise ve üniversite eğitimi alan ya da yaş olarak bu döneme denk düşenleri tanımlamak için kullanılırken, zaman zaman yaşça büyük olsa da yeni değerleri içselleştirebilenleri kapsayacak biçimde genişletilmektedir. Bu da kavramın aslında biyolojik bir yaş aralığından öte zihniyet olarak değerlendirildiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Zihniyet tanımı ise onu doğrudan inşaaya açık bir kavram haline getirmektedir. Bu çalışmada asıl hedeflenen de sosyal yapı içerisinde modernleşme ile politik özneye evirilen gençliğin inşa boyutunu tartışmaktır. Türkiye'de 1930-1946 arası dönem bu anlamda tezin tarihsel sınırlarını belirlemektedir. Sürecin bu şekilde belirlenmesinin sebebi ise ulus devlet inşa sürecinde gençlik sorunsalının 1930'lardan itibaren belirgin biçimde özneleştirilmesidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal elitleri tarafından "kurtarıcı, kurucu ve taşıyıcı" vurgusuyla gençlik, politik eğitim süreciyle paralel biçimde özneleştirilmektedir. Ancak Türkiye'de gençlik, kavramsal olarak araştırmalarda biyolojik boyutuyla tartışılmaktadır. Dolayısıyla gençlik üzerine yapılan çalışmalarda ağırlığı, biyolojik bir süreç olarak kabul edilen kavramın konumlandırılması oluşturmaktadır. Tanımın bu biçimde araştırılması elbette literatürde önemli bir yere oturmaktadır. Ancak bu durumda gençlik verili

olarak kabul edildiğinden, inşa boyutunun göz ardı edilmesi tehlikesini gündeme getirmektedir. Oysa gençlik modern bir kurgu olarak kabul edilirse, kurgunun neden modernleşmeyle paralel değerlendirilmesi gerektiği, nasıl özneleştirildiği, özne olarak değeri ve nitelikleri önem kazanmaktadır.

Türkiye’de gençlik, ilk defa 1938 yılında Kültür Bakanlığı Milli Seferberlik Direktörü Kadri Yaman’ın *Yurt Müdafasında Türk Gençliği* adlı kitabında tartışma konusu edilmiştir. 1941 yılında ise A. Nurullah Barıman tarafından *Büyük Türkiye’de Gençlik Teşkilatı* başlığıyla değerlendirilmektedir. Bu dönem incelenen kitap, makale ve gazete yazılarından, dünya gençlikleriyle karşılaştırmalı biçimde Türkiye gençliğini konumlandırma kaygısının öne çıktığı anlaşılmaktadır. Çünkü II. Dünya Savaşı koşullarında gençlik, savunma açısından taşıdıkları değerden hareketle incelenmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası 1960’lı yıllara kadar ise gençliğin birincil olarak incelendiği kitaplara rastlanmamaktadır. 1961 yılında Nermin Abadan Unat’ın, *Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Faaliyetleri* adlı kitabı gençlik hareketlerini çözümleme yönünde yapılan ilk araştırmadır. 1960’lar dünyada yükselişe geçen gençlik hareketleri, bu konuda yapılan toplantı, araştırma ve yayınların hızla artmasına yol açmıştır. Unat’tan sonra, 1963’te Birinci Afşın Sançar Yazı Müsabakası’nda derece alan yazıların toplandığı *Türk Gençliği Nasıl Olmalıdır?*, 1966’da Hamide Topçuoğlu’nun *Neleri Öğrenmek İstiyorlar* ve Özer Ozankaya’nın *Üniversite Öğrencilerinin Siyasal Yönelimleri*, 1968’de Ali Faik Cihan’ın *Gençlik İçin Strateji ve Taktik* başlıklı çalışması, 1968’de Fatma Varış’ın *Ergenin Gelişimine Katkı Yapan Faktörler* ve *1968 Yılı Öğrenci Hareketleri*, 1969’da Muammer Taylak’ın *Öğrenci Hareketleri*, Orhan Çaplı’nın *Çocukların ve Gençlerin Eğitimi*, bu dönem gençliğin hem politik eğilimi hem de psikolojik durumunu değerlendirme açısından öne çıkan yayınlardır.

1970’li yıllara gelindiğinde Türkiye’de politik içerikli öğrenci hareketleri, araştırmalara siyasal boyutun da katılmasını gerekli kılmıştır. Bu yıllarda gençlik

sosyolojik perspektifle, siyasal yönelimleri açısından analiz edilmekte hatta onlara bir takım önerilerde bulunmaktadır. 1970’de İsmet Giritli’nin *Gençlik Hareketleri ve Ötesi*, Özcan Köknel’in *Türk Toplumunda Bugünün Gençliği*¹, 1971’de Devlet Planlama Teşkilatı III. Beş Yıllık Plan Hazırlık Çalışmaları başlığı altında *Gençlik Sorunları Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Birsen Gökçe’nin *Gecekondu Gençliği* ve 1973’de *Gençlerin Tutumları*, Refia Şemin’in *Gençlerimizin Psiko-Pedagojik Problemleri*, 1974’de Ahmet Taner Kışlalı’nın *Öğrenci Ayaklanmaları*, 1975’de Nephane Saran’ın *Üniversite Gençliği*, 1978’de Özer Ozankaya’nın *Türk Devrimi ve Yükseköğretim Gençliği*, Fulya-H. Basri Gürses’in *Dünyada ve Türkiye’de Gençlik*, Musa Arıt’ın *Cumhuriyet Döneminde Gençlik*, Beşir Atalay’ın *Köy Gençliği Üzerinde Sosyolojik Bir Araştırma* başlıklı kitabı bu dönemde öne çıkan gençlik özneli araştırmalardır.

1980’li yıllar 1985’in gençlik yılı kabul edilmesi sebebiyle yeni bir özneleştirme sürecine işaret etmektedir. Bu nedenle istatistiki verilerle ‘normallik ölçütlerinin belirlendiği’ yeni bir gençlik araştırması dönemine girildiği gözlenmektedir. Örneğin 1980’li yıllarda Spor Bakanlığı’nın yaptığı araştırmalarda gençlik, istihdam, madde bağımlılığı, terörizm, aile ve çevre sorunları açısından değerlendirilmektedir. 21 Mayıs 1982’de ise Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nce düzenlenen toplantı tebliğleri, *Gençlik ve Toplum Konulu Bilimsel Toplantı Konuşmaları* adıyla basılmıştır. Kitaptaki tebliğler incelendiğindeyse gençliğin psikoloji, cinsiyet, sosyoloji ve siyaset bilimi açısından değerlendirilerek meseleleştirildiği görülmektedir. Böylelikle gençlik inşasında yeni kriterlerin belirlenmesine olanak sağlanmaktadır. 1983 yılında ise Devlet Planlama Teşkilatı, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu *Gençlik ve Spor* başlıklı raporu dikkat çekmektedir. Bu dönemde öne çıkan diğer eserler; 1982’de Aysel Ekşi’nin *Gençlerimiz ve Sorunları*, 1984’te Birsen Gökçe’nin *Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları*, 1985’te Atalay Yörükoğlu’nun *Gençlik Çağı*, 1986’da Milliyet Yayını olan *1985 Gençlik Yılı’nda ‘Söz Gençlerin’*, Neşet Çağatay, Atalay Yörükoğlu, A. Ferhan Oğuzkan’ın *Gençliğin Eğitimi*, Barlas Tolun’ın *Gençliğin*

¹ Kitap 1979’da bir takım eklemelerle birlikte *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları* adıyla yeniden yayınlanmıştır.

Eğitimi ve Sorunları'dır. Diğer taraftan 1987 yılında Selçuk Üniversitesi I. Milletlerarası Gençlik Kongresi düzenlenmiş ve gençlik meselesine değişik açılardan yaklaşımları inceleyen tebliğler kitaplaştırılarak yayınlanmıştır. Tebliğlere genel olarak bakıldığında çalışmaların yoğunluklu olarak, psikoloji ya da sosyoloji alanında olduğu görülmektedir.

1990'lar gençlik yayınlarının istatistikî verilerle desteklenerek tartışıldığı yeni bir döneme denk düşmektedir. Bu anlamda sayısal veriler daha önceki yayınlarda da yardımcı kaynak olarak kullanılmasına rağmen 1990'larda analizin temel çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda 1994 yılında İbrahim Cılga'nın, Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak kaleme aldığı *Gençlik ve Yaşam Niteliği*, 1999 yılında Konrad Adenauer Vakfı tarafından yayınlanan, *Türk Gençliği 98 Suskun Kitle Büyüteç Altında* araştırması dikkat çekmektedir. Ancak 1997 yılında Mahmut Tezcan'ın *Gençlik Sosyolojisi Ve Antropolojisi Araştırmaları* adlı kitabı gençliğin sosyolojik araştırmasını içermesi bakımından dönemin gençlik yayınlarından farklılık arz etmektedir.

2000'li yıllarda Türkiye'nin nüfus bileşeninde gençlerin ağırlığı, meselenin bu boyutuyla tartışılmasına yol açmıştır. Çalışmalar 1990'lar geleneğine uygun olarak genellikle istatistiki yöntemle ampirik olarak yürütülmüştür. Bu dönem ilk olarak 2000 İslami İlimler Araştırma Vakfı, Tartışmalı İlmi Toplantılar Serisi'nde *Gençlik Dönemi ve Eğitimi Kongresi*'nin tebliğleri dikkat çekmektedir. 2001 yılında ise Uluslararası Cumhuriyetçiler Enstitüsü (**International Republican Institute/IRI**), ARI Hareketi ve Strateji/MORI'nin yürüttüğü sosyal araştırma projesi derleme kitap olarak *Türk Gençliği ve Katılım* başlığı altında yayınlanmıştır. 2002'de Gülten Kazgan'ın derlediği, *Kuştepe Gençlik Araştırması*'nda Kuştepe'de yaşayan gençler analiz edilmektedir. Aynı doğrultuda Gazi Üniversitesi tarafından 2003 yılında çıkarılan *Türk Üniversite Gençliği Araştırması*, 2007'de Umut Sarp Zeylan tarafından derlenen *Eğitimin "Değer"i ve Gençlik: Eğitimli İstanbul Gençliğinin Değerler Dünyası*, 2008 yılında Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu'nun derlediği, *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, yine 2008'de

Tuncay Dursun'un *Gençliğin Demokrasi Düşünceleri*, 2012'de SETA'nın (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı) hazırladığı *Türkiye'nin Gençlik Profili* bu dönem gençlik üzerine yapılan ampirik çalışma örnekleridir. Ancak aynı dönem 2003 yılında Erdal Atabek'in *Modern Dünyada Değer Kayması ve Gençlik*² ve 2004'te İbrahim Armağan'ın *Gençlik Gözüyle Gençlik* adlı kitapları 1970'ler ile 2000'ler gençliğinin karşılaştırılmasını içermektedir. Zeki Sarıhan'ın 2004'te yayımlanan *Kurtuluş Savaşı Gençliği* kitabı da 1980 sonrası Türkiye gençliğinin karşılaştırmalı biçimde incelenmesini konu edinmektedir.

Gençlik çalışmalarının genel bir değerlendirilmesi yapıldığında yukarıda da değinildiği üzere kavramsal tartışmanın genellikle gençliğin tarihsel görüntüsü sorgulanmadan biyolojik tanımı üzerinden yürütüldüğü göze çarpmaktadır. Oysa gençlik ona biçilen değere göre dönemden döneme ya da disiplinden disipline değişen anlamlarda kullanılmaktadır. Bu da onun özne olarak kabul edilmesine ya da görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Özne olarak kabul edildiğindeyse inşaya açık bir dönem olarak değerlendirilmesine ve inşa da kullanılacak mekanizmaların tartışılmasına yol açmaktadır. Gençliği dönüştürmek için kullanılacak mekanizmalar üzerine yapılan çalışmalarda ise dönüşüm ile hedeflenen gençliğin kim olduğu açıklanmamaktadır. Oysa Sokrates'in Kriton'a Kleinias isimli gençle arasında geçen konuşmadaki gibi bilgi nasıl kullanılacağını bilmeden tek başına yeterli değildir. Gerçekten de Cumhuriyet'in ilk yıllarında gençlik üzerine yapılan çalışmalar *a priori* olarak kabul edilen kavram üzerinden yürütülmüştür. Bunun istisnaları ise kavramı verili olarak kabul etseler de, Demet Lüküslü'nün *Türkiye'de "Gençlik Miti"*, Sanem Yamak Ateş'in *Asker Evlatlar Yetiştirmek* ve Yiğit Akın'ın *"Gürbüz ve Yavuz Evlatlar"* başlıklı kitaplaştırılan doktora çalışmalarıdır. Adı geçen eserler, gençlik kavramını tartışmasa da inşa boyutunu araştırdıkları için önemlidir. Dolayısıyla güncel gençlik yazınında gençliğin verili bir kavram olarak kabul edilerek tartışılması yöntemi en azından doktora çalışmalarında terk edilmiştir. Kavramın inşa boyutuyla değerlendirilmesi ise gençliğin daha derinlikli olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

² Kitap 2010'da *Tüketilen Değerler ve Gençlik* adı ile farklı bir yayınevi tarafından tekrar basılmıştır.

Bu tezde de gençlik bir “sosyal yapı” olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla asıl mesele gençliğin biyolojik olarak belli bir yaş aralığını temsil etmesi değildir. Önemli olan gençliğin toplum içerisinde algılanışı, anlamlandırılışı ve onun bulunduğu toplumda işgal ettiği kültürel olgudur. Gençlik iktidar tarafından özneleştirilirken, toplum içinde nasıl konumlandırılmış, bu konuma göre nasıl üretilmiş ve hangi mekanizmalar kullanılmıştır. Tüm bunların sonucunda ise nasıl bir gençlik görüntüsü ortaya çıkmıştır. Çünkü gençliğin inşa boyutuyla iktidarla olan ilişkileri onun mevcut görüntüsünün ilkelerini ortaya koymaya yaramaktadır. Bu doğrultuda birinci bölümde siyasal yapılanma olarak gençlik kavramının inşası tartışılırken, aslında çok basit bir soru olan “genç/gençlik nedir?” sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Çoğu toplumda verili olarak kabul edilen gençlik kavramının toplumdan topluma, dönemden döneme değişiklik arz etmesi, kavramın kültürel olarak yapılandığı gerçeğine götürmektedir. Hatta kavramın yetişkinlerin ona atfettikleri değerler etrafında şekillendiği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla gençlik kavramının zamana ve mekâna göre değişebilen bir anlamı olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Kavramın üretiminde Sanayi Devrimi sonrası yaşanan gelişmeler ekseninde okul gibi “ideolojik aygıtlar”ın kullanımı söz konusudur. Ders kitapları, okulun siyasal sosyalizasyon ve endoktrinasyon faaliyeti çerçevesinde araçsallaştırılmaktadır. Bu nedenle tezin birinci bölümünde “özne olarak gençlik” tartışmasından hareketle, iktidarın eğitim ve askerlik gibi kurumları, gençliğin politik üretiminde nasıl kullandığı araştırılmıştır. İkinci bölümde ise Türkiye sorunu odaklı Osmanlı’dan Cumhuriyet’e gençliğin görünür halleri tarihsel perspektifle sunulmaya çalışılmıştır. Son bölümde de *Çığır*, *Ülkü* ve *Varlık* dergilerinden hareketle yetiştirilmek istenen insan tipi olarak “istenen” gençliğin bir anlamda profili yakalanmaya çalışılmıştır. Dergilerde profil oluşturulurken en fazla köy ve köylülük meselesinin öne çıktığı dikkat çekmektedir. Aslında bu durum bir taraftan standartlar belirlenirken köylülüğün en önemli sapma olarak değerlendirildiğini diğer taraftan köylülük meselesinin çözüm önerilerinde istenen gençlik özelliklerinin ortaya konulmasına yaramaktadır. Böylelikle Batılılaşma idealine uygun biçimde rasyonel düşünce sistemini belirlemiş vatandaşlar yaratma idealine gençlik aracılığıyla ulaşılmak istenmektedir. Tezde bu doğrultuda dergilerde gençler için ortaya konulan “hakikatler” ortaya konulmaya

alışılmaktadır. Yayınların seçiminde asıl olarak dönemin *Gençlik ve Fikir Dergisi* *ığır*'ın yönlendirmelerinden faydalanılmıştır. Çünkü *ığır*, diğer dergiler yayın hayatına başladıktan sonra sayfalarında *lk* ve *Varlık* dergilerinin reklamlarını yaparak, “okuyunuz ve okutunuz” şeklinde yönlendirmelerde bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE TARİHSEL BAĞLAMDA GENÇLİĞİN “ÖZNE”LEŞTİRİLMESİ

1.1. Politik “Özne” Olarak Gençlik

Aydınlanma Çağı çağdaş siyasal düşüncenin tüm soru, sorun, yanıt, dolayısıyla yaklaşımları için temel dayanak noktasıdır. Montaigne’den Descartes’a, Bacon ya da Montesquieu’ya kadar bütün aydınlanmacı düşünürlerin temel problemi, tanrı merkezli evren anlayışını, insan merkezli evren anlayışıyla değiştirmektir. Bunun için bilgi, dolayısıyla akıl merkeze alınmıştır. En önemli mesele “özne” arayışıdır. Akıl öncelenerek yapılan insana ilişkin yeni tanımlamalar, bir anlamda yerleşik öznenin eleştirisini ve yeni özne tasarımı gerektirmektedir. Felsefi anlamda Kant’la zirveye ulaşan bu özne arayışı, Nietzsche, Hermeneutik gelenek, Varoluşçu gelenek, Frankfurt Okulu, Postmodernist ve Postyapısalcı düşünürlerle birlikte günümüzde de sürmektedir.³

Yapısalcılıktan postyapısalcılığa giden çizgide özneler araştırılırken en fazla söylemler üzerinden çözümlemeler yapılmıştır. Michael Foucault, söylem üzerine

³ Bu tezde gençliğin iktidar tarafından özneleştirilerek üretilme biçiminde temel hareket noktası Michel Foucault’un iktidar-özne ilişkileri üzerine getirdiği çözümlemelerdir. Ancak yapısalcılıktan postyapısalcılığa geçişteki çizginin muğlaklığı gibi, Foucault da bu iki kuram arasında tam olarak bir yere yerleştirilememektedir. Saussure ile başlayan yapısalcılıkta dil üzerinden hâkim öznenin aşındırılması süreci, postyapısalcılıkta bir süreklilik göstermektedir. Yani bu iki teori farklılıklarına rağmen birbirini dışlama üzerine kurulmamıştır. Dolayısıyla gençlik araştırılırken yapılan açıklamalar, özne üretiminde dilin kullanımında yapılan çözümlemeler üzerine inşa edilecektir. Bu nedenle hem yapısalcılık hem de postyapısalcılığın, dilin özne üretiminde kullandığı argümanlar tartışmaya çalışılacaktır. Özne arayışlarında geçişler için bkz. Tuncay Saygın, “Yapısalcılıktan Postyapısalcılığa”, **Postyapısalcılık**, der. Armağan Öztürk, İstanbul, Phoenix Yayınevi, 2010; Steve Smith, “Introduction: Diversity and Disciplinarity in International Relations Theory”, **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (ed.), Oxford, Oxford University Press, 2007; Steve Smith, “Positivism and Beyond”, **International Theory: Positivism and Beyond**, Steve Smith, Ken Booth, Marysia Zalewski (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, 2002; Steve Smith, “The Discipline of International Relations: Still An American Social Science?”, **British Journal of Politics and International Relations**, Vol. 2, No. 3, October 2000, pp. 374–402; Robert C. Holub, “Politicizing Post-Structuralism: French Theory and the Left in the Federal Republic and in the United States”, **The German Quarterly**, Vol. 57, No. 1, Winter, 1984, pp. 75-90; Jane Tompkins, “A Short Course in Post-Structuralism”, **College English**, Vol. 50, No. 7, Nov., 1988, pp. 733-747; David A. Lake, “Theory is Dead, Long Live Theory: The End of the Great Debates and the Rise of Eclecticism in International Relations”, **European Journal of International Relations**, Vol 19, No. 3, 2013, pp. 567-587.

yaptığı çalışmaların büyük bir çoğunluğunu ideoloji terimiyle bağlantılı açıklamaktadır.⁴ İdeolojinin kurumsallaştırılmasını ise Louis Althusser'in "konuma dayalı kavram" tanımlamasından yola çıkarak yapmaktadır. Dolayısıyla ideolojiyi sıklıkla "yanlış bilinç ya da varoluşun gerçek koşullarının imgesel bir temsili" olarak kategorize etmektedir. Bu doğrultuda bütün bilgiler gerek kurumsal gerekse toplumsal söylemsel baskıdan kaynaklanmaktadır.⁵ Bireyler disiplinci iktidarın denetimi altında okul, askeri ya da dini kurum -kilise- gibi kontrollü mekânlarda öz denetimlerini (**self-discipline**) geliştirmektedirler.⁶ Disiplin mekanizmalarının bireylerin özdenetimi üzerindeki etkisi incelenirken, iktidar söylemleri önem kazanmaktadır. Bu söylemlerden hareketle metinlerin analize tabi tutulması iktidarın nüfuz etme yöntemlerini ortaya koymada öne çıkan kaynaklardır.

Metinler söylem düzleminde incelendiğinde, Ferdinand de Saussure ve Claude Lévi Strauss gibi dilbilimcilerin çözümlemeleri önem kazanmaktadır. İsviçreli dilbilimci Saussure, dilin tarihsel boyutu yanında dizgesel boyutunun varlığından söz etmektedir. Dilin dizgesel boyutu da onu kendi başına alınıp incelenecek bir nesne konumuna getirmektedir. Saussure'ün yapısal dilbilim çalışmaları dil/söz, biçim/töz, gösteren/gösterilen, eşsüremlilik (senkronik/betimsel)/ artsüremlilik (diyakronik/tarihsel)⁷ kavramları üzerinden yürütülmektedir.⁸ Saussure'e göre dil, bir göstergeler dizgisidir ve bazı istisnalar görülse de; "gösteren ile gösterilen arasında doğal ya da kaçınılmaz bir bağ yok"tur.⁹ Claude Lévi Strauss ise dilin kendi içinde bir araştırma nesnesi olduğunu söylemektedir. Saussure'ün dilsel yapıda gördüğü özelliklerin toplumsal yapıda da olacağını düşünmektedir. Ona göre toplumda kullanılan dil, kitlenin genel "ekinin" yansıtır. Ama başka açıdan da dil ekinin bir

⁴ Sara Mills, **Discourse**, London and New York, Routledge, 1997, p. 16-17.

⁵ Mills, **a.g.e.**, p. 32-33.

⁶ Michel Foucault, **Discipline and Punish: The Birth of the Prison**, Translated from Alan Sheridan, New York, Vintage/Random House, 1979.

⁷ Detaylı açıklama için bkz. David Holdcroft, **Saussure: Signs, System, and Arbitrariness**, Cambridge, Cambridge University Press, 1991; Roy Harris, **Saussure and his Interpreters**, Edinburg, Edinburg University Press, 2003.

⁸ Ferdinand de Saussure, **Genel Dilbilim Dersleri**, ed. Charles Bally, Albert Sechehaye, Albert Riedlinger, çev. Berke Vardar, Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, 1985. Atilla Birkiye, **Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1984, s. 12-13.

⁹ Jonathan Culler, **Saussure**, çev. Nihal Akbulut, İstanbul, Alfa Yayınları, 1985, s. 20-21.

parçasıdır. Toplumsal yapının pek çok ögesi arasında yer alan ögelerden biridir.¹⁰ İzlenebilir toplumsal ilişkilerin gerisinde her zaman dil aracılığıyla kurulan bir “kavramsal yapı” vardır. Yapılara bilinçsiz, dolayısıyla da soyut modellerin işlenmesiyle ulaşılabilmektedir. Ancak bu kavramsal yapıların oluşturucu niteliğini değiştirmemektedir.¹¹ Strauss’un yapısal antropoloji yaklaşımı, yapı ve özne ilişkisinin en önemli sacayağını teşkil etmektedir. Ona göre birey, toplumsal kültürel ağları ifade eden kodlar tarafından belirlenir. Bu anlamda toplumsal yapının içinde pasif halde bulunan birey yapı tarafından inşa edilir. Böylelikle içine doğduğu toplumsal yapı onun yaşantısını önceden belirler. Diğer taraftan toplumsal bilinçaltını ifade eden yapı, bireyin zihnini de şekillendirir.¹² Burada dikkat edilmesi gereken ilk unsur kullanılan dilin analizidir.

“Dilin etkisi” alanında yapılan çalışmalar Jaques Lacan’la psikanaliz boyutunda tartışılmaya başlanmıştır. Lacan; Freud ve Marx üzerinden çözümlemelerle yeni bir dilbilim modeli geliştirmeye çalışmaktadır. Pozitivizm sonrası gelişen bilim anlayışı doğrultusunda hareket eden Lacan’ın çalışmaları Althusser’e göre “Freud’a dönme hareketi”dir. Öz/Benlik (**self**) ya da ego kavramlarından uzak duran Lacan, kişiliğin/benliğin dil ile inşa edildiğini iddia etmektedir. Ona göre, bireyi özneleştiren toplumdur. Toplum bütün bireyleri tek tek içinde taşır. Dil ise yasa ve yasaklarla benliği bir bütün olarak şekillendirir. Özne, edinilen dil aracılığıyla ideolojik bir belirlenimle oluşturulur.¹³

Bu noktada metnin derin yapılarını inceleyen Jacques Derrida’nın çözümlemeleri önemlidir. Derrida çalışmalarına “ses/söz merkezli” (**logocentrism**) Batı metafizik geleneğini eleştirmekle başlamıştır. Dil ve yapının kümülatif sorunları üzerine odaklanan Derrida için öznenin oluşturulmasında asıl olarak, dil belirleyicidir. Bu anlamda özne tek başına bağımsız ya da özerk bir varlık olmaktan çıkmakta ve dilin

¹⁰ Claude Lévi Strauss, **Structural Anthropology**, Translated from the French by Claire Jacobson and Brooke Grundfest Schoepf, New York, Basic Books, 1963, p. 79.

¹¹ Jean Piaget, **Structuralism**, Translated and edited by Chaninah Maschler, London, Routledge and Kegan Paul, 1973, p. 98-99.

¹² Saygın, **a.g.m.**, s. s. 12-13.

¹³ Madan Sarup, **An Introductory Guide to Post-Structuralism and Postmodernism**, New York, London, Harvester Wheatsheaf, 1993, p. 5, 8-9.

kullanımıyla oluşturulmaktadır. Strauss gibi ona göre de anlam, dilin kendi fonksiyonudur. Saussure ayıram¹⁴ (**différance**) ile kavramların zamana göre anlamının değişebileceğine açıklık getirmeyi hedeflemektedir. Böylelikle dilin farklılıklara ve karşıtlıklara dayalı bir göstergeler sistemi olduğunu ispata çalışmaktadır.¹⁵ **Différance** kavramı Derrida için bir gerçekliğe gönderme yaparken, “bir unsurun geçmiş ve gelecekte yer alan başka bir unsura gönderme yapmadan herhangi bir anlama sahip olmaması, anlam taşımaması ya da bir bildirimde bulunmamasını gerektiren ayırım ilkesini temsil eder.” Çünkü dilden önce var olan nesne ya da olgular kümesinden söz edilemez. Ona göre sadece farklılaşmalar vardır ve Saussure’cü ifadeyle ‘anlam görüngünün görünselliği olduğu’ için anlamı belirleyen dilin kullanımıdır. Bu anlamda yazının görevi bir şey söylemek değildir. Tam tersine yazının gerekçesi kendisidir.¹⁶ Yazı Platon’un ifadesiyle “**pharmakon**”dur. Yani zehir de olabilir panzehir de. Yazı ikirciklidir, iyi de olabilir kötü de. Hakikat de yazı yoluyla telkin edilebilir niteliğe sahiptir. Hakikati çarpıtmadan söyleyeceğini iddia eden ise bir *gözbağcı* bir **pharmakeus** olmalıdır. İşte yapısöküm, metinler üzerinde gözbağını çözme olanağına sahiptir.¹⁷ Platon’un “idealar evreni” ile ulaşmak istediği de aslında yapısöküm ile görüntünün arkasındaki hakikatler dünyasıdır.

İktidarın kendini sürekli ürettiği söylem pratiğinde, değişik alanlarda yer alan toplumsal aktörler -gençlik dâhil- konumlandıkları işlevlere göre farklı olarak tanımlanabilmektedir. İktidar “dil”i Saussure’cü kavramsallaştırmayla, ideolojiyle

¹⁴ Derrida **différance**’ı Saussure’ün “**difference**” kavramından yola çıkarak üretmektedir. Kelimenin söze döküldüğünde hem “fark”, hem de “erteleme” anlamına gelmesinden hareketle, sözün her zaman yazıya denk düşmediğini ispata çalışmaktadır. Saussure’ün gösteren/gösterilen ilişkisi içerisinde metinselliği öne çıkararak, ses/söz merkezli Batı metafizik geleneğinin açmazını ortaya koyan Derrida, yazının Batı düşünce sistemi içinde sözün eki olmaya zorlandığını ortaya koymaktadır. Bundan kurtulmanın yolu ise gösteren/gösterilen ilişkisinin ötesine geçmektir. Brian Longhurst, Greg Smith, Gaynor Bagnall, Garry Crawford, Miles Ogborn, Elaine Baldwin, Scott McCracken, **Introducing Cultural Studies**, Hertfordshire, Prentice Hall, 1999, p. 34; Ali Akay, “Yapısalcılık-Sonrasına Yeniden Bir Bakış”, **Doğu Batı**, Sayı 19, Mayıs-Haziran-Temmuz 2002, s. 74.

¹⁵ Jonathan Culler, “Jacques Derrida”, **Structuralism and Since**, ed. John Sturrock, Oxford, Oxford University Press, 1979, s. 154, 161.

¹⁶ Bahtinur Mönkü, “Postmodernizm ve Postmodern Kimlik Anlayışı”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17 (2): 2013, s. 32-33.

¹⁷ Roy Boyne, **Foucault ve Derrida Aklın Öteki Yüzü**, çev. İsmail Yılmaz, Ankara, BilgeSu, 2009, s. 141-143.

kuşatmıştır. Söylemler yapılar tarafından biçimlendirilmektedir. Yapılar doğrudan söylemsel/ideolojik bir doğaya sahiptir. Diyalektik ilişki içerisinde geliştirilen söylemlerin özneleştirilmiş bireyler tarafından içselleştirilmesi beklenmektedir. Bu doğrultuda imgelemler olarak söylemler, “yeni kimlikler”i ortaya koymak için kullanılmaktadır.¹⁸ Toplum bir söylemin evrenidir. Söylem sadece kavga ve baskı sistemlerini açıklamakla kalmaz, asıl uğrunda mücadele edilendir. Ele geçirilmek istenen erkittir.¹⁹ Bir anlamda söylem metinlerin matrisidir, “verili bir alanda işleyen ve o alanı tanımlayan uzmanlaşmış diller ve iktidar ilişkileri ağıdır.”²⁰ Örneğin okullarda okutulan ders kitapları, iktidarın kamusal alanda kendini söylem yoluyla üretebildiği önemli örnekler arasındadır. Derslerde yapılan dünya betimlemesi “genellikle bu devlet içinde yaşayan gençlere yöneliktir.” “Vatandaşlık bilgisi” gibi yabancı dillere çevrilme olasılığının az olduğu metinlerde iktidar, ‘umarsızca’ söylem üretebilmektedir. Üstelik ders kitabı olması dolayısıyla da toplumun önemli bir kesimine ulaşabilmekte hatta eğitim sistemi düşünüldüğünde bilgiler gençler tarafından ezberlenerek içselleştirilmektedir. Bu dersler ise zamanla toplumun “ortak belleğini inşa” işlevi görmektedir. Milliyetçilik ideolojisinin oluşturmak istediği “monolitik ulus” tanımı da söylemin bu etkisinden yararlanılarak üretilmektedir. Amaçlanan ise aidiyet duygusuyla ulus-devlete bağlı “vatandaş” yaratmaktır.²¹ Burada Foucault’cu bakış açısıyla özne üretimi söz konusudur. Çünkü Foucault, “öznel deneyim biçimlerinin sorunsallaştırmalar yoluyla oluşturulduklarını, geliştirildiklerini ve dönüştürüldüklerini” iddia etmektedir.²² Ulus-devlet mantığına uygun olarak özneler iktidar tarafından vatandaşlaştırılırken, devletin tartışmalı kabul ettiği radikal toplumsal ve siyasal görüşler sansürlenmektedir.²³

Michel Foucault, eserlerini karakterize eden amacın, bireylerin Batı metafizik geleneğinde özneye dönüştürölme biçimlerinin tarihini yazmak olduğunu

¹⁸ Norman Fairclough, “Dil ve İdeoloji”, **Söylem ve İdeoloji**, çev. Barış Çoban, İstanbul, Su Yayınları, 2003, s. 158-159.

¹⁹ Michel Foucault, **Söylemin Düzeni**, çev. Turhan Ilgaz, İstanbul, Hil Yayın, 1987, s. 24.

²⁰ Mönkü, **a.g.m.**, s. 31.

²¹ Fatma Gürses, **Kul Tebaa Yurttaş**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2011, s. 178-180.

²² Michel Foucault, **Özne ve İktidar – Seçme Yazılar 2**, çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2000, s. 12-13.

²³ Mills, **a.g.e.**, p. 81.

söylemektedir. Onun için “kimlik” ya da “bireysellik”; insanın kendisine atfedilen bir bilme, inanma, arzulama, hissetme, davranma, eyleme veya bir ‘varolma biçimleri’ kümesidir.²⁴ Üslubu ise Nietzsche’ci “soykütük yöntemi”dir. Yani “bugünün, şimdinin ya da yaşanan anın daha iyi kavranması amacıyla tarihte geriye gidilerek yürütülen araştırma tekniği” ile yapılan tarihsel araştırmadır. Ancak Foucault olayları sadece tarihsel olarak verileri toplayarak analiz etmez. Soykütük çalışmalarında amaç, yerleşik anlayış, tasarım ve normların devrilerek, bunların köklerini tarihsel biçimde eleştirilerek ortaya koymaktır.²⁵ Foucault modernizmin içinden bakarak, arşiv çalışmalarında tarihsel boyutu hiçbir zaman ihmal etmemiştir. Aydınlanma eleştirilerine rağmen, araştırmalarını modernist tavırla yönetmiştir.²⁶ Sosyal bilimler Foucault’ya göre toplumu kontrol altında tutarak ona yön verme ihtiyacına karşılık olarak ortaya çıkmışlardır. Bu nedenle modern dünya “evrensellik ve nesnellik maskesi altında” bireyi, baskı ve disipline ederek “denetleme, normalleştirme ve ürün haline getirme”ye çalışmaktadır. Buna karşılık bireylerin yapması gereken ise modern toplumun kullandığı sosyal bilimlerle denetleme ve disiplin altına alma çabalarını sergilemek ve yıkmaktır.²⁷

İlk yapılması gereken ise kavramların tarihselliği sorgulanarak incelenmesidir. Foucault iktidar, devlet, toplum, özne gibi kavramları *a priori* olarak kabul etmemektedir. O’na göre kavramları verili olarak kabul etmek, öznelar arası çoklu ilişkileri atlayan indirgemeci bir bakış açısidir. Bunun yerine iktidarlari, egemenleri, öznelari vs. oluşturan ilişkilere bakılmalıdır. Bu anlamda iktidar Foucault’ya göre, sadece baskı kuran değil aynı zamanda inşa eden, düzenleyen unsurdur.²⁸ Gençlik ve siyaset bilimi arasındaki ilişki açıklanırken temel hareket noktası da iktidar merkezlidir. Bu anlamda gençlik tanımının Foucault’cu bakış açısıyla zamana ve

²⁴ Michel Foucault, **İktidarın Gözü – Seçme Yazılar 4**, çev. Işık Ergüden, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2003, s. 13-14.

²⁵ Sarp Erk Ulaş, A. Baki Güçlü, Erkan Uzun, **Felsefe Sözlüğü**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2002, s. 1329.

²⁶ Ali Akay, **Postmodernizmin ABC’si**, İstanbul, Say Yayınları, 2010, s. 46.

²⁷ Mönkü, **a.g.m.**, s. 32.

²⁸ İmge Oranlı, “Biyö-Politikanın Doğuşu ve Foucaultcu Eleştirisi”, **Cogito-Michel Foucault**, Yapı Kredi Yayınları, Sayı 70-71, 2012, s. 41-43.

mekâna göre değiştiği göze çarpmaktadır.²⁹ Bu yüzden gerçeklik kendi bütünlüğü içerisinde anlaşılmaya çalışılmalıdır. İktidar ile yönetilenler arası ilişki çift taraflı işlemektedir. Yönetmek, yönetenlerin onlara tabi olanlara (yönetilenlere) dayattığı bir pratik değildir. Yönetme eylemini gerçekleştirirken iktidar, çeşitli mekanizmalar kullanmaktadır. Postmodernizmin sosyal kontrol mekanizması bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bunlardan bir tanesi de “hakikat siyaseti”dir (**politics of truth**).³⁰ Yani insanın varlığını tarihsel biçimde “deneyim” olarak, sorunsallaştırılan şey hakkında belli hakikatlerin üretilmesi için kullanılan bir kurallar bütünü. Hakikat siyasetinde, gerçekler söylemler yolu ile iktidar tarafından inşa edilmektedir. İktidarlara kendilerini sürekli yeniden üretebilmek için hakikat söylemlerine ihtiyaç duymaktadır. Sorunsallaştırma ise üç ana eksen üzerinde inşa edilmektedir: bilgi, iktidar, etik. Bu çerçevede her deneyim, belli kavram ve kuram içeren ve üretilen hakikatlerle ifade bulan bir bilgi, belli normlar içeren bir iktidar ve bu bilgi ve iktidar alanları bağlamında bir ilişki biçimini bir araya getirir.³¹ Althusser iktidarın hakikat siyasetinin önemini ilk olarak Platon’un keşfettiğini belirtmektedir. Ona göre Platon, halkı baskı ve gözaltında tutabilmenin yolunu küçük yaşlardan itibaren zihni “güzelyalanlar”la işlemek olduğunu “gerici” amaçları doğrultusunda keşfetmiştir.³²

Gençlik “doğal”, “verili”, “nesnel”, “tarih-dışı” betimlendiğinde, ona ilişkin tanımlamalar, iktidar ilişkilerine içkin bir pratik haline gelmektedir. Bu da bizi doğrudan gençlik ve iktidar ilişkisinin nasıl kurulduğu sorusuna yönlendirmektedir. Gençlik daha doğrusu “gençliğe ilişkin bilme şekilleri” ile iktidar kavramı arasında nasıl bir ilişki kurulabileceği sorusu dikkate alınmalıdır. Bu soru da Foucault’cu terminolojinin en önemli kavramlarından biri olan, soybilimi (**genealogy**) gündeme getirmektedir. Soybilim öncelikle her türlü bilginin belli bir zaman ve mekânda

²⁹ Bu anlamda Ahmet Taner Kışlalı’nın “toplumdan topluma, çağdan çağa, her toplumdaki çeşitli sınıf, tabaka ve kesite göre değişen” gençlik tanımı Foucault’un açıklamasıyla örtüşmektedir. Örneğin bir öğrenci önderi “yaşı ne olursa olsun, devrimci olmayan kişinin genç sayılamayacağını” savunabilmektedir. Mehmet Bican, **Devrim İçin Gençlik Hareketleri**, Ankara, Doğan Yayınevi, 1970, s. 122. Aktaran, Ahmet Taner Kışlalı, **Öğrenci Ayaklanmaları**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1974, s. 16.

³⁰ Oranlı, **a.g.m.**, s. 44.

³¹ Foucault, **a.g.e.**, 2000, s. 13-14.

³² Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev. Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2003, s. 87.

konumlandığına dikkat çekmektedir. Bu konumlanmayı da o döneme içkin “güç mücadelesiyle” ilişkilendirilmektedir. Buradan hareketle “gençliğin”, “verili” bir tanımını yapmak güçleşmektedir. Çünkü “gençlik” tanımı iktidar mücadelesine koşut olarak bir süreksizliği içermektedir:

“... iktidar biçimi bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir.”³³

Soybilim, sabit özneleri reddeder ve aynı kimliğin farklı biçimlerde tanımlanabileceğine inanır. Kimlikleri verili olarak almadığından onun kökenini bulmaya çalışmaz, onu ayrıştırmayı hedefler. Soybilim tarihin yazdıklarının değişmez doğru olduğunu reddeder. En önemlisi, tarihin yazdıklarının ortaya çıkışından itibaren anlamını olduğu gibi koruduğunu kabul etmez. Bu anlamda bir süreklilik yoktur. Çünkü sürecin içine dışarıdan müdahale, sapma gibi kontrol edilemez etkenler girmektedir. Varılan nokta güç mücadelesi ve süreç içinde yaşanan gelişmelerle değişmektedir. Yani ne köken ne de sonuç tek ve değişmezdir.³⁴

Foucault, özne ile iktidar arasında kopmaz bir bağ kurar. İktidarı sadece “emreden”, özneyi denetimi altına alan tekil bir yapı olarak almaz. Tarihsellik içerisinde öznenin gündelik yaşamından zihnine etki eden bir kurum olarak görür. İktidarı Marksizmin geleneksel tanımlamasından uzaklaştırır ve felsefeyi de kapsayacak biçimde genişletir.³⁵ Foucault siyaset biliminin klasik iktidar anlayışının, yasaklarla, dehşet veren cezalandırmalarla ilgilendiğini belirtmektedir. Yani klasik anlayışa göre devlet, merkezi gücünü yaptırım yoluyla kuran ve kanunlarla itaati sağlayan bir aygıttır. Foucault’nun biyo-iktidar olarak tanımladığı bu “yeni iktidar” yaşama iki biçimde müdahale eder. İlki insan bedenine bir makine gibi yaklaşan “disiplinci” iktidardır. Bedeni anatomo-politik olarak gören iktidar, insan bedenini disipline ederek,

³³ Foucault, **a.g.e.**, 2000, s. 63.

³⁴ Michel Foucault, “Nietzsche, Genealogy, History”, **Language, Counter-Memory Practice: Selected Essay and Interviews**, edited by D.F. Bouchard, Ithaca, Cornell University Press, pp. 144-146; James Williams, **Understanding Poststructuralism**, Chesham, Acumen, 2005, p. 105-111.

³⁵ Utku Özmakas, “Foucault: *İktidardan Biyoiktidara*”, **Cogito-Michel Foucault**, Yapı Kredi Yayınları, Sayı 70-71, 2012, s. 56-57.

yeteneklerini geliştirmek, daha verimli ve uysal kılmak ve ekonomik denetim sistemleriyle bütünleştirmek istemektedir. Nüfusun “biyo-politiği” olarak adlandırdığı ikinci müdahalede doğal tür olarak görölen bedenın, nüfusu düzenleyici bir denetimle kontrol altında tutulması amaçlanmaktadır. İtaatkâr ve uysal kılınan beden kapitalist üretim biçiminde emek gücüne dönüştürölmek istenmektedir.³⁶

Foucault “disiplinci iktidar” kavramıyla, farklı bir iktidar pratiğine dikkat çeker. “Disiplinci iktidar” öncelikle, gözetim, kontrol, ayrıştıırma, mekânsal düzenleme, hesaplama, sınıflandırma ve akılcılaştırma tekniklerini devreye sokar. Böylelikle “bireysel bedenleri” belli bir norma uyumlu hale getirmeye çalışır. Yani artık iktidar mekanizması “kısıtlayan” değil, bizzat “üreten”, “norm” koyan bir işleve sahiptir. Daha net ifade etmek gerekirse, “gözetlenen” özneler artık normları içselleştiren, onları taşıyan özneler haline gelirler.³⁷ Foucault’ya göre, disiplinci iktidar bir standartlaşma etkisi yaratır; normlara uygun davranan bireyleri ortaya çıkarır. İşte okul, kışla, hastane, hapishane tam da “uysal bedenlerin” üretilmesini hedefleyen örnek kurumlardır. Böylece zor, şiddet aygıtı yerini, “norm” üreten aygıtlara bırakır. Klasik iktidar (adli-hukuki-formel) “HAYIR” derken, disiplinci iktidar “EVET” der. Zira “disiplinci iktidar” normal/anormal arasındaki sınırı üreten iktidardır. İşte bu sınır “norm”lar aracılığıyla çizilir.³⁸

Foucault’nun “**dispositif**” olarak adlandırdığı somut düzenlemeler biçimiyle iktidar daha stratejik teknikler kullanmaya başlar. Foucault’nun ifadeleriyle **dispositif**; “söylemler, kurumlar, mimari biçimler, düzenleyici kararlar, yasalar, idari önlemler, bilimsel sözceler, felsefi, ahlaki ve hayırseverce önermelerden -kısacası, söylenmemiş olduğu kadar söylenmiş her şeyden- oluşan, bütünüyle heterojen bir bütündür. Dispositifin unsurları bunlardır. Dispositifin kendisi ise, bu unsurlar arasında kurulabilecek ilişkiler şebekesidir.” Yani iktidarın ideolojik aygıtlarıyla da

³⁶ Michel Foucault, **The History of Sexuality - Volume 1: An Introduction**, Translated from the French by Robert Hurley, New York, Pantheon Books, 1978, p. 139-141.

³⁷ Bkz. Bentham’ın *Panopticon* ütopyası ya da Orwell’in “1984” romanı. *Panopticon*, İngiliz Filozof Jeremy Bentham tarafından 1785 yılında tasarlanan hapishane inşa modelidir. Gözetleme temelli inşada mahkûmlar ne zaman gözetlendiklerini anlayamadıklarından, sürekli olarak hapishane normlarına uymak durumunda kalmaktadır.

³⁸ Oranlı, **a.g.m.**, s. 29, Foucault, **a.g.e.**, 1978, p. 142.

ilişki içindedir. İktidar ve bilgi karşılıklı olarak birbirlerini kapsar. Dispositifler kurdukları deneyimlerde insanları özneleştirerek, onlara kendileriyle ilgili hakikatleri dayatmakta, şiddet kullanmadan bedeni kuşatmakta, ayrıca onu itaatkâr ve uysal hale getirmektedir.³⁹ Althusser bu durumu ideolojiyle bağlantılı biçimde tanımlamaktadır. Ona göre “bir ideolojide dünyanın hayali olarak tasarlanmasında insanların varolma koşulları” oluşturulmaktadır. Böylelikle insanlar ideolojilerle gerçekte varoluş koşullarına göre değil, ideolojinin onları konumlandığı varoluş koşullarına göre hareket etmeye zorlanırlar.⁴⁰ Çünkü ideoloji, özneler için vardır. Özne sayesinde ideolojilerin gerçekleşmesi mümkün olmaktadır. “Özne kategorisi her ideolojinin kurucusudur.” Böylelikle ideoloji bireyleri özne olarak “istihdam” etmekte, onları somut özneler haline getirmektedir. Althusser bu durumu, “insan, doğası itibarıyla ideolojik bir hayvandır” nitelemesiyle açıklamaktadır.⁴¹

Gençlik bu noktada iktidar tarafından ideolojinin koruyucusu ve taşıyıcısı nitelikleri öne çıkarılarak politik özne olarak inşa edilmektedir. İnşada ideolojik aygıtlar, ona sorumluluk alanını ve sınırlarını vermektedir. İdeolojiyi içkinleştirmiş ailede “evcilleşen” müstakbel genç özneler, din, eğitim ve askerlik gibi kurumlarla gelişimini tamamlamaktadır. Ancak kavram olarak gençliğin iktidarın söylem, kurum, karar, yasa vs. ile özneleştirilmesi, öncelikle onun bir sosyal “yapı” olarak incelenmesiyle çözüme kavuşturulabilir. Gençliğin tarihten tarihe, disiplinden disipline değişen tanımlaması, onun farklı biçimlerde işlevselleştirilerek özneleştirilmesini kolaylaştırıcı bir unsurdur. Bu nedenle *a priori* kabul edilebilecek bir gençlik tanımı olmadığı gibi, tarihin her döneminde aynı anlama gelen bir kavram da söz konusu değildir. Ancak tartışmanın açık bir biçimde anlaşılabilmesi için tanım ve dönem açıklamalarının daha detaylı incelenmesi gerekmektedir.

³⁹ Michel Foucault, **Entelektüelin Siyasi İşlevi – Seçme Yazılar 1**, çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay, Ferda Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005, ss. 118-122; Michel Foucault, **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977**, Edited by Colin Gordon Translated by Colin Gordon, Leo Marshall, John Mepham, Kate Soper, New York Pantheon Books, 1980.

⁴⁰ Althusser, **a.g.e.**, s. 90-91.

⁴¹ Althusser, **a.g.e.**, s. 99-100.

1.1.1. Kavramsal İnceleme: Gençlik Tanımı

“Gençlik, toplumların her zaman yapılaşabilme gücüne sahip olup, ancak her zaman yapılaşmış bir halde bulunmayan bir kesimdir.”⁴²

Gençlik; biyoloji, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi, kadın araştırmaları, etnik araştırmalar, kültürel araştırmalar, tarih, eğitim bilimleri gibi farklı disiplinler tarafından araştırma konusu edilmiştir. Bu özelliğinden dolayı da “merkezi bir örnek” olarak kabul edilmektedir. Ancak her ne kadar özel bir kategori olarak kabul edilse de bütün disiplinlerin üzerinde anlaştığı ortak bir gençlik tanımı bulunmamaktadır. Hatta hangi yaş aralığının genç olarak kabul edileceği bile kesinlik göstermemektedir. Ama bu durum gençliğin merkezi birim olarak incelenmesine engel değildir. Hatta zaman içerisinde gençlik çalışmalarına ilginin arttığı dikkat çekmektedir. Gençlik kavramsallaştırması ise, Antik Yunan ya da Roma’ya kadar dayandırılrsa da kapsamlı olarak inceleme konusu edilmesi modernleşme ile başlamaktadır. Daha önce gençlik sadece yaşa bağımlı olarak açıklanan bir kavram iken, günümüzde cinsiyet, meslek ya da politik eğilimi bakımından farklı disiplinlerce farklı tanımlanabilmektedir.⁴³

Gençliğin bu kadar geniş bir alanda incelenmesi nedeniyle de net bir tanımını yapmak oldukça zorlaşmaktadır. Ancak bir tanım vermek gerekirse, 14 ila 20 yaş ya da “ilkokul ile kışla” arasında kalan dönem insan hayatının gençlik yılları olarak kabul edilmektedir.⁴⁴ Yaygın kabul gören UNESCO’nun tanımına göre ise; “kronolojik olarak 15-24 yaşlar arasını kapsayan biyolojik, psikolojik ve sosyolojik bir gelişme, olgunlaşma çağıdır.”⁴⁵ Birleşmiş Milletler (BM), gençliği 15-25 yaş arası, eğitim gören, hayatını devam ettirmek için çalışmayan ve ayrı bir konutu

⁴² Kadir Cangızbay, **Gurvitch Sosyolojisi-Özgürlüğün Bilimi**’nden aktaran, Aliyar Demirci, “Tek Parti Döneminde Siyaset-Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 58, Sayı 2, 2003, s. 56.

⁴³ Shmuel N. Eisenstadt, **From Generation to Generation: Age Groups and Social Structure**, New Jersey, Transaction Publishers, 2009, p. XIV-XV; Leyla Neyzi, “Object or Subject? The Paradox of “Youth” in Turkey”, **International Journal of Middle East Studies**, 33, 2001, p. 411.

⁴⁴ Derek S. Linton, **Who Has the Youth, Has the Future**, Cambridge, Cambridge University Press, 2002, p. 1.

⁴⁵ Nesrin Kale, “Türkiye’deki Gençlik Sorunlarının Kaynakları ve Bu Sorunların Çözüm Yolları”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 23, Sayı 2, 1990, s. 783.

olmayan kişi olarak tanımlamaktadır.⁴⁶ Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) raporuna göre gençlik, "bülüğa erme sebebiyle, biyo-psikolojik bakımdan çocukluğın sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan 12-24 (ergenlik ile genç yetişkinlik) arasında kalan yaş grubu"dur.⁴⁷ Türkiye'de 1980'li yıllarda üst sınır 25 iken, günümüzde 29-30 olarak kabul edilmektedir. Alt sınır genellikle işgücüne dâhil olmanın ilk yaşı, üst sınır ise eğitiminin bitip, evlenip kendi hayatının sorumluluğunu üstlendiği yaş olarak görölmektedir. Ancak bu kriterler homojen bir gençlik tanımı verilmesini engellemektedir. İktidar merkezli gençlik tanımı; "güçlü bir devlet tarafından sunulan bir ideal çerçevesinde ideoloji empoze edilen genç kesimler" olarak yapılmaktadır.⁴⁸ Psikoloji bakımından, çocuklukla yetişkinlik arası, "tüm yaşama biçim verecek psiko-biyolojik toplumsal şekillenme ve gelişme çağıdır."⁴⁹ Kavramı özünde biyolojik yönüyle tanımlayan Birsen Gökçe'nin ifadesiyle gençlik, "bireyi sosyal olgunluğa hazırlayan bir geçiş dönemidir."⁵⁰ Toplumdaki yeri bakımından gençlik, "belirli bir toplumsal yapı içinde, özgül toplumsal biçimlemenin oluşturduğu ve toplumsal gelişme süreci içerisinde, tarihsel olarak biçimlendirdiği nesnel bir toplumsal katmandır."⁵¹ Sosyolojide gençlik, biyolojik bir yaş aralığından öte, "kültürel olarak atfedilmiş bir statü ya da toplumsal düzeyde inşa edilmiş bir kavram" olarak görölmektedir. Bu nedenle de kavram, toplumdan topluma farklı tanımlanmaktadır. "Gençlik, insanların hayatlarının belirli bir döneminde hem kendilerini hem de diğerlerini nasıl algıladıklarını tanımlayan, toplumsal olarak kurgulanmış, yani kendinden menkul özü olmayan, çelişkili anlamlarla bezenmiş bir kategoridir."⁵² Sosyolog Gaston Bouthoul gençleri, her türlü taşkınlığa hazır, bozguncu bir güç olarak nitelemektedir. O'na göre gençlik, "... Tarihsel rastlantılara, ideolojik modaya, dönemin inançlarına, siyasal ve teknik

⁴⁶ Atalay Yörükoğlu, **Gençlik Çağı**, İstanbul, Özgür Yayınları, 1996, s. 13-14.

⁴⁷ DPT, "Gençlik ve Spor", **V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 1983, s. 12-13.

⁴⁸ Bekir S. Gür, İbrahim Dalmış, Nur Kırmızıdağ, Zafer Çelik, Nevfel Boz (Yazarlar), **Türkiye'nin Gençlik Profili**, Ankara, SETA Yayınları, 2012, s. 13-14.

⁴⁹ İbrahim Armağan, **Gençlik Gözüyle Gençlik**, Ankara, Kırkısaklılar Vakfı USADEM Yayınları, 2004, s. 6.

⁵⁰ Birsen Gökçe, **Orta Öğretim Gençliğinin Sorun ve Beklentileri**, Ankara, MEB Yayınları, 1984, s. 5.

⁵¹ Armağan, **a.g.e.**, s. 5.

⁵² Arus Yumul, "Kuştepe'de Gençlik Algılamaları", **Kuştepe Gençlik Araştırması 2002**, der. Gülten Kazgan, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, s. 109.

olanakların kendilerine sunduğu en küçük dayanma noktalarına göre yönlendirilebilirler. Bu yönlendirme bir iç savaşa doğru olabileceği gibi, bir haclı seferi, bir göç ya da bir dış savaşa doğru da olabilir. Her şey onları kullanmayı bilmeye bağlıdır.”⁵³

Türkçede gençlik “delikanlı” kavramıyla özdeş tutulmakta ve her türlü aşırılıkları ya da otoriteye başkaldırmaları, biyolojik bir evre olan ergenlik ile ilintilendirilmektedir. Oysa Çeyen Kızılderililerinde gençlik evresi, toplumsal kurallara en fazla saygı gösterilen dönemi kapsamaktadır.⁵⁴ Dolayısıyla farklı toplumlarda insan doğası şekillendirilirken, gençliğin anlamı değişiklik göstermektedir. Bir anlamda gençlik doğası, yetişkin beklentilerine göre ayarlanmaktadır. David Archard’ın çocukluk tanımı yaparken *anlam* ve *anlayış* farkı olarak adlandırdığı ayrım bu noktada gençlikte de izlenmektedir. Önemli olan yaşam süreçlerini çocuk, genç, yetişkin, yaşlı olarak ayırmak değil, toplumların gençlik anlayışlarıdır.⁵⁵ Çünkü gençlerin sergileyeceği davranış kalıplarında toplumsal gelenek kalıpları oldukça etkilidir. Asıl önemli olan ise bu kalıplar doğrultusunda nasıl inşa edilecekleridir. Bu doğrultuda gençlerin toplum içindeki yerini belirleyen önemli faktörlerden birisi toplumsal gelişmişlik düzeyidir. Kışlalı, gelişmiş ülke gençlerinin bireysel değerleri, az gelişmiş ülke gençlerinin ise ulusal değerleri öncelediğine dikkat çekmektedir.⁵⁶ Harold de Wolf Fuller da Amerikan gençlerinin apolitik tutumları ve bireyciliği ile ilgili benzer bir sonuca varmaktadır. Ona göre 20. yüzyılın başlarında Amerikan gençleri arasında hem Amerikan emperyalizmi hem de sosyalizm hafif bir ilgi görmektedir. Çeşitli üniversiteler tarafından yürütülen uluslararası “pembe” organizasyonlara ilgi azalmıştır. Sürekli olarak ilgilendikleri tek konu ise dünya barışıdır. Ama genellikle politik konuların dışında kalarak, spor, eğlence ve arabalarla ilgilenmektedirler.⁵⁷ Bu durum zaman geçtikçe de değişmemiştir. Örneğin

⁵³ Gaston Bouthoul, **Le Phénomène Guerre**, aktaran Ahmet Taner Kışlalı, **Siyaset Bilimi**, Ankara, İmge Kitabevi, 1999, s. 72.

⁵⁴ Kışlalı, **a.g.e.**, 1999, s. 147.

⁵⁵ David Archard, **Children Rights and Childhood**, London and New York, Routledge, 2004, p. 22-24.

⁵⁶ Kışlalı, **a.g.e.**, 1999, s. 157.

⁵⁷ Harold de Wolf Fuller, “The Myth of Modern Youth”, **The North American Review**, Vol. 227, No. 6, Jun., 1929, pp. 757-761.

1996 yılında askerliğin gönüllülük sistemiyle yürütüldüğü Amerika’da genç erkeklerin askerliğe başvuru sebeplerini analiz eden araştırmanın sonuçları da Kışlalı’yı destekler niteliktedir. Çalışmada gençlerin askerliğe başvuru sebepleri materyal ve normatif olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İlkinde sebep; eğitim ya da eğitimleri için para biriktirme gibi maddi ve bireysel unsurlara dayanırken, ikinci türde, ülkeye hizmet, vatan savunması, aile geleneğini devam ettirme gibi toplumsal güdüleyiciler etkili olmaktadır. Araştırma konusu gruba hangi sebepten ötürü askerliği tercih ettiği sorulduğunda içlerinden sadece bir tanesi vatanseverliğin ana belirleyici olduğunu ifade etmekte, büyük çoğunluğu ise yetişkin olmanın yolu olarak askerliği gördüğünü ya da sıkışmışlık duygusundan kaçmak için asker olduğunu ifade etmektedir.⁵⁸

Yukarıda yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere gençlik tek boyutlu bir kavram değildir. Zamandan zamana değişiklik gösterdiği gibi toplum değerlerine göre farklı biçimde şekillenebilmektedir. Ayrıca her disiplin kendi tanımı üzerinden gençliğe biçilen değeri açıklamaktadır. Hatta tüm bu tanımların üstüne bir de kendi içinde okuyan/okumayan, çalışan/çalışmayan, kentli/köylü vb. pek çok ayrıma tabi tutulmaktadır. Kavramın bu özelliği onu inşaaya açık hale getirmektedir. Toplumların gelişmişlik düzeyleri de tanımın anlamını önemli ölçüde değiştirmektedir. Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminde de gençlik, beklentilerden yola çıkılarak inşa edilmeye çalışılmıştır. Hedef kitle başta ortaokul, lise ve yüksek öğrenim gençliğiymiş, zaman zaman biyolojik tanımının ötesinde “genç beyin ve bedenler” şekillendirilmeye çalışılmıştır. Çünkü Mustafa Kemal’in tanımıyla; “Benim nazarımda yirmi yaşında bir yobaz ihtiyar, yetmiş yaşında bir idealist ise zinde bir gençliktir.”⁵⁹ Birbirinden farklı gençlik tanımları da, kavramın inşaaya ne kadar açık olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Zaten bu özelliğinden dolayı bakış açısına göre yetmiş yaş dahi kavrama dâhil edilebilmektedir. Bu çalışmada da “gençlik” kavramı incelenirken ilk olarak, gençlik ile siyaset arasında nasıl bir bağlantı olduğuna açıklık

⁵⁸ Marc Flacks, **Representing Youth Methodological Issues in Critical Youth Studies**, ed. Amy L. Best, New York and London, New York University Press, 2007, p. 61-62.

⁵⁹ Utkan Kocatürk (Hazırlayan), **Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 1999, s. 165.

getirilmeye çalışılacaktır. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren gençliğin “politik bir özne” olarak tarihteki yerini aldığı düşünülürse, aradaki bağlantıya ilişkin dikkat çekici sonuçların elde edileceği açıktır. Bu bağlamda akla gelen bir soru da, gençliğin neden bu dönemde siyasi bir aktör haline geldiğidir. Ya da soruyu tersten sormak gerekirse, 19. yüzyıldan önce gençlik neden siyasi bir aktör olarak kurgulanmamıştır? Ancak bu soruları sağlıklı yanıtlayabilmek için kavramın tarihsel olarak gelişim sürecini incelemek gerekmektedir.

1.1.2. Gençlik Kavramının Tarihsel Gelişimi

Gençliğin tarihsel serüvenine bakıldığında Antik Yunan döneminden itibaren kavramın varlığı dikkat çekmektedir. Ancak 19. yüzyıla değin önemli bir tarihsel özne olarak görülmediği anlaşılmaktadır. Örneğin Platon’a göre devletin yöneticileri; “Devleti seven ve Devletin çıkarlarını kendi öz çıkarları ile özdeş gören, eş deyişle, Devletin gerçek çıkarlarını kendi kişisel yarar ya da zararlarını düşünmeksizin izleyecek bireyler olmalıdır.” Ancak yöneticilerin “genç olmayan”lar arasından seçilmesi gerekmektedir.⁶⁰ Aristo, gençlerin siyaset bilimi için uygun talebeler olmadıklarını düşünmektedir. Çünkü onların gerçek hayatın uğraşları hakkında tecrübeleri yoktur. Ona göre yaşça genç ile ham aynı anlama gelmektedir.⁶¹ Konuşma yeteneği ile yargılamanın önemli olduğu dönemde Aristo, sadece olgunluk dönemindeki kişilerin diğerlerini doğru biçimde yargılayabileceğine inanmaktadır. Ona göre “gençler çok fazla, yaşlılar ise çok az güvenir.”⁶² Haklı/Haksız yargılamanın söz konusu edildiği Aristophanes’in *Bulutlar* isimli oyununda Sokrates, gençlerin kafasını kolaylıkla çelmekle suçlanmaktadır. Oyunda Sokrates, savunma sanatını “anlamayacak ve bellemeyecek kadar kalın kafalı” baba yerine “kıymetli ilmi çabuk öğrenecek, parlak talebe” olan genç oğla eğitim vermektedir. Böylelikle gençleri, “haksız muhakeme” konusunda eğitmektedir. Eğitim sayesinde oğul babasını dövmeye hakkı olduğunu, “haksız muhakeme” yöntemiyle ispata

⁶⁰ Frederick Copleston, **Felsefe Tarihi – Cilt I, Yunan ve Roma Felsefesi**, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınları, 1998, s. 105.

⁶¹ Aristotle, **The Nicomachean Ethics**, Translated by David Ross, Edited by Lesley Brown, New York, Oxford University Press, 2009, p. 5.

⁶² Colin Heywood, **Baba Bana Top At!**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2003, s. 9.

çalışmaktadır.⁶³ Benzer biçimde Platon'un *Sokrates'in Savunması ve Şölen* adlı kitabında da Sokrates "gençleri doğru yoldan saptırma" suçlamasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Nitekim gençler kolay manüpile edilebilmelerinden dolayı, Sokrates'in konuşma sanatını öğretmede tercih ettiği kitledir. Bu durum Aristo'nun kabul ettiği gibi gençlerin, kolaylıkla güvenmelerinden ve verilen bilgileri benimsemelerinden kaynaklanmaktadır. Bu da onların şekillendirilmesini kolaylaştırmaktadır.⁶⁴ Öte yandan Süleyman Seyfi Ögün'ün belirttiği üzere "her şeyin ihtiyarların ihtiyarında olduğu kadim dünyada" gençlik "bırakın bir değer olmayı, bir an evvel herkesin aşması gereken bir aşamayı ifade" etmektedir. Asıl olan değer, olgunluğu dolayısıyla yaşlıktır. Gençler, tecrübesiz, bilgisiz kabul edildiklerinden horlanmaktadır.⁶⁵

Özne olarak gençlik, modern zamanlarda ortaya çıkmış bir kategoridir. Endüstri toplumu öncesi, Orta Çağ Avrupası'nda böyle bir kategori dikkat çekmemektedir. Örneğin çocukluk kavramını tartışmaya açan tarihçi Philippe Ariès'in, *Centuries of Childhood* adlı kitabında belirttiği üzere; "Orta Çağ toplumlarında bebeklik ile yetişkinlik arasında bir geçiş dönemi yoktu. Bu sebeple onun başlangıç noktası genç insanların küçük yetişkinler olarak algılandığı bir toplumdur." Çocuk bile yetişkinler dünyasında "marjinal bir figür", tarihçi James Schultz'a göre "kusurlu yetişkin" - Orta Çağ Alman toplumunda-, Hans Peter Deitzel'in adlandırmasıyla "tamamlanmamış organizma"dır. Antik Çağ'dan 18. yüzyıla kadar tamamen yetişkinlere bağımlı görüldüklerinden "eksik yetişkinler"dir.⁶⁶ Bu noktadan bakıldığında çocukluk ile gençlik kavramlarının modern dönemde ortaya çıktığı netleşmektedir. Ancak çocukluk, Hristiyanlıkta "masumiyeti" temsil etmesi bakımından gençlikten önce görünür hale gelmiştir. Geleneksel tarım toplumlarında gençlik, kısa süreli bir süreci ifade etmek için kullanılmaktadır. Çalışma odaklı modern dönemlerde ise gençler, geleceğin "vatandaş"ları olmalarına istinaden önem kazanmıştır. Endüstrileşmenin gerektirdiği uzmanlaşma, çocukların eğitim sürelerinin uzamasına yol açmış bu da gençlik kategorisinin belirginleşmesini

⁶³ Aristophanes, *Bulutlar*, çev. Süha Delilbaşı, İstanbul, Maarif Basımevi, 1957.

⁶⁴ Platon, *Sokrates'in Savunması ve Şölen*, çev. Canan Eyi, İstanbul, Gün Yayıncılık, 2001.

⁶⁵ Süleyman Seyfi Ögün, *Politika ve Kültür*, Bursa, Dora Yayınları, 2010, s. 95.

⁶⁶ Philippe Ariès, *Centuries of Childhood*, aktaran, Heywood, *a.g.e.*, s. 17, 25, 8.

sağlamıştır.⁶⁷ Oysa Orta Çağ'da böyle bir bölünmeye ihtiyaç duyulmamıştır. Örneğin Dante yaşam dönemlerini; 25 yaşa kadar büyüme çağı (**adolescensia**/ergenlik), 25-45 yaş arasını olgunluk çağı (**gioventute**/gençlik), 35 yaşı doruk noktası, 45-70 yaş arasını düşüş çağı (**senettute**/yaşlılık) olarak ayırırken, çocukluk ve gençliği birbirinden farklı tanımlamamıştır. Çünkü Latince'de **adolescentia** hem ergenlik hem de gençlik yerine kullanılmaktadır.⁶⁸

Hipokrat geleneğini sürdüren Orta Çağ'ın Latince kaynaklarında çocukluk üç döneme ayrılırken, çocukluk ile gençlik ilintili kavramsallaştırılmaktadır. Buna göre; 0-7 yaş arası **infantia**/çocukluk, kız çocuklar için 7-12, erkek çocuklar için 7-14 yaş arası **puertia**/ergenlik, 12/14-21 yaş arası ise **adolescentia**/gençlik/ergenlik olarak ayrılmaktadır. Gençlik adolesan dönemi içinde kabul edilirse de Orta Çağ Avrupa'sında "bedensel şehvetleri" sebebiyle rahipler ya da din sınıfı tarafından pek sevilmediği anlaşılmaktadır. Kanun-ı Tıp adlı kitabında İbn-i Sina yaşam döngüsünü 30 yaşa kadar ayırırken, gençlik çocukluktan farklı bir kategori olarak görülmemektedir. Orta Çağ uzmanı Doris Declais Berkvan, bu dönemde çocukluğun nerede bitip gençliğin nerede başladığı; zaman ve mekânın iç içe geçmesinden, kavramların "temellendirilmemiş ve belirlenmemiş" olmasından dolayı, bütünlük bir biçimde tanımlandığını ifade etmektedir. Ariés de çocuk ve yetişkin davranışı arasındaki farkın günümüz dünyasına oranla daha az belirgin olduğundan hareketle çocukluk, ergenlik hatta yetişkinliğin neredeyse ayırt edilemez bir biçimde iç içe olduğunu söylemektedir.⁶⁹ Nitekim Orta Çağ'da yaşam döngüsü içinde beden gelişim düzeyi tek başlık altında incelenmiştir. Ancak bu durum, Orta Çağ'da gençlik tanımının olmadığı anlamına gelmemektedir. Sadece kavramın günümüzdeki gibi farklılaşmadığını, ayrı bir kategori altında incelenmediğini daha da önemlisi bir değer olarak görülmediğini göstermektedir. Bu da Orta Çağ Avrupa'sın da hala Antik Çağ'daki gibi olgunluğun yüceltilip, çocuk ya da gençlerin olgun insan özellikleri sergiledikleri ölçüde takdir görmesinden kaynaklanmaktadır.

⁶⁷ Helmut Fend, "The Historical Context of Transition to Work and Youth Unemployment", **Youth Unemployment and Society**, Edited by Anne C. Petersen and Jeylan T. Mortimer, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, p. 77-82.

⁶⁸ Heywood, **a.g.e.**, s. 9.

⁶⁹ Heywood, **a.g.e.**, s. 21-22, 25.

Gençliğin modern dönemlerde özneleştirilerek kurgulanmasında, Sanayi Devrimi ile yaşanan gelişmeler oldukça etkili olmuştur. Sanayileşme ile yaşanan kentleşme, okullaşma gibi gelişmelerin neticesinde belirgin bir kopuş yaşanmış ve daha önce önemsenmeyen bir yaşam dönemi olarak kabul edilen gençliğin işlevlerinin farklılaşmasına yol açmıştır.⁷⁰ Ancak hala tanımın belirginleşmesi için zamana ihtiyaç vardır. Örneğin bu dönem Rousseau, *Émile*'de “ilk gençlik çağı”nı “çocukluğun üçüncü hali” olarak tanımlamaktadır. Hatta gençliği tanımlamak için uygun bir kavram bulunamadığından “ben çocukluk diyeceğim” şeklinde ifade etmektedir. Ona göre 12-13 yaşlarındaki çocuklar “tıpkı arzuları kuvvetlerinden daha az olan yetişkinler gibidir.” Büluğ ile başlatılan gençlik çağında ise ayrı bir tanımlamaya gidilmemektedir.⁷¹

18. yüzyılın son otuz yılında ise bütün Avrupa’da gençlik hareketleri gözle görünür bir biçimde yükselişe geçmiştir. Artan hareketlilikte öncelikle dönemin Avrupa gelişmeleri etkili olmuştur. Gelişmelerden kasıt ise sadece siyasi eylemler değildir. Bu dönem Avrupa’da refah yükselmesi dolayısıyla yaşanan nüfus artışı söz konusudur. 1750’li yıllarda yaşam süresi uzamadıysa da özellikle Batı ve Orta Avrupa’da belirgin bir biçimde çocuk ölüm oranı azalmıştır. Böylelikle genç nüfus oranı görece yükselmiştir. 1770 ve 1780’li yılların Fransı’nda otuz yaş altı gençlerin oranı yetişkinlerden daha yüksektir. 1789’da kırk yaş üzeri yetişkinler nüfusun %24’ünü, yirmi ila kırk yaş arası %40’ını, yirmi yaş altı ise %36’sını oluşturmaktadır. 1785-1794 yılları arasında Napolyon Savaşları ve Fransız Devrimi yanında çok sayıda gencin eksik istihdam meselesi, toplumsal patlamaya yol açmıştır. Fransız Devrimi’nin ilkelerine karşı Fransa dışından gelen tepkiler de gençler arasında milliyetçi reaksiyonla karşılanmıştır. Fransa’da başlayan milliyetçi tepkiler hızla Avrupa’da karşılık bulmuştur. Örneğin İtalya’da gençlik hareketinin önderleri olarak karşımıza, Mazzini ve Garibaldi çıkmaktadır. Her ikisi de İtalyan birliği peşinde koşan “genç maceracılar”dır. Milliyetçi gençlik hareketleri içinde en

⁷⁰ Gülay Ercins, “Türkiye’de Popüler Kültür Görünümleri ve Gençliğe Yansımaları”, **VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı**, Adnan Menderes Üniversitesi Aydın, Ekim, 2009, s. 501-502.

⁷¹ Jean Jacques Rousseau, *Émile*, Translated and Edited William Boyd, New York, Teachers College Press, 1956, p. 141-142.

saygı duyulan lider olan Mazzini, kırk yaşın üzerindeki Genç İtalya Örgütü'nün dışında bırakmıştır. Çünkü isyancı kitlelerin başında “yüce bir misyonla kutsanmış gençlerin” olması gerektiğini düşünmektedir. Garibaldi ise İtalyan birliğinin, vatansever sebeplerle bir araya gelen genç gönüllülerden oluşan bir ordu ile gerçekleştirilebileceğine inanmaktadır.⁷²

19. yüzyılın başlarından itibaren ise gençlik, “burjuva dünyadan türeme”yle modern toplumun farklı bir kategorisi olarak görülmeye başlanmıştır.⁷³ Modernleşmeyle Batılı toplumlar kendi bakış açılarına göre gençliği yeniden tanımlamıştır. Bu dönem yaşanan gelişmeler dolayısıyla toplumsal hareketlilik ön plana çıkmaktadır. Gençlik hareketlerinin ana belirleyicilerinin ise; toplumun kültürel ya da sosyal içeriğini değiştirme, katılımdaki eşitsizlik problemlerini çözme ve sanayileşme olduğu dikkat çekmektedir.⁷⁴ 19. yüzyılda siyasi fikirlerin eğitim görmüş gençler arasında yayılması gençliği, bir devrim gücü durumuna getirmiştir.

1904'te G. Stanley Hall **Adolescence** adlı kitabıyla gençliği çocukluktan uzaklaştırarak farklı bir kategori olarak tanımlamıştır. Ona göre 19. yüzyılda ortaokul, -Osmanlı örneğinde rüşdiye- gibi ara eğitim kurumları gençlik kavramsallaştırmasına giden yolu açmıştır.⁷⁵ İki dünya savaşı, Soğuk Savaş gibi uzun ve karmaşık süreci kapsayan 20. yüzyılda gençlik hareketlerinin hız kesmeden sürdüğü gözlenmektedir. İki savaş arası dönemde pek çok ülkede -Türkiye de dâhil olmak üzere- siyasi partiler gençlik örgütleri kurup, ideolojileri doğrultusunda onları politize etmektedir. Modern ulus devletlerin inşa sürecinde gençlik, dinamizmi bakımından hem devletin inşa ettiği bireyler hem de yeni toplumu inşa eden aktörler olarak önem kazanmıştır.

⁷² Herbert Moller, “Youth as a Force in the Modern World”, **Comparative Studies in Society and History**, Vol. 10, No. 3, April 1968, p. 240-241.

⁷³ Ögün, **a.g.e.**, s. 96.

⁷⁴ Eisenstadt, **a.g.e.**, p. XV.

⁷⁵ G. Stanley Hall, **Adolescence: Its Psychology and its Relations to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education Volume II**, New York, D. Appleton and Company, 1904, p. VII-XII.

Gençlerin toplumun en dinamik gücü olması, onun siyasi partiler tarafından nesneleştirilmesinde oldukça önemli bir faktördür. Özne olarak gençlik, siyasi partiler tarafından kolay etkilenebilmekte ve istenilen yönde hareket etmeye ikna edilebilmektedir. Gençlerle yaşlıların siyasal tutumları karşılıklı olarak incelendiğinde gençlerin değişime eğilimli olduğu açık bir biçimde görülmektedir. Örneğin, 1952 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) gençlerin oy kullanma tercihlerinin incelendiği bir araştırmada, gençlerin yaşlılardan daha demokrat olduğu ortaya konulmuştur. Gençliğin değişime yaşlılara kıyasla daha açık olması, onu liberal çevrelerin hedef kitlesi durumuna düşürmüştür. Aynı araştırmaya göre insanların yaşı ilerledikçe hem politik hem de sosyal olarak daha fazla muhafazakârlaştıkları ve mevcut durumu koruma eğilimine girdikleri gözlenmektedir.⁷⁶ Ancak buradan hemen “gençlerin ilerici yaşlıların tutucu” olduğu sonucunu çıkarmamak gerekmektedir. Gençlerin değişim yönündeki dinamizmi genellikle istikrarsızlık ortamlarında ortaya çıkmaktadır.⁷⁷ Cumhuriyetin İmparatorluk geçmişi göz önüne alındığında Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler bu türden gençlik hareketlerinin örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci bölümde açıklandığı üzere her iki hareketinde güdüleyicisi, İmparatorluğu kurtarmak için değişimdir.

İmparatorlukta “yaşlılar hareketi” olarak değerlendirilen Tanzimat uygulamalarına karşılık ortaya çıkan Jön Türk hareketi, Avrupa’da yaşanan kültürel dönüşümün Osmanlı uygulamasıdır. Literatürde gençlik hareketi olarak değerlendirilen Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler, Tanzimat’ın “hikmet-i hükümet”, “usulet” ve “suhulet” gibi Osmanlı Barok’u ya da Rokokosu’na itiraz etmekte, “yaşlılar sultasına” başkaldırmaktadır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu’nda gençler politik özne olarak asıl İttihat ve Terakki döneminde görünür hale gelmiştir. Bu dönem başlayan “çürümüş Osmanlı Barok”una karşı mücadele, 1920’den sonra Türkiye’de gençlik

⁷⁶ Eleanor E. Maccoby, Richard E. Matthews, and Anton S. Morton, “Youth and Political Change”, **The Public Opinion Quarterly**, Vol. 18, No. 1, Spring, 1954, p. 23-26.

⁷⁷ Ahmet Taner Kışlalı, “Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 31, Sayı 0, 1976, s. 117-118.

vurgusuyla sürdürülmeye devam etmiştir. Kemalizm çerçevesinde gençliğe yapılan özel vurgu geçmişin reddi üzerine sistematikleştirilmiştir.⁷⁸

20. yüzyılın başlarında tıpkı Kemalizm gibi her ideolojinin kendine göre bir gençlik kurgusunun varlığı dikkat çekmektedir. Bunlardan komünizm, faşizm ve nasyonal sosyalizm en detaylı gençlik teşkilatlarına sahip ideolojiler olduklarından, gençlik meselesini temel gündemlerinden biri olarak kabul etmişlerdir. Örneğin, Bulgar sosyalist Georgi Dimitrov “gençlik kime aitse, gelecek onundur.” demektedir. *Gençlik Üzerine* adlı kitabında ise; insanlığın, proletaryanın “faşizm barbarlığından kurtulmasının” yöntemini gençlerin komünist liderleri izlemesinde görmektedir.⁷⁹ Ona göre Gençlik, okulda birinci, evde iyi evlat, disiplinli, iyi bir sporcu, cesur, bağımsız ve atılgan olmalıdır. Lenin’in gençliği gibi, iyi şeyleri taklit etmeli, kötü şeyleri atmalıdır.⁸⁰ Lenin ise gençleri, “gelecek için çalışan sınıf, davasını sürdürecekt olanları kollamalıdır” düşüncesinden hareketle politik sistemin devamlılığının merkezine oturtmaktadır. Gençler için en çok önemsediyse, rejimin istediği doğrultuda komünizmi öğrenmeleridir. Ancak Lenin’in gençliği, özellikle işçilerdir. Yazılarında işçiler dışında öğrenci gençliği konu edilse de aralarında hiyerarşik bir sıralama yapıldığında işçi gençliğinin ilk sıraya yerleştirildiği dikkat çekmektedir. Eğer işçi/öğrenci ayrımı yapılmadan değerlendirilirse, gençler rejimin devamlılığının ana unsuru görülmesi nedeniyle yine önemsenmektedir.⁸¹ Lenin’in görüşleri 20. yüzyıl başında Sovyetler Birliği’nde gençliğin politik anlamda yükselişinin asıl nedenidir. Aşağıda görüleceği üzere savaştan çıkan bütün toplumlar, gelecek kaygısı çerçevesinde okullu ya da okul dışı “savaşkan” gençleri kapsayan teşkilatlanma ya da eğitim süreci peşindedir.

⁷⁸ Öğün, **a.g.e.**, s. 97-98.

⁷⁹ Georgi Dimitrov, **Gençlik Üzerine**, çev. Osman Aslandere, Ankara, Ser Yayınları, 1970, s. 18.

⁸⁰ Dimitrov, **a.g.e.**, s. 21.

⁸¹ Vladimir İlyiç Lenin, **Gençliğin Rolü Üzerine**, çev. S. Yıldırım, Ankara, Ürün Yayınları, 1970.

1.1.3. 20. Yüzyılın Başlarında Gençlik Kavramının Yeniden Tanımlanması

20. yüzyıla gelindiğinde gençlik artık, kesin bir aktör olarak siyaset sahnesindeki yerini almıştır. Bu başlıca iki sebebe dayanmaktadır; öncelikle ulus devletlerin yükselişi ile ortaya çıkan meşruiyet krizi, rejimlere sadık vatandaşları gerekli kılmaktadır. Yeni kurulan devletler gençliği; ulus-devletin kurucusu, istikrarın devamlılığının garantisi olarak konumlandırmaktadır. İkinci sebebi ise beliren savaş tehlikesidir. Çünkü gençliğin devletini zihnen ya da ideolojik olarak savunduğu gibi fiilen de savunması beklenmektedir. Bu durum 20. yüzyılda tüm dünyada gençlerin örgütlenme çabalarına da yansımıştır.

I. Dünya Savaşı her ne kadar “savaşları bitiren savaş” olarak nitelendiyse de çok kısa süre sonra bunun doğru olmadığı anlaşılmıştır. Savaş sonunda galip devletler için yeni bir dünya savaşı tehlikesi görülme de, mağlup devletlerin içinde bulundukları iktisadi bunalım, İtalya, Almanya, Rusya ve Japonya’da cüretkâr yönetimlerin yükselişe geçişi ile gelişen toplumsal değişimler savaşı kaçınılmaz kılmıştır. Ardından başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyada, saldırıya ya da savunmaya yönelik yoğun bir hazırlık süreci başlamıştır. Bu yeni savaşın, I. Dünya Savaşı deneyimi nedeniyle bir topyekûn savaş olacağı belli olduğundan, toplum bütünüyle savaş doğrultusunda mobilize edilmiştir. Bu hareketlilikten de en fazla çocuklar ve gençler etkilenmiştir. “İzm”ler yüzyılı olan 20. yüzyılın başlarında gençlerden asıl beklenen kendi “izm”lerine sahip çıkmalarıdır. Bu doğrultuda her ülke kendi ideali çerçevesinde bir dünya yaratma peşindedir. Wilson “demokrasi için güvenli”, Lenin komünal toplum idealiyle sömürücü hiyerarşilerden kurtulmuş, Hitler yabancı unsurlardan arınmış, saf bir dünya ideali peşindedir. Dolayısıyla birbirine rakip üç ideoloji -kapitalizm, komünizm ve faşizm- kendi gençliğini yaratmak istemektedir.⁸²

İki savaş arası dönemde gençler, hem Türkiye’de hem de dünya da ideolojiler doğrultusunda harekete geçirilmek istenmektedir. Öncelikle II. Dünya Savaşı’na giden süreçte başta Avrupa ülkeleri olmak üzere çok sayıda ülke, yıldırım, yıpratma

⁸² Mark Mazower, **Dark Continent**, London, Penguin Books, 1999, p. X.

ve menfi savunma doktrini⁸³ doğrultusunda gençliği savaş karşısında konumlandırmaktadır. Almanya, İtalya ve Japonya yıldırım savaş doktrinine göre gençleri oldukça rijit bir eğitim sürecinden geçirdikten sonra örgütlenme faaliyetlerine girişmişlerdir. Zaten bu rejimlerin savunmada güvendikleri en önemli güç, sisteme sadık gençliktir. İtalya’da 1935 gibi erken tarihte yaşanan Habeşistan işgaliyle gençlik manen de hazırlığını tamamlamış görünmektedir. İngiltere, ABD ve kısmen Rusya yıpratma doktrinine göre hazırlıklarını yapmışlardır. Rusya coğrafi açıdan İngiltere ve ABD gibi izole olmadığından dolayı yıpratma stratejisinde, saha-kitle-kış üçgeninden faydalanmaktadır. İngiltere’de 1927’de açılan İmparatorluk Savunma Akademisi gençlerin savaşa yönelik mobilizasyonunda⁸⁴ oldukça önemlidir. Amerika’da 1920 tarihli Milli Savunma Kanunu ile başlayan hazırlıklar 1933’e gelindiğinde asker-sivil işbirliğine kadar uzanmıştır. Bu doğrultuda özellikle Amerikan üniversitelerinde teknik eğitim alan öğrencilerin çoğu, askeri eğitim kurslarına katılmışlardır. Rusya ise ihtilaldan sonra vakit kaybetmeden topyekûn bir kalkınma seferberliğine girişmiş, gençlik savaş için devamlı suretle yetiştirilmiştir. Rusya’nın gençler için sloganı “iş ve harp için daima hazır”⁸⁵’dir.

Fransa ise gençliği menfi savunma doktrini etrafında mobilize etmektedir. Ancak Fransa iki savaş arası dönemde siyasi kararsızlık ve parti kavgaları nedeniyle savunmaya yönelik hazırlıklarında genel olarak çok geride kalmıştır. Dolayısıyla madden olmadığı gibi manen de gençlerin savunma açısından hazırlığının en zayıf

⁸³ Yıldırım doktrininde ülkeler, savaş hazırlığında önce davranma, üstün savaş güçleriyle taarruza geçme, düşman seferberliğini tamamlamadan da sonuca ulaşma doğrultusunda hareket etmektedirler. Yıpratma stratejisinin sacayaklarını, düşmanı oyalama ve yıpratma ile kazanılan zamanla, stratejik taarruza geçme taktiği oluşturmaktadır. Menfi Savunma doktrini, büyük tahkimat alanları arkasından saldırıları beklemek ve bunlara göre stratejik savunma ile harp gücünü seferber etmeye dayanmaktadır.

⁸⁴ Ancak İngiltere’de iki savaş arası dönemde yaşlılığın da deneyimi dolayısıyla askeri öneminin altının çizildiği unutulmamalıdır. Örneğin, İngiliz Orta Şark Orduları Başkumandanı General Archibald Wavel’in 10-12 Mart 1941 tarihinde “Neue Zürcher Zeitung” gazetesinde çıkan makalelerinde; tarihte Hanibal, Büyük İskender, Napoleon, Wellington, Wolfe gibi genç ve başarılı komutanlar olduğu gibi, Sezar, Cromwell, Marlborough, Turennes, Moltke, General Foch gibi 40 yaş ve üzerinde önemli askeri başarılarla imza atan komutanların bulunduğunu vurgulamaktadır. Ancak son noktada genellikle iyi ve genç bir generalin, iyi ve yaşlı bir generali yeneceğini de ifade etmektedir. Dolayısıyla İngiliz askeri geleneğinde halen yaşlılık deneyimi dolayısıyla öncelense de, dinamizmi açısından artık gençlik ön plana çıkmaktadır. Bkz. Archibald Wavel, **Başbuğ**, Ankara, Zerbamat, 1941, s. 7-8.

⁸⁵ Bu slogan spor gençliğinin bayraklarında yazmaktadır.

olduğu ülkenin Fransa olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.⁸⁶ Pierre Taittinger'in faşizan nitelikler taşıyan Genç Vatanseverler (**Jeunesses Patriotes**) örgütü, paramiliter bileşenlerden oluşmaktadır. Ancak savunmacı-tepkisel bir politika izlemektedir. Şiddet hareketlerine karşı kendilerini koruyup, resmi organları desteklemeye yönelik tutum belirlemişlerdir.⁸⁷

Türkiye'de de vatan savunmasının birincil aktörü gençliğin askerlik vazifesinden önce yetiştirilmesi, dünyadan ayrı değerlendirilmemelidir. II. Dünya Savaşı'na giden yolda her ülke kendi öznel statüsüne göre benzer girişimlerde bulunmaktadır. Bunlar zaman zaman salt askeri eğitim, salt ideolojik eğitim, çoğunlukla da ikisinin birlikte harmanlanmasıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Savunmada gençliğin önemi, uluslaşma süreci içerisinde "milleti müsellaha" yani ordu millet açısından değerlendirilmelidir. Türkiye'de 1927 yılından itibaren askerlik görevi her erkek için zorunlu hale getirilmiştir. Türkiye'de iki savaş arası dönemde, gençlerin örgütlenme durumu değerlendirilirken Alman gençlik teşkilatları dikkat çekmektedir. *Çığır* dergisinde teşkilatlanma hakkında kaleme alınan yazılara bakıldığında, Alman modelinin Türkiye üzerinde etkili olduğu görülmektedir.

Almanya'da gençlik hareketleri ilk olarak 1896'da **Wandervogel** ile başlamaktadır. Bu teşkilatlanmada İngiltere'nin Baden-Powell önderliğinde başlattığı izcilik hareketinden esinlenilmiştir.⁸⁸ Hitler iktidarıyla gençlik daha organize bir biçimde örgütlenmeye başlamıştır. Teşkilatlanmaya 1920'lerden itibaren hız verilmiştir. Ancak 1933'ten, yani Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi iktidara gelmeden önce gençlik örgütleri, partiye ya da Kahverengi Gömlekliler/Hücum Birlikleri'ne (SA) bağlı değildir. Hatta bu dönemde gençlik örgütleri SA ya da Nazi Partisi dışında hareket edebilme kabiliyetine sahiptir ve kendine ait bir ideolojik tutum belirlemiştir. Ancak bu ideolojik tutum hem sosyalizm hem de milliyetçilik ekseninde gelişmiştir. Yani gençlerin SA ve Nazi Partisi dışında geliştirdikleri ideolojide nasyonal sosyalist

⁸⁶ Seyfi Kurtbek, **Milletin Harbe Hazırlanması**, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1946, s. 1-15.

⁸⁷ Stefan Breurer, **Milliyetçilikler ve Faşizmler Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri**, çev. Çiğdem Canan Dikmen, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, ss. 80-81.

⁸⁸ Mike Tyldesley, "The German Youth Movement and National Socialism: Some Views from Britain", **Journal of Contemporary History**, Vol. 41, No. 1, January, 2006, p. 21.

düşünceden herhangi bir sapma görünmemektedir. Gençlik örgütleri içerisinde **Hitler-Jugend** (HJ) öne çıkmaktadır. 1926-1931 yılları arasında HJ’de gençlere, Almanya’da kötü olan her şey Weimar Cumhuriyeti’ne atıfla açıklanmaktadır. Böylelikle gençler arasında cumhuriyete karşı kökleşmiş bir nefret duygusu yerleştirilmiştir. Nihayetinde basmakalıp düşünceler içerisinde sıkıştığını düşünen Alman gençleri için HJ, bir yol gösterici haline gelmiştir.⁸⁹ 1936’ya gelindiğinde her Alman gencinin Hitler Gençliği örgütüne katılması zorunlu kılınmıştır. Örgütlerde gençlik, yaşlarına göre çalışma gruplarına ayrılmıştır. Bunlar; **Jungvolk**⁹⁰ (10-14 yaş), **Hitler-Jugend** (HJ)⁹¹ (14-18 yaş), Küçük Kızlar ve Alman genç kızlarıdır. Askeri mantık üzerine kurulan bu teşkilatlanma biçiminde gençler, 10 yaşından itibaren Alman resmi ideolojisi nasyonal sosyalizm etrafında şekillendirilmektedir. Okula başlama ile Alman gençlik teşkilatına girme paralel süreçlerdir.⁹² Hitler iktidarını sağlamlaştıırken gençlik, onun için ‘kapıkulu’ işlevi görmektedir. 1933 yılına gelindiğinde ideolojik eğitimden geçen gençler, koşulsuz nasyonal sosyalizm ilkelerini benimsemiştir ve yönetim meselelerinin çözümünü Hitler iktidarında görmektedir. 1934 yılında Führer olarak Hitler gençlere mutlak emir verebilmekte gençlikte sorgusuz olarak ona itaat etmektedir.

Nasyonal Sosyalizm döneminde üniversiteli gençler, bir “propaganda makinesi” gibi Hitler’in direktiflerini yaymakla görevlendirilirken, 1922’den sonra İtalya’da Faşist rejim gençliğe siyasi ödevler yüklemektedir.⁹³ İtalya’da Mussolini’nin 1922 gibi erken bir tarihte iktidara gelişiyle beraber faşizmin yükselişine tanık olunmaktadır. Mussolini’nin ‘başarısında’ özellikle İtalyan gençlerinin etkisi göze çarpmaktadır. İtalya’da gençlik, zamanın dünyasının yaşlılık ve çöküşüne, yapaylığına karşı

⁸⁹ P. D. Stachura, “The Ideology of the Hitler Youth in the Kampfzeit”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 8, No. 3, Jul., 1973, pp. 155-157.

⁹⁰ Jungvolk’lar kendi içinde Ban, Ştam, Fanlayn ve Zug olarak alt bölümlere ayrılmaktadır. Bu örgütlerde gençler kır gezilerine ve kamplara katılarak, nasyonal sosyalizmin prensipleriyle tanıştırılmaktadır.

⁹¹ Hitler gençliği asıl Hayotlardan oluşmaktadır. Bunun içinde en büyük kademe Obergebit’tir. Obergebitte toplam üç yüz bin kişi bulunmaktadır.

⁹² Kimberly A. Redding, **Growing Up in Hitler’s Shadow**, Westport, Connecticut, London, Praeger Publishers, 2004, p. 4-8; Kadri Yaman, **Yurt Müdafaasında Türk Gençliği**, İstanbul, İstanbul Devlet Basımevi, 1938, s.83-84.

⁹³ Bülent Daver, “Türk Üniversite Öğrencileri ve Gençlik”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 19, Sayı 3, 1964, s.38.

duracak güç olarak kurgulanmış ve Almanya'daki gibi tümüyle İtalyan resmi ideolojisi, yani faşizm etrafında şekillendirilmiştir. Bu yapılırken de özellikle eğitim kurumlarından faydalanılmıştır. Okullarda faşizm propagandasıyla dünyanın gidişatını düzeltbilmenin yöntemi faşizm ile formüle edilmektedir.⁹⁴ Gençliğin örgütlenme ilkeleri; “faşizm imanının” aşılması ve ordu için iyi asker olacak şekilde hazırlamak olarak belirlenmiştir. Gençlik, 1926 yılından itibaren de Balilla⁹⁵ adlı örgüt içerisinde toplanmıştır. 6-21 yaş arası kapsayan bu örgütlenme kendi içerisinde; 6-18 ve 19-21 yaş arası olarak ikiye ayrılmaktadır. İlk grup; Kurt Çocuğu (6-8 yaş), **Balilla** (8-11 yaş), **Tüfekli Balilla** (11-15 yaş), **Avangardist** (15-18 yaş) şeklinde kısımlara bölünmektedir. Bu gruba genellikle beden eğitimi üzerinden askeri talim ve terbiye esasları öğretilmektedir. 19-21 yaş arası ikinci gruptakilere Pre-militer denilmektedir. Bu grup doğrudan askerlik eğitimi almaktadır. Gençlere ayrıca İtalyan hükümeti tarafından kurulan propaganda merkezlerinde faşizmin esasları öğretilmektedir. İtalyan genç kızları da erkekleri gibi teşkilatlanmıştır. Ancak kızlara verilen eğitimde asıl beklenen, dönemin genel beklentisine uygun olarak iyi bir anne olmasıdır.⁹⁶

Olgunluğun her zaman hiyerarşik olarak üstün kabul edildiği İngiltere örneğinde dahi iki savaş arasında gençliğin savunma doğrultusunda mobilize edildiği görülmektedir. İngiltere’de gençlik hareketlerinin en bilinen örneğini izci teşkilatı oluşturmaktadır. Robert Baden-Powell ile özdeşleştirilen izcilik teşkilatının militer amacı herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu doğrultuda İngiltere’de 1901-1920 arası doğan erkeklerin %34 gibi oldukça yüksek bir kesimi izcilik teşkilatına katılmıştır.⁹⁷

Macaristan’da da I. Dünya Savaşı sonrası gençlik, ordu şemasına uygun biçimde teşkilatlandırılmıştır. Macaristan’ın en yaygın gençlik teşkilatı Sokol, ilk olarak 1862 yılında Miroslav Tyrsh liderliğinde Çekler tarafından kurulmuştur. Bu teşkilatta

⁹⁴ Michael A. Ledeen, “Italian Fascism and Youth”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 4, No. 3, Urbanism, Jul., 1969, p. 137.

⁹⁵ Balilla, I. Dünya Savaşı’nda Avusturyalı bir subayı öldüren 11 yaşındaki çocuğun ismidir.

⁹⁶ Kadri Yaman, **a.g.e.**, s. 90-93.

⁹⁷ Paul Wilkinson, “English Youth Movements, 1908-30”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 4, No. 2, April 1969, p. 3. İngiliz gençlik örgütlenmesi “Beden Üzerinden Ulus İnşası: İzcilik” başlığı altında daha geniş bir şekilde anlatıldığından burada detaylandırılmamıştır.

temelde gençlerin savunmaya yönelik beden ve zihnen eğitimine odaklanılmaktadır. Teşkilat kuruluşundan kısa bir süre sonra bütün Slav halkları arasında yayılmıştır. Macaristan Sokol Gençlik Örgütü, Beden Terbiyesi Meclisi tarafından yönetilmektedir. Teşkilatlanma Levante ve İzcilik (Çerkes) olarak ikiye ayrılmaktadır. 13-21 yaş arası bütün gençlik, Levante teşkilatı üyesi olmak zorundadır. Ancak eğitim alan gençlik üye olmak zorunda değildir. Örgütlü gençlerden yaşları küçük olanlar her Pazar günü iki saat askeri talim eğitimi şeklinde beden eğitimi dersi alırken, büyükler ordunun silahları ile asker gibi eğitim almaktadır. 7-18 yaş arasını kapsayan İzcilik üyeliği ise zorunlu tutulmamaktadır. Bu örgüt, eğitim alan gençlerin de üye olmasına olanak tanıdığından dolayı, daha çok Levante teşkilatına hazırlık evresi olarak değerlendirilmektedir.⁹⁸

Yugoslavya’da da gençlik, Sokol teşkilatı içerisinde örgütlenmiştir. Teşkilatın amacı, gençlerin hem kişiliklerinin hem de bedenlerinin askeri disiplin ilkeleri etrafında eğitilmesidir. Yugoslav Sokol teşkilatının bir diğer amacı, köylü eğitimidir. Köylülere verilecek ideolojik ve bedensel eğitimin, köylüleri kentlilere daha fazla yakınlatacağı düşünülmektedir. Macaristan örneği gibi, Sokol teşkilatına 18 yaşını bitiren her Yugoslav isterse üye olabilmektedir. Miroslav Tyrsh’in ifadesiyle teşkilatın en önemli amacı “iyi vatanseverler” yetiştirmektir. Üyesinin Müslüman ya da Katolik olmasının, yani dini kimliğinin bir önemi yoktur. Tek önemli şey “iyi insan” olmasıdır. Teşkilatta 20 yaşına kadar okul dışı bütün gençler, yetkili bakanlık tarafından belirlenen programa göre beden eğitimi almak zorundadır. Teşkilat üyelerinin, kamu hizmetlerinden faydalanırken indirim elde etme, askerlik süresinin kısaltılması ve devlet memurluklarında öncelik tanınması gibi ayrıcalıkları vardır.⁹⁹

19. yüzyılda İngiliz izcilik teşkilatı doğrultusunda gençlik örgütlenmesine giden Romanya, iki savaş arası dönemde özellikle Almanya ve İtalya’nın gençlik teşkilatlanmalarından etkilenmiştir. En bilinen Rumen gençlik teşkilatları ise; Cesur Eflâklılar (**Oltenii Voinici**), Küçük Askerler (**Micii Dorobanți**) (1877),

⁹⁸ Kristina Pantelic Babic, Petar Pavlovic, “Contribution of Cedomir Milic to Education of Sokol Staff in Herzegovina”, **Sport Logia**, 2013, 9(2), p. 102-104, Kadri Yaman, **a.g.e.**, s. 94-96.

⁹⁹ Babic, Pavlovic, **a.g.m.**, p. 104.

Bukoniva'nın Okçuları (**Arcaşii Bucovinei**) (1905), Hristiyan Gençlik Derneği (**Asociația Creștină a Tinerilor**) (1919), Romanya'nın Şahinleri (**Șoimii României**) (1927), Karpat Şahinleri (**Șoimii Carpaților**)dir (1928). Ulusal düzeyde en yaygın olarak örgütlenen teşkilat ise 1914 yılında kurulan Romanya'nın İzçileri (**Romania's Scouts**)dir. 11-18 yaş arası gençlerin örgütlendiği teşkilatta bedenlen ve zihnen verilen eğitimle; sportmenlik, karşılıklı yardım ve sorumluluk, gözlem ve yönlendirme duygusu, dayanışmacılık ve en önemlisi vatanseverlik inşa edilmektedir. 1934 yılına gelindiğinde bu defa gençlik, memleket muhafazası anlamına gelen **Straja Țării** adlı örgüt altında toplanmıştır. 7 yaşından 18 yaşına yani ilkokuldan liseye kadar bütün öğrenciler **Straja Țării**'ye üye olmak zorundadır. Hedef, gençlerde milliyetçiliği ve dini duyguları geliştirip güçlendirmektir. Bu doğrultuda teşkilat faaliyetleri genellikle konferanslar aracılığı ile yürütülmektedir. Kültürel amaçla kurulmuş teşkilat, siyasi partilerin kapatılmasından sonra siyasetten bütünüyle uzaklaştırılmıştır.¹⁰⁰

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde (SSCB) özellikle Stalin sonrası gençlik, Stalinist modernizasyonla ilintili olarak sosyal mobilizasyona tabi tutulmuştur. Bu şekilde toplumsal yapılar katılaştırılmıştır. Gençlik ise bu katılaşmış sosyal yapılanmada öncelikli olarak vatan savunmasıyla görevlendirilmiştir.¹⁰¹ SSCB'de gençler Komünist Parti programına göre yetiştirilmektedir. Eğitim 4 yaşından başlayıp, 22 yaşa kadar devam etmektedir. Teşkilatlanma; **Oktyabirist** (4-6 yaş), **Pioner** (6-13 yaş) ve **Komsomol** (13-22 yaş) olarak üçe bölünmektedir. Rus devrimi ve komünizmin ilkeleri teşkilat içerisinde gençlere öğretilerek, rejimin devamlılığı sağlamaştırılmak istenilmektedir. Gençlik örgütlerinden en güçlüsü **Komsomol**'lardır. Okuldan orduya kadar bütün kurumlar içerisinde Komsomol teşkilatına rastlanılmaktadır. Örgüt üyeleri orduda en güvenilen güç olarak bulunmaktadır. Komünist Parti'ye bütün işlerinde yardımcı olma, ülke içinde ve dışında parti prensiplerini yayma gibi propagandif sorumlulukları vardır. Hükümet

¹⁰⁰ Sorin Radu, "Forms of Political and Para-military Youth Enrollment in Romania. Case Survey: The Country's Sentinel (Straja Țării) 1934-1940", **Estudios Humanísticos Historia**, No. 10, 2011, p. 209-214.

¹⁰¹ Hilary Pilkington, **Russia's Youth and its Culture: A Nation's Constructors and Constructed**, London and New York, Routledge, 2005, p. 29.

tarafından idare edilen spor faaliyetleri üzerinden gençler beden eğitimi almaktadır. **Osaviyahim** üyeleri ise daha çok askeri konular üzerine odaklanmaktadır. Üyeleri genellikle ordudaki subaylar tarafından eğitilmektedir.¹⁰²

Türkiye’de Cumhuriyetin inşasında “zinde kuvvetler” olarak kabul edilen gençlik, dünyada yaşanan gelişmelerle de paralel olarak mobilize edilmiştir. Bu dönem gençlik her ne kadar bir toplumsal sınıf kategorisine sokulamasa da, siyaseti etkileyen güçlerden birisi olarak, siyasal yönelimleri kontrol altında tutulmaya, siyasal ideoloji doğrultusunda harekete geçirilmeye çalışılmaktadır.¹⁰³

Erdal Atabek ile yapılan söyleşi de gençliğin 1930’lu yıllardaki rolü oldukça güzel özetlenmiştir:

“Bizim kuşaklarımız, ki Cumhuriyet kuşaklarıdır. Biz Atatürk’ün yaşadığı dönemleri de kısmen yaşamış ve o prensiplerle yetiştirilmiş kuşaklarız. Ben 1930 doğumluyum. Bizim için en önemli şey, çalışkanlıktı. Toplumu için yararlı olmaktı. En önemli şey, ailesinin ve toplumunun ortak değerlerine sahip çıkmaktı. En önemli şey Cumhuriyet’e sorumluluk duymaktı. Bu çok önemliydi. Biz kendimizi Cumhuriyet’in varlığından sorumlu tutuyorduk. Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi’nin doğrudan muhataplarıydık. Cumhuriyet bir tehlikeyle karşılaştığı zaman bu ülkenin polisi var demeyeceksin. Yargıcı var demeyeceksin, müdahale edeceksin. O heyecanı yaşıyorduk.”¹⁰⁴

Atabek’e göre; “Cumhuriyet’in değerleri”; bağımsızlık, akılcılık (dolayısıyla rasyonalizmden laikliğe dayandırılmaktadır), “bilimcilik”, üreticilik, aktif ve etkin olma, dayanışmacılık, özgüven sahibi olma, sorumluluk, yetkin ve örgütlü toplum olma, cinsiyet eşitliği gençliğin koruması gereken değerlerdir.¹⁰⁵ Atabek’le paralel biçimde Özcan Köknel, 1930’ların sonlarında gençlerin kafasındaki en önemli meselenin “Cumhuriyet’i korumak ve ilerletmek” olduğunu belirtmektedir.

¹⁰² Kadri Yaman, **a.g.e.**, s. 99-100.

¹⁰³ Bahri Savcı, “Gençliğin Siyasal Hayata Hazırlanması”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 20, Sayı 2, 1965, s. 831. Savcı, gençlerin siyasal yönelimlerini yönlendirmenin siyasal kültür oluşturmaya ilgili olduğunu, bu kültürü yaratırken eğitimin öneminden hareketle de verilecek bilgilerin çerçevesini çizmiştir. O’na göre: Temel/Kaynak bilgiler içerisinde; sosyal-siyasal-ekonomik ve iktidar realitesini kavramaya yarayacak bilgiler, tarihi perspektif veren bilgiler ve zaman ile mekân kesimleri için karşılaştırma bilgileri verilmelidir.

¹⁰⁴ Erdal Atabek, **Modern Dünyada Değer Kayması ve Gençlik**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2004, s. 30.

¹⁰⁵ Atabek, **a.g.e.**, s. 33-39.

“Üzülerek, dertlenerek, ağlayarak bir yere ulaşma olanağı yoktu. Gerçekçi olmalı, kutsal emaneti korumalıydık. Esasen artık çocukta sayılmazdım. Gençlik çağına girmek üzereydim. Atatürk’ün verdiği görev yapılmalıydı. Ama nasıl? Artık Atatürk’ün bulunmadığı bir toplumda, nasıl? Sorusuna yanıt verecek kişileri bulmak güçtü. Tüm gençlik çağında, içinde bulunduğum çevrelerde, okulda, yüksek öğrenimde, işde, eğlencede bu yanıtı aradım. Bana aktarılanlarla benim bulduklarımın bileşimini yapıp kişiliğimi bulmaya, topluma yararlı olmaya, Cumhuriyet’i korumaya, ilerletmeye, bireysel yeteneklerim, toplumsal olanaklarım içinde çaba harcadım.”¹⁰⁶

“Genç” Türkiye Cumhuriyeti de özellikle 1930’lu yıllarda gençliğe biçilen görevi sağlamlaştırmak için görünür adımlar atmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyılında yükselişe geçen gençlik hareketleri, gençleri özne konumuna yükseltmiş ve onları iktidarın kontrolü altında tutmak önemli bir gündem haline gelmiştir. Bu noktada Cumhuriyet dönemi gençlik politikalarıyla Osmanlı İmparatorluğu arasında süreklilik dikkat çekmektedir. Sadece Cumhuriyet’le özellikle 1930’lu yıllarla beraber gençlik daha görünür hale gelmiştir. 19 Mayıs’ın 1938’de, Gençlik ve Spor Bayramı olarak kabul edilmesi bu noktada anlaşılır bir gelişmedir. Bu çalışmada Türkiye özelinde 1930-1946 arası gençliğin siyasi bir birim olarak inşası, tarihsel perspektifle sunulmaya çalışılacaktır. Çünkü sistematik olarak bu dönem özellikle gençliğin altı çizilerek inceleme konusu yapılmamıştır. Ancak Türkiye’de bu dönem gençlik hareketleri bir teşkilat altında incelenememektedir. Zaten siyasal elitlerin en fazla üzerinde durdukları konu gençliği toplu biçimde teşkilatlandıramamaktır. Halkevleri gençleri bir teşkilat altında toplamak için görünür adımlar atsa da, hedef köy gençliğinin inkılâbın değerlerini içselleştirmesi olduğu için ülke çapında bir gençlik organizasyonu söz konusu değildir. Dolayısıyla gençlik inşası özellikle okul ve askeri kurumlar ve devlet kontrolündeki basılı yayınlar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada da temel olarak lise ve üniversite düzeyindeki gençler dönüştürülürken; okul, ordu en önemlisi gençlerin konu edildiği dergilerin ileri sürdüğü argümanlar incelenmeye çalışılacaktır. Fusun Üstel’in deyimiyle, Cumhuriyetin genç “makbul vatandaş”ları üretilirken kullanılan metot ve söylemleri ortaya koymak oldukça önemlidir.

¹⁰⁶ Özcan Köknel, **Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1979, s. 7.

1.2. Ulusçuluk Çerçevesinde Vatandaş Olarak Gençliğin Üretimi

Gençlik modern zamanların kurgusu olarak kabul edildiğinde “ulusçuluk” önem kazanmaktadır. Çünkü gençliğin özne olarak yükselişiyle ulusçuluğun ortaya çıktığı dönem, tarihsel olarak paralellik içermektedir. Ulusçuluğun ikinci evresi olarak kabul edilen iki savaş arası dönemde gençlik “vatansever”lik üzerinden kurgulanmaktadır. Bu anlamda gençlik tartışmasına geçmeden önce ulusçuluk ile neyin kastedildiği kısaca açıklanmalıdır.

Ulusçuluk tartışmalarının bir boyutu primordalist/ilkçi ve ulusun modernliği tezleri arasında yürütülen tartışmayla sürdürülmektedir. Ulsun modernliği tezine göre¹⁰⁷ ulus, modern çağlarda ortaya çıkan bir toplumsal örgütlenme biçimidir. Karl Deutsch, ulusun ancak belli bir ekonomik gelişme safhasından sonra oluştuğunu savını ileri sürmektedir. Deutsch’e göre, ulusal kimlikteki belirginleşme, pazar ekonomisi, sanayi alanları, şehirleşme, okuma-yazma bilenlerin oranı ve toplumsal iletişimdeki gelişmelere bağlıdır. Gellner de, ulusun ortaya çıkışını sanayi toplumuna geçişin zorunlu bir sonucu olarak görmektedir. Gellner’e göre, tarım toplumları, temelde yönetenler ve yönetilenler olarak ikiye ayrılmıştır. Ayrıca toplumsal roller değişmezlik özelliği göstermektedir. Toplumun çoğunluğunu oluşturan yönetilenler özel bir eğitim alma gereksinimi olmaksızın tarımsal faaliyetlerini sürdürürler. Tarımsal faaliyetlerin özel bir beceri gerektirmemesi nedeniyle de, toplum kendini yeniden üretebilmektedir. Oysa sanayi toplumu, tarım toplumunun aksine “devamlılık” ve “ilerleme” unsurları üzerine kurulmuştur. Sanayi toplumlarında bireylerin üstlendikleri faaliyetler karmaşıktır. Belirli bir bilgi ve beceri gerektirmektedir. Sanayi toplumundaki uzmanlaşmanın sağlanması asgari düzeyde

¹⁰⁷ Milliyetçilik tartışmaları 18. yüzyıla kadar götürülse de kürsülerde akademik anlamda gündem işgal etmeleri için I. Dünya Savaşı’nın sonunu beklemek gerekecektir. II. Dünya Savaşı sonrası 1960’lardan itibaren ise milliyetçilik uygulamalarının “alt kıta”ya yayılması, tartışmaya yeni boyutlar eklemektedir. Bu dönem tartışmaların ana eksenini modern bir kurgu olarak, milletler ve milliyetçilik oluşturmaktadır. 1980’lerden sonra milliyetçilik alanında yaygın olarak kabul edilen ulusun modernliği tezi geniş literatür barındırmaktadır. Bu alan ilk olarak Karl Deutsch’un 1953 yılındaki **Nationalism and Social Communication** adlı çalışmasına konu olmuştur. Deutsch’nin dışında Ernest Gellner, Eric J. Hobsbawm, Benedict Anderson milliyetçiliğin konu edildiği çalışmalarında ulusu modern bir kurgu olarak tartışmaktadırlar. Ayrıca Charles Tilly, Craig Calhoun, Anthony Giddens, Tom Nairn, John Breully, Partha Chatterjee, Homi K. Bhabha, Etienne Balibar, Jean François Bayart gibi pek çok yazarın bu literatüre katkısı olmuştur.

temel eğitim alınmasına bağlıdır. Bu tarz bir eğitimi verebilecek mekanizma modern-ulus devlettir.¹⁰⁸

Anderson da kapitalist yayıncılığın gelişmesiyle birlikte ulusun hayali bir kurgu olarak ortaya çıktığını iddia etmektedir. Ona göre, kapitalist yayıncılıktan sonra ulusun hayal edilebilmesi için gerekli olan ilk etken eş zamanlılık düşüncesinin ortaya çıkışıdır. Kapitalist yayıncılık ve eşanlılık düşüncesinin bileşimi toplumdaki bütünlük duygusunu harekete geçirmektedir.¹⁰⁹

Ulusun tarih dışılığı tezi ise, biyolojik ya da sosyo-biyolojik faktörleri dikkate alarak, etnik grupların sürekliliğini ön plana çıkarmaktadır. Örneğin Van den Berghe, biyolojik ya da genetik verilerden hareketle etnik bağların devamlılığını açıklamaya çalışmaktadır. Walker Connor da ulusu, ortak bir atadan geldikleri inancına sahip insan topluluğu olarak açıklamaktadır. Etnik grupların sürekliliği savı, beraberinde etnik ulusalcılığı doğurmaktadır. Etnik ulusalcılık ise, “kimi üyelerince var olan ya da potansiyel bir ‘ulus’ olarak görülen bir insan topluluğunun kimliği, birliği ve özerkliği adına mücadele veren ideolojik harekettir.” Burada “ulus”, ortak mitler ve tarihsel kültür üzerinden tanımlanmaktadır. Etnik ulusalcılık başlıca iki gruba ayrılmaktadır: Primordialist ve araçsalcı. Birinci yaklaşım, **primordialism** kelimesinden anlaşılacağı üzere ulusu “başlangıçtan beri var olan” boyutuyla değerlendirmektedir. Bu görüşe göre ulus verili bir olgudur. Modern öncesi dönemde de uluslar kendilerine özgü bir kökene, karaktere ve yazgıya sahiptirler.¹¹⁰ Araçsalcılıkta ulus ve ulusçuluk; burjuva kapitalizmi, hatta Fransız Devrimi neticesinde ortaya çıkan argümanlar olarak değerlendirilmektedir.

¹⁰⁸ Ernest Gellner, **Nations and Nationalism**, Ithaca, Cornell University Press, 1983. Türkçesi için; **Uluslar ve Ulusçuluk**, İstanbul, Hil Yayınları, 2008.

¹⁰⁹ Benedict Anderson, **Imagined Communities: Reflections on The Origin and Spread of Nationalism**, London; New York, Verso, 1991. Türkçesi için; **Hayali Cemaatler Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, Çeviren: İskender Savaşır, İstanbul, Metis Yayınları, 2008.

¹¹⁰ Umut Özkırımlı, **Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış**, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2008, s. 81-84; Anthony D. Smith, primordialist bakış açısını kendi içinde “doğalcı”, “biyolojik” ve “kültürel” olarak ayırmaktadır. “The Problem of National Identity: Ancient, Medieval and Modern?”, **Ethnic and Racial Studies**, 17/3, 1994, p. 376-377; ayrıca bkz. Anthony D. Smith, **National and Nationalism, in a Global Era**, Cambridge, Polity Press, 1995; Anthony D. Smith, **Nationalism and Modernism**, London and New York, Routledge, 1998; Craig Calhoun, **Nationalism**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997.

Yaşanan gelişmeler Sanayileşme ile gençliğin özne olarak yükselişe geçişinin rastlantı olmadığını ortaya koymaktadır. Sanayileşmeyle beraber toplumsal roller belirginleştikçe, “ara kategori” olarak görülen gençlik önem kazanmıştır. Modern-ulus devletler, sanayileşmenin gereği doğrultusunda gençliğin üretimi faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu tezde de ulusçuluk teorisi ulusun verili bir yapı olmadığından hareketle, gençliğin inşa süreci incelenmeye çalışılacaktır. Diğer bir deyişle, modern ulus devletlerin ortaya çıkışıyla beraber ulus yaratma projesinde gençlik vasfının altı çizilecektir. Milli kimliğin verili bir yapı olmadığı ön kabulünden hareketle kimliklerin oluşumu incelenirken, ulus devletin kuruluş süreci belirleyici bir etkiye sahiptir. Ancak uluslaşma ile gençlik tartışmasına geçmeden önce “vatandaş” kavramı ile neyin kastedildiğinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Çünkü bu tezde incelenen argümanlardan birisi de ulus inşasında vatandaş boyutuyla gençlik sorunsalıdır. Yani Cumhuriyet, ulus inşasında gençliğe hangi rolleri yüklemektedir.

Vatandaşlık doğrudan milli kimlikle anlam kazanan bir kavram olduğundan, beraberinde getirdiği bir takım haklardan yararlanmak ve görevleri yükümlenmek için, son derece liberal değerleri şiar edinmiş batılı toplumlarda bile “milliyete ve milli telos’a” sadakatle bağlanmak gerekmektedir.¹¹¹ Milli kimlik, “hayali cemaat” olarak iktidarın baskıcı gücünü meşrulaştırma işlevi görür. Yönetim sistemi tiranlık, feodalite, monarşi, ulus-devlet biçiminde değişse de “vatandaş”, tarihe göre farklı başlıklar altında oluşturulan kolektif kimliğe işaret etmektedir. Ulus-devlet modelinde devlet, ülke sınırları dâhilinde yaşayan bireyleri “yurttaşlık bağı ile bütünleşmiş homojen bir kütle” haline getirmek için milli kimlik söylemini inşa etmektedir.¹¹²

Vatandaşlık ile milli kimlik, ya da milliyetin eşanlamlı kabul edilmesinin kökleri ise Fransız Devrimi’ne kadar götürülebilmektedir. Millet/milliyet olgusu bu dönemde devlet egemenliğinin kaynağı olarak ortaya çıkmıştır. 1789 İnsan Hakları Beyannamesi’nin 3. Maddesine göre: “Egemenliğin özü esas olarak ulustadır. Hiçbir

¹¹¹ Tanıl Bora, “İnşa Döneminde Türk Milli Kimliği”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 71, 1996, s. 176.

¹¹² Gürses, **a.g.e.**, s. 38-39.

kuruluş, hiçbir kimse açıkça ulustan kaynaklanmayan bir iktidarı kullanamaz.”¹¹³ Egemenliğin millet/milliyete bağlanması, Aydınlanma’nın kozmopolit egemenlik anlayışına darbe vurmuştur. Derek Heater, bu durumu “tarihsel bir kaza” olarak nitelirmektedir. Ancak kavramsallaştırma modern siyasal ideolojilerin doğal durumu olarak kabul edilmiştir.¹¹⁴ 19. yüzyıl vatandaşlık eğitimi bakımından bir “devrim çağı” haline gelmiştir. Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan cumhuriyetçi yönetimlerde dini eğitimin bırakılıp seküler eğitime geçilmesiyle okullarda vatandaşlık kavramının öğretilmesi adeta bir moda haline gelmiştir.¹¹⁵

Vatandaşlık, “verili bir devlette seçme ve seçilmeye ‘layık’ bulunan kişilere tanınan özel bir haklar ve görevler sistemine işaret etmektedir.” Kavram politik alanın içine sokulduğunda “makbul/iyi vatandaş”ın sahip olması gereken özellikler önemli hale gelmektedir.¹¹⁶ Bireylerin sadakatini sağlarken de devlet, kurum olarak okulları yani eğitimi kullanmaktadır. Kuşkusuz demokrasi ve oligarşinin eğitimle “iyi yurttaş” yetiştirme anlayışları birbirinden farklıdır. Bu nedenle eğitimci talimatlarını *arkhitektonik* sanatının sahibinden almaktadır. Söz konusu vatandaşlık inşası olduğunda bunun mimarı devlettir. Vatandaşlık eğitimiyle gençlerin büyük bir bütünün parçası oldukları hissini verme sorumluluğu devlete aittir. Vatandaş boyutuyla gençlik toplumda dinamik gücü temsil etmesi bakımından aktif bir rol üstlenmektedir. Gençlik öncelikle eğitimle “nasıl vatandaş olması gerektiğini” öğrenmeli ve devlete sadakatle bağlanmalıdır.

Foucault’cu bakış açısıyla devletin hangi gençleri vatandaş olarak aktif sürece dâhil ettiği, nasıl bir eleme süzgecinden geçirdiği bu noktada önem kazanmaktadır. Seçim gibi belirlenmiş süreçlerle iktidara gelen yönetici elitler, eğitim aracılığıyla gençler için bir sosyal dünya inşa etmekte, böylelikle gençler edinilmiş vatandaşlık üzerinden

¹¹³ “Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi”, <http://www.istanbul.edu.tr/idarehukuku/belgeler/fransizyurttashaklaribildirisi.pdf>, Erişim Tarihi: 02.05.2014.

¹¹⁴ Ayşe Kadioğlu, “Aydınlanma, Vatandaşlık ve Kadın: Türkiye Örneği”, **Aydınlanma, Türkiye ve Vatandaşlık**, yayıma hazırlayan: Fuat Keyman, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2008, s. 86.

¹¹⁵ Derek Heater, **A History of Education for Citizenship**, London and New York, RoutledgeFalmer, 2004, p. 27.

¹¹⁶ Füsun Üstel, **Yurttaşlık ve Demokrasi**, Ankara, Dost Kitabevi, 1999, s. 53.

devlete sadakatle bağlanmaktadır.¹¹⁷ Amerika’da Horace Mann”in ücretsiz eğitim olanağının tüm Amerikalıları kapsayacak biçimde geliştirilmesi önerisi, bütün çocukların vatandaşlık eğitimi almaları fikrini ortaya çıkarmıştır. 1830’dan itibaren ise okullarda karakter, erdem ve ahlakın yanında “vatandaşlık” üzerinde dersler verilmektedir. Böylelikle Amerikan politik birlikteliği sağlanmak istenmektedir. Benzer süreç Avustralya’da 1901’den başlamaktadır. 1930’lara kadar tarih ya da ahlak bilgisi içinde verilen vatandaşlık eğitimi, bu yıldan sonra ayrı verilmeye başlanmıştır.¹¹⁸

Nazizm’in egemen olduğu Hitler Almanya’sının gençleri şekillendirdiği eğitim süreciyle de vatandaş olmanın ilkeleri inşa edilmiştir. Hitler Gençliği (HJ) de ideolojik eğitimi sayesinde devlete bağlılık sürecini sorgulamadan kabul etmiştir. Öyle ki eğitimlerin verildiği gençlik kampları dahi, onlar için günlük ya da okul işlerinden “hoş bir kaçış” olarak görülmeye başlanmıştır.¹¹⁹ Dolayısıyla vatandaşlık devlet eliyle yapılan eğitim aracılığıyla üretilen bir öğrenme sürecini ifade etmektedir. Bunun güzel örneklerinden birini de Norveçli antropolog Marianne Gullestad’ın araştırması vermektedir. Araştırmaya göre Norveç’te doğup büyüyen Pakistanlı bir ailenin çocuğu kendini artık Norveç’le özdeşleştirmektedir. Onun için Pakistan sadece güzel bir tatil geçirmek için gidilecek yerdir.¹²⁰ Bu noktadan sonra gençlik ile vatandaşlık ilişkisi eğitim göz ardı edilerek açıklanamamaktadır.

“İyi vatandaş” yetiştirme işlevi Antik Çağ’dan itibaren tartışıla gelmektedir. Sokrates, insanın vatandaşlık erdemlerini taşıma kabiliyetinde eğitimin öneminin altını çizmektedir. Gerek Platon gerekse Aristo, “yurttaşlığın öğrenilmesinde” eğitimi olmazsa olmazlardan birisi olarak kabul etmektedir.¹²¹ **Politics**’te Aristo vatandaşlığı, “kamusal alana katılım yoluyla erişilen bir erdem” biçiminde

¹¹⁷ Jacqueline Kennelly, **Citizen Youth**, New York, Palgrave Macmillan, 2011, p. 20.

¹¹⁸ Remzi Y. Kınca, **Vatandaşlık Bilgisi**, Ankara, Mikro Yayınları, 2002, s. 177-189.

¹¹⁹ Kimberly A. Redding, **a.g.e.**, p. 4.

¹²⁰ Sissel Østberg, “Cultural Diversity and Common Citizenship Reflections on Ethnicity, Religion, Nationhood and Citizenship among Pakistani Young People in Europe”, **International Perspectives on Citizenship, Education and Religious Diversity**, Edited by Robert Jackson, London and New York, Routledge Falmer, 2003, p. 98.

¹²¹ Heater, **a.g.e.**, p. 11-12; Sevgi Yücel, **Yurttaş El Kitabı**, Ankara, Hacettepe-Taş Kitapçılık, 1998, s. 4-6.

tanımlarken, “kamuya olan görevlerini ihmal eden bencillere ‘budala (idiot)’” demektedir.¹²² Jean Jacques Rousseau, John Locke, Voltaire, Denis Diderot, Louis-Rene de Caradeux de la Chalotais, Bernard Basedow, Marki de Condorcet yurttaşlık bilinciyle eğitim arasında bağlantı kuran önemli düşünürlerdir. Locke, çocukluk dönemini *tabula rasa* olarak kabul ettiği *Eğitim Üzerine Bazı Düşünceler (Some Thoughts Concerning Education)* adlı kitabında, eğitim yoluyla yeni bir anlayış geliştirilebileceği üzerinde durmaktadır.¹²³ Rousseau, *Emile*’de ulusal eğitim ile geleceğin yurttaşının üretilebileceğini söylemektedir. Rousseau’ya göre insanı kendisi için eğitmek ile başkaları için eğitmek arasındaki fark, kişilik ve kurumları karşı karşıya getirmek anlamına gelmektedir. Öyleyse iyi bir “insan” ile iyi bir “vatandaş” oluşturmak birbirinden farklı eğitim süreçleri gerektirmektedir.¹²⁴ Diderot, *Rus Hükümeti İçin Bir Üniversite Planı ya da Tüm Bilimler İçin Bir Milli Eğitim Planı (Plan d’une université pour le gouvernement de Russie ou d’une éducation publique pour toutes les sciences)* adlı raporunda, okulların nitelikli yurttaş yetiştirmedeki önemini vurgulamaktadır. Chalotais, *Milli Eğitim Denemesi ya da Gençlik İçin Bir Öğretim Planı (Essai d’éducation nationale ou plan d’études pour la jeunesse)* başlıklı yazısında, eğitimin “devlet yurttaşlığı eğitimi” amacıyla şekillenmesini önerir. İlk defa “milli eğitim” kavramını kullanır. Basedow, eğitimin çocukları faydalı, yurtsever ve mutlu bir yaşama hazırlamada araç olarak kullanılabileceğini savunur. Concordet, devletin tüm yurttaşlara açık bir “eğitim devleti” olması gerektiği iddiasındadır.¹²⁵ Ona göre “devletin bir tür siyasal din yaratmaksızın ve özgürlüğü ihlal etmeksizin yurttaşlar yetiştirme görevi bulunmaktadır.”¹²⁶ Eğitimin genelleşmesinden yana olan Bertrand Russell da “devlete yararlı yurttaşlar yetiştirme” noktasında Japonya örneğinin altını çizmektedir. Buna göre Japonya’da devlete sadakatle bağlanmada adanmışlık

¹²² Steven DeLue, *Political Thinking, Political Theory, and Civil Society*, New York, Longman, 2002, p. 96-98. aktaran Kadioğlu, *a.g.m.*, 2008, s. 85.

¹²³ Füsün Üstel, “*Makbul Vatandaş*”ın Peşinde, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 12-14.

¹²⁴ Jean Jacques Rousseau, *a.g.e.*, 2008, s. 12.

¹²⁵ Üstel, *a.g.e.*, 2009, s. 12-14.

¹²⁶ Jean Vial, Alain Mouniotte, *D’hier à demain, l’éducation civique et Sociale*, aktaran, Füsün Üstel, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Resmi Yurttaş Profiline Evrimi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, Cilt 4 – Milliyetçilik, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 275-276.

duygusu eğitim yoluyla üretilmiştir.¹²⁷ Görüldüğü üzere vatandaşlık tanımı yapılırken gençliğin konumunun eğitim aracılığıyla belirlenmesi beklenilmektedir. Bu nedenle gerek Türkiye gerekse özellikle Avrupa’da vatandaşlık inşası ile eğitim arasında üstü örtülü bir paralellik görülmektedir.

1.2.1. Eğitim Politikalarının Ulus İnşasında Etkisi

Eğitim yoluyla bireyler, belli bir toplumsal grubun değerlerini, inançlarını, davranış biçimlerini öğrenirler, dahası o toplumsal yapıyla bütünleşirler. Siyasal toplumsallaşma sürecinde de gençlerin eğitimi ön plana çıkmaktadır. Eğitim için oluşturulan kontrolü mekânlarda yani okullarda, “toplumsal, siyasal ve kültürel değerlerin ve kodların iletilmesi görevi” yürütülmektedir.¹²⁸ “Eğitim sanatı”, salt kendisinden ötürü bilmenin değerli olduğunu düşündüğümüz bir mekanizma değildir. Eğitim ancak “gençlerde belli bir ruh kıvamının veya karakterinin doğurulabilmesi, için vardır” ve bu karakterin yoğrularak şekillendirilmesi onun esas amacıdır.¹²⁹ Eğitimin bu işlevi nedeniyle okullar, Louis Althusser’in deyiimiyle *Devletlerin İdeolojik Aygıtları*’ndandır. Althusser okulları, hâkim sınıfın kendi ideolojisini aşılama da kullanılan en önemli aktörlerden birisi olarak değerlendirmektedir.

“Okulda: yurttaş olma bilinci, mesleki vicdan, ahlak kuralları, açıkçası toplumsal-teknik işbölümüne saygılı davranma kuralları ile son olarak da, sınıf egemenliğinin yerleştirdiği düzenin kurallarına saygılı davranma kuralları” öğretiliyor... Okul (ancak, Kilise gibi başka devlet kurumları ya da Ordu gibi başka devlet aygıtları da) bir sürü beceri öğretiyor, ama bunu *egemen ideolojiye tabi olmayı* ya da bu ideolojinin ‘pratiğinin’ egemenliğini sağlayan biçimde yapıyor.”¹³⁰

Gramsci’nin deyiimiyle pasif olarak bireylerin bilgi alımı yanında fikirlerini dönüştürme gücüne sahip aktif ya da aktivist eğitim, radikal toplumsal dönüşümün temellerini atma ve alternatif bir dünya görüşünün oluşturulmasında en önemli

¹²⁷ Bertrand Russell, **Education and the Social Order**, London and New York, Routledge, 2010, p. 50-51.

¹²⁸ İsmail Kaplan, **Türkiye’de Milli Eğitim İdeolojisi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 14-16.

¹²⁹ John Burnet, **Aristoteles Eğitim Üzerine**, çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul, Say Yayınları, 2008, s. 9.

¹³⁰ Althusser, **a.g.e.**, s. 158-159.

araçlardan birisidir.¹³¹ Gramsci bunu somut olarak Aydınlanma ve Fransız Devrimi arasındaki bağlantıda görmektedir. Ona göre, Napolyon ordusunun süngüleri, 18. yüzyılın ilk yarısında Paris dışına çıkan ve insanları yenilenmeye ikna eden, kitapların oluşturduğu görünmez bir ordu tarafından aydınlatılmıştır.¹³²

Derrida, eğitimi “tehlikeli bir erk” olarak tanımlamaktadır. Eğitim ile bağımlılık çağında bireyler, vaat edilen doğal eksikliklerini gidermeyi hedefler. Ancak bu, doğal masumiyetin kaybedilmesi tehlikesini beraberinde getirmektedir. İktidar hakikatleri doğal biçimiyle değil, istediği biçimde öğretmektedir. Eğitim içerdiği tehlikelere rağmen, nasıl hayatta kalınacağını öğrenilmesi için zorunludur.¹³³

Gellner’in söylemiyle kuruluş sürecinde ulusal devlet, meşru şiddet tekeli ve vergilendirmenin yanı sıra “evrensel üst kültür” yaratmak için eğitimi elinde tutmaktadır. Yurt çapında yaygınlaşan “millileştirilmiş eğitim” ile dini, etnik, kültürel vs. parçalanmış alt kimliklerin üstünde merkezi bir aidiyet yani bir üst kimlik üretir.¹³⁴

Okul kitapları gençlerin tarihsel imgelemi ve değerler evreni üzerinde kalıcı etki bırakmaktadır. Bu nedenle okullarda kullanılan ders kitaplarının propagandif amaçlara hizmet etmesine şaşırılmamak gerekmektedir. Böylelikle siyasal elitler, gençler için planladıkları devlet imgelemine üretme olanağına kavuşurlar. Hatta okul kitaplarında çizilen dünya betimlemesi sadece devlete özgü olmakla kalmaz, genellikle devlet içinde yaşayan gençleri doğrudan hedef alır. Ders kitaplarının içeriği, başka dillere çevrilme olasılığı az olduğundan genellikle ülkenin dışarıya nasıl yansıtılacağı kaygısı taşımaz. Okuyucunun da genç ve algılamaya açık oluşu,

¹³¹ Carmel Borg, Joseph A. Buttigieg, Peter Mayo, “Gramsci ve Eğitim: Bütüncül Bir Yaklaşım”, **Gramsci ve Eğitim**, ed. Carmel Borg, Joseph A. Buttigieg, Peter Mayo, İstanbul, Kalkedon, 2011, s. 21.

¹³² Antonio Gramsci, **Selections from Political Writings (1910-1920)**, ed. Quentin Hoare, translated. John Mathews, London, Lawrence and Wishart, 1988, p. 12.

¹³³ Boyne, **a.g.e.**, s. 143-144.

¹³⁴ Gellner, **a.g.e.**, p. 55.

toplumun bütününe kabul edilmiş sınırlar çerçevesinde sunulan bilgilerin, kuşku duymadan *a priori* kabul edilmesini sağlar.¹³⁵

Eğitim felsefesi bakımından eğitim; despotik, liberal ve eşitlikçi olarak üçe ayrılmaktadır. Bu tezin konusunu oluşturan dönem incelendiğinde, “halkın devlet yöneticilerine koşulsuz biçimde itaat etmesini” amaçlayan despotik eğitim, eğitim politikalarının iskeletini oluşturmaktadır. Platon ve Hobbes ile tanımlanan bu eğitim felsefesine göre “iktidarda bulunanlara itaat” şarttır.¹³⁶

Platon’a göre eğitim kesinlikle devlet tarafından yerine getirilmesi gereken bir toplumsal hizmettir. Devlet yalnızca ekonomik gereksinimleri karşılamak için var olmaz, çünkü birey sadece “ekonomik insan” değildir. Bu noktada devletin, vatandaşları *türe* ilkeleriyle uyumlu biçimde eğitmesi zorunluluğu doğar. Ancak yalnızca gerçeğe, iyiye yönelik eğitim verilmelidir. Devletin yaşamını düzenleyenler eğitim ilkelerini belirlerken, iyiyi de belirlemektedirler. Böylelikle gerçeğe ve iyiye yönelik bilgi doğrudan devletin amaçlarına hizmet eden bilgi olmaktadır. Platon gençlerin müzik ve beden eğitimi ile de yakından ilgilenmektedir. Ona göre bedene gösterilen özen, devletin koruyucuları ve savaş atletleri durumunda bulunan gençler için, devlet adına önemlidir. Gençler beden eğitimi ile “yaşamlarını uyuyarak geçiren ve alıştıkları perhizden biraz olsa bile uzaklaştıklarında en tehlikeli hastalıklara yakalanacak tembel atletler olarak değil, tersine ‘uyanık köpekler gibi olmaları ve en büyük savaşçı atletler’ yaratmak için” kullanılmalıdır.¹³⁷

Platon gibi Aristo da gençlerin eğitiminde devlete yetki vermektedir. Öncelikle bunun ihmalinin devletin yapısına zarar vereceğine inanmaktadır. Demokrasinin tesisi ve devamlığının gençlerde demokratik ruhun, oligarşinin varlığının da oligarşik ruhun üretilmesine bağlı olduğunu söylemektedir. Eğitim sorumluluğu, kamunun genelinin iyiliğini düşünme amacından hareketle tek tek aileler yerine kamuya yani

¹³⁵ Copeaux, **Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006, s. 14-16.

¹³⁶ İsmail Kaplan, **a.g.e**, 2009, s. 21-22.

¹³⁷ Copleston, **a.g.m.**, s. 103-105.

devlete bırakılmalıdır. Çünkü her bir insan devletin parçasıdır ve bu parçaların gözetimi devlet tarafından belirlenmelidir. Ona göre yurttaşlık erdemleri, dikkatle tasarlanmış bir eğitimle geliştirilmelidir. Aristo da gençlerin müzik ve beden eğitimiyle yakından ilgilenmektedir. Özellikle müzik ruh eğitiminde temel aktörlerden birisi olarak kabul edilmektedir.¹³⁸ Ancak gerek Aristo gerekse Platon karakter eğitiminin, toplumun pratik gereksinimlerinin karşılanması konusunda önceliği olduğunu düşünmektedirler.

Hobbes ise eğitimin doğrudan siyasal yönü üzerinde durmaktadır. İnsanların eylemlerini yönetmenin yöntemini, yönetilenlerin inanç ve düşüncelerini yönetmekte bulur. Egemen irade, yönetimini meşrulaştırırken eğitimi bir araç olarak kullanmaktadır. Halk, egemen iradeye boyun eğmenin onun hem görevi hem de menfaatine olduğu konusunda eğitilmelidir.¹³⁹ Hobbes, “insanı topluma uygun hale getiren güç doğa değil, eğitimidir” demektedir. Buradan Hobbes’un toplumu oluşturan bireyleri, bütünüyle edilgen, “istenildiği gibi yoğrulup şekillendirilebilen” nesneler olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Hobbes, toplum için hangi öğretilerin uygun olup olmadığı konusunda devlete tam yetki verir. Halk için neyin faydalı neyin zararlı olduğunu belirleme noktasında devlete sansür yetkisi tanımış olur. Bunun yanında devlete belirli toplantı ve tören günleri saptama önermesiyle de halkın egemene karşı görevlerini öğrenmelerini güvence altına almak istemektedir. Çünkü bu toplantılarda bireyler bir araya gelip, egemene dualar ederek itaatlerini pekiştirecektir. Hobbes’a göre insanlar görevlerine ilişkin bilgiye, genellikle din adamları, kısmen konuşma sanatını iyi kullanan hukukçular ve kendilerinden daha akıllı olduklarına inandıkları komşu veya tanıdıkları aracılığıyla ulaşırlar. Din adamları ile “ağızları iyi laf yapan insanlar” ise bilgiye üniversitelerden veya üniversitelerin seçkin öğretmenlerinin yazdıkları kitaplardan ulaşırlar. “Öyleyse halkın eğitiminin bütünüyle üniversite gençliğinin doğru biçimde eğitilmesine bağlı olduğu açıktır.” Yani Hobbes, halkı denetim altında tutmanın yöntemini üniversite

¹³⁸ Alexander Moseley, **Continuum Library of Educational Thought Aristotle**, London and New York, Continuum, 2010, p. 146-152; Carnes Lord, **Education and Culture in the Political Thought of Aristotle**, Ithaca and London, Cornell University Press, 1982, p. 41-48.

¹³⁹ Thomas Hobbes, **Leviathan**, Edited with an Introduction by C. B. Macpherson, London, Penguin Books, 1985.

eğitimi ve öğretmenlerinin denetimini, halkı bütünüyle denetim altında tutmanın yöntemini de üniversite gençliğinin “beynini yıkayıp” düşüncelerini ele geçirmek olarak görmektedir.¹⁴⁰

Gramsci için de eğitsel ilişkiler hegemonyanın en temel çekirdeğini teşkil eder. Hatta hegemonyanın kendisi eğitsel bir ilişkidir. Eğitim ise okul eğitiminden çok daha fazlasıdır. Bir toplumda aydınlar ve cahiller, yöneten ve yönetilenler, elitler ve takipçileri, önderler ve önderlik ettikleri ordunun öncü kıtası ve gövdesi arasında da hegemonik eğitsel bir ilişki söz konusudur.¹⁴¹

Liberal eğitim anlayışının önde gelen isimlerinden John Locke ise Eğitim ile İlgili Bazı Düşünceler (**Some Thoughts Concerning Education**) adlı kitabında “genç efendiler” (**young master**)’in eğitimini, gençlerin geleceğin yöneticileri olacağı öngörüsü üzerine kurmaktadır. Burada aslında Locke’un eğitimde elitist bir tutum takındığı göze çarpmaktadır. Çünkü ona göre kesin bir yöneten ve yönetilen ayrımı vardır. Vatandaşlık haklarını mülkiyet hakkına koşut olarak tanıyan Locke’un bu türden bir yaklaşım benimsemesi kendi görüşü içinde bir tezatlık yaratmamaktadır. Kitabında gençlere -ancak, sadece “geleceğin yönetici adayı” olarak gördüğü gençlere- yönetimden günlük yaşantılarına kadar çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Ona göre mülkiyet sahibi olan ailelerin çocukları, küçük yaşlardan itibaren yönetim sanatına uygun biçimde eğitilmelidir.¹⁴² Locke’a göre bu eğitim sonucunda gençler, “özgürlüğü ve güçlü iradesiyle öne çıkan, sıgılıktan ve dar kafalılıktan uzak, kendini beğenmiş ve kaba olarak nitelendirilmeyecek, herhangi bir büyük kusurla lekelenmemiş bir zihniyet”e sahip olarak çıkmalıdır.¹⁴³

Locke’un aksine Rousseau eğitimde eşitlik ve genellikten yanadır. Eğitimin sadece “genç efendiler” için tasarlanması, onu kamu yararı çizgisinden uzaklaştırmaktadır. Ancak Rousseau, eğitimde kadın ve erkek ayrımına giderek eşitlik ve genellik

¹⁴⁰ İsmail Kaplan, **a.g.e.**, 2009, s. 25-29.

¹⁴¹ Quentin Hoare and Geoffrey Nowell Smith (edited and translated), **Selections from The Prison Notebooks of Antonio Gramsci**, London, Elec Book, 1999, p. 666.

¹⁴² John Locke, **Some Thoughts Concerning Education**, London, yayın evi ve yılı yok.

¹⁴³ İsmail Kaplan, , **a.g.e.**, 2009, s. 42-43.

ilkisinde kendisiyle çelişmektedir. Ona göre, kadın toplumsal statüsüne uygun olarak eğitim almalıdır. Eğer erkek gibi eğitim almak isterse, hem kendi rolünde hem de erkek karşısında geri kalacaktır. Kadının eğitimi, erkeğe karşı görevleri ile orantılı belirlenmelidir. Yani onun eğitimine yardımcı olmalı, onu tamamlamalıdır.¹⁴⁴

Marks ve Engels gibi diğer eşitlikçi eğitim savunucuları, eğitim konusunda kadın ve erkek ayrımı yapmamaktadır. Eğitim, öğrencilere eleştirel düşünme biçimini öğretmelidir. Kapitalist yaşam döngüsünü sosyalist devrimle yıkmak isteyen bu düşünce biçiminde elbette öncelik eleştirel düşünce ile sistemi sorgulamaya verilmelidir. Marks eğitimi; zihinsel, jimnastik ve askeri talimlerle yapılan bedensel ve tüm süreçlerin genel ilkelerini aktaran, çocuk ve genci yapmış olduğu mesleğin araçlarını kullanacak duruma getirmeyi hedefleyen teknik/teknolojik eğitim olarak üçe ayırmaktadır. Ona göre, siyasal eğitim okullarda verilmemelidir.¹⁴⁵ Herkes teknik eğitim yanında siyasal konularda eğitim alma imkânına sahip olmalıdır. Politeknik eğitim olarak adlandırılan bu eğitimde çocuk ya da genç eğitimi, fiziksel, zihinsel ve uygulamalı biçimde birleştirilecek ve okulla iş arasındaki fark ortadan kalkacaktır. Marks, çocuk emeğinin ortadan kaldırılması yerine bunun düzenlenip eğitimle birleştirilmesi gerektiğine inanmaktadır.¹⁴⁶

Lenin de 1897 yılında yazdığı “Narodnik Hayalciliğin İncileri” başlıklı makalesinde, sınıflı toplum düzeninde hâkim sınıfların halk eğitimini, “politik ve ideolojik mevzilerini savunmak ve ekonomik çıkarlarını sürdürmek için” kullandıklarını iddia etmektedir. Burjuvazi, eğitim sistemi okulları kullanarak “itaatkâr ve sadık uşaklar kendi iradesini uygulayacak insanlar ve sermaye köleleri yetiştirmek” istemektedir. Bu düzende Çarlık Rusya’sında gençler de siyasal açıdan yozlaştırılmakta, “dini konularla aptallaştırılarak” milliyetçi kışkırtmalara alet edilmektedir.¹⁴⁷ Buna karşılık Lenin, işçi sınıfının tarihsel misyonunun halk eğitimine de uzandığını söylemektedir.

¹⁴⁴ Rousseau, **a.g.e.**, 1956, p. 130-135.

¹⁴⁵ İsmail Kaplan, **a.g.e.**, 2009, s 87-89.

¹⁴⁶ Glenn Rikowski, **Marksist Eğitim Kuramı ve Radikal Pedagoji**, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2011, s. 22-23.

¹⁴⁷ Vladimir İlyiç Lenin, **Eğitim Politikası ve Pedagoji Üzerine**, çev. Zülfü Dicleli, İstanbul, Konuk Yayınları, 1977, s. 24-25.

İşçi sınıfının mücadelesi sonucu eğitim demokratikleşecektir. Halk eğitimi ile emperyalist sınıf karakteri ortadan kaldırılacaktır. Demokratik eğitim reformları ise ancak sosyalist bir eğitim sisteminde tamamen gerçekleşecektir.¹⁴⁸ İdeolojik eğitim ile gençlerin bütün öğrenim hayatı sosyalist ahlaka yönelik olarak belirlenecektir.¹⁴⁹ Eğitim, sosyalist kültür devriminin başlıca unsuru olarak 1919 yılında Komünist Parti programında da yer almaktadır. Parti Programına göre okullarda:

“Şimdiye kadar egemen olan mülk sahibi sömürücü sınıfların bütün eğitim ayrıcalıklarına son verilmesi/Kız ve erkek, 17 yaşına kadar bütün çocuklar için parasız, zorunlu, genel ve politeknik öğretim uygulaması (18 Ekim 1918 yatılı Rus Sosyalist Federatif Sovyet Cumhuriyeti’nin Eğitim Kararnamesi’ne göre bu, sosyalist toplumun yetişmekte olan bütün üyelerini yüksek okullara girebilecek duruma getirme isteğiyle aynı anlamı taşıyordu)/Bütün milliyetlerin kendi anadillerinde eğitim görmeleri/Kız ve erkek çocukların birlikte ders görmeleri/Dini etkinliklerden bağımsız bir eğitim uygulaması/Derslerin, toplumsal üretici çalışmaya sıkı bir şekilde bağlanması/Sosyalist görüşlere sahip yeni öğretmenlerin ve halk eğitimi kadrolarının yetiştirilmesi/Emekçilerin halk eğitimine aktif bir şekilde katılmaları”¹⁵⁰ sağlanmalıdır.

Gerek Marks ve Engels, gerekse Lenin’in eğitim üzerine yazılarından anlaşıldığı üzere eğitimde eşitlik ilk ulaşılacak istenen hedeftir. Ancak eğitimin siyasallaştırılarak kullanılması arzusu Marksist eğitim biçiminde de açıkça anlaşılmaktadır. Bu anlamda eğitim, ilkeler önceden belirlendiği için despotik eğitim sistemindeki gibi ideolojiye sadık vatandaş inşasında kullanılmaktadır.

Rousseau yanında Kant, Fichte, Mauss gibi “ulus kuramcıları”nın da üzerinde durdukları ortak nokta eğitimidir. Onlar için okul gündelik hayata dair faydalı bilgiler vermesinin ötesinde vatandaşlık eğitimi açısından önemlidir.¹⁵¹ Kant’a göre eğitim, çocuklar ve gençlerin iyi vatandaşlar olarak yetiştirilmesi için oldukça önemlidir. Ama bunun için devlet kendini zaman içinde reform yaparak yenilemelidir. Yani öncelik eğitimcilerin eğitilmesine verilmelidir. Çünkü eğitim yukarıdan aşağıya işleyen bir süreçtir. Çocuklar, bugünün koşullarına göre değil, gelecekte olması olası

¹⁴⁸ Lenin, **a.g.e.**, 1977, s. 28-30.

¹⁴⁹ Lenin, **a.g.e.**, 1977, s. 57.

¹⁵⁰ Lenin, **a.g.e.**, 1977, s. 40-41.

¹⁵¹ Kemal Aytac, **Avrupa Eğitim Tarihi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayınları – 225, 1980, s 236-246.

koşullara göre eğitilmelidir.¹⁵² Kant ise liberal eğitim anlayışının isimlerinden birisi olarak anılsa da eğitimi, iktidara itaat etme pratiğinin geliştirilmesi noktasında uygun bir araç olarak değerlendirmektedir.

Liberal eğitim anlayışının bir diğer temsilcisi Thomas Hill Green, eğitimi toplumun genelinin refahının gelişmesi açısından yorumlamaktadır. Burada devlete “genç vatandaşların” gelecekte güvenli yaşam koşullarına sahip olabilmesi için özellikle işçi sınıfı gibi “acı çekenlerin” eğitiminden yanadır. Zorunlu eğitimin uzun vadede, bu anlamda faydalı olabileceğini öngörmektedir.¹⁵³

Denis Diderot, 1774-1775’te *Rus Hükümeti İçin Bir Üniversite Planı* adlı raporunda okulların nitelikli yurttaş yetiştirmedeki önemini vurgulamaktadır. Diderot’a göre okullar, “Hükümdara gayretli ve sadık tebaalar; asilere faydalı vatandaşlar; toplum için bilgili, namuslu ve mümkün olduğu kadar sevimli unsurlar; ailelere iyi koca ve babalar; devlete düşünen büyük zekâlar; dine vicdanlı ve sulhsever hizmetçiler” yetiştirmelidir. Eğitimin bu yönünü keşfeden Fransız devlet adamı Jules Ferry, 1880’lerde “herkes için zorunlu, laik ve parasız ilkokul öğretimi”ni getirerek, “Fransız ulusunu ilkokul öğretmenleri yarattı” görüşünün kabul görmesini sağlamıştır.¹⁵⁴

Yukarıda sıralanan düşünürlerin önerilerinden de anlaşıldığı üzere eğitim, Antik Çağlardan günümüze dek, “özne” üretilirken başvurulan en temel aygıt olarak kullanılmaktadır. Yöntem despotik ya da eşitlikçi olsa da amaç aynıdır: siteye/imparatorluğa/devlete sadık vatandaşlar üretmek. Eğitimin bu anlamda kullanımı, imparatorluk deneyimiyle başlamak üzere Türkiye örneğinde de oldukça etkili bir biçimde kullanılmıştır. Gençlik söz konusu olduğunda orta öğrenim ve üniversite eğitiminin oldukça ideolojik bir biçimde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Devletlerin özne kurgusunda “hakikat söylemi”, tarih, coğrafya, edebiyat, -Türkiye

¹⁵² İsmail Kaplan, , **a.g.e.**, 2009, s. 48-49.

¹⁵³ Carl Cohen (ed.), **Communism, Fascism, and Democracy**, New York, Random House, 1972, p. 485-490.

¹⁵⁴ Aytaç, **a.g.e.**, s. 180.

deneyiminde özellikle “malumatı medeniye/vatandaşlık bilgisi”- gibi derslerde zihin inşasında norm kabul edilen değerlerin yerleştirilmeye çalışıldığı izlenmektedir. Okullarda gençlere sadakatin yöntemi anlatılmakta, normlar konularak onları yakalamaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Türkiye örneğinde mevcut durumu daha net görebilmek için Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine giden süreçte eğitimin evrelerini görmek faydalı olacaktır.

1.2.1.1. Türkiye’de İmparatorluktan Cumhuriyete Ulus İnşasında Eğitim

Vatandaş-askerlerin (**citizen-soldier**) aynı üniforma içerisinde yaşadığı zorunlu birliktelik ya da kader ortaklığı deneyimi ile yine aynı üniforma içerisinde yaşanan zorunlu eğitim, ulusların kurgulanma süreçlerinde karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedir. Görünüşteki bu ortaklık ile ulus tanımının vazgeçilmez unsuru olan birliktelik duygusu yaratılmak istenilmektedir. Bu doğrultuda Osmanlı İmparatorluğu dönemi başlayan eğitimde modernleşme çabaları, Cumhuriyet döneminden itibaren “milli”lik unsuru üzerinden yürütülmüştür.¹⁵⁵

Vatandaş kavramının Türkiye serüveni 19. yüzyılda yani Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlamaktadır. Modern ulus devlet kurgusunun 1868 Westphalia’ya dayandığı göz önünde tutulursa İmparatorluk bu kavramla, Batıdaki örneklerinden oldukça geç bir tarihte tanışmıştır. Ancak bunun sebebi, Osmanlı “millet sistemi”nde aranmalıdır.¹⁵⁶ Osmanlı diplomasisinde eman statüsüyle gayrimüslimlere verilen devlet güvencesi ile koruma, 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile resmi bir kimliğe bürünmüştür.¹⁵⁷ Tanzimat Fermanı’nda Osmanlı uyruklarından “tabayı saltanatı

¹⁵⁵ Ayşe Gül Altınay, “Askerlik Vazifesi’nden Milli Güvenlik Bilgisi’ne Askerlik ve Eğitim”, **Birikim**, Sayı 125-126, Eylül-Ekim 1999, s. 201.

¹⁵⁶ Millet sistemi hakkında geniş bir literatür bulunmaktadır. Bu konuda analitik değerlendirme ve Osmanlı toplum yapısı içindeki önemi hakkında bkz. İlber Ortaylı, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi – Cilt 4**, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, s. 996-1001; Macit Kenanoğlu, **Osmanlı Millet Sistemi: Mit ve Gerçek**, İstanbul, Klasik, 2004; Namık Sinan Turan, “Tefrik’Ten İttihad’a: Osmanlı Devleti’nde Gayri Müslimler’in Toplumsal ve Siyasal Statülerinde Değişim Süreci”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt58, 2008, ss.1-44.

¹⁵⁷ Osmanlı diplomasisinin işleyişi ve eman statüsü açısından derinlemesine bilgi için bkz. Namık Sinan Turan, **İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasisinin İzinde**, İstanbul, İstanbul Bilgi

seniye (majestelerinin kulları)” şeklinde bahsedilmektedir. Yürütülen Osmanlılık ideolojisiyle bir anlamda vatandaşlığa giden sürecin önü açılmıştır. Karpat bu durumu; o ana kadar kendilerini padişahın tebaası olarak gören bireylere artık devletin vatandaşı olduklarının söylendiği şeklinde değerlendirmektedir. Yani artık kulluktan tebaaya giden süreç başlamıştır.¹⁵⁸ Islahat Fermanı ise uyruklara verilen güvencelerin sınırlarını genişletmiştir. Bu dönem Yeni Osmanlılar hareketi, vatandaşlığa geçişte Batı benzeri uygulamalardan hareketle bir takım girişimlerde bulunmuş, ancak dini bağlılığı temel unsur sayan görüşü aşamamıştır. 19. yüzyılın sonuna doğru din temelli vatandaşlık bakışının dönemin koşulları açısından yetersizliği fark edilmiş ve Malumat-ı Medeniye dersi ile “tebaa”¹⁵⁹dan vatandaşlığa geçişin yolları aranmıştır. Süreci daha net anlayabilmek için eğitimin Osmanlı deneyiminde, gençliğin vatandaş olarak evrilisinde hangi aşamalardan geçtiğini tarihsel olarak incelemek gerekmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda eğitimde modernleşme yönünde dönüşüm ilk olarak “aydın despotizmi”ne¹⁶⁰ örnek olarak gösterilen II. Mahmud döneminde başlamıştır.

Üniversitesi Yayınları, 2014. Söz konusu fermanların Osmanlı politik kültürü içindeki dönüştürücü etkilerini ve toplumsal sonuçlarını değerlendirmek için bkz. Halil İnalcık, “Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu”, **Belleten**, Cilt XXVII, 1964, ss. 603-622 ve **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Düzeni Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1996; Bülent Tanör, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007.

¹⁵⁸ Kemal Karpat, **Osmanlı’da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma**, çev. Dilek Özdemir, Ankara, İmge Yayınları, 2006, s. 312-313.

¹⁵⁹ Siyaset felsefesinde yurttaşlığın aşamaları, kul, tebaa, vatandaş şeklinde gelişim göstermektedir. Yani giderek birey özneleşmektedir. Kul, hiçbir hakkı olmayan hükümdarın esaretindeki ümmeti ifade ederken, tebaa dini birlik olmakla beraber hükümdara belli anlaşmalarla bağlılık anlamına gelmektedir. Bu nedenle tebaanın bağımlılığında bazı ilkeler vardır. Monarşik yönetimlerde söz konusu olan uyrukluk/tebaadır. Egemenliğin iktidara bağlanış biçimi hukuksal neticelere yol açmaktadır. Kul gibi tebaa da egemenle ilişkileri ona boyun eğmekle sınırlıdır. Oysa vatandaş/yurttaş, bir takım hak ve özgürlüklere sahiptir. Osmanlı imparatorluğunda kul ile başlayan bağlılık biçimi tebaa olarak evrilmiş ancak vatandaş noktasına ulaşamamıştır. Gürses, **a.g.e.**, s. 51-52.

¹⁶⁰ İlber Ortaylı, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun geleneksel devlet tipinden modern devlet tipine geçişinin de merkezîyetçi uygulamaları “aydın mutlakîyetçi” II. Mahmud’a dayandırmaktadır. Bu dönem, orduda, hukuki mevzuatta, bürokraside, kültürel alanda modern merkezîyetçiliğe geçilmiştir. Merkezî hükümet sanayiden eğitim alanına kadar her alanı düzenleme eğilimindedir. Ayrıca “Meclis-i Ali-yi Tanzimat” gibi yönetsel anlamda getirilen uygulamalarla Osmanlı parlamenterizminin temelleri atılmıştır. Dolayısıyla T. Z. Tunaya tarafından “anayasal monarşi”nin başlangıç dönemi olarak değerlendirilmektedir. 19. yüzyıl hükümet ve mahkeme konağı, okul, karakol gibi yapılarla devlet teşkilatının adeta anıtsılaştırıldığı bir dönemdir. Merkezîleşmede model olarak Fransa seçilmiştir. İngiltere ya da diğer monarşilerin kurumları âdem-i merkezîyetçi ve köklü değişikliklere karşılık vermeyeceği düşünüldüğünden dolayı tercih edilmemiştir. Oysa Fransa’nın

Bu dönem yenileşme çabaları Batılılaşmanın eğitim alanına yansımalarıdır. Ancak Osmanlı İmparatorluğu’nda Yeni Osmanlılar dönemine kadar Batı, bir zihniyet meselesi olarak ele alınmamıştır. Batının askeri saha ve bilimde ileri oluşu sadece ilim ve fen gücüne dayandırılmıştır. Bunların kaynağı olarak görülen eğitim ise “Batılılaşmayı sağlayacak mucizevî bir araç” olarak kabul edilmiştir.¹⁶¹ Osmanlı askeri reformlarıyla, Batı bilim ve eğitim yönteminin yerleşmesi istenmiştir. Şanizade Ataullah Efendi, Kethüdazade Arif Efendi ve İshak Efendi, Batı biliminin resmen programlaşıp, eğitiminin yaygınlaşmasını sağlamışlardır.¹⁶²

Yenileşme hareketleri; 1824’te ilköğretimin yaygınlaştırılmasına ilişkin ferman, 1827’de “Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane”, 1834’te “Mekteb-i Ulum-u Harbiye” ve “Muzıka-i Hümayun” gibi eğitim kurumlarıyla başlamaktadır. Ancak ilk ve orta eğitim kurulmadan yüksek öğrenim eğitiminin yapılandırılması¹⁶³, ara kategorilerin gerekliliğini ortaya koymuştur. Tıbbiye ve Harbiye’ye okuma yazma bilmeden gelen gençlerin mezun olması 14 yıl sürmüştür. Tepeden başlayan eğitim anlayışı daha sonra alt kademelerin örgütlenmesi konusunda talep yaratmıştır.¹⁶⁴ Ayrıca bu okullara alınan öğrencilerin toplumun ayrıcalıklı kesimin çocukları yerine, genellikle öksüz çocuklar arasından seçilmesi, daha sonra ortaya çıkacak yeni “genç” elitlerin zeminini oluşturmuştur. Yani siyasal otorite, dayandığı ideolojiyi eğitimle üreterek güçlendirmek isterken, yüksek öğrenim kurumlarında bu ideolojinin muhalefetini üretmiştir.

idari kurumları Osmanlı ile benzeştiğinden dolayı uygulamasının daha kolay olacağına inanılmaktadır. İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

¹⁶¹ İlyas Söğütü, “Erken Cumhuriyet Döneminde Milliyetçi Eğitim ve Modernleşme”, **Düşünen Siyaset**, Sayı 25, Aralık 2009, s. 193-194.

¹⁶² Ortaylı, **a.g.e.**, 2001, s. 135-136.

¹⁶³ 1909’da Maarif Nazırlığına getirilen Emrullah Efendi, eğitimi Tuba ağacına benzetir. Onun döneminde “Tuba Ağacı Nazariyesi” eğitim alanında en çok tartışılan konulardan biridir. Bu düşünceye göre “Tuba cenneti gölgelendirir, kökü yukarıda dalları ve yemişleri aşağıdadır. Cennettekiler bu bereketli ağacın gölgesinde mutlu olup yemişlerini yiyeceklerdir. Bu nedenden ötürü Emrullah Efendi eğitimde yenileşme hareketlerinin yüksek öğretimden başlaması gerektiğini savunur. Necdet Sakaoglu, “Eğitim Tartışmaları”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi – Cilt 2**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s. 478-485.

¹⁶⁴ İlhan Tekeli, Selim İlkin, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999, s. 61-63.

II. Mahmud ile başlayan medrese dışında eğitim geleneği Sultan Abdülmecid ve Abdülaziz döneminde sürdürülmüştür. 1869 yılında Abdülaziz döneminde çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (Genel Eğitim Talimatı) Cumhuriyet dönemine kadar kullanılmıştır. Fransız modeline göre hazırlanan talimatta, ilköğretimden Darülfünun'a uzanan eğitimin esasları yer almaktadır.¹⁶⁵ Bu doğrultuda 1939'da iki okulla başlanan süreç 1877'ye gelindiğinde; İstanbul'da 4 askeri yüksek okul, 2 tanesi İstanbul, 7 tanesi taşrada olmak üzere 9 askeri idadiyanında İstanbul'da toplam öğrenci sayısı 1468'e ulaşan 9 askeri rüşdüyeye ulaşmıştır. Askeri rüşdiyeler dışında İstanbul'da 21 erkek rüşdiyesinde 1795, 10 kız rüşdiyesinde 356, 6 idadide 392 ve 10 ibtidaide 507 öğrenci vardır. Bunların dışında farklı inanç gruplarının kendilerine ait sıbyan mekteplerinde toplam 39.980 öğrenci vardır.¹⁶⁶ Eğitime katılımın artışıyla, ortaya yeni bir aydın sınıf çıkmıştır. Bunun içinde İstanbul dışından gelen dar bir sosyal temelli öğrencilerin ağırlığı hissedilmektedir. Bu durum, Jön Türklerin sosyal yapısından da anlaşılmaktadır. Örneğin ilk Jön Türk gizli örgütünü kuran beş üyenin hiçbirisi İstanbullu değildir. 1834'te kurulan Mekteb-i Ulüm-u Harbiye (Harp Okulu) de eğitimdeki dönüşümden nasibini almıştır. Askeri okullardaki eğitim, yapısı itibariyle daha teknik ve zorludur. Disipline dayanan birliktelik, subaylar arasında sıkı bağ kurulmasını kolaylaştırmakta ve harp okulu içerisinde yeni bir kitlenin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. 1861'de Erkan-ı Harb (Kurmaya Subay) sınıfının açılmasından sonra subaylar arasında çoğu yurt dışında okumuş elit bir tabaka doğmuştur.¹⁶⁷ İmparatorluğun "genç" siyasal elitleri, yurtdışı tecrübeleri sonucu edindikleri fikirler doğrultusunda yönetim biçimi değişikliğinin yollarını aramış ve bu yönde girişimlerde bulunmuşlardır.

¹⁶⁵ Mahmud Cevad'ın maarif tarihini incelediği *Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i ve İcraatı* başlıklı kitapta, II. Mahmud'un 1824'te ilkokulu zorunlu hale getirdiği fermanla başlayan eğitim tarihi 1884'e kadar sistematik bir biçimde açıklanmaktadır. Arşiv kaynaklarına dayanan çalışmada, Maarif-i Umumiye Nezareti'nin kuruluşu ve nizamnamesi II. Bölümde incelenmektedir. Bkz, Mahmud Cevad İbnü's Şeyh Nafi, **Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i ve İcraatı (XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi)**, Yayına Hazırlayan: Taceddin Kayaoğlu, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2001.

¹⁶⁶ Mehmet Ö. Alkan, "Modernleşme ve Eğitim", **II. Abdülhamid Modernleşme Sürecinde İstanbul**, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul, Avrupa Kültür Başkenti, 2010, s. 300-301. Detaylı istatistik sonuçları için bkz. Mehmet Ö. Alkan (Hazırlayan), **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839 – 1924**, Ankara, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000.

¹⁶⁷ Karpat, a.g.e., 2006, s. 61-63.

1869 yılı, vatandaşlık kurgusunda önemli bir dönemece işaret etmektedir. 1869'da Maarif-i Umumiye Nizamnamesi gereğince ilk defa Yurttaşlık Bilgisi dersi müfredatta yerini almıştır. 23 Ocak 1869 tarihli Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi İmparatorluk döneminde din ilkelerinden bağımsız ilk uyrukluk düzenlemesidir. Buna göre, din ve mezhep farkı gözetilmeksizin İmparatorlukta ikamet eden herkes, Osmanlı uyruğu sayılmaktadır. Düzenleme esas olarak gayrimüslimlerin yabancı devletlerin uyruklarına geçerek kapitülasyonlardan yararlanmalarını engellemek için çıkarılsa da, Osmanlı İmparatorluğu'nda modern anlamda vatandaşlık bağının kurulması yolunda önemli bir adım olarak kabul edilmelidir.¹⁶⁸ Yine 1869 yılında açılan Mekteb-i Sultani, "Osmanlı modernleşme projesinin" eğitim yoluyla unsurlar arası birlik sağlama düşüncesinin bir yansımasıdır. Okula farklı etnik ve dini kökenden gelen uyruklar, Osmanlılık ideolojisi altında Osmanlı vatandaşı olarak yetiştirilmek istenmektedir. Dolayısıyla Tanzimat, Osmanlı eğitim sisteminde eşitlik temelli yeni bir döneme işaret etmektedir. "Tanzimatçılar Osmanlılık kimliğinin ölçüsünü dini ve etnik aidiyetle değil, hukuki bir ilişkiyle tanımlama çabasıdır."¹⁶⁹ Cihan Osmanoğlu, Osmanlı sisteminde tebaadan vatandaşa giden yolda Osmanlılık ideolojisinin aslında Müslüman gayrimüslüm ayrımı yapmadan tüm uyrukları tanımladığını belirtmektedir. Tanzimat'tan başlatılan hukuki düzenlemelerle vatandaşlığa geçiş sürecini 1918 ile sonlandırmaktadır. 1869 Tâbiyyet-i Osmaniye Kanunnamesi ise "insan unsurunun tabiiyet ilişkilerini belirli bir düzene sokma çabasıyla getirdiği hukuki düzenlemeler temelinde, "imtiyaz-ı ecnebiye" yani, Osmanlı Devleti'nin yabancı devlet tebaasına tanıdığı ayrıcalıklardan, kendi tebaasının da yararlanma arzusu"yla ilişkilendirmektedir.¹⁷⁰ Bu doğrultuda Kanun-i Esasi'nin 8. Maddesiyle de dinden ayrı olarak Osmanlılık temelli vatandaşlık kurgusu anayasada kendine yer bulmuştur. Buna göre; "Devlet-i Osmaniye tabiiyetinde bulunan efradın cümlesine hangi din veya mezhepten olursa olsun bila istisna Osmanlı tabir olunur."¹⁷¹ Tanzimatçılar eğitim ve hukuki

¹⁶⁸ Gürses, **a.g.e.**, s. 64-65.

¹⁶⁹ Namık Sinan Turan, "Osmanlı Toplumunda Modernleşme ve Eğitimin İdeolojik Dönüşümüne Dair Gözlemler", **Folklor/Edebiyat**, Cilt 14, Sayı 55, 2008, ss.113-114.

¹⁷⁰ Cihan Osmanoğlu, **Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tâbiyyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2004, s. 175.

¹⁷¹ Karpat, **a.g.e.**, s. 187.

düzenlemeler yoluyla “usul-i cedide göre yeni bir insan tipi” yaratmak istemektedir. Ancak istenilen, modern demokratik sistemlerdeki, sorgulayan ve eleştiren düşünceye sahip bireyler yerine, İmparatorluk ideolojisiyle bütünleşip itaat eden insan tipidir. II. Abdülhamid dönemine geçildiğinde bu tip bireylerin eğitim yoluyla üretilmesi mutlak monarşinin yeniden inşası için kullanılacaktır.¹⁷²

II. Abdülhamid dönemi eğitimin ulus inşasındaki işlevi, tam da onun istediği biçimde kullanılmıştır. Eğitimin politik anlamda etkisini Jön Türk geleneği ile kavramış olan II. Abdülhamid, istibdat rejimi altında öğrencileri denetim altında tutarak, onların çağdaş düşünceler ve pozitif bilimlerle olan ilgisini en alt düzeye indirip, “kendi egemenlik anlayışının ön koşulu olan teokratik sisteme” sadık olarak yetiştirilmelerini istemektedir. Abdülhamid önceden kapattırdığı Darülfünun’u yeniden açarak, özgür düşünce ve eleştiri geleneğinin İmparatorluk topraklarına taşınmasını değil, tersine istibdat rejimi altında, eğitimin kontrol altında tutulmasını istemektedir. Böylelikle II. Mahmud dönemi başlayan eğitimde ikilik¹⁷³, II. Abdülhamid’in elinde ideolojik bir koza dönüşmüştür. Bu nedenle II. Abdülhamid dönemi eğitim; Harbiye, Tıbbiye, Mülkiye yanında Darülfünun’da da, özgür düşünce, eleştiri ve tartışma dışlanarak yürütülmüştür. Müfredatlara Ulum-ı Diniye, Akaid-i İslamiye gibi dersler ilave edilip, kitapların sansür denetimine tabi tutulmasıyla eğitim amacından saptırılarak, politik amaç doğrultusunda şekillendirilmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun ifadesiyle, “tatsız, kokusuz ve kısır gençlik!” yetiştirilmeye gayret gösterilmiştir.¹⁷⁴ II. Abdülhamid rejimi, ideolojik aygıt olarak eğitimi sosyal disiplin aracı olarak kullanmıştır. Ancak II. Meşrutiyet gençlik temelli bir hareket olarak kabul edilirse, Abdülhamid’in yöntemi iktidarı eline geçirecek kadro üzerinde etkili olmamıştır. Çünkü Jön Türkler, eğitimde sentezciliktense doğrudan Batılılaşmadan yanadır. Gerçi eğitim yöntemi açısından

¹⁷² Namık Sinan Turan, **a.g.m.**, 2008, s.117-118.

¹⁷³ Eğitim alanında yapılan ıslahat sonucu Sıbyan Mektepleri’nde dini eğitimin yanında Türkçe okuma, aritmetik gibi pozitif ve pratik dersler ilave edilirken, mahalle mektepleri ve medreseler dini ağırlıklı eğitim vermeye devam etmektedirler. Yani bir taraftan Rüştîye, İdadiye gibi kurumlarda laik eğitim veren okullar açılırken, diğer taraftan tümüyle dini eğitim verilen kurumlar korunmakta, bu da gençlerde kafa karışıklığı yaratmaktadır. Bkz. Mustafa Gündüz, “Son Dönem Osmanlı Eğitiminde Disiplin ve Cezalandırma”, **Doğubati Düşünce Dergisi-Osmanlılar III**, Sayı 53.

¹⁷⁴ Yücel Aktar, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Gençlik”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi – Cilt 2**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s. 518-519.

görüşleri her ne kadar tek bir başlık altında kategorize edilemese de onlara göre Batı; bilim, teknoloji ve felsefi boyutu ile bir bütün olarak kabul edilmelidir. En azından bu görüşün taraftarları, yani toptancı modernliği savunanlar, Cumhuriyetin ilanı ile iktidara gelmişlerdir.

II. Abdülhamid dönemi eğitim ile bir taraftan İslamcılık politikası geliştirilerek dini otoriter sosyal değerler yüceltilmiş, diğer taraftan ise Türklüğün devleti oluşturan temel unsur olmasından hareketle, ulusal dönüşümün kökenleri atılmıştır.¹⁷⁵ Bu dönem eğitimin eksenini, Mehmet Ö. Alkan tarafından “İslam-Türk sentezi” olarak tanımlanmaktadır. İlk defa yayınlanmaya başlayan müfredat programlarıyla belirlenen ders içeriklerine sansür getirilmiş ve programlara “ulum-i diniye, ilm-i ahlak, fıkıh-ı şerif, Kuran-ı Kerim” gibi dersler eklenmiştir. Eğitimin ilk 15 yılı okullarda pozitivist/materyalist düşüncesinin yaygınlık kazanması, müfredatta dinselleşmeye giden sürece yol açmıştır. Böylelikle, eğitimde dinselleşme ve dindar/itaatkâr bir kuşak yaratılmak istenmektedir. Eğitime dini konuların eklenmesi ile dinin devletleşmesi ve ulemanın dışlanması sağlanmaktadır. II. Abdülhamid medreseyi önemli bir toplumsal güç olan ulemeden alıp, din konusunda tek otorite olmak istemiştir. Bunun için Darülfünun’da Yüksek Din Bilimleri bölümü ve Hukuk Fakültesi kurulmuştur. Böylelikle “padişaha bağlı ve devletin resmi dinini aktaran bir din sınıfı” yetiştirilerek, ulemanın rolü devlet tarafından tek taraflı olarak belirlenmek istenmektedir. Okullarda üretilen din “resmi İslam”a dönüştürülmektedir. Ayrıca Maarif Nezareti kontrolünde yazılan tarih kitaplarıyla, resmi tarih anlayışı başlatılmıştır. Tarih derslerinde devlet imgelemine uymadığı düşünülen “V. Murad, I. Meşrutiyet, Yeni Osmanlılar Hareketi, Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa, Midhat Paşa, Kanun-i Esasi, Meclis-i Mebusan” gibi konular dâhil edilmemiştir. Osmanlı tarihi kutsallıkla temellendirilerek, İmparatorluk “hem uygarlık hem de siyasal güç olarak İslamiyet’in taşıyıcısı ve Arapların ırken

¹⁷⁵ Necmettin Doğan, “An Analysis of the Idea of State in Textbooks from Ottoman Empire to the Republic in terms of the Relation between Education and Power”, **Education Sciences: Theory&Practise**, [4]11, Autumn 2011, p. 2087.

akrabası” olarak tanımlanmıştır.¹⁷⁶ Kemal H. Karpat, Abdülhamid’in İslamcılık anlayışını, kendinden öncekilerden farklı olarak sentez haline getirdiğini ve pan-İslamizm kavramına spesifik bir politik-ideolojik boyut kazandırarak, kendi icadı gibi gösterdiğini söylemektedir.¹⁷⁷ Bu dönem eğitim politikaları İslamcılık çerçevesinde çizilirken, sansür gibi uygulamalardan dolayı İslam’ın nasıl kullanılacağı doğrudan devlet tarafından şekillendirilmektedir. Doğrudan Türkçülük üzerine kurulu eğitim anlayışı ise II. Meşrutiyet ilanından sonra gerçekleşmiştir. Bunda özellikle Balkan Savaşları sonucu yaşanan dönüşüm etkili olmuştur.

II. Meşrutiyet ilanı sonrası eğitim, ulus inşasında anahtar bir rol üstlenmektedir. Yöneticiler, eğitim ile yurtseverliğin aşılması gerekliliği üzerinde durmaktadır.¹⁷⁸ Bu dönem öğrenciler sınıflara girip çıkarken II. Abdülhamid devrindeki gibi “padişahım çok yaşa!”¹⁷⁹ diye bağırmasa da “vatan-millet miti”ne uygun ilahiler, marşlar ve şarkılar söylemektedir. Ders kitaplarında tarih, Jön Türkler ve İttihat Terakki’nin iktidarını meşrulaştırıcı, II. Abdülhamid’i ise “zorba/despot/müstebit” olarak tanıtıcı biçimde yazılmıştır. Vatan, millet, devlet, anayasa, meclis, seçim, yasa ve mahkeme gibi daha önce kullanılmayan kavramlar kutsallaştırılarak, eğitim laik/ulusal değerleri içeren bir sürece dönüştürülmüştür. 31 Mart Vak’ası sonrası ders müfredatı değiştirilmiş ve II. Abdülhamid döneminde tarih kitaplarına çıkarılan V. Murat, Yeni Osmanlılar gibi aktörler eklenmiştir. II. Abdülhamid’in Kanun-i Esasi’yi Mithad Paşa’nın ısrarıyla ilan etmesi, istibdad rejimi, Yeni Osmanlılar, Jön Türkler, İttihat ve Terakki Cemiyeti, On Temmuz İnkılâbı ve “gençlerin” yönetimden basın aracılığıyla şikâyetleri ders kitaplarının en önemli konularıdır.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Mehmet Ö. Alkan, “İmparatorluk’tan Cumhuriyet’e Modernleşme ve Ulusçuluk Sürecinde Eğitim”, **Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye’si**, der. Kemal Karpat, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 131-159.

¹⁷⁷ Kemal H. Karpat, **The Politicization of Islam**, New York, Oxford University Press, 2001, p. 155. Karpat kitabında pan-İslamizm’e giden yolda yaşanan gelişmeleri II. Abdülhamid dönemi perspektifiyle detaylı bir biçimde değerlendirmektedir.

¹⁷⁸ Feroz Ahmad, **İttihat ve Terakki(1908-1914)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2007, s. 49.

¹⁷⁹ Kâzım Nami Duru, Harbiye eğitimiyle ilgili anılarında II. Abdülhamid’i eleştiren meşrutiyet yanlısı öğrencilerin padişahım “çok yaşa” yerine, “çok aşağı” dediklerini belirtmektedir. Bkz. Kâzım Nami Duru, “Gençlik İçin”, **Varlık**, Sayı 165, Cilt 10, 15 Mayıs 1940, s. 526.

¹⁸⁰ Mehmet Ö. Alkan, “II. Meşrutiyet’te Eğitim, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Milliyetçilik, Militarizm veya ‘Militer Türk-İslam Sentezi’ ”, **II. Meşrutiyet’i Yeniden Düşünmek**, der. Ferdan Ergut, İstanbul, Tarih vakfı Yurt Yayınları, 2009, s. 64, 67.

Ancak II. Meşrutiyet dönemi eğitim politikalarında özneleştirilen unsurun çocuk olduğu dikkat çekmektedir. Toplumun geleceği olan çocuk, “rejimin geleceği” için eğitim ile manipüle edilmektedir. Bu anlamda gençlik 17., çocukluk 19., yeniyetmelik ise 20. yüzyılın ayrıcalıklı yaşını oluşturmaktadır. Geleceğin vatandaşları olan çocuklar, II. Meşrutiyette Osmanlıcılık ideolojisi altında “vatan ve vatanseverlik bilincinin geliştirilmesi”nde anahtar rol üstlenmektedir.¹⁸¹ Türkiye’de benzer eğitim sistemine geçiş ise ancak Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yani Cumhuriyetle birlikte gerçekleşmiştir.¹⁸²

II. Meşrutiyet dönemi gençliğin şekillenmesinde kullanılan en önemli unsur Malumat-ı Medeniye dersidir. Dr. Hazık’ın hazırladığı kitapta hükümetin meşruiyete yani anayasaya dayanmasından önemle bahsedilmektedir. Böylelikle eğitimden siyasal söylemin sekülerleşmesinde faydalandığı gözlenmektedir. Müstecabizade İsmet’in Malumat-ı Medeniye dersleri çerçevesinde yazdığı kitapta, Osmanlıcı ideoloji savunulurken vatan ve millet kutsallaştırılmaktadır. Hatta vatanını sevmeyenler “alçak” olarak tanımlanmaktadır. Devletin kanunlarına en çok riayet edenler ise en namuslu adamlardır. Ali Seydi’nin Terbiye-i Ahlakiye ve Medeniye’inde vatan, itaat edilmesi ve sevilmesi gereken aile gibi tarif edilmektedir. İtaatin kaynağı, halife olan padişah’tan alınmış ve meşrutiyet rejimine bağlanmıştır. Dolayısıyla artık en yüce olan, Allahın temsilcisi padişah değil vatandır. Burada dikkat çeken vatan ile devletin birbirine denk tutulmasıdır.¹⁸³ İmparatorluğun kuruluş sürecinde kullanılan gaza ideolojisinde İslam adına feda edilmesi gereken can, bu defa vatan adına feda edilmelidir. Bu bir taraftan yönetim yanında eğitim anlayışında da sekülerleşmenin habercisidir. Sekülerleşme yönünde çabalar Cumhuriyet döneminde eğitimin tasarlanmasındaki ana saiklerden biri haline gelmiştir.

¹⁸¹ Üstel, **a.g.e.**, 2009, s. 31-33.

¹⁸² Taner Timur, “Uluslaşma Süreci, İttihatçılık ve Devrim”, **100. Yılında Jön Türk Devrimi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 47-48.

¹⁸³ Doğan, **a.g.m.**, p. 287.

II. Meşrutiyet dönemi uygulamaları tam olarak tebaadan vatandaşlığa geçiş sürecini ifade etmektedir. Vatandaşlık kurgusu geliştirilirken gençlik üzerinde Türklük bilinci, bir taraftan dernekler, diğer taraftan Türk dili aracılığıyla geliştirilmek istenmektedir. Bu nedenle Türk Gücü gibi spor dernekleri, Türk Ocağı gibi milliyetçi ideolojik kültür dernekleri ve eğitici dersler veren kulüpler ve dergilerle ulusal kimliğin belirlenmesi faaliyetlerine girişmişlerdir.¹⁸⁴ Öncelikle Türkçenin devletin resmi dili olduğu Anayasal açıdan güvence altına alınmıştır. İttihat ve Terakki'nin dil konusuna bakışı; ilkokullarda öncelikli kullanımın Türkçe olmasını belirten açıklamasından da anlaşılmaktadır. Buna göre “öğrenim ilkokullarda Türkçeden başka, bölgede konuşulan dil ile yapılacaktır. Ortaöğretimde Türkçe zorunlu, bölge dili ise seçmeli olarak öğretilcektir. Özel okul açmak serbest olacak, ancak devletin denetimi altında bulunacaktır.”¹⁸⁵ Türk dili üzerine yapılan çalışmalar aslında Türkçenin kamulaştırılmasıyla ilgilidir. Aynı dönemde Batının bilim dili de Latince olmasına karşın her ülkenin anadiliyle eğitim çalışmaları başlatması dikkat çekmektedir. Bunun altında yatan sebep, insanların iyi bildiği dille düşünmesinin, öğrenme sürecini kolaylaştırmasıdır. Bilimin anadille ilişkilendirilmesi, onun küçük elit bir kitlenin elinden çıkarak topluma ulaşmasını yani kamulaşması sonucunu doğurmaktadır.¹⁸⁶ Böylelikle vatandaşlık kurgusunda linguistik çalışmaların, Cumhuriyet döneminden önce de dil üzerinden yürütüldüğü görülmektedir. Bu konuda Ağâh Sırrı Levend'in ilk olarak 1949 yılında yayınlanan *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri* başlıklı eseri oldukça aydınlatıcıdır. Levend, kitabının girişinde Osmanlıca üzerindeki Arap ve Fars etkisini çözümlerken,

¹⁸⁴ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’de Siyasal Partiler – Cilt I**, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988, 34-35. 1908’de Yusuf Akçura tarafından kurulan Türk Derneği, 1911’de kurucuları arasında yine Akçura’nın olduğu Türk Yurdu Cemiyeti, Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdüren Türk Ocağı öne çıkan örgütlenmelerdir. Ayrıca bu teşkilatların yayın organı ya da aynı doğrultuda makaleler içeren; *Türk Derneği Dergisi*, *Genç Kalemler*, *Türk Yurdu* ve *İslam Mecmuası* makalelerinde Türkçülük özelinde ulusal bilincin yerleşip gelişmesi konu edilmektedir. Masami Arai, **Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

¹⁸⁵ İlay İleri, “Batı Gözüyle Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Hükümetlerinin Dil ve Eğitim Politikalarına Karşı Tepkiler”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı 18, 2006, Ankara, s. 214.

¹⁸⁶ Tekeli, İlkin, **a.g.e.**, 1999, s. 129.

Türkçenin aslında çok zengin bir dil olduğunu ispata çalışmakta, aynı doğrultuda dilde sadeleşme çalışmalarını örneklemektedir.¹⁸⁷

İttihat ve Terakki'nin vatandaşlık kurgusunda kullandığı yöntemler Fransa'nın III. Cumhuriyet dönemi eğitim alanındaki uygulamalarını andırmaktadır. Bu dönemde Fransa Eğitim Bakanı Jules Ferry, okulu Fransız ulusunun üretilmesinde siyasal araç olarak kullanmıştır. Yurttaşlık Bilgisi dersi ise, “eğitim çağındaki gençleri, yeni rejimin değerleri konusunda ikna ederek”, rejimi istikrara kavuşturmayı amaçlamaktadır. Bu yöntemle “makbul vatandaş” olarak gençler, yurtseverliğin telkiniyle inşa edilmektedir.¹⁸⁸ Osmanlı İmparatorluğu'nda da Tedrisat-ı İptidaiye-i Umumiye Talimatnamesi'nden anlaşılacağı üzere, iptidai mekteplerinde eğitimin amacı, çocukların “karakterli, gayretli ve hamiyetperver birer vatandaş olarak yetişmeleri”dir. Bu dönem vatandaş tanımı, milliyetini tanıyan, eğitilmiş ve aydın bir “vatansever”e evrilmiştir.¹⁸⁹

II. Meşrutiyet dönemi Dârülmuallemîn-i Rüşdi'de müdürlük yapan Sabri Cemil'de *Amel-i Fenn-i Tedris* adlı eserinin “Ahlak ve Medeni Bilgilerin Öğretimi” bölümünde, Malumat-ı Medeniye dersinin ahlakla birlikte verilmesini önermektedir. Ona göre, “bir insan olmakla başlanmazsa bir vatandaş olmak gayr-ı mümkündür.”¹⁹⁰ Okullarda tarih dersi ile vatan düşüncesi ve sevgisinin geliştirilmesi, coğrafya dersi ile de tarih ile tasvir edilen vatan topraklarının tanıtılması gerektiğini savunur. Ona göre, “Tarih-i Osmanî vatanın ruhu ise Coğrafya-i milli de bedenidir.”¹⁹¹ Malumat-Medeniye kitaplarıyla da vatandaşlık, “tanrısal kaynaklı egemenlik anlayışına karşı seküler ulus egemenliği düşüncesinden hareketle inşa edilir.”¹⁹²

¹⁸⁷ Agâh Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1972.

¹⁸⁸ Üstel, *a.g.e.*, 2009, s. 18-20.

¹⁸⁹ Üstel, *a.g.e.*, 2009, s. 37.

¹⁹⁰ Sabri Cemil, *Amel-i Fenn-i Tedris*, Üsküp, Kosova Matbaası, 1326 (1910)'den aktaran Hamza Altın, “II. Meşrutiyet Devri Pedagoglarından Sabri Cemil ve Amelî Fenn-İ Tedris'i”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/2, Winter 2013, p. 19-35, Ankara-Turkey, pp. 19-35.

¹⁹¹ Altın, *a.g.m.*

¹⁹² Üstel, *a.g.e.*, 2009, s. 57.

İttihat ve Terakki yönetimi, Ziya Gökalp'ın etkisiyle çocuğun toplum için yetiştirilmesi anlayışını merkeze alarak süreci yönetilmiştir. Böylelikle birey, toplum içinde eritilmeli ve toplumun amaçlarına göre formasyon kazanmalıdır. İmparatorluğun kurtarılmasında vatandaşlık kurgusu “Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak” ile formüle edilmektedir. Ziya Gökalp'ın ilkelerine göre kurallar; “milli terbiye” ve “asri talim” çerçevesinde belirlenmektedir. Terbiye ise, milli hars ve milli vicdana dayanmalıdır.¹⁹³ İttihat ve Terakki, eğitim yanında iktisat politikalarıyla da vatandaşlık kurgusunu pekiştirmektedir. Bu doğrultuda “mili iktisat” siyaseti gütmekte, yerli malı kullanmayı teşvik etmektedir. İtibar-ı Milli Bankası da vatandaşlık bilincinin şekillenmesinin iktisadi görünümünü sergilemektedir.¹⁹⁴ İttihat Terakki dönemi iktisaden millileşme çabaları erken Cumhuriyet döneminde Ziya Gökalp'ın önerileri doğrultusunda şekillendirilmiştir. Gökalp'ın organizmacı toplum anlayışıyla uyumlu biçimde toplum meslek esasına dayanan zümrelere göre belirlenmektedir. Bu doğrultuda Gökalp, toplumsal işbirliği ve uzmanlaşmanın gelişmesiyle iktisaden milli birliğin daha kolay sağlanacağına inanmaktadır. Aslında Cumhuriyet döneminde gelişme olanağı bulan görüşün temelleri Gökalp'ın Osmanlı deneyimine dayanmaktadır.¹⁹⁵ İttihat ve Terakki dönemi iktisadi yenilikleri kendini hukuk alanında da göstermektedir. Yasal alanda yapılan hukuki reformlarla da laikleşme yolunda önemli adımlar atılmaktadır.

İttihat ve Terakki iktidarı, daha sonra Cumhuriyet döneminde de görülecek olan parti devlet özdeşleşmesiyle bir taraftan anayasanın öngördüğü sözleşmecî vatandaşlık diğer taraftan Osmanlılık ideolojisiyle özdeşleşen toplulukçuluk/cemaatçilik arasında kalmıştır. Oysa II. Meşrutiyet, “cemaatten topluma, mekanik dayanışmadan organik dayanışmaya geçişle tarifini bulan yeni bir siyasal-kamusal alan anlayışını ve onun aktörü olan vatandaşı gerektirir”. Bu nedenle yapılan yasal düzenlemeler vatandaş seviyesine yükseltelen yeni siyasal özne olan birey ile devlet arasında hukuksal

¹⁹³ Ziya Gökalp, **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**, haz. İbrahim Kutluk, Ankara, Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları: 4, 1976, İlhan Tekeli, Selim İlkin, **a.g.e.**, s. 85.

¹⁹⁴ Tunaya, **a.g.e.**, 1988, 35-36.

¹⁹⁵ Zafer Toprak, “Cihan Harbi, Milli Mücadele ve Ziya Gökalp ya da “İçtimaiyyat”tan “İktisadiyyat”a”, **Prof. Dr. Bülent Tanör Armağanı**, Haz. Mehmet Ö. Alkan, İstanbul, Oğlak Yayınları, 2006, s. 303.

ilişkinin kurallarını belirlemektedir.¹⁹⁶ Kitlelerin yığınla siyasete katıldığı bu dönemde resmi ideolojiler, Marks'ın ifadesiyle “halkın afyonu” işlevini görmüştür. Geleneksel dönemin hâkim ideolojisi hukuku kullanırken, din çözülmekte ve onun bıraktığı boşluk resmi ideolojiyle doldurulmaya çalışılmaktadır. Resmi ideoloji Alkan'ın ifadesiyle, “devlet aygıtını elinde tutan veya etkileme kapasitesine sahip olan elitlerin/seçkinlerin ellerinde tuttıkları devlet aygıtını, kendilerini meşrulaştırmak, varlıklarını sürdürmek, kendilerine yönelik itaati/bağlılığı sağlamak için çoğunlukla gevşek, pragmatik, rasyonel, ekletik ve sistematik nitelikli değerler bütünüdür.” İdeolojinin aktarım araçları ise; ordu, bürokrasi ve eğitimidir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'tan itibaren, Akçura'nın söylemiyle “bir millet vücuda getirilme”ye çalışılmıştır.¹⁹⁷ Ancak Osmanlı dönemi resmi ideoloji doğrultusunda gençliğin eğitim aracılığıyla vatandaş olarak üretimi geç kalmış bir çabadır. Kurguda kullanılan yöntemlerden sonuç alınamadan yaşanan dağılma süreci, inşa işinin Türkiye Cumhuriyeti ile devam etmesini sağlamıştır.

Özetle, Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme çabaları çerçevesinde “ülkeyi kurtarması” beklenen gençlik, eğitim aracılığıyla devlet tarafından inşa edilmeye çalışılmıştır. II. Meşrutiyet'te “yeni insan-yeni toplum” projesinde eğitim kilit bir rol üstlenmiştir. Cumhuriyet döneminde ise ana hedef “ulus devlet inşası”dır. Özellikle “genç” Cumhuriyet bu amacına ulaşmada kurgusunu içselleştirme aracı olarak eğitimi kullanmıştır. Bu çerçevede Mustafa Kemal'in Cumhuriyet'i emanet ettiği gençlik, devlet merkezli düşünmeye ve hareket etmeye çağırılmaktadır. Okul, genç kuşağın yeni değerleri içselleştirilmesinde önemli bir işleve sahiptir. Eğitim ile “yeni devletin ilke ve inkılâpları doğrultusunda bir taraftan millileşmeyi, diğer taraftan medenileşmeyi” hedeflemektedir. Bunda en önemli görev II. Meşrutiyet'te “Malumat-ı Medeniye”, Cumhuriyet döneminde ise “Yurt Bilgisi” adını alan derse düşmektedir. 1926 Tarihli İlkemektep Müfredat Programı'nda eğitimin amacı, “genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmek” olarak belirlenmiştir.¹⁹⁸ Gellner'in deyimiyle eğitim ile devlet, genç insanların hayata

¹⁹⁶ Gürses, **a.g.e.**, s. 77.

¹⁹⁷ Alkan, **a.g.m.**, 2009, s. 58-60.

¹⁹⁸ Osman Kafadar, **Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma**, Vadi Yayınları, Ankara, 1997, s. 155

hazırlanma sorumluluğunu üzerine almaktadır. Eğitim süreci bittiğinde ise onları kendilerine düşen rolleri yerine getirmek üzere topluma iade etmektedir.¹⁹⁹ Örneğin, bu doğrultuda 1883 yılında Fransa’da yurttaşlık dersinin amacı; “eğitim çağındaki gençleri yeni rejimin değerleri konusunda ikna ederek, rejimi istikrara kavuşturmak” olarak belirlenmiştir.²⁰⁰

I. Dünya Savaşı sonrası ulus devlet olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin geleneksel değerler içinde sıkışmış halk kitlelerini, vatandaş olarak üretmek için öncelikle iktidarın meşruiyet kaynağında değişikliğe gittiği gözlenmektedir. Bunun için Osmanlı patrimonial egemenliğine son verilmiş, Batılı değerler sisteminin temel alındığı yeni bir inşa sistemi üretilmiştir. Okullarda vatandaşlık üretiminde inşa ilkeleri ise, Kemalist milliyetçilik çerçevesinde belirlenmiştir.

Genç Türkiye’nin vatandaşlık kurgusunda öncelikle, Osmanlı son döneminde gelişme gösteren “naif” laikleşme çabalarına hız verilmiştir. İlber Ortaylı, Osmanlı dönemi Tanzimat’la beraber laikliğe giden sürecin başladığı görüşündedir. Ancak “19. yüzyıl düşünür ve yöneticisi gerekli reformları yarı İslamcı yarı Batıcı bir dilemma (ikirciklenme) içinde tasarlayıp, yürütmeye çabalamaktadır.”²⁰¹ Osmanlı döneminde ilk olarak 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşması’yla Avrupa ile ekonomik bağ kurulurken hukukun işleyişinde din dışında genel kaidelere ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda, Tanzimat Fermanı’ndan sonra 1840’da Fransız ceza hukukundan adapte edilen Ceza Kanunu, 1850’de Kanunname-i Ticaret, 1861’de Usul Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi ve 1863’de Ticaret-i Bahriye Kanunnamesi kabul edilmiştir. II. Meşrutiyet ise laikliğe giden yolda bir geçiş dönemidir. Bu dönem yapılan 1913 Kiliseler Kanunu gibi hukuki düzenlemeler, Ortaylı’nın belirttiği ikircikli yapıyı derinleştirmiştir. İttihat ve Terakki’nin 1916 Kongresi’nden sonra şer-i ve dini mahkemelerin ayrılması kararı, hukuk alanında laikliğe giden süreci hızlandırılmıştır. 1917 Aile Kararnamesi ile “farklı din ve mezhep

¹⁹⁹ Gellner, **a.g.e.**, p. 106.

²⁰⁰ Üstel, **a.g.e.**, 2009, s. 19.

²⁰¹ İlber Ortaylı, “Osmanlı Devletinde Laiklik Hareketleri Üzerine”, **Prof. Dr. Ümit Doğanay’ın Anısına Armağan I**, İstanbul, İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s. 508-509.

mensuplarının monist bir hukuka bağımlı kılınmak” istenmesiye Medeni Hukuk alanında yapılan ciddi bir dönüşümü simgelemektedir. Dolayısıyla Osmanlı döneminde Tanzimat’la başlayan laikleşme hareketleri II. Meşrutiyet’le birlikte ciddi bir ivme kazanmıştır.²⁰² Cumhuriyet döneminde, 1925 Tevhid-i Tedrisat ve 1926 hukuk devrimleriyle laik kurumların temeli radikal bir biçimde atılmıştır. Dolayısıyla iktidarın meşruiyet kaynağı “Allah ve Sultan”dan “vatan”a kaydırılmıştır. Mülki anlamda milliyetçiliğin yanında seküler kolektif tasavvuru oluşturabilmek için etnik temalar çerçevesinde Türkçülük kullanılmaktadır. Ancak burada Ziya Gökalp tarzı kültürel milliyetçilik söz konusudur. Erken cumhuriyet dönemi gençlik hareketlerinde Turancılığa kayan eylemler gözlense de, temelde farklılıkların değil, ortaklıkların üzerine kurulu bir milliyetçilik anlayışı benimsenmektedir. Kemalist tanımda ortak kültür geçmişi İslam öncesine kaydırılarak geçmişin, dolayısıyla “milli kimlik” tanımının sekülerleşmesi sağlanmak istenmektedir.²⁰³ Turhan Feyzioğlu’nun tanımıyla Kemalizm’in milliyetçilik anlayışı; “Ülke ve millet bütünlüğüne önem verir. Irkçılığı reddeder. Çağdaşlaşmayı amaçlar-medeniyetçidir. Lâiklik ilkesiyle bağlantılıdır, her türlü mezhep ayrımcılığını reddeder. Sınıf kavgasını reddeder; millî dayanışma ve sosyal adaletten yanadır. Vatan kavramı ile bağlıdır ve gerçekçidir. Demokrasiye yöneliktir; millet egemenliği ilkesiyle bağlantılıdır. Saldırgan değil, barışçı ve insancıldır.”²⁰⁴ Milliyete giriş, o grubun soy kütüğünden değil de “vatan” kabul edilen topraklarda belli süre yaşama, inanç ve değer sistemlerini kabullenme, yaşam tarzlarını, dilini ve kültürünü içselleştirmeye ilgilidir.²⁰⁵ Ortak tarih, din, dil ve kültüre dayanan milliyetçilik anlayışı yurttaş-devlet ilişkisinde hukuksal bağ yanında duygusal bir bağ da kurmaktadır. Duygusal bağ ise “yurtseverlik” ile vücut bulmaktadır. “Yeni vatandaş”, savaş zamanı yurtseverliğini barış zamanına da

²⁰² Namık Sinan Turan, “Tanzimat Bürokratlarından Jön Türklere: Osmanlı Siyasal Yapısında Değişim ve Laikleşme”, **İktisat Dergisi**, Mart-Nisan 2009, s.75-81.

²⁰³ Ahmet Yıldız, “Kemalist Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4 – Milliyetçilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 211-

²⁰⁴ İsmet Giritli, “Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu’nun Atatürkçü Türk Milliyetçiliği Anlayışı”, (Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu’nun ölümünün 9. yılı dolayısıyla, Erciyes Üniversitesi’nde 24 Mart 1997 günü yapılan anma toplantısındaki panelde yapılan konuşmanın metnidir.) <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-38/prof-dr-turhan-feyzioqlunun-ataturkcu-turk-milliyetciligi-anlayisi>, Erişim Tarihi: 17.04.2014.

²⁰⁵ Nuri Bilgin, “Cumhuriyet Fikri ve Yurttaş Kimliği”, **75 Yılda Tebaa’dan Yurttaş’a Doğru**, ed. Artun Ünsal, İstanbul, Türk Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 142.

taşınmalı ve Cumhuriyet değerlerini içselleştirmeyi “sürekli bir zihinsel seferberlik alanı” haline getirmelidir.²⁰⁶

Cumhuriyet rejiminde Kemalist milliyetçilik ilkeleri çerçevesinde gençlik; rasyonel, dolayısıyla din haricinde düşüncelerini temellendirebilecek ve meselelere entelektüel açıdan yaklaşabilecek biçimde tasarlanmıştır. Eğitim, Osmanlı döneminde olduğu gibi “yeni toplum projesinin manivelası” olarak görülmektedir. Çünkü Cumhuriyet’in devamlılığını sağlayabilecek “yeni insan” okulda yetişecektir. Böylelikle laik, ulusal monolitik bir gençlik oluşturulacaktır.²⁰⁷ Eğitimin ulus devlet kurgusundaki işlevselliğinin keşfi, 1921 yılında Kurtuluş Savaşı koşulları içinde Maarif Kongresi’nin düzenlenmesinden de anlaşılmaktadır. Atatürk için “okul, genç beyinlere insanlığa saygıyı, millet ve ülkeye sevgiyi, bağımsızlık onurunu öğretir.”²⁰⁸ Öğretmenler ise “yeni insan” tipinin üretilmesinde anahtar bir rol üstlenmektedir. 1923’te Kütahya seyahatinde öğretmenlere yaptığı konuşmasında da buna işaret etmektedir:

“... memleketimizi, heyeti içtimaiyemizi [toplumumuzu] hakikat hedefine, saadete isal[ulaştırmak] için, iki orduya ihtiyaç vardır. Biri, vatanın hayatını kurtaran asker ordusu, diğeri, milletin istikbalini yoğuran irfan [kültür ve eğitim] ordusu. Bu iki ordunun her ikisi de kıymetlidir, alidir[yüksektir], feyizlidir, muhteremdir, fakat bu iki ordudan hangisi daha kıymetlidir, hangisi yekdiğerine mureccaktır [birbirine tercih edilir]. Şüphesiz, böyle bir tercih yapılamaz; bu iki ordunun ikisi de hayatidir... biz iki ordudan birincisine, vatani çığnemeye gelen düşman karşısında kan akıtan birinci orduya, bütün dünya bilir ve bütün dünya şahit oldu ki, pek mükemmel olarak malikiz... Yalnız; işimiz, yalnız bu orduya malikiyetle bitmiş, gayemiz, yalnız bu ordunun zaferi ile hitama [sona] ermiş değildir. Bir millet irfan ordusuna malik olmadıkça, muharebe meydanlarında ne kadar parlak zaferler elde ederse etsin o zaferlerin payidar [sürekli] neticeler vermesi, ancak irfan ordusu ile kaimdir [mümkündür]. Bu ikinci ordu olmadan, birinci ordunun semeratı ufuleder [yok olur]. Milletimizi hakiki saadet ve selâmete isal etmek istiyorsak ve milletimize emin ve müstefiz[feyizli] bir ati [gelecek] sağlamak istiyorsak, bizi ölümden kurtaran ve hayata götüren bugünkü şekli idaremizin ebediyetini istiyorsak, bir an evvel büyük, mükemmel, nurlu [aydın] bir irfan ordusuna malik olmak zaruretinde bulunduğumuzu inkâr edemeyiz...”²⁰⁹

²⁰⁶ Gürses, **a.g.e.**, s. 88.

²⁰⁷ Söğütü, **a.g.m.**, s. 196.

²⁰⁸ Erol Manisalı, Yaşar Hacısalıhoğlu, Aysel Ekşi...[v.d.], **Çağdaşlık ve Yurttaşlık Bilinci**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2009, s. 164.

²⁰⁹ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)**, Ankara, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 1959, s.163-164.

3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile temelde laik ve ulusal eğitim tek çatı altında toplanmıştır. Başbakan Fethi (Okyar) Bey'in programı okurken maarif bölümündeki gençlik vurgusu, ulus inşasında eğitimin önemini ortaya koyar niteliktedir.

“Meclisi Âlinizin yüksek kararıyle tevhidi tedrisat esaslarını kabul ederek selamet yolunu bulmuş olan Maarifimizi aynı yolda yürütmek ve Türk vatanına talim ve terbiyenin muhtaç olduğu intizam ve inzibat altında yeknesak terbiye ve tahsil ile mücehhez, hayat için hazırlanmış gençler yetiştirmek gayemiz olacaktır.”²¹⁰

1924 tarihli İlk Mektep Talimatnamesi'nde de eğitim ile temelde gençlerin “milli cemiyet”e uyumlarının gerçekleşmesinin istendiği anlaşılmaktadır:

“Genç neslin mektebe girdiği günden itibaren içtimai ve kudret kabiliyetince müterakki bir intizamla yetişerek milli cemiyet ve Türkiye Cumhuriyeti'ne ruhen ve bedenen en faydalı bir tarzda intibak etmeye azami ehliyet kazanması esastır.”²¹¹

Gençlik, okullarda “iyi/makbul vatandaş” olarak inşa edilirken asıl olarak ondan zihnen faydalanma amacı güdülmektedir. Oysa “genç Cumhuriyet”in kendisinin de inşaya ihtiyacı vardır. Eğitim dolayısıyla çalışma sahası dışında kalan gençlik bir şekilde üretici pozisyona geçirilmelidir. Bu noktada Amerikalı Filozof Jonh Dewey'in 19 Temmuz - 10 Eylül 1924 tarihleri arasında Türkiye'ye olan ziyareti önemlidir. 1926 yılında uygulamaya konulan otuz sayfalık raporuyla “İş Okulu” akımı uygulanmaya başlanmış ve Köy Enstitüleri'ne giden süreç başlamıştır. Pragmatist eğitim anlayışını benimseyen Dewey, eğitimi yaşama hazırlık süreci olarak değil yaşamın kendisi olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle yaşama etki eden tüm değişkenler eğitime dâhil edilmelidir. Dewey, çocukların günlük ihtiyaçlarına uyum sağlayacak eğitim programları ve öğretim yöntemlerinin geliştirilmesini savunmaktadır.²¹² Bu nedenle köy okullarında, orada yaşayanların

²¹⁰ M.M. Tutanak Dergisi, D: 2, C: 3, s. 461'den aktaran, Kazım Öztürk, **Türkiye Cumhuriyet Hükümetleri ve Programları**, İstanbul, Ak Yayınları, 1968, s. 72.

²¹¹ Söğütü, **a.g.m.**, s. 202.

²¹² Akın Efendioğlu, Hasan Güner Berkant, Ömer Arslantaş, “John Dewey'in Türk Maarifi Hakkında Raporu ve Türk Eğitim Sistemi”, **1. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi**, Balıkesir-Ayvalık, 2010, s. 54-55. 1945 yılında John Dewey tekrar Türkiye'ye geldiğinde Hasanoğlu Köy Enstitüsü'nü incelemiş ve daha sonra İngiltere ve Amerika'daki konuşmalarında da aynen tekrarladığı “Benim düşlediğim okullar Türkiye'de Köy Enstitüsü olarak kurulmuştur. Tüm Dünyanın bu okulları

ihtiyacına göre bir eğitim verilmelidir. Dewey, okulu tamamen bir “iş cemaati” olarak görür. Gerçek vatandaşlık terbiyesinin “milli tek okul” ile gerçekleştirilebileceğine inanır.²¹³ Cumhuriyet’in siyasal elitleri de “makbul vatandaşları” üretirken bütün unsurlara belirli roller biçmektedir. Bu noktada 1940’da Köy Enstitüleri’nin kurulmasına giden süreci açması bakımından Dewey’in raporu, gençleri ya da geniş tanımıyla vatandaşı birey olarak değil topluluk olarak kabul eden organizmacı milliyetçilik anlayışıyla uyumludur. Köy Enstitüleri’nde de, gençler hem beden hem de zihnen üretici güç pozisyonuna geçmiştir.

1926 yılına gelindiğinde karşımıza İlköğretim Müfredat Programı çıkmaktadır. Programda ilk tahsilin amacı, “vatandaş yetiştirmek, gençleri vatan ve millete intibak ettirmek” olarak belirlenmiştir. Vatandaşlık süreci ise yine eğitimle paralel işleyecek ve özellikle “Yurt Bilgisi” dersleri kullanılacaktır. Hasan Ali Yücel’de Yurt Bilgisi dersinin temel fonksiyonunun, “Türk elitini hakiki Türk vatanperveri olarak yetiştirmek” olduğunu söylemektedir. Bu ders ile asıl hedeflenen “çocuğa en geniş mana ile yurdunu ve milliyetini sevdirmek”, “onda devlet, milliyet ve aile tesianüdüne iptina eden bir ahlakîyet hissi tevhit ettirmek ve yaşatmak”tır.²¹⁴

15 Ekim 1927’de CHP’nin 2. Kurultay’ında da vatandaşlık bilincinin yerleşmesinde eğitimin ne kadar önemli görüldüğü açıkça anlaşılmaktadır:

“Maarifin, milli laik ve mektep esasına dayanması prensibimizdir. Terbiyede hedefimiz; milli cemiyetin medeni ve içtimai kıymetini yükseltecek ve iktisadi kudretini arttıracak vatandaşlar yetiştirmektir. İlk tahsilin parasız ve mecburi olması esasının en kısa müddet zarfında, bilfiil tahakkuk ettirilmesini birinci derecede ehemmiyetle takip ediyoruz.”²¹⁵

1 Kasım 1928’de Harf Devrimi yapıldıktan sonra hızlı bir eğitim seferberliğine girilmiştir. İlk olarak halkın okuma yazma oranını yükseltmek için Millet Mektepleri açma kararı alınmıştır. 24 Kasım 1928’de I. Kararnamede Millet

görüp eğitim sistemini, Türklerin kurduğu bu okulları göz önünde bulundurarak yeniden yapılandırması isabet olacaktır” şeklinde açıklama yapmıştır.

²¹³ Gürses, **a.g.e.**, s. 141-142.

²¹⁴ Üstel, **a.g.m.**, 2009, s. 276.

²¹⁵ Hikmet Bila, **CHP Tarihi 1919-1979**, Ankara, Doruk Matbaacılık Sanayii, 1979, s. 750.

Mektepleri Talimatnamesi'nin 1. maddesine göre: "... yeni Türk harflerinin kısa bir zamanda ve kolay suretle her ferde okuyup yazabilmek imkanını bahşeden mahiyetinden... büyük halk kütlelerini süratle okur-yazar hale getirmek amacıyla Millet Mektebi Teşkilatı" kurulmuştur. 22 Eylül 1929'da bazı değişiklikler yapılarak II. Millet Mektepleri Talimatnamesi yayınlanmıştır.²¹⁶ Buna göre Millet Mektepleri, "Türkiye halkının ümmilikten tasfiyesine ve fikri seviyesinin yükselmesine matuf olarak vücuda getirilmiştir." Mekteplerde 16-45 yaş arası kadın ve erkekler "hayat ve maişetlerinin ve vatandaşlık sıfatlarının istilzam [gerektirdiği] ettiği ana bilgilerle" donatılmak istenmektedir. Talimatname'ye göre "Eyi bir Türk vatandaşı: vatanını sever, Milletini sever, vazifesini bilir, çalışır, insaniyetlidir."²¹⁷ Cumhuriyet döneminin Batılılaşma çabalarında Harf Devrimi ve okuma seferberliği ayrı bir öneme sahiptir. Millet Mektepleri, iktidarın düşünce yapısını yaygınlaştırmada ideolojik aygıt işlevi görmektedir. Okullarda okutulan, "milli" tarih ve coğrafya temelli Yurt Bilgisi dersleriyle ümmet anlayışından vatandaşlığa geçişin yolları aranmıştır. Bu doğrultuda Mehmet Ö. Alkan'ın yukarıda açıklanan "resmi ideoloji" tanımıyla okul araçsallaştırmakta, Büşra Ersanlı'nın ifadesiyle tarih yazımı ulusçuluğun yayılması için kullanılmaktadır.²¹⁸

1931 yılında Afet İnan tarafından hazırlanan *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler* kitabı, gençliğin zihnen inşasını farklı bir boyuta taşımaktadır. Kitap, Atatürk'ün Başbakan İsmet İnönü'ye yazdığı resmi yazıdan da anlaşıldığı üzere, doğrudan "vatan çocuklarını eyi vatandaş olarak yetiştirmek" için hazırlanmıştır. Bununla daha önce parça parça olarak kaleme alınmış 'vatandaşlığın olmazsa olmaz ilkeleri' tek çatı altında toplanmıştır. İki cilt olarak basılan kitabın ilk cildinde (I. Kitap) Afet (İnan'ın) "intihap, vergiler, askerlik ve vatandaş için medeni bilgiler kitaplarının

²¹⁶ Mustafa Şahin, "Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri", **Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 1992, ss. 214-215.

²¹⁷ Birol Caymaz, **Türkiye'de Vatandaşlık Resmi İdeoloji ve Yansımaları**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 14-16.

²¹⁸ Büşra Ersanlı, **İktidar ve Tarih**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009. Ersanlı, erken Cumhuriyet dönemi tarih yazımını; romantizm, pozitivizm ve Alman historisizminin şekillendirdiğini söylemektedir. Buna göre romantizm, tarihçileri ulusal ülkü yaratımında moral güç vermekte; pozitivizm, kısa süreli siyasetin pragmatik ve laik hedeflerine hizmet etmekte; Alman historisizmi ise "ideal devlet-iktidar" özdeşliğini zihinlere yerleştirmektedir. s. 26.

lüzumlu kısımları” birleştirilmiştir.²¹⁹ Recep (Peker) Bey tarafından hazırlanan II. Kitap’ta²²⁰ ise genel olarak devlet teşkilatı ilkeleri açıklanmaktadır. *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler* 1930’dan 1939’a kadar ortaokullarda yurttaşlıkla ilgili tek ders kitabı olarak okutulmuştur. Kitap, gerek Mustafa Kemal’in kendisinin yazdığı gerekse Afet İnan’a yazdırdığı notların tamamını kapsadığı için Atatürk’ün yazdığı kitap olarak da bilinmektedir.

Vatandaş İçin Medeni Bilgiler, temelde Fransız sözleşmecî ulusçuluk anlayışı çerçevesinde kaleme alınmıştır. Buna göre ulus, kökenleri ne olursa olsun aynı ilkeler etrafında iradi olarak birleşmiş yurttaşlar topluluğundan oluşmaktadır. Türklerin geçmiş bağlantısı ise Türk Tarih Tezi ile kurulmaktadır. Ancak Orta Asya’ya dayandırılan geçmiş “vatan” kavramında sapmaya yol açmaktadır. Çünkü Türkiye’de vatan kabul edilen topraklar misak-ı milli ile sınırlıdır. Bu tanımlama Üstel’in deyimiyle, “ulusu Türk unsurlardan arındırarak sözleşmecî/siyasal ulus kavrayışını sorunlu” kılmaktadır.”²²¹ Kitabın vatandaşlık anlayışına göre birey, vesayet altında öngörülmektedir. Dolayısıyla vatandaşlık bağı kurulmasında devlete karşı yükümlenilen vazifelerin/görevlerin önceliği vardır.²²² 1931 yılında Bakan Esat Bozkurt tarafından yayınlanan genelge de okulda okutulan dersler ile vatandaşlık bilinci arasındaki vesayete dayalı bağı ortaya koyar niteliktedir.

Derslerin amacı öğrencileri “Millî hayata intibak ettirmek ve onları Türk milletine ve Türkiye Cumhuriyeti’ne azami derecede faydalı birer vatandaş haline getirmektir... Türk mektebi eline teslim edilmiş olan her Türk çocuğunu Cumhuriyet rejiminin psikoloji ve ideolojisini tamamıyla kavramış, Türk milleti ve Türkiye Cumhuriyeti için azami derecede faydalı bir Türk vatandaşı haline getirmeye mecburdur.”²²³

1933 yılında İbrahim Hilmi tarafından Millet Mektepleri için yazılan *Millet Mekteplerine ve Halka Mahsus Yurt Bilgisi* kitabına göre; “Yurdunu çok iyi tanıyan,

²¹⁹ Afet (Musiki Muallim Mektebi Yurtbilgisi ve Tarih Muallimi), **Vatandaş İçin Medeni Bilgiler 1. Kitap**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1931, s.1.

²²⁰ Recep (Kütahya Mebusu), **Vatandaş İçin Medeni Bilgiler II. Kitap**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1933.

²²¹ Üstel, **a.g.e.**, 2009, s. 229.

²²² Fatma Gürses, “Kemalizm’in Model Ders Kitabı: Vatandaş İçin Medeni Bilgiler”, **Akademik Bakış**, Cilt 4, Sayı 7, Kış 2010, s. 248.

²²³ Meltem Narter, **Cumhuriyet Algısı Siyasetin Gençlerin Kimliğindeki Yeri**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004, s. 18-19.

vatan ve hürriyet aşkını duyan, hak ve adalete hürmet, memleketin kanunlarına itaat eden, aile ve vatandaşlarına karşı her an fedakârlık yapmaya hazır bulunan insana iyi bir vatandaş denebilir.” Kitapta, Osmanlı deneyimi hiç anlatılmadan yazılan Türkiye tarihinde kazanılan “parlak” başarılar, cesur ve itaatkâr olmalarına bağlanmaktadır. Derslerde bayrak, vatan gibi propagandif semboller kullanılarak gençler milli kimlik etrafında toplanmaya ve kolektif bir bilinç oluşturulmaya çalışılmaktadır.²²⁴

1933 tarihli Maarif sergisinde eğitim; “milliyetçi vatandaşlar yetiştirmek için işleyen bir cihaz”²²⁵ olarak değerlendirilmektedir. Atatürk için de gençliğin; çalışkan, hassas ve milliyetçi yetişmesi esastır. “Gençlik her türlü faaliyetlerinde Cumhuriyet kanunlarına ve Cumhuriyet kuvvetlerinin usul ve kurallarına uymaya dikkatli olmalıdır.”²²⁶ CHP’nin 1935 yılı programının 41. Maddesinde, “yurttaşların cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi ve devrimci bir formasyon kazanması için eğitimin her düzeyinde büyük çaba gösterilmesi gerektiği” belirtilmektedir.

Atatürk’ün vefatı nedeniyle 14 Kasım 1938’de Taksim Meydanı’nda toplanan gençlerin okuduğu metin de, -katılanların çoğunluğunun okullu gençlik olduğu düşünüldüğünde- inşada Cumhuriyetin ne kadar başarılı olduğunu gösteren önemli bir örnektir:

“Biz, Türk gençliği, Atamızın bıraktığı mirasa, Atamızın Cumhuriyetine, Atamızın kuvvetli ve kudretli rejimine daima sadık kalacağımıza, yurdumuzun toprağına canımızı, yurdumuzun istikbaline kanımızı vereceğimize şerefimiz, namusumuz ve Türklüğümüz namına bu yüce abidenin altında söz veriyor, and içiyoruz.”²²⁷

Parti devlet bütünleşmesinden çok partili hayata geçinceye kadar eğitimin ulus inşasındaki işlevi etkin bir biçimde kullanılmaktadır. Gençleri *tabular rasa* [Boş Levha] kabul eden siyasal elitler okul aracılığıyla, onları sahip olması gereken değerler bakımından şekillendirmek istemektedir. İkinci bölümde detaylı biçimde açıklanacak Halkevleri ve Köy Enstitüleri de temelde “Cumhuriyetin özünü”

²²⁴ Caymaz, **a.g.e.**, s. 16-18.

²²⁵ Altınay, **a.g.m.**, 1999, s. 207.

²²⁶ Erol Manisalı, Yaşar Hacısalıhoğlu, Aysel Ekşi...[v.d.], **a.g.e.**, s. 165.

²²⁷ Sadi Borak, **Atatürk, Gençlik ve Hürriyet**, İstanbul, Anıl Yayınevi, 1960, s. 101.

benimsemiş vatandaş kurgusunda önemli araçlardır. Çok partili hayata geçerken Ağustos 1946 ile Eylül 1947 yılları arası iktidarda kalan Recep Peker Hükümeti de, programında gençlik özelinde eğitimin öneminin altını çizmektedir.

“Öğretimin her kademe ve nevindeki Türk gençliğinde milli duygunun kuvvetlenmesi ve gençlerimize Türk inkılâbının ana fikirlerinin benimsetilmesi, Türk tarihi mefahirinin öğretilmesi öğretim ve eğitim çalışmalarımızın esası olacaktır.”²²⁸

Türkiye örneğinde ulus devlete giden yolda tartışmalar, Osmanlılık-İslamlık-Türklük üçgeni içerisinde hareket etmiş, zaman zaman üçünden biri öne çıkmıştır. Başlangıçta Osmanlıcılık bir üst kimlik olarak kabul edilmiş ve bütün unsurlar bunun içine dâhil edilmeye çalışılmıştır. İmparatorluğun son yıllarında ise II. Abdülhamit dönemiyle özdeş tutulan İslamcılık politikası takip edilmeye başlanmıştır. Ancak harcin din üzerinden kurulmaya çalışılması dönemin ulusçuluk hareketlerinin oldukça gerisindedir. 20. yüzyılın başında yaşanan Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı da üst kimlik yerine, ulus devletlere özgü bir kimlik belirlenmesini zorunlu kılmıştır. Bundan sonra asıl mesele kurguda kullanılacak argümanlardır.

Türkiye’de ulus inşa süreci tartışmalarında genellikle inşa düzeyi atlanmaktadır. Tanıl Bora’nın ifadesiyle; “ırkçı-milliyetçi düzçizgisel tarih anlayışını, onun sivriliklerini törpüleyen resmi tarihi biraz ‘nesneleştirip’ Aydınlanmacı-demokrat bir misyonla giydirmeye çalışan Kemalist yorumu bir yana bıraksak bile, Türk milli kimliğinin ‘nasıl kurulduğunu’ esas olarak tanımlama alışkanlığı zayıftır.” Cumhuriyet’in kuruluş sürecinde millet inşasında “Türk unsurunun kalması vakıası” nedeniyle, inşa süreci Türklük üzerinden yürütülmüştür.²²⁹ Bu, Ziya Gökalp veya Atatürk milliyetçiliği üzerinden inşada kendini Türk olarak hissetmek anlayışıyla, aidiyet motiflerinin ön plana çıktığı bir milli kimliği ifade etmektedir. Gökalp’a göre Türk milliyetçiliği, bir taraftan Fransız milliyetçiliği gibi medeniyetçi, diğer taraftan

²²⁸ Kazım Öztürk, **a.g.e.**, s. 302.

²²⁹ Bora, **a.g.m.**, 1996, s. 168-169.

da Alman medeniyetçiliği gibi kültürcüdür. Dolayısıyla Batı tarzı medeniyetçilik ile yerli kültür sentezlenerek Türk milliyetçiliği inşa edilmiştir.²³⁰

İnşa süreci aynı zamanda bir kimlik tanımı sorunsalıdır. Kurucu unsur olarak Türklük de algı üzerinden kurulmaktadır. Oysa, Cumhuriyet topraklarında savaşlar sonucu kalan unsur tamamıyla Türklükle özdeşleşmemektedir. İlk olarak halen kendini öncelikli olarak Müslümanlıkla tanımlayan unsurlar vardır. Bunun yanında kimliğini daha yerel aidiyetlikle tanımlayanlar ve küçük ölçekte de olsa kendini Kürt olarak algılayanlar vardır. Ayrıca, azımsanmayacak oranda gayrimüslim yerel unsur vardır.²³¹ Bu nedenle Türklük inşa edilirken etnik temelli değil kültür temelli siyasal bir dil kullanılmıştır. “Kendini Türk hisseden Türk’tür” şeklinde işlenen söylem doğrudan üst kimlik olarak Türklüğün konumlandırılmasına işaret etmektedir. Bu, siyasal ulusun etnik toplulukla özdeşleştiği etnisist-özcü bir ulusçuluktur. 1930-1946 arası ulus inşasında Türkiye’nin tercihi, Türk kimliğinin yaygın kitleler tarafından benimsenmesinin sağlanmasıdır. Bunda yaygın olarak eğitim faaliyetlerinin kullandığı görülmektedir.

Sonuçta, Cumhuriyetçi seçkinler selefleri gibi “yeni insan-yeni toplum” projesini uygulamaya koyarken okulu ideolojik aygıt olarak kullanmışlardır. Bu anlamda okul sadece yurttaş yetiştiren bir kurum olarak değil, “iyi yurttaş” hatta “yurttaşlar cemaati” idealini gerçekleştirecek önemli bir kurum olarak görülmüştür. Cumhuriyetle birlikte devlet, kamusal alan yanında özel alanı da düzenlemeye girişmiştir. Bu doğrultuda gençlik, laik bir ahlak anlayışıyla Batılı anlamında “medenilik” ve “yurtseverlik” eksenleri etrafında inşa edilmiştir.²³² Vatandaşlık boyutuyla gençlik, “vatan” üzerinden belli bir toprak parçasına bağlanmıştır. Böylelikle İmparatorluk dönemi sona ermeden ulus kurgusu toprak temelinde sınırlandırılmış hatta vatan kutsallaştırılmıştır. Toplumsallaşma da ise gençlerin vatanları için ne yaptıkları önem kazanmaktadır. Din temelli bağlılık anlayışında

²³⁰ Levent Köker, “Kimlik Krizinden Meşruluk Krizine: Kemalizm ve Sonrası”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 71, Kış 1996, s. 159.

²³¹ Bora, **a.g.m.**, 1996, s.169.

²³² Gürses, **a.g.e.**, 2011, s. 145.

yaşanan aşınmayla, uluslaşmada sekülerleşmeye gidildiği izlenmektedir. Bunda anadilin kullanımı üzerine yapılan çalışmalar etkilidir. Böylelikle bilginin kitleselleşmesi sağlanacak ve Aydınlanma çağının kazanımları Türkiye'ye taşınacaktır. Ayrıca Comte'un pozitivistizminin etkisiyle de ampirik düşünce sisteminin yaygınlaşması beklenilmektedir. Böylelikle önyargı ve ideolojilerden arındırılmış genç zihinlerin yeni bilgiye yönelik kabulleri kolaylaşacaktır. Özetle, gençler Aydınlanmanın özgür düşüncesi, Comte'un pozitivistizmi ve Durkeim'in toplumsal dayanışmayı önceleyen düşünce sistemi çerçevesinde tebaadan vatandaşa yol alacaktır. Öte yandan şiddetli askeri vurgu barındıran tanımlamalarda militarist vatandaşlığın yükselişe geçmesiyle gençlik, gerek saldırıda gerekse savunmada en önemli dayanak noktası olmuştur. Bu noktada vatandaşlık-gençlik ikilisi, devletin bekası için vazgeçilmez unsur statüsüne yükseltilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında vatandaşlık açısından gençler, devletin yurttaşa, yurttaşın da devlete karşı hak ve yükümlülükleri boyutuyla yetiştirilmiştir. Ancak Üstel'in *Makbul Vatandaş* kitabında altını çizdiği üzere tanım, vazifelere öncelik verecek biçimde geliştirilmiştir. Sonuçta bu dönem gençlik için vatandaşlık; ahlaklı, laik, rasyonel düşünceye açık, toplumsal işbölümünde üretken güç, gerektiğinde vatani için düşünmeden canını feda edebilecek imana sahip olacak biçimde inşa edilmiştir. Burada gençlerin belirlenen sınırlar çerçevesinde etken, ancak bu sınırların belirlenmesi noktasında ise edilgen olmaları beklenmektedir. Yani devletin çizdiği sınırlar çerçevesinde aktif vatandaşlık söz konusudur. Vatandaşlığın kurgulanması sürecinde ise gençler yapılan uygulamalara eleştiri getirme hakkından mahrumdur.

1.3. Beden Üzerinden Ulus İnşası: İzcilik

Günümüzde izcilik “gönüllü, uluslararası, üniformalı çeşitli yaş gruplarındaki gençlerin zihinsel, fiziksel, ruhsal, sosyal, duygusal ve karakter gelişimine katkıda bulunan bir gençlik etkinliği” olarak tanımlanmaktadır. Irk, dil, din gibi ayrımı gözetilmeyen izcilik teşkilatında hem çocuklar hem de gençler, yaşlarına göre bir program çerçevesinde eğitim almaktadır. Yani izcilik bir eğitim aracıdır. Böylelikle onların belli bir program çerçevesinde beden ve ruhen gelişmeleri

amaçlanmaktadır.²³³ Gençliğin savaşta asker olarak rol almasından önce bedenlen hazırlanması gereği, kendini izci teşkilatında göstermektedir. Günümüzde izcilik askeri göndermeleri dışında bir anlam ifade etse de ortaya çıkışı itibariyle askeri bir nitelik taşımaktadır. I. Dünya Savaşı'na giden süreçte ortaya çıkan teşkilat, iki savaş arası uygulamalarında beden üzerinde milliyetçiliğin inşasını çağrıştırmaktadır. Ulusçuluk çağında temellerinin atılması da bunu ispatlar niteliktedir. Beden terbiyesi ve spor ile gençlerin askere hazırlık süreci 19. yüzyılda imparatorlukların teker teker çöküş sürecine girip, ulus-devletlerin ortaya çıkışı, lejyoner ordularından vatandaş ordularına geçişi zorunlu kılmış, bu da gençlerin askerlik psikolojisine bedenlen hazırlanmaları için paramiliter örgütlerin kurulmasını gerektirmiştir.

İngiltere'de 18. ve 19. yüzyıllarda spor; sosyal, ekonomik, politik ve kültürel faaliyetler içinde bir bağ kurma yöntemi olarak kullanılmıştır. Bu dönemde artan devlet müdahalesi spor aracılığıyla beden üzerinde de izlenmektedir. 1870-1914 arası yaşanan hızlı endüstrileşme ve kentleşmeyle spor, “modern” faaliyetlerden biri haline gelmiştir.²³⁴ İzcilik ilk olarak 1908'de İngiltere'de başlamış olsa da kısa sürede yaygınlaşmıştır. İngiliz izcilik teşkilatını, ilk olarak Fransız **Éclaireur** (Keşşaf/İzci), Alman **Pfadfinder** (iz bulucu) teşkilatları izlemiş, örgütlenme kısa sürede tüm Avrupa'da yaygınlık kazanmıştır. Teşkilatın ortaya çıkışını İngiltere'nin Güney Afrika sömürgesi olan Transvaal'de çıkan yerli isyanını bastırma girişimi tetiklemiştir. İsyanı bastırmak için gönderilen askerlerin bedenlen zayıflığı, Gillwell Lord'u General Baden-Powell'ı izcilik (**scouting**) teşkilatını kurmaya yöneltmiştir. Powell'a göre izciler, “her tehlikeye karşı göğüs gerebilen, vatanları için canını feda edebilen ve bunu da vatanlarına ve vatandaşlarına karşı bir vazife olarak addeden gençler” olmalıdır. Yani izcilik teşkilatı askeri amaçla ortaya çıkmıştır. Ancak Baden-Powell izciler arasında savaş ve barış izcileri şeklinde bir ayrıma da gitmektedir.²³⁵

²³³ İsmail Güven, “Osmanlı'dan Günümüze İzciliğin Gelişimi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt 36, Sayı 1-2, 2003, s. 65-66.

²³⁴ Marc Keech, “England and Wales”, James Riordan, Arnd Krüger (Eds), **European Cultures in Sport: Examining the Nations and Regions**, Bristol, Intellect Books, 2003, p. 5.

²³⁵ M. Yasin Taşkesenlioğlu, “Türkiye'de İzcilik Teşkilatının Kuruluşu”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 5, Sayı 10, Güz 2009, s. 104.

Almanya’da Jahn, Danimarka’da Nachteggall, İsveç’te Ling ve Rusya’da Lesgaft bedeninin milli kimlik oluşturmak için siyasi ve askeri alanda kullanılması esaslı jimnastik yöntemleri geliştirmişlerdir. Eğitim sürecine, kadın, erkek, köylü, kentli, fabrika sahibi ya da işçisi herkes dâhil edilmiştir. Ancak öncelik savaşkan güç olarak gençlerindir.²³⁶

Militarist gençliğin beden üzerinden inşa sürecine dâhil edilmesinde en bilinen **Turnen** sistemidir. Alman jimnastik hareketinin kurucusu, Friedrich Ludwing Jahn’ın (1778-1852) Sparta eğitiminden esinlenerek geliştirdiği sistemde gençlerden, sporla sağlamlaştırdıkları bedenlerini itaatkâr, sebatkâr ve militarist amaçlarıyla uyumlu biçimde kullanmaları beklenmektedir.²³⁷ Bu güdülenmeyle I. Dünya Savaşı’na bir milyondan fazla **Turnen** jimnastikçisi katılmıştır. Ancak **Turnen** hareketi savaştan önce ırkçı, muhafazakâr bir organizasyona dönüşmüştür. Bu özelliğinden dolayı da Nazi iktidarı dönemi beden terbiyesinin ideolojik temellerini oluşturmaktadır. Fransa’da ise 1870-1871 Prusya yenilgisinden sonra beden terbiyesi işi, gençlerin askeri gücünü “diriltecek” bir çare olarak görülmüştür. Slav ülkelerindeyse Dr. Miroslav Tyrs’ın (1832-1884) Sokol teşkilatı askeri yöntemler içeren spor hareketlerinden oluşmaktadır. Yöntem olarak Fransa, İsveç modelini andırırken, Avusturya-Macaristan, Alman modelini andırmaktadır. Yani oldukça sert ve katı ilkelerle kuşatılmıştır. Sokol hareketi de Slavlık, milliyetçilik ve dayanışma gibi değerler üzerine inşa edilmiştir.²³⁸

İsveç modeli olarak kabul edilen jimnastik yöntemi ise Pehr Henrik Ling ile özdeşleşmektedir. Ling, jimnastiği ulusal birliğin bir aracı olarak görmektedir. *Jimnastiğin Genel Esasları* adlı kitabında beden eğitimi, pedagojik, askeri, hijyenik ve estetik olarak sınıflandırılmaktadır. Pedagojik jimnastikte beden kişisel iradeye uydurulmaya çalışılırken, askeri jimnastikte, birden fazla kişinin uyumu, hijyenikte zayıf bedenlerin güçlendirilmesi, estetikte ise insanın rahatça duygularını ifade

²³⁶ James Riordan, Arnd Krüger (Eds), **European Cultures in Sport: Examining the Nations and Regions**, Bristol, Intellect Books, 2003, p. 1.

²³⁷ Nurullah Candan, “Liberalism - Nationalism - Sport”, **11th International Sport Science Congress Abstract Books**, TÜBİTAK, 2010, s. 456.

²³⁸ Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004, s. 128-131.

etmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Ling, anavatanını savunabilecek vatansever, güçlü ve sağlıklı nesiller yaratılırken jimnastiğin önemli olduğunu söylemektedir. 1807’de Rusya ve Danimarka tarafından işgal edilen İsveç’te beden terbiyesi, savaşlarda alınan yenilgi neticesinde ulusu canlandırmak ve geleceğin askerlerini hazırlamak gibi militarist amaçlarla geliştirilmiştir.²³⁹ İsveç jimnastiğinde vücudun fizyolojik eğitimi akılcı bir süreçle pedagojik eğitime dönüştürülmekte, böylelikle beden milletin hizmeti için kullanılacak bir araç haline getirilmektedir.²⁴⁰

Fransa’da, İspanyol mülteci Franzisco Amoros’un 1830 yılında geliştirdiği jimnastik yöntemi, askerlik eğitiminde etkin olarak kullanılmıştır. 1834 yılında, Grenelle’de sivil ve askerlerin eğitim alabileceği jimnastik okuluyla, askeri ve sivil beden eğitiminin entegrasyonunu sağlamıştır. 1846 yılında basılan *Eğitim İçin Jimnastik Talimatları (Instructions pour l’enseignement de la gymnastique)* kitabı, Fransa’da okullarda beden eğitiminin temelini oluşturmuştur. 1852 yılında öğrencisi Komutan d’Argy tarafından Joinville-Le-Pont’de kurulan askeri okulda, Amoros’un yöntemi askeri eğitmenleri yetiştirmek için kullanılmıştır.²⁴¹

20. yüzyıla gelindiğinde, askerlerin askerlik becerilerini geliştirmek ve kötü alışkanlıklardan uzak tutmak için beden eğitimi, talim programlarının içerisine alınmıştır. Askeri başarının öncelikli koşulu, gençliğin olgunlaşan spor ve mücadele ruhuna bağlanması olarak görülmektedir. İtalya’da erken gelen faşizm de sporu gençlerde tespit ettikleri “zayıflama” ve “yumuşama”yı ortadan kaldıracabilecek bir yöntem olarak görmektedir. Militarist spor faaliyetlerinde asıl amaç gençlerin kolektif bir biçimde hareket edebilmelerini sağlamaktır. Bu nedenle spor aktivitelerinde birlik ruhunu güçlendirmek için, bireyselliği öne çıkaran yarışmalardan dahi sakınılmıştır.²⁴²

²³⁹ Sanem Yamak Ateş, *Asker Evlatlar Yetiştirmek*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s.54-55.

²⁴⁰ Richard Tinning, *Pedagogy and Human Movement: Theory, Practice, Research*, London, New York, Routledge, 2010, p. 105.

²⁴¹ Thierry Terret, “France”, *European Cultures in Sport: Examining the Nations and Regions*, James Riordan, Arnd Krüger (Eds), Bristol, Intellect Books, 2003, p. 104-105.

²⁴² Akın, *a.g.e.*, 2004, s. 128-131.

Gençleri bedenlen güçlendirerek, temel askeri becerileri kazandırma fikri, okullarda ve okul dışı paramiliter örgütlerde izcilik başlığı altında faaliyete geçirilmiştir. Bu bir taraftan savaş koşulları ortaya çıkarsa bedenlen güçlendirilen “asker evlatlar”la savaşın lojistik desteğini sağlamaya yararken, diğer taraftan askerlikten önce gençlerin militer vatandaşlık kurgusu etrafında şekillendirilmesini sağlamaktadır. Bedenen ve zihnen altyapısı hazırlanmış gençlerin ideolojiler doğrultusunda eğitimi, askerlik esnasında tamamlanmaktadır. Böylelikle okul çatısı altına girmeyen erkekler de kurgudan paylarına düşeni alabilmektedir.

1.3.1. Türkiye Örneğinde Askerlik ve Ulusçuluk İlişkisi

Türkiye’de Kurtuluş Savaşı deneyimi, topyekûn savaşlarda asker olmayan insan gücünün önemini ortaya koymuştur. Bu nedenle iki savaş arası beden eğitimi ile savaşa kanallize olmuş gençlik üretmek istenmektedir. Ancak, genç olarak kabul edilen ve standartları belirleyen model erkeklerdir. Çünkü askerlik görevi genç erkeklerle sınırlandırılmıştır. Kadın bu noktada ikinci plana itilmiştir. Fakat II. Dünya Savaşı’na giderken nüfus meselesi dolayısıyla kısa süreli bir kadın vurgusu dikkat çekmektedir. Bunda Kurtuluş Savaşı’nda erkeklerin boş bıraktıkları alanlarda kadınların, birtakım ekonomik faaliyetleri üstlenme zorunluluğu ve aktif biçimde örgütlenme çabaları etkili olmuştur.²⁴³ 1930’lu yıllarda beliren dünya savaşı tehlikesi nedeniyle savunmada kadına verilen yer de öncekiyle uyumlu biçimde tanımlanmaktadır. Bu dönem kadının rolü, erkekler tarafından savaş dolayısıyla ihmal edilen ekonomik faaliyetlerle sınırlanmaktadır. Aslında seçme ve seçilme hakkı gibi anayasal güvenceler karşılığında kadınların da zorunlu askerliğe tabi

²⁴³ Örneğin Kurtuluş Savaşı esnasında; Müdafaa-i Hukuk Kadın Cemiyeti, Kasaba İslam Kadınları Cemiyeti, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti, Halide Edip’in Fatih ve Sultanahmet Mitingi, Bilge Criss’in dikkat çektiği “yer altı direniş örgütleri”ne kadınların desteği gibi faaliyetler etkili olmuştur. Mütareke yılları sonrası 16 Haziran 1923’te Nezihe Muhiddin başkanlığında kurulan Kadınlar Halk Fırkası ise kadınların siyasi faaliyetlerinde devamlılık iradesini ortaya koymaktadır. Ancak Muhiddin fırkanın amacını; “kadınları aydınlatmak, onları müstakbel vazifeleri olan analık ve aile kadınlığına hazırlamak” ve kadının askerlik yapması olarak özetleyerek siyasi emeller taşımadığını belirtmektedir. Fırka 1924’te Türk Kadın Birliği adlı cemiyete dönüştürülecek ve ismen taşıdığı siyasi anlamdan uzaklaştırılacaktır. Cemiyetin nizamnamesinde de öncelikli işlevlerinin kadınların siyasi hakları alanında değil, geleneksel rolleri üzerine eğitilmeleridir. Kadınlara seçme-seçilme hakkı verildiğinde derneğin işlevinin kalmadığına ikna edilen yöneticiler, faaliyetlerine son vermek durumunda kalmışlardır. Nevin Yurdsever Ateş (Hazırlayan), **Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu (1925-1927)**, İstanbul, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 2009, s. 31-45.

tutulması gündeme getirilse de dönemin koşulları dolayısıyla bu görüş kabul görmemektedir. 1927’de milletvekili Hakkı Tarık [Us], “nasıl milletvekili olmak, milletvekili seçimine katılmak vatani bir mesele ise, memleketin müdafaasına katılmak ta öyle bir hak, öyle bir vazifedir” demektedir ve Türk Tarih Tezi üzerinden yapılan Amazon benzetmesiyle kadını savaşçılıkla bağdaşık bir şekilde tasvir etmektedir.²⁴⁴ Ziya Gökalp de aynı doğrultuda, Türk feminizmi İslam öncesi göçer Türk kavimlerinde kadın-erkek eşitliği üzerinde durmaktadır. Ancak erken Cumhuriyet dönemi nüfus politikaları, kadının annelik vasfıyla taşıdığı değeri daha önemli kılmıştır.²⁴⁵ Tek istisnası 1935 yılında zorunlu hale gelen askerlik öğretim ve eğitimi dersine, 1937-1938 ders yılından itibaren kız öğrencilerin de dâhil edilmesidir. Bunun dışında iki savaş arası dönemde kadına yönelik beklentide önemli bir değişiklik göze çarpmamaktadır. En önemli görevi hala iyi anne ve iyi eş olmaktır. Bu durum Foucault’un denetleyici iktidarının, nüfus politikaları doğrultusunda kadın ne kadar fazla çocuk sahibi olursa o kadar iyi vatandaş olması kabulünden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle askerliğin ulus inşasında öneminden bahsederken, dönemin koşullarında özne olarak genç erkeklerin kastedildiğini baştan belirtmek gerekmektedir.

Avrupa’da ulus-devletler savaşlar sonucunda kurulmuştur. Dolayısıyla her ulus devlette simgeselleşmiş savaşlara tanık olunmaktadır. Türkiye’de de Kurtuluş Savaşı bunun örneğidir. Savaşın kuruluşta oynadığı önem, orduyla beraber ifade edilmektedir. Ancak burada kasıt, Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan “vatandaş ordular”dır. 19. yüzyılla birlikte bütün dünyada paralı askerlerin yerini vatandaşlardan oluşan ordular almıştır. Ayşegül Altınay ve Tanıl Bora’nın deyimiyle “bu ordular uluslaşmanın hem sonucu hem de aracı olmuşlardır.” Ordu ve okulda, Foucault’un söylemiyle, “aynı üniformayı giyen, aynı dili konuşan, aynı marşları söyleyen itaatkâr ve üretken bedenler milliyetçi ve sadık vatandaşlar” olarak

²⁴⁴ Hasan Ünder, “Atatürk ve Kadınların Askerliği”, **Tarih ve Toplum**, Cilt 33, Sayı 193, Mart 2000, s. 53-54.

²⁴⁵ Ayşe Durakbaşı, “Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve ‘Münevver Erkekler’”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler “Bilanço 98”**, der. A. Berkay Hacımiraçoğlu, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, s. 36.

yaratılmak istenmektedir.²⁴⁶ Bu nedenle Cumhuriyet döneminde kitleselleştirilmiş eğitimle bütün vatandaşların rejimi içselleştirerek ‘sadık vatandaşlar’ olmasında sadece okula değil orduya da önemli işlevler yüklenmektedir. Bu noktada Cumhuriyetin erken dönemlerinde ordu, bir eğitim kurumu olarak da değerlendirilerek devlet-vatandaş ilişkisinde kilit konuma yükselmiştir. Çünkü ordu, devlet-vatandaş ilişkisinde askere gelen genç erkeklerle doğrudan etki edebilmektedir. Eğitim aracılığıyla ilkokuldan başlayan ulus inşası, genç erkekler açısından askerlik süresince devam etmekte hatta belki de zirveye ulaşmaktadır. Çünkü erken Cumhuriyet döneminde ordu, hem vatanın savunucusu hem de rejimin koruyucusu olarak görülmektedir. Bu tezin inceleme alanını oluşturan dönem süreli yayınlarında da gençlik, askeri terminolojiye uygun olarak göreve çağrılmaktadır. Aslında erken Cumhuriyet dönemi ideolojik aygıtlardaki yetersizlik dolayısıyla ordunun farklı misyonlar üstlenerek vatandaş üretiminde kullanılması, ikinci bölümde detaylı biçimde açıklanan Osmanlı İmparatorluğu paramiliter gençlik dernekleriyle başlamaktadır. Bu dernekler okul dışı, özellikle asker olma potansiyeli taşıyan gençlerin militer mobilizasyonu için kullanılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında da okullaşma oranının oldukça düşük olduğu düşünülünce “yeni insan tipi” yaratılırken ordunun öne çıkması son derece olağandır. Dolayısıyla bu dönem orduya, asli görevleri yanında resmi ideolojinin kitleler arasında yaygınlaşması, askere gelen gençlere okuma-yazma, bilgi ve görgülerinin arttırılması gibi görevler de yüklenmektedir.²⁴⁷

“Ordunun ve okulun terbiyevi rollerini kolaylaştırmak için Arap harflerini atarak yeni Türk harflerini kabul etmek, aksiyon kabiliyetini çoğaltmak için de bilhassa köylü halk için geçim bulmak ve işlenmeden duran tabiat zenginliklerini kıymetlendirmek zarureti vardı. Harf inkılâbı yapıldı. Yeni Türk harfleri kabul edildikten sonra bütün erkek vatandaşların katıldıkları Türk ordusu, askerlerin talim ve terbiyeleri esnasında onlara okuma-yazma ve en önemli vatandaşlık bilgilerini öğretme bakımlarından tarihi kıymeti çok büyük bir rol oynadı. Askerlik vazifesini yapmak üzere orduya giren bilimsiz erkek köylüler, orada okuma yazmayı ve en

²⁴⁶ Ayşe Gül Altınay ve Tanıl Bora, “Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 – Milliyetçilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 140-141.

²⁴⁷ Serdar Şen, “Silahlı Kuvvetler ve Resmi İdeolojinin Yeniden Üretimi”, **Birikim**, Sayı 105-106, Ocak-Şubat 1998, s. 140.

lüzumlu vatandaşlık bilgilerini öğrenmiş insanlar olarak köylerine dönmeye başladılar.”²⁴⁸

Askerlik dönemi okul titizliğiyle yürütülen eğitim süreciyle, devlete karşı sorumluluklarını bilen ve bunları özümseyen vatandaşlar yaratılmak istenmektedir. Zorunlu askerlik sistemi de orduya, homojen ulus inşası sürecinde stratejik bir üstünlük sağlamaktadır.²⁴⁹

“Ordu, hiçbir mektep ve müessesesi irfanla mukayese edilmeyecek bir terbiyetgahtır. Kışla, asker ocağı efradı milletin hayatı müstakbelsini temin eden, müsavâtı öğreten bir mekteptir, millet hayattaki mevkiini temin edecek olan cesaret ve teşebbüs fikirlerini orada öğrenir, fakır ve servet, kıyafetin yeknesaklığı altında orada birleşir, zengin ve fakir hep aynı mevki medeniyi haiz bulunur. Zengin gençlere fakir vatandaşlarını tanımak ve takdir edip sevmek için en iyi, belki yegâne vasıta. Orada bütün vatandaşlar hep aynı toprağın evladı olduklarını, hepsi bir suretle oraya hadim olmanın lüzumunu hissederler.”²⁵⁰

Ordunun bu avantajı sayesinde askere gelen gençler, resmi ideoloji çerçevesinde dönüştürülmeye çalışılmaktadır. Bunun için öncelikle gençlerin geleneksel düşünce biçimleri parçalanmakta, onların yerini alması planlanan modern düşünme ve davranış kalıpları tanıtılmaktadır.²⁵¹ Askerlik sonrası “modern değerlerle” donatılmış gencin, sivil hayata geri döndüğünde iki türlü savaş vermesi beklenmektedir. Birincisi, cephede vatan savunmasında verilen savaş iken, ikincisi Cumhuriyetin yeni ilkelerini koruma yönünde verilen savaş ifade etmektedir.

“Binaenaleyh harp, yalnız cephelerde muharebe eden askerlerin faaliyeti demek değildir. Bir memlekette, bütün vatandaşların her türlü mesai ve faaliyeti demektir. Hazar zamanında da bu umumi faaliyetin müşterek hedefe tevcihi mühimdir: Müşterek hedef, istiklalin masuniyetini te’mindir.”²⁵²

²⁴⁸ İsmail Hakkı Tonguç, “Eğitmen Ordusunun Köydeki Vazifesi”, **Ulus**, 15 Ağustos 1940.

²⁴⁹ Altınay, **a.g.m.**, s. 203. Ülkü dergisine göre de ordu, “köylünün ve halkın en mühim, en mesul ve merimi en çok bir mektebi”dir. Hilmi A. Malik, “Kışla ve Köy Terbiyesi”, **Ülkü**, Sayı 3, Nisan 1933, s. 237.

²⁵⁰ “Cumhuriyet Ordusu”, **Ülkü**, Sayı 4, Mayıs 1933, s. 260.

²⁵¹ Serdar Şen, “Türkiye’yi Anlamak ya da Geçmişten Geleceğe Silahlı Kuvvetler”, **Birikim**, Sayı 96, Nisan 1997, s. 21.

²⁵² Afet İnan, **Askerlik Vazifesi**, İstanbul, İstanbul Devlet Matbaası, 1930, s. 32.

“Türk gençliğini yurt müdafaasının modern karakterine uygun bir tarzda yetiştirmek ve ordu için hazırlamak, yurdu ve istiklali kurtaran, cumhuriyeti kuran Atatürk’ün, yine kurtuluş ve ileri gidiş davasında ortaya koyduğu Kemalizm’in ana prensiplerine bütün varlığıyla bağlamak çok önemlidir. Türk gençliğinde böyle sağlam ve sarsılmaz bağlılık, yurt müdafaası için başta gelir.

Bu noktada Kemalist ilkelere körü körüne bağlı vatandaşlar yetiştirme noktasında ordu, “doğru milliyetçiliğin referansı”²⁵³ olarak kabul edilmektedir. Bir bakıma devlet politikası olarak belirlenen ilkelere, toplumunun uymasını sağlamaktadır. Ordu-millet miti ile geliştirilen gençlik düşüncesi, askerlikte sıklıkla işlenmektedir. Hatta okullardaki askerlik eğitimi de bu doğrultuda yürütülmektedir.²⁵⁴ Askerlik ve ulusçuluk düşüncesinin pekiştirilmesi, eğitim süreciyle başlatılmaktadır:

“Türk çocukları daha mektep sıralarında iken askerliğe hazırlanmalıdırlar. Mekteplerimizdeki izci teşkilatı askerliğe bir hazırlıktır. Liselerde ve orta mekteplerde de senenin muayyen aylarında askeri talimler yaptırılır. Ve bu suretle gençler askerliğe hazırlanmış olurlar.”²⁵⁵

Erken Cumhuriyet dönemi yönetici elitleri askerlik ile ulus inşası işlevini tek başına orduyla gerçekleştirmemiştir. Ordu yanında okullar, militer eğitimde önemli oranda kullanılmaktadır. Bu durum yöneticilerin güçlü ve iyi eğitilmiş ordu ile ülkenin iktisadi durumunu düzeltme ikilemi arasında çözümü, askerlik süresini kısaltarak askerliğe hazırlık evresini okullarda verilen askeri talimlerle verme yönünde tercihlerinden kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan askerlik dönemi gençlik inşasında geç bir döneme denk geldiğinden, henüz okuldayken gençlerin militer olarak üretimi oldukça önemli görülmektedir. Çünkü, Hıfzı Oğuz Bekata tarafından “inkılâp orduları” olarak nitelenen gençlerin milliyetçi Kemalist ilkeleri ‘asker gibi’ korumaları beklenmektedir.²⁵⁶ Bu doğrultuda 1926’dan itibaren ortaokul ve liselerde, kız ve erkek öğrencilere, askeri kamplarda verilen uygulamalar öğretilmeye başlanmıştır.²⁵⁷ Askerlikle ilintili olarak Hasan Âli Yücel’in ifadesiyle bu ders ile

Ordularda ve yurt içinde çeşitli ödevler alacak olan Türk gençliğinde her şeyden önce Atatürk rejimine bağlılık ister. Bu gençliğin temel yapısıdır.” Kadri Yaman, **a.g.e.**, s. 53.

²⁵³ Altınay ve Bora, Atatürk milliyetçiliğini; “sözel olarak yurttaşlık temelinde kurulmuş fakat etnisist imalar ve pratiklerle dolu ekletik bir dengesini görürüz. ‘Mantıklı, gerçekçi bir milliyetçilik’ olduğu vurgulanarak, Pantürkist ve irredentist tasarımlara mesafe belirtir. Ayrıntılı bir içerikten söz edilemez. Atatürk’ten başka kaynakların ‘gayrisahih’ görülmesi, ordunun benimsediği Atatürk milliyetçiliğinin ayrıntılandırılmasına izin vermez. Milliyetçiliği, totaliter açılımları da olan otoriter bir rejimin sadık ve itaat kaynağı olarak tamim etmeye dönük, yükümlendirici bir söylemle karşı karşıyayızdır.” şeklinde nitelenmektedir. Altınay ve Bora, **a.g.m.**, 2009, s. 153.

²⁵⁴ Altınay ve Bora, **a.g.m.**, 2009, s. 141.

²⁵⁵ Mithat Sadullah Sander, **Yeni Yurt Bilgisi**, İstanbul, Şirketi Mürettebi Matbaası, 1929.

²⁵⁶ Hıfzı Oğuz, “Yalnız Kendine Güvenen İnsanlar Ülkesi”, **Çığır**, Sayı 11, 1934, s. 205.

²⁵⁷ Hasan Ünder, “Goltz, Milleti Müsellaha ve Kemalizmdeki Spartan Öğeler”, **Tarih ve Toplum**, Cilt 35, Sayı 206, Şubat 2001, s. 52.

zaten “askerlik kaniyle doğan” Türk gençlerine askerlik çağına varmadan ülkelerini savunabilme kabiliyeti öğretilmektedir. Çünkü devletlerin geleceği gençlerin bu yetenekleri ile yakından ilgilidir:

“Milletlerin istiklal ve yurt bütünlüklerinin sağlanması, bütün topyekûn harp kaidesinin benimsenmesiyle mümkündür. Bu esasın bir parçası ve temeli de gençliktir... Türk gençliği çalışkan, sportmen, vatansever ve askerdir. Türk Cumhuriyeti bu gençliğe teslim ve emanet edilmiş bulunmaktadır. Esasen kanında ve damarlarında mevcut asil askerlik kaniyle doğan Türk gençleri henüz tamamiyle askerlik çağına varmadan küçük yaşlarda yurt müdafaasına hazır, muharip birer asker haline getirilirler. Türke ecdadından miras kalan askerlik sanatı Türk maarifinin orta, lise ve yüksek okullarında kız ve erkek talebelere asri muharebe usul ve isteklerinin icaplarına uygun olarak sıkı bir disiplin altında tedris, talim ve tatbik edilir.”²⁵⁸

1937 yılına gelindiğinde Maarif Vekâleti 3235 sayılı kanun uyarınca bakanlığa bağlı Seferberlik Direktörlüğü kurulmasına kadar gidilmiştir. Böylece bütün okullarda seferberlik işleri, havadan ve karadan yapılacak saldırılara karşın korunma tedbirleri, askerlik kamplarının ve derslerinin geliştirilmesi, öğretmenlerle öğrencilerin askerlik işlerinin koordinasyonu Maarif Vekâleti tarafından üstlenilmektedir. Okul dışı gençlik ise gençlik teşkilatı kurularak askerlik eğitimi sürecine dâhil edilmek istenmektedir. Bunun için ilk olarak 1924’te Osmanlı Genç Dernekleri’ne benzer paramiliter dernekler kurulmak istenmiş ancak ekonomik güçlükler gibi çeşitli sebeplerden dolayı, proje hayata geçirilememiştir. 1930’lu yıllarda ise teşkilat meselesi Türk Ocağı ile paralel olarak değerlendirilmiştir. Ancak bundan da sonuç alınamamıştır.²⁵⁹ 1930’larda hemen hemen hayatın bütün alanları güvenlik şemsiyesi altında açıklanmakta ve herkes “asker gibi” göreve davet edilmektedir. Bu durum ordu-millet mitiyle de meşrulaştırılmaktadır.

“... bir harpten milletin her ferdi müteessir olmaya başladı. Bizzat harp ise bu tesirin sevk ve idaresi altında tabiattaki bütün kuvvetlerle hükm ve tesirini icra ve infaza koyuldu. Bu gibi sebep ve değişikliklerden doğan yeni maksatlar orduları o eski şeklinden hususi vaziyetinden ayırarak millileşmeye doğru yürüttü. Neticede mükellefiyeti amme ve milli lüzumunu hissettirdi. Ve en nihayet bütün ruh ve kanunlarile vaziyete hâkim olarak müsella milletler vucude getirdi.

²⁵⁸ Hasan Ali Yücel, **Türkiye Cumhuriyeti Maarifi**, 1923-1943’ten aktaran, Altınay, **a.g.m.**, s. 204.

²⁵⁹ Akın, **a.g.e.**, 2004, s. 145-147.

Bu mahiyetteki bir harbin istekleri ve ihtiyaçları karşısında ordunun güçlü ve kuvvetli silah ve teçhizatının asri ve mükemmel bir halde bulundurulabilmesi harbi zafere erişebilmesi için vatanın bütün kuvvetlerinin faal bir hale getirilmesi ve tamamen ordu için çalıştırılması icap etmektedir. Bu suretle harp bütün ülkeye şamil bir hal almış ve milletin hayatı ise ordunun beka ve faaliyeti ile sıkı sıkıya alakadar bir hale gelmiş bulunuyor.

Böyle bir harbi yapan yalnız ordu değil bütün bir millettir. Yapılan harp ise milli mevcudiyet milli menfaat harbidir. Bugün artık milletin yalnız bir kısmından vücutte getirilmiş ordu yoktur. Bu günkü ordular en sağlam ve en mükemmel unsurlarını teslih [çıkarma] ve techiz [donatma] etmiş bir milletten başka bir şey değildir. Milletin heyeti umumiyesi orduyu vücutte getirmektedir.”²⁶⁰

Afet İnan’ın 1930 yılında yazdığı *Askerlik Vazifesi* başlıklı kitabında da gençlere askerlik eğitiminin, orduya alındıkları takdirde verilmesi yetersiz görülmektedir. Dolayısıyla henüz okuldayken öğrencilere, askerlik hizmetini kolaylaştıracak bir takım eğitimler verilmelidir.²⁶¹ Afet İnan *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler*’de de “Ordu Mekteptir” başlıklı bir bölüm yazmıştır. Askerlik İnan’a göre ulusçuluğun üretildiği kurumdur:

“Milleti okutmak ve terbiye etmek için Maarif Vekâletimiz uhdesine terettüp eden vazifeyi [üstüne düşen görevi] büyük gayret, dikkat ve çalışkanlıkla ifa etmektedir. Memleketin her tarafında nur ocakları, memleket evladının dimağlarını aydınlatmaya çalışmaktadır. Bütün bu ocakların yanında asker ocağı da, aynı vazifeyi görmektedir. Asker ocağı teşkilatı, millet ve hükümetin itimadına haiz, ilim ve ahlakça yüksek, fedakârlık fikirleri ve hassaları ile mümtaz, vazife aşkile asabi zabıt heyetlerinden teşekkül eden talim heyetleriyle, milletin yetişmiş gençlerini yalnız noktai nazarından da tedris ve talim eden mektep, bir terbiye ocağıdır. Bu ocakta bütün vatandaşlar hep aynı toprağın evladı olduklarını en iyi duyarlar.”²⁶²

Savunma amaçlı yürütülen politikalarla, “zinde kuvvetler” olarak gençliğin zihinle başlayan inşası bedenle tamamlanmaktadır. Hatta bu yönde politikalar, askere gitmeden okullarda başlamaktadır. Askerlik temelli beden eğitiminde de ideolojik eğitim göz ardı edilmemektedir. Beden terbiyesiyle gençlerin ahlaki gelişmelerinin sağlanması istenmektedir. Böylelikle disiplinci iktidar, spor aracılığıyla zihnen standartlaşmış gençlerin bedenlen de standartlaşmasını sağlamaya çalışmaktadır. Beden terbiyesinin askerlikle ilintili verilmesi, Cumhuriyet’in gençlik kurgusunun

²⁶⁰ Behçet Bingöl, *Piyade ve Asker Okulu Notlarında: Ordu Bilgisi*, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1936, s. 8-9.

²⁶¹ Afet İnan, *a.g.e.*, 1930, s. 24.

²⁶² Afet (Musiki Muallim Mektebi Yurtbilgisi ve Tarih Muallimi), *a.g.e.*, 1931, s. 184.

militarist olduğunu ortaya koymaktadır. 1935’te CHP aracılığıyla okullarda askerlik eğitiminde zihin yanında beden inşasının önem kazandığı dikkat çekmektedir. CHP’nin beden eğitimi mükellefiyeti politikası farklı sınıfları eğitim sürecine dâhil edilerek sporun kiteselleştirilmesini sağlamış, disiplinli kitle sporunun tekdüzeliği de spora paramiliter bir nitelik kazandırmıştır.²⁶³ Bu doğrultuda CHP’nin dördüncü kurultayında onaylanan programda spor eğitiminin esasları belirlenmiştir:

“Türk gençliği, onu temiz bir ahlak, yüksek bir yurd ve devrim aşkı içinde toplayacak ulusal bir örgüte bağlanacaktır. Bütün Türk gençliğine şevk ve sıhhatlarını, nefse ve ulusa inanlarını besleyecek beden eğitimi verilecek ve gençlik, devrimi ve bütün erginlik şartları ile yurdu korumayı en üstün görev tanıyan ve onları bu ödev uğrunda bütün varlıklarını vermeye hazır tutan bir düşünüşle yetiştirilecektir... Okullarda, devlet kurumlarında ve özel kurum ve fabrikalarda bulunanlar, yaşlarına göre, beden eğitimi ile uğraşmak yükümü altına alınacaktır. Spor ve beden eğitimi için lüzumu olan alan ve kurumlar meydana getirilecektir. Spor alanları için özel yönetmeler ve şarhklar ilgilendirilecektir.”²⁶⁴

Celal Bayar’ın başkanlığındaki 8 Aralık 1937 Bakanlar Kurulu programından da devletin özneleştirdiği gençlerin bedenleri yine askerlik için devlet kontrolü altında şekillendirmek istenmektedir:

“Spor, okullarımız gibi, sahnemiz gibi milli kültürümüzün bir cüzüdür. Büyük gaye, Türk vatandaşını fikir ve düşünce itibarı ile kuvvetli, vücut itibarı ile kuvvetli ve tam sıhhatli, seciyeli gürbüz, güzel insan olarak yetiştirmektir. Nasıl ki memleketimizde okumak yazmak bilmeyen tek vatandaşın kalmasını istemiyorsak sevdiği ve bütün hayatınca tatbik edeceği lâakal bir sporu olmayan vatandaş da kalmamalıdır. Salim bir kafa ancak sağlam bir vücutta bulunur sözü Türk atasözüdür.”²⁶⁵

1938 yılında çıkarılan Beden Terbiyesi Kanunu ile 12-45 yaş arası bütün erkekler, 12-30 yaş arası da bütün kadınların askeri nitelik taşıyan beden eğitimine katılması zorunlu tutularak beden kontrolünde en üst sınıra gelinmiştir.²⁶⁶ Kanun, doğrudan

²⁶³ Mutlu Türkmen, “Erken Cumhuriyette Beden Eğitimi ve Sporun İdeolojik Temelleri”, **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/6 Spring 2013, s. 735.

²⁶⁴ **CHP Programı**, Partinin Dördüncü Büyük Kurultayında Onaylanmıştır, Ankara Ulus Basımevi, Mayıs 1935, s. 41-42.

²⁶⁵ Kazım Öztürk, **a.g.e.**, 1968, s. 209.

²⁶⁶ Ünder, **a.g.m.**, Şubat 2001, ss. 52. Türkiye’de gençlik teşkilatı oluşturulmak istenirken özellikle Almanya’nın uygulamaları dikkatle incelenmiştir. Ancak iki savaş arası dönemde mümkün olduğunca dengeler gözetilerek yürütülen dış politikanın iç yansımaları sonucu, bu tarzdan bir örgütlenmeye gidilememiştir. Bu da 1938 yılında Resmî Gazete ile neşir ve ilân edilen Beden Terbiyesi Kanunu ile

Osmanlı döneminde başlayan millet-i müsellaha fikrinin uzantısıdır. Beden eğitimi gençlerin askeri amaçlara hizmet edebilmesi için bedenlen hazırlık sürecini içermektedir. Kanunun dördüncü maddesine göre gençlerin “kulüplere girmek ve boş zamanlarında beden terbiyesine devam etmeleri mecburidir.”²⁶⁷ Okullarda gençlerin beden terbiyesinin askerlikle ilintili bir biçimde bizzat devlet tarafından mesele olarak kabul edilmesi, modernite sürecinin geldiği noktayla birlikte anlam kazanmaktadır. Yönetici elitler bedeni kontrolü altına alarak; salgın hastalıklar ve savaş gibi sebeplerden dolayı bozulmuş olan sağlığın, “standartlaştırılmış” biçime kavuşmasını; en başta gençler olmak üzere bütün topluma savaş için gerekli yetenekleri kazandırarak sürekli bir seferberlik psikolojisi halinde tutmayı; son olarak gençlerin bozulmuş ahlaki normlarının -bu dönem dergi ve gazetelerinde özellikle gençlerin alkol ve kahvehane kültürü ahlaki durumunu bozan başat faktörler olarak görülmektedir- yeniden “normalleştirilerek” geliştirilmesi istenmektedir.²⁶⁸ Bu yönüyle beden eğitimi politikaları Foucault’cu kavramsallaştırmayla anatomo-politik ve biyo-politiğin kesişmesi üzerine kurulmuştur. Modern beden terbiyesi ile bireysel bedenler, iktidarın disipline edici ve düzenleyici etkisi altında kısıtlanmaktadır. Akın’ın ifadesiyle; “beden terbiyesi ve çeşitli spor programları, ortaya çıktıkları dönemden beri bir yandan hedefledikleri kitlenin genel sağlık durumunu düzeltmeyi, üretkenliğini düzenlemeyi ve arttırmayı, onun direncini ve verimini düşüren zararlı alışkanlıklardan korumayı amaçlamıştır.” Öte yandan biyo-iktidar bireylere yeni yetenekler kazandırarak iktisadi ve sosyal sürece dâhil olan, uysal ve üretken bedenler yetiştirmeyi hedeflemiştir.²⁶⁹

onarılmaya çalışılmıştır. Kanunun birinci maddesine göre: “Yurddaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılabçı amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek maksadile Başvekâlete bağlı ve hükmi şahsiyeti haiz bir beden terbiyesi direktörlüğü kurulmuştur.” **3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanunu**, Madde 1, Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 16/VII/1938 - Sayı: 3961, Kabul Tarihi: 29 Haziran 1938.

²⁶⁷ **3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanunu**, Madde 4, Resmî Gazete ile neşir ve ilânı: 16/VII/1938 - Sayı: 3961, Kabul Tarihi: 29 Haziran 1938.

²⁶⁸ Yiğit Akın, “Ulus İnşasında Bedenin Terbiyesi ve Politika İlişkisi: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e”, **Bedende Kıpırdanmalar**, der. Günur Elçik, Tuğba B. Özenç, İstanbul, Varlık Yayınları, 2010, s. 238.

²⁶⁹ Akın, **a.g.e.**, 2004, s. 41-42. “... Herhangi bir harp imtihanını milletin iktihâm edebilmesi için, kazanılması lazım akla gelebilir tek mil ruhi-fikri ve bedeni vasıfları elde etmek maksadiyle insanı ve iradesini, gençlikten itibaren, bir talim ve terbiyeye tabi tutmak, müdafaa politikasının en ciddi vazifesidir... Bu iş erken askerlik (askerliğe hazırlık dersleri ve talimleri) talim ve terbiyesiyle başarılamaz. Cephe için; milliyetçilik mefkuresi yüksek, cemiyet terbiyesi yerinde, beden ve ruhça sağlam, tavır ve endamı ahenkli, millet çerçevesi içinde çalışkan ve disiplinli, millet uğrunda kendini

“Modern orduda gençlik ve dinamizm baş şartlardandır. Orduda gençlik sadece bir yaş meselesi değildir; esas olan bedenin, ruhun, fikir ve iradenin canlılık ve ateşliliğidir.”²⁷⁰

Vatan savunması; “... düşman kuvvetlerini mağlup etmek ve düşman milletin dayanma gücünü tamamen ve radikal olarak kırmak için taarruz etmek”²⁷¹ olarak tanımlanmaktadır. Ancak iki savaş arası Türkiye’de savunmada gençlikten beklenen sadece askeri hizmetleri dolayısıyla vatan savunması değildir. Gençliğin henüz emekleme aşamasındaki cumhuriyetin değerlerini içselleştirilerek gelecek kuşaklara aktarması, en az fiilen asker olarak savaşmak hatta belki ondan daha önemli görülmektedir. Burada gerek *Çığır*, gerekse *Ülkü* ve *Varlık* hatta dönemin yayın hayatının tek tipliği düşünüldüğü takdirde diğer yayınlar tarafından, Cumhuriyet’in değerleri ile Kemalizm’in ilkelerinin bir tutulduğunun altını çizmek gerekmektedir. Çünkü dünyada gençlik hareketleri incelendiğinde anlaşıldığı üzere her ülke gençliği kendi sisteminin temel taşı olarak, onu ülkesini savunmakla yükümlü tutulmaktadır. Bu nedenle taşınılacak değer; Batılılaşma ekseninde dünyaya entegre olma çabasındaki Türkiye’nin yeni, modern değerleridir. Ancak bu durum yine de seferberlik halinde silah altına alınmalarına engel değildir. Dolayısıyla topyekûn bir savaş durumunda toplumun dinamizmini oluşturan genç nüfus vatan savunmasında birincil derecede önemli görülmektedir. Gençlerin savaş dolayısıyla artan önemi, onun askerlik sistemi içerisinde değerlendirilerek yetiştirilmesinin ana faktörüdür. Bu doğrultuda erken Cumhuriyet döneminde gençlerin hem zihnen hem de bedenlen gelişmelerinde hem ordu hem de askeri faaliyetlere hazırlık işleviyle okul sistematik biçimde kullanılmaktadır.

fedaya hazır bir insan yaratmak lazımdır... Yıl yıl orduya sadece gençlik değil daima coşan ve yükselen bir kuvvet akmalıdır. Ancak böyle bir gençlik müdafaa ehramının en geniş katı ve onun en ateşli bir taşıyıcısı olur.” Muhlis Nadas, **Milli Müdafaa Politikası**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1946, s. 16.

²⁷⁰ Kurtbek, **a.g.e.**, s. 85.

²⁷¹ Kadri Yaman, **a.g.e.**, s. 4.

İKİNCİ BÖLÜM: İMPARATORLUKTAN ULUS DEVLETE DEĞİŞEN GENÇLİK

2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda Gençlik Hareketlerinin Başlangıcı: Suhte İsyanları/Medreseli Ayaklanmaları

Osmanlı İmparatorluğu'nda gençliğin siyaset sahnesine çıkışı 19. yüzyıldan çok daha önce gerçekleşmiştir. Gençlik hareketleri denildiği zaman akla gelen ise öğrenci ayaklanmalarıdır. Çünkü Osmanlı toplumsal yapısı medreseler dışında gençlerin toplu bir biçimde varlığını hissettirecek ortama müsaade etmemektedir. Bu bağlamda 16. yüzyılda “Suhte İsyanları” olarak bilinen gençlik hareketi, dönemin gençlik özelinde incelenmesi bakımından, ilk örnek olma özelliğini taşımaktadır. Suhte İsyanları ayrıca, “Celali Ayaklanmaları” olarak bilinen isyan hareketinin öncülü olması bakımından da önemli görülmektedir.²⁷²

Suhte İsyanları'nın ortaya çıkışı, taşrada nüfus artışına karşıt olarak, tarımsal üretimin aynı oranda artmaması ve tarımsal alandaki kısıtlayıcı önlemlerden kurtulmak isteyen gençlerin eğitim yoluyla yeni sosyal statü elde etme yarışıyla açıklanmaktadır. Ekonomik baskı altında kendine yer açmaya çalışan gençler, medrese eğitimi alma ya da medrese içerisinde “beslenme ihtiyaçlarını karşılama”²⁷³ nedeniyle kentlere göç etmekte, ancak mevcut medreseler bu talebe karşılık verememektedir.²⁷⁴

Suhte İsyanları'nın demografik açıdan, sadece Türk medreselerinde ve Türk öğrenciler arasında çıkması oldukça dikkat çekicidir. Coğrafi açıdan ise, Rumeli

²⁷² Alpay Kabacalı, **Türkiye’de Gençlik Hareketleri**, İstanbul, Altın Kitaplar, 2007, s. 13.

²⁷³ 16. yüzyılda İmparatorluğun içinde bulunduğu ekonomik bunalım nedeniyle reaya “çiftbozan” durumuna düşerek kente göç etmeye başlamıştır. İşsiz ve topraksız bu halk kitleleri için medreseler, uzun vadede gelecek garantisi veren kurum olmasının yanında kısa vadede, yatacak yer, yemek ve ücret gibi pratik faydalar sağlamaktadır. Yücel Aktar, **İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908-1918)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990, s. 86.

²⁷⁴ Yunus Koç, “XVI. Yüzyılın Ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Suhte Olayları”, **Türkiyat Araştırmaları**, Sayı 18, Bahar 2013, s. 147.

bölgesinde²⁷⁵ Edirne-Gümilcine-Selanik bölgesindeki çatışmalar 1575'e kadar yatıştığından dolayı, Türkiye'nin "beri yakasında" yani, Anadolu'daki büyük medrese bölgelerini çevreleyen bir çatışmadan söz edilmektedir. Bu bölgeler; Bursa-Balıkesir-Afyonkarahisar, Manisa-Muğla-Isparta, Kastamonu-Çankırı-Bolu, Tokat-Amasya-Çorum ve Tarsus-Silifke-Manavgat üçgenini kapsamaktadır.²⁷⁶

Yaklaşık yarım yüzyıl süren olaylar, Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerinde şiddet ve baskı, 1576 III. Murat döneminden itibaren de ıslahat yöntemiyle çözülmeye çalışılmıştır. Reformlar genellikle medrese içi yükselişlerin kötüye kullanımının önüne geçilmesi şeklinde uygulanmıştır. Ancak olayların ekonomik boyutunun görmezden gelinerek çözülmeye çalışılması, hareketi sonlandıramamıştır. 1582'de bu defa ekonomik meseleleri de içeren çözüm süreci ile olaylar çözülmese de ilk defa bir öğrenci hareketi ile toplumsal olayların çözümünün, ülkenin ekonomisi dâhil bütün yönlerinin dikkate alınarak düşünülmesi gerektiğini gözler önüne sermiştir.²⁷⁷ Suhte İsyanları 19. yüzyıl gençlik hareketlerinin temelini oluşturan milliyetçilik, İmparatorluğun kurtarılması gibi faktörlerden oldukça farklı sebeplerle ortaya çıkmıştır. Ayaklanmanın sebebi, eğitim yoluyla da olsa ekonomik kaygılardan kaynaklanmaktadır. Ancak sebep her ne olursa olsun Suhte İsyanları, gençliğin siyaset sahnesinde görünürlülüğü nedeniyle tez açısından önem arz etmektedir.

²⁷⁵ Rumeli Bölgesi'nde suhte ve Celalilerin aynı bölgelerde isyan hareketlerine başlamaları da bir diğer dikkat çeken noktadır. Bu bölgeler; Selanik, Vardar boyları, Üsküp, Vidin, Sofya ve buradan Tuna'ya çizilerek bir hattın doğusunda kalan bütün Bulgaristan ve Trakya gibi İstanbul'u çevreleyen yerlerdir. Bu coğrafya, asırlar boyunca Anadolu'dan ve Kırımdan gelerek yerleşen Türklerin sosyal ve etnik bakımdan millileştirdikleri yerlerle örtüşmesi bakımından oldukça önemlidir. Hatta Rumeli bölgesi ele geçirildiğinden itibaren yaygın olarak Türk/Müslüman nüfusun kentlerde yerleşmesine karşın köylü nüfus Hristiyan unsurlar daha hâkim vaziyettedir. Bu nedenle Rumeli isyanları daha çok kentlerde yaşanırken, Anadolu isyanları köylerde yaşanmaktadır. Mustafa Akdağ, "Medreseli İsyanları", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Sayı 1-4, İstanbul, 1949, s. 362.

²⁷⁶ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1995, s. 160-162.

²⁷⁷ Aktar, *a.g.e.*, s. 85-91.

2.2. 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Gençliğin Politikleşme Süreci

Osmanlı İmparatorluğu'nda “Yeni Osmanlılar” ile başlayan gençlik hareketlerini incelemeden önce, 19. yüzyıl hatta daha sonra yaşanan gelişmelerin belirleyicisi gelişmeleri değerlendirmek gerekmektedir. Bunlar dünya tarihi bakımından etkili olan Fransız Devrimi ile özelde İmparatorluğu etkileyen Osmanlı-Rus Savaşı'dır. Fransız Devrimi, milliyetçilik düşüncesinin kıtaya yayılması ile dönem gelişmelerinin ana belirleyicisi olması yanında, 1828 Yunan Bağımsızlık Savaşı'yla doğrudan Osmanlı İmparatorluğu'nu ilgilendiren sonuçlara da yol açmıştır. Yunan bağımsızlık mücadelesi, Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin de nüvesini oluşturacak gençlerin İmparatorluğun parçalanmasını engellemeye dönük hassasiyetlerini ortaya çıkarmıştır. Gençliğin özne olarak yükselişe geçişinde en önemli kırılma noktası kabul edilen Fransız Devrimi, Osmanlı İmparatorluğu'nda ise en fazla sivil-asker bürokrasi üzerinde etkili olmuştur. Yabancı dil öğrenmek amacıyla yurt dışına gönderilen gençler, Avrupa'da dilleri yanında Batılı düşüncelerle tanışma fırsatı bulmuşlardır. ‘Modernleşme krizi’ içerisinde savruluşlar yaşayan İmparatorluk içinde Batı eğitilmiş bu gençler, Batının gelişmişliği üzerinden kendi imparatorluklarının sorunlarına çözüm çareleri aramaktadırlar. Ancak, bu arada kalmışlık, çözümlerin yüzeysel kalmasına, anayasal yönetimin tek başına yeterli olacağını düşünmelerine yol açmıştır.

19. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nda gençliğin politikleşme süreci denilince akla Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler gelmektedir. Birbirinin devamı niteliğinde olan her iki akımda oldukça uzun bir dönemi kapsamaktadır. Tezin ana çalışma konusu Cumhuriyet dönemini kapsamasına rağmen, arka planını oluşturulması bakımından 19. yüzyıl gençlik gelişmeleri önemli görülmektedir. Ancak gerek Yeni Osmanlılar gerekse Jön Türkler bu çalışma içerisinde derinlemesine incelenmeyecek, Cumhuriyet dönemi gençlik politikalarındaki paralelliklerinin tespiti açısından değerlendirilecektir.

2.2.1. Kuleli Vak'ası

19. yüzyıla ilk olarak gençlerin doğrudan olmasa bile destekçi olarak katıldığı Kuleli Vak'ası dikkat çekmektedir. İhbar sonunda yakalanan cemiyet üyeleri arasında medrese öğrencileri²⁷⁸ de bulunduğundan dolayı Kuleli Vak'ası, çalışmada konu edinilmiştir. Ayaklanma, içerisinde subay, memur, medrese öğrencileri, şeyh, müftü gibi toplumun değişik kesimlerini bir arada barındırmaktadır. 1859 yılında Fedailer Cemiyeti adlı gizli örgüt üyesi olan kesimler, Islahat Fermanı ile gayrimüslimler lehine getirilen değişikliklere, Sultan Abdülmecit'in gösterişli törenlerle²⁷⁹ gözler önünde yaşadığı sefahate ve israf olaylarına karşı duyulan tepki nedeniyle, hükümeti devirme, Sultan Abdülmecit'i ve bazı devlet adamlarını şeriat adına öldürmeye kalkışmışlardır.

“... hareketin ‘saltanat aleyhinde ikai fitne ve fesat kastiyle’ yapıldığı, ‘beynelahali bir arbeye çıkarıp kavanin ve nizamatı bozmak ve sefki dima etmek’ ve ‘ağarazı fasidelerini terviç zımnında kemali riya ve tezvîr ile namı alisini ortaya koydukları şeriatı garranın tamamıyla hilafına olarak beynelenam fitne çıkarmak’ istedikleri beyan ediliyor.”²⁸⁰

Yukarıda sıralanan sebepler Kuleli Vak'asının açıklanmasında en yaygın kullanılan argümanlar olmasına rağmen, olayı Avrupa'da yaşanan anayasal hareketlerle birlikte değerlendiren açıklamalar da mevcuttur. Örneğin Fransız diplomatı Engelhardt²⁸¹ ve Polonya asıllı Fransız subayı Wanda, ordu içerisinde başlayan hareketin ortaya

²⁷⁸ Cemiyet mensupları arasında; Harputlu Bekir ile Mehmed isimli Sinekli Medresesi öğrencileri de vardır. Muammer Taylak, **Saltanat, II. Meşrutiyet ve I. Cumhuriyet'te Öğrenci Hareketleri**, Ankara, Başnur Matbaası, 1969, s. 1.

²⁷⁹ Yedi tane meşru eşi olan Sultan Abdülmecit'in sarayda 4-5 bin kişilik aile törenleri, sünnet düğünleri yaptığı, bunun yanında kızları ve torunları için pahalı saraylar ve köşkler inşa ettirdiği bilinmektedir. Sultan Abdülmecit her ne kadar 26 Ağustos 1859 yılında devlet işlerinin yönetimine düzen ve tasarruf getirilmesini önerse de, insanlar genel olarak devletin ekonomik açmazının önemli sebeplerinden birinin, Sultan'ın sefahat düşkünlüğüne bağlamaktadır. Nicolae Jorga, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912) Cilt 5**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2009, s. 431.

²⁸⁰ Uluğ İğdemir, **Kuleli Vak'ası Hakkında Bir Araştırma**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Seri – No 3, 1937, s. 13.

²⁸¹ “En ziyade, bidayeti saltanatından itibaren Sultan Mecidin etrafını alıp nüfuzu hükümdariyi elde eden, bu nüfuzu menafî şahsiyeleri uğrunda istimal eyliyen, Padişahı tecrübesiz ve kararsız bir hükümdara çeviren, entrikalara vasıta ve irtikâbat ve ihtilâsata şeriki cürüm yapan mukarrebîn aleyhinde bir cereyanı efkâr vardı. Orduda başlayan nefhâi inkılâp, ulema arasında, memurini iderenin en yüksek tabakasında dahi yayıldı. Her yerde daha iyi bir istikbal için meyelânı gayri ihtiyari hissölunuyordu. O esnada Türkiyede aybî maksatla olmasa bile aynı ihtiyacı hissi ile mütehassis bir efkârı umumiye mevcuttu. Bu ihtiyaç ise tebeddül be inkılâp ihtiyacı idi...” Engelhardt, **Türkiye ve Tanzimat, Devleti Aliyyenin Tarihi Islahatı**, çev. Ali Reşat, aktaran, Uluğ İğdemir, **a.g.e.**, s. 16-17.

çıkmasını, Kırım Savaşı'nda Türk subaylarının İngiliz ve Fransız subaylarıyla tanışıp, onların liberal düşüncelerinden etkilenmeleriyle ilintilendirir. Bu açıdan Kuleli Vak'ası İmparatorlukta anayasa meşruiyetçilik akımının ilk örneği olarak tanımlanır. Ancak Tanzimat'a karşı ilk tepki olarak kabul edilen Kuleli Vak'asında, Müslüman tebaanın reformların kendileri lehine yarar sağlamaması güdüsüyle harekete geçmesi, ayaklanmayı milliyetçilik tepkisinden uzaklaştırıp, şeriatçılık/Müslümanlık²⁸² tepkisine yaklaştırmaktadır.²⁸³ Dolayısıyla Avrupa'da 1820'li yıllarda başlayan liberal/anayasacı hareketler ile 1848'li yıllarda yaşanan devrim tepkilerinin İmparatorluk topraklarında benzer bir ayaklanmaya yol açtığı iddiası, aşırı görünmektedir. Ayaklanmanın en ikna edici açıklaması, içerisinde hem şeriat motiflerinin hem de anayasa güvencesi isteyen liberallerin birbirine karışmış bir biçimde var olduğudur. Kuleli Vak'asının tez açısından önemi, silik bile olsa gençlerin liberal düşüncelerin etkisiyle siyasal amaçlı bir ayaklanmanın içerisinde yer alma çabalarının görülmesidir. 19. yüzyıl daha öncede bahsedildiği üzere ulusçuluk düşüncesinin gençlere dayanarak Avrupa'dan hareketle hızla dünyaya yayıldığı dönem olarak kabul edilirse, Kuleli Vak'asıyla yaşanan gelişmelerin, İmparatorluk topraklarında da benzer sonuçlar doğurduğu gözler önüne serilmektedir.

2.2.2. İttifak-ı Hamiyyet (Yurtseverler Birliği)

Napolyon'un başlattığı ulusçuluk akımı ve 1815 Viyana Kongresi ile oluşturulan düzene karşı olanlar, Avrupa'da gizli derneklerin oluşmasına yol açmıştır. Bu dernekler kurumsal olarak Carbonari teşkilatında da görüldüğü üzere masonik bir teşkilatlanma biçimine sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu'nda aynı yapıya sahip olarak kurulan ilk gizli muhalefet örgütü İttifak-ı Hamiyyet'tir.²⁸⁴

²⁸² Sinekli Medresesi öğrencilerinden Harputlu Bekir örgütü, "Muhafaza-i Şeriat" adıyla tanımlarken, örgütün diğer öğrenci üyesi Mehmed amaçlarını, "icra-yı şeriat vesilesiyle halkı toplayıp Şeyh Şamil gibi bir cemiyet teşkil etmek" olarak açıklamaktadır. Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere hareket, gençler açısından ilerici bir nitelik taşımamaktadır. Aktar, **a.g.e.**,1990, s. 92.

²⁸³ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yayına hazırlayan. Ahmet Kuyaş, İstanbul, YKY, 2008, ss. 271-275.

²⁸⁴ Fatma Müge Göcek, "Osmanlı Devleti'nde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4 – Milliyetçilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 75.

Yeni Osmanlılar tecrübesi, 1865 yılı yazında Mustafa Fazıl Paşa, Mehmed Bey, Namık Kemal, Âyetullah Bey, Reşad Bey ve Âgah Efendi'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını önlemeye yönelik olarak "İttifak-ı Hamiyyet (Yurtseverler Birliği)" adlı gizli bir örgüt kurma kararıyla başlamıştır. Bu altı gence göre, Osmanlı hükümeti tarafından sürdürülen politikalar İmparatorluğu hızla parçalanmaya sürüklemektedir. Gidişatı engellemek için yapılması gereken ise meşrutî yani anayasalı ilkeler etrafında yönetimin yeniden yapılandırılmasıdır. Ancak yapılan hatalardan asıl sorumlu tutulan sadece padişah değildir. Değiştirilmek istenen Tanzimat ile padişah istibdadına karşı getirilen paşalar, özellikle de Âli Paşa yönetimidir. Çünkü Âli Paşa çok uluslu Osmanlı İmparatorluğu'nda parlamenter bir yönetimin mümkün olmadığına inanmaktaydı.²⁸⁵

Mehmed Bey önderliğinde toplanan gençler, zaman zaman Bab-ı Âli Tercüme Odası'nda çalıştıklarından Avrupa siyasi sitemlerinin işleyişi hakkında bilgi sahibiydiler. Bunun yanında Avrupa'da bulundukları süre zarfında ilk kez Polonyalı, İtalyan, Romen ulusçu hatta Marksçı sosyalist devrimcilerle tanışmışlar ve onların görüşlerinden etkilenmişlerdir.²⁸⁶ İttifak-ı Hamiyyet örgütünün, organizasyon planı da üyelerinin özellikle İtalyan ihtilalcılarından fazlasıyla etkilendiklerini göstermektedir. Örneğin kurulma kararının alındığı piknikte Ayetullah Bey'in yanında Fransa ve İtalya'da Restorasyona karşı mücadele eden Carbonari²⁸⁷ teşkilatı ve Lehistan Gizli Derneği hakkında iki kitap vardır. Örgütün ismi de Tugendbund ve Giovine İtalia (Genç İtalya) gibi Avrupalı ihtilalcı örgütlerle benzerlik taşımaktadır. Kurucularının İtalyan liberal hareketinden haberdar oldukları Mustafa Fazıl Paşa'nın İtalyan kralını, Osmanlı padişahına örnek olarak göstermesinden, Namık Kemal'in

²⁸⁵ Barış Demirtaş, "Jön Türkler Bağlamında Osmanlı'da Batılılaşma Hareketleri", **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 8, Sayı 13, 2007/2, s. 391-392.

²⁸⁶ Berkes, **a.g.e.**, 2008, s. 276.

²⁸⁷ İtalyanca "kömürcüler anlamına gelen Carbonari, 1820'lerde Fransız Devrimi'nin etkisiyle İtalya'da "hücre"ler halinde kurulmuştur. Örgüt; ulusal, cumhuriyetçi bir İtalyan birliğini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Mason örgütleniş biçimini model alan Carbonaro'lar başarısız olduktan sonra 1834'te Mazzini önderliğinde Giovane İtalia örgütü Avrupa'daki ulusal gençlik hareketlerinin önderliğini eline almıştır. Eğitimli gençler arasında siyasal fikirlerin hızla yayılmasıyla 1850-1860 yılları arası gençliği, Avrupa'nın pek çok yerinde devrim gücü haline getirmiştir. Ancak bu yurtsever girişimler her yerde bastırılmıştır. 1860'lardan sonra ise bu defa Garibaldi tarafından yönlendirilen, gönüllü gerillacılar devrimciliği başlamıştır. Garibaldi'ye karşı Vatikan, ancak III: Napolyon'un askeri desteğini alarak başarı kazanabilmiştir. Berkes, **a.g.e.**, 2008, s. 277

Garibaldi, Silvio Pellico, Voltaire, Concordet ve Mazzini ile “aynı tondaki” eserlerinden açıkça anlaşılmaktadır.²⁸⁸

İttifak-ı Hamiyyet örgütü kuruluşundan bir süre sonra üyelerinden birinin haber vermesi üzerine açığa çıkarılmasıyla başarısız olmuştur. Örgüt her ne kadar amacına ulaşmasa da, Yeni Osmanlılar hareketinin ortaya çıkmasına önderlik edecek kadroyu bir araya toplaması bakımından önem taşımaktadır. Kimi görüşlere göre, Mustafa Fazıl Paşa’nın iktidar hırsı dolayısıyla önemli bir sekteye uğrayan hareket, Genç İspanya, Genç Fransa ya da Genç İtalya gibi kendi döneminin örgütlerine benzer bir gençlik hareketinin Osmanlı İmparatorluğu’nda ortaya çıkmasının ilham kaynağı olacaktır.

2.2.3. Yeni Osmanlılar

Batı tarzında yetişmiş gençlerin başlattığı Yeni Osmanlılar hareketi, Osmanlı tarihindeki batılı anlamda özgürlük hareketlerinin başlangıcını oluşturmaktadır. Yeni Osmanlılar özünde Osmanlı hükümetini, “eğitim, ikna ve etkileme amacıyla olan, liberal, yurtsever ve idealistler takımı”dır.²⁸⁹ Ali Suavi, Cemiyetin ismine “Yeni/Genç” kelimesinin eklenmesinin sebeplerini, Avrupa’da yükselişe geçen gençlik cemiyetleri ile paralellik kurulma isteği yanında, “hasta adam” olarak tanımlanan Osmanlı’nın bekasını vurgulamak olduğunu ifade etmektedir.²⁹⁰ Buradan da anlaşıldığı üzere Yeni Osmanlılar, İmparatorluğun devamının sağlanmasını, amaçladıkları hedeflere ulaşmasıyla bağlantılı görmektedir.

Şerif Mardin Yeni Osmanlılar’ın amacını; “Osmanlı İmparatorluğu’ndan bir ‘meclis-i meşveret’in kurulmasını sağlayarak siyasi iktidarın paylaşılmasını kurumlaştırmak, bir kuvvetler ayrımı sağlamak” olarak özetlemektedir. Çünkü Yeni Osmanlılar, kuvvetler ayrımı ile Abdülaziz döneminde iktidarı bütünüyle ele geçirmiş olan paşalar yönetiminin meclise karşı sorumlu tutulmasıyla sorunun çözüleceğine

²⁸⁸ Şerif Mardin, **Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu**, çev. Mümtaz’er Türköne, Fahri Unan, İrfan Erdoğan, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s. 29-30.

²⁸⁹ Bernard Levis, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, çev. Metin Kıratlı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998, s. 376.

²⁹⁰ Mardin, **a.g.e.**, 2012, s. 31.

inanmaktadırlar.²⁹¹ Ancak, bu amaçtan hareketin bütün üyelerinin aynı yöntemi benimsedikleri sonucu çıkarılmamalıdır. Zaten Yeni Osmanlılar'ı tanımlarken karşılaşılan önemli zorluklardan birisi, hepsini kapsayıcı tek bir açıklama düzeyi bulmaya çalışmaktır. Oysa hareket kendi içerisinde fraksiyonlara ayrılmaktadır: Şinasi “komplekssiz” yani toptan Batıcılığı, Namık Kemal parlamentarizmi, Ali Suavi ise, parlamentarizmi insan tabiatına aykırı “oyun” olarak niteleyen kanadı temsil etmektedir.²⁹² Bunun nedeni her şeyden önce, “Osmanlı tipi aydını” olarak hareketin önde gelenlerinin Batılı aydınların aksine bürokrasi geleneğinin içinden çıkmalarından kaynaklanmaktadır. Gerçekten de hareketin önde gelen isimlerinden; Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal, Ali Suavi, Mustafa Nuri, Ahmetbeyzade Mehmet, Paşazade Ayetullah, Reşat Bey ve Mustafa Refik'in hemen hepsinin ya kendisi ya da babaları devlet memurudur. Bu nedenle Yeni Osmanlılar'ın İmparatorluğun kurtuluş çarelerini bireysel haklar çıkışlı çözümlemelerle aradığı söylenememektedir.²⁹³ Zaten dönemin diğer güçleri düşünüldüğünde bu tarz düşünce ile henüz Avrupa'da bile karşılaşılmamaktadır. En basitleştirilmiş biçimiyle milliyetçilik düşüncesiyle tanışmış Avrupa'nın yönetim anlamında Osmanlı İmparatorluğu'ndan farkı, anayasalı yönetimlere geçmesinden kaynaklanmaktadır.

Yeni Osmanlılar hareketi, Avrupa'daki gençlik hareketlerinden amaçları doğrultusunda belirgin bir ayrılık göstermektedir. Onlar ne liberallerin ulusçuluk ne de sosyalistlerin toplumculuk hassasiyetlerini taşımamaktadır. Yani ne Mazzini ve Garibaldi çizgisindeki liberal, ulusçu görüşlerin ne de Marksçı sosyalistlerin Yeni Osmanlı düşünüşü üzerinde etkili olduğu söylenememektedir. Bu nedenle Yeni Osmanlılar, Batılı anlamda anayasacı liberallerden değildir. Örneğin hareketin önde gelenlerinden Namık Kemal, Locke, Montesquieu, Rousseau'nun “tabii haklar”, toplumsal sözleşme” gibi kavramlarını “şeriat” açısından yorumlamıştır. O'na göre, “... hakların sınırlarını belirleyen kanunlar kişilere bırakılırsa, bunun sonucu ya anarşi, ya da çoğunluğun azınlık üzerine iradesini zorlaması olur. Demek

²⁹¹ Şerif Mardin, **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 31.

²⁹² Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi – Makaleler 4**, der. Mümtazer Türköne, Tuncay Önder, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012a, s. 89.

²⁹³ Mustafa Gündüz, “Yeni Osmanlıların Türk Eğitim Tarihine ‘Eğitim Görüşleri’ Yönüyle Katkı ve Etkileri (1860-1875)”, **Düşünen Siyaset**, Sayı 26, 2010, s. 83-84.

ki halk egemenliğinin dışında başka bir kaynak gerekir. Bu kaynak, Tanrı tarafından tabiatta yaratılan “iyi (hüsn)” ölçüsüdür... İslamlıkta iyi ile kötüyü belirleyen, soyut hakkın ifadesi olan, doğrunun en üstün ölçüsü olan şeriattır.”²⁹⁴ Arminius Vambery’nin Yeni Osmanlılar’la tartışmalarına dayanan görüşlerine göre; iktidar eleştirileri, yönetimin icraatlarının Kur’an ve padişah iradesine aykırılığına dayanmaktadır. Yeni Osmanlılar, Panslavizm’e ve Avrupacılığa, İslamcılıkla karşı koyulabileceğine inanmaktadır.²⁹⁵ Buradan da anlaşıldığı üzere Yeni Osmanlılar, Batının kavramlarını kullanarak ‘batı dışı’ Osmanlı İmparatorluğu’nu inşa etmeye çalışmaktadır. Rousseau’nun “toplumsal sözleşme”sinden yola çıkarak şeraite ulaşılması da, aslında içinde bulundukları durumun tezatlıklarını açıkça ortaya koymaktadır. Bir taraftan Batının üstünlüğü kabul edilerek, ulaşılması gereken hedef olarak görülmekte, diğer taraftan bunun yöntemi Batının karşı çıktığı kutsal değerlerle açıklanmaktadır. Yani anayasalı yönetime geçiş, tüm sorunları çözebilecek “sihirli bir değnek” olarak görülmekte ancak anayasanın sınırları şariat ile çizilmektedir. Bu durum aslında Yeni Osmanlılar’ın geleneksel motifler ile Batı da tanıştıkları değerler arası kalmışlıklarını gözler önüne sermektedir.²⁹⁶

1876 yılına gelindiğinde Yeni Osmanlılar’ın beklentisi doğrultusunda, ancak E. E. Ramsaur’a göre onların etkisi dışında Abdülaziz azledilmiş ve meşruti yönetime geçilmiştir. Ramsaur’a göre Padişahın azli; Yeni Osmanlılar’ın çabaları sonucu değil, Sultan Abdülaziz’in aşırı harcamalarından dolayı İmparatorluğun mali yapısının zarar gördüğünü fark eden Osmanlı militer sınıfı ve idari işlerde çalışan memurların çabaları sonucu gerçekleşmiştir.²⁹⁷

²⁹⁴ Namık Kemal, “Hukuk”, **İbret**, 19 Haziran 1872, Namık Kemal, “Hukuk-u Umumiye”, **Muharrir**, Sayı 2-3, 1975-6, aktaran Berkes, **a.g.e.**, 2008, s.293.

²⁹⁵ Berkes, **a.g.e.**, 2008, s. 284-285.

²⁹⁶ Carter V. Findley, yeni Osmanlılar’ın batılı kavramlara karşılık şeraiti kullanmalarını, “eski ve yeni sanki temelde birleşiyor gibiydi” tanımlamasıyla uyuşturmaya çalışmaktadır. O’na göre “Yeni Osmanlılar hem meşrutiyeti hem de her şeyi kapsayan bir Müslüman ve Osmanlı modern kültürünü” yaymaktadırlar. Ancak dönemin bütünü göz önüne alındığında Yeni Osmanlılar’ın görüşleri her ne kadar sentez arayışında olsa da, Batıcılık, İslamcılık ve ulusçuluk fikirlerinin aynı anda kullanılmaya çalışılmasından dolayı karmaşaya işaret etmektedir. Carter V. Findley, **Modern Türkiye Tarihi**, çev. Güneş Ayas, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011, s. 106.

²⁹⁷ Ernest Edmondson Ramsour, **The Young Turks: Prelude to the Revolution of 1908**, Princeton, Princeton University Press, 1957, p. 5.

Yeni Osmanlılar, tüm eksikliklerine rağmen 1876 Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girmesine uygun bir zemin oluşturmuşlar, İmparatorluğu ilk defa “vatan”, “hürriyet”, “millet”²⁹⁸ gibi kavramlarla tanıştırmışlardır. Ancak burada Yeni Osmanlılar'ın milliyetçilik noktasındaki duruşlarının ittihad-ı anasır olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Türkçülük gibi tek tip ulusçuluk fikrinin yüksek sesle ifade edilebilmesi için Balkan Savaşları'nı beklemek gerekecektir. Bu durum, dönemin koşulları düşünüldüğünde Yeni Osmanlılar'ın İmparatorluğun varlığını sürdürme politikasıyla da oldukça uyumludur. Sonuç olarak Yeni Osmanlılar, gerek dış -93 Harbi- gerekse iç faktörler -mülk sahibi orta sınıflar ile devletçi, bürokrasi-aydınlar sınıfı arasındaki çatışmalar ortaya çıkmıştır- nedeniyle II. Abdülhamid'in Osmanlı parlamentosunu süresiz tatil etmesine engel olamamışlardır. Padişahın etkisi ile anayasaya eklenen “arz edilmeyen unsurlar”ı Türkiye'den sürme yetkisi veren 113. madde ile de, Yeni Osmanlılar hareketi sonlanmıştır. Ancak yükselişe geçen gençlik hareketi bu defa da Jön Türkler ile varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

2.2.4. Jön Türkler

Kelime olarak Fransızca *jeune*, İngilizce *young* kavramı, 19. yüzyıl Avrupa'sında ulusçuluk, meşrutiyetçilik ve cumhuriyetçilik taraftarlığı anlamına gelmektedir.²⁹⁹ Jön Türk; ülkesini zorbalardan kurtaran, Carbonari deyiimiyle “ormanı kurtlardan temizlemek amacı ile mücadeleyi göze alan, icabında memleket dışına dahi çıkarak, her türlü feragat ve mahrumiyet pahasına savaşılan akıncı mücahit” demektir.³⁰⁰ “Jön/Genç Türk” terimi kullanıldığı dönemde II. Abdülhamid rejimine karşı olan bütün hizipleri “ittihatçı” terimi ise aynı zamanda Jön/Genç Türk de olan İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerini ifade etmek için kullanılmaktadır.³⁰¹ Tunaya “ikinci”³⁰²

²⁹⁸ Namık Kemal'in “millet” kavramı, bugünkü kullanımıyla etnik bir anlam içermemektedir. Milletten kastedilen sadece Müslüman nüfustur. Yani kast edilen etnik değil, dini temelli bir tanımlamadır.

²⁹⁹ Berkes, **a.g.e.**, 2008, s. 282.

³⁰⁰ İhsan Sungu, **Tanzimat ve Yeni Osmanlılar**, aktaran Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s. 57.

³⁰¹ Feroz Ahmad, **İttihatçılıktan Kemalizme**, çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2011, s. 62.

³⁰² Tarık Zafer Tunaya, Yeni Osmanlılar ile Jön Türk hareketlerinin fikrîsel ve kadro bakımından taşıdıkları paralellikler dolayısıyla, Yeni Osmanlılar'ı birinci, Jön Türkleri ise ikinci Jön Türk hareketi olarak kavramsallaştırmıştır.

Jön Türkleri; “Osmanlı İmparatorluğu’nda modern ihtiyaçlara göre değişiklik yapmak isteyen ihtilalcılar” olarak tanımlamaktadır.³⁰³

Fransızca **Jeunes Turcs** deyimini ilk kez, 1867 yılında Mısırlı prens Mustafa Fazıl Paşa tarafından Sultan Abdülaziz’e yazdığı mektupta kullanılmıştır.³⁰⁴ Avrupa yazınında gerek Yeni Osmanlılar gerekse Jön Türkler genç anlamında “jön” olarak tanımlanmaktadır. Ancak Türkiye yazınında Jön Türkler, 1889’dan sonra II. Meşrutiyet çabasında olanları ifade etmek için kullanılmaktadır.³⁰⁵ Genel olarak amaçları, selefleri gibi devleti, yani Osmanlı İmparatorluğu’nu kurtarmaktır.

Cemiyet olarak ortaya çıkışları ise 1889’da Askeri Tıbbiyeli/Tıbbiye-i Şahane öğrencilerinden İbrahim Temo, İshak Sükuti, Mehmet Reşit, Abdullah Cevdet, Hüseyinzade Ali’nin İttihad-ı Osmanî adında örgütle bir araya gelmeleriyle başlamaktadır. Bu öğrenciler kısa sürede diğerlerini de etkileyecek ve hareket hızla yayılacaktır. Örgüt, 1894 yılında yerini daha sonra partileşecek İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne bırakacaktır. II. Abdülhamid’in istibdat yönetimi³⁰⁶ altında Askeri Tıbbiye gibi eğitim kurumu merkezli, pozitivizmden, biyolojik materyalizmden etkilenen böyle bir örgütlenmenin ortaya çıkışı oldukça dikkat çekicidir.³⁰⁷ Bilindiği üzere bu dönemin en belirgin özelliği her alana yayılmış jurnal teşkilatı, keyfi tutuklama ve sürgün, sansür gibi uygulamalarla özgürlüklerin baskı altında tutulmasıdır. İnsanların kahvehanelerde bile bir araya gelip konuşamadıkları dönemde okunulması açısından herhangi bir sakınca görülmeyen eserler ise sadece polisiye romanlardır. Bu eserlere izin verilirken atlanılan nokta ise Cemil Oktay’ın belirttiği üzere, yayınların kurgusunun hep bir neden-sonuç çizgisi etrafında açıklanmasıdır. Böylelikle, olaylar mistik bir şekilde değerlendirilmek yerine bilimsel bir takım gerçekliklere dayandırılmaktadır. Aynı şekilde tıp eğitimi alan

³⁰³ Tunaya, **a.g.e.**, 2010, s. 60.

³⁰⁴ Yusuf Ziya İnan, **Jöntürk’lerden İttihat ve Terakki Cemiyetine**, İstanbul, Bayramşık Yayınevi, 1978, s. 14.

³⁰⁵ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’nin Siyasi Gelişme Seyri İçinde İkinci “Jön Türk” Hareketinin Fikri Esasları**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1956.

³⁰⁶ II. Abdülhamid’in yerine kardeşi V. Murat’ı yeniden tahta çıkarmak için Ali Suavi önderliğinde gerçekleştirilen Çırağan Vak’ası ve Cleanthi Scaleri-Aziz Bey komitesinin hazırlıkları, yönetimin daha da baskıcı politikalar yürütmesine yol açmıştır. Mardin, **a.g.e.**, 2011, s. 34-38.

³⁰⁷ Mardin, **a.g.e.**, 2012a, s. 97-98.

gençler de ‘tanrının lütfu’ olarak sunulan bedenin bilimsel yönden açıklamasını, Batı kaynaklı tıp kitaplarından öğrenmektedir. Dolayısıyla zararsız olarak görülüp üzerinde durulmayan konular toplum içerisinde pozitivizme dayalı, özgürlükçü bir dünya görüşünün tohumlarını atmıştır. Modernleşme ile dolaylı bir biçimde tanışan gençler, tanıştığı yeni ilkelerle iktidarı tartışılır kılmıştır.

Tıbbiye-i Şahane öğrencilerinin öznel durumu da örgütlenmeleri bakımından etkili bir faktördür. Öğrenciler, II. Abdülhamid döneminde tıp eğitiminin Avrupa ayarına getirilmesini istemekteydiler. Ancak eğitimde “kırık dökük bir mikroskop”a bile ulaşamamaktadır. Bunun yanında hem Tıbbiye hem de Mekteb-i Harbiye öğrencileri, “İstanbul beyzade takımı” ve “taşralı” olarak ayrıştırılmaktadır. İçlerinden köklü ailelere sahip olanlar mezuniyet sonrası hızla yükselme olanağına sahipken, çoğunluğu oluşturan “taşralıların” bundan faydalanamaması Jön Türkler açısından önemli bir sorun olarak görülmektedir. Bunun en önemli göstergesi, hürriyetin ilanından sonra bu şekilde yükselenlerin hepsinin rütbesinin indirilmesinden anlaşılmaktadır. Taşradan gelen, saray değerlerinden bambaşka değerlere sahip olan gerek asker gerekse tıbbiyeli öğrenciler, yükseltimede yaşanan ikilikle beraber, Abdülhamid yönetiminden uzaklaşmakta ve kendilerini yabancı hissetmektedir. Tüm bu hoşnutsuzlukların birikmesiyle İttihat ve Terakki Cemiyetini kuranlar da taşralı grubun liderleri arasından çıkmıştır.³⁰⁸

İttihat ve Terakki Cemiyeti’yle³⁰⁹ bütünleşik değerlendirilen Jön Türklerin, bu ismi seçerken de pozitivizmden etkilendikleri anlaşılmaktadır. Cemiyetin isim babası, hareketin önemli isimlerinden Ahmet Rıza, Paris’te bulunduğu esnada Fransız pozitivist Pierre Lafitte’nin derslerini takip etmiş ve Auguste Comte’nin görüşlerini içselleştirmiştir. Sonuçta, Comte’un “İntizam ve Terakki” (Düzen ve İlerleme) düsturundan hareketle de cemiyetin adının “birlik” ve “ilerleme” anlamına gelen

³⁰⁸ Mardin, **a.g.e.**, 2011, s. 68-70.

³⁰⁹ İsim belirlenmesi konusunda Auguste Comte’nin görüşlerinden etkilendiği bilinen Ahmet Rıza ile İstanbul’daki Jön Türkler arası görüş farklılığı mevcuttur. İstanbul İttihad-ı İslam (İslam Birliği) ismini uygun görürken Ahmet Rıza cemiyetin bütün Osmanlıların çıkarları için çalışacağından dolayı İttihat ve Terakki ismini istemektedir. Sonuçta karar Ahmet Rıza’nın tercihi yönünde verilmiştir. Ahmet Rıza, **Anılar**, Aydınlanma Dizisi 208 (**Cumhuriyet**), Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 2001, s. 17.

İttihat ve Terakki konulmasına karar verilmiştir. İntizam yerine ittihat kelimesi seçilmesinin sebebi ise bu geç tarihte dahi Osmanlıcılık unsurunun vurgulanmak istenmesinden kaynaklanmaktadır.³¹⁰ Hanioglu, Jön Türklerin yazılarında kendilerini “düstur-ı hareketlerinin milletlere Bastilleri yıktıran istibdatları yıktıran, zalimlerin kafalarını kopartan inkılâbın düstur-ı hareketi” şeklinde tanımlamasından yola çıkarak, Fransız Devrimi’nin Jön Türklerin ilkelerinin çerçevesini belirlerken oldukça etkili olduğunun altını çizmektedir.³¹¹

İttihat ve Terakki Cemiyeti de, Yeni Osmanlılar’ın çekirdeğini oluşturan İttifak-ı Hamiyyet gibi İtalyan Carbonari örgütünden etkilenmiştir. Bunda İbrahim Temo’nun gemiyle Arnavutluk’a giderken, Napoli’de mason localarından birini ziyareti esnasında Carbonari örgütünün İtalyan tarihindeki önemini kavraması etkili olmuştur. Bu etki, cemiyet üyelerinin birbirlerini ondalıklı sayılarla tanınması -örneğin İbrahim Temo’nun numarası 1/1’dir³¹²- ya da toplantılarına “dörtlerin toplantısı”, “hatab kıraathanesi içtimaları” gibi, Carbonari teşkilatının kullanımını andıran isimler vermelerinden anlaşılmaktadır.³¹³

Toplumsal tabanları açısından ise Yeni Osmanlılar ile Jön Türklerin ayrıştığı dikkat çekmektedir. Yeni Osmanlılar yukarıda da değinildiği üzere bürokrasi geleneğinin içinden çıkmış kişilerden oluşmasına karşın, Jön Türkler, devlet okullarındaki öğretmen/müderris, batı hukuku eğitimi almış avukatlar, gazeteciler, bürokrasideki küçük memurlar, batı tarzı harp okullarında eğitim almış orta dereceli görevlilerden oluşmaktadır. Çoğunluğu devlet okullarına gitmesine rağmen eğitimi tamamlayamamıştır. Tamamlayanların ise devlet yönetimi deneyimi yoktur. Kendilerini devlet yönetimi konusunda yeterli yetenekte görmemektedirler. Oluşum

³¹⁰ Sina Akşin, *Jön Türkler ve İttihat Terakki*, Ankara, İmge Kitabevi, 1998, s. 29.

³¹¹ M. Şükrü Hanioglu, “Jön Türkler ve Fransız Düşünce Akımları”, *De la Révolution Française A la Turk Turquie D’Atatürk*, La Modernisation Politique et Sociale, les lettres, les sciences et les arts, İstanbul, Paris, 1990, aktaran Cenk Reyhan, “Jön Türk Hareketi Türk Devrim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çözümleme”, *Doğubatı Düşünce Dergisi – II. Meşrutiyet*, Sayı 45, Temmuz 2008, s. 115.

³¹² Paydaki numara hücreyi, paydadaki de üye numarasını göstermektedir. A. Şerif Aksoy, *Jön Türkler Enver, Cemal ve Talat Paşaların Trajik Sonu*, İstanbul, Nokta Kitap, 2008, s. 15.

³¹³ Ramsour, *a.g.e.*, p. 15-16.

24 Ağustos 1908 tarihli *The Times* gazetesi tarafından bir orta sınıf-burjuvazi hareketi olarak değerlendirilmektedir.³¹⁴

Jön Türk hareketi, ortaya çıkışından kısa süre sonra kendi içerisinde bölünmeye başlamıştır. Bu bölünmüşlük özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun kurtuluş yöntemi noktasında ortaya çıkmaktadır. Merkezîyetçi kanadı temsil eden Ahmet Rıza grubundan Abdullah Cevdet'e göre, "ahaliyi tesis ve ihya etmek, sahai terakkide tesis etmek, ziyayı ilim ve fazilet ile tesisi ve ihya etmek..." gerekmektedir. Batıda çoktan kabullenmiş bu fikirlerin, Fransız Devrimi ile "pasları dahi silinmiştir." Halk kötü hükümdara itaat etmemesini öğrenecek kadar eğitilmelidir. Ancak ilk olarak Ahmet Rıza'ya göre, düzen içinde ilerleme için meşrutiyet gerekmektedir.³¹⁵

Âdem-i merkezîyetçiliği temsil eden Prens Sabahattin'in başını çektiği ikinci grup, çareyi yıllar boyunca ihmal edilmiş köylü tabakası ile istibdada karşı çıkan münevverler grubunun anlaşmasında görmektedir. Böylelikle, Şark Meselesi'nin içinden çözüleceğine inanmaktadırlar. *Le Play*'ci bu görüşe göre, toplumun sosyal yapısında değişiklik yapılmadan sadece anayasa reformu gerçekleştirilirse parlamento kendi başına ülkenin ilerlemesini sağlayamayacaktır.³¹⁶ Onlara göre değişim zorunludur. Bu nedenle inkılâp istense de istenmese de gerçekleşecektir. II. Abdülhamid'in istibdat rejimi bunu engelleyebilecek kabiliyette değildir. "Zira gidiş asrın gidişidir." Önemli olan inkılâbın toplumsal yapıyı değişip dönüştürebilmesidir. Devletlerle rekabette iktisadi güce dayanmadan sadece askeri güce başvurmak günün koşullarına göre yetersiz görülmektedir. Sabahattin'e göre, "siyasi ve iktisadi istiklal intibak halindedir." Buna sahip olmanın ön koşulu ise, şahsi teşebbüse sahip olmaktır.³¹⁷

Yusuf Akçura'nın, "Üç Tarz-ı Siyaset: Osmanlılık, İslamcılık, Türkçülük" makalesiyle özetlenen siyaset yöntemlerinden hangisinin izlenilmesi gerektiği, Jön

³¹⁴ Feroz Ahmad, *The Young Turks The Committee of Union and Progress in Turkish Politics 1908-14*, London, Hurst Company, 2010, p. 15-16.

³¹⁵ Tunaya, *a.g.e.*, 1956, ss. 7-8.

³¹⁶ Reyhan, *a.g.m.*, s. 114.

³¹⁷ Tunaya, *a.g.e.*, 1956, ss. 7-8.

Türkler arası bölünmüşlüğü bir başka boyutunu oluşturmaktadır. İçlerinde en fazla benimsenen görüş Osmanlılıktır. Çünkü İmparatorlukta halen Arap, Çerkez, Arnavut, Ermeni, Yahudi, Bulgar, Rum gibi pek çok unsur bulunmaktadır. Bu durumda izlenecek en pratik yöntem de Osmanlılık gibi görünmektedir. En azından Balkan Savaşları'na kadar böyle olduğu düşünülmektedir. *Meşveret* gazetesi çözüm için konfederasyon teklif etmektedir. İslamcılık ise iki açıdan tartışma konusu edilmiştir: Hilafet ve İslam birliği. Hilafetin korunmasını Jön Türklerin hepsi istemekle birlikte, *Terakki* yani Prens Sabahattin grubu, hilafeti, muhtemel karışıklıkları önlemek bakımından gerekli görmektedir. İslamcılık ise Osmanlıcılık gibi geniş bir kitlenin desteğini kazanmıştır. En az kabul gören görüş ise Türkçülüktür. Milliyetçiliğin bütün Avrupa'yı ele geçirdiği bu dönem de Türkçülük, Ahmed Ferit Bey tarafından "Osmanlı siyasetine nazaran tali mahiyette" görülmektedir. Ancak daha ileride desteklenebileceği de belirtilmiştir.³¹⁸

Jön Türklerin bütün bu bölünmüşlükleri yanında ortak noktalarının varlığı atlanmamalıdır. Örneğin parçalanmış siyasi fikirlerine rağmen aslında hiçbir grup II. Abdülhamid'e kişisel olarak karşı değildir. Asıl, istibdadı ortadan kaldırmak istemektedirler. Onlara göre Kanun-i Esasi yeniden yürürlüğe girmeli ve parlamento açılmalıdır. Hepsinin ortak kaygısı, devletin kurtarılmasıdır. Özgürlük beklentileri bu amaçlarının yanında ikincil önemde kalmaktadır. Asıl beklenen ve Fransız Devrimi'nden ayrıştıran da adalet talepleridir. Özgürlük – adalet – kardeşlik üçlemesine adalet eklenmiş, hatta bu öne çıkmıştır. Ayrışmalarının tek sebebi meşrutiyet sonrası izlenmesini bekledikleri yöntemdir. Bu ayrılık, 1902 Jön Türk Kongresi'yle de yüzeye çıkacaktır. Prens Sabahattin ve Ahmet Rıza'nın önderleri olduğu bölünme, Teşebbüs-ü Şahsi ve Âdem-i Merkeziyet Cemiyeti ile Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti'nin kurulmasıyla da kurumsal bir kimliğe bürünmüştür.³¹⁹ Tunaya'nın tanımıyla romantik bir gençlik hareketi olan Jön Türkler, Osmanlı İmparatorluğu son yıllarına damgasını vurmuştur.

³¹⁸ Tunaya, **a.g.e.**, 1956, ss. 11-15.

³¹⁹ Bülent Tanör, **Osmanlı – Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007, s. 130-132.

19. yüzyıl genel olarak değerlendirildiğinde gençlik yüzyılı olduğu görülmektedir. Çünkü bu dönemde gençliğe atfen tanımlanan eylemler, gerçekten de onların çabalarıyla hayata geçirilmiştir. Dönem gençliği, içerisinde bulunduğu toplum koşullarından haberdar ancak hoşnutsuzdur. Değişimin gerekliliğinin farkındadır. Rusya, Japonya, hatta Müslüman olmasına rağmen meşrutiyet devrimi yapan İran örnekleri ortadadır. Devletin bekası için anayasanın tekrara yürürlüğe sokulması gerekmektedir. Toplumsal farklılıklar, işte bu değişim talepleri noktasında karşımıza çıkmaktadır. İtalya’da Mazzini, birlik sonrası cumhuriyet rejimi isterken, Osmanlı’da halen İmparatorluğun gerekliliği sorgulanmamaktadır. Ancak, bugünden dönemin aktörlerini yargılamak da yersizdir. Burada asıl atlanılmaması gereken, gençliğin dönüştürücü rol üstlenmesidir. Oysa 20. yüzyılda gerek İtalya, Almanya, İngiltere, Japonya, Sovyetler Birliği ve Türkiye’de gençlik, devlet eliyle bizzat belirlenen ilkeler doğrultusunda şekillendirilmek istenmektedir. Yani dönüştürücü unsur devlettir. Ulus devlet yüzyılında yönetici kadrolar gençliğin önemini kavramıştır ve devletin devamlılığını garanti altına almak için yetiştirmektedir. Bu anlamda Foucault’cu ifadeyle, gençlik kendini 19. yüzyıl hareketleri ile görünür kıldıktan sonra iktidarın nesnesi konumuna geçmiştir. Bu yüzden II. Meşrutiyet sonrası paramiliter dernekler gibi gençlik derneklerinin kurulması, ortaya çıktığı kabul edilen gençliğin, özne olarak ilkelerinin belirlenmesi çabasının yansımalarıdır.

2.2.5. 1908 Devrimi ve Gençlik

1906’da Selanik merkezli, içinde çoğunlukla Türk, genç, asker ya da mülki memur ve mektepli unsurları barındıran Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet, 1907’de Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti’yle birleştikten sonra ihtilalcılaşacak ve II. Meşrutiyet’in ilanında anahtar bir rol üstlenecektir. 1906-1908 yılları arasında gerçekleşen kitle mücadeleleriyle de toplumsal tabanını genişleten İttihat ve Terakki, 23 Temmuz 1908’de hürriyeti ilan etmiştir. Devrim³²⁰ her ne

³²⁰ Literatürde 1908 tarihinde gerçekleşen II. Meşrutiyet 1908 Devrimi olarak geçmektedir. Ancak Yuriy A. Patrosyan’ın **Sovyet Gözüyle Jöntürkler**, Feroz Ahmad’ın **İttihat ve Terakki (1908-19018)** kitabında, Cenk Reyhan’ın “Jön Türk Hareketi Türk Devrim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı bir Çözümleme” başlıklı makalesinde, hareketi diğer devrimlerle karşılaştırmakta ve bunun devrim tanımı içine dâhil edilemeyeceğini söylemektedir. Zira Jön Türklerin asıl amaçları iktidarın sınırlılıkları

kadar Makedonya'daki Üçüncü Ordu üyesi küçük rütbeli subayların isyanıyla başlasa da asker, Jön Türklerin siyasi karar mekanizması içerisinde yer almamaktadır. Zaten isyandan faydalanıp devrimi yapan da İttihat ve Terakki üyesi sivil halktır. 1908 Devrimi anlatılırken sivil halkın desteği genellikle atlanılmaktadır. Askerler ancak harekete fiilen katılma noktasında bir aktör olarak yer almaktadır. Bu durum en azından 1914'e kadar sürdürülebilmiştir.³²¹

II. Abdülhamid'in Anayasayı yeniden yürürlüğe koymasıyla Jön Türklerin öncelikli hedefi gerçekleşmiştir. Ancak asıl mesele bundan sonra ne yapılacağıdır. 1908 Jön Türkleri, 19. yüzyıl Avrupa gençlik geleneğine uygun olarak liberallerdir. Bu dönem özellikle Fransa ve İngiltere'nin üzerlerinde etkili olduğu dikkat çekmektedir. Abdülhamid dönemi Bağdat Demiryolu projesiyle pekişen Almanya ile ilişkiler karşısında İngiltere ile yakınlaşma sayesinde, Almanya'nın etkisinin sınırlandırılacağına ve Osmanlı hükümetinin alanının genişleyeceğine inanmaktaydılar.³²² Ancak Jön Türkler, yabancı etkinliğini sınırlamak isterken Avrupa düşmanı haline gelmemişlerdir. Avrupa güç dengesi ve bundan kaynaklanan baskılardan hoşlanmasalar da İmparatorluğun devamlılığını sağlamak adına Batı tekniğine ihtiyaç olduğunun farkındaydılar.

Meşrutiyetin ilanını takiben İmparatorluk, iktidar boşluğu kaynaklı büyük bir kaosa sürüklenmiştir. Karmaşanın iç sebeplerini; kendilerini “mektepliler” karşısında tehdit altında hisseden “alaylı subaylar”, eski rejimin memurları, askere gitme ayrıcalıkları ellerinden alınan medrese öğrencileri oluştururken, dış sebepleri, Bulgaristan'ın bağımsızlığı, Avusturya-Macaristan'ın Bosna-Hersek'i topraklarına katması, Girit'in

içerisinde anayasanın yeniden yürürlüğe girmesidir. Meşrutiyet ilan edildiğinde “yaşasın hürriyet” ile “yaşasın padişahımız” sloganları birbirine karışmaktadır. Oysa bir hareketin devrim tanımı içerisinde dâhil edilebilmesi için iktidara dokunmadan sadece anayasanın yürürlüğe sokulması yeterli görülmemektedir. Ancak 1909'da 31 Mart Vak'ası sonrası gerçekleşen iktidar ve anayasa değişikliği ile devrimci sürecin devrimci sonuca ulaştığı saptaması yapılmaktadır. Bu noktada Toktamış Ateş'in devrim tanımı meseleyi daha net bir biçimde görülmesinde faydalı olacaktır. Ateş'e göre bir hareketin devrim sayılabilmesi için “toplumun genelinin lehine ekonomik, sosyal ve siyasal değişikliklerin yapılması gerekmektedir.” Buradan da açıkça görüleceği üzere 1908'deki Meşrutiyet ilanı 1909'da yaşanan gelişmelerle birlikte devrimsel bir niteliğe bürünmüştür.

³²¹ Feroz Ahmad, “Britain's Relations with the Young Turks, 1908-14”, **Middle Eastern Studies** 2, No. 4, 1966, pp. 302-329.

³²² Tanör, **a.g.e.**, 2007, s. 129.

Yunanistan'a bağlanma kararı gibi faktörler oluşturmaktadır. Bunun yanında dönemin özgürlük ortamı ile ortaya çıkan kadın hareketleri ve işçi grevleri, kamuoyu üzerinde korku oluşturmaktadır.³²³

İTC üyeleri ise bu dönemde de iktidara gelme konusunda çekingen davranmaktadır. Yeni Osmanlılar ile Jön Türkler arasındaki farklılıklardan bahsederken, Jön Türklerin iktidara gelme gibi bir amaçlarının olmadığı belirtilmişti. Meşrutiyetin ilanını izleyen günlerde yaygın bir kamuoyuna sahip Jön Türkler, aynı tutumu sergilemeye devam etmişlerdir. Bunda Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel değerlerinden kaynaklanan argümanlar oldukça etkilidir. Hüseyin Cahit'in ifadesiyle "rütbesiz, nişansız, şan ve şöhretsiz bir gencin Vezaret unvanıyla sadrazamlığa çıkmasını, bu memleketin havsalası almazdı. Hükümetin başına çıkmayı onların zihinleri almadığı gibi, memleketin de hazmedebilmesi imkânsızdı." İTC'ye karşı olanlar, genç ittihatçıların Osmanlı geleneklerini yeterince bilmemelerini sebep olarak ileri sürmektedir. Örneğin Maliye Nazırı Mehmet Cavit, İmparatorlukta yaşa, başka ülkelerden daha fazla saygı gösterildiğini, ancak Jön Türklerin "devlet idaresi konusunda deneyimsiz gençler" olduğunu söyleyerek bu konudaki kaygısını açıkça ifade etmektedir.³²⁴ Tüm bu huzursuzluk ortamı içerisinde 31 Mart Olayı patlak vermiştir. Ayaklanma İttihat ve Terakki'ye muhalif tutumuyla bilinen gazeteci Hasan Fehmi'nin öldürülmesiyle başlamış ve II. Abdülhamid rejiminin son bulması, II. Meşrutiyet'e devrim niteliği kazandıracak 1909 anayasal değişikliklerin gerçekleşmesiyle sonuçlanmıştır.

II. Meşrutiyetin ilanından sonra, okullarda yapılan eylemler ve örgütlenmelerle gençlerin hızla politikleştiği dikkat çekmektedir. Meclisin açıldığı gün, Üsküdar, Vefa, Mercan ve Numune-i Terakki liseleri, Hukuk Mektebi, Öğretmen Okulu, Mülkiye, Darüşşafaka ve asker okulu öğrencileri, Divan Yolu'nun önünde başlayan kalabalığın ana aktörleridir. Ancak 1909'a gelindiğinde, bu birlik tıpkı Jön Türklerin 1902 Kongresi'nde yaşadıkları gibi yerini parçalanmışlığa bırakmıştır.³²⁵ 31 Mart

³²³ Tanör, **a.g.e.**, 2007, s. 144.

³²⁴ Feroz Ahmad, **İttihat ve Terakki (1908-1914)**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2007, s. 34-35.

³²⁵ Aktar, **a.g.e.**, s. 72-73.

Vak'ası sonrası ise her ne kadar Darülfünun öğrencileri de ayaklansa, toplumsal gelişmelerde gençlik profili askerler lehine değişiklik göstermiştir. Örneğin ayaklanmaya ilk tepki İTC'nin güçlü olduğu Selanik askeri birliklerindeki genç subaylardan gelmiştir.

II. Meşrutiyet dönemi halk ve gençlik, huzur, güvenlik ve nihayetinde refah beklentisi içindedir. Özgürlük, bu amaçlara ulaşmak için önemli görülmektedir. II. Meşrutiyet, özellikle “romantik gençler” arasında İmparatorluğun eski görkemli günlerine kavuşacağı beklentisi oluşturmuştur. Ancak bu beklenti, ortaya çıkan toplumsal gerilimler dolayısıyla kısa sürede yerini yeniden karamsarlığa bırakmıştır. Dönemin üniversite gençliği de, gerek çıkar gruplarının gerekse siyasal partilerle bağlantılı öğretim üyelerinin kışkırtmalarıyla, yaşanan gelişmelere dair hayal kırıklığını “eylemli olarak ve duygusal bir biçimde” protesto etmektedir. Ancak henüz bilinçli bir gençlik hareketinden söz edilememektedir. Darülfünun öğrencilerinin bilinçsiz biçimde eylemlere kalkışmalarının başlıca nedeni, üniversite öğretiminin henüz çağdaş bir boyut kazanamadığını göstermektedir. Bunun da en önemli sebebi eğitimde ikiliğin yarattığı kafa karışıklığıdır. Batı tipi çağdaş eğitim kurumlarının yanı sıra medrese eğitimi sürdürülmektedir. Hatta, medreselerin yaygınlığı dolayısıyla medrese gençliği sayıca daha üstündür. Çağdaş eğitim kurum gençliği de, olayları analitik çözümlemeden uzaktır. Gençlerin eylemlerinde söylemleri, “devrim” değil “özgürlük”tür. Beklenti sadece mutlakiyetten meşrutiyete geçiştir.³²⁶ Dolayısıyla gençlik arasında çözümün toptan bir dönüşümde beklenmediği, hala mevcut koşullarla sorunların hallolacağı beklentisinin hâkim olduğu anlaşılmaktadır.

31 Mart Vak'asından sonra ilan edilen sıkıyönetim dolayısıyla Balkan Savaşları'na kadar Darülfünun Talebe Cemiyeti'nin de düzenleyicileri içinde yer aldığı “Harp Mitingleri” dışında gençlik hareketi olarak tanımlanabilecek olaylara rastlanılmamaktadır. 1911'den sonra ise Türk Derneği, Türk Yurdu Cemiyeti ve nihayetinde Türk Ocağı'nın kurulmasını takiben, başta Türk dili üzerinden yürütülen

³²⁶ Yücel Aktar, “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Gençlik”, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi – Cilt 2**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s. 520-522.

alışmalarla gençler arasında uluslaşma çabalarının görülmeye başlandığı söylenilebilir. Bu örgütlenmelerin hepsi de daha sonra Cumhuriyet döneminde de örneklerinin grleceğı üzere dil üzerinden ulus inşasını vazife edinmişlerdir. Ancak henüz İttihat ve Terakki tarafından Osmanlıcılık ideolojisinin sürdürüldüğü bu dönemde, dil üzerinden yürütülen çabalar nihayetinde bütün unsurları birleştirme amacındadır. Osmanlı Türkçesinin bütün unsurların anlayabileceğı hale getirilmesiyle, yeniden birlik olunabileceğı düşünülmektedir. Ancak Balkan Savaşları tecrübesi, bu düşüncenin ne kadar zamansız olduğunu ortaya çıkarmıştır.

2.3. Balkan Savaşları ve Gençlik

Balkan Savaşları, yüzyıllar boyunca birlikte yaşayan unsurların bağımsızlık talebiyle “teki” pozisyonuna geçmelerinin yanında, coğrafı olarak Doğu Trakya hariç tutulursa Osmanlı İmparatorluğ’nın Avrupa dışına itilmesine yol açmıştır. Böylelikle, ulus devlet kimliği Anadolu zerine inşa edilmeye başlanmıştır. Oysa II. Meşrutiyet’in liberal ortamı içerisinde Osmanlılık yeniden canlandırılmaya çalışılmış, cemaatlerden oluşan millet sistemi aşılarak “birey devlete muhatap kılınmak” istenmiştir. Ancak Avrupa’da güçlenen ulusçuluk rzgri etkisiyle, İmparatorluk içindeki farklı milletler silineceğine güçlenmiş ve Balkan Savaşları da Osmanlıcılık politikasına son noktayı koymuştur.³²⁷ Bu politikanın çöküşü, ironik olarak Türkçülük üzerinden yürütülen milliyetçiliğin başarılı olmasına yol açmış ve “maksimalist bir ulus devlet”e ulaşılmasını sağlamıştır.³²⁸ Bunda İttihat ve Terakki’nin iktidarı tam olarak ele geçirmesiyle yükselişe geçen paramiliter gençlik örgütleri ve Türkçülüğün vurgulanmaya başlanması oldukça etkilidir. Neticede, ulus inşası Anadolu’da sonuç doğurmuştur. Paramiliter gençlik örgütlerinin rijit milliyetçiliğinin etkileri, Hasan li Yücel’in Vefa İdadisi’nde öğrenciyken (1913) Mektepli Dergisi’nin açmış olduğu yarışmaya gönderdiği, “İntikam Olsun!” başlıklı yazıdan anlaşılmaktadır.

³²⁷ Zafer Toprak, **Türkiye’de Popülizm 1908-1923**, İstanbul, Doğan Kitap, 2013, s. 201-202,

³²⁸ Richard C. Hall, **The Balkan Wars 1912-1913**, London and New York, Routledge, 2000, p. 141. Burada “maksimalist ulus devlet” tanımlaması yaparken Hall, Cumhuriyetin erken yıllarından itibaren ortaya çıkan Kürt ve Türk ekişmesi dipnotunu dşmştir.

“Ey istikbalin genci çalış! Yaşayacağın dünya kin dünyası, teneffüs edeceğin hava intikam olsun”³²⁹

Yükselişe geçen Türkçülük akımının, Anadolu topraklarına uzanması ile Cumhuriyet’e miras kalacak olan solidarist düşüncenin de temelleri atılmıştır. Savaş yıllarında büyük kentlerin iktisadi açıdan Anadolu’ya muhtaç kalışı, köylüleri ekonomik anlamda bir değere çevirmiştir. Ancak bu değer, vergiler ve zorunlu tasarruflara dönüşmüştür. Bunun yanında İzmir’de ilk örneği görülen varlıklı kesimlerin “vicdani vergi”leri, özveriye dayalı dayanışmacılık ruhunun canlanmasına yol açmıştır.³³⁰

Balkan Savaşları’nda gençlik, Osmanlı Genç Dernekleri gibi paramiliter derneklerin idman programları çerçevesinde yetiştirilmeye başlanmıştır. Savaş döneminde yayımlanan *İdman* dergisinde Cemil Bey, gençlerin “memleketimizi kurtaracak amillerin en birincisi olan ‘terbiye-i bedeniyye’ye hizmet hususundaki mesaiye” katılacağını beklediğini açıkça ifade etmektedir.³³¹ Zaten savaş esnasında gençlik beklentileri, daha çok izcilik üzerine yazılan yazılar etrafında şekillenmiştir. *İdman* dergisi bu noktada özel bir önem teşkil etmektedir.

1909 yılında, askerliğin zorunlu hale gelmesiyle beraber vatandaşlık ve askerlik birbirine denk görülmeye başlanmıştır. Askerlikle erkekler doğrudan siyasal haklara sahip olmaktadır. Ancak burada, Müslüman-Türk unsuruyla sınırlama ve gayrimüslimlerin tanıma dâhil edilmemesi önemlidir. Balkan Savaşları’na giden süreçte askerlik, ulus inşasının önemli bir parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda genç erkekler askerlik hizmetini yaparak vatandaş olma hakkı elde edeceklerdir.³³² “Fedakâr” ve “itaatkâr” asker-millet anlayışı Osmanlı İmparatorluğu’nda dönemin

³²⁹ Halise Karaaslan Şanlı, **Hasan Âli Yücel Konuşmaları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2012, s. 58.

³³⁰ Toprak, **a.g.e.**, 2013, s. 205-207.

³³¹ Cemi, “Birkaç Söz”, *İdman*, aktaran: Yaşar Tolga Cora, **Constructing and Mobilizing the “Nation” through Sports: State, Physical Education and Nationalism under the Young Turk Role (198-1918)**, Master Thesis, Central European University, Budapest, Hungary, 2007, p. 36.

³³² Yaşar Tolga Cora, “Asker-Vatandaşlar ve Kahraman Erkekler: Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı Dönemlerinde Beden Terbiyesi Aracılığıyla İdeal Erkekliğin Kurgulanması”, **Erkek Millet Asker Millet**, der. Nurseli Yeşim Sünbüloğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s. 64.

ruhuna uygun olarak iyi asker ve iyi vatandaşı birbirlerine eşit kabul etmektedir. Çünkü askeri dayanışma, işbirliği ve disiplin ilkeleri içerisinde yetişmiş gençlik, hiyerarşik olarak ona sunulan düzene sonsuz bağlılık göstermektedir.³³³

Balkan Savaşları, hem savaşkan güç olarak gençlerin tarihsel misyonunu ortaya koyması hem de Türkçülük akımının yükselişe geçişi ile ulus inşasının gençlik üzerinde doğrudan izlenebildiği önemli bir örnektir. Diğer taraftan Balkan Savaşları'nda İttihat ve Terakki yönetimi, gençleri paramiliter dernekler aracılığıyla tümüyle militer amaçlar doğrultusunda ideolojik eğitim sürecinden geçirmiştir. Bu doğrultuda keşşafılık yoluyla gençlik derneklerinden ve bu derneklerin yayın organlarından sıklıkla faydalanmışlardır. Paramiliter derneklere giden süreçte öncelikle, Cumhuriyet döneminde de varlığını koruyan Türk Ocağı deneyimi önemli bir basamağı oluşturmaktadır.

2.3.1. Balkan Savaşları'nın Paramiliter Yansıması Olarak Türk Ocağı

II. Meşrutiyet dönemi gençlerin örgütlenme faaliyetleri, 1908'de kültürel ve bilimsel amaçla kurulan Türk Derneği ile başlamaktadır. 1911'de ise daha sonra yerini Türk Ocağı'na bırakacak olan Türk Yurdu Derneği kurulmuştur. Askeri Tıbbiye Mektebi'nin Türk öğrencileri tarafından kuruluş çalışmaları başlatılan Türk Ocağı, gençler arasında Türkçülük akımının yükselişe geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir. Dernek selefleri gibi siyasal alanın dışında kalıp, ulusal ve toplumsal konularda faaliyet göstermeyi amaçlamaktadır.³³⁴ Türk Ocağı Nizamnamesinin 3. maddesine göre de: “Ocak, siyasetle uğraşmaz; hiçbir Ocaklı Cemiyeti siyasi emellerine alet edemez.”³³⁵

Derneğin resmi kuruluşu, Birinci Balkan Savaşı'na denk düşmektedir. Türk milliyetçiliğinin yükselişe geçmesinde önemli yeri olan Balkan Savaşları, Türk

³³³ Richard J. Smethurst, “The Creation of the Imperial Military Reserve Association in Japan”, *The Journal of Asian Studies*, Vol. 30, No. 4, 1971, p. 818.

³³⁴ Füsün Üstel, *Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 52.

³³⁵ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler – Cilt I*, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988, s. 439.

Ocağı'nın yürüttüğü siyasette de belirleyici olmuştur. Daha önce kültürel milliyetçilik olarak formüle edilen Türk milliyetçiliği, bu esnada siyasi bir kimliğe bürünmüştür. Bu yönelim Türk Ocağı'nda da kendini belli etmektedir. Türk Ocağı'nın amacını açıklayan 2. Maddesinde, “Cemiyetin maksadı Akvam-ı İslâmiye'nin bir rûkn-i mühimi olan Türkler'in, millî terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadî seviyelerinin terakki ve ilâsıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır.” denilerek, İmparatorluk dönemi Osmanlıcılık politikasından uzaklaşıldığı hissedilmektedir.³³⁶

Ziya Gökalp'ın milliyetçilik anlayışını³³⁷ benimseyen yüksek öğretim gençleri, “Türk kavminin yaşadığı hayat-ı inkıza [yıkılma yaşantısına], bir önceki kuşağın kayıtsızlığını ileri sürerek toplumsal nitelikte bir değişmeden yanadırlar.”³³⁸ Birinci bölümde üzerinde durulan, istikrarsızlık döneminde gençlerin toplumu dönüştürme yönündeki davranışı, bu defa da Türk Ocağı örneğinde karşımıza çıkmaktadır.

1913'te Türk Ocağı reisliğine getirilen Hamdullah Suphi Tanrıöver'in ifadesiyle Ocağın amacı;

“Osmanlı imparatorluğu dâhilinde ne kadar unsur varsa derunî toplanmasını yapmış, kendisini sıyanet için ayrı bir yol tutmuş, hususi bir istikbale doğru gidiyordu. Tıbbiye'nin gençleri, Mülkiye'nin gençleri, Mühendis Mektebi'nin gençleri, ordumuzun bir takım genç zabitleri ile baytarları birleşerek ilk Türk Ocağı'nı tesis ettiler. Onun en büyük düşmanı hilafet ve saltanat müessesesi idi. Çünkü saray ve hanedan hala bütün unsurlarının bir Osmanlılık akidesi içinde birleşecekleri zannettiren ümidini terk etmemişti. Umuyordu ki, asırların mirası olan imparatorluk müessesesi her tarafta görülen ayrılma hareketlerine rağmen kendini kurtarmak, birliğini muhafaza etmek çaresini bulacaktı. Türk Ocağı, cami ve medrese kininin vaiz ve telkinlerinden bir gün uzak bırakılmadı. Onun aleyhinde bütün din medreseleri daima tehlikeli, küfür ve bid'at istinadı yaptı. Türk kalem adamlarının bir kaç müstesna olmak üzere ekseriyeti Türk mazisinde milliyetperverliğe istinat noktası olabilecek hiçbir şey yoktur, diyorlar ve emir ile vücuda geldiğini iddia ettikleri bu sun'i cereyanın yaşayamayacağını söylüyorlardı”³³⁹

³³⁶ Füsun Üstel, “Türk Ocakları”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 – Milliyetçilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 263-264.

³³⁷ Türk Ocağı Esas Nizamı Madde 2: “Ocağın maksadı Türklerin harsi birliğine ve medeni kemaline çalışmaktır.” Tunaya, **a.g.e.**, 1988, s. 439.

³³⁸ Tunaya, **a.g.e.**, s. 433.

³³⁹ Hamdullah Suphi, “Türk Ocağı'nın Tarihçesi ve İftiralar Karşı Cevaplarımız”, **Türk Yurdu**, Cilt: 5-25, Sayı: 36-230, Aralık 1930'dan aktaran Eren Akçiçek ve Mehmet Karayaman, **Atatürk'ün Türk Ocakları'nı Ziyareti ve Yaptığı Konuşmalar**, İzmir, y.y, 2007, s. 13.

1912'den 1923'e kadar geçen dönemde savaş koşulları dolayısıyla dernek faaliyetlerine ara verilmiştir. Ancak 1923'ten sonra hızla örgütlenmeye başlanmış ve kısa sürede Anadolu'nun pek çok bölgesinde şubeler açılmıştır. 1931 yılında CHP çatısı altına alınmış, 1949 yılında da yeniden faaliyete başlamıştır. Ancak Türk Ocağı'nın 1912'den sonraki deneyimleri gençlik hareketinin dışında olsa da gençlerin bir teşkilat altında toplandığı paramiliter deneyime önderlik etmesi açısından oldukça önemlidir.

2.4. Savunmada Gençlik: İmparatorluk Dönemi Paramiliter Gençlik Örgütlenmesi

Savaş, çeşitli insan topluluklarının, devletlerin, birbirlerine karşı azımsanmayacak sıklıkta kullandıkları bir dış politika aracıdır. Özellikle 20. yüzyılla birlikte savaş, silahlı kuvvetlerin yanında, diğer bütün unsurların içerisine dâhil olduğu bir çatışmaya dönüşmüştür. “Topyekûn savaş” kavramı da, bu bağlamda, askeri terminolojideki yerini almıştır. “Topyekûn savaş”, savaş esnasında sadece askeri kuvvetlerin değil, halkın maddi ve manevi güçlerinin tümüyle harekete geçirilmesidir. 20. yüzyıl savaşlarında artık sivil-asker ayrımı ortadan tamamen kalkmış ve kitleler kendilerini savaşın içerisinde bulmuşlardır. Bu noktada Balkan Savaşları, Milli Mücadele/Kurtuluş Savaşı, I. ve II. Dünya Savaşı gibi topyekûn savaşlarda, vatan savunmasında savaşkan güç olarak gençlik sürekli ön plana çıkarılmıştır. Bu başlık altında, vatan savunmasında gençlik beklentisinin ne olduğu çözümlenmeye çalışılacaktır. Bunun için öncelikle, Osmanlı paramiliter derneklerinin hangi ihtiyaca karşılık olarak oluşturulduğunun açıklaması gerekmektedir. Çünkü asker olmayan gençlerin askerlik talimleri doğrultusunda eğitilmesi ilk defa bu kurumlarda karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu son dönemi paramiliter gençlik örgütlerinin en önemli hedefi, gençleri bedenlen güçlendirmek değil, askerliğe ısındırmaktır. Bu nedenle Batı tarzı izcilik örgütü biçiminde teşkilatlanmak istenilmiş ancak sonuca ulaşamamıştır. Dolayısıyla doğrudan askerlik eğitimi ile bu açık kapatılmak istenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda II. Mahmut ile başlamış askeri yenilenme arayışları, II. Abdülhamid dönemi özellikle Moltke'nin etkisiyle farklı bir boyuta taşınmıştır. Bu doğrultuda Osmanlı İmparatorluğu son dönemi ile erken Cumhuriyet dönemi asker yetiştirme meselesi arasında önemli paralellikler bulunmaktadır. Bunun da en önemli sebebi Prusya etkisidir. II. Abdülhamid dönemi, Osmanlı ordusu yeniden yapılandırılırken özellikle Prusyalı subaylardan faydalanılmıştır. 1883'te ordu müfettişi olarak atanan Colman von der Goltz, Alman uzmanlar içerisinde en etkili olanıdır. Zorunlu askerlik destekçisi Goltz, “gençliğin elde silah vatan vazifesine alıştırılması fikri”ni savunmaktadır.³⁴⁰ Bunun yanında Harbiye'den eğitim almak üzere Prusya'ya gönderilen öğrenciler, Alman askeri düşüncesini de beraberlerinde getirmişlerdir. Ancak İlber Ortaylı'ya göre Almanların Kant, Schelling, Hegel, Feurbach ve Marx'la gelişen klasik felsefesi, edebiyatı, tekniği ve doğa bilimlerinden etkilenilmemiştir.³⁴¹ Bunun yerine “tüm milleti silah altında tutmayı amaçlayan” Alman militarizmine hayranlık gelişmiştir. Böylelikle savunmada Alman tarzı ile yetiştirilme işi, popüler bir hal almıştır. Hatta Goltz Paşa, *Milleti Müsellaha (Volk in Waffen-* 1883) adlı eserinden dolayı, Cumhuriyet döneminde de etkisini sürdürmektedir.³⁴² Ayrıca Goltz Paşa'nın asker olmayan Alman gençlerinin vatan savunması ile de ilgilenip, 1911'de pek çok gençlik örgütünü Almanya birliği altında toplaması dikkat çekicidir.³⁴³ Cumhuriyet'in kurucu kadrolarının önemli bir kesiminin askeri okullarda yetiştiği düşünülürse, Goltz'un etkisinin erken dönemde devam ettiği görülmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında okullarda askerlik eğitimi verilmesi de bunu ortaya koyar niteliktedir.

Savunmada gençlik beklentisi, Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk olarak Balkan Savaşları dolayısıyla açıkça okunabilmektedir. Dönemin yazılı eserlerinden, milliyetçilik vurgulu askeri eğitimin yükselişe geçtiği dikkat çekmektedir. Artık vatandan kasıt Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş coğrafyası ve onun bütün unsurları

³⁴⁰ Hasan Ünder, “Goltz, Milleti Müsellaha ve Kemalizmdeki Spartan Öğeler”, **Tarih ve Toplum**, Cilt 35, Sayı 206, Şubat 2001, s. 48.

³⁴¹ İlber Ortaylı, **İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1981, s. 50.

³⁴² Hasan Ünder, **a.g.m.**, s. 45-47.

³⁴³ Hasan Ünder, **a.g.m.**, s. 51.

değil, doğrudan etnik olarak Türkler ve yaklaşık olarak şimdiki Türkiye topraklarıdır. Ayrıca Balkan Savaşları karmaşası, hemen ardından gelen I. Dünya Savaşı gençlerin askerden önce askere yönelik eğitim faaliyetleri ile şekillendirilmeleri gereğini ortaya çıkarmıştır. Artık milli bilinç etrafında eğitilecek gençler, paramiliter örgütler altında toplanıp izcilik faaliyetleriyle askerliğe ısındırılacaktır. İttihat ve Terakki'nin iktidar yıllarına rastlayan bu türden faaliyetler ile iki savaş arası Cumhuriyet dönemi, eğitimin militarist amaçla kullanılması açısından paralellikler içermektedir. Birinci bölümde üzerinde durulduğu üzere eğitim, yine kitleleri milliyetçilik boyutuyla mobilize etme aracı olarak kullanılmaktadır.

II. Meşrutiyet'te İTC'nin yan kuruluşu görünümündeki dernekler, İttihatçıların ordu içindeki örgütlenişini kolaylaştırmıştır. Derneklerin teşkilatlanmasında, Boer Savaşı sonrası İngiltere'de Baden-Powel tarafından kurulan izcilik teşkilatının izlerine rastlanılmaktadır. İlk defa İngiltere'de kullanılan gençlerin askerliğe yönelik beden eğitimi, Osmanlı paramiliter derneklerine önemli ipuçları vermiştir.³⁴⁴ İmparatorluk daha doğrusu İTC yönetimi, paramiliter dernekleri, gençleri sürekli seferberlik psikolojisi içinde tutmak için aktif bir biçimde kullanılmıştır. Balkan Savaşları öncesi başlayan “militarist beden eğitimi” anlayışı ve izcilik/keşşaflık uygulamaları, “savaş seferberliğinin aciliyeti”yle paramiliter boyut kazanmıştır. Dernekler, devlet-merkezli değerlendirmelerin boş bıraktığı alanı kaplayarak, savaşa yönelik toplumsal hareketlilikte -bu hareketlilik her zaman iktidar anlayışıyla örtüşmese de- anahtar rol üstlenmişlerdir.³⁴⁵ II. Meşrutiyeti takiben Türk Gücü, Osmanlı Güç ve Genç Dernekleri gibi örgütlenmeler, “gürbüz” Türk gençliğinin Avrupa örnekleri doğrultusunda Anadolu halkını silkeleyip uyandırması ve halk ile aydınlar arası mesafeyi kapatması beklenilmektedir. Bu paramiliter örgütlenmeler, II. Meşrutiyet ile yükselişe geçen Türkçülük hareketinin toplumsal boyutunu simgelemektedir. Her biri farklı tonlarda askere alınmadan önce askerlik bilgilerinin öğrenildiği kurumlardır.³⁴⁶

³⁴⁴ Zafer Toprak, “İttihat ve Terakki'nin Paramiliter Gençlik Örgütleri”, **B.Ü. Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt VII, 1979, s. 95.

³⁴⁵ Mehmet Beşikçi, “Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nda Paramiliter Dernekler”, **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar**, Sayı 8, Bahar 2009, s. 91.

³⁴⁶ Toprak, **a.g.e.**, 2013, s. 199.

2.4.1. Türk Gücü

Türk Ocağı, nizamnamesi nedeniyle 20 yaş ve üzeri gençleri üye olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla erken yaş gençliğini kapsamamaktadır. 20 yaş altının teşkilatlandırılması amacıyla, Türk Gücü 14 Mart 1913'te kurulmuştur. Tüzüğe göre Dernek, “milletine candan bağlı” her gence açıktır ve 15 yaşından aşağı olmamak şartıyla 20 yaşına kadar olan bütün gençleri üye olmaya davet etmektedir.³⁴⁷ Ziya Gökalp'ın Dernek için Atilla marşını yazması, İttihat ve Terakki ile Türk Gücü arasında bağlantı olduğu şüphesi uyandırmaktadır. Tunaya'ya göre Türk Gücü Derneği, İttihat ve Terakki'nin gençlik örgütü olarak planlanmıştır.³⁴⁸ Zafer Toprak da aynı doğrultuda Türk Gücü Cemiyeti'nin İttihatçı çevrelerden destek aldığını belirtmektedir.³⁴⁹ Türk Gücü, Osmanlı son döneminde hem gençlerin izcilik öncesi eğitim faaliyetleri ile örgütlü hareket kabiliyetlerini arttırmakta, sağlık örgütü olarak koruyucu hekimlik ve çevre sorunları üzerine çalışmakta hem de adından da anlaşılacağı üzere milli kimlik inşası işlevi yürütmektedir. Bu boyutuyla, Cumhuriyet dönemi gençlik teşkilatlarının bir adım önüne geçtiği dahi söylenebilir. Çünkü üçüncü bölümde üzerinde durulacağı üzere Cumhuriyet dönemi en fazla yakınılan konu gençlerin bir teşkilat altında toplanamamasıdır.

Dernek, Balkan Savaşları sonucu alınan yenilgi dolayısıyla gençlerin bedenleniş gelişmelerini öncelikli hedefi olarak ortaya koymaktadır. Savaşta Bulgar ordusunun başarısı Sokol teşkilatına dayandırıldığından, ona benzer biçimde örgütlenmiştir. Buna göre, Sosyal Darwinist bir refleksle gençlerin hayatta kalmalarının yolu fiziken güçlü olmalarında aranmaktadır. Zaten Derneğin parolası, “Türk'ün gücü her şeye yeter!”dir. Bunun için gençler beden terbiyesi ve izcilikle şekillendirilmeli ve “millet-i müsellaha”ya dönüştürülmelidir.³⁵⁰

“Merkezi İstanbul'da olmak üzere Türk Gücü adıyla ve Türk'ün Gücü Herşeye Yeter şiarıyla bir terbiye-i bedeniyye ve hıfzıssıhha cemiyeti kurulmuştur. Terbiye-i bedeniyyeden maksat Türklerin ahval-i sıhhiyelerini ıslah ve teşekkülâtı

³⁴⁷ **Türk Yurdu**, Yıl 2, Cilt 3, Sayı 11, 7 Mart 1329 (20 Mart 1913), Ankara, 1999, s. 342. Aktaran Eren Akçiçek ve Mehmet Karayaman, **a.g.e.**, s. 13.

³⁴⁸ Tunaya, **a.g.e.**, 1988, s. 458-459.

³⁴⁹ Toprak, **a.g.m.**, 1979, s. 96.

³⁵⁰ Sanem Yamak Ateş, **Asker Evlatlar Yetiştirmek**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s. 216-217.

bedeniyyelerini takviye ve tekâmül ettirerek milleti maişet-i hâzırının icap ettirdiği ve her türlü mesai ve mübarezata mütehammil ve çevik ve çâlâk kılmaktır. Bunun için makul ve fenni jimnastik ve sporların vâsi mikyasta memlekette neşir ve tamimine çalışılacaktır. Kılavuzluk usulüyle gençler askerliğe hazırlanacaktır. Ve terbiye-i askeriye ile millet yine o silahşör ve o cendi millet haline getirilecektir.” (Türk Gücü’nün Umumi Nizamı Madde: 1)³⁵¹

Dernek, her ne kadar izciliğe benzer faaliyet programı içerisinde olsa da örgütün kurulmasında kendini birincil sorumlu olarak görmemektedir. İzci teşkilatı işinin Maarif ve Harbiye Nezareti tarafından üstlenilmesini, kendisinin ise ancak teşkilat açısından yararlı olabilecek kişiler yetiştirmeyi üstlendiğini belirtmektedir.³⁵² 1914 yılında Enver Paşa, derneği toplumda daha fazla yaygınlaştırmak için Harbiye Nezaretine bağlamıştır. Osmanlı Güç Dernekleri nizamname ve talimatına göre Güç Dernekleri, Harbiye Nezareti “tasdik ve himayesi ile kurulmuştur.”³⁵³ Derneğin amacı Osmanlı Güç Dernekleri Nizamnamesi’nin birinci maddesine göre;

“Genç evlad-ı memleketi maddeten ve manen vatan müdafaasına hazırlamak ve ölünceye kadar kavi ve sağlam bir vatanperver hasletini muhafaza etmesini temin etmek maksadıyla bervech-i ati Güç Dernekleri teşkil olunur.”³⁵⁴

Türk Gücü Derneği, izcilik teşkilatının yapılanmasında kendisine izciliğin anayurdu İngiltere yerine Almanya’yı örnek almıştır.³⁵⁵ Bunda I. Dünya Savaşı’na giden süreçte uluslararası denge doğrultusunda İmparatorluğun aldığı pozisyon etkilidir.

2.4.2. Osmanlı Güç Dernekleri

İmparatorluk geçmişinde yukarıda açıklandığı üzere Türk Gücü deneyimi oldukça önemlidir. 1915 yılına kadar faaliyet gösteren dernek, bünyesinde izci şubeleri açsa da Harbiye Nezareti’nin bu konuya öncülük etmesi yönünde telkinlerde bulunmuştur. 1914 yılına gelindiğinde, doğrudan Harbiye Nazırı Enver Paşa’nın girişimiyle İttihat ve Terakki tarafından Osmanlı Güç Dernekleri kurulmuştur. Dernek Nizamnamesine göre, hem resmi ya da özel bütün okul ve okul dışı gençlik *Genç* ve *Dinç* adı altında

³⁵¹ Tunaya, **a.g.e.**, 1988, s. 462.

³⁵² Sanem Yamak Ateş, **a.g.e.**, s. 224.

³⁵³ Beşikçi, **a.g.m.**, s. 57.

³⁵⁴ Tunaya, **a.g.e.**, 1988, s. 465.

³⁵⁵ Zafer Toprak, “II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi – Cilt 2**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s. 531-532.

dernek çatısında birleştirilmektedir.³⁵⁶ I. Dünya Savaşı'nın emarelerinin belirginleştiği bu dönemde savaşkan gençlerin bir örgüt altında toplanması oldukça önemli görülmektedir. Zaten Dernek Nizamnamesi'nin birinci maddesinde bu amaç açıkça belirtilmiştir:

“Genç evlad-ı memleketi maddeten ve manen vatan müdafaasına hazırlamak ve ölünceye kadar kavi ve sağlam bir vatanperver hasletini muhafaza etmesini temin etmek maksadıyla bervech-i ati Güç Dernekleri teşkil olunur.”³⁵⁷

İttihat ve Terakki'nin yönetimi eline aldığı 1914 yılında Harbiye Nazırı Enver Paşa, ordudaki yenileşme hareketleri çerçevesinde askere alınması muhtemel gençlerin temel eğitimiyle ilgili olarak, Belçika İzci Teşkilatı'nın örgütleyicisi ve Uluslararası İzci Reisi İngiliz Harold Parfitt'in İstanbul'a davet edilmesini sağlamıştır. Parfitt'in İstanbul'a gelişi³⁵⁸, Türkiye izcilik tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.³⁵⁹ Parfitt İstanbul'a gelmeden bir gün önceki *İkdam* gazetesindeki yazıyla, hem kamuoyuna bilgi verilmiş hem de o zamana kadar kullanılan “keşşaf” sözcüğü yerine batıdaki kullanımına uygun olarak “izci” kelimesinin kullanılması gerektiği belirtilmektedir. 9 Nisan 1914'te *Tanin* gazetesi de İngiltere, İsveç, Fransa, Belçika, Hollanda, Almanya, Rusya ve Yunanistan örnekleri üzerinden, izci teşkilatının askeri anlamda ne kadar önemli olduğunu altını çizmektedir.³⁶⁰

Parfitt, İstanbul'da liselerin beden eğitimi öğretmenleri ve Muallim Mektebi öğrencilerine kurslar düzenleyerek izcilikle ilgili deneyimlerini paylaşmıştır. 9 Nisan 1914'te Enver Paşa başbuğluğa, Parfitt'te “Kalgay” unvanıyla onun yardımcılığına getirilmiştir. Dernekler, medrese ve resmi okullarda zorunlu, cemaat ve özel okullarda ise gönüllü olarak kurulmaya devam etmiştir. Okullarda zorunlu olarak kurulan Mektep Gücü Dernekleri ile Osmanlı Gücü Derneği gönüllü derneklerden

³⁵⁶ Tunaya, **a.g.e.**, 1988, s. 459.

³⁵⁷ Tunaya, **a.g.e.**, 1988, s. 465.

³⁵⁸ Parfitt'in Türkiye'ye tam olarak ne zaman geldiği konusu oldukça tartışmalıdır. Ancak Gökhan Uzgören'in, *Türk İzcilik Tarihi* adlı kitabına göre 22 Haziran 1912'de Türkiye'ye gelerek “İzci Ocağı”nı kurdurduğunu söylemektedir. Fakat Taşkesenlioğlu'na göre eğer Parfitt'in çalışmalarına dayalı belgeler referans alınırsa, geliş tarihi olarak 1914 yılı akla daha yakın görünmektedir.

³⁵⁹ M. Yasin Taşkesenlioğlu, “Türkiye’de İzcilik Teşkilatının Kuruluşu”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 5, Sayı 10, Güz 2009, s. 106-107.

³⁶⁰ Sanem Yamak Ateş, **a.g.e.**, s. 263-266.

bazı ayrıcalıklara sahiptirler. Öncelikle bu dernekler, eğitim sırasında silah ve cephane kullanmakta ve malzemeler doğrudan Harbiye Nezareti tarafından sağlanmaktadır. Dernekler ordunun talim arazilerini eğitim için kullanılmakta, ordunun subay, astsubay ve neferleri de dernek üyelerinin eğitiminde hizmet vermektedirler.³⁶¹ Ancak derneğin ömrü kısa olmuş ve yerini Genç Dernekleri'ne bırakmıştır.

2.4.3. Genç Dernekleri

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girmesiyle izcilik yeni bir boyut kazanmıştır. Bu defa izcilik eğitiminde Alman etkisi göze çarpmaktadır. Askeri eğitimde tercih edilen Von Der Goltz Paşa'nın gençlerin askere alınmadan önce eğitimine yönelik önerisi ile Ocak 1916'da Alman Von Hoff İstanbul'a davet edilmiştir.³⁶² Von Hoff'un önerisiyle Osmanlı Genç Dernekleri'nin yerine kurulan Genç Dernekleri de milis örgütü olarak kurulmuştur. Gençlik, bu girişimle fiili olarak silah altına alınmıştır. Genç Dernekleri genel müfettişi Von Hoff olurken, Mekatib-i Umumiye (tüm okullar) genç Dernekleri Müfettişçiliğine Selim Sırrı (Tarcan) getirilmiştir.³⁶³ Selim Sırrı (Tarcan) ise Almanya'nın Turnen jimnastiği usulünce bir paramiliter dernek öngörmektedir. Tarcan tarafından 'Alman disiplini' etrafında şekillenmiş gençlik, takdir edilmekte ve örnek gösterilmektedir.³⁶⁴

Gençler Müslüman olsun veya olmasın derneğe üye olmak zorundadır. Ayrıca, 12-17 yaş arası Gürbüz Derneği, 17 yaş ve yukarısı Dinç Derneği olarak kategorize edilmekte ve farklı eğitim almaktadır. Yöneticiler asker ya da sivil olabilmektedir.³⁶⁵ Derneğin amacı Enver Paşa'nın ifadeleriyle:

“Gençleri yetiştirmek için: Kahraman askerlerimiz saltanat-ı sen'iye'nin payitahtını tehdit eden düşmanları tard ve tenkil ettiler: el'an da hudutlarımızı büyük bir

³⁶¹ Kabacalı, **a.g.e.**, s. 54-55.

³⁶² Sadık Sarısan, “Birinci Dünya Savaşı Sırasında İhtiyat Kuvveti Olarak Kurulan Osmanlı Genç Dernekleri”, **OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**, sayı 11, 2000, s. 443-444.

³⁶³ Kabacalı, **a.g.e.**, s. 55.

³⁶⁴ Cora, **a.g.m.**, s. 48.

³⁶⁵ Tunaya, **a.g.e.**, 1988, s. 460.

cesaretle muhafaza ederek düşmanı bir adım bile ileri atmaya bırakmıyorlar. Fakat zaferleri temin etmek yalnız silahla, boğuşmakla değil belki memleketin gençlerini halde ve istikbalde muzaffer olabilecek bir surette her türlü meşakkate mütehammil, cesur, şeci ve seciyeli olarak yetiştirmekle kabildir. Bu maksada erişebilmek için milletin her ferdi bu hususta yardımı kendisine bir vazife bilmeli ve memalik-i Osmaniye’de buluna bitin gençler kanun-ı mahsus mucibince Genç Derneklerine intisaba müsaraat eylemelidir... O halde biz gençleri vatana ve muazzam Osmanlı milletine mes’ud bir istikbal temin etmek için Genç Derneklerinde faziletkâr ve memlekete müfid gençler olarak yetiştirmeliyiz.”³⁶⁶

Genç Dernekleri’nde askeri vurgu, seleflerinden daha belirgin biçimde göze çarpmaktadır. Askere gidinceye kadar bütün gençler yaşlarına göre Gürbüz ya da Dinç Derneklerine üye olmak zorundadır. Belirli yaşa gelen “yükümlüler” sorumluluklarını yerine getirmeleri için köy ve kasaba muhtarlarınca mıntika jandarma komutanlığına bildirilmektedir. Onlarda listeyi, bağlı oldukları kolordu komutanlığı ya da askerlik şubesi başkanlığına vermektedir. Gürbüz Dernekleri’ni yaşları daha küçük olduğundan dolayı öğretmenler ve rehberler, Dinç Derneklerini ise subay ve astsubaylar yönetmektedir. Her iki derneğinde kendine özgü üniformaları vardır. Genç derneklerine alınanlara temel askerlik bilgileri ışığında, jimnastik, yürüyüş, piyade talimi, avcılık, nişan alma gibi eğitimler verilmektedir. 1916’da kurulan dernek, 1917 ortalarına kadar vilayetler (951 dernek) yanında müstakil sancaklarda da (355 dernek) örgütlenmiştir. I. Dünya Savaşı sonrası bu türden dernekler İttihat ve Terakki ile birlikte ortadan kalkmıştır.³⁶⁷ Ancak Osmanlı İmparatorluğu paramiliter dernekler deneyimi, Kurtuluş Savaşı esnasında fikren inşası savaşa kanalize edilmiş gençliğin politik kaygılarla örgütlenmesini kolaylaştırıcı bir etki yaratmıştır.

2.5. Kurtuluş Savaşı Sırasında Gençliğin Görünümü

19. yüzyılın değerlerine göre askerlik toplumda ayrıcalıklı bir sınıfı temsil etmektedir. Oysa savaşların topyekûnlaşmasıyla askerliğin kitleleşmesi, Türkiye özelinde Millet-i Müsellaha’nın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Milli Mücadele’ye gelindiğinde ise yönetici kadrolarda dahi bu etki izlenebilmektedir. “Harbiye”liler

³⁶⁶ Tunaya, a.g.e., 1988, s. 470-472.

³⁶⁷ Kabacalı, a.g.e., s. 55-56.

kuşağı, subay olan orta ve aşağı-orta sınıf gençlerden oluşmaktadır. Örneğin, Mustafa Kemal, sıradan bir devlet memuru çocuğudur. Fevzi Çakmak'ın babası, albaylığa kadar yükselmiş bir subayken, İnönü'nün babası Reşid Efendi, küçük bir adliye memurudur. Refet Paşa ve Fethi Okyar, Osmanlı tipi bir aristokrasiye dâhil değildir. Cafer Tayyar, bir yüzbaşı çocuğudur. İçlerinden “seçkin” sınıf içinde sayılabilecekler; babaları general olan, Ali Fuat, Kazım Karabekir, Rauf Orbay ve babası müşir olan Nureddin (Sakallı) Paşa'dır.³⁶⁸ Jön Türkler anlatılırken Şerif Mardin, “İstanbul beyzade takımı” ile “taşralı” ayrımının sonuçta İttihat ve Terakki'nin çekirdeğini oluşturduğuna dikkat çekmekteydi. Burada da “alaylı”, “mektepli” ayrımı neticesinde mekteplilerin kendilerini, imparatorluktan öte sorumlu hissedip, sonuçta Milli Mücadele'ye dönüşen savaşımın önderliğini ellerine almalarına yol açacaktır.

Bu anlamda Milli Mücadele, sadece işgal altındaki toprakları kurtarmak için yapılmamıştır. Bunun yanında mücadeleyi yürüten sınıfın sosyal temeli doğrultusunda, “halk egemenliği” söylemi üzerinde yeni bir siyasi yapılanmaya gidilmiştir. Savaşın “milli” olarak tanımlanması da bunu ortaya koymaktadır. Ulusçuluk rüzgârı Türkiye topraklarında benzer sonuçlar vermiş ve mücadele Balkan Savaşları'ndan sonra milliyetçiliğin daha da vurgulu yaşanmasını sağlamıştır. Girişilen mücadelenin meşruluğu da, bu söyleme dayandırılmıştır. Nitekim Mustafa Kemal, meşru bir hükümetin ulusa dayanmasının zorunluluğunu çeşitli vesilelerle vurgulamıştır. 24 Nisan 1920'de Meclis başkanı seçildiğinde yaptığı teşekkür konuşmasında şunları söylemiştir:

“...gerek hayat-ı askeriye gerek hayat-ı siyasimin bütün edvar (devirler) ve safahatını işgal eden mücadelatımda (savaşlarımda) daima düstur-u hareketim (eylem ilkem) irade-i milliyeye isnad ederek (ulusal iradeye dayanarak) milletin ve vatanın muhtaç olduğu gayelere yürümek olmuştur...”³⁶⁹

Mustafa Kemal'in yukarıdaki sözleri, Milli Mücadele'nin kendine has niteliğini de gözler önüne sermektedir. “Ulusal irade” vurgusu, bir iç egemenlik savaşımına da

³⁶⁸ Murat Belge, **Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011, s. 578.

³⁶⁹ Toktamış Ateş, **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 19

işaret etmektedir. Padişah otoritesine karşı, “halk egemenliği” söylemi gündemdedir. Bu bağlamda Milli Mücadele, “Kurtuluş”un yanında bir “Kuruluş” sürecini de simgelemektedir. Ayrıca, “halk iradesinin” altının çizilmesi, verilen mücadeleyi topyekûn bir niteliğe de büründürmektedir. *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin 10 Ocak 1920 tarihli başyazısı da bu noktada ilgi çekmektedir. Yazıda, gazetenin mesleğinin “milletin hâkimiyetini müdafaa” olduğu, “her milletin inkılâbını, hâkimiyetini geri almak için yaptığı gibi, bizde de hedef milletin hakimiyeti”dir denilmektedir.³⁷⁰ Gazetenin imzasız çıkan başyazılarının, Mustafa Kemal’e ait olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla mücadelenin gelişim evreleri konusunda halkı bilgilendirmek vesilesiyle çıkarılan gazetede bu türden yazıların bulunması, halkta belli yönde bir bilinç uyandırma arzusuna işaret etmektedir.³⁷¹ Savaş basını, her yönüyle halkı mobilize etme ve Cumhuriyet’te giden süreçte zihin inşasını etkili bir aktörü olarak kullanılmaktadır. Zaten Kurtuluş Savaşı’nın topyekûn niteliği de eldeki bütün koşulların seferber edilmesini gerektirmiştir. Bülent Tanör’ün adlandırmasıyla Kurtuluş Savaşı, “kurtuluş ve kuruluş” sürecini içinde barındırmaktadır. Bir başka ifadeyle savaş, yeni bir siyasi rejimin kurulmasına aracılık etmiştir. Dolayısıyla sürecin kendine has özellikleri dikkate alınmalıdır. Savaş esnasında yapılan “ulusal irade” vurgusu, bir iç egemenlik savaşımına da işaret etmektedir. Padişah otoritesine karşı, “halk egemenliği” söylemi gündemdedir.

³⁷⁰ “Hâkimiyet-i Milliye”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 10 Ocak 1920.

³⁷¹ Hadiye Bolluk (Hazırlayan), *Kurtuluş Savaşı’nın İdeolojisi*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2003, s. 8-9. Öte yandan Kurtuluş Savaşı, “bir ölüm-kalım savaşı”³⁷¹ olarak yorumlanmaktadır. Dönemin Meclis tartışmalarına ve çıkarılan yasalara bakıldığında, bu net bir şekilde görülmektedir. Örneğin Büyük Millet Meclisi 29 Nisan 1923’de, Hıyanet-i Vataniye yasasını çıkarmıştır. Yasaya göre, “Büyük Millet Meclisi’nin hedefi, “makam-ı muallâ’yı saltanat-ı ve memalik-i mahrusa-i şahaneyi yeddi ecanibden tahlis”dir. Bkz. Toktamış Ateş, *a.g.e.*, s. 121. Mücadele’nin topyekûn niteliğini gösteren bir diğer çarpıcı örnek, Meclis’e sunulan “Telkin ve Tedhiş” Kanunu tasarısıdır. Bu tasarının maddeleri arasında, “seferberlik emrine uymayanların mallarının alınacağı, evlerinin yakılacağı, ailesinin sürüleceği ve inat edenlerin yakalanınca idam edileceği” belirtilmiştir. Savaşın mali kaynakları da, topyekûn niteliğini açıkça göstermektedir. Maddi kaynakları içerisinde, yerel yardım ve bağışlar önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan yasal düzenlemelerle, mevcut kaynaklar tamamen savaş yönelimli kullanılmıştır. Örneğin, 1920 Bütçe Yasası’nda Milli Savuma Bakanlığı’na ayrılan miktar arttırılmıştır. 1920 bütçesinde askeri giderler, genel giderlerin %53’ünü oluşturmaktadır. Bunun yanında, 7 Ağustos 1921’de yayınlanan, Tekâlif-i Milliye Kanunu’nun çıkarılması da, Kurtuluş Savaşı’ndaki önemli bir kırılmadır. Tekâlif-i Milliye Emirleri ile halkın elindeki maddi imkânlar, askeri harcamalar için zorlanmıştır. Toktamış Ateş, “Milli Mücadelenin Mali Kaynakları”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi – Cilt 5*, İstanbul, 1985, ss. 1198–1199.

Hukuk Fakültesi'nin 1919 yılı mezuniyetinde konuşma yapan Hazım Atıf Efendi'nin, "hak ve adalet elbette zulme galip gelecek ve gelecek yine halkın olacaktır" sözleri, ulusal irade vurgulu milliyetçi bir hassasiyet dikkat çekmektedir. Tarık gazetesi yazısında Müslihittin Adil de, gençleri savunma noktasında göreve davet etmekte ve "vatan vazifesi her vazifenin üstündedir" demektedir.³⁷² 25 Ocak 1919 tarihli *İstikbal* gazetesinin "Müdafaa-i Hukuk İçin" başlıklı makalesinde, Türklerin mevcut durumda kendi güçleriyle kendi devletlerini kurtarmalarının gerekli olduğu belirtilmekte ve bu yönde teşkilatlanılarak bütün güçler göreve çağrılmaktadır: "... Mademki kavi, zayıf, galip, mağlup her milletin hukuku milliye ve örfiyesi aynı derecede mazharı hürmet olacaktır deniliyor o hal de biz de hukukumuzu ihkak ve devamızı isbata muktedir olabiliriz... Hayat ve mukadderat-ı milliyemiz, takdir edilmeli ki, en buhranlı ve hatırnak bir safhaya girmiştir... Türk oğlu Türk olan eşi benzeri olmayan memleketimizi sevgili Trabzon'unuzu da içetmek, Ermenistan hududu dâhiline sokmak istiyorlar... Bir vahdet-i efkâr-ı milliye göstermek, bir hareket-i medeniye izhar etmek lazımdır..."³⁷³ Mamhut Esat Bozkurt, 11 Temmuz 1921 *Anadolu'da Yenigün* yazısında; "Türk kılıcı şu saatte kadim aşinası olan tarihinin önünde büyük borcunu yerine getirmektedir. Denebilir ki, bin seneden beri Türk'ün silahı bugünkü kadar şuurlu, mefkûreli, milli bir yolda çekilmedi." sözleriyle bir taraftan vatanseverlik, diğer taraftan Türklüğün altını çizmektedir.³⁷⁴

Topyekûnlaşan bu savaşta gençlerin kendilerini ait hissettikleri kurum da değişiklik göstermektedir. İmparatorluk döneminde padişaha sadakatle tanımlanan kapıkulluk yerini milliyetçilik ideolojisine bırakmıştır.³⁷⁵ Zeki Sarıhan'ın ifadesiyle "Kurtuluş Savaşı yılları gençliğin ideolojisinde öne çıkan tema milliyetçiliktir." İttihat ve Terakki'nin Balkan Savaşları sonrası paramiliter örgütlerle giriştiği milliyetçi gençlik inşası, Kurtuluş Savaşı'nda hazır haldedir. Bu durum savaş sırasında yaşanan gençlik eylemlerinden açıkça anlaşılmaktadır. Her ne kadar paramiliter dernekler kendilerini

³⁷² *Tasviri Efkar* ve *Tarık* gazetelerinin 27 Ağustos 1919 tarihli yazılarından aktaran Sarıhan, **a.g.e.**, s. 28-29.

³⁷³ Faik Ahmet Barutçu, **Siyasi Hatıralar Milli Mücadeleden Demokrasiye**, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları, 2001, s. 34-36.

³⁷⁴ Mahmud Esad Bozkurt, **Türk İhtilali'nde Vatan Savunması**, Yayına Hazırlayan: Atatürk'ün Bütün Eserleri Çalışma Grubu, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2006, s. 54.

³⁷⁵ Belge, **a.g.e.**, 2011, s. 597.

siyaset dışı tarif etseler de, ideolojik eğitim doğası gereği politik konuları içermektedir. Kurtuluş Savaşı'nda da gençlerin; gönüllü olarak askere yazılması, cephe gerisi hizmetlere katılması, mitingler planlaması, yardım kampanyaları başlatması, Kuvay-ı Milliye'ye muhalif öğretim üyelerini boykot etmesi, konferans, gezi, spor organizasyonları, temsiller, kitaplık açma gibi faaliyetleri, toplantılar düzenleyerek barış anlaşmalarının özellikleri tartışması tümüyle milliyetçilik ideolojisi çerçevesinde mobilize olmuş bir gençliğe işaret etmektedir.³⁷⁶ Kurtuluş Savaşı'nda gençler; Darülfunun ve Mekatib-i Aliye Cemiyeti, Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti, İnebolu Gençler Mahfeli, Kastamonu Gençler Kulübü, Çankırı Gençler Mahfeli, Çerleş Gençler Mahfeli, Tosya Gençler Kulübü, Bolu Gençler Birliği, Konya Müslüman Gençler Derneği ve Gençler Birliği, Mersin Gençler Yurdu, Kozan Türk Gençliği Derneği/Kozan İslam Gençliği Derneği, Elazığ Gençlik Yurdu, Samsun Ayyıldız Spor Kulübü, Antalya Gençler Yurdu gibi teşkilatlar altında yaygın biçimde örgütlenmişlerdir. Bunun dışında İstanbul'da *Musavver Gençlik Vahdeti*, *Genç Yolcular*, *Genç Kadın*, Edirne'de *Ahali*, Elazı'nda *Satvet-i Milliye*, Sivas'ta *İrade-i Milliye*, Kastamonu'da *Açıksöz*, Trabzon'da *İstikbal*, Balıkesir'de *Doğrusöz* ve *Genç Kalemler* Kurtuluş Savaşı gençliğini temsil eden önde gelen basılı yayınlardır. Bunlar ya doğrudan gençler ya da önemli oranda genç temsilciler tarafından çıkarılmaktadır.³⁷⁷

Ceyhun Atıf Kansu, Kurtuluş Savaşı'nın gençlerin “düşünce, eylemde ve dünya görüşünde başkaldırının, diriliğin, yiğitliğin, yurdu ve halkı kurtarmaya yönelik devrimci atılımının” sayesinde kazanıldığını belirtmektedir. Kansu, “Ulusal kurtuluş savaşının çoban ateşini gençler yakarlar” diyerek, mücadeledeki başarının mimarları olarak gençleri gördüğünü açıkça belirtmektedir. Kansu içlerinde ünlü Askeri Tıbbiye Öğrencisi Hikmet'in de bulunduğu genç isimlerden örneklerle, Kurtuluş Savaşı'nı tümüyle gençlerin başarısına mal etmektedir. Örneğin, hareketin önde gelenlerinden hukukçu ve gazeteci Mustafa Necati 30, öğretmen Hasan Tahsin Recep 30, Cevat Dursunoğlu 27, *Albayrak* gazetesi kurucusu Süleyman Necati 30 yaşındadır. Hatta savaşa önderlik yapan Mustafa Kemal (38), Kazım Karabekir (37),

³⁷⁶ Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Gençliği**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2004, s. 15-16.

³⁷⁷ Sarıhan, **a.g.e.**, s. 70-108.

Ali Fuat Cebesoy (37), Rauf Bey (38) gibi isimler, 1908 Meşrutiyet devrinin birikimiyle 25 yaşlarında gençlik ateşini eyleme taşıdıklarından dolayı, hala genç devrimciler olarak tarif edilmektedir. Kuvay-ı Milliye'yi oluşturan çekirdeğin de gençler olduğunu belirtmektedir. Gerek milis kuvvetler içindeki köylüler, gerekse askeri birlikler içinden harekete katılanların önemli miktarının gençlerden oluştuğunu söylemektedir.³⁷⁸

Kurtuluş Savaşı'nın asker-milis kuvvetleriyle önemli bir halk hareketi olan Kuvay-ı Milliye, Kansu'nun da belirttiği üzere önemli oranda genci içinde barındırmaktadır. Ulusal kurtuluşu kapsayacak otorite boşluğu esnasında Ege'den başlayarak teşkilatlanmış milis kuvvet, gençlerin yerel direniş pratiğine yönlendirilmeleri noktasında dikkat çekmektedir. Samet Ağaoğlu dönemin yapısını Kurtuluş Savaşı'nın önemli silahlı kuvvetlerinden Kuvay-ı Milliye ile tanımlamaktadır. Ağaoğlu'na göre, "Kuvay-ı Milliye ruhu, yüksek bir olgunluk seviyesine gelmiş bir milletin, bu siyasi kudretini en azametli ve göz kamaştırıcı bir şekilde kullanmasından başka bir şey değildir."³⁷⁹ Alev Coşkun, Kuvay-ı Milliye'nin yabancı saldırılara karşı savunmada en güçlü yönünün, içlerinde genç teğmenlerinde bulunduğu gönüllü ve milislerden kurulu birliklerin dinamizmine dayandığını belirtmektedir.³⁸⁰ Miralay Mehmed Arif Bey Salihli bölgesindeki deneyiminden yola çıkarak, "Milletin ruhundan doğan galeyanın doğal bir ürünü olan bu milli savaşa manen ve madden katılmayı, her vicdan ve hamiyet sahibi, namus gereği kabul ediyordu. Kuvay-ı Milliye arasında çok genç çocuklar vardı." demektedir. Ancak Arif Bey hareketin genişliğini vurgulamak için gençler yanında yaşlılar ve kadınların varlığını da belirtmektedir.³⁸¹

Açıklamalar doğrultusunda Kurtuluş Savaşı'nda gençlerin, cephede ve cephe gerisinde aktif bir biçimde varlığı ortadadır. Burada gençliğin daha önceki

³⁷⁸ Türk Tarih Kurumu, **Atatürk ve Gençlik: Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1972, s. 35-50.

³⁷⁹ Samet Ağaoğlu, **Kuvayı Milliye Ruhu "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi"**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, s. 31.

³⁸⁰ Alev Coşkun, **Kuvayı Milliye'nin Kuruluşu**, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1997, s. 72.

³⁸¹ Miralay Mehmed Arif Bey, **Anadolu İnkılâbı (1919-1923)**, Yayına Hazırlayan: Bülent Demirbaş, İstanbul, ARBA, 1997, s. 23.

savaşlardaki görünürlülüğünden en önemli farkı, gönüllülükleridir. Her ne kadar koşullar zorunlu/gönüllü savunma görevini gerekli kılsa da inşada öne çıkarılan kendiliğinden askerliğe talepkar gençlerdir. Bu nedenle Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet dönemi siyasal elitlerinin gençlik inşasında oldukça etkilidir. Savaşkan ve kurucu güç olarak tanımlanan gençliğin savaş esnasında takındığı tavır, onun özne olarak üretilmesinin ana güdüleyicileridir. Dolayısıyla fiilen İmparatorluk döneminde “vatan, millet” gibi kavramlarla tanışan gençliğin politik inşasının bu yönüyle sürdürülmesi, birinci bölümde açıklandığı üzere eğitim ve askerlik gibi kurumlarla gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet döneminde önemli olan, kentli statüyle sınırlanmış gençliğin köylüleri de kapsayacak şekilde genişletilerek, sahip olması beklenen değerlerin belirlenmesidir.

2.6. İktidar ve Gençlik / İdeal ve Gerçeklik: Tek Parti Dönemi “On Yılda Onbeş Milyon Genç” Hedefi ve Gençlik Hareketleri

Cumhuriyetin erken dönemlerinde gençlik hareketleri ve gençlik beklentisi arasında önemli paralellikler bulunmaktadır. Bu dönem, genel olarak inşâ süreciyle geçtiği için gençlikte bu anlamda bir malzeme olarak değerlendirilmektedir. Foucault’cu bakış açısıyla Atatürk’ün gençlik tanımı da aslında inşayı açık bir biçimde gözler önüne sermektedir.

“Benim anladığım gençlik, Türk İnkılâbı’nın fikirlerini ve ideolojilerini benimseyip, gelecek nesillere aktarabilecek kimselerdir. Benim nazarımda yirmi yaşında bir yobaz ihtiyardır, yetmiş yaşındaki bir idealist de, ter-ü taze bir gençtir. İşte benim anladığım Türk genci.”³⁸²

Buradan anlaşıldığı üzere gençlik doğrudan biyolojik tanımına uygun olarak bir yaş aralığı olarak kabul edilmemekte, buna ilaveten içselleştirilmiş bir takım değerlerle donanmış olması beklenmektedir. Zaten inşada asıl mesele, gençlik kurgusunda temel ilkelerin belirlenmesidir. Erken dönem gençlik hareketlerinden de, Cumhuriyetin sınırlarını çizdiği bu ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmesi istenmektedir. Bu noktada ise Atatürk’ün *Gençliğe Hitabe*’si öne çıkmaktadır.

³⁸² İlker Alp, “Atatürk ve Türk Gençliği”, *Atatürkçü Düşünce El Kitabı I*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004, s. 247.

Gençliğe Hitabe, *Nutuk*'un sonunda "Türk Gençliğine Bıraktığım Emanet" başlığı altında yer almaktadır. Metnin çözümlemesi, başlı başına bir çalışma konusu olabilecek kadar veri ortaya koymaktadır. Ancak tez açısından değerlendirildiğinde, yukarıda sözü edilen "kuruluş" aşamasında "genç" cumhuriyetin yükümlülüğünü gençlerin taşımasının beklendiği anlaşılmaktadır. *Gençliğe Hitabe*'nin ilk cümlesinden de bu amaç açıkça izlenmektedir: "Ey Türk Gençliği! Birinci vazifen Türk istiklalini, Türk Cumhuriyetini ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir." Bu cümle aslında gençliğin "emanet edilen" değer olarak önemli görüldüğünü göstermektedir. Gençlik, ona verilen görevleri yerine getirdiği ölçüde özne olarak kabul edilen gençtir. Hatta Cumhuriyet'in onuncu yılında kullanılan "on yılda onbeş milyon genç yarattık her yaştan" ifadesi de böyle bir gençlik tanımıdır. Bu doğrultuda "genç" olarak kabul edilmenin yolu belli bir yaş aralığına dâhil olmak değildir. Asıl değer zihniyette genç olabilmektir. Kitleler "Genç Cumhuriyet"i değerlerini içselleştirebildikleri ölçüde gençtirler. Bu anlamıyla gençlik tanımı, yukarıda Mustafa Kemal'in benzetmesiyle örtüşmektedir. Gençliğin geniş anlamda tanımı, eski olan bütün değerlerden kopuşta bir yardımcı ya da müttefik arayışından kaynaklanmaktadır. Osmanlı son döneminde yükselişe geçen "gençlik hareketleri"yse, müttefik arayışına bir cevap niteliğindedir. Daha önce açıklandığı üzere Osmanlı son dönemi gençlik hareketleri, Batılı örnekleri doğrultusunda değişiklik talepleri sonucu bu adla anılmışlardır. Erken Cumhuriyet döneminde de kitlelerin bir taraftan yeni değerleri içselleştirerek "gençleşmesi" istenirken, diğer taraftan biyolojik tanıma uygun gençliğin fiilen çalışması beklenmektedir. Çünkü 1930'lu yılların gençliği, savaş yıllarında henüz çocuk olduklarından geçmiş değerlerin bilincinde değildir. *Tabula rasa* olarak kabul edilen bu gençlik, yeni ilkeleri kolaylıkla hazmetme kapasitesine sahiptir. Dolayısıyla gençlikten, yeni rejimi önce kendisinin, sonra onun vasıtasıyla çevresinin içselleştirilmesi yani, "muhafaza ve müdafaa etmesi" beklenmektedir. Böylelikle gençlik aracılığıyla kitlelerin gençleşmesi sağlanabilecektir.

Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamaları ise istenen hedefe ulaşıp ulaşılmadığı bakımından yapılan ilk değerlendirmeleri içermektedir.³⁸³ Bu nedenle kutlamalar oldukça önemlidir. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla, Türkiye'de sadece bir rejim değişikliği gerçekleştirilmemiştir. Daha ziyade bir kopuş yaşanmış ya da amaçlanmıştır. Bu yüzden, rejim değişikliği sonrası yaşanan devrim süreci istenen değişikliğin ilkeleri açısından değerlendirilmelidir. Cumhuriyetin Onuncu Yıl Kutlamaları'nda, "On Yılda Onbeş Milyon Genç Yarattık Her Yaştan" söylemi de buna işaret etmektedir. Fakat hedeflenen ile sonucun birbiriyle örtüşüp örtüşmediği önemli bir meseledir. 1933 yılı *Varlık, Ülkü, Çığır* gibi tezin de inceleme alanını içeren dergilerin genel değerlendirme yazıları bu konuda ciddi ipuçları vermektedir. Dergiler, nicel anlamda nüfus politikasıyla gelişme sağlansa da nitelik bakımından gençlik işlevinin istenen noktaya gelmediği konusunda birbirleriyle örtüşmektedir. "Her yaştan onbeş milyon genç" hedefi sayısal anlamda normallik tanımına uyarken, niteliksel özellikleri uymamaktadır. Foucault'cu bakış açısıyla iktidar standartlaşma kriterlerini belirlerken istatistiği normallik ölçütlerini ortaya koymak için kullanmaktadır. Böylece belirlenen hedeflerin ortalamasının ne olduğu anlaşılıp, aşırılıklar törpülenebilecektir. Sayısal anlamda artışın başarı kabul edilmesi de bu anlamda değerlendirilmelidir. Erken Cumhuriyet dönemi nüfus artırıcı çalışmalar, istatistiki anlamda normallik sınırlarına yaklaşırken, gençlerin niteliksel değerleri belirlenen kriterlerden oldukça uzaktır. Bu anlamda gençler, hala inkılâp değerlerini içselleştirememiş, 'kahvehanelerde vakit geçiren, alkol gibi hodbın alışkanlıklara tutulmuş, bedenine gereken özeni göstermeyen, cemiyet için kendini fedaya hazır hale gelmemiştir.' Dolayısıyla iktidar, Cumhuriyet'in onuncu yılıyla gençleri standart kriterlere uydurmak için Halkevleriyle başlayan bir dizi önlem almıştır.

³⁸³ Bu doğrultuda *Çığır, Ülkü* ve *Varlık* dergisi Ekim sayılarını, *Cumhuriyet* gazetesi de 29 Ekim gününün tamamını -ki bugüne özel olarak 64 sayfa çıkmıştır-, ve 30 Ekim gününün önemli kısmını Cumhuriyet'in ilk on yılında yapılanların değerlendirilmesine ayırmıştır. Yurt dışındaysa; *The Times* "Gazinin Önünde Hürmetle Eğilmek Lazımdır", *Daily Telegraph* "Şayanı Dikkat On Senenin Mucizeleri" ve "Mustafa Kemal'in Dehasıyla Yeniden Bir Doğuş", *Krasnaia Svesda* "Türk Milleti Zincire Vurulamaz" başlıklarıyla kutlamalar haberleştirilirken, *The Economist*, *Le Journal*, *Katimerini* ve *Atinaika Nea* gazeteleri, Türkiye'de on yılda yapılanları öven makalelere yer verilmiştir. Ayrıca Bulgaristan, Romanya ve Macaristan basınında da onuncu yıl kutlamalarına karşı yoğun bir ilgi gösterilerek yaşanan gelişmeleri övücü makaleler yazılmıştır. "Bayramımız ve Avrupa", **Cumhuriyet**, 30 Ekim 1933, Yasemin Doğaner, "Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamaları", **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl 5, Sayı 9, Şubat 2007, Genel Kurmay ATASE Başkanlığı, Ankara, 2007, s.137-138.

Çalışmaların başlangıcının Halkevleri gibi köylülerin ‘inkılâbın ilkelerine uydurulması’ hedefi, normallik sınırlarında en aşırı sapmanın “köylülük” olduğunu ortaya koymaktadır.

Köyün, idealize edilen kent yaşantısından uzaklığı Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları’ndan açıkça anlaşılmaktadır. Uzun hazırlık süreci sonucu hazırlanan kutlamalarda “Onuncu Cumhuriyet Bayramında Köylülere Konferans” başlığı altında bir program düzenlenerek, köylülerin “ülkelerinin şerefini yükseltmek” adına aklını çelmeye çalışanlara karşı “uyanık olmaları” gerektiği özellikle öğütlenmektedir. Bunlara karşılık ülkenin istikrarının, inkılâp değerlerinin yeni nesiller tarafından “müdafaa edilmesi”yle gerçekleşebileceğine inanılmaktadır.³⁸⁴ Bu doğrultuda Hıfzı Oğuz dönemi, “kafa devri”, bir “kültür savaşı” olarak adlandırmaktadır.³⁸⁵ *Ülkü* dergisinde de gençler Halkevleri’nde kültürel değerlerin arttırılarak yaygınlaştırılması için çalışmaya davet edilmektedir. Halkevleri “Türk gençlerinin öz evidir.” Oysa tüm çabalara rağmen Cumhuriyet değerleri köylerde henüz tam olarak benimsenmemiştir.³⁸⁶ Dönemin gençleriyle³⁸⁷ yapılan sözlü tarih çalışması olan *Cumhuriyet’te Çocuktular* adlı kitapta bu durum açıklanmaktadır. Törenlere, şehirli gençlik aktif biçimde katılırken köylüler katılmamakta ya da katıldıklarını hatırlayamamaktadır. Hatırlamamaları ise rejim değişikliğinin köy gençliği tarafından yeterince içselleştirilmediğini ortaya koymaktadır. Şehirli gençler ise Onuncu Yıl Marşı’nı halen ezbere okuyabilmekte, hatta marşın kendilerinde “Cumhuriyet’in bekçileri” olduğu hissini uyandığını samimi biçimde ifade etmektedirler.³⁸⁸ Bu da aslında milli bayramların vatandaş inşasında ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Aynı dönemde *Ülkü* dergisinin de milli bayramları milli birliği yaratma yolunda “en faydalı amiller” olarak değerlendirmesi rastlantı olmasa

³⁸⁴ Doğaner, **a.g.m.**, s.130.

³⁸⁵ Hıfzı Oğuz, “İnkılâp Kafa Devrinde”, **Çığır**, Sayı 8, 1933, s. 144.

³⁸⁶ Nebil, “Milli Şuur ve Halkevleri”, **Ülkü**, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933, s. 224.

³⁸⁷ Kitapta esas olarak Erken Cumhuriyet dönemi çocuk yaşantı ve algısını tartışılmalı da görüşülen kişilerin Onuncu Yıl Kutlamaları esnasında genç olarak kabul edilebileceklerini belirtmektedir.

³⁸⁸ Mine Göğüş Tan, Özlem Şahin, Mustafa Sever, Aksu Bora, **Cumhuriyet’te Çocuktular**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi, 2007, s. 85-86.

gerektir.³⁸⁹ Dolayısıyla bu denli detaylı planlanarak hazırlanan kutlamaların, milliyetçilik ya da dönemin yaygın kullanımıyla, “vatanseverlik” zihniyetinin inşasında oldukça önemli görüldüğü ortaya çıkmaktadır.

Varlık ve *Ülkü* dergisinin önemli yazarlarından Nusret Kemal, Cumhuriyet’in ilk on yılında önemli adımlar atıldığını kabul etmekle beraber yeterli görmemektedir. Geleceği daha iyi bir şekilde hazırlayabilmenin yolu ise eldeki neslin kabiliyetlerini yükseltilmeye bağlıdır. Cumhuriyet’in geleceği güvenceye almanın en önemli gündemi, “halkın seviyesini yükseltmek”tir. Kemal’e göre bunun için halk terbiye edilmeli ve “ırk ayıklanmalı”dır.³⁹⁰ İlk on yılda yapılanlar, “inkılâbı kuran neslin” eseridir. Bu süreçte iktisadi ve altyapı gelişmeleri yanında; laik eğitim sistemine geçilmiş, millilik ölçütünde Türklük değer kazanmış, Halkçılık çerçevesinde köylere kadar ulaşılmış, kadın ve erkek eşit kılınmış ve gelişme adına inkılâplar yapılmıştır.³⁹¹

“On yıllık Cumhuriyet rejiminde... mahsulün başlıca temayülleri; liselerin felsefe tedrisatını muasırlandırmak, üniversitenin ilk devre taleplerine manüeller temin etmek, terbiye faaliyetlerine şuur kazandırmak milli terbiyeyi araştırmak ve ileri memleketlerin orijinal terbiye, hareket ve teşebbüslerine temas ettirmek; tedris usullerini muasırlandırmak, çocuğu ilmi bir suretle tanımak, milliyet, terakki, fert, cemiyet ve devlet mefhumlarını tetkik etmek, büyük filozofların monografilerini yapmak, eflatunun diyaloglarını nakletmek, ana eserlerin dilimize çevrilmesine çalışmak, memleketin hususiyetini teşrih etmek, askerliğimizin ve şairlerimizin ruhiyatını denemeğe başlamak, felsefe dilini Osmanlıca ve medrese ağzından kurtarıp Türkçenin ahenk ve selikasına yaklaştırmak, ruhumuzun milli orijinallliğini aramak, felsefe alakasını bir cemiyet ile temerküz ve tekâsüf ettirmek ve bir yıllık ile bu temerküzün mesaisini neşretmek olduğu görülür.”³⁹²

İstanbul milletvekili Alaettin Cemil de yapılanları, “Cumhuriyet’in gençlere yaptığı hizmetler o kadar büyüktür ki; Cumhuriyet onlar için kurulmuştur denilmiş olsa mübalağa edilmemiş olur” ifadesiyle açıklamaktadır.³⁹³ Cumhuriyet, gençliğe bağımsız bir ülke vermenin yanında kurduğu okullarla eğitim imkânlarını

³⁸⁹ Nusret Kemal, “Milli Bayram ve Halk Terbiyesi”, *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s. 247, 250.

³⁹⁰ Nusret Kemal, “Cumhuriyetin On Yılı ve İlerisi”, *Varlık*, Sayı 8, 29 Ekim 1933, s. 114-115.

³⁹¹ Kazım Nami, “Cumhuriyet Terbiyesi”, *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s. 203-204.

³⁹² Mustafa Şekip, “Memlekette 10 Senelik Felsefe”, *Varlık*, Sayı 8, 29 Ekim 1933, s. 120.

³⁹³ Alaettin Cemil, “Cumhuriyet En Ziyade Gençlik İçin Çalıştı”, *Cumhuriyet*, 13 Aralık 1933.

genişletmiştir. İstanbul Üniversitesi bunun en güzel kanıtıdır. Türk milletinin yaptığı bu fedakârlığa Türk gençliğinin çok çalışarak karşılık vermesi gerekmektedir.³⁹⁴ İstanbul Üniversitesi Rektörü Neşet Emin (İrdelp) de gençliği, “varlıklarının en önemli sebebi” olan Cumhuriyet ve ilkelerini koruma ve yayma görevine davet etmektedir.³⁹⁵ İsmet İnönü, “bu memleketin her işini en yükseğinden en küçüğüne kadar yapacak olan sizsiniz” diyerek, geline süreçte gençlerden fedakârca çalışmalarını istemektedir.³⁹⁶ Cumhuriyet Bayramı için hazırladığı konuşmasındaysa, “Türkiye’yi dilediğimiz gibi kurmak, ancak ülkü yolunda yılmaz yolcular bulmak ile kabil olacaktır” derken, gençleri halkın bilgi düzeyini bütün alanlarda arttırma konusunda asıl sorumlu olarak gördüğünü belirtmektedir.³⁹⁷ Eğitim Bakanı Hikmet Bey, onlar için yapılanlara karşılık gençlerden “insaniyetle Türklük için çalışmalarını” istemektedir.³⁹⁸ Mustafa Kemal’in kutlamalar vesilesiyle yaptığı konuşmadan da, gençler özelinde olmasa da geline sürecin bir başlangıç olarak görüldüğü ancak daha planlanan geleceğe kavuşulmadığı anlaşılmaktadır.

“Yurdumuzu dünyanın en bayındır ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah ve kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.”³⁹⁹

Övgülerin yanında memnuniyetsizlik vurgusu ya da yapılanların sadece başlangıç evresi olarak görülmesinde dönemin en önemli iktisadi krizi olan 1929 Buhranı etkilidir. Çünkü 1929 Buhranı iktisadi anlamda ülkeyi oldukça zor duruma sokmuştur. 1923 gibi olağanüstü koşullarda dahi 229.5 milyon lira olan dış ticaret hacmi, 1929’da 441.5 milyona çıkmışken, 1933’te 170.9 milyona düşmüştür. 1923’te 45 bin ton olan tütün üretimi, 1933’te 40 bin 148 tona 35 bin ton olan pamuk üretimi,

³⁹⁴ Alaettin Cemil, “İstanbul Üniversitesi”, **Cumhuriyet**, 18 Aralık 1933.

³⁹⁵ Neş’et Ömer, “Darülfünundan Üniversiteye”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1933.

³⁹⁶ “Milli Ülkü ve Kültür Yolunda”, **Çığır**, Sayı 8, 1933, s. 151. İsmet İnönü’nün Ankara Hukuk Fakültesi konuşmasından aktarılmıştır.

³⁹⁷ İlhan Turan (Hazırlayan), **İsmet İnönü - Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşiler 1933-1938**, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 98, 2003, s. 12. Alıntı İsmet İnönü’nün Onuncu Yıl Kutlamaları nedeniyle yaptığı konuşmadan aktarılmıştır.

³⁹⁸ **Çığır**, a.g.m., Sayı 8, 1933, s. 151-152. Milli Eğitim Bakanı Hikmet Bey’in 11 Kasım 1933 yılında yaptığı konuşmasından aktarılmıştır.

³⁹⁹ Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)**, Ankara, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 1959, s. 274.

20 bin 100 tona⁴⁰⁰ 1923-29 dönemi yılda ortalama %8.4 olan büyüme 1929-1939 döneminde %3.5'e, GSMH %10.3'ten %5.2'ye düşmüştür.⁴⁰¹ Dolayısıyla sayısal olarak yaratılan “on yılda her yaştan onbeş milyon genç” ideali iktisadi anlamda sadece yoksulların sayısını arttırma boyutuyla ‘işe yaramıştır.’ Bu yüzden de devletçilik ekonomi-politiği çerçevesinde gençlerin daha fazla çalışmasına ihtiyaç duyulduğu ortadadır.

Oysa henüz beklenen ölçekte bir gençlik eserine rastlanılmamaktadır. Hıfzı Oğuz’a göre, Kurtuluş Savaşı’nda Mustafa Kemal’in başarıları dışında, “ekonomi, ilim, fikir, san’at sahalarında bir ilmi kıymet, geniş bir bilgi âlemi, tek bir orijinal mes’ele, bir san’at eseri ve hatta nev’i şahsına münhasır tek bir büyük kıymet” görülmemektedir.⁴⁰² Gençlik eserlerinden, örneğin edebiyat ve sanat alanında henüz, Batılılaşma hedefine yaklaşılamamıştır. Sanat halen “kapitülasyon ve tufeylilikten [asalak/salaş]” kurtulamamıştır.⁴⁰³ Edebiyat hayatına yeni katılan genç yazarlardan; Cevdet Kudret, Yaşar Nabi, Nahit Sırrı, Behiç Enver, Vedat Nedim, Etem İzzet, Kenan Hulusi, Behçet Kemal, Sabri Esat, Vasfî Mahir, Ömer Bedrettin, Ziya Osman, Fikter Adil, Sadri Etem, Reşat Enis, İlhami Bekir, Ahmet Muhip, Feridun Fazıl’ın eserleri önemli görülmele beraber, genç neslin sonraki yıllarda Türk edebiyatını “Garp edebiyatının seviyesine çıkarması” beklenmektedir.⁴⁰⁴ Bu durumda edebiyat alanında Batılılaşma hedefine tamamen ulaşılmadığı sonucu çıkmaktadır. Gençler, güzel sanatların her alanında Avrupalı örnekleri gibi eğitilmelidir. Oysa Necip Fazıl Kısakürek’in ifadesiyle henüz istenen sonuca yaklaşılamamıştır: “Türkiye’de sanat yok, sanatkâr yok, hareket, hararet, kıymet yok. Yeni nesil kuvvetsiz, gayesiz, nizamsız, nerede beklenen sanatkâr.”⁴⁰⁵ Dolayısıyla artık gençlerin de kendinden beklenen yönde görünür adımlar atması gerekmektedir.⁴⁰⁶ Bunun için “tam manasıyla laik bir ruh ile terbiye” edilen gençler öncelikle ilk on yılda yapılanları

⁴⁰⁰ Erol Toy, **O’na Katılmak**, İstanbul, Güner Yayınları, 2007, s. 136-137.

⁴⁰¹ Şevket Pamuk, “Dünya İktisadi Bunalımı ve 1930’lara Yeniden Bakış”, **Bilanço 1923-1998**, ed. Zeynep Rona, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1999, s. 33, 36.

⁴⁰² Hıfzı Oğuz, **a.g.m.**, Sayı 8, 1933, s. 146.

⁴⁰³ Hıfzı Oğuz, “San’at”, **Çığır**, Sayı 4, 1933, s. 6. .

⁴⁰⁴ Muzaffer Reşit, “On Yılda Güzel San’atlerimiz”, **Varlık**, Sayı 8, 29 Ekim 1933, s. 123.

⁴⁰⁵ Necip Fazıl Kısakürek, “Sanat Hakkında”, **Varlık**, Sayı 52, Cilt 3, 1 Eylül 1935, s. 50-51.

⁴⁰⁶ Hıfzı Oğuz, “İnkılâp Gençliğinin Vazife ve Mes’uliyeti”, **Çığır**, Sayı 9, 1934, s. 163.

korunmalı ve üstüne belirlenen ilkeler doğrultusunda yeni eserler eklemeli, Türk köylüsünü, ilmen ve iktisaden ileri götürmeli, Osmanlı devrinden kalan ananelerden uzaklaşmalı ve idare mekanizmasını yeni baştan ıslah etmelidir. Ancak bunların hepsinden önce gençlerin en önemli görevi, onlara “emanet edilen Gazinin eserini” iyice muhafazadır.⁴⁰⁷

“Ve ey sen, dünü ölüm kokulu havasız medreselerinden üniversitenin olgun ve yaratıcı muhitine yükseltlen Türk genci, bilhassa sen, bütün rüyalarını hakikat yapan Cumhuriyeti ve o Cumhuriyeti kurduktan sonra sana emanet eden büyük kumandanı hiçbir zaman layikiyle takdis edemeyecek ve övemeyeceksin.”⁴⁰⁸

Amaçlanan “yüksek kültürlü, taze ve ileri zihniyetli toplu ve teşkilatlı Türk gençliği”nin, ülkeyi başta kültürel alanda olmak üzere, ekonomik, siyasi, toplumsal alanlarda ileriye götürecek atılımlar yapmasıdır. Zaten *Çığır* dergisinde ülkenin ihtiyaç duyduğu bütün alanlarda üretim yapmakla her zaman gençlik mükellef tutulmaktadır. Ancak hiçbir zaman gelinen noktada gençlik yeterli görülmemekte ve sürekli, yılmadan, daha fazla çalışmaları istenmektedir.⁴⁰⁹ Cumhuriyetin ilk on yılında yayınlar tarafından ortaya konulanlara bakılırsa uzun yıllar savaşmak durumunda kalmış bir ülke olarak Türkiye’de siyasi elitlerin, gerek ekonomik gerekse siyasi alanda pek çok değişiklik yaparak önemli gelişmeler kaydettiği yadsınamaz bir gerçekliktir. Ancak tezin konusuyla bağlantılı olarak inşa edilen gençliğin henüz onun için belirlenen standartlaşma ilkelerine uymadığı, hatta yaklaşmadığı yine siyasi elitler tarafından ifade edilmektedir. Bu yüzden 1930’lar ulus inşası bakımından gençliğin özne olarak yükselişe geçtiği yıllardır. ‘Kurucu öge’ olarak yetiştirilen gençliğin inşası ise eğitim ile şekillendirilmektedir. Eğitim bu anlamda “ulusal idealleri beslemek, özgür ve ulusal bir devlet yaratmak, yeni Türk liderlerini yetiştirmek, dinamik ve modern bir toplum kurmak için kullanılan en önemli araçtır.” İnşada eğitim ile geçmişten radikal bir kopuş sağlanarak tüm bu sıralanan ideallerin gençler tarafından sahiplenmesi istenmektedir. Mustafa Kemal’in ifadesiyle; “bizim eğitim sistemimiz eskiden farklı olacaktır... Milli olacaktır... milli dehamız ancak, milli kültürümüz aracılığıyla gelişebilir.” Dolayısıyla eğitime,

⁴⁰⁷ Suphi Nuri, “Cumhuriyetin İkinci On Yılı”, *Varlık*, Sayı 9, Cilt 1, 15 Kasım 1933, s. 134-135.

⁴⁰⁸ Yaşar Nabi, “Bu On Yıl”, *Varlık*, Sayı 8, 29 Ekim 1933, s. 115.

⁴⁰⁹ Hıfzı Oğuz, *a.g.m.*, Sayı 8, 1933, s. 144.

kültürel ve politik işlevler yüklenmektedir.⁴¹⁰ Cumhuriyetin ilanından çok partili hayata geçinceye kadar yaşanan olaylar “okullu gençlik” özelinde incelendiğindeyse, gençlerin inşa sürecine uygun bir davranış biçimi sergiledikleri göze çarpmaktadır. Bunlar ise başlangıçta; Batılaşma beklentisine paralel biçimde kültürel ve iktisadi anlamda milliyetçilikle örtüşmektedir.

2.6.1. Tramvay Olayı

Tramvay Olayı, 1924’te İstanbul’da Belçika’ya ait tramvay şirketinden Darülmualimin ve Mekteb-i Ali öğrencilerinin, öğrencilere “nısf ücret” (yarım ücret) uygulanmasını istemeleri üzerine çıkmıştır. Olayda Darülfünun Talebe Birliği temsilcileri aktif rol almış ve çeşitli gösteriler yapılmıştır. Hatta çıkan olaylarda üç darülfünun öğrencisi yaralanmıştır. Ancak yabancı sermayeli tramvay şirketi ücrette herhangi bir değişikliğe gitmemiştir.⁴¹¹ Bu olayda 1922’de Darülfünun ve Mekâtib-i Âliye Cemiyet-i Merkeziyesi (Üniversite ve Yüksekokullar Öğrenci Birliği) adıyla kurulan ve 1924’te Milli Türk Talebe Birliği adıyla yeniden örgütlenen gençlik teşkilatı öne çıkmaktadır.⁴¹²

Yapılan eylemden herhangi bir sonuç alınamasa da darülfünun öğrencilerinin örgütlenerek eylem yapma pratiği bakımından, önemli bir örnektir. Ancak Tramvay olayından sonra Şeyh Sait isyanı dolayısıyla Takrir-i Sükûn yasası çıkarılacak ve 1933 yılına kadar da herhangi bir gençlik eylemine rastlanmayacaktır.⁴¹³ Bu dönem eğitim faaliyetleriyle gençler “makbul vatandaşlar” olma yolunda devlet eliyle yetiştirilmektedirler. Ancak burada dönemin iktidarın gençler özelinde politikasının belirlenmesi için Halkevleri parantezi açmak gerekmektedir. 1932 yılında kurulan Halkevleri’nde gençler kültürel faaliyetlerle inkılâbın değerleriyle tanıştırılırken,

⁴¹⁰ Yahya Kemal Kaya, **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Ankara, Nüve Matbaası, 1974, s. 80-81.

⁴¹¹ Mustafa Şahin, “Darülfünun Talebe Birliği Önderliğinde Gerçekleştirilen Bir Öğrenci Hareketi Örneği”, **Tarih ve Toplum**, Sayı 107, Kasım 1992, ss. 15-21.

⁴¹² Kabacalı, **a.g.e.**, s. 71-73.

⁴¹³ Bu dönem değerlendirmeleri için Terakkiperver Partisi’nin kuruluş ve kapatılış tartışmalarının konu edildiği Nevin Yurdsever Ateş’in *Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası* oldukça aydınlatıcıdır. Bkz. Nevin Yurdsever Ateş, **Türkiye Cumhuriyeti’nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**, İstanbul, Derin Yayınları, 1998.

ülke genelinde örgütlü eylemlerinde burada öğretilen değerleri doğrultusunda faaliyete geçmelerinin beklenildiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Halkevleri, gençlik eylemlerinin güdüleyicilerini ortaya koymak bakımından önemlidir.

2.6.2. Halkevleri

1931 yılında Cumhuriyet Halk Fırkası genel sekreterliğine getirilen Recep Peker, partinin örgütsel yapısının yanında, doktrin bakımından da güçlendirilmesine çabalamıştır. Bunun için parti örgütünün, bütün ülkede yaygınlaşıp, denetimi eline almasını istemektedir. 1931 yılında CHP, siyasal tekel kurma amacıyla, siyasal niteliği olan kuruluşları parti içerisinde eritme girişimlerine başlamıştır. Bu doğrultuda, 24 Mart 1931’de Türk Ocakları lağvedilmiş ve 1931 yılının ikinci yarısında Cumhuriyet Halk Fırkası Hatipleri Teşkilatı kurulmuştur.⁴¹⁴ 10-18 Mayıs 1931’de toplanan CHP’nin Üçüncü Büyük Kongresi’nde Halkevleri’nin kurulmasına karar verilmiş ve 19 Şubat 1932 tarihinde ilk Halkevleri açılmıştır. Ancak Halkevleri, CHP’nin bir yan kuruluşu niteliğindedir. Bu yüzden de bağımsız bir statü ve tüzüğe sahip değildir. CHP diliyle Halkevleri, “yetişkinler eğitimi düşüncesinin gelişmiş bir uygulaması olarak ortaya çıkmıştır.”⁴¹⁵ 1950’de Demokrat Parti iktidarından sonraysa kapatılmıştır. İsmet İnönü, çok partili hayatta demokrasinin gereği olarak Halkevleri’nin parti organlığından çıkarılarak işlevinin devam etmesini istese de kapatılmasına engel olamamıştır.⁴¹⁶

Halkevleri’nin temel amacı, “halkın eylemini değil, ideolojisini değiştirmek”tir. Bu doğrultuda gerek Halkevleri gerekse Cumhuriyet dönemi Türk Ocakları’nın asıl hedefi, Türk ulusunun “çağdaş Batı uygarlığı doğrultusunda sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan geliştirilmesi”dir.⁴¹⁷ Ancak kökeni Osmanlı İmparatorluğu’na dayanan Türk Ocakları, giderek ırkçı, faşist bir organizasyona evrilmesinin yanı sıra,

⁴¹⁴ Cemil Koçak, “Siyasal Tarih”, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, **Türkiye Tarihi Cilt 4**, İstanbul, Cem Yayınevi, 2008, s. 154-155.

⁴¹⁵ CHP, **Halkevleri**, İstanbul, CHP İstanbul İl Gençlik Kolu Yayını, No:4, 1963, s. 4-5.

⁴¹⁶ Ali Nejat Ölçen (Hazırlayan), **Halkevlerinin Yok Edilişi**, Ankara, Halkevleri Genel Merkez Yayını, 1988, s. 31.

⁴¹⁷ Sefa Şimşek, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002, s. 28-32. 1

dönemin ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve mesafe konulmak istenen geçmişle arada bağ kurduğu için 1931 yılında kapatılmış ve yerine Halkevleri açılmıştır.

Tek parti döneminde Halkevleri bir anlamda gençleri içine alacak ve yönlendirecek bir teşkilat altında toplanma hedefiyle paralel olarak yapılandırılmıştır. Bu niyeti ilk olarak *Kadro* dergisi önderleri ortaya koymuşlardır. Zaten onlara göre Halkevleri, “gençleri aylıklıktan kurtarmak için zamanında atılmış bir adım”dır. Halkevleri’nde siyasete atılmak isteyen gençler, laik devrime sadık biçimde yetiştirilmek istenmektedir.⁴¹⁸ Avrupa’da eğitim görmüş Vildan Aşir Savaşır’ın, Sokol gençlik örgütüne dikkat çekmesi de Türkiye’de halk eğitim merkezi olacak bir örgütlenmeye giden süreci kolaylaştırmıştır.⁴¹⁹ Model alınan Batılı toplumlar da bütün bireyleri çağdaş demokratik sistemlerinin içine çekebilmek için benzer kitle eğitim sürecini kullanmaları, Halkevleri düşüncesini güçlendirmiştir. Örneğin Fransız Devrimi sırasında “Jakoben kulüpleri Fransız Devrimi’nin bir anlamda halk okulları konumundadır.” Bu kulüplerde yapılan toplantılar aracılığıyla devrim ilkelerinin halkın geneline yayılması amaçlanmıştır.⁴²⁰ 20. yüzyılda da Macaristan, Çekoslovakya, İtalya ve diğer Avrupa ülkeleri, ülke genelinde ulusal kültür kurumları kurarak rejimlerinin içselleştirilmesini sağlamaya çalışmaktadır. Almanya “Yüksek Halk Okulları” ise iki savaş arası dönem de sistemin öncüsü konumundadır. “Yurttaşevi”, “Hemşerievi”, “Toplumevleri” gibi kurumlarda verilen kurs, seminer, konferans gibi faaliyetler halkın ideolojik anlamda mobilizasyonuna hizmet etmektedir.⁴²¹ Dolayısıyla devrimin öncü kadrolarının, devrim ilkeleri doğrultusunda halkı eğitmesi gereksinmesi nedeniyle kurulan Halkevleri, eğitimci örgütü, Köy Enstitüleri, birbirlerinden ayrı ayrı değil bütünleşik olarak değerlendirilmesi gereken yapılardır.

⁴¹⁸ Eminoalp Malkoç, **Devrimin Kültür Fidanlığı Halkevleri ve Kadıköy Halkevi**, İstanbul, Derlem Yayınları, 2009, s. 16.

⁴¹⁹ Ayşegül Komsuoğlu, Namık Sinan Turan, “Türkiye’de Ulus İnşa Sürecinde Halkevleri Temsilleri”, **Bilgi ve Bellek**, Ocak 2007, s. 89.

⁴²⁰ Anıl Çeçen, **Halkevleri**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990, s. 96.

⁴²¹ Çeçen, **a.g.e.**, s. 91-92.

Halkevleri'nde sosyal, kültürel etkinlikler, konferanslar, tiyatro temsilleri, gece dersleri, okuma-yazma kursları, spor aktiviteleriyle sosyo-kültürel anlamda bir sıçrama hedeflenmektedir. 1932'de başlangıç olarak on dört kentte açılan Halkevleri sayısı bir yıl içinde 55'e, 1935 yılında ise 478'e yükselmiştir. Ayrıca köylerde toplam 4.500 Halkodası açılmıştır. Halkevleri; dil, edebiyat ve tarih, güzel sanatlar, temsil, spor, sosyal yardım, Halk Dershaneleri ve Kursları, kütüphane ve yayın, müzecilik ve sergi son olarak köycülük koluyla beraber dokuz şube altında faaliyet göstermektedir. Çalışma kolların içeriklerine bakıldığında Halkevleri boyutuyla belirlenen inkılâp değerlerinin neler olduğu anlaşılmaktadır.⁴²² Bu doğrultuda Halkevleri'nde asıl olarak, Kemalist düşünce yapısı toplumun geneline yayılmak istenmektedir. Halkevleri'nde bir araya gelerek toplumsallaşan bireyler inkılâbın değerleri etrafında "kütleleşerek" millet olma yolunda ilerleyebileceklerdir. Çünkü millet olabilmenin yolu cemiyet zihniyetiyle bireylerin bütünleşmesi olarak görülmektedir. Bireyciliğin önemli görüldüğü dönemde dahi "kütleleşmek" önemlidir.⁴²³ Bireyler topluluk içinde benliklerini yitirerek birlikte var olmalıdır:

"Uyuyanları uyandıracağız; işkillenenleri inandıracağız; ayrılanları toplayacağız. Bin tane değil, bir tane olacağız. Bir tane olacağız demek, ben, sen, o, benliğimizi kaybedeceğiz, silinip yok olacağız demek değildir; öz değerlerimiz büyük 'biz' içinde daha çok görülecek ve milli varlığın yükselmesine daha çok yarayacak demektir."⁴²⁴

Bu doğrultuda basılı yayın olarak en fazla *Ülkü*⁴²⁵ dergisi kullanılmaktadır. *Ülkü* dergisinde Halkevleri; "mektep dışındaki vatandaşların inkılâp ülkülerini almaları için birer mektep ve bu ülküler etrafında kuvvetlerini birleştirmeleri için birer merkez" olarak tanımlanmaktadır.⁴²⁶ Halkevleri'nde ilk ve ortaokulu okumayan gençlerin inkılâp değerleri konusunda yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Bu durum yukarıda örneklendiği üzere Batılı örneklerde de görülen bir yetiştirme biçimidir.

⁴²² Mevlüt Kaplan, **Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2832, 2002, s. 15-16.

⁴²³ "Necip Ali Beyin Nutku", *Ülkü*, Sayı 2, 1933, s. 107.

⁴²⁴ Celal Sahir, "Halkevleri Yıldönümünde Düşünceler", *Ülkü*, Sayı 2, Mart 1933, s. 98.

⁴²⁵ *Ülkü* dergisinin Halkevleri'yle ilgili yazılarından tezin konusuyla ilgili olanlar 3. Bölümün "Halkevleri" başlığı altında incelenmiştir. Ayrıca *Ülkü* dergisinin gençler için ortaya koyduğu sorunlar ve gençlikten beklentileri aynı bölümde tartışılmaktadır.

⁴²⁶ Necip Ali, "Halkevleri", *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933, s. 233, 237.

Dünyada gençliğin kültürel faaliyetler etrafında toplanmasının önemi anlaşılmıştır. Halkevleri de bu doğrultuda teşkilatlanmanın odağı olmak istemektedir.⁴²⁷ Kültürel faaliyet programı doğrultusunda tiyatro oyunları sahnelenmekte, resim sergileri açılmakta, çeşitli ortak programlar yürütülmektedir. Kültürel faaliyetler ile vatandaşlar “muasır” medeniyet değerleriyle yeniden donatılmak istenilmektedir.

“Türkün muasır ve içtimai hayatını yükseltmek, milli şuur yuvaları olmak üzere Büyük rehberimizin irşatleriyle Halkevleri açıldı. Buraları milli benliği, milli harsı, ilim ve irfanı terakki ve yükselmeyi halk arasında tamim etmek üzere fiili sahalardır, halkın evleridir. Yetişmiş nesil burada milli benliğini bulacak ve yükselecek, yetişecek yeni nesil gençler, burada milli haslarına ve manevi olan milli şuurlarına ve fikri ve içtimai yükselmelerine inkişaf vereceklerdir. Zihniyette, tarzı hayatta, muaşeretle yeniliği buralarda bulacağız.”⁴²⁸

Necip Ali Bey, Halkevleri kuruluş yıldönümü konuşmasında, bir milletin gelişmiş medeniyetler içine girebilmesinin sadece sanayileşme ya da makineleşmeyle sağlanamadığını söylemektedir. Bunun için esas olan kültürel gelişmişliktir. Günün koşullarında yetişen “milliyetçi ve vatanperver Türk gençliğinin” inkılâbın bu manasını daha iyi anlayacağına inanılmaktadır.⁴²⁹ Gençlerin davranış kalıpları şekillendirilirken hedeflerden birinin “Batılılaşma” olduğu düşünülünce, belirli bir program doğrultusunda istenen düşünce biçiminin işlendiği gözlemlenmektedir.

“ARKADAŞLAR; biz Halkevlerinin samimi ve bütün Türk vatandaşlarını müsavi şeref mevkiinde gören zihniyetle kurulmuş çatıları altında bütün vatandaşları toplamağa ve itinalı bir kültür çalışması içinde milli birliğe yükselmeğe azmetmiş bulunuyoruz... gençlik istikbalin ışıdır. Gençlik, mütemadiyen yetişen ve yetiştiren bir çalışmanın içinde yaşatılmalıdır.”⁴³⁰

Batılılaşma hedefi, “Türk Rönesansı”nın başarıya ulaşmasıyla örtüştüğünden dolayı, toplumun bütün kesimleri bu değerlerinin içine alınmak istenmektedir. Bu doğrultuda Mustafa Kemal, “toplumun çağdaş düzene ulaşabilmesi için sürekli olarak yenilenmesi gerektiğini” düşünmektedir. Oysa siyasal elitler devlet işlerinden

⁴²⁷ Necip, Ali, “Halkevleri Yıldönümü Nutku”, *Ülkü*, Sayı 13, Mart 1934, s. 13.

⁴²⁸ Nebil, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933, s. 224.

⁴²⁹ *Ülkü*, a.g.m., Sayı 2, 1933, s. 105.

⁴³⁰ Recep, “Halkevleri Açılma Nutku”, Sayı 1, *Ülkü*, Şubat 1933, s. 6.

yeterince vakit bulamadıklarından dolayı kitlelerin içine girememektedir.⁴³¹ Üstelik 1929 Buhranı dolayısıyla yürütülen vergi politikaları, geniş halk kitlesi ile aydın kesim arası kopukluğu oldukça derinleştirmiştir. Böyle bir ortamda “Genç Türkiye”nin CHP’nin altı umdesi ile bütünleşmiş yeni değerlerinin toplumun geneline yayılması hedefiyle uyumlu biçimde Halkevleri, bu iki kesim arasındaki kopukluğu onarmalıdır. Bu amaca ise yukarıdan aşağıya modernleşme ile uyumlu biçimde ulaşmak hedeflenmektedir. Yani toplumun geneli lehine olan davranış kalıpları devrimin öncü kadrosu tarafından belirlenerek;

“Cumhuriyet Halk Fırkasının, Halkevleri vasıtasıyla memleket içinde takip ettiği kültür politikası; bu vasıta ile ilim ve fenni, güzel sanatları yaymak, bu memleketin siyaseti, iktisadiyatı hakkında en yeni, en doğru malumatı ortaya dökmektir... Halkevleri fikir olarak ve müessese olarak mesuliyet mevkiinde bulunan siyasi partimizin, bütün özü ve varlığını halkın geniş tabakalarına anlatması ve sevdirmesi için, mühim bir merkezdir.”⁴³²

Kitleler arası kopukluk söz konusu olduğunda Halkevleri’nin en önemli çalışma alanı olarak Köycülük ön plana çıkmaktadır. CHP Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi’nin 104. Maddesi’nde: “Köycülük şubesinin esas vazifesi, köylerin sosyal, sıhhi, bedii gelişmelerine ve köylü ile şehirli arasında karşılıklı sevgi ve tesanüt duygularının kuvvetlenmesine çalışmaktır.”⁴³³ Bu doğrultuda 1935 yılı içinde 495, 1937’de 1495, 1938’de 1279, 1940’ın ilk altı ayında 1765, 1941 yılı sonuna kadar ise 2000 civarında köy gezisi gerçekleştirilmiştir. Hasan Rıza Soyak köy gezilerinin amacını; “köyleri gezerek bir taraftan oraları tanımak, köylülerimizle yakınlık sağlamak, diğer taraftan da onların umumi bilgisini arttırmak, iktisadi durumlarını ıslah etmek yolunda kendilerine yardımcı olmak, çocuklarına ve hastalarına bakmak ve baktırmak” olarak özetlemektedir.⁴³⁴ Nusret Kemal’in ifadesiyle köylerdeki “yaşayış seviyesinin aşağılığı asırlarca süren inzivanın tabii neticesi”dir.⁴³⁵ Bu durumda “kentli münevverler” köycülük faaliyetleriyle köyün geri kalmışlığının çarelerini bulması beklenmektedir. En azından bu görüş, *Ülkü*

⁴³¹ Çeçen, **a.g.e.**, s. 88-90.

⁴³² “İsmet Paşanın Nutku”, *Ülkü*, Sayı 2, Mart 1933, s. 100, 101.

⁴³³ CHP, **Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, Ankara, Zerbemat Basımevi, 1940.

⁴³⁴ Malkoç, **a.g.e.**, s. 51.

⁴³⁵ Nusret Kemal, **Halkçılık ve Köycülük**, Ankara, Tarık Edip ve Ş. Kütüphanesi, 1934, s. 30.

dergisinin köy meselesini incelediği makalelerinin ana gündemini oluşturmaktadır. Temelde Halkevleri'nde köycülük faaliyetleriyle kentli/köylü tezatlığı ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Yukarıda açıklandığı üzere siyasal elitler tarafından standart ilkelerden sapma olarak nitelenen köy yaşantısı, “münevverlerin” yönlendirmeleriyle “modern kent yaşamı”na yakınlaştıkça köylülükle ilgili sorun olarak nitelenen özelliklerin aşılabacağına inanılmaktadır.

Halkevleri'nin kültürel faaliyetler yoluyla kitleleri inkılâpla bütünleştirme yönteminde ise en fazla temsillerin/tiyatro oyunlarının kullanıldığı görünmektedir. Bunun en önemli sebebiyse erken Cumhuriyet döneminde okuma-yazma oranının düşüklüğüdür. Zaten Halkevleri'nin en önemli yayını olan *Ülkü* dergisi çıkış amacını mevcut durumu dikkate alarak halkı değil, halkı aydınlatacak eğitimcileri yönlendirmek olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda örneğin dil ve edebiyat alanında yapılan çalışmalarda kütüphaneye yeni gelen kitaplar tanıtılarak, önemli görülen kısımları halka okunmakta ve konferanslar düzenlenmektedir. Hatta bu konferanslardan önemli olduğu düşünülenler hoparlörlerle kentin kalabalık bölgelerine iletilmektedir.⁴³⁶ Tiyatro kolları çalışmalarındaysa, “memleket ve cemiyet için faydalı telkinlerde bulunmak” için gençler “terbiye” edilmektedir.⁴³⁷ Oyunlarda kitlesel eğitim ve propagandif semboller son derece etkin bir biçimde kullanılarak kitlelerin ideolojik anlamda yönlendirilmesi söz konusudur. Bu anlamda “iyi yurttaş-kötü yurttaş, vatansever-işbirlikçi, çalışkan-tembel, erdemli-erdemsiz” benzeri tezatlıklar üzerinden sahip olunması beklenen değerler vurgulanmaktadır. Ayrıca Batılılaşma hedefine uygun biçimde kadın-erkek ilişkileri incelenmekte, kadının toplumsal değerine açıklık getirilerek “modern birey” teması işlenmektedir. Bunların dışında eski rejimin eleştirisi, Kurtuluş Savaşı'nın öykülerle destanlaştırılması, Mustafa Kemal sembolleştirmesi, halkçılık temasıyla milliyetçilik, toplumsal bütünleşme içinde Türklük vurgusu ve vatan sevgisi temsiller aracılığıyla ulusal kurguda kullanılan argümanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴³⁸

⁴³⁶ Nurhan Karadağ, *Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 1988, s. 84-85.

⁴³⁷ CHP, *Halkevleri Çalışma Talimatnamesi*, Ankara, Zerbemat Basımevi, 1940, s. 13.

⁴³⁸ Komsuoğlu ve Turan, *a.g.m.*, s. 96-108.

Kültürel faaliyetlerin bir diğer alanını oluşturan müze, tarih ve folklor koluyla; “mahalli ve milli tarih” konuları üzerine, yazılar, konferanslar, sergiler aracılığıyla geniş halk kitlelerini bilgilendirmek, tarih hakkında yapılan araştırmaları yayınlarak, eski eserlerin korunmasına yardım etmek istenmektedir. Folklor çalışmalarıyla ise, “halk dilinde yaşayan zengin bilgileri derleyerek”, etnografik değeri olan eserleri kayıt altına alınmaktadır. Tarih çalışmalarında “âlimler tarafından ortaya konulmuş hakikatler” konferanslar aracılığıyla geniş halk kütlesine yayılmaktadır.⁴³⁹ *Ülkü* dergisinin Halkevleri konferans çalışmalarını anlattığı eserlerinden tarih konferanslarının genellikle Türk Tarih Tezi’ni ispata çalışır şekilde kurgulandığı anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda konferanslar İslam öncesi Türk tarihi ve dünyanın geri kalan bölgelerinde Türklerin varlığını öne çıkaracak şekilde hazırlanmıştır.

Devletin ideolojik aygıtı olarak işlevselleştirilen Halkevleri, “resmi ideoloji”nin aktarım araçlarından birisi olarak kullanılmaktadır. Öncelikle Halkevleri’nin temsilden tarih çalışmalarına varıncaya kadar siyasal elitler tarafından belirlenen “hakikatleri” mevcuttur. Bu hakikatler ise sahip olunması beklenen “inkılâp değerleri”ni temsil etmektedir. Burada gençlerin iki türlü özneleştirilmesi söz konusudur. Okuma olanağından mahrum köy gençliğinin Halkevleri çalışmalarına katılarak inkılâp değerlerini içselleştirdikten sonra “muhitinde yaygınlaştırması” pasif anlamda gençlik beklentisini oluştururken, “genç münevverler” olarak tanımlanan kentli ya da öğrenim görmüş gençliğin Halkevleri aracılığıyla kitleleri yönlendirilmesi aktif gençlik beklentisiyle örtüşmektedir. Her iki açıdan da gençlik belli vazifeler doğrultusunda göreve davet edilmektedir. Ancak Halkevleri ve CHP bağlantısı dikkate alındığında öğrenen ya da öğretene boyutuyla gençliğin hangi değerleri alacağı ya da hangi değerleri yayacağı siyasal elitlerce net bir biçimde tasarlanmıştır. Bu doğrultuda “ideolojik okul” hassasiyetiyle belirlenmiş spordan tiyatroya kadar uzanan Halkevleri programları, Batılı anlamda modernizme geçişin aracı olarak görülmekte gençliğinde bunları tümüyle hazmetmesi istenmektedir. İstanbul’da 1933’de gerçekleşen Vagon Li Olayı da gençler için belirlenen eylem

⁴³⁹ Remzi Oğuz Arık (Hazırlayan), **Halkevlerinde Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları**, Ankara, C.H.P. Halkevleri Yayınlarından Kılavuz Kitapları XXI, 1947, s. 112-113.

pratiğinin yaşama geçirilmesi bakımından önemlidir. Eyleme karışan gençlerin dönemin siyasal elitleri tarafından cezalandırılmaması, eylem amacının gençlikte taşınması beklenen değerlerle örtüştüğünü göstermektedir. Dolayısıyla 1930’lu yıllarda yaşanan gençlik hareketleri, ona biçilen görevler dâhilinde incelenmelidir. Bu durumda gençlerin başlattığı “Vatandaş Türkçe konuş” kampanyası ya da Hatay mitingleri, gençlerin “milletleşme” adına başlattığı girişimler olarak dikkat çekmektedir.

2.6.3. Vagon Li Olayı

24 Şubat 1933 günü Cumhuriyet Gazetesi’nde “Vagon-li şirketinde çirkin bir hâdise; Türkçeyi istemeyenin Türkiye’de yeri yoktur!” başlıklı yazıdan sonra öğrencilerin dâhil olduğu bir dizi olay yaşanmıştır. Habere göre; Fransız Vagon-li şirketinde çalışan Naci Bey, telefonda bir müşteriyle Türkçe konuşmasından dolayı şirket müdürü M. Jannoui ile bir tartışma yaşamış ve neticede Naci Bey’in işine son verilmiştir. Şirket çalışanlarının kararın geri alınması için müdüre ve şirket mümessilliklerine yaptığı başvurudan da bir sonuç alınamamıştır.⁴⁴⁰ Ertesi gün Beyoğlu’nda buluşan gençlerden birinin “Bu memlekette Türk ve Türkçe hâkimdir” diyerek başlattığı eylemde, şirket camları kırılmış ve Atatürk’ün resmini “size layık değildir” diyerek alınmıştır. Hatta aynı şey binada yer alan yabancı şirketlerden Lloyd Triestino ve Banka Commerciale’ye de yapılmıştır. Ancak bu şirketlere Atatürk’ün resimlerini almak dışında zarar verilmemiştir. Etrafta meseleden habersiz sıradan vatandaşlar da olaya katılınca eylem kitleselleşmiştir. Eylem “Yaşasın Türkiye, yaşasın Türkçe” sloganlarıyla devam etmiştir. Ardından gençler şirketin Karaköy şubesine giderek burayı da tahrip etmişler ve Cumhuriyet Gazetesi’ne yürümüşlerdir. Gazetenin önünde Peyami Safa’nın “Türk diline dil uzatanların dilleri kurusun!” konuşması gençler üzerinde etkili olmuştur. Eylemin sonunda Halkevi’ne gidilerek alınan resimler buraya teslim edilmiştir. Bu olay hakkında yapılan tahkikatta beş ila on kişinin ifadesine başvurulmuş ancak herhangi bir işlem

⁴⁴⁰ “Vagon-li şirketinde çirkin bir hâdise; Türkçeyi istemeyenin Türkiye’de yeri yoktur!”, *Cumhuriyet*, 24 Şubat 1933.

yapılmamıştır.⁴⁴¹ Alpay Kabacalı'ya göre olaydan sonra MTTB'ye tebrik telgraflarının gelmesinden ve olaya karışanların ceza almamasından, sorumluların MTTB ve dönem hükümeti olduğu anlaşılmaktadır.⁴⁴²

Vagon-li olayından sonra gençler, yabancı şirketlerin isim değiştirmesini hedefleyen bir Türk dili mücadele cemiyeti kurmaya karar vermişlerdir. Bu kararın arkasındaki asıl eylemli gücün de MTTB olduğu düşünülmektedir. Bu olaydan sonra yaptıkları açıklamadan de gençlerin bu konuda kendilerini sorumlu hissettiği anlaşılmaktadır.

“Her hareket aynı sertlikteki mukabilini doğurmak zarurettir. Gazi'nin içimize akıttığı milli heyecanları bulaştırmalarına gene Gazi'nin kafalarımıza aşladığı fikirlerle isyan ettik. Ana vatanda her şey milli Türk dilile ve yazısile olacaktır. Türkçe olmayan her şeyin akıbeti budur.”⁴⁴³

Yükseköğretim gençliğinin aktif olarak katıldığı eylemde Türkiye'nin sömürge olmadığı ve Türkçeden başka dilin hâkimiyetinin kabul edilemeyeceğinin söylenmesinden dolayı, cumhuriyet tarihinde gençlerin dâhil olduğu ilk milliyetçi eğilimli eyleme rastlanmaktadır. Oysa 1928 yılında yapılan Harf Devrimi henüz beşinci senesindedir. Ancak bu türden olaylar artarak devam edecektir. İlginç olan bu dönemde milliyetçi hareketler yönetici elitler tarafından örtülü olarak desteklenirken, komünist eylemlere karşı tam tersi tavrın gösterilmesidir.

“Evvelki akşam, zabıta halkı komünistliğe tahrik etmek için Şehremini, Cibali, Çapa, Ortaköy gibi fabrikaların ve amelenin mütekasif bulunduğu yerlerde duvarlara muzır beyannameler yapıştırdığını ve aynı beyannamelerin el ile de dağıtıldığını öğrenerek bu işe önyak olanları yakalanmıştır.”⁴⁴⁴

Buradan anlaşıldığı üzere gençlerden iktidarın politikasıyla uyumlu davranıldığı sürece desteklenecekleri tersi durumda ise aynı tahammülün gösterilmeyeceğidir. Yani gençlik inşa edilirken temel kriter olan milliyetçilik vurgusu, dönemin gelişmelerinden açıkça anlaşılmaktadır.

⁴⁴¹ “Gençliğin Galeyanı!”, **Cumhuriyet**, 26 Şubat 1933.

⁴⁴² Kabacalı, **a.g.e.**, s. 75.

⁴⁴³ “Gençler bir Dil Mücadele Cemiyeti Teşkil ediyorlar”, **Cumhuriyet**, 27 Şubat 1933.

⁴⁴⁴ “Şehrimizde Komünist Tevkifatı Yapıldı”, **Cumhuriyet**, 17 Nisan 1933.

2.6.4. Razgrad Olayı

Anadolu Ajansı'nın Sofya kaynaklı 17 Nisan 1933 tarihli haberine göre, Bulgaristan'da Deliorman'ın Razgrad kasabasındaki Türk mezarlığı organize edilmiş iki yüz kişilik bir grupça tahrip edilmiştir.⁴⁴⁵ Bu olay üzerine MTTB'li gençler 20 Nisan'da toplanma kararı almışve; "Bulgaristan'da vaki olan hadiseden bütün talebe arkadaşlarımız müessirdirler ve oradaki ırktaşlarımızın kederlerine iştirak etmektedirler" açıklamasını yapmışlardır.⁴⁴⁶ Ardından olayı protesto etmek için hem Bulgar hem de Türk gençler çağrıda bulunmuştur. Türkiye'de dışçılık üzerine eğitim alan Bulgar gençler, bu hadiseyi protesto etmek için hükümetlerine telgraf çektiklerini ve iki kardeş topluluğa yakışmayan durumun ortadan kaldırılmasını istediklerini açıklamıştır. Bulgar yetkililer de gençleri ihtiyatlı davranmaya davet etmektedir.⁴⁴⁷ Aynı gün gösteri izni verilmemesine rağmen MTTB'li gençler büyük bir gösteri yürüyüşü düzenlemiştir. Gruptan bir kabile Bulgar mezarlığına giderek çelenk bırakmış "Bulgar'lar bizden insanlık ve medeniyet dersi almalıdır, biz ölülere hakaret değil, böylece hürmet ederiz!" açıklamasını yapmıştır. Ardından eyleme katılanlar taksime yürümek istedilerse de polis tarafından engellenip, yetkililerce eleştirilmiştir.

"Fenalığa fenalıkla mukabele esasen doğru değildir. Türk gençliğinin asalet ve nezahetine şüphe yoktur.

Gençliğimiz ne kadar nezih ve dikkatli olursa olsun aralarına bir takım yabancı emellere hizmet edebilecek ve ne oldukları belirsiz insanların karışabilmesi imkân ve ihtimalleri her zaman tevakkisi lazım gelen bir nokta olarak bilinmelidir. Dünkü hadiseyi ika edenlerin herhangi yabancı bir tahrikâtla hareketlerinden şüphelenilmemektedir. Bu cihet zabıtaca da ehemmiyetle tahkik ve tamik edilmektedir.

Bu gibi taşkın hareketler hiç şüphesiz hükümetin siyasetine tamamen muhaliftir.

Filhakika gençliğin bu hassasiyeti nezih bir tecelli olmakla beraber her hususta ve her zaman uyanık ve pek hassa olan Cumhuriyet hükümetinin kararları haricindeki hareketler daima zararlı olur. Bunun için dünkü hadiseyi teessüre değer buluyoruz.

Hükümetin umumi siyasetine, memleketin sükûnuna ve kanuna muyagir bulunan bu kabil taşkın hareketlere ve inzibatsızlığa asla müsamaha edilmez."⁴⁴⁸

⁴⁴⁵ "Bir Türk mezarlığı feci şekilde tahrip edildi", **Cumhuriyet**, 18 Nisan 1933.

⁴⁴⁶ "Rasgrat Faciası Derin Bir Teessür Uyandırdı", **Cumhuriyet**, 19 Nisan 1933.

⁴⁴⁷ "Gençlikte Galeyan", **Cumhuriyet**, 20 Nisan 1933, "Razgrad hadisesi", **Akşam**, 20 Nisan 1933.

⁴⁴⁸ "Talebe Dün Büyük Nümayiş Yaptı", **Cumhuriyet**, 21 Nisan 1933.

Bu olayda gençlerin gösterdikleri taşkınlık, MTTB'nin de sonunu getirmiştir. Birliğin kongre üyelerinin Mustafa Kemal'e gönderdikleri telgrafta; "kendilerine Gazi inkılâplarının hediye edildiği gençliğin Razgrad faciasına karşı izhar ettiği temiz hissiyatın yanlış anlaşıldığı, gençliğin daima Gazi yolunda olduğu"⁴⁴⁹ açıklaması kapatılmalarına engel olamamıştır.

Yukarıda da açıklandığı üzere gençlik hareketlerinden beklenen yönetici elitlerin kontrolünde ve onların istediği doğrultuda yürütülmesidir. Oysa Hitler'in Almanya iktidarı sonrası Alman gençliğinin taşkınlıkları yakından takip edilmekte ve benzer olayların Türkiye'de yaşanmasının önüne geçilmek istenmektedir. Örneğin Almanya'da Berlin'de Reichstag Meclis binasında çıkan yangın⁴⁵⁰ günlerce haber yapılmış ve sorumlusunun faşistler ya da komünistler olduğu konusunda fikir birliğine varılamamıştır. Ayrıca sorumlular kim olursa olsun yaşanan şiddet eylemi eleştirilmiştir. Bu nedenle erken cumhuriyet dönemi Türkiye'de yapılan gençlik eylemlerinden asıl beklenen, iktidar beklentisini karşılayan kontrollü eylemlerdir.

2.6.5. 1937 Hatay Mitingleri

1936 yılında MTTB İstanbul'da Hatay için bir miting organize etmişse de izin verilmediğinden gerçekleştirememiştir. Zaten bu olay sonrası MTTB 1946 yılına kadar kapatılacaktır. Ancak 1937 yılında Milletler Cemiyeti'nin 27 Ocak'ta Hatay'ın bağımsızlığını onaylayan kararı sonrası yapılan mitingler gençlik eylemleri içerisinde değerlendirilmektedir. 31 Ocak 1937'deki ilk mitingde ulusal bir mesele olarak kabul edilen Hatay sorununun Hatay'ın Türkiye'ye katılması çerçevesinde gençler arasında hatırı sayılır bir hassasiyet dikkat çekmektedir. İstanbul'da Beyazıt Meydanı ve Ankara'da Ulus Meydanı'nda yapılan mitinglerde öğrencilerin konuşmalar yaptığı görülmektedir.⁴⁵¹ 2 Aralık 1937'de üniversite gençlerinin katılımıyla bir miting daha gerçekleştirilmiştir.

⁴⁴⁹ "Nümayiş yapan talebe Adliyyeye verildi", **Cumhuriyet**, 23 Nisan 1933, "Son nümayiş tahkikatı", **Akşam**, 23 Nisan 1933.

⁴⁵⁰ Bkz. "Rayhiştag Nasıl yakıldı?", **Cumhuriyet**, 1 Mart 1933.

⁴⁵¹ "Bugün Bütün Türkiye Hatay zaferini Tes'id edecek", **Cumhuriyet**, 31 Ocak 1937.

Dönemin Başbakanı Celal Bayar 30 Haziran 1938’de yaptığı konuşmasında Hatay’ın Türklüğünden hareketle, meselenin barışçıl bir biçimde çözülmesi yönünde iktidar görüşünü ortaya koymaktadır. Hatay topraklarının Türkiye’ye katılması, Bayar’ın ifadesiyle “milli hak” olarak değerlendirilmektedir.⁴⁵² Gençlerin katılımıyla gerçekleşen Hatay Mitingleri, iktidarın genel görüşünü temsil eden eylem pratiğiyle uyumludur. Dolayısıyla bu mitingler nedeniyle yapılan gösterilerde iktidarın herhangi bir eleştirisine rastlanmamaktadır. Bu da yine gençlik inşasında belirlenen ilkeler içinde kalındığında iktidar desteğinin dışına çıkıldığında da eleştirisinin örneğini yansıtmaktadır. Ancak gençlik eylemlerinde II. Dünya Savaşı’na giden süreçte özellikle milliyetçilik boyutunda radikalleşmeyle Hatay mitinglerindeki milliyetçilikten Turancı bir çizgiye kayıldığı dikkat çekmektedir. Savaş sonuna doğru ise tercih edilen blokla uyumlu biçimde komünizm aleyhtarlığından kaynaklanan gençlik hareketleri gözlemlenmektedir. Bu nedenle 1940’lı yılların gençlik eylemleri 1930’ların çizgisinden uzaklaşmaktadır.

2.7. 1940’lı Yıllarda Gençlik

Mustafa Kemal’in 1938 yılında ölümünün ardından Türkiye’de, İsmet İnönü ile birlikte Mili Şef dönemi başlamıştır. Bu dönem gençlik hareketlerinde ise ırkçı-Turancı çizgilere rastlanmaktadır. Gençlik hareketlerindeki bu eğilim, dışarıda Nazi Almanyası’nın politikalarına içeride ise Başbakan Şükrü Saraçoğlu’nun 5 Ağustos 1942 günkü hükümet programını okurken kullandığı ifadeye dayandırılmaktadır:

“Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve en az o kadar bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her zaman bu yönde çalışacağız.”⁴⁵³

1930’lu yıllarda dünyadaki gelişmelere koşut olarak başlayan antropoloji çalışmalarının 1940’larda sıkılaştırılması, Turancı eylemlerin ortaya çıkışında oldukça etkili bir faktördür. Bu dönem, tezin konusunu oluşturan dergilere

⁴⁵² “Başvekil’in Nutku”, *Ülkü*, Sayı 65, Temmuz 1938, s. 385.

⁴⁵³ Kazım Öztürk, *Türkiye Cumhuriyet Hükümetleri ve Programları*, İstanbul, Ak Yayınları, 1968, s. 258.

bakıldığında da Türk Tarih Tezi doğrultusunda ortaya atılan iddialar sıklıkla makale konusu edilmekte ve İslam öncesinden başlatılan Türklük tarihi değişik yönleriyle tartışılmaktadır. Dergilerde tarihçi Herbert George Wells, antropolog Eugene Pierre, dilbilimci Carl Brockelmann'ın fikirleri, Şevket Aziz Kansu, Sadri Maksudi Arsal ve Yusuf Akçura tarafından desteklenerek yayılmaktadır.⁴⁵⁴ Zaman zaman da aynı isimlerin makaleleri Türkçeye çevrilerek kendilerine yer bulmaktadır. Tez konusunu oluşturan dergilerin bu anlamda genel bir değerlendirmeleri yapılacak olursa, makalelerde başlangıçta kültürel değerler atıflı milliyetçilik üzerine yoğunlaşılırken, 1930'ların sonlarına doğru özellikle kafatası ölçümü gibi çalışmalara dayanan yayınlara daha fazla yer verildiği dikkat çekmektedirler. Gerçi aynı durum tez konusu dışındaki yayınlarda da karşılaşılan yaygın bir uygulamadır. Hatta başta Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ülkelerde de antropoloji çalışmaları doğrultusunda dolikosefal, brakisefal kafatası ölçütlerinden ırk tasnifleri yapılmakta ve ırk olarak kabul edilenlerin özellikleri gerek kültürel gerekse bilimsel değerlendirmelerle açıklanmaya çalışılmaktadır.

1940'lı yıllarda Turancı görüşlerin, gençleri hedef alan *Bozkurt*, *Çınaraltı*, *Ergenekon*, *Gök Börü* ve *Orhun* gibi dergilerde de işlendiği dikkat çekmektedir. Bunlar içinde en bilineni NihalAtsız'ın *Orhun* dergisidir. Atsız derginin 15. sayısında "Başvekil Saraçoğlu Şükrü'ye Açık Mektup" başlıklı yazısında, Başbakanı solculara hoşgörü göstermekle suçlamaktadır. Bu yazının devamı niteliğindeki 16. sayısında ise Sabahattin Âli gibi dergi yazarlarından bazılarını "maarif sahasına girmiş komünistler" olarak vatan hainliği ile suçlamaktadır.⁴⁵⁵ Makale daha sonra Sabahattin Âli ile de dava konusu olacaktır. Atsız savunmasında, "Sabahattin Âli'nin şahsiyeti bence mevzubahis değildir. Yabancı bir rejime taraftarlıkla bu memleketi batırmak isteyen insanların birbirlerine tırmanarak yüksek makamlara çıkmağa savaştıklarını görünce bir vatansever sıfatile vaziyeti hükümetin en yüksek şahsiyeti olan Başvekil ile bildirdim" demektedir.⁴⁵⁶ Mahkeme esnasında ise çok

⁴⁵⁴ Zafer Toprak, *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, İstanbul, Doğan Kitap, 2012, s. 14.

⁴⁵⁵ Kabacalı, *a.g.e.*, ss. 86-87.

⁴⁵⁶ "Açık Mektup'dan çıkan dava", *Cumhuriyet*, 27 Nisan 1944.

sayıda gencin dâhil olduğu komünizm karşıtı eylemler yapılmıştır. Yaşanan olaylar neticesinde Anadolu Ajansı resmi tebliğ ile Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan, Zeki Velidi (Togan) ve Hasan Ferit Cansever'in evlerinde yapılan aramalarda, gençlerin milliyetçi duygularını kullanarak anayasaya aykırı biçimde örgütlendiklerini ortaya çıkaran bazı belgelere ulaşıldığını açıklamıştır.⁴⁵⁷ Ardından İsmet İnönü'nün 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı dolayısıyla yaptığı konuşmada Türkçülük üzerine övgü dolu sözler söylenirken ırkçılığa olan karşıtlık ifade edilmektedir:

“Milliyetçi Türkiye, anayasanın tarif ettiği Türk vatandaşına, vatansever bir Türk milliyetçisi olmanın bütün imkânlarını vermiştir. Devletimiz milli bir devlettir. Bütün milletlerle iyi ve samimi münasebetler beslemek isteyen, milli menfaatler ve milli ülküler üzerinde kurulmuş bir müessesedir. Kendi içinde yapıcı, iyi niyet sahibi bütün vatandaşları birleştirici, uzlaştırıcı ve kaynaştırıcı bir zihniyettir. Azlık diye tanınmış olan vatandaşlar, her Türk vatandaşı gibi, kanunun bütün himayesine ve bütün vatandaş haklarına sahiptirler. Bundan başka Türk kültürü içinde yetişerek Türk milliyetçisi olmak isteyen her vatandaş için imkân kapıları açıktır...

Türk milliyetçisiyiz, fakat memleketimizde ırkçılık prensibinin düşmanıyız. Memleketimizde politika garazleri için uydurulan ırkçılık önderlerinin çok acıklı faciaları, hatıralarımızda canlıdır...

Türk vatandaşı yetiştirmek için bütün iyi şartları özünde toplamış olan bu feyizli yolu bırakır da ırkçıların binbir parçaya ayıracak fesadlı ve nifaklı zehirlerine cemiyeti kaptırır mıyız?”⁴⁵⁸

İnönü'nün bu konuşmasında, Ziya Gökalp'ın izinden giden kültürel milliyetçiliğin izlerine rastlanılmaktadır. Gençlikten beklenen ise ona gösterilen yolda çaba sarf etmesidir. Bu noktada gençler “kudretli, vatansever bir nesil olarak Türk milletini omuzlarında taşımalıdır.”⁴⁵⁹ Nurullah Barıman, 1941 yılında kaleme aldığı *Büyük Türkiye’de Gençlik Teşkilatı* başlıklı kitabında, erkeklerde 8-21, kadınlarda ise 8-18 yaş arası gençlerin askeri sisteme uygun biçimde izcilik benzeri bir örgüt çatısı altında toplanmalarının öneminden bahsetmektedir.⁴⁶⁰ II. Dünya Savaşı esnasında yükselişe geçen faşizan milliyetçilik Türkiye’de gençler arasında karşılık bulmakta ve ırkçı-Turancı eylemlerde kendini göstermektedir. Dava esnasında yapılan eylemler de komünizm karşıtlığını gözler önüne sermektedir. Sonuçta mahkemeyi Sabahattin Âli kazansa da, *Tan* gazetesini olayının yaşanması önlenememiştir.

⁴⁵⁷ “Şehrimizde meydana çıkarılan gizli cemiyet”, *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1944.

⁴⁵⁸ “Milli Şefin Tarihi Nutku”, *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1944.

⁴⁵⁹ *Cumhuriyet*, a.g.m, 20 Mayıs 1944.

⁴⁶⁰ A. Nurullah Barıman, *Büyük Türkiye’de Gençlik Teşkilatı*, İstanbul, yayın evi yok, 1941.

2.7.1. İrkçı-Turancı Gençlik Hareketi: Tan Gazetesi Olayı

Tan gazetesi 1935 yılında, Ahmet Emin Yalman, Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Ömer Rıza Doğrul, Burhan Felek, Refik Halid Karay, Eşref Şefik ve Fikret Adil gibi yazarlarla yayın hayatına başlamıştır. Gazetenin II. Dünya Savaşı sırasındaki yazılarında Nazizm karşıtlığı, Türkiye'nin savaş dışı kalması, müttefiklerle özellikler İngilizlerle anlaşılması gereği, Sovyetler Birliği'ne karşı bir politika oluşturulmaması önerileri dikkat çekmektedir. 1941-1943 arası diğer gazetelerde ise Türk-Alman uzlaşısının önemini vurgulayan, ırkçı-Turancı makalelere ağırlık verilmektedir. Bu nedenle *Tan* gazetesi diğer yayınlar tarafından sıklıkla eleştirilmektedir.⁴⁶¹

Tan gazetesi yazarlarından Zekeriya Sertel 6 Eylül 1939'da daha savaşın yeni başladığı günlerde kaleme aldığı makalesinde "Saraçoğlu Hükümeti'nin Türkiye saldırıya uğramadıkça savaşa girmemesini", Türkiye'nin özellikle Alman egemenliği altına girmesinin kesinlikle önlenmesi gerektiğini söylemektedir. 23 Kasım 1940 tarihli yazısında ise Hitler iktidarının "Yeni Nizam" uygulaması konusunda Türkiye'yi uyarmakta ve Türkiye'nin savaş dışında kalmasının en doğru tercih olduğunu söylemektedir. 24 Ağustos 1943'de açıkça "bu savaş bizim savaşımız değildir. Bu savaş büyük devletler arasında dünya egemenliği için yapılmaktadır..." demektedir. Sertellerin savaş esnasında yazdıkları makalelerde "faşizmin kurmak istediği dünya imparatorluğuna karşı çıkışı, kanlı savaş sonrası insancıl bir düzenin kurulmasını"⁴⁶² istemeleri, savaş sonrası demokratikleşme talepleri Alman yanlısı taraflarca komünizm propagandası olarak değerlendirilmiştir.

II. Dünya Savaşı'nı 'demokrasi'lerin kazanması, savaş sonrası Türkiye'de demokrasi uygulaması bakımından değişiklik yapılmasını gerekli kılmıştır. Bunun üzerine savaş sonrası düzenin konuşulduğu San Francisco Konferansı sonrası İsmet İnönü, Türkiye'de çok partili hayata geçileceğinin sinyallerini vermiştir. Bu doğrultuda Demokrat Parti'nin çekirdeğini oluşturan grup; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü "Dörtlü Takrir" önerisini meclise sunmuştur. Aynı

⁴⁶¹ Mithat Kadri Vural, "II. Dünya Savaşı Türkiye'sinde Bir Muhalefet Örneği Olarak "*Tan*" Gazetesi", *ÇTTAD*, VII/16-17, 2008/Bahar-Güz, ss. 381-387.

⁴⁶² Yıldız Sertel, "Barış İçin Verilen Savaş", *Cumhuriyet*, 4 Aralık 2001.

dönemde *Tan* gazetesinin Demokrat Parti kurucularını desteklemesi ve demokrasi taleplerini yüksek sesle ifade etmesi, literatürde “Tan Gazetesi Olayları” olarak geçecek bir dizi eylemin gerçekleşmesine sebep olmuştur.

Olaylar *Tan* gazetesinin tek parti yönetimini eleştiren yazılarına karşılık, Peyami Safa, Hakkı Tarık Us ve Hüseyin Cahit Yalçın bir polemik kampanyası ile başlamaktadır. *Tan* gazetesi yöneticileri ise 1 Aralık 1945’te *Görüşler* adlı bir düşünce dergisi yayımlamaya karar veriler. Derginin ilk sayısının kapağında “Mecmuamıza yazı yardımlarını vadedenler” başlığı altında Celal Bayar, Tevfik Rüştü Aras, Fuat Köprülü, Adnan Menderes, Cami Baykur ve Sabiha Sertel’in fotoğrafları ise olayların fitilini ateşlemiştir.⁴⁶³ *Cumhuriyet* gazetesinde derginin yazılarından beklentilerinin komünistlik olduğu yönünde propaganda yapılmaktadır:

“Demokrasi isteriz, hürriyet isteriz! Feryatlarından sonra istenilen demokrasi ile hürriyetin ne olduğu artık iyice meydana çıktı. Bu demokrasi komünist demokrasisi, bu hürriyet, kızıl hürriyettir. Orak çekice tapanlar artık maskelerini yüzlerinden atmışlardır. Onlar aylardan beri açık kapalı yaptıkları tenkidlerde kopardıkları yaygaralarla neşriyat sahasına attıkları “Yeni Dünya” ve “Görüşler” adlı kızıl propaganda organlarıyla daha iyi açıklamışlardır.”⁴⁶⁴

İlk olarak bayilere *Tan*, *Yeni Dünya* gazetelerinin, *Görüşler* dergisinin sattırılmaması, devlet memuruna ve öğrencilere bunların okunmaması gibi sözlü talimatlar verilir. *Vatan* gazetesine yazı veren milletvekilleri partiden ihraç edilir. Celal Bayar ve ekibi ise *Görüşler* dergisine yazı vermeyeceklerini açıklarlar. Ancak yaşanan eylemlerin önüne geçemezler. Sabiha Sertel’in 4 Aralık 1945’te “Gazeteden Değil, Kamuoyundan Korkmalı” yazısı üzerine de CHP ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu’nun emri ile Tan Matbaası’na saldırı düzenlenerek tahrip edilir.⁴⁶⁵

4 Aralık 1945 günü başta İstanbul Üniversitesi öğrencileri olmak üzere yaklaşık on onbeş bin genç, *Tan* ve *Yeni Dünya* gazetelerinin hareket tarzlarını protesto etmek için bir gösteri düzenlerler. Elllerinde Türk bayrağı, Atatürk ve İsmet İnönü’nün

⁴⁶³ Kabacalı, **a.g.e.**, s. 95-96.

⁴⁶⁴ “Bizim yoldaşlar nihayet maskelerini attılar”, **Cumhuriyet**, 4 Aralık 1945.

⁴⁶⁵ Kabacalı, **a.g.e.**, s. 95-96.

fotoğraflarını taşıyan gençler Beyazıt meydanında toplanıp, “dağ başını duman almış” marşını söyleyerek Divanyolu’na doğru yürüyüşe geçerler. Taşıdıkları pankartlarda “İspanya kardeş kavgasını içimizde yaşatmak isteyen kızılar kahrolsun”, “ne faşistiz, ne komünistiz”, “millet demokrattır” ve “bundan fazla hürriyet mi istiyorsunuz” yazmaktadır. Ayrıca ellerindeki yırtılmış *Tan* ve *Yeni Dünya* gazetelerinin sayfalarını sallayarak, “vatandaş kötü niyetli olanların gazetesini okumayınız” diye bağırmaktadırlar. Yürüyüş ilerledikçe “kahrolsun komünistler, kahrolsun Serteller” sesleri yükselmektedir. CHP’nin önüne geldiklerinde ise “yaşasın altıok” sloganı atılmıştır. Vilayet’e ulaşan topluluk *Tan* gazetesini tahrip ettikten sonra Taksim’e yönelmiştir. Cumhuriyet Anıtı’na çelenk koyduktan sonra İstiklal Caddesi üzerinde bulunan sol görüşlü yayınlar satan kitapçı *Berrak*’ı da tahrip eden gençler ardından *Yeni Dünya* gazetesinin çıktığı La Turquie Matbaası’nı da kullanılmaz hale getirmişlerdir. Kalabalık tekrar Beyazıt’a dönerken yine sol içerikli yayınlar satan ABC kitapçısını da tahrip etmiştir. İstanbul’da bunlar yaşanırken İzmir’de de “kızıl neşriyat yuvaları”na saldırılmıştır. İzmirli gençler açıklamalarında eğer İstanbul’da olsalardı, üniversite gençlerinin yaptıklarının aynısını kendilerinin de yapacağını söylemektedirler.⁴⁶⁶ Bursa da ise yaklaşık üç bin genç Sedbaşı’nda toplandıktan sonra yürüyüşe geçmiş, bu esnada karşılaştıkları *Görüşler* dergisi ve *Yeni Dünya* gazetesinin afişlerini yırtıp, pek çok kitapçıdaki bu yayınları ait sayıları toplayarak Cumhuriyet alanına geçmişlerdir. Atatürk Anıtı’na çelenk koyan gençler, inkılâba, Cumhuriyete, Atatürk rejimine ve Mili Şefe bağlı kalacaklarına dair sloganlar atmışlardır.⁴⁶⁷

Olayların ardından Başbakan Şükrü Saraçoğlu’na *Tan* gazetesi gelişmelerinde hükümetin önleyici tedbirler almamasının nedeni sorulduğunda ise; alınacak önlemlerin ya bu yayınlara karşı dava açmak ya da gazetelerin yayınlanmasının engellenmesi olduğunu, oysa hükümetin ülkenin içinde bulunduğu dönüşüm sürecinde gelişmeleri izlemenin doğru olduğundan hareketle davrandığını belirtmektedir.

⁴⁶⁶ “Üniversite Gençlerinin Dünkü Nümayişi”, *Cumhuriyet*, 5 Aralık 1945.

⁴⁶⁷ “İzmir ve Bursa gençleri de dün tezahürat yaptılar”, *Cumhuriyet*, 6 Aralık 1945.

“Karşımızdaki bir söver, iki söver, sonunda sövenler sövmekten, okuyanlar da okumaktan bıkar dedik. Sonunda hayat istediğimiz seviyede daimi hale gelir diye umduk ki, bu kararımızdan caymış da değiliz, ve bu hadiseye rağmen gene dayanmak istiyoruz.”⁴⁶⁸

CHP’nin çıkan olayları konu alan Müstakil Grup toplantısında olaylar kınanmakta ve bu konuda gerekli hukuki tedbirlerin alındığı belirtilmektedir:

“Çağımızın çeşitli fikir akınları içinde belirmesi tabii olan fikir hareketleriyle tepkilerinin milli bünyemize zarar vermemesi ve cemiyetin nizam ve ahengini bozmaması için en esaslı dayanağın Türk milletinin ve yetkili hükümet makamlarının uyanıklığı inancına istinaden ve bu konuda alınmasını yerinde gördüğü tedbirleri gösteren bir karar suretini hükümete tevdi eylemeyi kabul etmiştir.”⁴⁶⁹

Oysa 1945 yılında Sıkıyönetim Savcısı Kazım Alöç’ün 1967 yılında *Yeni Gazete*’de yayınlanan “İfşa Ediyorum” başlıklı yazısında olayların kışkırtılmasında CHP’nin sorumlu olduğunu söylemektedir:

“Tan Gazetesi’ni basan üniversitelilerin başında, şimdi CHP milletvekillerinden ve eski bakanlardan Ali İhsan Göğüş vardı. Olaydan sonra İstanbul Emniyet Müdürlüğü’nde, Tan Basımevi’ni basanlara CHP müfettişi Alaettin Tiritoglu, sigara ikram ediyor, hatırlarını soruyordu.

Tekin Erer ‘Basında Kavgalar’ adlı kitabında sigara ikram eden kişinin, CHP Gençlik Kollarından Ali İhsan Göğüş olduğunu yazıyor. Göğüş daha sonra milletvekili ve bakan olacaktı CHP’den.

O gün saldıranlara komuta edenler arasından, daha sonra başka ünlüler de çıkacaktı. Dönemin CHP gençlik kolların aktif yöneticilerinden Orhan Birgit bunlardan bir başkasıydı. Birgit’te daha sonra milletvekili ve bakanlık yapacaktı.

Tan’dan sonra, Yeni Dünya ile Fransızca La Turquie gazeteleri ardından Görüşler dergisi ve Berrak Kitabevi’ne yöneldiler...

Serteller Türkiye’yi terk etmek zorunda kaldı...”⁴⁷⁰

Zekeriya Sertel de anılarını kaleme aldığı *Hatırladıklarım* adlı kitapta yaşanan gelişmelerin CHP güdümüyle gerçekleştiğini iddia etmektedir.

“Hükümet, olaydan önce olduğu gibi olaydan sonra da bu cinayeti (Tan Matbaası’nın kırılıp dökülmesi) işleyenlere karşı hiçbir harekette bulunmadı.

⁴⁶⁸ “Başbakanın gazeteciler ile dünkü görüşmesi”, *Cumhuriyet*, 6 Aralık 1945.

⁴⁶⁹ *Cumhuriyet*, a.g.m., 6 Aralık 1945.

⁴⁷⁰ Ahmet Kahraman, *Cici Basının Sefalet ve Rezaleti*, İstanbul, Tüzmamanlar Yayıncılık, 1996, s. 199-200.

Güpegündüz bir matbaayı yıkan bu faşist gençlerden hiç kimse tutuklanıp mahkemeye verilmedi... olaydan birkaç ay sonra İstanbul'da eski kitaplar satan Sahaflar'dan aldığım bir kitabın içinden şöyle bir kağıt çıktı. Bu bir mektup müsveddesiydi. Başbakan Saraçoğlu'na hitaben yazılmıştı: 'Beyefendi, emrinizi yerine getirdim. Şimdi mükafatımı bekliyorum.' İmza: Yaşar Çimen...
Bu yaşar Çimen, Babıali'de İtalyan propagandasını yapan bir tipti. O günkü gösterilerde elinde balyozla gençlerin önüne geçerek onları kışkırttığı görülmüştü. Demek ki, Başbakan'ın kullandığı adamlardan biri oydu. Görevini yapmış, şimdi ödülünü istiyordu.⁴⁷¹

Çok partili hayata geçerken yaşanan *Tan* gazetesi olayı, CHP'nin güdümü endişesini de taşıdığından dolayı tek parti dönemi kültürel milliyetçi bu anlamda halkçılık motifli ulusçuluk çizgisinden ırkçılığa kayan anlayışın, gençler üzerinde etkili olduğunun güzel bir örneğidir. Bu durum, II. Dünya Savaşı sonrası Batı Bloğunu tercih eden tavrıyla uyumundan dolayı, gösterilerde komünizm aleyhtarı sloganlar atılması oldukça olağandır. Gençlikten çok partili hayata geçerken hala edilgen bir tavırla iktidar görüşü doğrultusunda eylemlere katılması beklenmektedir. Bu doğrultuda 1940'da açılan Köy Enstitüleri de önemlidir. Enstitülerde köy ve kent yaşamı arasındaki kopukluk giderilerek köylülerin "modern değerlere" intibakının sağlanması amaçlanmaktadır. Ancak II. Dünya Savaşı sonunda Köy Enstitüleri uygulamalarından bazıları sol düşünce geleneğinin yansıması olarak değerlendirilerek önce mevzuatında değişiklik yapılmış, sonra ise kapatılmıştır. Ancak Köy enstitüleri deneyiminin 1946'ya kadar olan süreci, gençlerin eylemlerinde izlemesi gereken değerleri belirlemesi açısından Halkevleri'yle benzer biçimde değerlendirilmelidir.

2.7.2. Köy Enstitüleri

Cumhuriyet'in modernleşme projesinde köylerin, köy gençliğinin ayrı bir önemi vardır. Toplum normalleştirilerek standartlaştırılırken, köy ve köylü bu standarttan sapma olarak nitelenip, Halkevleri gibi Köy Enstitüleri aracılığıyla da kentin gelişmişliğini yakalaması sağlanmak istenmiştir. Foucault öznenin "standartlaştırılma"sında istatistik değerlerinden faydalanıldığını bu doğrultuda normal kabul edilen değerlerin bilim aracılığıyla ortaya konulduğunu söylemektedir.

⁴⁷¹ Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, aktaran, Kabacalı, a.g.e., s. 99.

Köy Enstitüleri hayata geçirilmeden önce de, bilimsel araştırma ve istatistikler yapılmaya başlanmıştır. Köyden uzakta yapılan bu araştırmalar, köyle ilgili gerçeği yansıtmamaktaysa da siyasal elitlerin bu yöntemle standartlaştırma ideali peşinde olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Köy Enstitüleri, siyasal elitlerin elinde “normalleştirme” araçlarından birisi olarak kullanılmıştır. Yakup Kadri’nin (Karaosmanoğlu) 1932 yılında yazdığı *Yaban* adlı romanında: “Ey Türk aydını, bu geri kalmışlık aslında senin yüzünden; lütfen o insanlara, Anadolu’ya git” ifadesi, köy ve köylülüğün geri kalmışlığından hareketle, dönemin koşullarının modernleşme ekseninde çözümünde, modern düşünceyle donanmış aydınların çare olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. 1940 yılında, II. Dünya Savaşı bilinmez sonuca doğru süratle yaşanırken, Türkiye’de modernleşme projesi olarak Köy Enstitüleri hayata geçirilmiştir. Temelde köy öğretmenlerini, köylülerin ihtiyacına göre yetiştirme niyetiyle açılan Enstitülerin 1946’da mevzuatında yapılan değişiklik sonucu “ıslah edilmesi”yle niteliği değişmiş, 1954 yılında da Demokrat Parti iktidarınca kapatılmıştır.

Köy Enstitüleri’nin altyapısı, Eğitim Kurşları ile başlamıştır. Proje, 1935 yılında İsmail Hakkı Tonguç önderliğinde Eskişehir, Çorum, Kayseri ve Yozgat köylerinde yapılan incelemeler sonucu gündeme gelmiştir. Hayata geçirilmeden önce Mustafa Kemal ile Saffet Arıkan arasında geçen görüşme de köye eğitim için gönderilecek öğretmen bulunması önemli bir mesele olarak tanımlanmaktadır. Eğitim olarak gönderileceklerin köyde yaşamış ve yaşamaya devam etmek isteyen gençler arasından seçilip, onlardan köyü benimseyip, “köyü canlandırma istenci”ne sahip olmaları beklenilmektedir.⁴⁷² Eğitim olarak gidecek gençlerin tercihinde birinci bölümde de açıklandığı üzere eğitim aracı olarak ordu, çare olarak görülmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk – Saffet Arıkan’ın köye gidecek öğretmen meselesi konuşması: “Rahat ol Saffet, bunun da bir çaresi vardır. Türk ordusunun yetiştirdiği, özellikle Cumhuriyet sonrasında yetiştirdiği çavuşlardan bu konuda pekâlâ yararlanabiliriz. Yüzlerce er arasından zekâları ile sıvrılmış bu erler, kısa süreli kurslarla bu iş için yararlı elemanlar durumuna kolayca getirilebilirler ve bunlara da, ‘Eğitmen’ diyebilirsiniz.”⁴⁷³

⁴⁷² Mevlüt Kaplan, **a.g.e.**, s. 26.

⁴⁷³ Mevlüt Kaplan, **a.g.e.**, s. 20.

Fay Kirby'e göre, Köy Enstitüleri "eğitim ile toplum arasındaki karşılıklı ilişki konusunda, Türk düşünürlerinin çok iyi bildikleri ve çıkar yolu bulunmayan bir sorunun, hiçbir ülkede eşi görülmemiş bir şekilde çözümlenmesinin gerektirdiği yepyeni nitelikte bir eğitim sistemi"dir.⁴⁷⁴ 1936 yılında, kurslarda yetişen öğretmenlerin köylere gönderilmesiyle başlayan eğitim seferberliği, 1937'de açılan 3 Köy Öğretmen Okulu ile geliştirilmiştir. Ardından 1940'da Hasan Âli Yücel'in Maarif Bakanı olmasıyla, 17 Nisan 1940'da 3803 sayılı yasayla Köy Enstitüleri açılmıştır. Haziran 1942'de Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası çıkarılmış, 1943'de enstitülerin sağlık kolları açılmıştır.⁴⁷⁵

Eğitmen kurslarının açıldığı 1936 yılında, yenilenen İlkokul Programı'nın başında CHP'nin altı ilkesi: "Kuvvetli, cumhuriyetçi, ulusçu, halkçı, devletçi, laik ve devrimci yurttaş yetiştirmek bütün öğretim derecelerinde yüküm ve özen noktasıdır." Türk ulusunu, Kamutayı [TBMM] saygın tutmak ve tutturmak, bütün vatandaşlara bir ödev olarak aşılanacaktır." şeklinde yer almaktadır. Bakanlığın 26 Haziran 1940'da enstitüler kurulduktan sonra gönderdiği genelgede aynı yaklaşımı sergilemektedir: "Talebe ve öğretmenler, Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 2 inci maddesinde yazılı cumhuriyetçilik, milliyetçilik, hakçılık, devletçilik, layiklik ve inkılâpçılık prensiplerini Türk milletinin yükselmesi için ana prensipler bilerek çalışacaklar, bu prensipleri hiçbir engel tanımadan hayata tatbik eden insanlar olacaklardır."⁴⁷⁶ Diğer taraftan modernleşme projesi ile paralel değerlendirilen süreç, "Avrupalılaşma" yolunda atılmış bir adım olarak görülmektedir. *Ulus* gazetesinde yayınlanan makaleye göre, "bizde de öğretmen Avrupa köylerindeki arkadaşları gibi bir terbiye ve refah unsuru olacaktır. Köylerimiz bu unsurdan istifadesi nispetinde memleket Avrupalılaşacaktır."⁴⁷⁷ Eğitim kurslarından itibaren kurumun gelişimini yakından takip eden Ahmet Emin Yalman'a göre, Köy Enstitüleri tecrübesi; "Türk

⁴⁷⁴ Fay Kirby, **Türkiye'de Köy Enstitüleri**, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2010, s. 22.

⁴⁷⁵ Mustafa Aydoğan (Yayına hazırlayan), **Hasan-Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları-Konuşmaları**, Ankara, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 1997, s. 7-8.

⁴⁷⁶ Hasan Karacan (Yayımlayan), **Köy Enstitüsü Programları (1936-1953)**, Ankara, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2004, s. 5.

⁴⁷⁷ Kemal Ünal, "Köyde Yeni Bir Unsur Öğretmen", **Ulus**, 20 Nisan 1940.

gencinin ruhi ihtiyaç ve istidatlarına uygun düşen hür ve verimli eğitim usullerini” içermektedir.⁴⁷⁸

İsmail Hakkı Tonguç, Enstitüler açılmadan önce hazırladığı Köy Araştırma Anketi sonucu *Köyde Eğitim* başlıklı bir kitap yazmıştır. Kitapta; “gerçek köyü tanımak, ona göre eğitim şekilleri bulmak, bu bulguları yürürlüğe koyacak yeni insan tipini yaratmak”⁴⁷⁹ kitabın hem konusunu hem de amacını oluşturmaktadır. Tonguç enstitülerin amacının köylüyü vatandaşlık bilincine kavuşturmak olduğunu söylemektedir:

“Köylüyü köyden başlayarak ta Kamutay’a varıncaya kadar, devletin bütün şubelerinin idaresine, onda bugünkü vasıflarından başka bir şart aranmaksızın iştirak ettirmek, bu suretle devlet işlerini realiteden kuvvet alan elemanlarla besleyerek memleketin hakiki bünyesine uygun bir şekle getirmek... köylü vatandaşlarda... cumhuriyetin vatandaşlığı şuurunun, aksiyon haline getirebilecek şekilde uyandırmak... lazımdır.”⁴⁸⁰

Gençlerin yetiştirilme ilkelerinin belirlenmesi açısından Enstitü eğitimi, oldukça efektif biçimde kullanılmıştır. Eğitim doğrultusunda gençlerin bireysel kazanımlar yerine cemaati önceleyen solidarist düşüncenin izlerine rastlanılmaktadır:

“Köy Enstitüleri, size; bu memlekete, bu yurdun insanındaki yüksek istidatlara iman etmeyi öğretir. Enstitü; engeller kalkınca ve atlara meydan verince ne kadar süratle, ne kadar zevk ve vakarla koşabileceğimizi ve ne güzel, ne asil, ne kadar feragatli bir ruh geliştirebileceğimizi belirtir. Bu soylu muhitte temas edince ereceğiniz en büyük hakiki de; bu memleketin insanları üzerindeki otoritenin cebir ve tazyikle değil, vatandaşın şeref, haysiyet ve namusuna güvenle; vatandaşlar arasında mesafeler ve mertebeler yaratmakla değil, birbirine sokulmaları ile ve sevgi ile kurulabileceğinden ibarettir.”⁴⁸¹

Okullarda din eğitimi dışında, Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Matematik, Fizik-Kimya gibi temel derslerin yanında Ziraat, Demircilik, Dülgercilik,

⁴⁷⁸ Ahmet Emin Yalman, **Yarının Türkiye’ine Seyahat**, Ankara, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 1998, s. 8. (1. Baskı 1944)

⁴⁷⁹ Pakize Türkoğlu, **Tonguç ve Enstitüleri**, İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1997, s. 125-126.

⁴⁸⁰ İsmail Hakkı Tonguç, **Canlandırılacak Köy**, 1939, s. IV-V. aktaran, Hasan Karacan (Yayımlayan), **a.g.e.**, s. 6.

⁴⁸¹ Yalman, **a.g.e.**, s. 12.

Yapıcılık gibi mesleki beceri kazandıran dersler verilmektedir. Ayrıca ulusal oyunları kapsayan Beden Eğitimi ile Askerlik dersi ilgi çekmektedir. Askerlik dersi haftada ikişer saat olarak bütün öğrencilere zorunlu tutulmaktadır. Tonguç’a göre açık havada verilen eğitimle Enstitü öğrencilerine “sıhhat” kazandırılmakta; böylelikle “vücutları sağlam, sıhhatleri yerinde enstitülüler” hayatı, yaşamayı seven bireyler olmaktadır. Öğrencilere “sade, mütevazı, memleket uğruna harcanmış emeklerle dolu bir hayat sevdirmek”, “doğru ve adalete uygun emirlere” uyma alışkanlığı kazandırılmakta, vatan ve ulus sevgisi aşılanmaktadır. Bu sayede öğrenciler bireysel menfaati ulusun menfaatinden üstün tutmamakta hatta bunu yapanlardan hoşlanmamanın ötesinde nefret etmesi beklenilmektedir.⁴⁸²

Köy Enstitüleri’nde eğitim, iş ile ilintili olarak yürütüldüğünden yıl boyunca devam etmektedir. Öğretmenlik eğitimini tamamlayamayacağı düşünülen öğrenci; demircilik, yapıcılık, marangozluk mesleğine ya da üçüncü sınıftan sonra eğer talep edilirse sağlık koluna ayrılarak tüm öğrencilerin bir şekilde başarılı olması sağlanmaktadır. Enstitülerde eğitim sistemine getirilen en önemli değişiklik, yatılı sistemde kız ve erkek öğrencilerin birlikte eğitim almasıdır. Köy yaşantısında kadın ve erkeğin birlikte çalışmak zorunda oluşu, kadınları da eğitim sistemine dâhil edilmesinde güdüleyici faktör olmuştur. Enstitü öğrencilerinden Fakir Baykurt’un ifadesiyle; “eğitilmiş kadının yetiştireceği çocuğun Hanya’yı Konya’dan ayırabileceği” inancı eğitim sürecinde kadının dâhil edilmesinin önemli gerekçelerindendir.⁴⁸³ Baykurt her ne kadar Köy Enstitüsü’ne giderken düşüncelerini; “... Değişik, bambaşka bir öğretmen olacağım, gideceğim köydeki geriliği, yoksulluğu yere sereceğim... Çocukları kız erkek ayırmadan okutacağım. Halkı aydınlatacağım.”⁴⁸⁴ şeklinde ifade etse de kadın için belirlenen iyi eş/iyi anne rolünde ciddi bir kopuş olmadığını göstermektedir. İsmail Hakkı Tonguç ta 1960

⁴⁸² İsmail Hakkı Tonguç, “Köy Enstitülerimizde Eğitim ve Öğretim İlkeleri”, **AÜDTCF Dergisi**, Cilt 2, Sayı 5, 1943, s. 145-147.

⁴⁸³ Fakir Baykurt, “Enstitülerin Üç İlkesi”, **Köy Enstitüleri Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar**, Ankara, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 1997, s. 47-51.

⁴⁸⁴ Fakir Baykurt, “Enstitüye Varışım”, **O Yıllar Dile Gelse 1**, der. Mehmet Cimi, İstanbul, Tudem Yayınları, 2003, s. 39.

yılında Kanadalı uzmanla yaptığı görüşmesinde bunu doğrular yönde açıklama yapmıştır:

“Biz köy okullarında ve Enstitülerde kız öğrencilerin sayısını arttırmak için elimizden geleni yapmadık, oysa Anadolu’da anaları yetiştirmenin, babaları yetiştirmeden uyarmadan daha önemli olduğunu sonraları daha iyi anladık. Köy kadınlarını kazanmakla köy çocuklarının eğitiminde en kestirme yolu tutmuş olurduk. Çünkü köy çocuğunun ilk eğitimi ister istemez ve yapabildiği kadar anası yapar.”⁴⁸⁵

Enstitülerden mezun olan öğretmenler, Köy Enstitüleri Kanunu’nun 5. Madde’sine göre; Milli Eğitim Bakanlığı’nın göstereceği köylerde 20 yıl çalışmak zorundadır. 6. Madde’sine göre ise; öğretmenler köylerin, eğitim ve öğrenim görevleri yanında, ziraat işlerinin “fenni” bir şekilde yapılabilmesi için, örnek tarla, bağ, bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik etmelidir. Öğretmenlerin görevleri okulda öğrencilerle sınırlı değildir. Aynı zamanda köy ahalisinin eğitimi, köylünün üretim ilişkilerinin düzenlenmesinden de sorumludur.⁴⁸⁶

1946 yılında çok partili hayata geçerken Köy Enstitüleri Yasası değişikliği önemli bir kırılma olmuştur. İlk olarak Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanlığı’ndan, İsmail Hakkı Tonguç İlköğretim Genel Müdürlüğü’nden ayrılmıştır. 1947’den sonra iş eğitimi ilkesi kısıtlanıp, özgür okuma saatleri kaldırılmıştır. Öğrenci sayıları azaltılarak, kız öğrenci alımları %10’a kadar düşürülmüştür. Ayrıca kent doğumlu öğrencilere de eğitim verilmeye başlanmıştır. 1948’de ise Eğitim Kursları ve Yüksek Köy Enstitüsü kapatılmıştır. Öğretmenlere hayvan ve toprak tahsisi durdurulup, lojmanlarının yapımı özel idare ve devlet bütçesine bağlanmıştır. 1949’da öğrencilerin yıllık izinleri 3 aya çıkarılıp, kıyafet yönetmeliği değiştirilerek - gri renkli urban ve postal yerine lacivert elbise ve siyah ayakkabı- görünürlükte köyden kopuş yaşanmıştır. İş, işçilik, tarla ve hayvan üretimi azaltılarak, bina yapımları aracı kurumlara verilmiştir. 1950’de karma eğitime son verilerek, kız öğrenciler İzmir-Kızılçullu, Trabzon-Beşikdüzü ve Bolu Kız Öğretmen okuluna

⁴⁸⁵ Mehmet Başaran, **Sabahattin Eyüboğlu ve Köy Enstitüleri**, İstanbul, Papirüs Yayınevi, 2001, s. 118.

⁴⁸⁶ Hasan Erçelebi, **Köy Enstitülerinin Çağdaş Eğitim Yönetimine Katkıları**, İzmir, Dikili Belediyesi Kültür Yayınları, 1993, s. 25-26.

nakledilmişlerdir. 1951’de Enstitü programları İlköğretmen Okulu programıyla birleştirilerek, eğitim süresi 6 yıla çıkarılmıştır. 1954’te Demokrat Parti iktidarında 6234 Sayılı yasa ile kapatılmışlardır.⁴⁸⁷ Köy Enstitüleri’nde 1954 yılına kadar 17.341 öğretmen, 1.599 sağlık memuru, 8.646 eğitimci yetiştirilmiştir.⁴⁸⁸

Cumhuriyet’in kentlerde eğitim aracılığıyla gerçekleştirdiği normalleştirme çabalarının köye yönelik uygulaması olarak tanımlandığında kısa süreli de olsa etkili bir ideolojik aygıt olarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Kapanmalarına giden süreçte sol siyasi geleneği temsil eden yayınlardan dolayı üretilen spekülasyonlar, II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye’nin seçtiği blokla ilintili açıklanabilmektedir. Sonuçta başarılı bir şekilde başlayan süreç, gençlik hareketlerinde de görüldüğü üzere disiplinci iktidarın belirlediği çerçeveyi aştığı noktada faaliyetine son verilmiştir. Disiplinci iktidarın gençler için tanımladığı kriterler ise en net biçimde dönemin basılı yayınlarından anlaşılabilmektedir. Bu çalışmada yayınlardan doğrudan gençliği şekillendirme amacıyla çıkarılan *Çığır*, Halkevleri yayın organı *Ülkü* ve kültürel milliyetçilik ilkelerini belirleyen *Varlık* dergisinin incelenmesi tercih edilmiştir.

⁴⁸⁷ Mevlüt Kaplan, Halil Oran, Mustafa Metin, Mustafa Güvendi, Halim Akgöl, **Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri**, İzmir, Dikili Belediyesi Yayınları:3, 1993, s. 189.

⁴⁸⁸ Mevlüt Kaplan, **a.g.e.**, s. 48.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR POLİTİK ÖZNE OLARAK GENÇLİĞİN İNŞASI: ÇIĞIR, ÜLKÜ VE VARLIK DERGİLERİNDE GENÇLİK KURGUSU

Türk siyasal yaşamında 1930-1946 arası, yayın kuruluşlarının önemli bir bölümü iktidarın meşruiyet tezlerinin halkın geneline yayılması amacıyla kullanılmıştır. Bu anlamda üçüncü bölümde gençliğin özne olarak üretilmesinde kullanılan argümanlar, *Çığır*, *Ülkü* ve *Varlık* dergileri etrafında araştırılmıştır. Burada artık gençliğin özne olarak tanımlanma tartışması bitmiş, doğrudan özne olarak kabul edilen gençlerin hangi değerleri taşımaları gerektiği üzerine odaklanılmıştır. Dolayısıyla dergi yazılarının incelenmesi, beklenen gençlik özelliklerini ortaya konulması açısından önemlidir. Bu bölümde de öncelikle gençlik doğrultusunda dergilerin temel çizgileri belirlendikten sonra, yayınların gençler tarafından içselleştirmesini beklediği değerler tartışılmaktadır. Ancak öncelikle değerlerden neyin kastedildiğine açıklık getirilerek, bunların ideolojik aygıt konumunda kurumlar aracılığıyla nasıl yaygınlaştırıldığı açıklanmaktadır. Ardından toplanan veriler ışığında dergilerin politik özne olarak kabul ettiği gençlerin hangi özelliklere sahip olmasının beklendiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında politik özne olarak gençlik inşası denildiğinde, neye ulaşmak istenildiğine açıklık getirilmek istenmektedir. Yani gençlik özneleştirilirken hangi özellikleri öne çıkarılmaktadır, siyasal elitler tarafından standart olarak kabul edilen nasıl bir gençliktir, "Cumhuriyet'in misyonerleri" olarak kabul edilen gençlik nasıl olmalıdır gibi soruların yanıtları araştırılmaktadır. Ancak öncelikle dergilerin genel özellikleri ve gençlik kurgularına açıklık getirmek gerekmektedir.

1933-1948 yılları arasında Hıfzı Oğuz Bekata tarafından Ankara'da çıkarılan *Aylık, Gençlik, Fikir ve Sanat Mecmuası* olan *Çığır* dergisi, toplam 192 sayı yayınlanmıştır. Dergide erken Cumhuriyet döneminin en önemli isimlerinden; Hıfzı Oğuz Bekata, Ahmet Caferoğlu, Ali Kamil Akyüz, Cemil Sena Ongun, Hasan Âli Yücel, Hilmi Ziya Ülken, Hüseyin Namık Orkun, Kazım Nami, Malik Aksel, Mustafa Şekip Tunç,

Reşit Galip, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun çeşitli yazılar kaleme aldığı görülmektedir. Dergi başta gençlik meselesiyle ilgilenmekle birlikte, spor, köycülük, halkçılık, Türk dili ve tarihi, eğitim, edebiyat, felsefe, sosyoloji, iktisat, sanat, şiir, müzik, heykel ve heykelcilik, gibi çeşitli konularda yazılar içermektedir. Ancak gençliğin sahip olması gereken temel özelliklerin irdelendiği yazılarda derginin imtiyaz sahibi ve yayın müdürü olan Hıfzı Oğuz Bekata'nın açık bir ağırlığı vardır.

1933-1950 yılları arasında *Halkevleri Mecmuası* olarak çıkan *Ülkü*⁴⁸⁹ ise “dönemin tek partisi olan CHP'nin ideolojik unsurlarının teorik olarak oluşturulması ve bunların kitlelere yayılması amacıyla, hem kültürel hem de politik yapıya sahip bir dergi olarak çıkarılmıştır.” Ancak dergi yayın politikası açısından 1933-Eylül 1941 ve Ekim 1941-1950 arasında ikiye ayrılmaktadır. Derginin ilk döneminde kültürden spora bütün alanlarda makalelere yer verilirken, ikinci döneminde kültür yayınlarına ağırlık verildiği dikkat çekmektedir. Zaten daha önce *Halkevleri ve Halkodaları Dergisi* olarak tanımlanan yayın, 1941'den sonra *Milli Kültür Dergisi* olarak çıkarılmaya başlanmıştır. Bu bölümde *Ülkü* dergisinin ilk dönem yayın çeşitliliği, tezin çalışma konusuyla daha fazla örtüştüğü için 1941 yılına kadar olan makaleleri incelenmiştir. Dergide ilk imtiyaz sahibi Nusret Kemal Köymen, genel yayın yönetmeni Necip Ali Küçüka, CHP'nin dergi sorumlusu Recep Peker ve 1937'den sonra genel sorumlu olan Mehmet Fuat Köprülü'nün yazıları, tezin konusu açısından önemlidir.⁴⁹⁰ Bunun yanında İsmet İnönü gibi devletin ileri gelenlerinin özellikle Halkevleri'yle ilgili açıklamaları, milli bayram nutuklarının dergide olduğu gibi yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla köy ve köylülük üzerinden halkın inşasında dergiyle CHP arasında paralellik izlenmektedir. Kültürel konuları temel alan dergide edebiyat, tarih, Türk dili, güzel sanatlar, sosyoloji, felsefe, ekonomi, istatistik, ziraat, terbiye -özellikle köy ve köylü terbiyesi-, halk sağlığı ve spor yanında Halkevleri'nin varoluş amacı hakkında detaylı bilgilere yer verilmektedir. Ancak bizzat Atatürk

⁴⁸⁹ *Ülkü* dergisi için bkz. M. Bülent Varlık, “Ülkü: Halkevleri Mecmuası”, **Kemalizm**, ed. Ahmet, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002; Suat Karaküçük, (Yayına Hazırlayan), **Ülkü (1933-1959) Seçilmiş Spor Makaleleri**, Ankara, Yayın Evi Yok, 1993; Funda Gençoğlu Onbaşı, “Halkevleri ve Ülkü Dergisi: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycülük Tartışmaları”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 20, Sayı 3 Temmuz 2011, s. 69-88.

⁴⁹⁰ Zerrin Bayraktar, Cem Alpar (Yayına Hazırlayan), **Ülkü Seçmeler (1933-1941)**, Ankara, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 190, 1982, s. V.

tarafından adı konulan dergide, Osmanlı İmparatorluğu ve İslam öncesi çalışmaları kapsayan tarih ve edebiyat makaleleri yanında köy/köylü, ekonomi, sosyoloji ve felsefe yazılarının açık ağırlığı vardır. Gençlik meselesi ise daha çok spor üzerine yazılan makalelerde göze çarpmaktadır. Bu da, dönem itibarıyla gençlik inşasında askerlik dolayısıyla sporun önemsendiği görünümünü ortaya çıkarmaktadır. Çünkü gençlerin beden terbiyesine verilen önemle ülkenin geleceği arasında doğrudan bağlantı kurulmaktadır.

Tezde gençlik açısından önemli olarak kabul edilen son yayın ise *Varlık* dergisidir.⁴⁹¹ 1933 yılının Temmuz ayında çıkmaya başlayan dergi, *Sanat ve Fikir Mecmuası* olarak yayın hayatına başlamıştır. Bunda derginin kurucusu ve başyazarı Yaşar Nabi Nayır'ın, "Batılı Türkiye'nin temellerinin öncelikle kültür, sanat ve edebiyat alanında atılması gerektiğine" olan inancı etkilidir. 1939 yılından sonraysa yayın politikasında değişikliğe gidilerek, *Milliyetçi ve Memleketçi Fikir Mecmuası* çatısı altında sanat dışındaki konular daha derinlemesine ele alınmaya başlanmıştır. Bu dönem II. Dünya Savaşı'nın ekonomik anlamda getirdiği sorunların etkisiyle en fazla iktisat alanında özellikle "harp ekonomisi" içerikli makaleler yazıldığı dikkat çekmektedir. Ancak dergi yine de kendini, "ideolojilerin peşinde koşan" bir yayın yerine "ebedi değerlere" önem veren dipnotuyla tanıtmaktadır.⁴⁹² 1939 yılına kadar gençlik meselesi, sanat çatışması boyutuyla ele alınmakta ve güzel sanatlar alanında "milli eserler" üretme noktasında en önemli görevin gençlere düştüğü üzerine odaklanılmaktadır. Yayın değişikliğinden sonraysa, gençliğe güzel sanatlar dışında da önemli görevler yüklenmektedir. Bu noktada *Varlık* dergisi; ekonomi, terbiye, eğitim gibi diğer temel konularda *Çığır* ve *Ülkü* dergilerinin çizgisinden uzaklaşmadan gençliği değerlendirmektedir. Derginin öne çıkan yazarları ise, Yaşar Nabi, Kemalettin Kami, Kazım Nami, Behçet Kemal, Ahmet Kutsi, Mehmet Saffet, Necip Ali, Necip Fazıl, Nusret Kemal, Reşat Şemsettin, Sabri Esat, Enis Behiç,

⁴⁹¹ Derginin Sanat ve Fikir Mecmuası olması, genellikle edebiyatçılar tarafından araştırılmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda şiir seçkilerinden oluşan Ülkü Tamer, **Varlık Şiirleri ve Antolojisi (1933-1966)**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1966 ve Enver Ercan (Hazırlayan), **Varlık Şiirleri ve Antolojisi (1933-2003)**, İstanbul, Varlık Yayınları, 2003, adlı kitaplarda, Orhan Veli kanık, Behçet Necatigil, Melih Cevdet Anday, Atıf Behramoğlu gibi isimlerin şiirleri yer almaktadır. Ancak derginin yayın politikası hakkında bu kitaplardan bilgi alınamamaktadır.

⁴⁹² "Varlık On İki Yaşına Girerken", **Varlık**, Sayı 264-265, Cilt 14, 1-15 Temmuz 1944, s. 381.

Abdülhak Şinasi, Cemil Sena Ongun gibi isimlerdir. *Varlık* dergisi de diğer dergiler gibi CHP'nin Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Hasan Âli Yücel gibi önde gelen isimlerinin yazılarını sayfalarına taşıyarak, görüşlerinde parti ile paralel gençlik beklentisi olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla üç derginin de gençlik noktasında temel görüşleri hem birbiriyle hem de CHP ile aynı yönde değerlendirilmelidir.

Oğuz, *Çığır* dergisinin amacının “istediğimiz her şeyden önce gençlikte yeni, ideal zihniyeti inşa etmek” olduğunu vurgulamaktadır.⁴⁹³ İnşa edilen bu nesil, yeni yaratılan bir model olarak tanımlanmaktadır. “Yeni zihniyetin, yeni ananelerin, büyük bir inkılâbın insandan modeli.”⁴⁹⁴ Ayrıca gençlik, İtalya, Almanya İngiltere, Japonya, Finlandiya ve Çekoslovakya örneklerindeki gibi iktidarın sürekliliğini sağlayacak güç olarak görülmektedir. Çünkü değişen koşullara uyum ancak gençlikle sağlanabilmektedir.⁴⁹⁵

“Böyle büyük bir davayı ise ancak eskinin seyyielerini [kötülük] ahlakında, eskinin örümceklerini kafasında ve eskinin kötü telakkilerini iç hayatında saklamayan öz bir gençlik başarabilir.”⁴⁹⁶

Ülkü dergisi ise çıkış amacını; “karanlık devirleri arkada bırakarak, şerefli ve aydınlık bir istikbale giden yeni neslin heyecanını beslemek, cemiyetin kanındaki inkılâp unsurlarını ısıtmak, ileri adımları sıkılaştırmak için... “ÜLKÜ”, bu ve büyük yola katılanlar arasında kafa birliği, gönül birliği ve hareket birliği yapmak için... “ÜLKÜ” milli dile milli tarihe, milli sanatlere ve kültüre hizmet için... “ÜLKÜ” bütün bu gayelere hizmet yolunda çalışan Halkevlerinin ruhundaki harareti yazı vasıtalarıyla yaymak için... çıkıyor.” biçiminde aktarmaktadır. Dergi, doğrudan “büyük dava” olarak görülen Kemalist ideallere, “Türk cemiyetini inandırmak, toplu ve heyecanlı bir millet kütlesi yaratmak” isteyen yazarların makalelerine yer verileceğini ilk sayısında ilan etmektedir. Makale sahiplerine para ödenmeyerek

⁴⁹³ Hıfzı Oğuz, “Toplu, Teşkilatlı Gençlik İçin Umumi ve Parça Parça Esaslar”, *Çığır*, Sayı 6, 1933, s. 3.

⁴⁹⁴ Hıfzı Oğuz, “Eski ve Yeni Nesiller Bakımından Gençlik Kurumu”, *Çığır*, Sayı 26, 1935, s. 4.

⁴⁹⁵ Hıfzı Oğuz, “Gençlik ve Demogoji”, *Çığır*, Sayı 18, 1934, s. 3.

⁴⁹⁶ Hıfzı Oğuz Bekata, “Gençlik Teşkilatı Meselesi”, *Çığır*, Sayı 93, 1940, s. 33.

ucuza mal edilebilecek derginin, herkese ulaşabilecek fiyatla yaygınlık kazanması istenmektedir.⁴⁹⁷ Çünkü Halkevleri dergisi olarak çıkan yayın aracılığıyla aktarılan fikirlerin karşılık bulması, kamu hizmeti olarak değerlendirilmektedir. Dergiyle köylerde “milletin varlığını boğan zincirleri ve setliyen duvarları kırmak ve devirmek”, eskinin yerine “yeni telakki, yeni mantık” yerleştirilmek istenmektedir.⁴⁹⁸

Varlık dergisinin gençleri hedefleyen yayınlarındaysa, çizgiyi Batılılaşmanın belirlediği gözlenmektedir. Gençler Cumhuriyet’in ilk yıllarında Batılılaşma hedefinde en dinamik aktör olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda Batılı klasiklerin çevrilerek gençlere sunulması sürekli vurgulanan talep olarak işlenmektedir. Derginin siyasal elitlerle paralel biçimde toptan Batıcılığı savunduğu göz önüne alınırsa izlenen politika oldukça tutarlıdır. Ancak gençlerden üretmesini bekledikleri edebi eserlerin Batı taklitçiliğinden uzak, “milli ve milli bünyeye uygun” olması gerektiği özellikle vurgulanmaktadır. Böylelikle gençler “bir cemiyette yaşayan eski kıymetlerin yerine ‘Batılı metodla’ yenilerini” koyabilmelidirler.⁴⁹⁹ Dergiye göre, “Garp hakikatin ta kendisidir.” Bu nedenle gençlik için inşa edilen “yeni değerler”in temel kriteri, Batılılaşmayla paralel olarak belirlenmektedir.⁵⁰⁰ Bu noktada M. Füzûzan Tökin’in Batılılaşma hedefini ifade ediş tarzı oldukça çarpıcıdır: “Düsturumuz, Avrupa medeniyetine doğru değil; Avrupalı Türk medeniyetine doğrudur.”⁵⁰¹ Ancak her ciddi faaliyet, “yüksek bir enerji ve ağır zahmetlerle” başarılabileceğinden, gençlik bu yolda yılmadan çalışmalıdır.⁵⁰² *Varlık* dergisinin

⁴⁹⁷ Recep, “Ülkü Niçin Çıkıyor”, *Ülkü*, Sayı 1, Şubat 1933, s. 1.

⁴⁹⁸ Necip Ali, “19 Şubat”, *Ülkü*, Sayı 1, Şubat 1933, s. 3.

⁴⁹⁹ Cemil Sena, “Mektep Kitabı, Hayat Kitabı”, *Varlık*, Sayı 4, Cilt 1, 1 Eylül 1933, s. 51.

⁵⁰⁰ Muammer Necip Arda, “Aktüalitelerin Aktüalitesi Memleket Münnevveri”, *Varlık*, Sayı 73, Cilt 4, 15 Temmuz 1936, s. 4-5.

⁵⁰¹ M. Füzûzan Tökin, “Türk Rönesansı”, *Varlık*, Sayı 169, Cilt 11, 15 Temmuz 1940, s. 12.

⁵⁰² Cemil Sena Ongun, “Gençliği Yetiştirmek İçin”, *Varlık*, Sayı 169, Cilt 11, 15 Temmuz 1940, s. 6. “Bugün yer yüzünde sekiz türlü, yirmi türlü medeniyet yoktur; bir türlü medeniyet vardır: Garp medeniyeti... Bu medeniyet Yunan ve Latin medeniyetlerinden doğmuş, Hristiyanlığın tesirile incelmış, Rönesans ile yeni bir inkişaf almış, teknik terakkilerle beraber insani olan mahiyeti de yükselmekten geri durmamıştır. Garpte sınıf tezatlarından doğan vahşetler, Garp medeniyetinin mahiyetini örtemez... Garp medeniyetinin Hristiyanı rengi biz Müslüman Türkleri korkutmamalıdır; çünkü Hristiyan dediğimiz renkte esas itibarıyla sâmi bir menşe olduğunu kimse inkâr edemez... Garp medeniyetine temessül edeceksek, Tanzimatçıların yaptıkları ve yüz yıla yakın bir zamanda bir türlü başaramadıkları şekilde, yarım yamalak, surî olarak temessül edecek değiliz; ya hep, hiç! Garp medeniyetine Japonlar gibi yalnız teknik bakımından değil, bütün normal kıymetleriyle gireceğiz.

çıkış amacıysa, “Cumhuriyeti en büyüğümüzden emanet alan bir Türk gençliğinin, yaratıcı bir inkılâp neslinin sanat sahasında da var olduğunu göstermek ve onun için çalışmak” olarak belirlenmektedir.⁵⁰³

Dergilerin gençlik açısından değerlendirilmesinde ilk olarak birbirleriyle paralel gençlik tanımlamalarına rastlanmaktadır. Örneğin *Çığır* dergisinde gençlik; bir taraftan ‘görevler’den hareketle işlevsel, diğer taraftan ‘ideal gencin nasıl olması gerektiği’nden hareketle betimsel biçimde tanımlanmaktadır. İşlevsel tanımda gençliğin en önemli görevi, devrimin taşıyıcılığını üstlenmektir. Bunu gerçekleştirecek genç ise, devrimin değerlerini içselleştirmiş olandır. Aksi takdirde bu kişi derginin “genç” tanımlaması içerisine girmemektedir; “...geleceğe bağlanmayan bizden değildir; genç değildir.”⁵⁰⁴

“Büyük Yarın’a en kısa yoldan emniyetle varmak için, inkılapçı bir gençlik yaratmalı; ve bu inkılapçı gençliğin kafa, kalp, iymen ve ihtiraslarını müşterek bir ideal içinde birleştirmeliyiz.”⁵⁰⁵

Ülkü dergisinin gençlik tanımlaması, Şevket Aziz Kansu’nun ifadesiyle “ulusal misyoner”likle örtüşmektedir. Kansu’ya göre gençlik; “Türk topraklarında yapıcı, kurucu, kucaklayıcı ve kafalı bir iradeye” sahip olmalıdır. Böylece gençlik memleket meselelerini, “manevi kazma küreklerden, maddi kazma küreklerle dökererek işleyecektir.” Ancak bu işlevini şehir ve kasabalar yerine öncelikli olarak köylerde gerçekleştirmelidir.⁵⁰⁶

“Anadolu’yu kucaklayan genç! Beden ve ruh kıymetlerini ölç. Beden ve ruh kıymetlerini bir çeliğe verilen su ve dövülen bir demir gibi sen de sertleştir. Kafanda bilgi, ellerinde teknik, dudaklarında taze ve güler bir şarkı bu güzel Anadolu’da, bu

Atatürk’ün İsmet İnönü’nün istedikleri budur, yaptıkları budur.” Bkz. Kâzım Nami Duru, “Bu da Bir Konuşma”, *Varlık*, Sayı 149, Cilt 8, 15 Eylül 1939, s. 133-134.

⁵⁰³ Enver Ercan (der.), *Varlık 60. Yıl Seçkisi*, İstanbul, Varlık Yayınları, 1993, s. 7. Kitap, *Varlık* dergisinde başta edebiyat alanında olmak üzere çeşitli konularda önemli olduğun düşünülen makalelere yer vermektedir. Benzer biçimde yine Enver Ercan’ın hazırladığı, *Varlık 75. Yıl Seçkisi*’nde de özellikle 1980 sonrası makalelere yer verilmiştir. Enver Ercan (Hazırlayan), *Varlık 75. Yıl Seçkisi*, İstanbul, Varlık Yayınları, 2008.

⁵⁰⁴ “Türkiyede Gençlik Seferberliği”, *Çığır*, Sayı 6, 1933, s. 6.

⁵⁰⁵ Hıfzı Oğuz, “Gençlik”, *Çığır*, Sayı 1, 1933, s. 5.

⁵⁰⁶ Şevket Aziz Kansu, “Anadoluyu Kucaklayan Genç”, *Ülkü*, Sayı 41, Temmuz 1936, s. 337.

güzel yaylada, bu güzel topraklarda, bu derin ve canlı yurda Türk hakikatinin amelesi ol!”⁵⁰⁷

Varlık dergisinin gençlik tanımı da, diğer dergilerle paralel biçimde sadece belli bir yaş aralığını kapsayan sınırlı bir kavram değildir. Gençlik, “daha ziyade, ruh, kalp ve ahlak kuvveti”ni içeren geniş bir alanı kapsamaktadır.⁵⁰⁸ Görüldüğü üzere gençlik, biyolojik yaş tanımını karşılayan dar anlamıyla kullanılmamaktadır. Önemli olan zihniyet olarak gençlik tanımına dâhil olabilmektir.

Bu doğrultuda *Çığır* dergisinde gençliğin neden özne olarak alındığı sorusunun cevabını en net biçimde Yusuf Kenan vermektedir. Kenan’a göre, bireylerin ortak hayatın işleyişine uygun hale getirilmesi düşünüldüğünde, ilk akla gelen insan ömrünün en aktif devrinde olan gençlerdir. Tıpkı hücreler gibi yaşlanmış insanlar da yerlerini gençlere bırakmalı, bu gençler de görevlerini hakkı ile yerine getirmeli, enerjilerini toplumun istediği yolda ve istediği şekilde sarf etmelidir. İşte bu, devrim yolunda üzerinde en hassasiyetle durulması gereken esas noktadır.⁵⁰⁹ Çünkü Cumhuriyet’in devamlılığını ve saltanatın yüzlerce yıllık temellerini yıkıp, halk egemenliğini tamamen sağlayacak başat güç gençliktir. Eski zihniyetin izleri tamamen silinmeden, yeni cumhuriyetin “filizlenip boy atması” mümkün değildir. Bu nedenle ‘ideal ve idealist’ gençlik, yeni ‘terbiye ve zihniyet’ esasları doğrultusunda inşa edilmelidir.⁵¹⁰ Böylelikle gençliğin Kemalist devrim yolunda memleket işleriyle daha fazla ilgilenmesi güvence altına alınabilecektir.⁵¹¹

“... davamızın başından beri gençliği ulusal bir devrim terbiyesi ile, devrim içinde, devrimi yürütebilecek ve ulusal davalar için hayatı küçük görececek bir seciye derecesine çıkarmak ülküsünü güttük...”⁵¹²

Ayrıca İmparatorluk dönemini yaşamış olan nesil, “bunalınca fesin, eski harflerin, eski ananelerin hasretini” çekmekteyken, yeni nesil için bu söz konusu değildir.⁵¹³

⁵⁰⁷ Şevket Aziz Kansu, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 41, Temmuz 1936, s. 338.

⁵⁰⁸ Hasan Cemil, “Gençlik Ruhu ve Gençleşme”, *Varlık*, Sayı 30, Cilt 2, 1 Ekim 1934, s. 83-84.

⁵⁰⁹ Yusuf Kenan, “Gençlik ve Disiplin”, *Çığır*, Sayı 10, 1934, s. 214.

⁵¹⁰ Hıfzı Oğuz, “Mustafa Kemaller Yirmi Yaşına Girmişlerdir”, *Çığır*, Sayı 19-23, 1934, s. 3-4.

⁵¹¹ Rusçuklu Fahri, “Nasıl Gençlik İstiyoruz”, *Çığır*, Sayı 15-16, 1934, s. 7.

⁵¹² Hıfzı Oğuz Bekata, “Gençlik Davamız Devrim Davamız Oldu!”, *Çığır*, Sayı 31, 1935, s. 2.

Dolayısıyla eski/yeni tezdâi içerisinde en önemli g, gençliktir. Bu doğrultuda bütün dergilerde ‘eski’ ile araya mesafe koyma noktasında gençlik zneleştirmesi söz konusudur. *ığır* dergisinin “Büyük Yarin”, “Yeni Adam” şeklindeki benzetmelerinde, hep teztatlık üzerinden yeniye övgü yapılmaktadır. Yazılardan anlaşıldığı üzere “eski”, 1914’ten öncesini işaret etmektedir. Ancak eski neslin hala bir görevi vardır; o da inkılâbı üstlenecek yeni nesli yaratmaktır.⁵¹⁴ Hıfzı Oğuz’un, “makine devrinde seyyal gençliği eritecek, sonra «Yeni Adam» kalıplarına dökerek, aynı cevherden asrın istediği, tam manası ile ideal genci yaratacaktır” ve “yalnız ak saa saygı, unuttuğumuz zaman zihniyetiyle öldü”⁵¹⁵ sözleri, Hüseyin Rahmi’nin gençlere ithafen “Ben sizin değil siz benim stadımsınız. Mazinin karanlığını istikbal aydınlatıyor”⁵¹⁶ ifadesi, Zeki Mesut’un “bugünkü hayatın güçlükleri ve büyük meseleleri, milletleri yarını düşünmekten alıkoyamaz, yarını meydana çıkaracak olan en büyük unsurda şüphesiz gençliktir”⁵¹⁷ şeklindeki yazısı, bu kaygıya işaret etmektedir. *ığır* dergisine göre, “eski”, tembellik içerisinde geçirdiği yıllar neticesinde ömrünü tamamlamıştır. şimdi ihtiyaç düşünceler, devrim yolunda kendini adanış gençlere isteyerek ya da istemeyerek kötülük yapmaktadır.⁵¹⁸

“Dünya tersine dönmeye başlamıştır. şarktan garba yuvarlanan dünya garptan şarka doğru yepyeni, gpgzel bir dönüşle dnmeğe başlamıştır. Bu yeni dünyanın cümle kapısı ve ana salonu Türkiye olacaktır... İşte Gazi Gençleri dn ve bugün için değil, bu yeni dünya için hazırlanmalıdır... Yeni dünyanın mimarı olmak için çalışınız çocuklar!”⁵¹⁹

Ülkü dergisi de, eski/yeni tanımlamasında *ığır*’ın çizgisinden ayrılmamaktadır. *lk*’ye göre, “Milli bünyede en radikal tedbirlere başvuran inkılâp eski devrin

⁵¹³ Hıfzı Oğuz, a.g.m., *ığır*, Sayı 19-23, 1934, s. 3-4. Oğuz’a göre cumhuriyetin genç ve gürbüz köklerinin; “...tertemiz bir geçmişi var. Ne saltanatı tanıyor; ne istibtadın [istibdadın] farkındadır. Hiçbir siyasi partinin aleti olmamış; hiçbir şahsi menfaat için klmemiştir. Çocukluk hayalleri ve hatıraları; top, tüfek, g, asker, harp... ve etin bir savaş içinde çırpınan bütün bir millet kalkınmasının korkulu, acı rüyalarından ibaret! O harbetmemiş; fakat harbı [harbi] bütün dehşeti ile tatmıştır. O esir olmamış; fakat esaretin ne demek olduğunu yakından bilir... Bunun için bu genç büyük savaşa manen katılmış bir gazidir ve on yaşından beri o, yaşının her yıl dönümünü Cumhuriyet bayramında kutluyor. şu halde öz, katıksız Cumhuriyet odur.”

⁵¹⁴ Hıfzı Oğuz, a.g.m., *ığır*, Sayı 26, 1935, s. 3.

⁵¹⁵ Hıfzı Oğuz, “Halkevleri Birer İnkılâp Kışlası Olmalıdır”, *ığır*, Sayı 2, 1933, s. 3

⁵¹⁶ Hüseyin Rahmi, “Bir Mektuptan”, *ığır*, Sayı 2, 1933, s. 4

⁵¹⁷ Zeki Mesut, “Gençliğin Düşünceleri”, *ığır*, Sayı 2, 1933, s. 4

⁵¹⁸ Miraç (Ankara Erkek Lisesi Felsefe ğretmeni), “Eski ve Yeni”, *ığır*, Sayı 32, 1935, s. 21.

⁵¹⁹ Aka Gündüz, “ Reçete II incisi”, *ığır*, Sayı 2, 1933, s. 7.

atmosferini herhalde yıkmak mecburiyetinde”dir. Eski rejim, “milli varlığın üstüne çöken korkunç bir kâbus” gibidir ve bundan ancak inkılâbın yeni ruhuyla kurtulunabilir.⁵²⁰ Türk inkılâbı ise; “bir milleti diriltten, yeniden yoğuran ve şekillendiren bir ruh ve iç değişikliği”dir. İnkılâp, “Osmanlı rejimine sırt çevirmek ve medeniyet âleminde değerli bir varlık olarak yaşamak kararının verildiği günden başlar.” Başarılı olmanın yolu; “geri, fena, eski, haksız ve zararlı” olanlardan kurtulup, yerine “iyi, doğru, faydalı” yeni değerler koymaktır. Bu yeni değerleri taşıyabilecek en önemli güç olarak da gençlik görülmektedir.⁵²¹

Varlık dergisinin de, eski/yeni arasındaki karşıtlıkta gençlik özneleştirilmesine gittiği görülmektedir. Bu doğrultuda dergi yayın politikasına uygun olarak en fazla güzel sanatlar öne çıkmaktadır. Güzel sanatlar alanında gençliğin eser üretme zorunluluğu, birinci sayısının “Gençlik ve İnkâr” adlı başyazısında Yaşar Nabi tarafından tartışılmaktadır. Nabi’ye göre zamanının gençliği, I. Dünya Savaşı, Balkan Savaşları ve “çetin Kurtuluş Savaşı” ortamının çocuklarından oluşmaktadır. Böyle bir ortamda “dünkü nesil” gençliğe karşı kayıtsız kalmıştır. “Bugünün” gençleri kendi kendilerine yetişip, erken yaşta olgun olmak zorunda kalmışlardır. Yaşanan olaylar, yeni nesle ayrı bir görüş, düşünüş ve yaşayış tarzı kazandırmıştır. Bu yüzden eski estetik ilkelerini yıkarak yenilerini kurmaya çabalamıştır. Ancak uygulamalar iki nesil arasındaki uçurumun açılmasına yol açmıştır.⁵²² “Umumi harpten evvelki nesille harp sonu nesli arasında düşüncelerde, duygularda, telakkilerde müthiş manevi uçurumlar vardır.”⁵²³ Bu nedenle gençlik, “ilimde, sporda, köyde, şehirde,

⁵²⁰ Necibali Küçüka, “Cumhuriyet”, *Ülkü*, Sayı 45, İkinci Teşrin (Kasım) 1936, s. 177.

⁵²¹ “Türk İnkılabı”, *Ülkü*, Sayı 45, İkinci Teşrin (Kasım) 1936, s. 229-230.

⁵²² Yaşar Nabi, “Gençlik ve İnkâr”, *Varlık*, Sayı 1, 15 Temmuz 1933, s.2-3.

⁵²³ Muvaffak Naci, “Sanat ve Edebiyata Dair”, *Varlık*, Sayı 37, Cilt 2, 15 Ocak 1935, s. 200. “Bugün gençlik deyince, eski zamanların tahsilini ve istikbalini hazırlamaktan başka bir gailisi olmayan toy delikanlıları gelmiyor. Harp sonrası gençlikleri, dünyanın her tarafında, içinde yaşadığı cemiyetin mukadderatıyla meşgul olmayı ve bu itibarla da sosyal ve politik mes’eleler üzerinde düşünmeyi kendisine vazife bilmektedir. Hiç şüphesiz ki aynı vasıflar gün Türk gençliğinde de vardır.” Bkz. Yaşar Nabi, “Gençlik Meselesi”, *Varlık*, Sayı 175, Cilt 11, 15 Ekim 1940, s. 145-146. “Geçmiş nesil ne kadar büyük tecrübeler ve bilgilerle bezenmiş olursa olsun daima gelecek nesilden geri kalmaya mahkûm bir varlıktır... Yeni nesil, daima baştan hareket etmeye mecbur olmaksızın mürebbi denilen eski neslin bilgi, itiyat ve telkinlerini benimser. Fakat bu nesil, üstatlarını taklid etmekle kalmaz, onları aşar ve hatta onlarla muhalefet eder; ve kendi yaşayacağı devrin medeniyetini yaratmakta ve gelecek medeniyetlere desteklik yapacak esasları hazırlamakta amil ilan edilen seviye kazanır. Beşeri

kazançta, sarfedişte”, yeni değere uygun biçimde yılmadan çalışarak aradaki mesafeyi kapatmalıdır.⁵²⁴ Dergide edebiyattan, milliyetçiliğe hatta spora uzanan geniş bir yelpazede yeni değerlerin önemi anlatılmaktadır.⁵²⁵ Yeni değerlerin yüceltilmesiyle, Osmanlı deneyiminin edebiyat ve sanat alanında aşılması gereken değerler bıraktığı üzerinden reddiyecilik göze çarpmakta, Türk sanatının ve sanatkârının ön plana çıkamamasının nedeninin genç neslin değil, “eski sanat ağabeylerinin” hatalarından kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Şimdi yeni nesil, inkılâp eserleri vermelidir. Çünkü “esersiz inkılâp olamaz.”⁵²⁶ Ayrıca zamanın gençliği kendini geliştirme bakımından daha iyi koşullara sahiptir: artık “eski”ye göre daha hür, idealist, faal bir ortam içinde yetişmektedir. Bu yüzden her türlü “gelişme ve yükselme imkânlarına maliktirler”, “yurdsever, fedakâr, faal, açık kalpli, mert ve canlı”dırlar. Ancak elbette eksiklikleri ya da bu görüntüye uymayan örnekleri vardır. Bu yüzden iktidarın yapması gereken, “yeni nesli bugünün ve yarının icapları karşısında sarsılmaz bir irade, kat’i bir bilgi ve yüksek bir karakterle cihazlandırmaktır.” Böylelikle ülkenin geneline sahip oldukları değerleri taşıma olanağına kavuşabilirler.⁵²⁷ Ancak bunun için gençler, öncelikle eğlence arayışlarını bir kenara bırakarak çalışmaya odaklanmalı, okuma alışkanlıklarını geliştirmeli, genel bilgi ve görgülerini arttırmalı, “neme lazımcılık”tan vazgeçmeli, “yurt ve milletin kendilerinden istediği ve beklediği ciddi, azimkâr, bilgili, dürüst, mert, çalışkan yılmaz bir karaktere” sahip olmalıdır.⁵²⁸ Çünkü Cumhuriyet, “genç

tekâmülün akışı bunu aşikâr olarak gösterir.” Bkz. Cemil Sena Ongun, “Terbiye ve Tedris Meselesi”, **Varlık**, Sayı 216, Cilt 12, 1 Temmuz 1942, s. 553-554.

⁵²⁴ Kemal Turan, “Fasit Daire”, **Varlık**, Sayı 12, Cilt 1, Ocak 1934, s. 177. Yaşar Nabi, “Cumhuriyetimiz Oniki Yaşında”, **Varlık**, Sayı 56, Cilt 3, 1 Kasım 1935, s. 113.

⁵²⁵ Muammer Necip Arda, “Dinamik”, **Varlık**, Sayı 127, Cilt 6, 15 Ekim 1938, s. 98; Yaşar Nabi, “On Beş Yılıımız”, **Varlık**, Sayı 128, Cilt 6, 1 Kasım 1938, s. 113; Yaşar Nabi, “Cumhuriyetin On Beş Yılıında Edebiyatımız”, **Varlık**, Sayı 128, Cilt 6, 1 Kasım 1938, s. 115; Kâzım Nami Duru, “Gençlik İçin”, **Varlık**, Sayı 165, Cilt 10, 15 Mayıs 1940, s. 523-527; Yaşar Nabi, “Eski Yeni Davası”, **Varlık**, Sayı 166, Cilt 10, 1 Haziran 1940, s. 545-548; Yaşar Nabi, “Milli Heyecanları Ayakta Tutmak Gençliğin Vazifesidir”, **Varlık**, Sayı 167, Cilt 10, 15 Haziran 1940, s. 569-570; Cemil Sena Ongun, “İnsan Ruhunda Anarşi”, **Varlık**, Sayı 218, Cilt 10, 1 Ağustos 1942, s. 23-29.

⁵²⁶ Aptullah Ziya, “İnkılâpta Sanat”, **Varlık**, Sayı 11, Cilt 1, 15 Aralık 1933, s. 168; Hasan Ali Yücel, “Şiirde Filizler Devri”, **Varlık**, Sayı 69, Cilt 3, 15 Mayıs 1936, s. 321.

⁵²⁷ Cemil Sena Ongun, “Dünkü ve Bugünkü Gençlik”, **Varlık**, Sayı 133, Cilt 7, 15 Ocak 1939, s. 22-24.

⁵²⁸ Cemil Sena Olgun, “Yeni Gençlerin Zayıf Tarafları”, **Varlık**, Sayı 140, Cilt 7, 1 Mayıs 1939, s. 254-256; Ağâh Sırrı Levend, “Bugünün Genci (1)”, **Varlık**, Sayı 174, Cilt 11, 1 Ekim 1940, s. 130-131.

nesillerin, karakter kuvvetleriyle muhafaza olunur ve yükselebilir.”⁵²⁹ Geçmişin hata olarak kabul edilen gidişatından kurtulmanın ve geleceği güvence altına almanın yolu dinamik gençliğin çalışmasına bağlıdır. Üstelik büyük bir dönüşüm geçirmekte olan ülkede değişiklik yapması, yenilik getirmesi gereken nesil, zaten eskinin değerlerini tanımayan bu yüzden de “kirlenmemiş” gençliktir. Çünkü “inkılâp Türk gençliğinin öz malıdır.” İnkılâbın muhafızları “gençlik ordusudur.”⁵³⁰

Varlık dergisi de gençliği, şekil alma kabiliyeti⁵³¹ ve “milletin ruhunu alevlendirebilecek”⁵³² yeteneğinden yola çıkarak, diğer dergilerle paralel biçimde toplumsal değişimde en büyük sorumlu olarak değerlendirmektedir. Örneğin Cemil Sena Ongun’un, Fikir Kırıntıları yazı dizisinden de anlaşıldığı üzere gençlik, sahip olduğu dinamik gücünden dolayı, değişim ve ilerlemenin itici gücüdür.

“Ey genç! Seni kanmış ve doymuş görmek istemiyorum. Bu yüz ancak ölü çehresine yakışır; sen üzüleceksin ve üzeceksin! İstirabın tadını alacak ve onu kaldırmak için yeni zahmetlere, yeni acılara katlanacaksın! Yaşamak için binbir ölümden birini değil hepsini göze alacaksın! Ne istediğini bilmeyenler gibi değil, bilenler gibi uğraşacak ve istediğine kavuştuğun dakikada bir yenisini yaratacağısın! Ve bu bitmez tükenmez yolculukta saadetini damla damla içmek ve her damlanın verdiği sarhoşlukla zehirlenmiş gibi daha tatlı ve daha temiz ve daha büyük bir şifa arayacaksın! Yenilik ve değişiklik içinde geçecek olan hayatın aşkta olduğu kadar bilgi ve fazilet işlerinde dalgasızlıktan, fırtınasızlıktan, soğukluktan kaçmalı; ve ruhundaki ateş kül olmadan yeni yangınlar yapan bir afet kelimelidir. İşte ancak o vakit sen, insanın ve zekânın bu âlemde yapmaya memur olduğu işleri başarmış ve bir faniye mukadder olan saadetleri toptan ve kanarak içmiş olursun.”⁵³³

Gençliğin dinamizmi dolayısıyla artan değeri, eski/yeni tartışmasında yeni değerlerin onlarca üstlenilmesini gündeme getirmektedir. Gençliğin bu boyutuyla özneleştirilmesi ise bir taraftan eskiyle araya mesafe koymaya diğer taraftan yeni değerlerin yayılmasına yaramaktadır. Amaca ulaşabilmek için de gençlerden askeri terminolojiye uygun biçimde çalışması beklenmektedir. Bu doğrultuda makalelerde askeri terminolojinin oldukça büyük yer tuttuğu dikkate değer bir konudur. *Çığır*

⁵²⁹ Turgut Akkaş, “İnkılâp ve İrade”, *Varlık*, Sayı 140, Cilt 7, 1 Mayıs 1939, s. 257-258. Bu cümle yazıya İsmet İnönü’nün konuşmasından aktarılmıştır.

⁵³⁰ Yaşar Nabi, “Gençlik ve İnkılâp”, *Varlık*, Sayı 29, Cilt 2, 15 Eylül 1934, s. 65.

⁵³¹ Hasan Cemil, “Gençlik Ruhu ve Gençleşme”, *Varlık*, Sayı 31, Cilt 2, 15 Ekim 1934, s. 101.

⁵³² Yaşar Nabi, a.g.m., *Varlık*, Sayı 167, Cilt 10, 15 Haziran 1940, s. 570.

⁵³³ Cemil Sena, “Fikir Kırıntıları”, *Varlık*, Sayı 7, Cilt 1, 15 Ekim 1933, s. 101.

dergisinde her ne kadar hemen her kullanım sonrası kelimenin askeri anlamının kastedilmediği belirtilse de, kullanılmaya devam edilmiştir. En çarpıcı örneği ise Halkevleri'nin gençliğin kışlası olması gerektiğinin söylenmesidir.⁵³⁴ Gençlik, “ilimden raks’a” uzanan geniş bir yelpazede, Cumhuriyet’in “münevver ordusu” olarak görev almakla mükelleftir.⁵³⁵ Hatta Oğuz gençleri açıkça “inkılâp orduları” olarak nitelemektedir.⁵³⁶ Askeri benzetmelerle gençliğin göreve çağırılması *Ülkü* dergisi tarafından da sıkça başvurulan bir yöntemdir. Bunda *Çığır* dergisinin Halkevleri’ni kışla olarak tanımlaması yanında, askerlik eğitimiyle inkılâbın değerlerini benimsemiş gençlerin halkı aydınlatmasının beklenmesi etkilidir.⁵³⁷ Dergilerde askeri terminoloji kullanımı bazen orduya atıfla açıklansa makalelerden anlaşıldığı üzere gençlerden asıl beklenen; görevlerini askeri disipline uygun biçimde yılmadan yerine getirmesi ve tıpkı ordu içindeki “isimsiz erler” gibi bireysel amaçları yerine toplumsal faydaya odaklanmasıdır. Dergilerin gençlik için belirlediği değerlerden en fazla bu ikisinin vurgulandığı düşünülürse, askeri terminoloji kullanımı rastlantı olmasa gerektir.

Çığır dergisinin “inkılâp orduları” olarak tanımladığı gençler, Türk inkılâbının değerlerini yaymakla görevlendirilmektedir. *Ülkü* dergisinde inkılâpçılık; “Cumhuriyetin yaptığı büyük ve feyizli değişiklikleri benimsemek ve onu bütün ruhlara yerleştirmeye çalışmak”tır. İnkılâpçılar topluma karşı üstlendikleri görevlerinden dolayı, bunu en önemli amaçları olarak kabul etmelidir. Harf devrimi

⁵³⁴ Dergide göze çarpan askeri terminolojinin bazı örnekleri; “İnkılâbın kışlası Halkevleri, İnkılâbın bekçisi gençlik” bkz. Çakmakçıoğlu, “Gençlik Yürüyüşleri”, *Çığır*, Sayı 4, 1933, s. 11. / “İnkılâp memleketlerinde gençlik meselesi, inkılâbın tutumu; ve yarının her bakımdan emniyeti meselesidir. Bu bir askeri kostüm; bu bir gençlik propagandası ve bir şekil meselesi değildir. İstedığımız, her şeyden önce gençlikte yeni, ideal zihniyeti inşa etmektir. Bu, bütün geniş manasıyla kafa, gönül, iman, inkılâp prensiplerine içten sadakat, müşterek ülkü kahramanlığı, mefkûre fedailiği, şahsiyet yüksekliği, feragat...” bkz. Hıfzı Oğuz, a.g.m., *Çığır*, Sayı 6, 1933, s. 3 / “Her saha, ordu ordu kafa, gönül, el güc’ü istiyor.” bkz. Hıfzı Oğuz, “İnkılâp Gençliğinin Vazife ve Mesuliyeti”, *Çığır*, Sayı 10, 1934, s. 183. / “...Bir sıra olalım, sıralar olalım, bir ordu olalım, ordular olalım ve bizi, işe salın. Şarkılarımız dudaklarımızda ve imanımız yüreklerimizde, gidelim, dağları söküp önümüze yığalım!” bkz. Burhan Asaf, “Çığır’ın Tenkitlerinden”, *Çığır*, Sayı 2, 1933, s. 5.

⁵³⁵ Hıfzı Oğuz, “İnkılâp Kafa Devrinde”, *Çığır*, Sayı 8, 1933, s. 4.

⁵³⁶ Hıfzı Oğuz, “Yalnız Kendine Güvenen İnsanlar Ülkesi”, *Çığır*, Sayı 11, 1934, s. 205.

⁵³⁷ Hilmi A. Malik, “Kışla ve Köy Terbiyesi”, *Ülkü*, Sayı 3, Nisan 1933, s. 237-240. “39 Halkevi daha açılıyor. 206 kışladan birden 100.000 kişilik bir gönüllü ordusu, memleketi yeni baştan ve manen fethetmeye girişiyor.” Bkz. “Halkevlerinde Göze Çarpan Çalışmalar ve Beliren Değerler”, *Ülkü*, Sayı 60, Şubat 1938, s. 548.

yapıldığında içinde bulunulan durum gibi, görev ne kadar zor olursa olsun yılmadan usanmadan çalışmalı ve ona giden yolda bütün engelleri ortadan kaldırmalıdır. Bu noktada en büyük engel kendileri gibi düşünmeyenlerdir. Herkes onlar gibi düşünürse, “cehalet” ortadan kalkar ve ortak amaca ulaşabilir.⁵³⁸ Örneğin Halkevleri etrafında toplanan gençlerin en önemli görevi; geçmişten aldığı cesaret ve geleceğe beslediği ümitle halk kuvvetini memlekette teşkilatlandırması ve inkılâp ülkülerini bütün ülkeye yaymasıdır.⁵³⁹ *Ülkü* dergisinde, Sovyetler Birliği gençliği üzerinden verilen örneklerle gençlerin inkılâp değerlerinin yerleşmesi ve yayılması noktasında ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır. Sovyetler Birliği’nde gençler, “cemiyetçe faydalı iş” anlayışından hareketle; köy çalışmalarını organize etmekte, kitap dağıtmakta, okuma-yazma oranını arttırmak için çalışmakta ve siyasi terbiyeyi kolektifleştirmeye uğraşmaktadır.⁵⁴⁰ Çünkü birey, tek başına anlam ifade etmemektedir. Bu düşünceye göre her birey cemiyete karşı bir takım vazifelerle doğmuştur. Ayrıca görevler, sadece devlete karşı da değildir. Birey, devlet yanında içinde bulunduğu topluma karşı bir takım yükümlülükleri yerine getirmekle mükelleftir.⁵⁴¹ Bu anlamda cemiyetten ayrı fert tanımı kabul edilmemektedir. Cemiyet ve birey birbirinden ayrıldığı halde ayrı konulara “malik” değildir. Aralarındaki ilişki, “neferle ordu veya talebeyle sınıf” ilişkisine benzetilmektedir. Demokrasinin antik Yunan, Roma, Orta Çağ’ın feodalite, Rönesans ve Reform devirleri sonucunda günümüzdeki anlamı, bireyciliğin egoizminden kurtulmuş ve “cemiyet mefkûresi” şeklinde anlam kazanmıştır.⁵⁴² Bu doğrultuda *Ülkü* dergisinde, “fert yoktur, cemiyet vardır”⁵⁴³ düşüncesi dikkat çekmektedir. Ancak sadece *Ülkü*

⁵³⁸ Mehmet Emin, “İnkılâpçılık”, *Ülkü*, Sayı 1, Şubat 1933, s. 41-45.

⁵³⁹ Nusret Kemal, “Halk Kuvveti”, *Ülkü*, Sayı 1, Şubat 1933, s. 49.

⁵⁴⁰ Nusret Kemal, “Sovyetlerde Bayram ve Terbiye”, *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s. 238.

⁵⁴¹ Necip Ali, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 1, Şubat 1933, s. 5; Ahmet Nesimi, “Fertçilik ve Cemiyetçilik”, *Ülkü*, Sayı 7, Ağustos 1933, s. 1-7.

⁵⁴² Mehmet Saffet, “Devlet ve Vatandaş”, *Ülkü*, Sayı 3, Nisan 1933, s. 181-182.

⁵⁴³ Ahmet Nesimi, “Mesuliyetin Hakiki Telakkileri”, *Ülkü*, Sayı 19, Eylül 1934, s. 7. Bu da aslında organizmacı devlet anlayışıyla örtüşmektedir. Bireyi devlet içerisinde belli görevleri yerine getirmekle yükümlendiği bu anlayış biçiminde gençlere önemli görevler düşmektedir. Organizmacı devlet anlayışı özetle, toplumun organizmaya benzetilerek her birine farklı görevler verilmesidir. Ziya Gökalp’in içtimaiyat politikasında da bunun izlerine rastlanılmaktadır. Gökalp bireyleri birbirine bağlayan sınıfların yerine meslek zümrelerini koyarak, yaşamsal görevler üstlenen organları tanımlamaktadır. Böylelikle toplum geliştikçe işbölümü ve uzmanlaşma derinleşmekte, mesleki örgütler gittikçe artan bir dayanışmayla saflarını sıkılaştırmaktadırlar. Bkz. Zafer Toprak, “Cihan

değil *Çığır* ve *Varlık* dergisinde de iktisattan sanata bütün makalelerde vurgulanan ana fikir, solidarist düşünce yapısında bireysel kazanımları toplumsal kazanımlarına fedaya hazır gençliktir.

Varlık dergisinde gençlik, sadece kendisi için değil, devlet ve milleti için bir “kuvvet ve kıymet” olarak tanımlanmaktadır. “Vatan her gençten, bedeni kuvvetli, fikri kuvvetli, ahlaklı, seciyesi kuvvetli bir Türk vatanperveri, Türk vatanperverliğinin tefahhus etmiş bir timsali olmağı bekler.” Dolayısıyla gençlik, “yarının milli rehberleri” olacağından, oldukça önemli görülmektedir. Bu yüzden Türk gençliğinin yetiştirilmesi, inkılâbın koruyucu ve taşıyıcılarını yetiştirmek anlamına gelmektedir.⁵⁴⁴ Geçmişte, Romalılar, Yunanlılar, Ispartalıları, Mısırlılar, Ruslar son olarak da Bismarck Almanya’sı gençlere dayanarak gelişme sağlayabilmiştir. Mustafa Kemal de “Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklalini Türk Cumhuriyetini, ilelebet, muhafaza ve müdafaa etmektir...” sloganıyla, Cumhuriyet’in geleceğini gençlere emanet etmiştir. Bu nedenle Türk gençliği, “büyük ve yüksek vazife” için yetiştirilmeli ve onun aracılığıyla Türk milletine verilecek terbiye ilkeleri, “büyük kahramanlık fikri” üzerine kurulmalıdır. Aksi takdirde “milletin bekâsını” temin edecek en önemli kuvvet kaybedilmiş sayılmalıdır.⁵⁴⁵

Çığır dergisinde Oğuz’a göre gençlik, ulusal bir dava olarak “inkılâp için gençlik” şeklinde görülmelidir. Bunun için öncelikle, aile, okul ve “dış hayat”, inkılâbın içine alınmalıdır. Devrimin topluma yayılmış milli bir ahlak haline getirilmesiyle; *aile*, eğitimin her aşamasının birer devrim kurumu haline getirilmesi ile; *okul*, mevcut gençliğin çalışma hayatına girişiyle de; *dış hayat* sürece dâhil edilmelidir.⁵⁴⁶

Harbi, Milli Mücadele ve Ziya Gökalp ya da “İçtimaiyyat”tan “İktisadiyyat’a”, **Prof. Dr. Bülent Tanör Armağanı**, Haz. Mehmet Ö. Alkan, İstanbul, Oğlak Yayınları, 2006, s. 303.

⁵⁴⁴ Hasan Cemil, a.g.m., **Varlık**, Sayı 31, Cilt 2, 15 Ekim 1934, s. 100.

⁵⁴⁵ Hasan Cemil, “Gençlik Ruhu ve Gençleşme”, **Varlık**, Sayı 32, Cilt 2, 1 Ekim 1934, s. 115. “Hayat mücadelesinde, mukavemeysizlikleri ve saflıkları yüzünden sönmeye mahkûm değil, haklarını azmîle, çalışmasîle, devam hassasîle alacak olan dinç ve umutlu, daima inanlı gençlere ihtiyacımız var...” bkz. Yaşar Nabi, “İnanlı Gençlik”, **Varlık**, Sayı 70, Cilt 3, 1 Haziran 1936, s. 337.

⁵⁴⁶ Hıfzı Oğuz, “Gençlik işini ele alırken neler üzerinde durmalıyız”, **Çığır**, Sayı 27-28, 1935, s. 3.

Dış hayatın sürece dâhil edilmesinde en önemli sapma olarak köylülük görülmektedir. Bu nedenle dergilerin gençlik kurgusunda en önemli basamağı, köylülük daha doğrusu köye ait düşünce yapısında değişiklik oluşturmaktadır. Devrimin başarıya ulaşması ile köye ait düşüncenin değişmesi arasında neredeyse paralellik kurulmaktadır. Bu noktada gençlik dönüştürücü güç olarak görülmektedir.

1930'ların Türkiye'sinde nüfusun yaklaşık % 80'i köyde yaşamaktadır. Ancak İsmail Hakkı Tonguç'a göre köyler, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde "Asya medeniyetinden ayrılıp Avrupa medeniyetine geçilememesi" gibi bir dizi faktör nedeniyle, İmparatorlukla birlikte "yaşama kıymetlerinden birçoğunu kaybetmiştir." Dolayısıyla, hayat koşulları itibariyle genç Cumhuriyet'in beklentisinden oldukça uzak bir görünüm sergilemektedir. Geçen süre içerisinde de köy ile kent yaşamı arası farklılık kapanmaz bir boyut kazanmıştır.⁵⁴⁷ Köylü ve kentli arasındaki ilişki; kentli için köylüye acımak, köylü için kentliye inanmamaktan ibarettir.⁵⁴⁸ Bu nedenle İnkılâp gençliğinin temel görevlerinden birisi, kır ve kent yaşamı arasındaki büyük boşluğu doldurarak, devrimlerin tüm ülkeye nüfusunu sağlamaktır. Dolayısıyla "inkılâp meşalesi genç ellerde taşınarak" en uzaktaki köylere dahi gidip, "tatlı ışığını saçmalıdır." Devrimler ancak köylü tarafından içselleştirildiğinde, özlenilen gelişmişlik seviyesine kavuşulacağı düşünülmektedir.⁵⁴⁹ Bu, gençlerin "büyük davası" olmalıdır.⁵⁵⁰ Çünkü ülkenin en büyük nüfusunu köylüler oluşturmaktadır. Bu nedenle en fazla köycülüğe önem verilmeli, köyler ıslah edilmeli ve köylüler inkılâbın değerlerine göre yetiştirilmelidir.⁵⁵¹ Gençlerin yetişmesinde de öncelikle köy büyüklerinin ön kabulleri etkili olmaktadır. Bunun için ilk olarak "devletçe saptanmış olan milli hedefleri göz önünde tutarak" köylülerde hangi düşüncelerin olduğu gibi korunup hangilerinin değiştirilmesi gerektiğine karar verilmelidir. Ancak köylüyü yeni

⁵⁴⁷ İsmail Hakkı Tonguç, "Canlandırılacak Köy", **Çığır**, Sayı 82, 1939, s. 168-169.

⁵⁴⁸ Samet Ağaoğlu, "Temizlenen Toprak", **Çığır**, Sayı 94, 1940, s. 74.

⁵⁴⁹ Rükneddin Fethi Olcaytuğ, "Hendek Köylerinde Dolaşırken", **Çığır**, Sayı 114, 1942, s. 118-119.

⁵⁵⁰ Türker Acaroğlu, "Büyük Davamız", **Varlık**, Sayı 161, Cilt 10, 15 Mart 1940, s. 432-433.

⁵⁵¹ Abdülhak Şinasi, "İnkılâba İtimat ve Hürmet", **Varlık**, Sayı 9, Cilt 1, 15 Kasım 1933, s. 132; F. Saygun Güneşoğlu, "Köy Uğrunda", **Varlık**, Sayı 71, Cilt 3, 15 Haziran 1936, s. 365; Hıfzırahman Raşit Öymen, "Köy Eğitimi ve Bize Göre Köy Eğitimi", **Varlık**, Sayı 81, Cilt 4, 15 Kasım 1936, s. 146-147.

fikirlerle tanıştıırıp bunları yerleştirmek, oldukça meşakkatlı bir iştir.⁵⁵² İnkılâp fikirlerinin yerleşip kökleşmesi, eğitmenlerin uzun süren çabalarıyla sağlanabilmektedir. Dolayısıyla yapılması gereken köyün ekonomiden, sanata modern değerlerle tanıştırılmasında köylü gençlikten faydalanılmalıdır.⁵⁵³ Eğitilmiş ya da askerlik hizmetleri esnasında okuma-yazma öğrenen köy gençliği, kendi köyünün inkılâp değerleriyle tanışmasında öncü olabilmelidir.⁵⁵⁴ Meksika’da orta ve yüksek öğrenim gençliği, inkılâp fikirlerini köylere “misyoner” gibi yaymışlardır. Türkiye’de de köy misyonerliği “ölkülü gençlere düşen en mukaddes inkılâp borcudur.”⁵⁵⁵ Ancak köyde misyonerlik faaliyeti gösterecek gençlerin kimler arasından seçilmesi konusunda *Çığır*, *Ölkü* ve *Varlık* dergileri birbirinden ayrılmaktadır. *Çığır* dergisine göre kopukluk, ancak şehirli gençlik tarafından kapatılabilecekken, *Ölkü* tarafından köylü gençlik köy meselelerine daha hâkim olmasından dolayı öncelikli olarak tercih edilmektedir. *Varlık* dergisi ise iki dergi arasında ortak nokta bulmaktadır. *Varlık*, köylülerin eğitiminde köylü gençlerin köyün yaşam ilkelerini bildiği için daha önemli olduğuna inanmakla birlikte, kentli gençlerin, köyün kültürel anlamda geliştirilmesinde, tiyatro temsilleri, konferanslar ve müsamerelerle faydalı olabileceğine inanmaktadır. Dolayısıyla köy münevverleri, köylü gençlik arasından seçilmeli, ancak kentli özellikle ortaokul ve lise gençliği çeşitli faaliyet programları hazırlayarak sürece yardım etmelidir.⁵⁵⁶

“Köy muallim mekteplerinin talebesi mümkün olduğu kadar köylerden seçilecek 15-18 yaşında, orta mektebi bitirmiş köylü çocukları alınacak ve yine kendi köylerine iade edilecektir. Bu mekteplerin muallimlerinin mesleki mütehasıs idealist ve inkılâpçı olmalarına azami dikkat gösterilecektir.”⁵⁵⁷

⁵⁵² İsmail Hakkı Tonguç, “Köy Eğitiminin Mahiyeti, Prensipleri ve Teşkilatının Esasları”, *Ölkü*, Sayı 67, Eylül 1938, s. 11.

⁵⁵³ İsmail Hakkı Tonguç, “Köy Eğitimi Meselesi” *Ölkü*, Sayı 66, Ağustos 1938, s. 505-508. *Varlık* dergisinde de köy eğitiminde genç öğretmenlerin önemini vurgulayan yazısında aynı hassasiyetlere dikkat çekilmektedir. Halil Fikret Kanad, “Köy Okulu ve Köy Öğretmeni”, *Varlık*, Sayı 112, Cilt 5, 1 Mart 1938, s. 629-631.

⁵⁵⁴ Yaşar Nabi, “Köylüyü Okutmak İçin”, *Varlık*, Sayı 72, Cilt 3, 1 Temmuz 1936, s. 369.

⁵⁵⁵ Nusret Kemal, “Bir Köy Terbiyesi Örneği”, *Ölkü*, Sayı 12, İkinci Teşrin (Kasım) 1933, s. 421, 424.

⁵⁵⁶ Türker Acaraoğlu, “Bizde Köy Münevverliği”, *Varlık*, Sayı 144, Cilt 7, 1 Temmuz 1939, s. 398.

⁵⁵⁷ Mehmet Saffet, “Köycölük Nedir?”, *Ölkü*, Sayı 6, Temmuz 1933, s. 430. “Türk topraklarının adamını her adım başında çiftini sürerken, fabrikaya yollanırken görmek için koşuyoruz. Gözlerimizi kapıyoruz: Okumuş ve teknik bilir Türk gencini, üniversite bitirmişleri bu güzel yaylalarda Türk tarihinin asırlarını fısıldayan ırmak boylarında, başımızın üstündeki mavi göke bizi biraz daha yaklaştıran dağ eteklerindeki orman kıyılarında, tümen tümen yeni ocaklar kurarken görüyoruz. Bu

Çığır dergisinde şehirli nüfus açısından “basit, cahil, geri” gibi sıfatlarla tarif edilen köylü, Cumhuriyet döneminde “milletin efendisi” olarak nitelendirilmiştir. Ama erken Cumhuriyet döneminde henüz cahil, kaba, geri gibi sıfatlarından kurtulamamıştır. Şehirli, “köyü ve köylüyü istismar etmekte”, ancak sevmemektedir. İnkılâp öğretmenleri henüz, köyde yeterince kabullenilmemiştir. Köy imamının sözü, köy öğretmenin üzerinde. Çünkü “muallim şehirlidir ve köycü değildir.” “Şehir zengin, köy fakir; Ağa hâkim ve üstündür. Şehir mamur, köy harap. Şehirli nazik; köylü kaba. Şehirli güzel, köylü çirkin. Şehirli kurnaz, köylü aptal...” şeklindeki ön kabuller nedeniyle köylü, şehirlinin karşısında daima kapalıdır. Ancak köylü ile şehirli arasındaki bu mesafe devrimin yarım kalmasına yol açmaktadır. Bu durumda “toplu ve teşkilatlı inkılâp gençliği”, köyü maddi ve manevi açıdan yeniden inşa etmelidir. Ancak bunu sağlayacak olan, şehirli gençliktir. Bunun yöntemi de, disiplinli eğitimidir. İlk yapılması gereken devrimin köyü de, içine almasının sağlanmasıdır. Yeniden inşada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, bunun uzaktan değil, doğrudan köye giderek yapılmasıdır. Köyün rejime eklemlenmesi için gençlik, “İsviçre seyyahı gibi değil ırgat gibi, Anadolu Irgadı” gibi çalışmalıdır.⁵⁵⁸ Anadolu, ortak ülkü etrafında teşkilatlanmış gençlerin, kendisine “muasır medeniyet bilgilerini”⁵⁵⁹ götürmesini beklemektedir. Artık gençlerin bu amaçla kendilerine bir köy mesaisi programlamaları gerekmektedir.⁵⁶⁰ Anadolu, “genç Cumhuriyet çocuklarının cenneti” olmalıdır. Çünkü köylerin inkılâp gençliğine ihtiyaçları vardır. Köylere “inkılâp aşısı”nı gençler yapmalıdır.⁵⁶¹ Cumhuriyet’in onuncu yılında başlayan köycülük, “Cumhuriyet mektebinde yetişen, ülkülenen genç” tarafından geliştirilmelidir. Cumhuriyet’in ilk yaptığı işlerden birisi, milletini hakkıyla seven gençlik yetiştirmesidir. Cumhuriyet genci için ülkü, “kerpiçten kara köyleri, taştan ve

ocaklardan yeni iradeli nesillerin fişkırdıklarını duyuyoruz. Büyük yaylanın kökünde yeni bir Türk şarkısını uğulduyor. Tabiatın unsurlarından beşer iradesine koşan bu şarkı hayatın zaferidir.” Bkz. Şevket Aziz, “Türk Topraklarının Adamı”, *Ülkü*, Sayı 20, Birinci Teşrin (Ekim) 1934, s. 81.

⁵⁵⁸ Çakmakçıoğlu, “Köylere Akın”, *Çığır*, Sayı 5, 1933, s. 11-12. Şehir ve köy tezdadı *Ülkü* dergisinde de önemli bir mesele olarak algılanmaktadır. Bkz. Nusret Kemal, “Köycülük Esasaları”, *Ülkü*, Sayı 20, Birinci Teşrin (Ekim) 1934, s. 145-153.

⁵⁵⁹ Muasır medeniyet bilgilerinden kasıt, sadece devrimin temel değerlerini anlatmakla sınırlı tutulmamaktadır. Okuma-yazma eğitiminden, kadınların çocuklarını nasıl temizlemeleri gerektiğine kadar uzanan geniş bir yelpaze, gençlerin köy halkına öğretmesi beklenen bilgilerdir. Bkz. Hüsamettin Mustafa, “Benim Köyüm”, *Çığır*, Sayı 18, 1934, s. 17-18.

⁵⁶⁰ Vasfi Hilmi, “Anadoluya Seyahat”, *Çığır*, Sayı 17, 1934, s. 9.

⁵⁶¹ Füzûzan Husrev Tökin, “İnkılâp ve Köy”, *Varlık*, Sayı 157, Cilt 10, 15 Ocak 1940, s. 341.

beyaz renkte kurmak, bilgisiz, karanlık kafaları aydınlatmaktır.”⁵⁶² *Çığır* dergisine göre, köycülük, inkılâbı benimsemiş herkesin temel ilkelerinden birisi olmalıdır. “Her Türkün köycü olması lazımdır.” Çünkü yeni Türkiye köyde kurulmuştur ve köyde yükselmelidir.⁵⁶³ *Ülkü* dergisi için; “millet içinde en umumi ve geniş müşterek vasıflar itibariyle en büyük kümeyi teşkil eden tabaka” halk olarak tanımlanırsa Türkiye örneğinde halk, köylüleri ifade etmektedir. Dolayısıyla köy ve köylüler için yapılanlar Halkçılık ilkesine hizmet etmektedir.⁵⁶⁴

“İnkılâp sana geliyor,
Şehir sana geliyor, akın akın
Biz sana geliyoruz
Kollarını aç!
Çünkü bu gelenler ötekiler gibi değil;
Bozkır ırgatları gibi;
Akın akın...”⁵⁶⁵

Köyün inkılâba dâhil edilmesi için öncelikle yapılması gereken, köylünün benimsenmesidir. *Çığır* dergisine göre Rusya’nın güzel sanatlardan, sanayiye uzanan bütün alanlarda yeni bir şey yaratamamasının sebebi, köylünün dışlanmasıdır. “Çürümüş biçareler” olan medeni insanlar, köylüyle bütünleşerek sorunlarını aşacaktır. Ancak yıllarca göz ardı edilen köylü ile kentli arasındaki kopukluk, sorunların çözülmesini engellemektedir.⁵⁶⁶ Kopukluk, sadece kentli nüfusun köyden ayrı yaşam tarzından değil aynı zamanda, “kaderci” ve “geleneklerin halatlarıyla bağlı” düzene sahip olan köylünün, kentliden bir beklentisinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Şimdiye kadar şehirlinin hiçbir şey vermediği, kendini dışarıya kapamış bu köy, “milli davalara inanmış genç, idealist ve milliyetçi Türk misyoner ordularını” beklemektedir.⁵⁶⁷ Gençler, köylülerin sağlıktan ekonomiye kadar tüm

⁵⁶² Kemal, “Bayramı Köye Götürenler”, *Ülkü*, Sayı 10, İkinci Teşrin (Kasım) 1933, s. 319-320.

⁵⁶³ Selahattin Kandemir, “Köycü Kime Denir?”, *Çığır*, Sayı 10, s. 192. Köycülük konusunda Hıfzı Oğuz’un derginin ilk sayısındaki söylemi de dikkat çekicidir. “Halkı kendi seviyesine yükseltecek, köylüyü refaha ve bilgiye götürecek, bu toprakları tek kalp ve bu topraktakileri, tek kafa haline koyarak, hislerini bütün vatanın yüreğinden; fikirlerini bütün milletin kafasından anlatacak, yüksek ve tam manasile ideal yarını; inkılâpçı bir nesil yaratabilir.” Bkz. Hıfzı Oğuz, a.g.m., *Çığır*, Sayı 1, 1933, s. 5.

⁵⁶⁴ Nusret Kemal, “İnkılâp İdeolojisinde Halkçılık”, *Ülkü*, Sayı 13, Mart 1934, s. 41.

⁵⁶⁵ Çakmakçıoğlu, a.g.m., *Çığır*, Sayı 5, 1933, s.12.

⁵⁶⁶ Targeniyef, “Köylü”, *Çığır*, Sayı 8, 1933, s. 146.

⁵⁶⁷ Hıfzı Oğuz, “İzmir Yollarında”, *Çığır*, Sayı 24, 1934, s. 14.

sorunlarıyla ilgilenmeli ve onları “medeni” hayata alıştırmalıdır. Çünkü bir ülkenin gelişmişlik seviyesi sadece kentli nüfusa göre belirlenmemektedir. “Kentli ilerde köylü onun gerisinde” olan bir ülkenin gelişmesi beklenemez.⁵⁶⁸ “Muallim mekteplerini” bitiren kız erkek ayrımı yapmadan bütün gençler öncelikli olarak köylere gitmelidir. Devlet tarafından mecburi tutulan bu hizmette gençler, köylere inkılâbın temellerini anlatıp yerleştirmelidir. Bulundukları köyde gerici muhtar ile çalışmak zorunda kalıyorlarsa, daha özenli bir şekilde çalışmalıdır. Genç “münevverler”, sadece okulda verilen eğitimle çocukların kafalarını şekillendirmemeli, yaşam tarzıyla da hem çocuklara hem de ailelerine örnek olmalıdır.⁵⁶⁹

Ülkü dergisinde de, “köylü milletin efendisidir” tanımı kullanılsa da köy ve köylünün geri kalmışlığı sürekli vurgulanmakta ve inkılâp ilkeleri doğrultusunda değişmesi gerekliliği ifade edilmektedir. Bu görüş derginin köy üzerine yazılan neredeyse bütün makalelerinde hissedilmektedir. Dolayısıyla *Ülkü* dergisi, tıpkı *Çığır* gibi köylülüğü geri kalmışlık, gayrı medenilik gibi pejoratif kavramlarla tanımlanmaktadır. “Köylülerin medeni seviyesi nasıl yükseltilecek?” sorusu, köy meselesinin ele alınışını özetlemektedir. Bunun için “halk terbiyesi” elzem olarak görülmektedir. Böylelikle pek çok parçaya bölünmüş görünümünden kurtulunarak köylü kitleler, “millet halinde yoğrulmalı”, düşünce, duygu ve istenç dünyası “milletin mefkûresine uygun tarzda” yetiştirilmelidir. Bunun için okullar aracılığıyla eğitim kullanılmalıdır. Ancak okul dışında kalanlar için “aynı istikamette terbiye” verilmelidir.⁵⁷⁰

Köycü Cumhuriyet gençliği, Türk köylüsünü, düşünen, yaşam şartları bakımından diğer uluslara örnek olabilecek hale getirmelidir. Ülkenin ihtiyaçlarını anlayabilen, medeni koşullarda yaşayan ve düşünen, evlerinden, sokaklarına kadar şehirliden hiçbir farkı olmayan köylüler yaratıldıkça, inkılâp, köy bakımından amacına ulaşabilecektir.⁵⁷¹ Yüksek Köy Halk Okulu gençliği, “köy muhitinin, yurttaşlığın ve

⁵⁶⁸ Kemal Eşref, “Köylerde Sosyal Dirim”, *Çığır*, Sayı 24, 1934, s. 16.

⁵⁶⁹ Sabri Gültekin, “Melez Terbiye”, *Ülkü*, Sayı 7, Ağustos 1933, s. 60-62.

⁵⁷⁰ Hamit Zübeyr, “Halk Terbiyesi Vasıtaları”, *Ülkü*, Sayı 2, Mart 1933, s. 152.

⁵⁷¹ Yalçın Dağlar, “Bence Köycülük”, *Çığır*, Sayı 29-30, 1935, s. 14.

insanlığın istediği vazifeleri muvaffakiyetle başaracak” hale getirmektedir.⁵⁷² Ancak kırsala giden ya da zaten kırsalda yaşayan idealist gençler kısa süre sonra, taşra yaşantısına uyarak ideallerini bir kenara bırakmakta ve köyün rehavetine kapılmaktadır. Bunun için münevver Türk gençliği, köy yaşantısındaki “adamsendeci, nemelazımcı” düşüncenin nedenlerini ortaya çıkarmalıdır. Böylelikle münevver gençlik, “yarının kutlu gününü tespit ederken bu işte emek vermiş olmanın haklı gururunu taşıyacaklardır.”⁵⁷³

Gençler, “köy rehberi” adı altında köylülere örnek olma adına eğitime tabi tutulmak istenmektedir. Hatta bu başlık altında açılan okulda gençlerin yetiştirilip köylere gönderilmesi tartışılmaktadır. Rehber olarak gençler, hem kültürel hem de medeni konularda köylülere örnek olmalıdır. Bunun yanında iktisadi konularda da köylülere eğitmekle mükelleftir. Sağlık konusunda önder olacak bu gençler sağlıklı nesil yetiştirilmesi noktasında, yeterli “sıhhat ve zekâya” sahip insanların evlenip diğerlerinin evlenmesini önleme noktasında yükümlü tutulmaktadır. En önemli görevi ise “köylüye kültür vermek”tir. Böylelikle köy rehberi köylüye; tabiatın sırlarını, kanunları, içinde olduğu cemiyete/Türk vatanına faydalı, şuurlu bir vatandaş olma bilincini, hür ve dürüst bir insan olma şerefini, telkin edecektir. Ancak gençleri buna yöneltmek için bazı özendirici önlemler almak gerekmektedir. Bunun için onlara köyde geçinmelerini sağlayacak bir aylık bağlanmalı, tatil hakkı tanınmalı, Türkiye içinde bedava seyahat, sinema ve tiyatrolara bedava girmek gibi olanaklar sunulmalı, yabancı dil öğrenmesi teşvik edilmeli, karşılaştırma yapabilmesi için Danimarka, Sovyetler Birliği, Amerika gibi ülkelere gönderilmeli, kütüphane koşulları oluşturulmalı, karşılıklı olarak deneyimlerini tartışmaları için köy rehberleri arasında bir kongre düzenlenmelidir.⁵⁷⁴

Ancak, gençlerin “çalışma, itiyat, zihniyet ve terbiyeleri” henüz ondan beklenenlerden uzaktır. Gençlerden onlara biçilen görevler çerçevesinde daha fazla “enerji dolu, gayretli ve disiplinli” olmaları beklenmektedir. Bunun için öncelikle

⁵⁷² Hıfzırrahman Raşid Öymen, “Köy İçin Yüksek Halk Okulları”, *Ülkü*, Sayı 25, Mart 1935, s. 19.

⁵⁷³ Suat Seren, “Muhit ve Münevver”, *Çığır*, Sayı 104, 1941, s. 14-17.

⁵⁷⁴ Nusret Kemal, “Bir Köycülük Projesi Tecrübesi”, *Ülkü*, Sayı 8, Eylül 1933, s. 119-122, 124,

siyasal elitler bir “gençlik meselesi” olduğunu kabul ederek işe başlamalıdır. Daha sonra istenen gençlik ilkeleri doğrultusunda; sinema, tiyatro, gazete gibi araçlardan da faydalanılarak, aile ve okulda gençlerin inşası planlanmalıdır. Bu noktada elbette en büyük görev devlete düşmektedir. Siyasal elitler ilk olarak bir kültür seferberliği yaparak, gençlerin enerjilerini istenen doğrultulara kanalize edebilmelidir. Örneğin okuması istenen eserler, ancak neyi niçin okuması gerektiği de belirtilerek, gençlere sunulmalıdır. Böylelikle gençler aracılığıyla “okuduğundan herkesi istifade ettiren” birey olarak toplumun genelinde değişiklik yaratılmak istenmektedir.⁵⁷⁵ Bu yüzden, “devlet rejimlerinin şekline ve milletin kendi varlığında tasavvur ettiği kuvvette ve kendisine layık gördüğü saadetlerin genişliğine göre insan” yetiştirmelidir.⁵⁷⁶

3.1. Çığır, Ülkü ve Varlık Dergilerinde Politik “Özne”den “Nesne”ye Gençliğin Taşınması Gereken Değerlerin Belirlenmesi

Dergilerde, gençler için belirlenen değerler belirlenirken gençliğin karakter özelliklerine açıklık getirmek istenmektedir. Böylelikle gençlik önce politik özne olarak bir malzeme biçiminde değerlendirilmekte, ardından taşınması gereken değerler boyutuyla nesneleştirilmektedir. Taşınması beklenen değerlerin çerçevesi ise resmi ideoloji doğrultusunda; tarih ve edebiyat yazınıyla, milliyetçilik; düşünce bilimsellik ve sanatta Batıcılıkla çizilmektedir.

Edebiyattan ekonomiye uzanan nesneleştirme söylemindeyse dayanak, 19. yüzyıl gelişmelerinin ana belirleyicisi olan milliyetçilikle belirlenmektedir. Bu noktada milliyetçilik, dergiler tarafından gençlerin sahip olması gereken değerler noktasında ana çatıyı oluşturmaktadır. Makalelerde milliyetçi hassasiyet, gerek tarih, gerekse edebiyat yazınında öne çıkmaktadır. Diğer taraftan Türk milliyetçiliğinin “kültürel” vurgusu, kültür ve güzel sanatlar meselelerinin de milliyetçilik perspektifiyle incelenmesine yol açmaktadır. Ayrıca “ilim” ve ekonomi yine milliyetçi kaygılarla gençlik değerlerini belirlerken başvuru kaynaklarıdır.

⁵⁷⁵ Cemil Sena Ongun, “Hedefli Çalışma ve Çalıştırma”, **Varlık**, Sayı 227, Cilt 13, 15 Aralık 1942, s. 231-233.

⁵⁷⁶ Cemil Sena Ongun, a.g.m., **Varlık**, Sayı 216, Cilt 12, 1 Temmuz 1942, s. 554.

3.1.1. Halkçı ve Milliyetçi Gençlik Yetiştirmek

Çığır dergisinde gençliğin sahip olması gereken değerler anlatılırken, “vatan ve millet yararı” vurgusu üzerinden milliyetçilik sürekli telkin edilmektedir. Bu noktada iki savaş arası dönem dünyada yükselişe geçen ırkçı milliyetçilik yerine, Türkiye’de kültüre dayanan kapsayıcı milliyetçilik anlayışının hâkim olduğunu baştan belirtmek gereklidir. Neşe Yeşilkaya’nın Halkevleri özelinde belirttiği üzere milliyetçilik, Hakevleri’nin “halkçılık” ideolojisine dayandırılarak telkin edilmektedir.⁵⁷⁷ *Varlık* dergisi de aynı doğrultuda gençlere “şoven milliyetçiliği” değil, “milli menfaatleri şahsi menfaatlerin önüne koyan”, vatansever kültürel milliyetçiliği önermektedir.⁵⁷⁸ Bunu içselleştirdikten sonra gençler, “cumhuriyetin, milliyetin manasını anlamayanlara” anlatmak görevini üzerine almalıdır.⁵⁷⁹ Dolayısıyla dergilerde işlenen milliyetçilik anlayışı, Sosyal Darwinizm’den farklılık göstermektedir.⁵⁸⁰ Ancak bütün dergilerde kafatası ölçümleri, “ırk nazariyesi”, Durkheim’in sosyolojisi üzerine yazılar da dikkat çekmektedir. Bu da azınlıkları önemli bir mesele olarak ortaya çıkarmaktadır. *Çığır* dergisinde azınlık, Lozan’daki tanıma uygun olarak, din çerçevesinde belirlenmektedir. Belirlenen azınlıklara uygulanacak kurallar, eski uygulamalar dikkate alınarak açıklanmaktadır.⁵⁸¹ Bu noktada *Çığır* dergisinde gençlerden bulundukları bölgede, “Türklük cereyanlarını takviye ederek Kürtlerin Türk olduğunu her vesile ile ispat çareleri” şeklinde söylemi kültürel milliyetçilikten şoven milliyetçiliğe giden anlayışı sergilemektedir.⁵⁸²

⁵⁷⁷ “Türkiye kendine en uygun şekli milliyetçi bir demokrasi içinde mutedil devletçilik ve milli tesianütte bulmuştur; bu rejime bir klişe isim bulmak istersek ‘halkçılık’ diyebiliriz. Rejimin mümeyyiz vasıfları vatandaşların bilerek, anlayarak, isteyerek birbirleriyle ve devletle elbirliği yapmaları, devletin de vatandaşları koruma, teşkilat, nizamname, ikraz yollarile yardım etmesi ve milli iktisatta mevcut şartların ilcasiyle vatandaşların doldurmadığı boşlukları devlet elile doldurmasıdır.” Bkz. Nusret Kemal, “Halkçılık ve Halk Dükkânları”, *Varlık*, Sayı 5, Cilt 1, 15 Eylül 1933, s. 66. Neşe G. Yeşilkaya, *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999, s. 65.

⁵⁷⁸ Yaşar Nabi, “Milliyet Şuuru”, *Varlık*, Sayı 123, Cilt 6, 15 Ağustos 1938, s. 33.

⁵⁷⁹ Yaşar Nabi, “Büyük ve Küçük Şeyler”, *Varlık*, Sayı 129, Cilt 6, 15 Kasım 1938, s. 136.

⁵⁸⁰ Cemil Sena Ongun, “Bu Harpten Alınacak Dersler” başlıklı makalesinde II. Dünya Savaşı’nı yorumlarken, açıkça Sosyal Darwinizm’i desteklediğini söylemektedir. Ancak bunu, doğal seleksiyonla yaşamaya muktedir milletlerin savaştan başarıyla çıkması açısından değil, “milletimizin deha ve kabiliyetine en uygun gelen bir Avrupalılaşma dersini aldık” cümlesiyle Batılılaşma ideali çerçevesinde yorumlamaktadır. Bkz. Cemil Sena Ongun, “Bu Harpten Alınacak Dersler”, *Varlık*, Sayı 196, Cilt 12, 1 Eylül 1941, s. 73-74.

⁵⁸¹ Samet Ağaoğlu, “Milliyetçiliğin Şartları II”, *Çığır*, Sayı 84, 1939, s. 192-194.

⁵⁸² Muzaffer Sezer, “Memleketimiz, Doktorlardan Umumi Kalkınmada Nasıl İstifade Edebilir?”, *Çığır*, Sayı 64, 1938, s. 57.

“Milliyetperver, kendinin yarattığı vatan içindeki ekalliyeti [azınlık] bu itibarla muhakeme eder: Onu Türk doğmadığı için değil, henüz Türk olmadığı için itham eder.”⁵⁸³

Çığır dergisinde Şükrü Saraçoğlu’nun TBMM’de yaptığı; “biz Türk’üz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız” şeklindeki konuşmasının olduğu gibi taşınması da dergilerde göze çarpan şoven milliyetçilik örneklerindendir.⁵⁸⁴ Ayrıca Almanya’da arî ırk ile yükselişe geçen “ırk” tartışması, *Çığır* dergisinin sayfalarına Prof. Dr. Kesler’in makalesiyle yansımaktadır. Makalede ırk meselesi, antropolojik ve kültürel açıdan incelenmektedir. Antropolojik olarak, Gobineau, Chamberlain ve Lopouge’nin; ırkların kültürleri, dolayısıyla insanların çalışkan ya da tembel olması gibi temel özelliklerini belirlediği görüşlerine yer verilmektedir. Kültürel açıdan ise bu görüşün tam tersi, yani kültürün bizzat ırkları belirlediği, Fisher’in görüşlerine yer verilerek açıklanmaktadır. Kesler ise “tarihi halklar” arasında göze çarpan farklar olduğunu kabul etmektedir. Fransızların “kusursuz zevk” anlayışları, İngilizlerin “hâkimiyet hırsı”, Almanların “teşkilat kabiliyeti”, Slavların “lisana elverişliliği”, Çinlilerin “çalışkanlığı”, Japonların “yumuşaklığı” bunun en güzel örnekleridir. Kesler’e göre ırkların doğuştan gelen özellikleri, yaşadıkları muhite bilinçli bir şekilde uyum sağlamalarıyla şekillenmektedir.⁵⁸⁵ Ancak ırk tasnifleri ve hiyerarşisine dayanan şoven milliyetçilik anlayışının dergilerin bütün yazılarının değerlendirmesi yapıldığında cılız kaldığını kabul etmek gerekmektedir. Bu dönem çalışma konusu dergilerin milliyetçilik anlayışı en özet söylemle, bütün unsurların maddi ve manevi birliğine dayanmaktadır. Yazılar bu doğrultuda değerlendirildiğinde Türklük bir ırk birliğinden daha geniş ele alınmakta ve azınlık sayılan unsurların da Türklük bilincine sonradan sahip olabileceğine inanılmaktadır. Zaten bu yüzden milliyetçilik anlayışının temelini kültür oluşturmaktadır. Dergilerde her iki görüşün işlenmesi, II. Dünya Savaşı’na giden yolda Türkiye toprakları üzerinde yaşayan bütün unsurları tek başlık altında toplama çabasından kaynaklanmaktadır. Sonuçta, makalelerden anlaşıldığı üzere farklı unsurları bir araya getirmenin tek çıkar yolu, “kültürel milliyetçilik” olarak görülmektedir.

⁵⁸³ Remzi Oğuz Arık, “Milliyetperverliğe Dair”, *Çığır*, Sayı 84, 1939, s. 192.

⁵⁸⁴ “Biz Türküz, Türkçüyüz”, *Çığır*, Sayı 116, 1942, s. 167.

⁵⁸⁵ Kesler, “İrk Nazariyesi”, *Çığır*, Sayı 66, 1938, s. 86-88.

“Türkçülük, Türk özüne, milli ahlakına, milli kültürüne, milli benliğine dayanarak kalkınmaktan başka bir şey değildir.”⁵⁸⁶

Kültürel milliyetçilik sınırları ise Kemalizm ile çizilmektedir. 20. yüzyıl başlarında Rusya’nın sosyalizmi, İtalya’nın faşizmi ve Almanya’nın nasyonal sosyalizmi, kendi ideolojileri doğrultusunda dünyanın geri kalanını tanımlamaktadır. Siyasal rejimler yerleşmek için, öncelikle kendi ülkelerinin gençlerini etkilemeye çalışmaktadırlar. *Çığır* dergisine göre, milliyetçilik düşüncesi gençlerin kafasında yeterince yerleşmemişse, diğer “izm”ler gibi Kemalizm’in dünya görüşü olarak benimsenmesi zorlaşmaktadır.⁵⁸⁷ Oysa Kemalist milliyetçilik anlayışı diğer görüşlerden ayrılmaktadır. Türk Tarih Tezi’nde Türklük, “en eski ırk ve kültürün en asil varisi” olarak kabul edilse de emperyalist ve istismarcı değildir.⁵⁸⁸ Türk gençliği bu yüzden Kemalizm ilkelerinin dışında kendine yeni bir “izm” aramamalıdır. Gençler için her şeyin üstünde “Türklük ve Türkiye”nin olduğu Kemalist milliyetçilik esastır.⁵⁸⁹ Dolayısıyla bu kaygıdan hareketle milliyetçi fikirlerin gençlerin kafasında iyice yerleştirilmesi, öncelikli hedef olarak görülmektedir. *Ülkü* dergisinde de devletlerin, sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuki politikalarla parçalanmışlıklarına itiraz vardır. Türkiye’de milliyetçilik anlayışının bütünleşmeye dayanması gerektiği belirtilmektedir. Peker’in ifadesiyle; “Biz Türkiye’de beraberliği bozan bütün köklü unsurları süpürdük; ve onları, doğurmuş olan devlet tipi ile birlikte hayatımızdan çıkardık, attık.”⁵⁹⁰

⁵⁸⁶ Hüseyin Namık Orkun, “Ziya Gökalp Günü”, *Çığır*, Sayı 107, 1941, s. 113. *Ülkü* dergisi de milliyetçilik ve ırkçılık ayrımı yaptıktan sonra Türkiye’nin milliyetçilik anlayışının ırkçılığı dışladığının altını önemle çizmektedir. Bkz. M. Fuad Köprülü, “Milliyetçilik ve ırkçılık”, *Ülkü*, Sayı 86, Nisan 1940, s. 97-98. Cemil Sena Ongun’da Varlık dergisinde, ırkların fiziksel ve biyolojik anlamda birbirlerinden farklı olduklarını kabul etmekle birlikte, istenen milliyetçilik anlayışının Türkiye’de yaşayan unsurların “maddi ve manevi birliği” fikrinin üzerine inşa edilmesi gerektiğini ısrarla belirtmektedir. Çünkü ancak bu yolla her birinin etnik kökeninin üstünde bütün unsurları kapsayan bir birlik sağlanabileceğine inanmaktadır. Bkz. Cemil Sena Ongun, “Milliyetten Ne Anlamalıdır?”, *Varlık*, Sayı 170, Cilt 11, 1 Ağustos 1940, s. 27-29.

⁵⁸⁷ Hıfzı Oğuz, “Türkiye’de Ulusal Gençlik Kurumu”, *Çığır*, Sayı 25, 1935, s. 4.

⁵⁸⁸ Nusret Köymen, “Kemalizmin Hususiyetleri”, *Ülkü*, Sayı 42, Ağustos 1936, s. 418.

⁵⁸⁹ Şakir Doğan, “Türkiye’de İdeoloji Kavgalarına Yer Yoktur”, *Varlık*, Sayı 111, Cilt 5, 15 Şubat 1938, s. 611. Yaşar Nabi, “Gençlerle Konuşmalar-Gençlik ve Şahsiyet”, *Varlık*, Sayı 168, Cilt 10, 1 Temmuz 1940, s. 593-594.

⁵⁹⁰ Bu makale Recep Peker’in *Europäische Revue* gazetesinde çıkan “Volk = und Staat = Werdung” adlı makalesinin çevirisidir. Bkz. “Uluslaşma-Devletleşme”, *Ülkü*, Sayı 41, Temmuz 1936, s. II-III.

“...şimdiye kadar milliyetçi cepheden Anadolu realitesinin şartlarını ve ihtiyaçlarını görmeye çalışarak Türk Milletinin ve Türk Topraklarının bugününü ve yarınını dünya karşısında teminat altına alacak Türk gençliğinin, nasıl yetiştirilmesi icabettiği mevzuunu bir milli mesele haline koymak istedik.”⁵⁹¹

Bütün dergilerde milliyetçiliğin ana unsurları, gerek tarih gerekse edebiyat yazılarından anlaşıldığı üzere, “dil ve ülkü birliği” olarak görülmektedir. Gençlik için model olarak tanımlanan Atatürk milliyetçiliğinin “histe, fikirde, dilde birlik”⁵⁹² olarak formüle edildiği düşünüldüğünde, yazılar arası tam bir uyum olduğu anlaşılmaktadır. *Çığır* dergisinde, Halil Fikret Kanad’ın *Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye* adlı kitabının “Türklerde Milliyetçilik” bölümü üzerinden de, Türklerde milliyetçilik hissinin İslam öncesinden itibaren görüldüğü, ancak İslam’ın kabulü sonrası iyice pekiştiği iddia edilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu son döneminde Avrupa’daki gelişmelerin etkisiyle yükselişe geçen milliyetçi düşüncelerin İmparatorluk topraklarına taşınması ise Avrupa’ya giden genç aydınlar üzerinden açıklanmaktadır. Bu dönem, Türk gençliğine milliyetçi düşünceleri aşlamaya çalışan aydınlar içerisinde Cumhuriyet’in milliyetçilik düşüncesinde özel bir önemi olan Ziya Gökalp etkili bir aktör olarak görülmektedir.⁵⁹³ Hatta Türk milliyetçiliğinin nasıl olması gerektiği, Ziya Gökalp’a atıfla açıklanmaktadır. Gökalp’ın “İslam ümmetindenim, Türk milletindenim, garp medeniyetindenim” cümlesi, milliyetçiliğin özeti olarak sunulmaktadır. Bu konuda gençlerden beklenen, bir taraftan “Gökalp’ın güttüğü davaya sadakat, diğer taraftan davayı Gökalp’ın bıraktığı yerden almak ve ileri götürmektir.”⁵⁹⁴

Çığır dergisinde, her ne kadar Cahit Okurer’in “İdeal Milliyetçilik” makalesinde Gökalp’ın milliyetçiliğinin ötesine geçilmesi ve “Osmanlıcılık” tipi çatı bir milliyetçilik anlayışının gerekliliği vurgulansa da, bu tarz milliyetçilik görüşü

⁵⁹¹ Hıfzı Oğuz Bekata, “Çığır On Yaşında”, *Çığır*, Sayı 110, 1942, s. 2.

⁵⁹² Necip Ali Küçüka, “Atatürk ve İnkılâp”, *Çığır*, Sayı 74-75, 1939, s. 10.

⁵⁹³ Halil Fikret Kanad, “Türklerde Milliyetçilik”, *Çığır*, Sayı 125, 1943, s. 104-113. Dergi’de bu bölüm Kanad’ın “Milliyet İdeali ve Topyekûn Milli Terbiye” adlı kitabından alınmıştır. Varlık dergisi de Gökalp’ı gençlere “milliyetçilik idealini sevgi ve bilgisini aşıl原因an ilk mürebbilerden biri belki birincisi” olarak tanıtmaktadır. Bkz. Sabri Esat Siyavuşgil, “Ziya Gökalp, Mürebbi”, *Varlık*, Sayı 142, Cilt 7, 1 Haziran 1939, s. 313-316. Rüştü Şardağ da makalesinde Ziya Gökalp’ın eserlerinde “vatan” teması aktarılarak gençlere Gökalp’ın milliyetçilik anlayışı öğütlenmektedir. Bkz. Rüştü Şardağ, “Edebiyatımızda Vatan Duygusu”, *Varlık*, Sayı 163, Cilt 10, 15 Nisan 1940, s. 487-490.

⁵⁹⁴ Remzi Oğuz Arık, “Ziya Gökalp’ın Türkçülüğüne Dair”, *Çığır*, Sayı 96, 1940, s. 131.

derginin bütünü göz önüne alındığında oldukça cılız kalmaktadır.⁵⁹⁵ Yazılarda millet ve milliyetçilik düşüncesinin hayal ürünü olduğu ve zamanla bütün milliyetçi düşüncelerin gözden düşerek universal anlamda vatandaşlığın hayata geçeceği düşüncesine ise kesin bir dille karşı çıkılmaktadır. Hatta iki savaş arası dönemde yükselişe geçen milliyetçi düşüncelerin öncülüğü Türkiye'ye verilmektedir.⁵⁹⁶ Savaş sırasında ise Avrupa ülkelerindeki milliyetçilik anlayışının taklidinden sakınmanın altı önemle çizilmektedir. Avrupa'nın savaş esnasındaki yıkımı da, Avrupa milliyetçiliğinin tehlikelerini açıkça ortaya koymuştur. Türkiye'de yapılması gereken "milli birlik ve bütünlüğün ananevi değerlerini" koruyan milliyetçilik anlayışı geliştirmektir.⁵⁹⁷ Savaş esnasında Avrupa'dan hareketle Türk milliyetçiliğinin revizyonist olmadığı özellikle vurgulanmaktadır.

"... bizim milliyetçiliğimiz ne yalnız başına bir his, ne yalnız başına kan, ne yalnız başına toprak birliğine dayanmaz."⁵⁹⁸

Milliyetçilik tartışmalarının bir diğer boyutunu da millet tanımı oluşturmaktadır. Unsurlara dayalı olarak yapılan tanıma göre millet: "1- Siyasi birlik, 2- Dil birliği, 3- Yurd birliği, 4- Ahlaki karabet [yakınlık], 5- Irk ve men'se birliği, 6- Tarihi karabet"e sahip olmalıdır. Ancak farklı ırka sahip insanlar uzun süre bir arada yaşar ve ortak bir ülkü etrafında birleşebilirse, aynı millettten sayılmaktadırlar.⁵⁹⁹ Bu doğrultuda milliyetçilik ise, 1931 CHP Programı'na göre, "Türk içtimai heyetinin hususi seciyelerini ve başlı başına müstakil hüviyetini mahfuz tutmaktır" görüşü etrafında şekillendirilmektedir.⁶⁰⁰ Milliyetçilik, bir topluluğun üyelerinin "birbirlerini aynı hisle sevmeleri"nden dolayı bir his, bu sevginin doğabilmesi için öncelikle demokrasi gibi bir takım şartların karşılanması gereğinden dolayı da, bir mantık

⁵⁹⁵ Cahit Okur, "İdeal Milliyetçilik", *Çığır*, Sayı 139, 1944, s. 356-362.

⁵⁹⁶ Samet Ağaoğlu, "İnanmak", *Çığır*, Sayı 115, 1942, s. 152-153.

⁵⁹⁷ Hıfzı Oğuz Bekata, "Vatanımız Hür Vatandaşların Diyarı Olarak Kalacaktır", *Çığır*, Sayı 122, 1943, s. 1-2.

⁵⁹⁸ Remzi Oğuz Arık, "Bizim Milliyetçiliğimiz", *Çığır*, Sayı 126, 1943, s. 131. Makale, *Millet* dergisinin 1943 Mayıs sayısından, *Çığır* dergisine aktarılmıştır.

⁵⁹⁹ Ali Kamil Akyüz, "Milliyet Meselesi", *Çığır*, Sayı 53, 1937, s. 17. Cemil Sena Ongun'un, "Millet Nedir? (1)", başlıklı "bir gencin neşretmek üzere bir eser için yaptığı ankete cevaptır" dipnotuyla aktardığı makalesinde millet tanımında aynı hassasiyetlerin üzerinde durduğu dikkat çekmektedir. *Varlık*, Sayı 205, Cilt 12, 15 Ocak 1942, s. 289-291.

⁶⁰⁰ Aydoslu Sait, "Millet ve Milliyet", *Ülkü*, Sayı 10, İkinci Teşrin (Kasım) 1933, s. 284.

olarak görülmektedir. *Çığır* dergisine göre milliyetçilik; bu his ve mantığın toplamıdır. Milliyetçiliğin şartları ise, ortak dil, din, ırk, tarih, kültür ve birlikte yaşama iradesi olarak görülmektedir.⁶⁰¹ *Ülkü* dergisinde de milliyet; “dil, kültür ve mefkûre birliğiyle birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasi ve içtimai heyettir.” Türk inkılâbının millet tanımında “iş, aş, menfaat, medeniyet, dil ve mefkûre birliği” vardır.⁶⁰² Milliyetçilik tartışmasının millet tanımının “ortak his” unsuru olan vatanseverlikle birlikte değerlendirilmesi de “kültürel milliyetçiliği” desteklemektedir. Vatanseverliğin ön koşulu, milli menfaatleri gözetmek, milli davaları benimsemek, memleketin bütün halinde ilerletmesi için ağır da olsa bütün görevlerinin üstlenilmesidir. Bu noktada Oğuz, zamanın gençliğinin her zamankinden daha milliyetçi ve demokrat olduğu iddiasındadır.⁶⁰³

Çığır dergisinde vatansever gençlerin ülkelerine karşı olan sorumluluklarının bütün kişisel çıkarlarının üzerine yerleştirmesi beklenmektedir. Vatanseverlik ve milliyetçiliği birleştiren gençler, “ahlakı en yüksek”, “vatanını en çok seven milletini en çok gözetten” bireyler olarak görülmektedir.⁶⁰⁴ Bu noktada Namık Kemal, gençlere en güç şartlara rağmen gerçek bir vatansever ve ideal bir örnek olarak sunulmaktadır. Gençler, tıpkı Namık Kemal gibi en zor dönemlerde dahi, kendilerini hiç düşünmeden vatanlarının geleceği için her türlü görevi üstlenmelidir.⁶⁰⁵ Namık Kemal, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde ekonomiden, edebiyat, dil ve aile hayatına uzanan konulardaki bozukluklarla ilgilenerek, “Türk milletinin Avrupa

⁶⁰¹ Samet Ağaoğlu, “Milliyetçiliğin Şartları”, *Çığır*, Sayı 83, 1939, s. 175.

⁶⁰² Aydoslu Sait, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 10, İkinci Teşrin (Kasım) 1933, s. 281, 283. Milliyetin tanımı dergiye CHF programının 2. maddesinden alınmıştır.

⁶⁰³ Hıfzı Oğuz, a.g.m., *Çığır*, Sayı 10, 1934, s. 184. *Ülkü* dergisi vatanseverlik duygusunun aşılmasında milli bayramları önemli araçlardan birisi olarak değerlendirmektedir. “Osmanlı milliyetperverliğini meşrutiyet ilanının tezahürleri, şarkıları, nutukları, piyesleri ile yaratmıştır”. Dolayısıyla Cumhuriyet te milli bayramlar aracılığıyla milli terbiyeyi, vatanseverlik duygusunu aşılmalıdır. Milli bayramlar, milli birliği yaratma yolunda “en faydalı amillerdir.” Bkz. Nusret Kemal, “Milli Bayram ve Halk Terbiyesi”, *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s. 247, 250. Gençliğe atfedilen 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı gösterileri esnasında ahenkli biçimde yapılan tek tip gösteriler, gelecekte karşılaşılabilecek meselelerin çözüleceği konusunda heves uyandırmaktadır. Bkz. “19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı”, *Ülkü*, Sayı 64, Haziran 1938, s. 359. 19 Mayıs gösterileri aslında gençleri bedensel olarak standartlaştırmaktadır. Bu gösterilerde aynı kıyafetler içinde aynı hareketleri yapan gençler neredeyse aynı fiziksel özellikleri göstermektedir. Bu görüntü dönemin koşullarında sadece Türkiye’de değil, pek çok Avrupa ülkesinde de güç bir hayalin gerçekleşmesidir.

⁶⁰⁴ Ali Kamil Akyüz, a.g.m., *Çığır*, Sayı 53, 1937, s. 18-19.

⁶⁰⁵ Hıfzı Oğuz Bekata, “Namık Kemal, Erkek Adam!”, *Çığır*, Sayı 97, 1940, s. 159.

milletleri derecesine yükselmesinin” çarelerini aramıştır.⁶⁰⁶ Dolayısıyla vatansever gençler de, içinde bulunulan sıkıntılı dönemde “büyük Türk yarınına” kavuşmak için bütün dünyaya örnek olabilecek bir Türkiye yaratmakla görevlendirilmektedir. Gençler bu açıdan, Türk milliyetçiliğinin kısa ve uzun vadeli amaçlarına ulaşılması yolunda kendini adayan örnek vatandaşlar olarak görülmektedir.⁶⁰⁷ Dergilerde kültürel milliyetçilik ile sınırları çizilmiş değerlere gençlerin bağlılığını sağlamada aynı doğrultuda; tarih, edebiyat ve kültür yazını da geliştirilmiştir. Dolayısıyla ulus inşasında önemli basamakları teşkil eden bu başlıklar, özne konumundaki gençlerin nesneleştirilmesinde saptanan değerleri ifade etmektedir.

3.1.1.1. Gençlerde Türk Tarih Bilinci Oluşturmak

Cumhuriyetin erken yıllarında araçsallaştırılan tarih, resmi tarihin ispatlanmasına hizmet için kullanılmaktadır. Bu doğrultuda dergilerde tarih makaleleri, Türklerin Bizans kaynaklarından Asya tarihi üzerindeki etkilerine kadar uzanan geniş bir çalışma alanını kapsamaktadır. Dergilerde Hüseyin Namık Orkun, Fuad Köprülü, Şemseddin Günaltay yanında Paul Wittek gibi önemli isimlerin makaleleriyle, iddianın akademik altyapısı oluşturulmaktadır. Ancak tarih konusu incelenirken aynı yazarlı makalelerde farklı bakış açısı dikkat çekmemektedir. Ayrıca dergilerin tarih anlayışları birebir örtüşmektedir. Bu nedenle yazarlar her iki dergiden atıflarla incelenmemiştir.

Çığır ve *Ülkü* dergisinde Türk Tarih Kongrelerinden notlar, Türk Tarih Tezi, Güneş Dil Teorisi söz konusu iddianın olumlanması yönünde konu edilmektedir. *Varlık* ise tarih meselesini 1939’a kadar derginin ana gündeminin güzel sanatlar olmasından hareketle sayfalarına taşımamıştır. Sadece Yaşar Nabi’nin, Balkanlar konusunu tartışırken, kurguyu tarihsel perspektife incelediği dikkat çekmektedir. Makaleler, bölgede Osmanlı dönemi uygulamaları ve Balkan milletleriyle Türklerin akrabalıkları üzerine kurulmuştur. Bu dönem nüfus mübadelesiyle önemli sayıda göç kabul edilmesi, tartışılmasının muhtemel sebebi olarak görünmektedir. Ayrıca bu

⁶⁰⁶ Mehmet Kaplan, “Namık Kemal, Edebiyatı”, *Çığır*, Sayı 97, 1940, s. 161.

⁶⁰⁷ Hıfzı Oğuz Bekata, “Örnek İhtiyacı!”, *Çığır*, Sayı 94, 1940, s. 67-68.

makale dizisi de Türk Tarih Tezi'nin temel çizgisinden ayrılmamaktadır. 1939 yılından sonraysa tarihsel konular, Türk Tarih Tezi'yle uyumlu biçimde işlenmiştir. Ancak makalelerde gençlikte tarih şuuru oluşturulması noktasında öznel açıklamalara rastlanılmamaktadır.

Çığır dergisinin tarihle ilgili yazılarında temel dayanak, Türk Tarih Tezi'ni⁶⁰⁸ ispat çalışmalarıdır. Üzerinde en fazla durulan konu ise, dünya tarihini Türk tarihi

⁶⁰⁸ Mustafa Kemal tarafından verilen tezin esasları aşağıdaki gibidir;

- “İnsanlığın esasları Orta Asya’dır. Hayat en evvel orada başladı ve en evvel, orada tekâmül etti,
 - Dünyanın ilk medeniyeti Orta Asya’da ve orta Asya’nın asil halkı ve ilk sakini olan türk ırkı tarafından kuruldu,
 - Türk ırkını antropolojik ırk tasnifinde brakisefal – alplı tipi temsil eder,
 - Avrupa ve Asya münasebetleri, hadiselerinden büyük muhaceretler garptan şarka doğru değil, daima şarktan garba doğru olmuştur.
 - Orta Asyanın muhtelif devirlerde şiddetini arttıran kuraklık hadiseleri en mühim amil olarak Türk’er büyük göçlerle dünyanın muhtelif sahalarına yayılmışlar ve buralarda eski medeniyetleri kurmuşlardır. Menşei ve yaratıcısı bir olan bu medeniyetler yeni muhitlerin hususi şartlarına göre inkişaf göstermişlerdir.
 - Türk dili ana dildir. Türk dilinin paleontolojisi ve arkaik bünyesi ve şekliyatı mütalea edilmeksizin lisanîyat meselelerinin doğru halli mümkün değildir.
 - Eski medeniyetler için olduğu gibi – haksın olarak İslam medeniyeti denilen – daha yeni devirler medeniyetinde de birinci derece kuruculuk ve yapıcılık rolü Türklerindir.
 - Anadolu yaylası garpta iklimi Orta Asya iklimine en yakın saha olmak ve coğrafi bakımdan Suriye, Palestin, Mısır Ege denizi ve Avrupa mıntıkalarına doğru köprü vaziyetinde bulunmak dolayısıyla bütün göçlerin en kesif geçit ve temerküz mıntıklarından biri olmuştur. Bu sebeple Anadolu paleolitik devir sonlarından itibaren Türkleşmeğe başlamış, kalkolitik devirde bu Türkleşme azami derecede genişlemiş ve Selçuk devri sonlarına kadar binlerce yıl süren istilacı veya hülulcu akınlar Anadolu’yu ırkı manzara itibarıyla Türklüğü en saf, en melezsiz temsil eden sahalardan biri haline getirmiştir. O derecede ki, Türklüğün en eski tarihi Orta Asya’da olduğu kadar Anadolu’da da mütalea edilebilir.
 - Bir milletin cihan medeniyetinin yürüyüş ve yükselişinde son birkaç asırdır tarihi rehberlik vazifesini ifa edemeyiş arızı sebeplere ve amillere bağlı arızı bir safhadır. Bütün yüksek ve yaratıcı cevherlerini yaşatmakta olan ırk bünyesi salimdir. Arızı inhitat amilleri İnkılâplarda ortadan kaldırıldığına göre Türk milleti ezeli ve tarihi medeniyetçilik ve insanlığın yükselişi rehberliğini mutlak ve zaruri bir vazife olarak yeniden ele alacaktır. Bunun bir düstur halinde ifadesi şudur: Türk milleti yaptı, yapabilir, yapacaktır.”
- Reşit Galip, “Türk Milletinin Tarihini Yeniden Buluşu ve Türk Tarih Tezi Esasları”, *Çığır*, Sayı 8, 1933, s. 147. Türk Dili Tetkik Cemiyeti Başkanı Saffet Bey (Arıkan), kültür izlerinden hareketle, Türklerin, Orta Asya’dan Amerika’ya, Meksika, Peru kıyılarına kadar yayıldıkları Türk Tarih Tezi’nin, “Türk kültürünün bütün acun ulusları kültürlerine yaltırık saçmış olduğunu, bütün açıklığıyla, bütün gerçekliğiyle” ortaya koyduğu iddiasındadır. Bkz. Saffet Bey, “Bir Konferans”, *Çığır*, Sayı 18, 1934, s. 6-7. S. Şükrü Pamirtan da benzer bir çıkarımı “ilim” üzerinden yapmaktadır. Pamirtan’a göre, hayvan postlarından elbise yapımına, içilen kımız ya da şaraba kadar uzanan geniş bir ürün yelpazesinin ‘mucidi’ Türklerdir. Dolayısıyla Türkler, medeniyet zincirinin ilk halkasını oluşturmaktadırlar. Bkz. S. Şükrü Pamirtan, “Öz İlim, Öz Fikir Nasıl Doğdu”, *Çığır*, Sayı 37, 1936, s. 103. Aynı doğrultuda Hüseyin Namık Orkun da, İskitlerin Türk oldukları iddiasını, Macar tarihçi Nagy Géza’nın çalışmalarına atıfla ifade etmektedir. Bkz. Hüseyin Namık Orkun, “İskitlere Dair”, *Çığır*, Sayı 29-30, 1935, s. 5.

üzerinden açıklama çabasıdır. Bu konuda Afet İnan'ın, Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi açılışında verdiği “ilk tarih dersi”nin *Çığır* ve *Ülkü* dergilerinin sayfalarına olduğu gibi taşınması anlamlıdır.⁶⁰⁹ *Çığır* dergisinde Türk tarihi anlatılırken özetle; Osmanlı mirası reddedilmemekle beraber, 16. yüzyıl sonrası yöneticilerin “gaflet uykusu” nedeniyle önemli çöküntünün yaşandığı vurgulanmaktadır.⁶¹⁰ Osmanlı dönemi tarih anlayışının, Türk milletini tanımamak üzerine kurulduğu düşünülmektedir: “Padişah; sarayının fasid [bozguncu] çevresi gibi, Türk ülkesini, onun kabiliyetini de fasid tasavvur” etmektedir.⁶¹¹

Makalelerde ayrıca, Türk Tarih Tezi'nin desteklenmesi için başka ülkelerin tarih tezleriyle paralellikler kurulmaya çalışılmaktadır. Örneğin Fransız Profesör J. Guiart'ın Galat ırk tezi⁶¹² ile bir anlamda Türk Tarih Tezi doğrulanmaktadır.⁶¹³ Benzer yaklaşım *Ülkü* dergisinde de mevcuttur.⁶¹⁴ Bu noktada gençlerden “yüce bir geçmişe sahip olan Türklerin” dünyada hak ettikleri yeri yeniden kazanmaları noktasında önemli görevler üstlenmeleri beklenilmektedir.⁶¹⁵

“Dünyada yüksek kültürün ilk beşiği Türk anayurtlarıdır. Ve o kültürü kuran ve bütün dünyaya yayanlar da Türklerdir... Ve insan kâinatına asil Türk milletinin, Türk milli ruhunun, Türk yüksek kültürünün büyüklüğünü, ölmezliğini, ileriliğini ve dünya ölçüsünde aydınlığını göstermek; ispat etmek uyanan Türk izzetinefsinin inkılâp gençliğine verdiği Türklük ve insanlık vazifesidir.”⁶¹⁶

⁶⁰⁹ Afet İnan, “İlk Tarih Dersi”, *Çığır*, Sayı 35, 1936, s. 74-75; Afet İnan, “Yeni Fakülte Açıldıktan Sonra Bayan Afet'in İlk Tarih Dersi”, *Ülkü*, Sayı 36, Şubat 1936, s. 406-409

⁶¹⁰ Hıfzı Oğuz Bekata, “Atatürk – 19 Mayıs 1919 ve 19 Mayıs 1936”, *Çığır*, Sayı 38-39, 1936, s. 114-115.

⁶¹¹ Ankara Halkevi Başkanı ve İçel Milletvekili Ferid Celal Güven'in 23 Nisan dolayısıyla yaptığı konuşmadan aktarılmıştır. Bkz. *Ülkü*, “Bir Kuruluşun 17 inci Yıldönümü”, Sayı 51, Mayıs 1937, s. 212.

⁶¹² J. Guiart, Fransızları Nordik ırk tipinden tamamen ayrı, dolikosefal olmayıp, Alpli Kelt'ler gibi brakisefal Galat ırkı olarak tanımlamaktadır. Bu ırk MÖ 1500'de, Türkistan'dan yola çıkıp, Hazar Denizi ve Karadeniz yolu ile Orta Avrupa'ya ulaşmaktadır. Bu teze göre, Galatların Fransa'ya gelişinde Roma dönemine kadar olan süreçte -MÖ 550-50 yılları arası- Büyük Golva medeniyetinin başladığı kabul edilmektedir. Bkz. Profesör J. Guiart'tan aktaran Reşit Galip, “Fransada Yeni Bir Irk Tezi”, *Çığır*, Sayı 10, 1934, s. 187.

⁶¹³ Reşit Galip, a.g.m., *Çığır*, Sayı 10, 1934, s. 187.

⁶¹⁴ Eugene Pittard, “Türk Irkı Hakkında”, *Ülkü*, Sayı 45, İkinci Teşrin (Kasım) 1936, s. 196-200.

⁶¹⁵ Reşit Galip, “Türk Tarihinin İnkılâbı ve Yabancı Tezler”, *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s. 172. *Ülkü*, “Türk Tarihine Önem”, Sayı 31, Eylül 1935, s. 5-7.

⁶¹⁶ Hıfzı Oğuz Bekata, “Tarih Karşısında Türk Gençliğinin Vazifesi”, *Çığır*, Sayı 35, 1936, s. 65. Hıfzı Oğuz, bu cümleyi Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ın Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'ni açma söyleviden aktarmaktadır.

Yusuf Akçura'nın Türk tarihini değerlendiren makalesinde de, Türk Tarih Tezi'yle ilintili olarak Türk kimliğinin geçmişi, İslam öncesi kurgulara dayanarak açıklanmaktadır. Akçura'ya göre, "dil ve tarih bir milletin varlığının iki sağlam temelidir." Oysa Osmanlı döneminde Türklerin tarihi Ertuğrul Gazi'den itibaren açıklanmaktadır. Birliği sağlayan asıl unsur ise Müslümanlıktır. Akçura'ya göre milliyetçilik bilincinin gelişmediği yıllarda bu mazur görülebilecek bir eksiklikken, 19. yüzyılda kabul edilemez bir hatadır. Bu nedenle "Türk ırkının" kökenleri detaylarıyla araştırılmalıdır. Makalesinde, Afet (İnan'ın) Türklerin tarihini kafatası benzerliğinden dolayı Sümerlere dayandıran konuşmasından yola çıkarak, İslam öncesi Türklük vurgusunu öne çıkarmaktadır. Akçura'nın hedefi, tıpkı *Çığır* dergisinde olduğu gibi Türk Tarih Tezi'ni ispat etmektir. Zaten makalesinde *Çığır*'da sıkça yazan antropolog Dr. Reşit Galip, referans olarak gösterilmektedir. Tarih bilincinin Avrupalı örneklerinde olduğu gibi derslerle inşa edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Örneğin Avrupa'da tarih anlatılırken, başarılar vurgulanmakta, bazı gerçekler ihmal edilmekte ve bu yolla "şanlı tarih bilinci" geliştirilmektedir. Oysa Osmanlı dönemi 1899 yılında başlayan tarih eğitime gereken ciddiyet gösterilmemiştir. Türkiye Cumhuriyeti döneminde ise Avrupalı tarih yöntemi izlenerek tarih derslerine gereken ciddiyetle yaklaşılmaktadır.⁶¹⁷ Meşrutiyet döneminde tarih, Avrupa eserlerinin Türkçeye çevrilmesinden ibarettir. Bu nedenle tarih Türklere özgü değil, kozmopolit bir hal almaktadır.⁶¹⁸ Cumhuriyet döneminde yöntem Avrupalı olsa da esas Türk tarihidir. Bu yöntemin, gençlerin eğitiminde oldukça önemli bir referans noktası teşkil ettiği açıktır. Siyasal elitler, tarih dersleriyle gençlerde istedikleri tarih bilincini yaratmak istemektedir.

Cumhuriyetin ulus inşasında yeniden tarih yazma çalışmaları, dönem itibarıyla oldukça yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. 1933'te Hitler'in iktidara gelişiyle birlikte Almanya'da arî ırk tezi ile yapılan da budur. *Çığır* dergisinde "Cermen nazariyesi" ile Alman tezi kabul edilmekle birlikte, kökeni ile ilgili açıklamalara itirazlar görmek mümkündür. Almanların arî ırkının, Orta Asya oluşuna itiraz yokken, "Homo-Europoeus" (Avrupa adamı), "Homo-Nordicus" (Kuzey adamı)

⁶¹⁷ Akçuraoglu Yusuf, "Birinci Türk Tarih Kongresi", *Ülkü*, Sayı 1, Şubat 1933, s. 23-30.

⁶¹⁸ Kazım Nami, "Cumhuriyet Terbiyesi", *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933, s. 201.

açıklamalarına karşı çıkmaktadır.⁶¹⁹ Türklerin tarihinin İslam öncesinden başlatılarak yeniden yazıldığı bu dönemde milli destanlar ve efsaneler, milli kültürün bir parçası olduğu için en az arkeoloji kadar önemli görülmektedir. Üstelik milli destanlar, ortak milliyetçilik bilincinin yükselmesine de yaramaktadır. Bunun için gençlerin; tarih, arkeoloji, antropoloji çalışmaları yanında, etnografya, folklor ve dil alanına da önem vermeleri istenmektedir.⁶²⁰

3.1.1.2. Bir “Milli Müdafaa Aracı” Olarak Edebiyat ve Türk Dili

Dergilerde tarih çalışmaları dil üzerinden de yürütülmektedir. Reşit Galip’in dil programlarına göre ırk tasnifleme çabalarını kaleme aldığı yazısında özetle, filoloji ile ırkların belirlenme olasılığının düşüklüğünden bahsetmektedir. Buna örnek olarak, Fransızca ya da İngilizce konuşan “zenci”leri göstermektedir. Bu sebeple dil bakımından arî ırk bulmanın güçlüğünden söz etmektedir. Ancak Galip’e göre insanları mutlaka arî olarak sınıflandırmak gerekliyse doğuş yurdu Orta Asya olan Türkleri “ata ırk” olarak, arî ırkların en başına koymak gerekmektedir.⁶²¹

Çığır dergisinin edebiyat ve Türk dili üzerine yazılmış makalelerinde tartışılan konu genellikle, dil üzerinden ulus inşasıdır. Dil meselesi, milli kurtuluş savaşından sonra başlanılan “milli kuruluş savaşı” olarak tanımlanmaktadır. Milli okuma ve konuşma milli kuruluşun zaruri ihtiyaçları,⁶²² “vatan tezgâhında millet kumaşını dokuyan mekiği” olarak görülmektedir.⁶²³ *Varlık* dergisinde de edebiyat meselesi, milli kültürün bir sacayağı ve “milli müdafaa vasıtası” olarak değerlendirilmektedir.⁶²⁴ Aynı doğrultuda *Ülkü* dergisinde de Türk dili üzerine yapılan çalışmalar, dil üzerinden ulus inşasına hizmet etme yanında Batılılaşma idealinin bir basamağı olarak tanımlanmaktadır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti çalışmalarıyla, “cihan

⁶¹⁹ Reşit Galip, “Yeni Cermen Nazariyesi”, *Çığır*, Sayı 11, 1934, s. 207.

⁶²⁰ Abdülkadir İnan, “Epo ve Hurafe Motiflerinin Tarih Bakımından Önemi”, *Çığır*, Sayı 71-72, 1938, s. 185-186; Firuzan Husrev Tökin, “Milli Destan”, *Varlık*, Sayı 159, Cilt 10, 15 Şubat 1940, s. 381.

⁶²¹ Reşit Galip, “Muasır Yabancı Tezler”, *Çığır*, Sayı 8, 1934, s. 166.

⁶²² M. Cemil, “Dilimizin Geçmişi, Bugünü ve Yarını”, *Çığır*, Sayı 10, 1934, s. 186.

⁶²³ Hamdi Akverdi, “Millet Manevi Bir İştiraktır”, *Çığır*, Sayı 128, 1943, s. 5.

⁶²⁴ Yaşar Nabi, “Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri”, *Varlık*, Sayı 96, Cilt 4, 1 Temmuz 1937, s. 374-375.

medeniyetini temsil eden garp âlemi”nin medeni erginliğine erişilip, onların aştığı “inkılâp dağ ve dereleri” kestirme yoldan aşılp geçilmek istenmektedir.⁶²⁵ *Varlık* dergisi aynı yönde edebiyat ve dil meselesinde “millilik” peşindedir. Gençler önemli edebiyat eserlerini okudukça, “yüksek karakterleri ruhlarında canlandırmaları” kolaylaşacak⁶²⁶ ve genç nesil, “Türk edebiyatının seviyesini Garp edebiyatının seviyesine çıkarabilecektir.”⁶²⁷ Ancak bunun için okullarda Batılı eserler çevrilerek gençlere okutulmalıdır. Böylelikle “medeniyet değişmesi ve bu asır medeniyetine girilmesi” sağlanacaktır.⁶²⁸ Çünkü *Varlık* dergisinde Batılı edebiyat eserlerinin değerleri doğrudan örnek olarak kabul edilmektedir. Gençler, bu eserlerde kendilerini yetiştirip geliştirecek ilkeleri bulabilirken, Divan edebiyatında böyle bir “fikir ve duygu malzemesi” bulamamaktadır.⁶²⁹ Çünkü Türk edebiyatı İslam öncesi, Müslüman olduktan sonra İslam medeniyeti altında ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra milli Türk edebiyatı olarak bölümlere ayrıldığında, Osmanlı İmparatorluğu dönemi eserlerinin sadece belli sınıflara hitap eden Osmanlı yüksek sınıf edebiyatı olduğu anlaşılmaktadır. Oysa Cumhuriyet dil alanında yaptığı çalışmalarla beraber “yeni, olgun ve özlü” bir edebiyatın doğmasını sağlamıştır.⁶³⁰

“Dili, harsi, ananesi bir olan yahut bir dileği olan fertlerin hepsine birden millet derler. Milliyetin asıl vasfı mümeyyizi lisandır, ana dilidir.”⁶³¹

⁶²⁵ Ragıp Hulusi, “Türk Dili Tetkik Cemiyeti”, Sayı 1, *Ülkü*, Şubat 1933, s. 33. “Garp edebiyatı bizi bekliyor, ona koşalım... Orası en büyük eserlerin yaratıldığı yer, yani garptır.” Türker Acaroğlu, “Garp Edebiyatı ve Biz”, *Varlık*, Sayı 201, Cilt 12, 15 Aralık 1941, s. 204-207.

⁶²⁶ Makalede özellikle “Homer, Sofokles, Örüpides, Dante ve Goethe” gibi yazarların kitapları çevrilerek gençlere ulaştırılması istenmektedir. Homer’ı; “Orta Asya muhacir Türklerinden Surlara Mensubiyetiyle iftihar ettiğimiz bu zatı hala nişyan ve tesyip örtüsüyle saklıyor, onu memleket gençlerine tanıtmıyoruz. Ne yazık!”, Mehmet Saffet, “Yükseliş Mücadelemizde Edebiyatımız”, *Varlık*, Sayı 2, 1 Ağustos 1933, s. 17. Hasan Ali Yücel’de edebiyatta en önemli vurguyu “millilik” unsuruna yapmaktadır. Hasan Ali Yücel, “Milli Edebiyat, Milliyetçi Edebiyat”, *Varlık*, Sayı 71, Cilt 3, 15 Haziran 1936, s. 353.

⁶²⁷ Muzaffer Reşit, “On Yılda Güzel San’atlerimiz”, *Varlık*, Sayı 8, 29 Ekim 1933, s. 123; Yaşar Nabi, a.g.m., *Varlık*, Sayı 166, Cilt 10, 1 Haziran 1940, s. 545-548. Türk Dil Kurumu’nun hazırladığı “Türk Sözlüğü” dahi *Varlık* dergisinde Batılılaşma amacına uygun olarak, “garp zihniyeti ve ilim metodlarıyla hazırlanmış” olarak tanıtılmaktadır. Yaşar Nabi Nayır, “Lügat Sahasındaki Eksikliklerimiz”, *Varlık*, Sayı 218, Cilt 13, 1 Ağustos 1942, s. 21-22.

⁶²⁸ Nahid Sırrı İltan, “Liselerimizde Garb Edebiyatı”, *Varlık*, Sayı 38, Cilt 2, 1 Şubat 1935, s. 209-211.

⁶²⁹ Halid Vedat, “Türkçe ve Edebiyat Dersleri Hakkında Düşünceler”, *Varlık*, Sayı 39, Cilt 2, 15 Şubat 1935, s. 229-230.

⁶³⁰ Vasfi Mahir, “Türk Edebiyatı Nasıl Tasnif Edilmelidir?”, *Varlık*, Sayı 2, 1 Ağustos 1933, s. 18-19.

⁶³¹ Nebil, “Milli Şuur ve Halkevleri”, *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933, s. 217.

İmparatorluk dönemi dil alanında yaşanan ikilik “millet” olma önündeki engellerden biri olarak tanımlanmakta ve Harf Devrimi sonrası “bugün Türkiye’de tek bir millet var...” denilmektedir.⁶³² Hatta dil birliğiyle askeri güç ile ele geçirilen yerlerde yaşayanların bile, kafalarındaki eski düşüncelerin silinip, Türk ülküsünün yerleştirilebileceğine inanılmaktadır.⁶³³ Ancak “inkılâp edebiyatı” yaratmak için öncelikle medeni ve ulusal dile sahip olmak gerekmektedir.⁶³⁴ 1928 Harf devrimiyle bu yoldaki en önemli adım atılmış, Latin alfabesinin kabulü Batı medeniyetine bir adım daha yaklaşıldığını sağlamıştır.

“Ümmet devrinin imtiyazlı Osmanlıcası, milliyetçi Türk rejiminin halkçı edebiyatına elbette uygun düşmezdi. Fesin altındaki dile yakışan Osmanlıca’yı fesliyi görünce hayretle bakan bugünkü Türk çocuğuna öğretmekte direnemezdik. Bugün eski harfleri bilenlerimizin bile birçoğuna yabancı gelen Osmanlıca ve onun kavaidi şapkayı ve yeni harfleri kabul eden inkılâpçı zihniyetle çarpıştırsa, bir ucundan artık üniversiteyi bitiren yeni harfler nesli ne yanda yer alacaktır.”⁶³⁵

E. Behnan Şapolyo da, edebiyatta Rönesans’ın başlaması için, inkılâp edebiyatının sahip olması gereken özellikleri sekiz madde halinde sıralamaktadır.

“1- Ulusal dille yazı yazmak, 2- Budunun [milletin] bedialarını [ülkü/ideal] araştırmak, 3- Mistik edebiyattan, Lirik edebiyata doğru gitmek, 4- Bedbini [kötümser] felsefeden, nikbini [iyimser] felsefeyi esas tutmak, 5- Materyalist olmayıp, maneviyatçı olmak, 6- Ulusal ruhumuzu, ahlakımızı, hayatımızı mevzu olarak ulusal edebiyatı doğurmak, 7- Garb tekniği içinde, ulusal benliğimizi yaşatmak, 8- Türk inkılâbını yaşatmak için, onu idealize etmektir.”⁶³⁶

Dil meselesi, geçmiş deneyimlerden uzaklaşılarak, ancak unutulmayarak çözülmesi gereken bir sorun olarak tanımlanmaktadır. Parola, “geçmiş bil, yarını sev... birincisini sev, ikincisine koş”tur.⁶³⁷ *Çığır* dergisinde geçmiş Osmanlı deneyimlerinin kötülenmesi ve Cumhuriyet inkılâpları ile yapılan değişikliklere övgü, Hüseyin Rahmi’nin edebiyat meselesini konu alan makalesinde de göze çarpmaktadır;

⁶³² B. Avni, “Dilimiz”, *Çığır*, Sayı 6, 1933, s. 8.

⁶³³ Kemal Eşref, “Öz Dilin Yayımı”, *Çığır*, Sayı 19-23, 1934, s. 8-9.

⁶³⁴ Hamdi Akalın, “İnkılâp Edebiyatı”, *Çığır*, Sayı 27-28, 1935, s. 6.

⁶³⁵ Hıfzı Oğuz Bekata, “Geri Dönülemez”, *Çığır*, Sayı 157, 1945, s. 273.

⁶³⁶ E. Behnan Şapolyo, “‘Atatürk ve Rönesans’ İnkılâp Edebiyatı”, *Çığır*, Sayı 29-30, 1935, s. 10.

⁶³⁷ Fazıl Ahmet, “Koş Yarına!”, *Çığır*, 1934, Sayı 24, 1934, s. 8.

“İnkılâp edebiyatı, bizde mazinin karanlığını yırtarak ufuktan sökmeye başlayan güneşe benzer... Türk edebiyatının istikbalini iyi görüyorum. Ve bunu mazinin işleriyle kararmamış gençlerin yepyeni temiz dimağlarının faaliyetlerinden bekliyoruz...”⁶³⁸

Edebiyat alanında asıl amaç; Divan, Tanzimat, Servetifünun’dan ayrı bir Türk edebiyatı yaratmaktır.⁶³⁹ Çünkü örneğin Divan edebiyatında gazel ve kasideden başka bir şey yoktur. Romancılık, tiyatro ve çeşitli şiir türleri Türklere yabancısıdır. Yeni metodlu edebiyat ile ulusal edebiyat yeniden canlandırılmalıdır. Bu noktada “şuurlu Türk gençliği ulusal edebiyat için görevlendirilmektedir.”⁶⁴⁰ Türk gencine, henüz araştırılmamış, keşfedilmemiş, büyük bir alan sunulmaktadır. Yetenekli olan gençler, “kendi orijinalitesi içinde beynelmilel âlemde derhal hususi bir renk” olarak görülmektedir.⁶⁴¹ “Edebiyat öncelikle orijinal, sonra inkılâpçı ya da ikisi birden olmalıdır. Ancak Batılılaşma amacı doğrultusunda Avrupa taklitçiliğinden kaçınılmalı, “Türkün milli vasıfları” edebiyata yansıtılmalıdır.”⁶⁴² Orijinal edebiyat kaynağı olarak ise Dede Korkut, Nasrettin Hoca hikâyeleri ve Yunus Emre Divanı, gençlerin edebiyat alanında izleyebileceği örnekler olarak sunulmaktadır.⁶⁴³ Sanatçılar, içinden çıktıkları toplumun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, “Atatürk edebiyatını” yaratmaya davet edilmektedir.⁶⁴⁴ Dil ve edebiyat alanıyla yapılan köklü değişik ile geçmişle bugün arasına kesin bir ayırım yapılmakta, geçmiş ile bağ dil yanında, eğitim programlarıyla da koparılmaktadır. Bu, ulus devlet yaratılırken başvuru başlıca yöntemlerdendir.

⁶³⁸ Hüseyin Rahmi, “Hüseyin Rahmi Beyefendinin Edebiyat Hakkındaki Fikirleri”, **Çığır**, Sayı 1, 1933, s. 15.

⁶³⁹ Kazım Nami, “Aruzun Fenalıkları”, **Çığır**, Sayı 10, 1934, s. 188. *Varlık* dergisinin edebiyat makalelerinde Osmanlı dönemi genellikle “kötü, gerileme” gibi kavramlarla tanımlanırken, Vasfi Mahir, ayrık durarak, aslında yeterince incelenmediğinden dolayı değerinin anlaşılamadığı ama bu durumun onun öneminden bir kayıp anlamına gelmediğinin ve asıl “yüksek ve asil” edebiyatın Divan edebiyatı olduğu görüşündedir. Bkz. Vasfi Mahir, “Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı”, **Varlık**, Sayı 61, Cilt 3, 15 Ocak 1936, s. 200-201.

⁶⁴⁰ Necip Ali, “Türk Dili ve Türk Müziği”, **Ülkü**, Sayı 20, Birinci Kanun (Aralık) 1934, s. 246-248.

⁶⁴¹ Necip Ali, “Edebiyatımızın Bugünkü Gidişi”, **Varlık**, Sayı 5, Cilt 1, 15 Eylül 1933, s. 65-66.

⁶⁴² Kazım Nami, “İnkılâp Edebiyatı”, **Varlık**, Sayı 1, 15 Temmuz 1933, s. 3.

⁶⁴³ K. Domaniç, “Halk Edebiyatı Hakkında”, **Çığır**, Sayı 123, 1943, s. 37-40.

⁶⁴⁴ Şükrü Kurgan, “Atatürk Devri Edebiyatı”, **Çığır**, Sayı 48, 1937, s. 112.

“... Osmanlı İmparatorluğu ile nasıl Türk Cumhuriyet Devletinin bir yerde, bir işte, bir duygu ve düşüncede hiç, hiç bağlantısı, ilişiği yok ise Türk dilinin de Osmanlı lisanı ile hiç ilişiği yoktur. İşte Türk gençliğinden dilediğim budur.”⁶⁴⁵

İnkılâp edebiyatı, inkılâp ilkelerini yaymak için ve edebiyatta yenilik yaratmak gibi iki amaçla kullanılmak istenilmektedir. İnkılâbı hem yapanlar hem de benimseyenler üzerinde etkili bir faktör olarak görülen edebiyatın araçsallaştırılması, diğer ülkeler tarafından da sıklıkla kullanılan bir uygulamadır. Böylelikle edebiyat bir propaganda aracı olarak değerlendirilmektedir. Bu sayede rejim, ulusun edebiyata gösterdiği ilgiyle artan oranda yerleşebilecektir. Bekman’a göre, “Kalpleri inkılâba bağlayan” edebiyattır. Genç ruhlar da ancak, edebiyatın inkılâbı telkin eden eserleri ile istenilen hedefe yönelecektir. Ancak bu yapılırken, dün ile bugünün edebiyatı arasına kesin bir çizgi konulmalıdır. “Dünde ısrar edenler edebiyatı anlamayanlardır.”⁶⁴⁶ Bu doğrultuda, Kurtuluş Savaşı’nı, savaştaki kahramanlık öykülerini anlatan romanların olmaması önemli bir eksikliklerdir.⁶⁴⁷ Ancak bu gibi eksikliklerin sebebi üniversitelerin edebiyat fakültelilerinde, Hasan Âli Yücel’in ifadesiyle “yarına rehberlik etmek vezifesiyle mükellef olanların gözlerini yalnız geriye çevirmiş olmalarından” kaynaklanmaktadır. Oysa “halkın edebi zevk ve alakasını inşa” açısından en önemli kurum üniversitelerdir. Çünkü buralardan mezun olan gençler “inkılâp edebiyatı” üretilip, cemiyete aktarmakla görevlendirilmiştir.⁶⁴⁸

Dr. Brokelmann yeni bir “inkılâp edebiyatı” üretilirken izlenilmesi gereken yöntemi, Almanya örneği üzerinden anlatmaktadır. 17. yüzyılda Fransızcanın, Almanca üzerinde çok etkili olduğunu, ancak Alman “âlimleri”nin bu etkiyi kısa sürede sildiğini, Türklerinde aynı yöntemle Arapça ve Farsça etkilerini silerek, Türk dilini temizlemeleri gerektiğini söylemektedir. Brokelmann’ın, “temizlenmiş Türk dili bütün Asya’da terbiyecilerin lügati olacaktır” saptaması ilginçtir.⁶⁴⁹ Cafeoğlu ise bunu saptama olarak değil de niyet olarak ifade etmektedir. Öz Türkçeye

⁶⁴⁵ Şeref Bey (Edirne Mebusu), “Sıra ve Saygı”, *Çığır*, Sayı 9, 1934, s. 172.

⁶⁴⁶ Münir Müeyyed Bekman, “İnkılâp Edebiyatı Mes’esi”, *Çığır*, Sayı 29-30, 1935, s. 9.

⁶⁴⁷ Orhan Şaik Gökyay, “Kahramanlık Edebiyatı”, *Çığır*, Sayı 61-62, 1938, s. 20-21.

⁶⁴⁸ Yaşar Nabi, “Edebiyat Fakültemiz ve Edebiyatımız”, *Varlık*, Sayı 89, Cilt 4, 15 Mart 1937, s. 257-259.

⁶⁴⁹ Brokelmann, “Türk Dili İnkılâbı”, *Çığır*, Sayı 6, 1933, s. 10. Benzer örneklere Varlık dergisinde de rastlanmaktadır. A. Dilaçar, “Dilin Özleşmesi”, *Varlık*, Cilt 11, 1 Nisan 1941, s. 418-420.

dönülmesinin, dilin bütün Türklerin kullanacağı biçimde yaygınlaşmasına yarayacağını öngörmektedir.⁶⁵⁰ İsmail Hakkı ise tartışmayı ilerleterek dilin bir yayılma aracı olduğunu açıkça ifade etmektedir. Hakkı'ya göre, Türk dilinin millileşmesi, bütün Türkler arasındaki kaynaşmayı arttıracaktır. “Ölmek için artmak, yayılmak için hep değişmek gerekmektedir.” Türkiye gibi genç videdana sahip bir ülkede bu düşünce oldukça meşrudur. Gençlik ise bu göreve gönüllü olmalıdır.⁶⁵¹ Milli edebiyat eserleri verilmesi noktasında asıl sorumluluk gençlere verilmektedir. İslamı kabullendikten sonra Türkler Arapça ve Acemceyi kullandıklarından, millilik vasfını taşıyan edebiyat eserleri üretmemişlerdir.⁶⁵² Yapılması gereken, Türklüğü benimsemiş bütün Anadolu'yu öz Türkçe konuşmaya yönlendirmek hatta zorlamak, yabancı dilin yayılmasına engel olmaktır.⁶⁵³

Falih Rıfki'nin Türk dili ve edebiyatına ilişkin görüşlerinde de, Türkçe “bir zamanlar” kendi kendine, zamanın ilim ve sanatına yeter, olgun bir dil olarak değerlendirilmektedir. Ancak Osmanlı döneminde Arap ve Fars etkisiyle Türkçenin kendi yolundan saptığını ve geri kaldığını düşünmektedir. Bu durumda yapılması gereken Caferoğlu'nun da dediği gibi, öz Türkçeye dönüp, Arap ve Fars etkilerini silmektir. Burada kasıt aslında dil devriminden sonra Türkçenin Osmanlı ve Osmanlıcanın etkisinden arındırılmasıdır. Ancak, vatan, millet, devlet gibi sözcüklerden örneklerle, “Türkçede ölmüş öz Türk kelimelerinin” Türkçeleşmiş sayılabileceğini söylemektedir.⁶⁵⁴ *Varlık* dergisi de Türkçenin yabancı kökenli kelimelerden arındırılmasını gerekli görmektedir. Hatta *Çığır*'dan daha radikal biçimde halk tarafından yaygınca kullanılan “milli”, “millet” gibi kelimelerin yerine “milletçe”, “millilik” gibi, Türkçeleştirilmiş kelimelerle değiştirilmesinden yanadır.⁶⁵⁵ Öz Türkçenin kullanılması konusundaysa Türk milliyetçiliğinin önemli

⁶⁵⁰ A. Caferoğlu, “Dilimizin Dünü, Bugünü ve Yarını”, *Çığır*, Sayı 11, 1934, s. 206.

⁶⁵¹ İsmail Hakkı, “Türk Dili İnkılâbı”, *Çığır*, Sayı 15-16, 1934, s. 5-6.

⁶⁵² Kazım Nami, “Türk Edebiyatına Bir Bakış”, *Ülkü*, Sayı 14, Nisan 1934, s. 119, 123. İbrahim Necmi, “Karşılık Ararken İki Yoldan Hangisine Gitmeli?”, *Varlık*, Sayı 1, 15 Temmuz 1933, s. 9.

⁶⁵³ Kemal Eşref, “Öz Dil Nice Öğrenilir?”, *Çığır*, Sayı 18, 1934, s. 8.

⁶⁵⁴ Falih Rıfki, “Dilimize Dair Falih Rıfki ve Ahmet Haşim Beylerin Düşündükleri”, *Çığır*, Sayı 5, 1933, s. 10..

⁶⁵⁵ Yaşar Nabi, “Dil Özleşmesi İçin”, *Varlık*, Sayı 30, Cilt 2, 1 Ekim 1934, s. 81; Yaşar Nabi, “Dil Özleşmesi İçin”, *Varlık*, Sayı 57, Cilt 3, 15 Kasım 1935, s. 145; Yaşar Nabi, “Dil Özleşmesi İçin,

isimlerinden Yusuf Akçura'nın makalelerine yer verilmiştir. Akçura yazılarında önceliği, dilin sadeleştirilmesine vermektedir. İlk olarak yapılması gereken, Türkçenin Arapça, Acemce, Fransızca ve Rusçanın etkisinden kurtarılmasıdır. Milletin isteği olan dilde sadeleşme, aynı zamanda dilin de geleceğini belirlemektedir. Çalışmaların başarısı, Türk dilinin geleceğinin parlak olacağının kanıtıdır.⁶⁵⁶

Türk dili ve edebiyatı aracılığıyla gençlerde oluşturulması istenen değerler belirlenirken belli amaçlara odaklanılmaktadır. Bu doğrultuda milli edebiyatın, toplumsal ve ahlaki amacı; öğrencilere asli gayeler edindirmek, kahramanca duygular aşlamak, onu hayatta daha verimli ve aktif hale getirmek; Kültürel amacı, daha yeni ve zengin kaynaklara yönlendirmek; mesleki açıdan, iş hayatında azami başarısını güvence altına almaktır. Amaçlara ulaşabilmek için öğrenci kendini yazılı ve sözlü ifade edebilmeli, okuyabilmeli hatta okurken düşünebilmelidir. Zaten dil devrimi ile medrese zihniyeti terk edilmiş, dil, “en modern” ve “en yüksek” kültüre sahip medeniyetlerin tedrisatına uygun biçimde yapılandırılmıştır.⁶⁵⁷ Ancak gençler dil alanında yapılan düzenlemelerle eser verme alışkanlıklarını hiç kaybetmemeli, yeniliğe açık biçimde “eskimeden çalışmalıdır.”⁶⁵⁸

3.1.1.3. Kültür Devrimi: Türk Kültürünün İçselleştiren ve Yayan Gençler Yaratmak

Dergilerde gelişmişlik kültürel faaliyetlerde yaşanan gelişmelere göre ölçülmektedir. Bunun için öncelikle bir kültürel değer tanımı yapıldıktan sonra medeniyet inşa işine girilmelidir. Bu noktada dergi yazılarında paralellik dikkat çekmektedir. Tek fark *Çığır* ve *Varlık* dergisinde gençler, köy ya da kent ayrımı yapmadan kültür

Varlık, Sayı 58, Cilt 3, 1 Aralık 1935, s. 145-146; Yaşar Nabi, “Özdil Alakasını Yeniden Uyandırmalıyız”, **Varlık**, Sayı 185, Cilt 11, 15 Mart 1941, s. 385.

⁶⁵⁶ Akçura oğlu Yusuf, “Türk Dilinin Geçmişi, Bugünü, Yarını”, **Çığır**, Sayı 8, 1933, s. 149. Hamdi Gökaltın’ın “Dilimiz İçin”, başlıklı makalesi de aynı ana fikri paylaşmaktadır. Bkz. **Çığır**, Sayı 25, 1935, s. 16.

⁶⁵⁷ Halil Vedat, “İnkılâptan Evvel ve Sonra Mekteplerde Dil-Türkçe-Edebiyat”, **Çığır**, Sayı 8, s. 150; Halit Ziya Uşaklızade, “Dilimizin Geçmişi, Bugünü ve Yarını”, **Çığır**, Sayı 9, 1934, s. 167.

⁶⁵⁸ Yaşar Nabi, “Tehlikeli Bir Zihniyet”, **Varlık**, Sayı 54, Cilt 3, 1 Ekim 1935, s. 81.

programlarını ülkenin geneline yayma, milli kültür yaratma ya da eldeki Türk unsurları koruma konusunda sorumlu görülürken, *Ülkü* dergisinde köyün kültürel gelişiminin daha ağırlıklı tartışılmasıdır. Ancak yine de *Ülkü* dergisinin Halkevleri'nin kültürel faaliyetlerle inkılâbın değerlerini yayması noktasında kendini yetkili kuruluş görmesinden kaynaklı, kültür hakkında da pek çok makale içerdiği görülmektedir.⁶⁵⁹

Dergilerde kültürel değer tanımında çatıyı, Batılılaşma oluşturmaktadır. Gençler ise milli kültürel değerleri Batılılaşma idealine doğru içselleştirip halkın geneline yaydıkları müddetçe ülkenin kalkınması kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir.⁶⁶⁰ Nüşet Haşim Sinanoğlu yazısında, III. Selim döneminden beri devam eden Batılılaşmanın başarısız olmasının sebebini, milli kültürün olmamasına bağlamaktadır. Milli kültür, Batı ülkelerinin milliyetçilik evresini erken tamamlamalarını sağlayan orijinal edebiyatın da kaynağıdır. Sinanoğlu, kültürel canlanma sürecinin Orta Çağ olarak adlandırılan 11. yüzyılda “milli varlığın bir ışık gibi uyanışıyla” başladığını söylemektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise 20. yüzyılın başına kadar Divan edebiyatıyla, eklesiyastik (**ecclesiastical**/dinsel) kültür varlığını sürdürmüştür. Ancak Türk devrimi ile Orta Çağ'ın, bu topraklar üzerindeki etkisi ortadan kaldırılmıştır.⁶⁶¹ Kültür inkılâbıyla da kısa bir sürede “ruhda, fikirde, ahlakta” ilerleme sağlanmıştır.⁶⁶² Gençlerin geliştirmesi gereken Türk kültürünün karakterleri ise CHP'nin altı oku; “laiklik, milliyetçilik, halkçılık, cumhuriyetçilik, devrimcilik ve devletçilik” esasları ile sınırlanmaktadır.⁶⁶³

⁶⁵⁹ *Ülkü* dergisinde kültür teorileri hakkında Şevket Aziz Kansu'nun makaleleri seri halinde verilmiştir. Bkz. “Kültür Teorileri Hakkında”, *Ülkü*, Sayı 74, Mayıs 1939, s. 220-224, “Kültür Teorileri Hakkında”, *Ülkü*, Sayı 75, Haziran 1939, s. 312-316; “Kültür Teorileri Hakkında”, *Ülkü*, Sayı 76, Temmuz 1939, s. 509-512; “Kültür Teorileri Hakkında”, *Ülkü*, Sayı 79, Eylül 1939, s. 16-18. Ancak Kansu dışında hemen her sayıda kültür ve kültürel değerler hakkında bilgi veren makalelere rastlanmaktadır. Bkz. Pertev N. Boratav, “Halkevlerinin Folklor Çalışmaları”, Sayı 76, Haziran 1939, s. 295-299; Refik Epikman, “Türk Plastik Sa’nat Hayatına Toplu Bakış”, *Ülkü*, Sayı 76, Temmuz 1939, s. 525-528.

⁶⁶⁰ Yaşar Nabi Nayır, “Kültür mü Önce Medeniyet mi?”, *Varlık*, Sayı 276-277, Cilt 14, 1-15 Ocak 1945, s. 555.

⁶⁶¹ Nüşet Haşim Sinanoğlu, “Orijinal Edebiyatın Tek Kaynağı”, *Çığır*, Sayı 4, 1933, s. 10.

⁶⁶² Neşet Ömer, “Kültür İnkılâbımız”, *Varlık*, Sayı 17, Cilt 1, 15 Mart 1934, s. 257-258.

⁶⁶³ İhsan Sungu, “Türk Kültürünün Karakterleri”, *Varlık*, Sayı 57, Cilt 3, 15 Kasım 1935, s. 130-131.

Türkiye, kültür hayatında Osmanlı İmparatorluğu'ndan büyük bir miras almamıştır. İmparatorluk kültür alanında Romalılara benzemektedir. Yani bu alanda orijinal eserler ürettiği söylenememektedir. Romalılar da Osmanlılar gibi “cihangir” bir topluluktur, ancak eserlerinde kuramsal düşünceden çok pratik faydaya önem vermişlerdir. Dolayısıyla kültürel çalışmalarda kısır kalınmıştır. Bu nedenle genç Cumhuriyet kültür alanında, iktisatta olduğu gibi “kültür devletçiliği” yaparak orijinal eserler üretmelidir.⁶⁶⁴ Bu noktada gençler, orijinal kültürün doğuşundaki en önemli aktörlerdir. Gençlerin folkloru temel alarak, milli kültürü yaratmaları gerekmektedir. Ancak bu da bir başka savaş alanıdır. Bu savaşın adı ise, “kültür savaşıdır.”⁶⁶⁵ Milli kültür Batılılaşma yolunda önemli bir adımdır. Orijinalleşmek Batılılaşmanın reddi anlamına gelmemektedir.

“Milli kültürümüzü her sahada tenmiye ve inkişaf ettirmek sayesinde beğendiğimiz ve sevdiğimiz garbı kendi içimizde yaratmak ve yaşatmak kabil olacaktır ve ancak bu sayededir ki yabancı fikirlerin tasallutundan [saldırı] masun kalabileceğiz.”⁶⁶⁶

Ancak Falih Rıfkı'nın işaret ettiği üzere “garp kültürü kitaplardan alınmamalı”dır. Batı kültürü, “sanatta yeni bir çizgi, müzikte yeni bir esas, şiirde yeni bir heyecan, romanda yeni bir hayat” getirecek biçimde içselleştirilmelidir. Bunun için halkın kültürel değerleri, Batılı anlamda geliştirilmelidir. Yani Épicète'nin söylediği gibi, “sahip olduğumuz toprakları genişletecek yerde vatandaşların ruhları ve beşeri haysiyeti anlayışları” yükseltilmelidir.⁶⁶⁷

3.1.2. Batılı Bilim / Batılı Güzel Sanatlar

15. ve 16. yüzyılda Avrupa'da Rönesans yaşandığı zaman, bir İslam Türk Rönesans'ı yaratmakta olan doğu, bu harekete kayıtsız kalmıştır. Batı ise aynı dönemde, coğrafi keşifler ve dinde Reform hareketleriyle ‘doğudan üstün’ bir medeniyet yaratmıştır. Bu arada İslam medeniyeti, yaşanan gelişmeler karşısında yaşlanmış ve ömrünü

⁶⁶⁴ Ziyaeddin Fahri, “Memleketimizde İlmi ve Felsefi Hayatın İnkişafı Şartları”, **Çığır**, Sayı 70, 1938, s. 149.

⁶⁶⁵ Hıfzı Oğuz, a.g.m., **Çığır**, Sayı 8, 1933, s. 144. Yaşar Nabi, “Hümanizma ve Milli Ruh” **Varlık**, Sayı 163, Cilt 10, 15 Nisan 1940, s. 473-474.

⁶⁶⁶ Abdülhak Şinasi, a.g.m., **Varlık**, Sayı 9, Cilt 1, 15 Kasım 1933, s. 132.

⁶⁶⁷ Muslih Ertunç, “Dil ve Kültür”, **Varlık**, Sayı 102, Cilt 5, 1 Ekim 1937, s. 465-466.

tamamlamıştır. *Çığır* dergisine göre ise yeni Cumhuriyet ile Türkiye, Mustafa Kemal önderliğinde Batı modeline uygun “ön Asya Rönesansı”na girişmiştir. Böylelikle Avrupa’da olduğu gibi Türkiye’de arkeoloji ve filoloji ile “zengin Türk tarihi” ve güzel sanatların her alanında çalışmalara başlanmıştır.⁶⁶⁸ Halkevleri de halkı inkılâbın içine çekmek için güzel sanatları kullanmaktadır. Bu doğrultuda Ferid Celal Güven, eski değerlerin yerine yenilerini koymak için güzel sanatların “telkin vasıtası” olarak kullanılması gerektiğini söylerken, tezini İsmet İnönü’nün görüşüyle desteklemektedir.⁶⁶⁹

“İsmet İnönü: İnkılâbın bütün bünyesini besleyip, büyütecek, inkılâbı maksadına yetiştirecek, inkılâbın maksadındaki esaleti kitleler üzerinde müessir kılacak yegâne manevi kuvvet, güzel sanatlardır.”

Varlık dergisinde sanatın propagandif yönünün tarihin her döneminde kullanıldığından hareketle, inkılâp değerlerinin içselleştirilmesi için sanattan faydalanılmasının oldukça doğal olduğu belirtilmektedir. Cumhuriyet döneminde sanat, “vatandan bahseder, vatan propagandasını sanat kabul eder.”⁶⁷⁰

“Türk sanatı halkçı ve halkın kamusal ideallerini temsil ve ifadeye çalışan inkılâpçı bir zihniyet ve hususiyete mâliktir. Şairlerimiz ve romancılarımızdan mühim bir kısmı, bu bakımdan ‘sanat sanat içindir’ prensibini atmış; sanatın içtimai ve ahlâki bir vazifesi olduğun inanmıştır. Bunun içindir ki eserleri cemiyete fayda temin eden bir takım telkinlerle adeta didaktik bir şekil almıştır. Bu çeşit şiirlerimizde Namık Kemal’in yurt ve hürriyet severliği; Fikretin inkılâp ve yenilik ihtirasları; Âkifin iman ve iradesi kalıplarını ve mevzularını değiştirerek, herkesin anlayabileceği bir şekilde ifade edilmiştir. Biz bununla, taklit veya kopye değil, fakat sistem ve mefkûre itibariyle o çeşitten faaliyetlere benziyorlar demek istiyoruz.”⁶⁷¹

Yusuf Kenan’a göre de, “cemiyetin bünyece, kafaca ve nesilce değişip yeni bir plana konuluşundan” ibaret olan inkılâbın tamamlanabilmesi için, eski değerler yıkılmalı ve yerine yeni değerler konulmalıdır. Ancak ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel,

⁶⁶⁸ E. Behnan Şapolyo, a.g.m., *Çığır*, Sayı 29-30, 1935, s. 10. *Varlık* dergisi de bu anlamda “Türk Rönesansı”nı Mustafa Kemal’in Samsuna çıkışıyla başlatmaktadır. Bkz. M. Füzûzan Tökin, a.g.m., *Varlık*, Sayı 169, Cilt 11, 15 Temmuz 1940, s. 12.

⁶⁶⁹ Ferid Celal Güven, “Halkevleri ve Güzel Sanatlar”, *Ülkü*, Sayı 73, Mart 1939, s. 13.

⁶⁷⁰ Sadri Etem, “İnkılâpçı Sanat, Geri Sanat”, *Varlık*, Sayı 4, Cilt 1, 1 Eylül 1933, s. 50.

⁶⁷¹ Cemil Sena Ongun, “Yeni Sanat ve Artistlerimizin Değeri”, *Varlık*, Sayı 190, Cilt 11, 1 Haziran 1941, s. 511.

bilimsel vs. alanlarda yapılan değişiklikler sanatla tamamlanmadan, istenilen sonuca ulaşmak bir hayalden ibarettir. Çünkü sanat, kitlelere ileriye yönelik adımların atılabilmesi için gerekli heyecanı vermektedir. Ancak Osmanlı deneyimini yaşamış sanatkarların içinde bulundukları sosyal ve psikolojik durum araştırılırsa, dönün koşullarından etkilenmesi muhtemeldir. Dolayısıyla inkılâba uygun sanat eserleri, genç nesil tarafından üretilmelidir.⁶⁷²

“Binaenaleyh içinde yaşadığımız davalı hayata yaraşan san’ât davalı san’attır. İddiası, davası ve ihtirası olmıyan san’âtkarın bu cemiyet içinde değeri yoktur... Ve bugün bütün cihan gençliği kabuğunu değiştiren dünyada çökecek hayat ile doğacak hayatın orta hattında bulunuyor... Ve cemiyeti inkılâp davalarının ileri safına ulaştıracak; müşterek Ülkü sahibi toplu, teşkilatlı gençliği yetiştirecek olan bu büyük şahsiyetli Orijinal sanatkarı biz artık yalnız gençlikten bekliyoruz.”⁶⁷³

Ülkü dergisinde güzel sanatlar, ülkenin değişik yerlerinde yaşayan “his ve heyecan sahibi” gençlerin gelişimlerini sağlama yanında, inkılâp terbiyesinin önemli bir aracı olarak değerlendirilmektedir.⁶⁷⁴ Bu noktada Cumhuriyet’in mevcut ekonomik koşulları içerisinde yetenekleri keşfedip yetiştirme hususunda devlete çok önemli görevler düşmektedir. Dünyadaki diğer örneklerde görüldüğü gibi, okullarda yetenekli öğrenciler fark edildiğinde ilgili bakanlığa bildirilmeli ve devlet en kısa zamanda bu gencin yetiştirilme işini üstlenmelidir. Bu girişim Avrupa kültürüne ya da medeniyetine ulaşmak için atılması gereken en önemli adımlardandır.⁶⁷⁵ Güzel

⁶⁷² Yusuf Kenan, “Yeni Sanata ve Edebiyata Doğru”, *Çığır*, Sayı 25, 1935, s. 5. Müzik alanında benzer vurgu Mahmut Ragıp Akıncılar’ın “Müzikde Yaratmak” başlıklı yazısında da dikkat çekmektedir. Bkz. *Çığır*, Sayı 25, 1935, s. 7. / Hıfzı Oğuz da San’at başlıklı makalesinde Kenan’la aynı görüşleri paylaşmaktadır: “Medeniyet binasının temelini ilim ve ileri teknik ise katları felsefe ve duvarları san’attır. Mili benliğin damgasını taşıyacak olan bu binayı Türkiye de ancak gençlik kurabilir.”, “Bütün âlem; ve bilhassa biz; bütün kıymet ölçülerini sarsan ve eskiyi ortadan kaldırmak isteyen bir inkılâp hayatı içinde cemiyetin maşeri suur ve heyecanını anlatacak büyük san’atkara en çok muhtaç vaziyetteyiz. Ve biz bu yeni san’atkarı gençlikten bekliyoruz.” Bkz. Hıfzı Oğuz, “San’at”, *Çığır*, Sayı 4, 1933, s. 5. *Varlık* dergisinde de gençlerin inkılâbın sanat eserlerini vermesi konusunda cesaretlenmesini isterken, gençlerin ürettikleri her şeyin sırf desteklemek adına eleştirilmemesine karşındır. Yaşar Nabi’ye destek, “gençlikle alakalanmak, gençliğin arzuları, meyilleri, düşünceleri üzerine geniş bir müsemaha ve sevgiyle eğilmek, hiçbir istidadı, henüz gençtir diye istiskal etmemek, evet, fakat gösterişlere, sahte yıldızlara aldanmamak, medihleri ve teşvikleri çok ölçülü sarfetmek şartıyla” hassasiyetlerini dikkate alarak verilmelidir. Bkz. Yaşar Nabi, “Gençleri Teşvik Etmeli mi?”, *Varlık*, Sayı 111, Cilt 5, 15 Şubat 1938, s. 609.

⁶⁷³ Hıfzı Oğuz, a.g.m., *Çığır*, Sayı 4, 1933, s. 6-7, Oğuz, benzer ifadeleri derginin 8. sayısındaki, “İnkılâp Kafa Devrinde” başlıklı makalesinde de kullanmaktadır.

⁶⁷⁴ Necip Ali, “Halkevleri”, *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933, s. 234.

⁶⁷⁵ Hüseyin Namık Orkun, “İlim Adamı Devlet ve Muhit Yetiştirir”, *Çığır*, Sayı 76, 1939, s. 45.

sanatlar eğitimiyle, “cahil nesillerin, duygusuz belediyelerin, körleşmiş evkafın, asaletsiz gözlerin, çapulcu ellerin kayıtsızlığı ve tahribiyle taş taş dökülerek, liyme liyme eriyerek, parça parça alınarak” harap olması önlenmek istenmektedir. Bu nedenle güzel sanatlar akademisinde yeni nesile, milli sanat eserleri öğretilerek onları sevmeleri sağlanmalıdır.⁶⁷⁶

Çığır dergisine göre güzel sanatlar, içinde yaşadığı toplumdan ayrı düşünülemeyeceğinden, günün ihtiyaçlarına göre yeni tipler ve çeşitler yaratılmak için kullanılmalıdır. Çünkü sanat aracılığıyla tüm ulusun duygu ve düşünceleri “aynı mihrakta eritilebilmektedir.”⁶⁷⁷ Bu amaçla üreten sanatçı kendi döneminin, cemiyetinin, düşüncelerini en iyi biçimde temsil edecektir. 20. yüzyıla gelindiğinde güzel sanatlar artık dönemin teknolojik ilerlemelerine koşut olarak, eskiden olduğu gibi belirli bir zümre için üretilmemektedir. Makineleşme ile sağlanan hızlı ve seri üretim, güzel sanatların toplumsallaşarak bütün kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır.⁶⁷⁸ Eğer Türk sanatkarları taklitten kurtulup, milli unsurlara ve hassasiyetlere göre eser üretmeye başlarsa, bunlar teknoloji sayesinde bütün ulusa ulaşabilecektir. Böylelikle kendi döneminin, cemiyetinin, temsilcisi konumundaki sanatçı, milli eserler ürettikçe halka ulaşabilecek ve onu dönüştürebilecektir.⁶⁷⁹

Oğuz’a göre, eski malzemeler ile bir sanat abidesi kurulamamaktadır. Kökten bir kopuşta devrimleri gerçekleştirmek için sanat açısından da tam bir kopuş gerekmektedir. Dolayısıyla sanat, yeni koşullar içerisinde Kemalist devrimle uyumlu bir biçimde yeniden üretilmelidir. Hatta zamana uygun “milli dava sanatı” oluşturulmalıdır.⁶⁸⁰

“Gençlik, bir cemiyetin zinde ve ileri kuvvetidir. Gençliğin toplu ve teşkilatlı olması artan bir kuvveti, müşterek bir ülkü etrafında tek vücut haline gelmiş heyecanlı; diri bir kütleyi ve bu kütle iymannın tutumunu anlatır... Hürriyetten en küçük bir fedakarlık yapılmadan yaratılacak bu gençlik topluluğu, içinde yaşadığı cemiyetin

⁶⁷⁶ Abdülhak Şinasi, “Klasik Abidelerimiz ve Güzel San’atlar Akademisi”, *Varlık*, Sayı 2, Cilt 1, 1 Ağustos 1933, s. 20-22.

⁶⁷⁷ Cemil Sena Ogun, “Makine ve Yeni Estetik”, *Çığır*, Sayı 31, 1935, s. 8, 12.

⁶⁷⁸ Münür Hayriğ, “Bugünün Ar Anlamı”, *Çığır*, Sayı 31, 1935, s. 9-10.

⁶⁷⁹ Malik Aksel, “Sanat ve Muhit”, *Çığır*, Sayı 49, 1937, s. 124-125.

⁶⁸⁰ Hıfzı Oğuz, a.g.m., *Çığır*, Sayı 4, 1933, s. 6-7.

şartlarına bağlı fakat inkılap için yeni bir terbiye sistemi ile yetiştirilir... Yarın, müşterek bir ölköye inanmış toplu ve teşkilatlı gençliğe verilen bu ileri terbiye ile ölçölür... Böyle bir gençliğin varlığına hâkim müşterek ölkö, elbette ilin, fikir ve san'ata çok sıkı bağılıdır.”⁶⁸¹

“Ön Asya Rönesans”ının mihenk taşları olarak görölen, edebiyat, şiir, müzik, resim, heykel, mimari gibi güzel sanat dalları, inkılâbın temel ilkelerinin yayılmasında birer alt başlık olarak belirlenmiştir. Bu durumda gençliği özne olarak alan dergiler de, güzel sanatların her alanını temel mesele olarak ele almıştır. Bunlardan müzik alanında yazılan makaleler ise güzel sanatlar ile istenen dönüşümü bütünüyle ortaya koymaktadır.

Müzik, toplumsal değişimlerin etkilerinin en sarsıcı biçimde göröldüğü alanlardan biridir. Antik Yunan'dan beri filozoflar siyasal rejimler ve müzik arasındaki ilişkiyi konu edinmişlerdir. 19. yüzyılda Osmanlı modernleşmesi sosyo-költürel kurumlar içinde yeni yönelimler, davranış kalıpları ve estetik anlayış oluştururken müzik hayatında da yenilikler meydana getirmiştir. İlk anda devletin resmi müziğinin değişimi, Batılı orkestralar, İmparatorluk seremonilerinde kullanılan marş ve besteler zaman içinde yüksek seçkinler arasında Batı müziğinin yer bulmasına neden olmuştur. Ahmet Mithat Efendi; Batı müziğinden anlamayı, operadan haberdar olmayı görgü ile ilişkilendirirken yeni dönemin yönelimlerine tercümanlık etmektedir. Bununla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde seçkinler arasında yer edinen Batı müziğini kitleye yayma gibi bir resmi girişim yoktur. Oysa Cumhuriyet döneminde çok sesli müzik aynı zamanda modernleşmenin ve tahayyöl edilen yeni toplumun değişiminin de göstergesi olarak değeriendirilmiş ve resmi olarak desteklenmiştir.⁶⁸² Bu doğrultuda erken Cumhuriyet döneminde gençlikte musiki merakının uyandırılması elzem olarak görölmektedir. Nitekim Atatürk 1934 yılı Meclis açılışında bu duruma dikkat çekmiş ve gençlerin dinleyebileceği yeni bir

⁶⁸¹ Hıfzı Oğuz, a.g.m., **Çığır**, Sayı 4, 1933, s. 3.

⁶⁸² 19. Yüzyılda Osmanlı modernleşmesi müzik ve toplumsal rolü üzerine şu çalışmalara bakılabilir. Namık Sinan Turan, “19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma ve Müzik”, **Bilgi ve Bellek**, Sayı 1, 2004, ss. 87-104; Emre Aracı, **Donizetti Paşa: 19. Yüzyılda Osmanlı Sarayının İtalyan Maestro**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014; Selim Deringil, “19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Resmi Müzik”, **Defter**, Sayı 22, İstanbul, 1991.

müzik üretiminin önemine değinmiştir.⁶⁸³ Mustafa Kemal'in 1 Kasım 1934'te TBMM'nin Dördüncü Dönem Dördüncü Toplantı Yılı'nı açarken söyledikleri devrim, güzel sanatlar ve gençlik arasında kurulan ilişkinin yansımasıdır:

“Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesi istediğinizi bilirim. Bu, yapılmaktadır. Ancak, bunda çabuk, en önde görülmesi gerekli olan Türk musikisidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir. Bugün dinletmeğe yeltenilen musiki yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır.”⁶⁸⁴

Atatürk müzik politikası konusunda sıkıntıya dikkat çektikten sonra gençliğe aşılacak müziğin hangi kıstaslarla yapılacağını da şu şekilde ifade eder:

“Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan, yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce, genel son musiki kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu güzeyde Türk ulusal musikisi yükselebilir, evrensel musikide yerini alabilir. Kültür İşleri Bakanlığı'nın buna değerinde özen vermesini, kamunun da buna ona yardımcı olmasını dilerim.”⁶⁸⁵

Gençlerde müziğe ilginin oluşturulmasıyla, göreceği ya da duyacağı “yüksek eserleri” anlamak için kendini, tarih, edebiyat hatta felsefeye alanında geliştirme ihtiyacı duyacağına inanılmaktadır.⁶⁸⁶ Dolayısıyla inkılâba uygun genç nesil yetiştirilirken, üretilmesi gereken değerlerden birisi olarak görülen müzik, Batılılaşma hedefine uygun olarak yeniden tasarlanmak istenilmektedir. Ancak bu müziği üretmesi beklenenler de gençlerdir. Genç nesil, eskilerin sevdiği, alışıktığı olduğu alaturka ve halk müziği dışında, günün koşullarına uygun, operet, caz gibi Batı müziği dinlemeli ve üretmelidir. Çünkü alaturka ve halk müziği hem gayri ilmi hem de Batı müziğinin öğrenilmesinde önemli engeller olarak görülmektedir.⁶⁸⁷ Bu yüzden “eski zihniyeti” temsil eden müziklerden uzaklaşılmalıdır. Alaturka müzik

⁶⁸³ Türkiye’de Tek Parti dönemi ve “musiki inkılâbı” tartışmaları için bkz. Ayşegül Komsuoğlu, Namık Sinan Turan, “Modernization Efforts and Music Reforms in Turkey (1923-1946)”, *Acta Asiatica*, Varsoviensia, Vol 18, Polish Academy of Sciences, Askon Publisher, Warsaw 2005, pp. 19-30.

⁶⁸⁴ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri – Cilt 1**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1989, s. 396.

⁶⁸⁵ Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, **a.g.e.**, Ankara 1989, s. 396.

⁶⁸⁶ A. Çorlu, “Musikin Tarih ve Edebiyatı III”, **Ülkü**, Sayı 25, Mart 1935, s. 37.

⁶⁸⁷ Aziz Çorlu, “Musiki İşlerimiz”, **Çığır**, Sayı 27-28, 1935, s. 8. Mahmud Ragıp Kösemihaloğlu, “Halk İçin Musiki”, **Varlık**, Sayı 46, Cilt 2, 1 Haziran 1935, s. 342.

radyodan kalkarsa yerine ne konulacağını düşünmek ise anlamsızdır. Batılı tarzda müzik eğitimi almış gençlerden oluşan modern dört sesli koro; alaturka müziğin, “oda musikisi” de; fasılın yerini alma gücüne sahiptir.⁶⁸⁸ Zamanla da insanların kulağından “ney’in, ut’un veya kemençenin” sesleri atılıp yerine “istenilen sesler doldurulmalı”dır. İstenen sesler ise, Bach, Mozart, Beethoven gibi Batılı müzisyenlerin çok sesli eserleridir.⁶⁸⁹ Bu doğrultuda radyo, kullanılması gereken en önemli araçtır. Radyo ile halk Batı müziğine alıştırılmalıdır.⁶⁹⁰ Ancak Batı müziği, başlayan “ön Asya Rönesans”ı için sadece bir basamaktır. Asıl amaç Batı tekniği kullanılarak özgün yapıtlar üretmektir. Şimdiye kadar özgün sanat üretilmemesinin sebebi Batıdan yeterince istifade edilmemesidir. Batının klasikleşmiş orijinal sanat eserlerinin evrensel değer taşımalarının sebebi, kullandıkları tekniktir. Bu tekniğe göre sanatçı öncelikle kendi folklorunu iyi tanımalıdır. Böylelikle hem Batıyı hem de ulusunun değerlerini iyi tanıyan gençler, Batının klasik eserleri değerinde orijinal sanat eseri üretebilecektir. Gençler, müzik konusunda ulusallıklarını koruyarak evrensel olmalıdır.⁶⁹¹

“Bir milletin dehasına has olan hususiyetlerin hiç hırpalanmadan, zedelenmeden başka bir millete mal edilebileceğini düşünmek büyük bir gaflettir... Ne mi yapmak lazımdır? dediniz. Düşüncelerinizin ritmini hiç değiştirmeden, benliğimizi kaybetmeden yabancı musiki melodileri ile bizimkileri karşılaştırmak ve bizde eksik olanları tamamlamak lazımdır.”⁶⁹²

⁶⁸⁸ Nurettin Şazi Kösemihal, “Ankara Radyosunun Yeni Musiki Programları”, **Varlık**, Sayı 276-277, Cilt 14, 1-15 Ocak 1945, s. 558.

⁶⁸⁹ İhsan Akay, “Çok Sesli Musikinin Kökleşmesi Etrafında Bazı Düşünceler”, **Varlık**, Sayı 280-281, Cilt 14, 1-15 Mart 1945, s. 614-615.

⁶⁹⁰ Yaşar Nabi Nayır, “Musikimize Dair”, **Varlık**, Sayı 300-301, Cilt 15, 1-15 Ocak 1946, s. 170.

⁶⁹¹ E. Benhan Şapolyo, “Güzel Sanatlar”, **Çığır**, Sayı 27-28, 1935, s. 9-10. *Varlık* dergisinde de Alaturka müziğin zamanın ihtiyaçlarını karşılamamasından hareketle Batı tarzı önerilmektedir. Bkz. Halil Bedi, “Milli Müzik Davasında Alaturka Musikin Vaziyeti”, **Varlık**, Sayı 116, Cilt 5, 1 Mayıs 1938, s. 689-690. “Türk gençliğine Alaturka musiki öğretmeyecek miyiz? sualinin aramızda hiç işitilmemesini temenni ederim.” **Varlık**, “Musiki Münakaşaları”, Sayı 166, Cilt 10, 1 Haziran 1940, s. 568. “Alaturka musiki dündür, halde de yaşıyor. Garp musikisi halde yaşıyor ve yarındır. Yarının nesli, artık piyasa ağzı zimbirtalarına kulağını kapamıştır. Radyo dinlemek bahsinde hemen her evde gençlerle yaşlılar arasındaki geçimsizliğe olsun dikkat etmek, hakikatin nerede olduğunu görmek için kâfidir... Türkün öz sesi olan Anadolu ezgileri ve türkülerini ancak garbın metodlarıyla yetişmiş gençlerin elinde sanat merhalesine yükselecek ve bütün dünyaya tanıtılacaktır.” Yaşar Nabi, “Akıntıya Kürek Çekenler”, **Varlık**, Cilt 11, 1 Nisan 1941, s. 417.

⁶⁹² Bu görüş dergiye Fransız besteci Claude Debussy’nin ifadeleriyle aktarılmıştır. Selim Sırrı Tarcan, “Milli Musiki Nasıl Doğdu?”, **Ülkü**, Sayı 27, Mayıs 1935, s. 204.

Zamanla Batı medeniyet ve kültürüyle yetişmiş, Batının tekniğine vâkıf gençlik, ulusal melodilerden orijinal Türk operası bile üretebilecektir.⁶⁹³ Nitekim bunun için beklenen an İran Şahı'nın Türkiye ziyareti olarak tasarlanmıştır. Türk ve İran tarihinin mitolojik köklerine vurgu yapan Özsoy Operası'nın librettosu bizzat Atatürk tarafından hazırlanmış ve Adnan Saygun tarafından bestelenmiştir. Eser, dönemin genç opera sanatçılarınca sergilenmiştir.⁶⁹⁴ Eserde kullanılan "Garp tekniği" milli Türk musikisi yaratmanın temel koşullarındandır. Cumhuriyet'in ilk on yılında gençler, "garp tekniğiyle milli ve ruhu mezceden eserler modern Türk san'atını temel direklerini atmıştır."⁶⁹⁵ Benzer görüş *Ülkü* dergisinde de ifade edilmektedir. Dergiye göre Türk "sanat zevki ve telakkisi" Avrupa ile benzeşmemektedir. Bu nedenle opera gibi yüksek sanat değerleri, kaynağını Türk hayatından alacak biçimde bestelenmelidir. Bunlar başlangıçta çok başarılı olmasa da önemli olan "milli"liğidir. Milliyetçilik çağında, halkın anlayıp kendini tanımlayabileceği inkılâp eserlerine ihtiyaç vardır.⁶⁹⁶

Başlangıçta üretilen eserler belki eklektik bir görüntüye yol açacaktır. Ancak zaman içerisinde halk melodilerine dayanan yeni bir müzik diline ulaşılması, kaçınılmaz olarak görülmektedir.⁶⁹⁷ Bunun için öncelikle genç müzik bilginleri Anadolu'daki türkü derleme işlerini üstlenmeli, notasız halk türkülerini literatüre kazandırmalıdır.⁶⁹⁸ Cumhuriyet'le birlikte yeni Türk müziği için "Atatürk'ün açtığı yolda, bütün gençlikle bir olup "milli" müzik eserleri üretilmelidir.⁶⁹⁹ Kompozitörlük ile Türk müzik zevkinin farklı ülkelere ulaşması hedeflenmektedir. Yani bir anlamda müzik üzerinden propagandanın altı çizilmektedir. Buna örnek olarak da 17. ve 18.

⁶⁹³ Benhan Şapolyo, "Acunda İlk Opera", *Çığır*, Sayı 26, 1935, s. 6.

⁶⁹⁴ Namık Sinan Turan, Ayşegül Komsuoğlu, "From Empire to Republic: The Western Music Tradition and the Perception of Opera", *Journal of Turcologia*, Vol 3, Paris 2007, pp. 5-30.

⁶⁹⁵ Muzeffer Reşid, a.g.m., *Varlık*, Sayı 8, 29 Ekim 29 1933, s. 124.

⁶⁹⁶ Halil Bedi, "Halk Terbiyesi ve Operalar", *Ülkü*, Sayı 15, Mayıs 1934, s. 203-204. Mahmut Ragıp Kösemihal, "İcracı Musikilerimiz", *Varlık*, Sayı 67, Cilt 3, 15 Nisan 1936, s. 299-300.

⁶⁹⁷ Vaprik, "Türk Musikisi", *Çığır*, Sayı 26, 1935, s. 4.

⁶⁹⁸ Sadı Yaver Ataman, "Anadolu'da Yerli Musikiciler", *Çığır*, Sayı 38-39, 1936, s. 139.

⁶⁹⁹ Mahmut R. Kösemihal, "Cumhuriyet Devr'inde Musiki", *Ülkü*, Sayı 69, İkinci Teşrin (Kasım) 1938, s. 235-238.

yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun “müzikte İtalyanlaşması” ile Fransız müzik zevkinin Belçika üzerindeki etkisi gösterilmektedir.⁷⁰⁰

Genç besteciler, “ulusal yeni musikinin şartları üzerinde nasıl anlaşmalıyız?” sorusuna odaklanmalıdır. Bunun için öncelikle, kendi içlerindeki Orta Avrupa, Batı Avrupa, modernizm, ultramodernizm gibi farklı görüşler arası mücadeleyi sonlandırmalı ve ortak bir yol belirlemelidir. Daha sonra yabancı eleştiriler yerine, ulusal yarışmalarla müziğe ilginin arttırılması hedeflenmektedir. Eğer, Türk bestekârlar, daha fazla üretip, ürettiklerini kendileri eleştirirlerse, ulusal musiki için önemli bir adım atılmış olacaktır.⁷⁰¹

Batı tekniğiyle üretilen milli müzikle de toplumda yeni değerlere uygun davranış kalıpları yayılabilecektir. Zaten bir üst yapı unsuru olan Batı tarzı müzik değerlerini gençlerin içselleştirmesiyle hedeflenen, alt yapıda değişiklik gerçekleştirmektir. Batılılaşma hedefi doğrultusunda “ilim” de tıpkı güzel sanatlar gibi araçsallaştırılmaktadır. Böylelikle güzel sanatlar aracılığıyla ‘duyuşta’ yaratılan değişim, “ilim” vasıtasıyla ‘düşün’e taşınarak yaygınlaştırılmak istenmektedir.

Dergilerde pozitivist düşünce anlayışı, ilerlemenin temel kıstası olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle gençlerin taşıması beklenen değerlerden birisi de “ilim”dir. Yani gençler bilimsel olmayan açıklamaları reddetmelidir. Bununla bir taraftan Osmanlı düşünce sisteminden uzaklaşmak, diğer taraftan Batı düşünce tarzına yakınlaşmak istenilmektedir. *Çığır* dergisine göre “inkılâp Türkiye’si” ile “saltanat Türkiye’si” arasındaki en önemli farklılık, dayandıkları temel ilkeler noktasında ortaya çıkmaktadır. Bilimsel dayanak yenine dini esasları tercih eden dönem, Cumhuriyet’le beraber sona ermiştir. Bugünün insanların dinsel atıflarla “arkalarından yürütölmelerinin” imkânı kalmamıştır. Artık insanlar, “âlemin nasıl doğduğı hakkındaki masallar” yerine bilimsel gerçeklere dayanan açıklamaları

⁷⁰⁰ Mahmut Ragıp Kösemihaloğlu, “Nota Matbaacılığı ve Bir Ümit”, *Çığır*, Sayı 46, 1937, s. 78.

⁷⁰¹ Mahmud Ragıp Kösemihaloğlu, “Bestekârlık İşlerimizde Anarşi”, *Çığır*, Sayı 29-30, 1935, s. 6. Mahmut Ragıp Kösemihal, “Dilimiz ve Müzik”, *Varlık*, Sayı 111, Cilt 5, 15 Şubat 1938, s. 612-613.

dinlemek istemektedir.⁷⁰² *Ülkü* dergisinde de ilim Türk inkılâbının gözettiği esaslardan en önemlisi olarak değerlendirilmektedir. Sultanlık rejiminin düşman olduğu ilmi zihniyet, kütlelerin kafalarına yerleştirilmelidir.⁷⁰³ Rehibe Meri'nin ifadesiyle; “Din mukaddes tanıdığı şeyleri hakikat addeder. Fakat ilim ise hakikat olanları mukaddes tanır.”⁷⁰⁴ Eski sistemde; ölçmeden, tecrübe etmeden bir takım ‘dogma’lara inanılması beklenilmektedir. Buna göre, insan iradesinden üstün bir iradenin kalıbına girip, şeklini alacak adam isteniyor; “bu mektep yaptırmıyor, belletiyor; arattırmıyor, önüne götürüyor; şüphe ettirmiyor, inandırıyor.” Rönesans sonrası başlayan sistemde ise, “şüphe etmek, kanaat duymamak, inkıyat etmeyip hükmetmeyi istemek, kendisinin yaratıcı kudretine inanmak ve yaratıcı kudretle eşyaya tasarruf etmeye kalkışmak” temel alınmaya başlamıştır. Türkiye’de de modern insana ulaşmanın yöntemi, ilim yoluyla “ileri zihniyet”in kurulmasıdır.⁷⁰⁵ Gençler, “ilim ile dini politikayı, ilmi metod ile hissiyatı, âlim ile âlim kılıklı softayı karıştırmamalı”, büyük meseleler karşısında şu veya bu görüşün peşinde koşmak yerine ilim ışığında iyice dinlemeli ve beklemelidir.⁷⁰⁶

İnkılâp Türkiye’sinin tercih ettiği laiklik, din ile insanların yönetilmesine izin vermemektedir. Bundan böyle bütün çalışmalarda ilim temel dayanak noktası olmalıdır.⁷⁰⁷ Atatürk’ün “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözü, medeniyet tarihinin bir özetidir.⁷⁰⁸ Ancak bu noktada dinin insan ve tanrı ilişkisi boyutunda tümüyle reddedildiği sonucunu çıkarmamak gerekmektedir. Din, sadece ilim ile ilgili alanda referans noktası değildir. Bu anlamda dinin eskiden uygulanış şekli, “ulusları uyutma, düşünce yeteneklerini uyuşturma ve insanlara haklarını aramaktan vazgeçirme” aracı olarak görülmektedir.⁷⁰⁹ Dolayısıyla çalışmalarda dayanak noktasının ilim olmasıyla, “tanrısal sırlardan bazı şeylerin keşfedilerek tanrısal

⁷⁰² Avni Refik Bekman, “Filozofinin Mahiyeti Eski Zamanda Filozofi”, *Çığır*, Sayı 33, 1935, s. 34.

⁷⁰³ Niyazi Hüsni, “İlim ve İnkılâp”, *Ülkü*, Sayı 8, Eylül 1933, s. 115.

⁷⁰⁴ Münib Hayri Ürgüplü, “Kadın Hukuku”, *Ülkü*, Sayı 43, Eylül 1936, s. 38.

⁷⁰⁵ Reşat Şemsettin, “Yeni ve Eski Mektep Arasındaki Temelden Farklar”, *Varlık*, Sayı 3, Cilt 1, 15 Ağustos 1933, s. 85-86.

⁷⁰⁶ Niyazi Hüsni, “İlmi Düşünüş”, *Varlık*, Sayı 9, Cilt 1, 15 Kasım 1933, s. 133.

⁷⁰⁷ Sıtkı Şükrü, “İçtimai Normalizasyon”, *Çığır*, Sayı 26, 1935, s. 5. İhsan Sungu, “a.g.m., *Varlık*, Sayı 57, Cilt 3, 15 Kasım 1935, s. 130-131.

⁷⁰⁸ Cemal Sezgin, “Bilim ve İnsanlık”, *Varlık*, Sayı 300-301, Cilt 15, 1-15 Ocak 1946, s. 174.

⁷⁰⁹ S. Şükrü Pamırtan, “Öz İlim ve Öz Fikir’in Doğuşu”, *Çığır*, Sayı 38-39, 1936, s. 122-124.

prestiji” yıktığı düşünülmemelidir.⁷¹⁰ Laik eğitim sisteminde “dinin ruhu esas alınıp, cismi ikinci plana alınarak”, ilim ile din kavgası ortadan kaldırılmıştır.⁷¹¹ Daha önce özellikle II. Abdülhamid dönemi gençliği, ilim ve fikir işlerinde okullardaki ders programları aracılığıyla bilinçli olarak, “tamamıyla geri, karanlık bir usul takip etmiştir.”⁷¹² Artık Türkiye, “Orta zaman fikirlerinin ve Orta zaman metodlarının hâkim olduğu geri bir memleket değildir.” Bu nedenle Türkiye’de zamanın ilimsel gelişmelerine koşut olarak ilmini geliştirmelidir.⁷¹³

Atatürk de *Onuncu Yıl Nutku*’nda; Türk milletinin karşılaştığı güçlükleri yenmesinde “müspet ilim”in etkili olduğunu düşünmektedir. Cumhuriyet’in öngördüğü Batılılaşma idealine de ilimin gösterdiği yol ile ulaşılacaktır:

“Fakat yaptıklarımızı asla kâfi göremeyiz. Çünkü daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve azmindeyiz. Yurdumuzu dünyanın en mamur ve en medeni memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah, vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız...”

Ve çünkü, Türk milletinin yürümekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir.”⁷¹⁴

Ancak tarif edilen “ilim”, sadece pozitif alanlarla sınırlanmaktadır. Hatta pozitif ilim dışındaki bilimsel açıklamaların reddedilmesi gereği gençlere özellikle öğütlenmektedir.⁷¹⁵ Kavramak ve bilmek, ilim ışığında gerçekleştirilmelidir. Kavramak ve bilmek Aristo’nun dediği gibi başlamak ve bilmek demektir. Kuşkusuz varlıkta zekâdan başka kavrama anlayışları vardır. Ancak bunlara da “idrak olunabilmeklik” prensibi uygulanmalı ve zekâ dışında açıklamalar reddedilmelidir.⁷¹⁶ Makalelerde ilimin günün koşullarında ilerlemenin ön koşulu olarak görülmesi, dine

⁷¹⁰ Cemil Sena Ongun, “Ahlakın Kaynağı ve Mahiyeti II”, **Varlık**, Sayı 225, Cilt 13, 15 Kasım 1942, 182.

⁷¹¹ Cemal Sezgin, “Tarih Boyunca İlim ve Din”, **Varlık**, Sayı 296-297, Cilt15, 1-15 Kasım 1945, s. 130.

⁷¹² Hasan Ali Yücel, “Tedris ve Terbiye Esasları”, **Çığır**, Sayı 66, 1938, s. 81.

⁷¹³ M. Fuad Köprülü, “İlim ve Münakaşa”, **Ülkü**, Sayı 72, Şubat 1939, s. 475.

⁷¹⁴ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)**, Ankara, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 1959, s. 275.

⁷¹⁵ Avni Refik Bekmen, “Filozofinin Mahiyeti – Eski Zamanda Filozofi”, **Çığır**, Sayı 35, 1936, s. 66.

⁷¹⁶ Ahmed Nesimi, “İnanç ve Us”, **Ülkü**, Sayı 24, Şubat 1935, s. 405-406.

dayalı açıklamaların reddedilmesi, dergilerin pozitivistliği temel dayanak olarak aldığı ortaya koymaktadır. Hilmi Ziya Ülken'in de illiyet [nedensellik] meselesini konu ettiği yazı dizisinde, pozitivistlikle uyumlu bir biçimde, Descartes'ten Engels'e uzanan çeşitlilikte yazarların görüşlerine yer vererek, etrafımızda gördüğümüz olaylar arasında neden-sonuç ilişkisinin varlığını açıklamaya çalışmaktadır.⁷¹⁷ Ancak pozitivistliğin uygulamasında Hitler'in Almanya'da Yahudilere "ilim adına" yaptıkları dikkate alınarak, yeni bir putperestlik yaratmayacak biçimde uygulanmalıdır.⁷¹⁸ Bu ilkeler çerçevesinde gençler ilim etrafında düşünmeli ve bu yönde eserler üretmelidir.

"Genç Türk çocuğu: paleontolojik, prehistorik mabedlerden cumhuriyete kadar Türk vatani, Anadolu seni bekliyor. Çadırlar altında laboratuvar... Bize birçok ilim, sanat kahramanları, fedailer, ölümleri bile lazım."⁷¹⁹

Falih Rıfki "İlim ve Gençlik" yazısında, ilerlemek için ilimle ilgilenmenin ne kadar önemli olduğunu ve bunda da en önemli görevin gençliğe düştüğünü söylemektedir.⁷²⁰ Hıfzı Oğuz için ise ilim geçmişle bağın tamamen koparılması için kullanılacak yöntemlerden birisidir. Ancak ilerlemek için öncelikle tamamlanması gereken işte bu kopuştur.⁷²¹ Devrimin ortaya koyduğu yeniliklerin gençlerin kafasında yerleşmesi için bilimsel yöntemden faydalanılmalıdır. Gençlik yenilikleri "şumul [kapsam] ve ehemmiyetini tektik ederek, öğrenerek ve kavrayarak" içselleştirmelidir. Burada Descartes'ten hareketle gençler, Türk devriminin her

⁷¹⁷ Hilmi Ziya Ülken, "İllyet Meselesi ve Diyalektik", **Çığır**, Sayı 66, 1938, s. 82-83; Hilmi Ziya Ülken, "İllyet Meselesi ve Diyalektik II", **Çığır**, Sayı 67, 1938, s. 99-100; Hilmi Ziya Ülken, "İllyet Meselesi ve Diyalektik III", **Çığır**, Sayı 68, 1938, s. 114-116. Ziyaeddin Fahri'de *Ülkü* dergisinde Pozitivistliğin Osmanlı'dan başlayarak Türkiye serüvenini anlatarak, Türkiye'de pozitivist düşünce geleneğinin geçmişle dayandığını anlatmaktadır. Bkz. Ziyaeddin Fahri, "Türkiye'de Pozitivistliğin Tarihçesi", *Ülkü*, Sayı 89 Temmuz 1940, s. 391-394. Benzer biçimde Halil Nimetullah, pozitivistliği destekler makalesini *Varlık* dergisinde tartışmaktadır. Bkz. Halil Nimetullah, "Modern Mantık", **Varlık**, Sayı 18, Cilt 1, 1 Nisan 1934, s. 276.

⁷¹⁸ Aldous Huxley, "İlim ve Din", çev. Ferzan Arif Aras, **Varlık**, Sayı 71, Cilt 3, 15 Haziran 1936, s. 357-358.

⁷¹⁹ Şevket Aziz Kansu, "Türk Vatanı ve Dinamik İlim", *Ülkü*, Sayı 69, İkinci Teşrin (Kasım) 1938, s. 215.

⁷²⁰ Kadri Kemal, "İnanmak, fakat düşünerek...", **Çığır**, Sayı 6, 1933, s. 15.

⁷²¹ "İlimimiz 'nakil' kanalından, usulümüz 'iskolastik' cenderesinden ve âlimimiz bir sır olmaktan tamamen kurtarılamamıştır. İlimin layık olduğu asalet pek az kafalarda yer almıştır... Fikir ve ilim hayatımızda da geçmişle bağlanmak, gerilemek, geleceğe bağlanmak geciktirir... Münevverler hayatı, birkaç dar otorite etrafına sığınmış bir skolastik sıkıntısı ve bir idrak darlığıdır. Işık sür'atle ilerleyen hayatın her nevi kıymet ve kuvvetini bu günün medeniyeti içinde aramak ve bulmak gerektir. Fakat buna ancak şeklen değil; Kafalardan ve Gönüllerden eski hayat şartlarının pasını tamamen sildikten sonra kavuşulabilir..." Hıfzı Oğuz, "İlim ve Fikir", **Çığır**, Sayı 3, 1933, s. 3-4.

kavramı üzerine düşünmeli ve düşünerek inanmalıdır.⁷²² Bunun için gençlere objektif ilmi tetkiklere dayanan “fikri ve ruhi terbiye” verilmelidir.⁷²³

“Her tarafta ilmi ve gençliği, menfaat ve hotbinliğin köleliğinden, menfaat ve hotbinlik tarafından körleştirilmekten kurtarmak lazımdır. Serbest ve insancı ilmin sevk ve idare ettiği serbest ve temiz gençlik kuvveti: İşte beşeriyeti asilleştirecek ve kurtaracak olanlar!”⁷²⁴

Dergilerde ilim iki yönüyle inceleme konusu edilmiştir. İlim bir taraftan bugünün insanının kolay yaşamasına hizmet ederken, diğer taraftan işsizliğe yol açmaktadır. Ayrıca savaş tekniğindeki yenilikler, insanlığı ve medeniyeti yok etme tehlikesi yaratmaktadır. İnsanın doğaya hâkim olma hedefi, zamanla ilmin kölesi olmasına yol açmaktadır. Üzerinde durulması gereken asıl mesele, ilimin makineleşme ile yol açtığı işsizlik sorunudur.⁷²⁵ Ancak *Çığır* dergisinde makineleşmenin olumlu yanlarına daha fazla yer verildiği görülmektedir. Dergiye göre, kol gücünün makineye yenilmesi, skolâstik düşüncenin çağdaş düşünceye yenilmesi anlamına gelmektedir. “Tanrı gözünde eşit olduklarına inananların” umduklarını ilimsel yöntemle aramaları, Batılı anlamda sekülerleşmeye varan sürece yol açmaktadır. Böylelikle de insanların duygu, düşünce ve yaşam biçimlerinde köklü değişiklikler gerçekleşmektedir.⁷²⁶ Ancak II. Dünya Savaşı’na giden yolda yaşanan Büyük Buhran, tüm ağır koşullarıyla hissedildiğinden, bu dönem makineleşme dâhil olmak üzere ekonomi politikalarında devletin müdahalesi öngörülmektedir. Sıtkı Şükrü de yazısında, dünyada ilimi kişisel kazanımı için ve toplumun iyiliği için kullanan farklı iki tip insan olduğu tespitinden sonra, ilimin “fenalıklarından” kurtulmanın yolunun, ilim ve teknik konularında devletleşme hareketlerine destek vermek olduğunu söylemektedir.⁷²⁷

⁷²² Kadri Kemal, a.g.m., *Çığır*, Sayı 6, 1933, s. 15.

⁷²³ M. Fuad Köprülü, “İlim ve Tenkid”, *Ülkü*, Sayı 79, Eylül 1939, s. 12.

⁷²⁴ Falih Rıfkı, “İlim ve Gençlik”, *Çığır*, Sayı 1, 1933, s. 6-7.

⁷²⁵ Sıtkı Şükrü, “Fert mi, Cemiyet mi?”, *Çığır*, Sayı 24, 1934, s. 7-8.

⁷²⁶ Cemil Sena Ongun, a.g.m., *Çığır*, Sayı 31, 1935, s. 8.

⁷²⁷ Sıtkı Şükrü, a.g.m., *Çığır*, Sayı 24, 1934, s. 7-8.

3.1.3. Gençlik Dergilerinde Devletçilik, Korporatizm ve Solidarizm Perspektifi

Solidarizme göre toplum, fonksiyonel açıdan birbirine bağımlı parçalardan oluşmaktadır. Bu parçalar birbirleriyle uyumlu bir dayanışma içerisinde çalışmaktadırlar. Temel birimleri ise korporasyonlar ve meslek gruplarıdır.⁷²⁸ Leonard T. Hobhouse'un organik toplum anlayışına göre, toplum bireyleri birbirlerinden ne kadar farklı olurlarsa olsunlar, varlıkları birlikteliklerine bağlıdır. Dolayısıyla birey toplum içerisinde mevcut işlevi ile bir değere sahiptir. Bu nedenle birey hak ve ödevleri, kamu yararına göre belirlenir.⁷²⁹ Türkiye'de solidarist düşünce geleneğinin önde gelen temsilcileri Ziya Gökalp, Tekin Alp, Zekeriya Sertel ve Necmettin Sadak'tır. Siyasal açıdan Halkçılık ile şekillenen solidarist düşünce, dönemin uluslaşma süreci, ekonomi politikası ve toplumsal dayanışma anlayışını kapsayan bir ideolojidir. Bu da beraberinde devletçi ekonomi-politiği gerekli kılmaktadır. Buna göre ülkenin ulusal bağımsızlığını engelleyen biçimde yabancı ve azınlıklara ayrıcalık tanınması reddedilmektedir.⁷³⁰ Dergiler tarafından solidarist düşünce anlayışı gençlerde olmazsa olmaz değerlerden birini yansıtmaktadır. Burada gençlerin toplum içinde, 'taşıyıcı, koruyucu, kurtarıcı' temel görevleri yanında zamana göre değişen sorumlulukları da mevcuttur. Gençlerden varlıklarının toplum içinde erimesi beklentisi solidarist toplum anlayışıyla oldukça uyumludur. Bu doğrultuda değer olarak solidarizm ekonomik ve siyasal boyutuyla değerlendirilmektedir.

Ülkü dergisine göre, "millet bir içtimai bir uzuvlamadır. Herkesin bu uzuvlamanın içinde bir rolü ve vazifesi vardır."⁷³¹ Her milletin istisnasız bütün "zirai, sınaî ve

⁷²⁸ Serdar Sağlam, "Ziya Gökalp'ta Solidarizm ve Milli İktisat", **Türkiyat Araştırmaları**, Sayı 1, Güz 2004, s. 75. Zafer Toprak, Ziya Gökalp devletçiliğinin Kemalist devletçilikten farklı olduğunu söylemektedir. Ona göre Gökalp'ın solidarizmden esinlenen devletçiliği Batı'da **guild socialism** olarak adlandırılan *lonca sosyalizmine* dayanmaktadır. Bu da bir anlamda Orta Çağ devletçiliğidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Toprak, **a.g.m.**, 2006, s. 308; Taha Parla, Andrew Davison, **Corporatist Ideology in Kemalist Turkey**, Syracuse, New York, Syracuse University Press, 2004; Taha Parla, **Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm**, İstanbul, Deniz Yayınları, 2009.

⁷²⁹ Carl Cohen (ed.), **Communism, Fascism, and Democracy**, New York, Random House, 1972, p. 490-495.

⁷³⁰ Anıl Çeçen, **Halkevleri**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990, s. 47.

⁷³¹ Necip Ali, a.g.m., **Ülkü**, Sayı 1, Şubat 1933, s. 5.

ticari şubeleriyle mükemmel bir iş bölümü sayesinde, ayrı ve mütenasip bir küle haline getirilmesi” gerekmektedir.⁷³²

“Bugünkü Türk ulusunun hepsi birbirine dayanan ve hepsi birbirine inanan büyük ulusal bir küle olarak yetişmesi lazımdır. Bunun için kendinde bir başka yurddaşına verecek bilgi ve inan sermayesi olan herkes mikyası küçük, fakat değeri büyük bir zaman vergisi ile milli borcunu ödemelidir.”⁷³³

Ziya Gökalp’a göre, “şehir yüzlerce hatta binlerce obaların yahut köylerin bir araya gelerek bir sur dâhilinde birleşmesi demektir... Burada Darwin’in “*Yaşamak için mücadele* kanunu meydana çıkar” bu da bireyleri birbirine rakip hale getirir. Oysa bireyler; askerlik, dini velayet, siyasi iktidar, ticari faaliyet, ilmi ya da edebi sahalarda işbirliği içinde yaşarlarsa aralarında rekabete gerek kalmayacaktır. *Ülkü* dergisi de, Gökalp’tan hareketle toplumsal işbölümünün düzenin devamlılığı noktasında önemine vurgu yapmaktadır.⁷³⁴ *Çığır* dergisi ise gerek iktisat, gerekse Ziya Gökalp ya da Emile Durkheim’in⁷³⁵ konu edildiği makalelerinden anlaşıldığı üzere solidarizmi, 1930’ların Türkiye’sinin devletçi ekonomi politliğini belirleyen en önemli unsurlarından birisi olarak görmektedir. Hatta Çalışma Bakanlığı’nı, “bütün milleti kavrayan bir sosyal dayanışma ve yardımlaşma planını” hayata geçirmekle görevlendirilmektedir.⁷³⁶ *Varlık* dergisinde de solidarizm, “ferdi, ictimai muvazene ve menfaati, insanlığın birbiriyle yardımlaşma ve bağıllığı” ile ahlaka tamamen bağıllığı mümkün kılması bakımından uygulanması faydalı bir yöntem olarak görülmektedir. Dayanımcılık ile ortak amaçlara ulaşılabilir hatta bu ruh gençlere aktararak kalıcı hale gelebilir. “İctimai ruh, ferdi ruhu zaman içinde aşar; o, fertlerin ölümüne ve nesillerin değişmelerine rağmen devamlıdır.”⁷³⁷

⁷³² Ahmet Nesimi, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 7, Ağustos 1933, s. 5-6.

⁷³³ “R. Peker’in Yeni Halkevlerini Açma Nutku”, *Ülkü*, Sayı 37, Mart 1936, s. 3.

⁷³⁴ Ziyaeddin Fahri, “Ziya Gökalp Şahsiyet Meselesi ve İctimai Determinizm”, *Ülkü*, Sayı 80, Birinci Teşrin (Ekim) 1939, s. 103-104.

⁷³⁵ Hatemi Semih Sarp, “Felsefi Düşünüş ve Karakterleri”, *Çığır*, Sayı 61-62, 1938, s. 7. Durkheim’in, sosyal olayların, ortaya çıkış koşullarını inceleyen Filozofi ve Sosyoloji adlı eserine atıf yapılmıştır.

⁷³⁶ Suat Seren, “Çalışma Hayatımız”, *Çığır*, Sayı 156, 1945, s. 260.

⁷³⁷ Cemil Sena Ongun, “Ahlaksel Kıymetlerde Anarşi II”, *Varlık*, Sayı 208, Cilt 12, 1 Mart 1942, s. 367-369.

Çığır dergisi de II. Dünya Savaşı'nın emarelerinin artık iyice belirginleştiği 1930'lu yılların sonlarında, ferdiyetçi, materyalist ekonomik düzenlemeleri kıyasıya eleştirmekte ve sosyal dayanışmayı oldukça önemli görmektedir. Solidarizmin tesisi, halkın refahını temin etmekle görevli olan devletin en önemli görevlerinden biri olarak değerlendirilmektedir.⁷³⁸ Diğer taraftan, savaş koşullarında beliren her milletin kendini diğerinden üstün görme anlayışına şiddetle karşı çıkılmakta, milletler arasında da “imtiyazsız işbölümü” öğütlenmektedir. Dünya barışına giden yolda, “milletlerin milli ahenklerinin icabettirdiği ve müsavi şartlara dayanan bir imkânlar bölümü” ile ulaşılabileceği düşünülmektedir.⁷³⁹

“...Milletler ise, politik bakımdan devlet olarak taazzuv edilmişlerdir. Bu vaziyetin daha uzun bir müddet böylece devam etmesi çok muhtemelse de milletlerarası münasebetlerin gün geçtikçe çoğalan bir zaruret ve heyecanla beynelmilel bir iş taksimi ve kültür birliği doğurmakda olduğunu da gözden uzak tutmamak gerekir... Cemiyet oluşumunun gelişme safhalarında büyük değişmeler görülür. Aile içinde ferd, kabile içinde aile ve nihayet Millet içinde kabile kendi esas vasıflarından hergün bir kısmını kaybederek içine girdikleri daha geniş ve şamil vasıflarını almağa başlarlar.”⁷⁴⁰

Gençler ise “yapılacak işi hesapsız derecede geniş olan” Cumhuriyet'in iş bölümünde kendi hissesine düşen görevi yerine getirmekle görevlendirilmektedir. Hatta bu iş bölümünde zaman zaman kapasitesini üzerine çıkması beklense de, devamlı gelişme ve ilerleme için görevlerini yerine getirmesi gerekmektedir.⁷⁴¹

Erken Cumhuriyet yıllarında “idari olgunluğa erişmemiş” ülke olan Türkiye'yi, savaştan sonra bir de iktisadi sıkıntılar beklemektedir. Bu doğrultuda gençler “her türlü ekonomik faaliyetin kaynağı” olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla yöneticiler iktisat alanında gençliğin enerjisinden devamlı olarak faydalananmanın yöntemini bulmalıdırlar.⁷⁴² Bu doğrultuda dergilerdeki ekonomi ile ilgili yazılarda genellikle iş bölümü ve dayanışmanın sürekli olarak vurgulanmasından anlaşıldığı üzere gençlikten; dönemin solidarist, korporatist düşünce yapısı çerçevesinde bir iktisadi

⁷³⁸ Avni Refik Bekman, “Materyalizm ve Sosyal Adalet”, *Çığır*, Sayı 61-62, 1938, s. 4.

⁷³⁹ Hıfzı Oğuz Bekata, “Yarın'a Doğru”, *Çığır*, Sayı 129, 1943, s. 34.

⁷⁴⁰ Necati Topçuoğlu, “Sosyal Politika”, *Çığır*, Sayı 155, 1945, s. 241.

⁷⁴¹ Yaşar Nabi, a.g.m., *Varlık*, Sayı 70, Cilt 3, 1 Haziran 1936, s. 337.

⁷⁴² Turgut Aytuğ, “İdari Yenilenme ve Gençlik”, *Çığır*, Sayı 138, 1944, s. 334-335.

yöntem geliştirmesi beklenilmektedir. Ancak burada değerler üretilirken ekonomi vurgusu devletçilikle bağlaşık değerlendirilmektedir. Büyük Buhran sonrası değişen dünya konjonktürüne uygun olarak, ekonomide temel ilke devletçilik olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda yeni değerlerin devletçilikle uyumlu programlanması olağan karşılanmalıdır.

“Korporasyon nizamı içinde mesleğini milli menfaat emrine veren teşkilatta vazife almıştır. Hiçbir milli meseleye omuz silkemez. Çünkü sükûn zamanlarında da millet bir ordu halinde ve milli hayat, kansız, fakat galeyanlı bir mukaddes harp halindedir.”⁷⁴³

Ülkü dergisinde Aydoslu Sait’in iktisat konusunu tartıştığı makalelerde de cemaat için iktisadi üretimin önemini vurgulamaktadır.⁷⁴⁴ Bu noktada devlet diktatör de olsa demokrat ta olsa iktisadi planlamada en önemli unsur olarak görölmektedir. Demokrat olan Türkiye’de devletin; “milli tenasüde dayanan bir programla iktisadi faaliyetleri vahdetli bir milli iktisat bünyesi içinde nizamlaması ve bu faaliyetlere hedefler ve tekâmül yolları göstermesi” beklenmektedir.⁷⁴⁵ Okullarda devletçi iktisadın ilkeleri doğrultusunda yetiřtirilen⁷⁴⁶ gençlerin de, iktisat alanında köyden kente kadar uzanan bütün toplumsal sorunlara odaklı, ekonomideki devletçilik ve halkçılık prensiplerini içeren yeni bir iktisadi yöntem/“içtimai siyaset” belirlemesi istenmektedir.⁷⁴⁷ “Yurt çocuklarının” günün hayat mücadelesinde başarılı olması, ulusal birlik içinde ekonominin bütün mefhumlarını anlayacak biçimde faaliyet göstermelerine bağlıdır.⁷⁴⁸ Dünyada yaşanan gelişmeler de, ülke gençliğinin iktisadi anlamda ülkesi adına enerjisini sarf etmesinin başarı yolunda en önemli koşul olduğunu gözler önüne sermiştir.

Bu anlamda 1930’lu yılların ortalarına gelindiğinde yükselen bir ekonomi olarak Almanya’nın uygulamaları, iktisadi alanda nasyonal sosyalizme ilgi uyandırmıştır.

⁷⁴³ Peyami Sefa, “Milli Cemiyetlerde İdeal”, *Çığır*, Sayı 127, 1943, s. 186. Metin dergiye Peyami Sefa’nın “Millet ve İnsan” adlı eserinden aktarılmıştır.

⁷⁴⁴ Aydoslu Sait, “Milliyetçi ve Tazzuuvcu İktisat”, *Ülkü*, Sayı 3, Nisan 1933, s. 201-208; Aydoslu Sait, “Milliyetçi ve Tazzuuvcu İktisat II”, *Ülkü*, Sayı 4, Mayıs 1933, s. 276-282.

⁷⁴⁵ Nusret Kemal, “Bizim Planımız”, *Ülkü*, Sayı 13, Mart 1934, s. 16-17.

⁷⁴⁶ Muhlis Etem, “İktisadi Teşkilatlanma, İşletme İktisadı”, *Ülkü*, Sayı 6, Temmuz 1933, s. 433.

⁷⁴⁷ Ziyaeddin Fahri, “Almanyada İçtimai Siyaset ve Muvaffakiyetleri”, *Çığır*, Sayı 65, 1938, s. 70-72.

⁷⁴⁸ *Ülkü*, a.g.m., Sayı 37, Mart 1936, s. 4.

Bu ilgi *Çığır* dergisinde Şeref Nuri'nin makalelerinde kendisine yer bulmuştur.⁷⁴⁹ Yazılarda nasyonal sosyalizmin ortaya çıkış şartları ve uygulamaları açıklandıktan sonra, Faşizm ile Kemalizm'in iktisadi uygulamaları arasında, ekonominin ötesinde hayatın bütün alanlarıyla ilgilenmesi bakımından benzerlik kurulmuştur.⁷⁵⁰ Dergide Alman iktisat politikalarında bireysellikten sakınılıp, cemiyetin ön plana çıkarılması ve toplum aleyhine bireysel kazanımların eleştirilmesi, Türkiye'nin mevcut programlarıyla uyumlu olduğundan dolayı övülmektedir. Bunun yanında Hitler'in iktidara geldikten kısa bir süre sonra işsizlik meselesini -bir takım unsurların aleyhine dahi olsa- önemli oranda çözmesi, takdir edilmektedir.⁷⁵¹

II. Dünya Savaşı ekonomisi ise, savaşın tarafı olsun ya da olmasın her ülkenin kendi kaynakları ile kendisine yetmesinin önemli olduğunu ortaya çıkarmıştır.⁷⁵² Bu yüzden iktisadi anlamda değerlerin devletçilikle çizilmesinin haklılığı test edilebilmiştir. Ancak iktisadi devletçilik, Büyük Buhran'dan nispeten başarılı çıkan komünizm uygulamalarından farklıdır. Bu doğrultuda Mehmet Saffet, ekonomide devletçiliğin kooperatifçilik düzenlemeleriyle desteklendiğini belirtilirken, bunun komünizm uygulamasından farklı olduğunu ve gençlerin devletçilikle ilintili olarak komünizm propagandasından korunmalarının oldukça önemli görüldüğünü belirtmektedir. Ekonomide Batılı uygulamalar, sadece belirlenen değerleri ifadede kullanılmaktadır. Bu doğrultuda II. Dünya Savaşı koşullarında Avrupa'nın ekonomik sıkıntılarının liberalizm ve demokrasi uygulamalarına dayandırılması söylemine itiraz edilmekte; "Liberalizm fert yetiştirmek ister, komünizm teb'a ve esir yetiştirmek ister, bizim inkılâbımız ise vatandaş yetiştirir" denilmektedir.⁷⁵³

⁷⁴⁹ Şeref Nuri, "İktisat Felsefesi Bakımından Nasyonal Sosyalizm", *Çığır*, Sayı 36, 1936, s. 84. Oğuz'a göre, Hitler'in politikaları, "işsizlere iş bulma" ve "açları doyurma"ya dayanmaktadır. Ancak yazısında, Fransızların sorunu "mide meselesi" olarak görüp, küçümsemelerine itiraz ederek, Almanya'nın politikalarını yerinde bulmaktadır. Çünkü 1929 Büyük Buhran'ı tüm dünyayı ekonomik açıdan bir darboğaza sokmuştur. Bu durumda Oğuz'un ifadesiyle "kütlelerin doyumu", iktisadi koşulların elverişliliğine bağlıdır. Bu noktada tabii zenginliklere sahip olmasına rağmen fakir olan Türkiye, inkılâp gençliği ile beraber iktisadi erginliğe kavuşacaktır. Cumhuriyetin ikinci on yılında cumhuriyeti kuranlarla gençler birlikte çalışıp en kısa sürede sonuca ulaşacaklardır. Bkz. Hıfzı Oğuz, "İnkılâp Gençliğinin Vazife ve Mes'uliyeti", *Çığır*, Sayı 9, 1934, s. 163-164.

⁷⁵⁰ Şeref Nuri, "İktisat Felsefesi Bakımından Nasyonal Sosyalizm III", *Çığır*, Sayı 38-39, 1936, s. 125-127.

⁷⁵¹ Ziyaeddin Fahri, "Almanyada İçtimai Siyaset ve Muvaffakiyetleri", *Çığır*, Sayı 64, 1938, s. 52-55.

⁷⁵² Sait Tahsin Tekeli, "Harp Dışında Çekilen Sıkıntılar", *Çığır*, Sayı 107, 1941, s. 95-96.

⁷⁵³ Mehmet Saffet, "Menfi Propagandalar ve Gençlik", *Varlık*, Sayı 4, Cilt 1, 1 Eylül 1933, s. 49.

Makalelerden anlaşıldığı üzere Cumhuriyetin erken döneminde gençlik üzerinden ekonomi vurgusu, yeni devlet kurma yanında Türkleri Avrupalı millet haline getirme yani Batılılaşma hassasiyetlerini de barındırmaktadır.⁷⁵⁴ Dergilerde ekonomi meselesi, gençlerin dinamik güç olmasından hareketle enerjilerinden maksimum fayda sağlayabilecek şekilde kurgulanmıştır. Bu doğrultuda bütün dergilerde gençlerden beklenen, Batılılaşma idealinden kopmayan devletçilik sınırları çerçevesinde benliklerini ülkelerine adayacak biçimde ekonomik faaliyetlere katılmalarıdır.

Dergiler arasındaki tek fark, köy ve kent gençliğinin iktisadi faaliyet sorumluluğundadır. Bu doğrultuda *Ülkü* dergisinin köy ekonomisine daha fazla odaklandığı gözlenmektedir. Ama özellikle kooperatiflerin incelendiği makalelerde *Çığır* ve *Varlık* dergisi de köy üretimini tartışmaktadır. Kooperatifçilik, “vatan sevgisini kolayca harekete getiren bir manivela” olarak değerlendirilmektedir.⁷⁵⁵ Diğer taraftan *Varlık*, dergiler arası farklılığı ortaklığa çevirebilmek için bir önerme sunmaktadır: “İş mükellefiyeti.” Almanya ve Bulgaristan’da uygulanan “iş mükellefiyeti”yle gençlerin ülkeleri için “sınıf, meslek, mevki gibi her türlü farkı ortadan kaldırarak bir arada çalışmaları” önerilmektedir. Böylelikle köylü ve şehirli gençler bir taraftan birbirini tanıma fırsatı bulup diğer taraftan “iş”in kıymetini anlayabileceklerdir.⁷⁵⁶ Aynı yönde *Çığır* dergisi yazarlarından Remzi Oğuz Arık da “köye bir millet işi gibi bakan ve mensuplarını bir ekip halinde çalıştıran organik düşünceleri tercih ediyoruz” demektedir.⁷⁵⁷ Zaten genç Cumhuriyet’in kuruluş aşamasında en önemli gerekliliği, farklılıkları ortadan kaldırmak için çalışan gençlerdir. Zamanın Türkiye’sinin gençlerinden, İsmet İnönü söylemiyle; “faydalı

⁷⁵⁴ İsmail Hüsrev, “Beş Senelik Endüstri Programının Sosyal-Ekonomik Manası”, **Varlık**, Sayı 61, Cilt 3, 15 Ocak 1936, s. 193.

⁷⁵⁵ Hasip Ahmet Aytuna, “Kooperatifçilik ve Muallim”, **Varlık**, Sayı 155, Cilt 9, 15 Aralık 1939, s. 289.

⁷⁵⁶ Hayri Tokay, “İş Mükellefiyeti”, **Varlık**, Sayı 122, Cilt 6, 1 Ağustos 1938, s. 18-20.

⁷⁵⁷ Remzi Oğuz Arık, “Köylerimiz ve Köycülüklerimiz”, **Çığır**, Sayı 86, 1940, s. 13.

bir unsur olma idealini, bütün çalışma hayatı boyunca devam ettirecek”⁷⁵⁸ mesleklerine “aşkla bağlanacak”⁷⁵⁹ özelliklere sahip olmaları beklenmektedir.

Gençlerin iktisadi hayatın dinamik aktörü olarak görülmesi her dönem olduğu gibi bu dönem de olağandır. Ancak dergilerde ekonomik değerlendirmeler gençliğin sadece üretici güç olarak görülmesiyle sınırlı değildir. Yazılardan anlaşıldığı üzere ekonominin değer olarak sunulması; bir taraftan kuruluş aşamasında gençlerden daha fazla verim alma, diğer taraftan devletçilik, Batılılaşma, pozitivizm gibi ilkelerin yaygınlaştırılması için istenilmektedir. Bu dönem ekonomi üzerinden değerler, Jön Türklerin önde gelen isimlerinden Ahmet Mithat Efendi’nin açıklamaları ile örtüşmektedir. Buna göre gençlerden dinamik güç olarak bedenlen inşası, ilerlemenin öncü koşulu olan bir “Homo Oeconomicus” yaratılması anlamına gelmektedir. İktisadi hayat ve çalışmanın modernleşmenin kendisi olarak değerlendirilmesi ise zihinsel inşayı ortaya koymaktadır. Böylelikle gençlik enerjisi modernleşme yolunda hem bedenlen hem de zihnen sarf edilecektir.⁷⁶⁰ İktisadi yazılarda kullanılan “insanların yaşanan teknolojik gelişmelerle tabiata hükmetme kabiliyetine sahip” olmasıyla paralel materyalizm vurgusuyla bir anlamda uhrevilikten dünyeviliğe geçiş simgelenmektedir.⁷⁶¹

3.2. Çığır, Ülkü ve Varlık Dergilerinde Gençlik İnşasının İdeolojik Aygıtları

Louis Althusser, iktidar ve özne arasındaki ilişkileri ideoloji çerçevesinde çözümlemektedir. Bu durumda bireylerin özne olarak kabul edilmesinde onları sarmalayan ideolojik kabuller söz konusudur. İktidar gözetleme mekanizması içerisinde birey yaşantılarında ideolojinin varoluş koşullarını içkinleştirmektedir. Bu doğrultuda bireyler özne olarak “tümüyle bilinçli ve özgürce seçtiği düşüncelere” bağımlı olduğu ideolojik aygıtın pratiklerine katılabilmektedir. Örneğin Tanrı’ya

⁷⁵⁸ Hıfzırrahman Raşid Öymen, “Baremlaşen Yüksek Tahsil I”, **Varlık**, Sayı 144, Cilt 7, 1 Temmuz 1939, s. 387-388.

⁷⁵⁹ Tevfik Besim, “Meslek Aşkı”, **Varlık**, Sayı 183, Cilt 11, 15 Şubat 1941, s. 346.

⁷⁶⁰ Mardin, **a.g.e.**, 2011, s. 53-54.

⁷⁶¹ İsmail Hüsrev, a.g.m., **Varlık**, Sayı 61, Cilt 3, 15 Ocak 1936, s. 193.

inaniyorsa kiliseye gitmekte, Ayin'e katılmakta, göreve inaniyorsa da, kurallar bütünüyle tasarlanmış kurallara uymaktadır. Mareşal Petain'in söylemiyle "milli devrim"e inaniyorsa ona uygun davranmaktadır.⁷⁶² Aile, din, eğitim, askerlik, ahlak, estetik vs. kurumlar da, özne olarak kabul edilmenin sınırlarını belirlemektedir. Örneğin ahlak; vicdani, hukuk; adalet boyutuyla öznenin görevlerini açıklarken siyasal ideoloji "vatan, ulusal çıkar, ilerleme" gibi kavramlarla öznenin var olma koşullarını ortaya koymaktadır.⁷⁶³ Bu durumda Cumhuriyet'in erken döneminde özne olarak inşa edilen gençlerin ideoloji doğrultusunda hareket yeteneği kazanabilmesinin yöntemi, bir takım mekanizmalarla ortaya konulmaktadır. Dergilerin "ideolojik aygıt" mertebesine çıkardığı kurumlar çerçevesinde gençlerin ideoloji pratiklerini içkinleştirmesi beklenmektedir. Ancak dergilerin öne çıkardığı kurumlar ile dönemin siyasal elitini temsil eden CHP arasında tam bir paralellik dikkat çekmektedir. Dergiler bu anlamda partinin yayın organı gibi çalışmaktadır. Zaten dönemin koşulları düşünüldüğünde benzer yorumların pek çok yayın organı için yapıldığı görülmektedir. Dergilerin yayın hayatı başlangıcından itibaren, CHP'nin önde gelen üyelerinin gençlikle ilgili beyanatlarının olduğu gibi sayfalarına taşınması da bu görüşü destekler niteliktedir. Şükrü Saraçoğlu'nun gençliği, Cumhuriyet'i kuran nesil ile aynı amacı taşıyan, aynı fedakârlık duygularını yüklenen nesil olarak gördüğünü belirten beyanatı, bunun önemli örneklerinden birisidir.⁷⁶⁴

Diğer taraftan, CHP'nin 1935 yılında yaptığı dördüncü kurultayında gençlik meselesi önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktadır. Bekata bu gelişmeyi, *Çığır*'ın başlatmış olduğu mücadelenin önemli bir kazanımı olarak yorumlamaktadır. Derginin toplu teşkilatlı gençlik hedefi artık CHP tarafından kendi programına taşınarak üstlenilmiştir.

⁷⁶² Louis Althusser, **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev. Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2003, s. 95.

⁷⁶³ Althusser, **a.g.e.**, s. 113-114.

⁷⁶⁴ "15 inci Yıldönümünde Vekillerimizin İhtisasları", **Çığır**, Sayı 71-72, 1938, s. 170. Metin, Şükrü Saraçoğlu'nun Cumhuriyetin 15. Yıl kutlaması nedeniyle yaptığı açıklama dergiye aktarılmıştır.

“Yeni programın gösterdiği bu gidiş içinde yığın terbiyesinin özü olarak Türk gençliğinin yetiştirilmesi önemli bir yer alıyor. Gençlik, sıralı ve saygılı bir disiplin içinde zekâsını kullanacak teşebbüs alma, karar verme vasıflarını besleyecek, inkılâbı ve bütün istiklal şartları ile yurdu korumayı üstün ödev sayacak duygularla teşkilatlandırılacaktır... Bu kurumun genişlemesi yanında ve onunla beraber beden terbiyesinin bütün gençliğe mal edilmesi işi kovalanacaktır... Türk gençliği, onu temiz bir ahlak, yüksek bir yurd ve devrim aşkı içinde toplayacak ulusal bir örgüte bağlanacaktır. Bütün Türk gençliğine şevk ve sıhhatlerini, nefse ve ulusa inanlarını besleyecek beden eğitimi verilecek ve gençlik, devrimi ve bütün erginlik şartları ile yurdu korumayı en üstün ödev tanıyan ve onları, bu ödev uğrunda bütün varlıklarını vermeğe hazır tutan bir düşünüşle, yetiştirilecektir... Türkiye’de spor örgütü de bu esaslara göre düzenlenecek ve yürütülecektir. Yapılacak gençlik örgütünün; Üniversite, okullar ve enstitüler, Halkevleri, toplu işçi kullanan fabrika ve kurumlarla yukarıdaki gayelere göre iş ve yönet birlikleri düzenlenecektir... Okullarda, devlet kurumlarında ve özel kurum ve fabrikalarda bulunanlar, yaşlarına göre, beden eğitimi ile uğraşmak yükümü altına alınacaklardır. Spor ve beden eğitimi için lüzumu olan alan ve kurumlar meydana getirilecektir.”⁷⁶⁵

Bu durumda dergilerin CHP ile bütünleşik biçimde öne çıkardığı; okul, izcilik, gençlik teşkilatı, Halkevleri gibi başlıklar, “ideolojik aygıt” titizliğiyle politik özne konumundaki gençliğin inşasında kullanılmaktadır. Eğitim ile gençlerin zihin, izcilik ile beden inşası, bunları birleştiren Halkevleri ise ideal kurum edasıyla tartışılmaktadır.

3.2.1. Gençlerin Politik İnşasında Eğitim

Birinci bölümde detaylı biçimde açıklandığı üzere ideolojinin yeniden üretimi noktasında okullar en önemli “ideolojik aygıt”lardandır. Gençlerin siyasal toplumsallaşma sürecinde eğitim, genel kodların aktarıldığı “kontrollü mekân” olarak dikkat çekmektedir. Böylelikle gençlerde geliştirilen değer, inanç ve davranış kalıpları iktidar kurgusu çerçevesinde şekillenmektedir. Aristo, eğitimin inşa boyutundaki önemini, “gençlerde belli bir ruh kıvamının veya karakterinin doğurulabilmesi” ifadesiyle ortaya koymaktadır.⁷⁶⁶ Althusser, bunun en güzel tarafının da ideolojik yönünün hiç dikkat çekmeden aktarılması olduğunu

⁷⁶⁵ Recep Peker, CHP 4. Kurultayı ve Parti programının gençlik örgütü ve spora ayrılan, 50. Maddesi. Mayıs 1935.

⁷⁶⁶ John Burnet, *Aristoteles Eğitim Üzerine*, çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul, Say Yayınları, 2008, s. 9.

söylemektedir. Bu nedenle de okullar, siyasal elitlerin ideolojiyi yaymada kullandıkları en önemli kurumlardandır.

Dergilerde ulus inşasında eğitimin önemi ısrarla vurgulanmaktadır. Okullar, gençliğin “yeni fikir esasları”nda standartları belirlemek için kullanılmaktadır. Dolayısıyla okul sadece bir eğitim kurumu olarak değil, bir terbiye kurumu olarak da görülmektedir. Bu doğrultuda politik özne olarak gençlerin üretilmesinde okulların hiyerarşik konumunu güçlendirilmektedir. Dolayısıyla gençlerin inşasında, okul eğitimine oldukça önem verilmektedir. Dergilerde, Osmanlı deneyiminin eğitim sistemindeki tezatlıkları gelişmenin önündeki en önemli engel olarak görülmesinden hareketle, değişimin şart olduğu iddia edilmektedir.⁷⁶⁷ Cumhuriyet dönemi ilk olarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim birleştirilmiş ve ulus olma yolunda önemli bir adım atılmıştır. Hatta *Varlık* dergisi yazarlarından H. R. Köymen, yapılan yasal düzenlemenin “tek ulus, tek okul” olarak adlandırılan öğrenim birliği anlamına geldiğini söylemektedir.⁷⁶⁸ Çünkü “okul, tatbik edilen rejimlerin mihveri”dir.⁷⁶⁹ Okullar “elit zümre” yetiştiren ocaklardır. Orta öğrenim kurumları bunun “bel kemiği”yken, lise kuvvetlendirme aracıdır. Okullarda yetişen gençlikle “Türk eliti”ne ulaşılacak hedeflenmektedir.⁷⁷⁰ Bunun için okullar, “çocuklarımızı vatana nafi [yararlı] bir uzuv olarak yetiştirmeye çalışmalı, bütün ilim ve fen keşfiyatı bize canlı bir fayda temin etmeli milli tarih ve edebiyatımız da bize gurur duyacağımız meşru bir memba ve makul bir mahzuyet yeri olmalıdır.” Dergiler arasında okulların ideolojik aygıt kullanımı noktasında sadece kent ve köy ayrımı dikkat çekmektedir. *Ülkü* dergisi *Çığır* ve *Varlık*’tan farklı olarak köy okulları üzerine daha detaylı makale içermektedir. Bu yönde köy okullarının mimarisi dahi *Ülkü* dergisi tarafından incelenmektedir. *Varlık* dergisinin eğitim konusuna yazılarında ise, şehir/köy,

⁷⁶⁷ Lord Avebury, “Tahsilin Gayesi Ne Olmalıdır?”, çev. Enver Kalaklı, **Varlık**, Sayı 93, Cilt 4, 15 Mayıs 1937, s. 327.

⁷⁶⁸ H. R. Köymen, “Öğretmenlikte Birlik ve Bütünlük”, **Varlık**, Sayı 56, Cilt 3, 1 Kasım 1935, s. 115.

⁷⁶⁹ Behram Altay, “Bugünün Okulunda Terbiye”, **Varlık**, Sayı 124, Cilt 6, 1 Eylül 1938, s. 55.

⁷⁷⁰ Hasan Ali, “Memlekettten Memlekete”, **Varlık**, Sayı 63, Cilt 6, 15 Şubat 1936, s. 225-226.

öğretmen/öğrenci meseleleri birlikte ele alınmakta ve diğer iki dergiden daha kapsayıcı açıklamalar getirilmektedir.⁷⁷¹

Çığır dergisinde eğitim meselesi, çoğunlukla ders programları ve öğrencilerin başarısızlıklarının sebeplerinin konu edildiği makalelerde tartışılmaktadır. En fazla yakınılan konu ise Türkiye'ye, Türk gençliğinin ruhuna ve ihtiyaçlarına cevap veren ders programları yerine, eğitim kurumunun başına geçen kişinin kişisel deneyimlerine göre belli bir ülke müfredatının taklidinin uygulanmaya çalışılması gösterilmektedir. Bu şekilde hazırlanan programların birbirini ret ya da inkâr etmesi gençlerin kafalarını karıştırmakta ve eğitimde istenilen verimin alınmasına engel olmaktadır. Oysa Türkiye'nin ve Türk gençliğinin kendine özgü koşulları dikkate alınarak bir program hazırlanırsa, vatansever gençler yetiştirmenin daha kolay olacağı düşünülmektedir.⁷⁷²

“Yüksek müesseselerimizden her biri Türkiye'nin her sahada muhtaç olduğu ihtisas adamlarını yetiştirmekle beraber milli kültürü kurmak, ilmi araştırmalar yapmak için birer canlı kaynak, ilmi metodu öğretmek ve ilmi zihniyeti aşlamak için birer çalışma ocağı, milli davalarımızın hâkimiyetini her şeyin üstünde tutacak birer kültür kurumu haline getirmek için mevcut imkânlardan azami derecede istifade etmek yolunda ve kararındayız.”⁷⁷³

Örneğin, coğrafya dersi vatansever gençler yetiştirmede önemli bir sacayağını oluşturmaktadır. Coğrafya, “Türk çocuğunun vatanını yükseltmek için biricik vasıtası”dır. Bu derste hem çocuklara hem de gençlere, tabiat sevgisi yanında vatana

⁷⁷¹ Hıfzırrahman Raşit, “Scharrelmann'a Göre Öğretim İşleri”, *Varlık*, Sayı, 62, Cilt 3, 1 Şubat 1936, s. 214-215. Hıfzırrahman Raşit, “Scharrelmann'a Göre Öğretim İşleri”, *Varlık*, Sayı, 64, Cilt 3, 1 Mart 1936, s. 250-251.

⁷⁷² Ziya Talat, “Lise ve Ortaokul Ders Programları”, *Çığır*, Sayı 121, 1942, s. 307-311. “Lise meselesine gelince; müspet ilim zihniyetinin milli kültürün ve milli kültür tevekkülü içinde ümanizm ruhunun hal ve istikbalini bu müessese tayin edecektir... bu itibarla yüksek tahsile temel olacak umumi kültürü vermek ve münevver sınıfı yetiştirmekle mükellef olan bu müesseselerimizde randımanı kuvvetlendirmek, ısrarla takip edeceğimiz gayedir.” Hasan Ali Yücel, “Maarifimizde Hakiki İnkılâp”, *Çığır*, Sayı 80, 1939, s. 120. Metin, 17 Temmuz 1939'daki Kültür Şurası'ndaki Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in konuşmasından alınmıştır. *Varlık* dergisinde de ortaöğretim kurumlarının ders programları Enver Kalaklı'nın William L. Wrinkle'nin çevirisi çerçevesinde tartışılmaktadır. William L. Wrinkle, “Orta Tahsili Modernleştirme Meselesi”, çev. Enver Kalaklı, *Varlık*, Sayı 141, Cilt 7, 15 Mayıs 1939, s. 308-310; William L. Wrinkle, “Orta Tahsili Modernleştirme Meselesi II”, çev. Enver Kalaklı, *Varlık*, Sayı 142, Cilt 7, 1 Haziran 1939, s. 337-344.

⁷⁷³ Hasan Ali Yücel, a.g.m., *Çığır*, Sayı 80, 1939, s. 121. Dergi 17 Temmuz 1939'daki Kültür Şurası'ndaki Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in konuşmasından alınmıştır.

ait bilgiler verilmelidir. Ancak bu ders gençlere, yalnız okullarda oturarak değil yaparak üzerinde düşünerek öğretilmelidir. Bunun için “dağlara tırmanılmalı, vadiler bir baştan bir başa kat edilmeli, şehir civarı gezilmelidir.”⁷⁷⁴ Çünkü “yurt sevgisinin başı, yurdu bilmektir”. Bu nedenle coğrafya, gençlerin fikri eğitiminde oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir.⁷⁷⁵

Ülkü ve *Varlık* dergisinde de, okulun bir terbiye kurumu olarak değerlendirilmesi nedeniyle, ders içeriklerinde gerekli düzenlemelerin yapılması elzem görülmektedir. Örneğin “ümmilik”le nasıl mücadele edileceği, teftişin nasıl sağlanacağı, kütüphanelerden, müzelerden nasıl faydalanılacağı, zekâ bakımından geri kalmış çocuklara ne tarz eğitim verileceği, meslek okullarının nasıl kurulacağı, ders programlarının ihtiyacı karşılayıp karşılamadığı, eğitim programları içerisinde önemli meseleler olarak değerlendirilmektedir. Gençlik ise ortaöğrenim içerisinde konu edilmektedir. Orta öğrenimde gençlere mesleki eğitim verilmemesi, okul ile gerçek hayat arasında büyük uçurumlar oluşmasına yol açmıştır. Dolayısıyla okumuş işsizler olarak gençlik önemli bir mesele haline gelmektedir.⁷⁷⁶ Orta öğrenimde gençlerin; “hemşerilik vazifelerine ve cemiyet faaliyetlerine, iktisadi menfaatlerin istihsaline ve tehzine iştiraki” sağlanmak istenmektedir. Ortaokulun içtimai/toplumsal amacı; kooperatifçilik anlayışı, devlet ve kamu kurumlarının işleyişi, siyasi ilke ve görevlere dair bilgi verilerek gençlere toplumsal sorumluluk hissini verilmesidir. İktisadi amacı ise gençlerin iktisadi faaliyetlere katılımını güvence altına almaktır. Ortaokulların bir de “ferdi-gayrı mesleki” amaçları vardır ki, bununla gençlerin boş zaman denetimi yapılarak, kişiliklerinin düzenlenmesi ve toplum için verimli olmaları sağlanmak istenmektedir.⁷⁷⁷

⁷⁷⁴ Osman Şeref, “Mekteperde Yeni Coğrafya”, *Ülkü*, Sayı 19, Eylül 1934, s. 39.

⁷⁷⁵ Kazım Nami Duru, “Coğrafya Kitapları Üzerinde”, *Ülkü*, Sayı 30, Ağustos 1935, s. 449-450.

⁷⁷⁶ İsmail Hakkı, “Ders Yılı Başlarken”, *Ülkü*, Sayı 20, Birinci Teşrin (Ekim) 1934, s. 83-85, 89; H. R. Köymen, a.g.m., *Varlık*, Sayı 56, Cilt 3, 1 Kasım 1935, s. 115-116; Hıfzıhrahman Raşit, “Bizde Orta Öğretimin Verimi ve Çalışma Yolu”, *Varlık*, Sayı 50, Cilt 3, 1 Ağustos 1935, s. 18-19.

⁷⁷⁷ Alexandre Inglis, “Orta Tahsilden Gaye”, *Ülkü*, Sayı 52, Ağustos 1937, s. 426-430. Makale Amerikalı Profesör Alexandre Inglis’in Orta Tahsil Prensipleri adlı kitabının çevirisi olarak aktarılmıştır.

Eğitimde Cumhuriyet’le birlikte “Medrese, Tekke, Mektep gibi birbirine zıt ve hepsi ‘kendini unut’ esası”na dayanan zihniyet terk edilerek, “kendini bil” temelli “tek, milli, halkçı ve laik” terbiye sistemine geçilmiştir.⁷⁷⁸ *Varlık* dergisi Cumhuriyet’in ilk on yıllık eğitim bilançosunu; “milli, laik, ilmi, halkçı” temellere oturtularak her alanda gelişme sağlandığını savunmaktadır. Eğitim alanında yapılan gelişmeler, Osmanlı dönemiyle karşılaştırarak eski anlayışın yanlışlıklarından kaynaklanan açıklamalarla kurgu, toptan reddiyecilik üzerine inşa edilmekte, yeni eğitim eskisinden farklılaştığı noktada ise sistem başarılı kabul edilmektedir.⁷⁷⁹ Ayrıca dergilerde eğitim yoluyla standartlar belirlenirken bütün kurumlar içselleştirilmektedir. Böylelikle eğitim konusu gençliğin bir önceki evresi kabul edilmesinden hareketle çocukluk ve “genç münevverler” olacak yüksek öğrenim gençliği açısından da tartışılmaktadır.

3.2.1.1. İlkokul Eğitimi

Çığır dergisinin ‘ana meselesi’ gençlik olmakla birlikte, eğitimle ilintili olarak çocuk yetiştirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlara da yer verilmiştir. Dergilerde İsmet İnönü’nün “yeni bir millet yapıyoruz... Bu yeni milletin kökü ilköğretimdir.”⁷⁸⁰ söylemi, ilkokul eğitiminin incelenmesinin temel dayanağıdır.⁷⁸¹ Gençlikten bir önceki biyolojik evre olarak görülen çocuk, eğer eğitimin başlangıcından itibaren inkılâp değerleriyle yetiştirilirse, gençlik evresine geldiğinde ‘iyi vatandaş’ olması için devletin fazladan müdahalesine gerek kalmayacağı düşünülmektedir. Yani çocuk eğitimi yine gençlik açısından yorumlanmaktadır. Bu nedenle çocuğun güzel sanatlar eğitiminden, disiplinine kadar geniş bir alan *Çığır* dergisinde konu edinilmiştir. *Ülkü* dergisinde konuyla ilgili makale dikkat çekmezken, *Varlık* dergisi de *Çığır* ile aynı noktadan hareketle ilkokul eğitimi konu edinmektedir. Üstelik ilkokul eğitiminden

⁷⁷⁸ Ali Rıza Erdem, “30 Ağustos Kuruluş ve Kurtuluş Bayramı”, *Ülkü*, Sayı 79, Eylül 1939, s. 9.

⁷⁷⁹ *Varlık*, “On Yılda Maarifimiz”, Sayı 8, Cilt 1, 29 Ekim 1933, s. 124-127.

⁷⁸⁰ M. Şükrü Koç, “Milli Düşünüşün Eseri”, *Varlık*, Sayı 278-279, Cilt 14, 1-15 Şubat 1945, s. 593.

⁷⁸¹ Erken dönem çocukluğun politik inşası, gençlerle paralel ancak ondan ayrı biçimde gelişme göstermektedir. Geleceğin yetişkinlerinin değerlendirilmesi söz konusu olduğunda söz konusu durum yadsınmamalıdır. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Güven Gürkan Öztan, *Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.

sonra lise ve üniversite eğitimine sahip olma olanağının düşüklüğünden dolayı, geleceğin vatandaşlarını yetiştirme noktasında oldukça önemli görülmektedir.⁷⁸²

“Milletlerin çoğunda çocuk, yarının büyüğü ve millet gücünün ta kendisi olarak ele alınan bir varlıktır. Bu varlık, onlarda sadece sevgi ve alkış toplayan bir kitle değil, milletin yaşama, yükselme ve çoğalma imkânlarını içinde saklayan bir topluluktur.”⁷⁸³

Çığır dergisi tarafından ilköğretimde çocuk eğitimi için belirlenen hedefler, CHP programının ulusal eğitim bölümü dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bu hedefler aşağıdaki gibidir:

“1- Bilimsizliği gidermek için her öğretmen bulunduğu yerde okumak bilmeyen çocuk ve yurttaş bırakmayacaktır. / 2- Türk milletinin büyüklüğü, ata millet oluşu ve Türk olmanın yüksek şerefi çocuklara telkin edilecek, eski ve yeni Türk rejimleri karşılaştırılarak yeni rejimin ileri vasıfları tebarüz [belirme] ettirilecek ve yeni rejimin bizim için bir zaruret olduğu anlatılarak her talebe altı okun prensipleri ile beslenecektir. Ve çocuk Türk ulusu ve Türk yurdu için; milli menfaatler ve milli gayeler için seve seve hayatını verecek bir ruh ve karakterle yetişecektir. / 3- Türk çocuğunun seciyesini [karakter] ulusal tarihimizin gösterdiği yüksek dereceye çıkarmak ve bir milletin hakiki yükselmesi için o milletin karakterli fertlerden teşekkül etmesi şartı üzerinde bilhassa durulacaktır. / 4- Fikri sahada muvaffakiyetin vücut sağlamlığına bağlı olduğu nazarda tutularak çocuğun beden eğitimi üzerinde de ısrar edilecek, fikir ve beden eğitimi muvazi [paralel] ve ahenkli yürütülecektir. / 5- Eğitim ve öğretim usulünde itiyat [alışkanlık, huy] ve maharet ilerde çocuğun üzerine aldığı her ödevi eksiksiz ve elinden gelen en mükemmel şekilde başarması ve bundan zevk alması için işlenecektir. / 6- Çocuğa hurafelerden yad ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, ulusal ve yurtçu bir terbiye verilecektir. / 7- Topluluğun ve işin zaruri bir icabı olarak çocuk disipline alıştırılarak ve bunda çocuğun cesareti okşanarak bunu bir alışkanlık haline getirilmesine çalışılacaktır. / 8- Öğretmen, ulusal tarihe, öz dilimize, milli benlik ve hassasiyet duygularımıza daima uyanık bulunmasına bilhassa ehemmiyet verecektir.”⁷⁸⁴

Çocuk eğitimi ile ilgili görüşler ise ders programları üzerinden yürütülmüştür. Burada da aslında dönemin İtalyan ve Alman yönetimlerinin çocuklarla ilgili uygulamalarının bir yansıması görülmektedir.

⁷⁸² Osman Halit, “İlk Tahsil Meselesi Hakkında Bazı Düşünceler”, *Varlık*, Sayı 19, Cilt 1, 15 Nisan 1934, s. 291-292; Abdülhak Şinasi, “Çocuk Haftası”, *Varlık*, Sayı 19, Cilt 1, 15 Nisan 1934, s. 293-294; Kemal Turan, “Tahsil, İktisadi ve İçtimai Bir Mevzudur”, *Varlık*, Sayı 20, Cilt 1, 1 Mayıs 1934, s. 305.

⁷⁸³ Böcöoğlu, “Millet ve Çocuk”, *Çığır*, Sayı 149, 1945, s. 145. Abdülhak Şinasi, a.g.m., *Varlık*, Sayı 19, Cilt 1, 15 Nisan 1934, s. 293-294.

⁷⁸⁴ Hıfzı Oğuz Bekata, “İlkokul Programı Etrafında”, *Çığır*, Sayı 45, 1936, s. 57.

“Fena bir ilköğretim fena bir hayata başlayış demektir. Bu, genç vatandaş karakterinin teşekkülüne mani olur. Ve hatta bozabilir. Bunun içindir ki, İlk öğretene en çok ehemmiyet vereceğiz.”⁷⁸⁵

İlkokul programındaki dersler, Türkçe, tarih, yurt bilgisi, tabiat bilgisi, aile bilgisi, hayat bilgisi, hendese [geometri], hesap, resim, yazı, müzik ve jimnastik olarak belirlenmiştir. Bunlardan özellikle tarih ve yurt bilgisi dersleri *Çığır* dergisinin gençlik için belirlediği görevlerle örtüşmektedir. Dergiye göre tarih dersinde; inkılâpların anlamı ve önemi kavratılmalı, Türklerin tarihteki başarıları ile bütün dünyaya nasıl yayıldıkları anlatılmalı ve insanların bulundukları çevre üzerinde nasıl etki ettikleri gösterilmelidir. Yurt bilgisi dersinde ise; millet mefhumunun ve Türk milletinin sevdinilmesi yanında Türk askerinin ve Türk ordusunun sevdinilip saydırılması yanında, Türkiye için “askerliğini öneminin kavratılması”nın öğütlenmesi dikkate değer bir konudur. Gençlikle özdeşleştirilen askeri vurgu bu defa çocuk eğitiminde dikkat çekmektedir. Ayrıca bu derste çocuklardan, asıl olarak gençlerden beklenen, “cumhuriyet rejimi için sadık ve fedakâr birer yurttaş” olmaları da istenmektedir. Dersin amaçlarına göre çocuklar da gençler gibi devlete itaat etmeli, milletin ve devletin çıkarlarını kendi çıkarlarından üstün tutmalı ve ülkesinin yükselmesi için çalışmayı amaç edinmelidir.⁷⁸⁶

3.2.1.2. Darülfünun

1 Ağustos 1933’te Eğitim Bakanı Reşit Galip Bey, “Yeni Üniversite’nin en birinci vasfı, milliliği ve inkılâpçılığıdır. Bunu içindir ki Üniversite’nin Edebiyat ve Hukuk fakültelerinin tedrisatı bu iki mühim esasa göre teşkilatlandırılmıştır... Türk İnkılâbı’nın ideolojisini Üniversite işleyecektir”⁷⁸⁷ derken, üniversite gençliğine ideolojik görev tanımlı inkılâp değerlerinin yayılması vazifesini vermektedir.

⁷⁸⁵ *Çığır*, “Yeni Programda Kültür”, Sayı 57-60, 1937, s. 81. Dergi bu yazıyı Celal Bayar’ın 1937 yılında Başbakan olması münasebetiyle yaptığı konuşmadan almıştır.

⁷⁸⁶ Hıfzı Oğuz Bekata, “İlk Okul Programı Üzerinde”, *Çığır*, Sayı 46, 1937, s. 85-86,

⁷⁸⁷ Hâkimiyet-i Milliye, 1 Ağustos 1933 aktaran, Mahmud Esad Bozkurt, **Türk İhtilali’nde Vatan Savunması**, Yayına Hazırlayan: Atatürk’ün Bütün Eserleri Çalışma Grubu, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2006, s. 11.

“İnkılâbın müeyyidesi gençlik,
Emniyeti umumiyesi Darülfünun,
Zabıtası yüksek tahsil gençliği olmalıdır.”⁷⁸⁸

“Ülkenin geleceğini güvence altına alma” konusunda kendini sorumlu hisseden dergiler, sayısı arttırılabilecek sebepler dolayısıyla inkılâp değerlerini içselleştiren ve taşıyan üniversite gençliğinin nasıl olması gerektiğini konu etmektedir. Çünkü üniversite gençliği, liseden ayrı olarak geleceğin “münevverleri” olarak görülmektedir. Bu anlamıyla, üniversite gençliği eğitim hayatı sonrası bulundukları coğrafyada etkili bir aktör olacaklardır. Dolayısıyla, Cumhuriyet’in değerlerini tamamen içselleştirmeleri oldukça önemlidir.

“Bu nesil, kendini ve eserini kumara basan insanlığı ve dünyayı iyi anlayarak, bu insan ve dünya içinde Türk milletinin ve Türk vatanının dünkü ve bugünkü realitelerini iyi bilerek, yarını aydın görmeye çalışarak cumhuriyetin fikir ve iş saflarında vazife almak üzeredir. Türk milletinin istikbali bunu bekliyor.”⁷⁸⁹

Çığır dergisine göre üniversiteler, Avrupa’daki gibi “memleketin fikir meseleleri ile alakadar olma” işlevini yüklenmelidir.⁷⁹⁰ *Ülkü* dergisine göreyse, “ilim laboratuvarı” olan üniversiteler, öncelikli olarak ulusal topraklar üzerinde tabiata hâkim olup onu yenmeli ve “milli bünyeyi” geliştirmelidir.⁷⁹¹ Ancak Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan Türkiye üniversite tarihi, henüz bu iki işlevinden oldukça uzak bir görünüm sergilemektedirler. Bunda asıl sorumluluk, II. Abdülhamid dönemi eğitim politikalarındaki ikiliğe yüklenmektedir.⁷⁹²

Cumhuriyet döneminde üniversitelerin Türkiye’ye özgü fikir meselelerine uygun bir kültür hayatı yaratabilmeleri için, öncelikle çalışma alanı siyasi ve dini kaygılardan

⁷⁸⁸ Çakmakçıoğlu, a.g.m., *Çığır*, Sayı 4, 1933, s. 13. 22 Şubat 1933’de Fransız demiryolu işletmesi Vagon-Li’de telefonda Türkçe konuşan memurun, şirket dilinin Fransızca olduğu söylenerek cezalandırılması, Darülfünun ve Milli Türk Talebe Birliği öğrencilerinin protesto gösterilerine ve söz konusu şirketi tahrip etmelerine yol açmıştır. Bu olayla birlikte darülfünun gençliği ilk defa *Çığır* dergisinde konu edilmeye başlamıştır. Dergiye göre, Darülfünun gençliği inkılâbın dayanması gereken önemli aktörlerdendir. Ancak bu gençlik, inkılâba ayak uyduramamış, “yarım bilgili hoşnutsuzlar”dan oluşmaktadır. Oysa Vagon-Li olayı ile birlikte yüksek öğrenim gençliği, inkılâp görevine başlamıştır.

⁷⁸⁹ Hıfzı Oğuz Bekata, “Cumhuriyet Nesli Üniversitede”, *Çığır*, Sayı 132, 1943, s. 131.

⁷⁹⁰ Hıfzı Oğuz Bekata, “Felsefi ve İçtimai Konferanslar”, *Çığır*, Sayı 65, 1938, s. 74. 22 Şubat.

⁷⁹¹ Şevket Aziz Kansu, “Anadolu Üniversiteleri”, *Ülkü*, Sayı 59, İkinci Kanun (Ocak) 1938, s. 291.

⁷⁹² Ziyaeddin Fahri, “Memleketimizde İlmi ve Felsefi Hayatın İnkişafı Şartları”, *Çığır*, Sayı 69, 1938, s. 130-133.

uzaklaştırılmalıdır. Üniversiteler, ilmi ve felsefi alandaki çalışmalarında azami ölçüde özgür olmalı ve bulundukları toprakların ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Bunun yanında “kendi içtimai [toplumsal] havasına göre bir ilim havası, kendi içtimai yapısına göre bir fikir piyasası” yaratmalıdır.⁷⁹³ Zamanın üniversitelerinden mezun olan gençler, eskiden olduğu gibi “bir devlet kapısına üşüşerek” en hafif işlere talip olan eski örnekleri gibi olmamalıdır. “Memleketteki fikir ve iş faaliyetlerinin her kısım ve sahasında amil ve nazım hizmetini görececek münevver, kıymetli ve yüksek şahsiyetli olmalıdır.”⁷⁹⁴ Bu nedenle üniversiteler bulundukları bölgede halk ile kopmayan bir bağ kurmalıdır. İnkılâp fikirlerinin yerleşmesi biraz da kurulacak bu bağın gücü ile bağlantılı görülmektedir.⁷⁹⁵

“Bir memleketin ilim ve irfanını temsil eden yüksek salâhiyetli zatların zihniyetleri, sahip oldukları düşünüş tarzları ve idealleri ne ise, o memleketin istikbali o istikamette yürür.”⁷⁹⁶

Üniversite gençliği için dergilerin koyduğu hedefler, dönemin iktidarı tarafından da onaylanmaktadır. Daha doğrusu yayın kuruluşları zaten, iktidar görüşü doğrultusunda üniversite gençliği tanıımı yapmaktadır. Bu açıdan İsmet İnönü’nün üniversite gençliği tanıımı önemlidir. İnönü, İstanbul Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada idealist üniversite gençliğinin ülkenin geleceği açısından öneminden bahsederken, onlardan “Türk milletine ve vatanına hizmet edecek faydalı unsur” olmalarını istemektedir.⁷⁹⁷ İnönü’nün konuşmasının *Ülkü* dergisi “direktörü”⁷⁹⁸ Fuad Köprülü tarafından da desteklenmesi, yayın kuruluşunun iktidar görüşünü yaygınlaştırma çabasına güzel bir örnektir:

“Milli şef nutkunda bunun da yolunu gösteriyor: idealizm ile, yani vatana, millete hizmet aşkını her şeyin fevkinde tutan hakiki milliyetçilik terbiyesini genç nesillere vermek suretiyle! Ancak böyle bir terbiye alan, böyle bir hava içinde yetişen gençlerdir ki devamlı ve metodik çalışmanın ağır, yorucu şartlarına kuvvetle, ümitle,

⁷⁹³ Ziyaeddin Fahri, a.g.m., *Çığır*, Sayı 70, 1938, s. 147.

⁷⁹⁴ Nahit Sırrı, “Mühim Bir Gün”, *Varlık*, Sayı 10, Cilt 1, 1 Aralık 1933, s. 146.

⁷⁹⁵ Z. Fahri Fındıkoğlu, “İktisat Fakültesi”, *Çığır*, Sayı 47, 1937, s. 89.

⁷⁹⁶ Mehmet Saffet, “Üniversite İnkılâbı”, *Ülkü*, Sayı 7, Ağustos 1933, s. 8.

⁷⁹⁷ “Milli Şef’in İstanbul Üniversitelerine ve Bütün Vatandaşlara Hitabesi”, *Ülkü*, Sayı 74, Nisan 1939, s. 98. İsmet İnönü’nün 6 Mart 1939 tarihli konuşmasından dergiye aktarılmıştır.

⁷⁹⁸ Müdür kelimesi yerine direktörün kullanılması, derginin Türkçe kullanım hassasiyetinden kaynaklanmaktadır.

feragatle, neş'e ile mukavemet edebilirler ve milletin kendilerinden beklediği büyük vazifeleri yapabilirler. Ancak böyle bir nesildir ki yeni Türk cemiyetinin kendisinden beklediği ahlak ve karakter kuvvetini gösterebilir.”⁷⁹⁹

Makalelerden anlaşıldığı üzere ideolojik aygıt olarak kabul edilen üniversiteler, yeni değerlerin toplumun geneline yayılması amacıyla kullanılmak istenmektedir. Ancak bunun için bir “kültür merkeziyetsizliğine” ihtiyaç vardır. Yani fakülte, enstitü, üniversite gibi önemli kurumlar Fransa’nın Sorbonne’u gibi tek merkezli değil, Almanya’nın merkezi üniversiteleri ile boy ölçüşebilecek şekilde gelişmiş taşra üniversiteleri örneğine göre yapılmalıdır.⁸⁰⁰ *Çığır* dergisinde bu gereklilik, Dr. Suat Seren’in “Anadolu Üniversitesi” başlıklı makalesinde ayrıntısıyla açıklanmaktadır. Seren’e göre üniversite bulunduğu bölgede, “ilim hevesini arttıracak, müşküllere [zorluk] cevap verecek ve bir fikir hareketi yaratacak”tır. Ayrıca yetenekli ancak iktisadi sıkıntı nedeniyle üniversite eğitiminden yoksun öğrencilerde, bu sayede yüksek öğrenim şansına kavuşacaktır.⁸⁰¹ Anadolu üniversitelerinde genç kabiliyetler, “vatanın içinde ve dışındaki araştırma ve toplamalarından yaratılmış zengin koleksiyonlar, yeni bilgi sentezlerinin doğurucusu olacak”tır.⁸⁰² Hatta bu doğrultuda yetenekli öğrencilerin devlet desteği ile yüksek öğrenimlerinin karşılanması önerilmektedir. Böylelikle üniversite eğitiminin yaygınlaşması ve Türkiye’nin genel kültür seviyesinin yükseltilmesini hedeflemektedir. Sonuçta “İstila görmüş kafaların bir yuvası” haline gelen yüksek öğrenim kurumları ile gençler, devrimci düşünceleri tamamen içselleştirebilecek ve çalışma hayatına girdiklerinde bu fikirleri kolaylıkla bulundukları bölgeye yayabileceklerdir.⁸⁰³

İlkokuldan üniversite eğitimine varan süreçte ideolojik aygıt titizliğiyle kullanılan kurumlar aracılığıyla, gençlerin zihinsel inşaları detaylı biçimde açıklanmaktadır. Okullar aracılığıyla beklenen standartları zihnen içselleştiren gençler, toplumsal

⁷⁹⁹ M. Fuad Köprülü, “Nutuk’tan Dersler”, *Ülkü*, “Sayı 74, Nisan 1939, s. 102.

⁸⁰⁰ Ziyaeddin Fahri, a.g.m., *Çığır*, Sayı 70, 1938, s. 148.

⁸⁰¹ Suat Seren, “Anadolu Üniversitesi”, *Çığır*, Sayı 107, 1941, s. 92-94.

⁸⁰² Şevket Aziz Kansu, “Bilgi ve Kafa”, *Ülkü*, Sayı 68, Birinci Teşrin (Ekim) 1938, s. 99.

⁸⁰³ Mustafa Şekip Tunç, “Memleketimizde Felsefenin İnkişafı İçin Lazım Şartlar”, *Çığır*, Sayı 51, 1937, s. 155.

dönüşümde öncü kuvvet olma kabiliyetine kavuşmaktadır. Böylelikle de tüm toplum, gençler aracılığıyla zihinsel standartlardan haberdar olabilmektedir. Ancak standartlaştırılmış gençlik idealinde halen eksik kalan bir alan vardır: Beden. Bedenin tek tip gençlik inşasında belirlenmiş kriterlere uyumu ise spor ve izcilik boyutuyla tartışılmaktadır.

3.2.2. Spor ve İzcilik

“Spor bir cemiyetin manzarasını, rengini, adetlerini, ferdi ve sosyal ruhiyatını değiştirir.”⁸⁰⁴

Çığır, *Ülkü* ve *Varlık* dergisi, Eski Mısır, Yunan ve Romalıları kadar uzanan bir geçmişe sahip beden terbiyesini, “yurdun yönetimini eline alacak gençleri” maddi ve manevi açıdan hazırlamak açısından oldukça önemli görmektedir. Bu konu üzerine yazılmış makaleler, beden terbiyesinin hijyen dahil çeşitli ilkelerini, izcilik teşkilatını ve her iki alanda Türkiye’deki mevcut eksiklikleri içermektedir. Dergilerde İmparatorluğun son döneminde başlayan spor çalışmaları, yetersiz görülmekte ve bu konunun dünyadaki diğer ülkelerdeki kadar büyük bir ciddiyetle ele alınması gereği üzerinde durulmaktadır. Çünkü beden eğitimi; yemek, içmek, uyumak gibi tabii kabul edilen bir davranış biçimidir. Bu yüzden mümkün olduğunca gençler arasında yaygınlaştırılmalıdır.⁸⁰⁵ Tam da bu doğrultuda 1938 yılında çıkarılan Beden Terbiyesi Kanunu ile kamulaştırılmış insan bedeninin sahip olması gereken ilkeler, doğrudan iktidar tarafından belirlenmektedir.⁸⁰⁶

Dergilerde, Osmanlı’dan itibaren ihmal edilen beden eğitimi, gençliğin bedensel anlamda standardizasyon ilkelerinin⁸⁰⁷ belirlenmesinde bir araç olarak

⁸⁰⁴ Pierre Mirre, “Spor ve Edebiyat”, *Çığır*, Sayı 25, 1935, s. 8.

⁸⁰⁵ Selim Sırrı, “Beden Terbiyesi Yunanlılarda Nasıl Tekâmül Etti? Romalılarla Bizanslılarda Nasıl Tefessün Etti?”, *Varlık*, Sayı 15, Cilt 1, 15 Şubat 1934, s. 236-237; Hasan Cemil, a.g.m., *Varlık*, Sayı 32, Cilt 2, 1 Kasım 1934, s. 114; Yaşar Nabi, “Talebe ve Üniforma”, *Varlık*, Sayı 55, Cilt 3, 15 Ekim 1935, s. 97.

⁸⁰⁶ Rahmi Apak, “Yeni Beden Terbiyesi Kanunu”, *Ülkü*, Sayı 66, Ağustos 1938, s. 517-519.

⁸⁰⁷ Nüzhet Baba “şehirli diye aşağı yukarı standart bir tip vardır”, derken köylünün; iklim, hayat koşulları, toprak, su gibi sebeplerden dolayı standarda uymadığını söylemektedir. Spor ise köylünün ‘standart ilkelere’ uyumu açısından araçsallaştırılmaktadır. Bkz. Nüzhet Baba, “Türk Köylüsü ve Spor”, *Ülkü*, Sayı 89, Temmuz 1940, s. 436.

kullanılmaktadır. Bedenin standartlaştırılması ise beraberinde iktidar lehine bir takım kazanımlar doğurmaktadır. Öncelikle spor aracılığıyla sağlıklı olmaya teşvik edilen gençlerden ekonomik anlamda yararlanmak kolaylaşmaktadır. Diğer taraftan, sporla bedenlen kuvvetlenen gençler savunma açısından daha verimli kullanılabilir. Öte yandan zaten “ırk hıfzıssıhhası” açısından geleceğin koruyucusu gençlerin sağlıklı bedenlere sahip olması gerekmektedir.⁸⁰⁸ “Gençlerde cinsi ‘Tenasülü’ terbiye esaslarını spor gayeleriyle birlikte yürütmek en pratik ve en semereli harekettir.” Spor yapan gençlerde delikanlılık döneminin ölçsüz hareketlerine rastlanmamaktadır. Gençlerin gelecek nesillerin anne-babası olmaları nedeniyle bedenlerine toplum adına özen göstermeleri gerekmektedir. Spor, sağlık programları çerçevesinde bedensel standartlaşmanın ilkelerini ifade etmektedir. Halkevleri aracılığıyla verilen sağlık eğitimleri, “memleketin, daha doğrusu bir milletin sağlık standartlarını” inşa edecektir. Gençler sporun hem bedene hem de ruha en faydalı olanlarını öğrenmesi “hıfzıssıhha” alanında en fazla önemsenen konulardandır.⁸⁰⁹ Ev ve okulda sağlık korumasının ne demek olduğunu öğrenen gençlik, millet ve memleket için “en faydalı bir yurttaş olarak yetişmiş” kabul edilmektedir.⁸¹⁰ Dolayısıyla spor, önemli bir terbiye yöntemidir. “Bu sayede tedricen elde edilen iyi sportmenlik hasleti bilahare bütün hareketlerde kıymetli vatandaşlık itiyatları kazanımına saik olur.”⁸¹¹ Halkevleri, spor aracılığıyla sadece bedeni değil ruh ve topluluk terbiyesini de içeren bir eğitim yükümlenmektedir.⁸¹² Ayrıca gençlerin boş zaman yönetimi, spor aracılığıyla iktidarın hâkimiyet alanına girmektedir.⁸¹³ Bu yüzden okullarda başlayan beden terbiyesini kışla takip etmeli, ardından yine

⁸⁰⁸ İhsan Şükrü Aksel, “Modern İrk Hıfzıssıhhası”, **Varlık**, Sayı 105, Cilt 5, 1 Ekim 1937, s. 471.

⁸⁰⁹ Zeki Nasır, “Halk Sıhhatı”, **Ülkü**, Sayı 1, Şubat 1933, s. 70-72.

⁸¹⁰ Zeki Nasır, “Sağlığı Koruma Terbiyesi”, **Ülkü**, Sayı 10, İkinci Teşrin (Kasım) 1933, s. 295.

⁸¹¹ Mehmet Saffet, “İnkılâp Terbiyesi”, **Ülkü**, Sayı 8, Eylül 1933, s. 110.

⁸¹² Necip Ali, a.g.m., **Ülkü**, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933, s. 235.

⁸¹³ “... gençlik için asıl mühim mes’ele; çalışma ve ders saatleri değil, aylak gezdiği saatleri iyi yahud kötü itiyatlara hasredip etmediği mes’elesidir. Propaganda sayesinde bütün gençliği doğrudan doğruya bir spora alıştırmamak bile ona vücudunu ziyan etmemesi, pis hava yerine temiz ve açık havada gezmesi, bir spor müsabakasını seyre koşmayı öğretsek bu da büyük kardır.” Bkz. Nüzhet Baba, “Beden Terbiyesi ve Spor Neşriyatımızın Anahatları Ne Tazda Olabilir?”, **Ülkü**, Sayı 84, Şubat 1940, s. 545. “Bir Spor Münakaşası”, **Varlık**, Sayı 134, Cilt 7, 1 Şubat 1939, s. 79-80.

devletin kontrol edeceği mekânlarda spor yapılarak, “sıhhat ve zindelik muhafaza” edilmeye devam edilmelidir.⁸¹⁴

“...14 ile 16 yaş arasındaki çocukların fikren ve bedenen umumi bir zaafa düçar olduklarını, boylarının, sıkletlerinin yaşlarına nisbetle layıkile inkişaf etmediğini anlattı. 1918’den itibaren askerlik yaşına giren delikanlıların bu umumi zaafı onların harp meşakkatine daha az dayanabileceğini ifade etmiyor mu? Demek bir taraftan vatan müdafaasına, diğer taraftan hayat mücadelesine dayanmak için bu gençleri hazırlamak bütün mütefekkirlerin boynunun borcudur. Öyle ise ne yapmalı? Yapılacak şey aşikâr. Beden terbiyesine kıymet vermek...”⁸¹⁵

Tüm bunlara ilaveten beden terbiyesinin milliyetçilik açısından yorumlandığı dikkat çekmektedir. Çünkü spor, gençliğin milliyetçi duygularının pekiştirilmesinde bir araç olarak kabul edilmektedir.⁸¹⁶ Dönemin iktidar kanadı da gençlerin bedenen güçlendirilmesini, milliyetçiliğe hizmet yanında onların zihinsel gelişiminin bir parçası olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda İçişleri Bakanı ve CHP Genel Sekreteri Şükrü Kaya’nın açıklaması dikkat çekmektedir:

“Beden terbiyesi ve spor ve ona mülhak olan diğer hareketleri, biz, milli terbiyenin esaslı bir rüknü olarak telakki ediyoruz. Her terbiyenin olduğu gibi beden terbiyesinin gayesi de fertleri milletlere ve milletlerle beraber bütün beşeriyete hayırlı bir eleman olarak yetiştirmektedir.

Beden terbiyesi ile vücudu kuvvetlendirmek, güzelleştirmek, gençlerimizi, fertlerimizi hayat savaşı için, kudretli bir hale getirmek istiyoruz. Beden terbiyesini düşünürken fikir terbiyesini de ihmal etmemeyi daima derpiş etmekteyiz. Bizce sırf beden terbiyesine hasrı kuvvet ederek zihni, fikri, şuuru bir tarafa bırakmak ham bir madde vücuda getirmek demektir.

Şuursuz kuvveti, dimağsız kudreti başkalarının elinde binbir şekil alacak bir kalıp gibi telakki ediyoruz. Onun için ne vakit beden terbiyesini düşünecek olursak onunla müsavi olarak fikir terbiyesini de derhal derpiş etmekteyiz. Fikir terbiyesi, kuvvetli bir fikir terbiyesi, şüphesiz ki sağlam vücutta bulunur...”⁸¹⁷

Ülkü dergisinde de “korunma ve yaratma genç neslin işi” olduğuna göre spor; “yeni yetişen neslin beden ve ahlak kuvvetini yükseltecek, ona ulusal ödevlerini mektepler kadar iyi öğretecek, onu ulusal ülkeye bağlayacak” bir kurumdur. Ancak bu anlamda

⁸¹⁴ Nasuhi Baydar, “Memleketimizde Yeni Beden Terbiyesi Rejimi”, *Varlık*, Sayı 134, Cilt 7, 1 Şubat 1939, s. 68-69.

⁸¹⁵ Yean Demoer, “Beden Eğitiminin Anlam ve Önemi”, *Ülkü*, Sayı 33, İkinci Teşrin (Kasım) 1935, s. 174. Makale dergiye Yean Demoer’un 30 Haziran 1935’te 7. Beden Terbiyesi Kongresi nedeniyle yaptığı konuşmadan aktarılmıştır.

⁸¹⁶ Hıfzı Oğuz Bekata, “İnkılâp Gençliği ve Spor”, *Çığır*, Sayı 54, 1937, s. 33.

⁸¹⁷ “B. Şükrü Kaya’nın Nutku”, *Ülkü*, Sayı 66, Ağustos 1938, s. 481-482.

spor, askeri göndermeler içermektedir.⁸¹⁸ *Varlık* dergisinde, Finlandiya, Almanya gibi örnekler üzerinden spor yapan gençlerin ülke savunmasında ne kadar önemli oldukları açıklanmaya çalışılmaktadır.⁸¹⁹ Sekizinci Spor Kongresi ise sporun doğrudan vatan müdafaasında bir araç olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır.⁸²⁰

“Türk sporu demek, aynı zamanda Türk genci, Türk yurddaşını yurd düşmanlarına karşı kavgada, gerek tek başına kavgada gerekse birlikte kavgada üstün kılacak, gelecek meydan savaşlarında Türk ordusunu çevik, yürekli, kahraman, ateşli, anlayışlı, söz dinler, dayanıklı elemanlarla dolduracak olan spordur.”⁸²¹

Askeri değer olarak gençliğin bedensel kullanımı, izcilik kurumu ile birlikte değerlendirilmektedir. İki savaş arası dönemde askeri göndermeleri dolayısıyla, İngiliz kökenli izcilik teşkilatı yeniden yükselişe geçmiştir. Ancak teşkilatın Türkiye uygulaması Oğuz’un ifadesiyle “yalnız merasimlerde ve geçit resimlerine iştirak” ile sınırlıdır. Dolayısıyla Oğuz’a göre, izcilik “talebe süsü” olmaktan çıkmalı ve kapsamlı bir şekilde uygulanmaya başlanmalıdır. İzcilerin kıyafetlerindeki faşizmi hatırlatan benzerlik, uygulanmasına engel olmamalıdır. Oğuz, Türkiye gençleri arasında anlamının yeterince kavranamamasından hareketle bu örgütlenmenin layıkıyla uygulanması çağrısında bulunmaktadır. *Çığır* dergisine göre, inkılâp için öncelikli hedef beyinlerin eğitilmesidir. Ancak beden eğitimi, beyin eğitiminin bir parçası olarak görülmektedir.⁸²² Bu nedenle dünyadaki benzer örnekler incelenerek, Türk devriminin kendine göreliğine uygun olarak oluşturulacak spor ve izcilik

⁸¹⁸ Vildan Aşır, “Yeni Nesil İçin”, *Ülkü*, Sayı 28, Haziran 1935, s. 296-298.

⁸¹⁹ Cemil Sena Ogun, a.g.m., *Varlık*, Sayı 169, Cilt 11, 15 Temmuz 1940, s. 5-7.

⁸²⁰ “Sekizinci Spor Kongresi de memleket sporunda bir devrim yaptı: Spor şahsi marifet olmaktan, dağınık heves olmaktan çıkardı; Türk sporuna disiplin verdi... Bir sporcunun ilk defa memleketçi ve inkılâpçı sonra sporcu ve kulüpçü olabileceğini sekizinci kongre ortaya koydu... Artık, millet çocukları, sporu hüner ve süs diye değil, memleket müdafaasına hazırlık diye, vazife diye yapacaklar...” bkz. B.K. Çağlar, “Spor Kongresi”, *Ülkü*, Sayı 39, Mayıs 1936, s. 200.

⁸²¹ Rahmi Apak, “Türk Sporunun Yeni Hükümleri”, *Ülkü*, Sayı 35, İkinci Kanun (Ocak) 1936, s. 346. Spor, vücudu şekillendirir, bedeni güçlendirir, gençleri suiistimalden korur ve “ırkı kuvvetlendirir”, güçlendirir. Bkz. Osman Şevki Uludağ, “Spor Göreneğinin Değil Bilginin Eseri Olmalıdır”, *Ülkü*, Sayı 36, Şubat 1936, s. 433.

⁸²² Hıfzı Oğuz, “Türk İnkılâbı ve Gençlik Teşkilatı”, *Çığır*, Sayı 14, 1934. s. 263-265. *Ülkü* dergisi de izciliği vatan savunmasındaki kilit rolü nedeniyle gençlerin teşkilatlanmasında önemli bir kurum olarak görmektedir. Ancak Osmanlı dönemi yapılan çalışmalar dışında Cumhuriyet döneminde ciddi bir girişim gerçekleştirilmemiştir. Halkevleri’nin gençlerin beden eğitimi konusunda bazı adımlar attığı için izcilik teşkilatı içinde bazı sorumluklar alabileceği düşünülmektedir. Bkz. Nüzhet Baba, “Beden Terbiyesi ve Gençlik Meselesi – İzcilik”, *Ülkü*, Sayı 78, Ağustos 1939, s. 541-544.

teşkilatları, sadece okulları değil bütün yurt gençliğini kapsamalıdır.⁸²³ Cumhuriyet döneminde izcilik kurumuyla ilgili önemli gelişmeler yapılmasına rağmen halen yeterli değildir:

“İmparatorluk idaresinin sadece süs telakki ettiği izcilik de gençliğin terbiyesindeki mühim rolünü almağa ancak Cumhuriyet devrinde muvaffak olabilmiş, bu mesainin ilmi ve metodik inkişafı için Cumhuriyet Hükümeti lazım gelen tedbirleri almıştır. Orta tahsil çağındaki gençliği sağlam bir vücut, temiz bir karakter ve uyanık bir zekâ ile tabiatın göğsünde yetiştirmeği kendisine hedef edinen izcilik yarına, Cumhuriyetin dileklerine uygun ve ülküsüne sadık bir gençlik hazırlamaktadır.”⁸²⁴

Ülkü dergisi de İngiltere, Almanya ve ABD gibi örneklerle Türkiye’de beden eğitiminin daha ciddiye alınmasını istemektedir. Bunlardan İngiltere’yi; bireyleri küçük yaşlardan itibaren sporla yetiştirip sporu bir toplumsal kültür haline getirdiği için takdir etmekte, Almanya’yı; sporu her ne kadar yaygınlaştırsa da “gençleri kendi kendine düşünemez bir makine” haline getirdiği için eleştirmekte, ABD’yi ise ortaokul gençliğinde Avrupa’nın altı katı katılımı sağladığı için örnek göstermektedir.⁸²⁵ Ancak, Türkiye’de gençliği kapsayacak teşkilatın bu örneklerden hareketle kurulmaması, ülkenin öznel koşullarına göre yapılandırılması gerektiği önemle belirtilmektedir.⁸²⁶ Güzel sanatlardan ekonomiye uzanan “millilik” hassasiyeti, sporda da dikkat çekmektedir. Batılılaşma ideali doğrultusunda metod, yine Batılı uygulamalara göre belirlenmekte ancak uygulama Türkiye koşullarına göre şekillendirilmektedir. Uygulamada, Beden Terbiyesi Kanunu doğrultusunda kadın ve erkeğin yükümlülüğünün farklı tanımlanması ise sporun ‘kendine göreliği’ni ortaya koymaktadır. Burada, erkeğin savunma açısından taşıdığı değer farklılığının öne çıktığı anlaşılmaktadır.

⁸²³ H. Gökmen, “Bizde Spor ve İzci Teşkilatı”, *Çığır*, Sayı 32, 1935, s. 29.

⁸²⁴ *Varlık*, a.g.m., Sayı 8, Cilt 1, 29 Ekim 1933, s. 126.

⁸²⁵ Nüzhet Baba, “Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi – İngiltere”, *Ülkü*, Sayı 75, Mayıs 1939, s. 235-239; “Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi – Almanya”, *Ülkü*, Sayı 76, Haziran 1939, s. 346-351; “Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi – Birleşik Amerika”, *Ülkü*, Sayı 77, Temmuz 1939, s. 423-426; “İngiliz Halkevleri ve Spor Çalışmaları”, *Ülkü*, Sayı 95, İkinci Kanun (Ocak) 1941, s. 437-440. Nüzhet Baba İngiltere’yi izcilik kurumunun ilk uygulaması bakımından takdir etmekle birlikte, uygulamada sadece bedenin terbiyesiyle ilgilenilip, zihinlerin terbiyesinin göz ardı edilmesini eleştirmektedir. Bkz. Nüzhet Baba, “Bize En Uygun Sistem Beden Terbiyesi ve Spor”, *Ülkü*, Sayı 88, Haziran 1940, s. 337.

⁸²⁶ Nüzhet Baba, “Bir Beden Terbiyesi Enstitüsü Esasları”, *Ülkü*, Sayı 92, Birinci Teşrin (Ekim) 1940, s. 123-127.

Savunma açısından beden terbiyesi, disiplin ilkesinin bir basamağını oluşturmaktadır. Savaş koşullarında cephede de kullanılması planlanan gençlik, öncelikle bedenlen beklentileri karşılayabilmelidir. Çünkü “ordu, dayanıklı ve çevik gençler ister.”⁸²⁷ Bu nedenle bedensel olarak askeri beceriler kazandıracak spor dallarına oldukça önem verilmektedir. *Ülkü* dergisi gençler için faydalı spor tasnifi yaparken; ilk sıraya havacılığını, ikinci sıraya dağcılığı, üçüncü sıraya denizciliğini yerleştirmekte, atletizm, güreş, at binme ve top oyunlarını ise bir arada değerlendirerek son sıraya koymaktadır. Sıralamadaki ilk üç spor, doğrudan askeri teşkilatta hava, kara ve deniz savunmasıyla ilintilidir. Dolayısıyla gençlerin bedensel standartların belirlenmesinde en önemli kriter savunma yeteneklerinin arttırılmasıdır.

“Haydi Türk genci, senin sıhhatinin, yurd müdafaasının, ekonomi ve kentliliğinin istikbali dağlardadır. Dağlara koş. İpini al, yalçın kayalara tırmanmasını öğren. Kayağını tak, saatlerce, günlerce kal. Derin kar çukurlarını aşmağı, fırtınadan ve tipiden korunmağı öğren.”⁸²⁸

Sporun savunma amaçlı kullanımı ise okul dışı gençlerin de beden terbiyesini önemli hale getirmektedir. Bunun için gençlik kulüplerinin daha iyi teşkilatlanması istenmektedir. Beden terbiyesinde uygulanılacak ilkelerdeyse İsveç ve Amerikan yönteminin daha uygulanabilir olduğu kabul edilmektedir.⁸²⁹ *Varlık* dergisinde de spor dalları karşılaştırmalı olarak tartıştıktan sonra, İsveç usulünün gençler için en uygun olduğunu kabul edilmektedir. Tercihi etkileyen en önemli unsur, İsveç tekniğinin vatan savunmasından dolayı kazandığı anlamdır: “Yurttaş kendini lazım geldiği zaman yurdunu koruyabilmek için yürü, koş, atla, tırman, yük kaldır, taş at, güreş, yüz...”⁸³⁰ Ancak yine de İsveç tekniğinin Türkiye’ye uyarlanması gerekmektedir. Mevcut durumuyla taklit olarak kullanılmakta ve “milli bünyeye” uymamaktadır.⁸³¹ Oğuz’a göre teşkilatlanma; Faşist, Nasyonal Sosyalist ve Sokol’un deneyimlerinden yararlanılarak, ancak Türkiye gençliğinin vasıflarına göre

⁸²⁷ Kadri Yaman, *Yurt Müdafaasında Türk Gençliği*, İstanbul, İstanbul Devlet Basımevi, 1938, s. 77-79.

⁸²⁸ Rahmi Apak, “Türkiye’de Dağ Sporı”, *Ülkü*, Sayı 25, Mart 1935, s. 52-53.

⁸²⁹ Celal Abdi Çelebioğlu, “Okullarda Beden Eğitimi ve Sağlık Kuralları”, *Çığır*, Sayı 73, 1938, s. 201.

⁸³⁰ Nasuhi Esat, “Spora Dair Konuşmalar”, *Varlık*, Sayı 34, Cilt 2, 1 Aralık 1934, s. 149-150.

⁸³¹ Osman Şevki Uludağ, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 36, Şubat 1936, s. 431.

yapılandırılmalıdır. Teşkilat, inkılâbın hâkim olan asli fikrine göre, mevcut idare altında, ancak gençler tarafından oluşturulmalıdır.⁸³²

“Türk gençliğinin bedeni terbiyesinde mühim bir rol oynayacağı gibi her türlü imar ve kalkınma hareketlerinde de faydalı olacaktır. Mesela beden terbiyesi mükellefleri kendi stadyumlarını yapmakta çalışabilir. Yüksek tahsil gençliğinin bedeni iş mükellefiyetini çiftçiye yardım mihveri etrafında toplamak mümkündür. Bu sayede muhtelif vatandaş tabakaları arasında birlik ve beraberlik kökleşir.”⁸³³

Ülkü dergisi de spor meselesini gençliğin teşkilatlanma ihtiyacıyla paralel olarak değerlendirmektedir. Dergiye göre “hiç olmazsa 3.000.000 gençlik bir teşkilat lazımdır.” Bu doğrultuda spor, ferdiyetçi değil cemiyetçi mantık etrafında gerçekleştirilmelidir. Spor, “milletin milletçe yani millet ölçüsünde beden terbiyesinden ibarettir.” Böylelikle “sağlam yapılı, güzel gövdeli ve inkılâp ahlakiyatını benimsemiş onbinler ve yüzbinler”e sahip olunacaktır.⁸³⁴ *Varlık* dergisinde de spor, “ulusal terbiye işi” olarak görülmektedir. Suad Yurdkoru’ya göre; “Genç inkılâpçı nesli ancak spor mevzuu ile fizik, ahlak ve sıhhat bakımından işe ve mücadeleye hazırlamak mümkündür.” Bu yüzden sporda devletçi bir sistem izlenerek her türlü olanak sağlanmalıdır.⁸³⁵

İmparatorluk deneyiminden sonra nispeten toplumsal homojenlik sağlansa da genç Cumhuriyet, hatırı sayılır ölçüde çeşitlilik taşımaktadır. Sporun toplumsal unsurları bir araya getirip birlik duygusu yaratma işlevi dolayısıyla, erken Cumhuriyet döneminde gençlik açısından üzerinde önemle durulan konulardan birisidir.⁸³⁶ İzcilik ve beden terbiyesiyle hedeflenen de, gençler arasındaki birlik düşüncesinin güçlendirilmesidir. Devrimin amacına ulaşmasında gençlerin bedenlerinin inşası, beyinlerinin inşası kadar önemli görülmektedir. Ama gençler arasında beden eğitime dayalı teşkilatlanma, Türkiye için henüz istenilen seviyenin çok gerisindedir. “On yıldır ulusun elinden tuttuğu bu çocuk on yaşında kundaktan başka

⁸³² Hıfzı Oğuz Bekata, “a.g.m., *Çığır*, Sayı 54, 1937, s. 33.

⁸³³ Sadi Irmak, “Türk Gençliğinin Durumu ve Yetiştirilmesi Meselesi”, *Çığır*, Sayı 126, 1943, s. 135. Makale Sadi Irmak’ın “**Kendimize Doğru**” adlı kitabının gençlik bölümünden olduğu gibi aktarılmıştır.

⁸³⁴ Burhan Asaf, “Spor Telakkimiz”, *Ülkü*, Sayı 1, Şubat 1933, s. 68-69.

⁸³⁵ Suad Yurdkoru, “Spor ve Devletçilik”, *Varlık*, Sayı 76, Cilt 4, 1 Eylül 1936, s. 54.

⁸³⁶ Mahmut Tezcan, “Toplumsal Değişme ve Spor”, *AÜSBF Dergisi*, Cilt 25, Sayı 2, 1992, s. 621.

bir şey değildir.”⁸³⁷ “Okurları okullardan ayartan spor kurumları”, mevcut haliyle dergilerin belirlediği işlevden oldukça uzak bir görünüm sergilemektedir. Dolayısıyla spor faaliyetleri ve izci teşkilatları işlerinde daha radikal adımlar atılmalıdır.⁸³⁸ Ancak bunların hepsinden önce gençlerin toplu biçimde bir arada olabileceği ayrı bir teşkilat oluşturulmalıdır.

3.2.3. Gençlik Teşkilatı

İdeolojik aygıt kategorisinde tanımlanabilecek diğer kurum, bir türlü hataya geçirilemeyen gençlik teşkilatıdır. Kemalizm’in hâkim ideoloji olarak kabul edildiği erken Cumhuriyet döneminde teşkilat hedefi, gençlerin mevcut rejimi öğrenme ve aktarma ideale en uygun kurum olarak kategorize edilmektedir. Dergiler özelinde değerlendirilirse en fazla *Çığır* dergisinin teşkilat hedefi doğrultusunda gençleri yönlendirdiği dikkat çekmektedir. Hatta, dergiler arası işbirliği görüntüsü içerisinde diğer dergilerin gençliği teşkilatlandırma yönünde sorumluluğu, *Çığır*’a verdiği izlenimi ortaya çıkmaktadır. Çünkü *Çığır* dergisi, asıl olarak devrim yolunda kendini adanmış gençliği, bir “teşkilat” altında toplamayı hedeflemektedir. *Ülkü* dergisinin teşkilat için düşündüğü gençlik ise köylü gençliktir. Halkevleri, gençleri bir çatı altında tutmak için kâfi görülmemektedir. Daha doğrusu gençlerin köy için daha detaylı teşkilatlanmaları istenmektedir. Örneğin İsveç örneğindeki gibi; Köy Gençliği Birliği, Çiftçi Gençliği Birliği gibi örgütlenilmelidir.⁸³⁹ *Varlık* dergisi ise gençliğin teşkilatlanması meselesini başlı başına bir konu olarak hiç incelememiştir. Ancak Kâzım Nami Duru, kendi gençlik dönemini anlattığı makalesinde, gençlerin teşkilatlanmalarının öneminden bahsetmektedir. Bunun için CHP’nin tanımladığı gençlik beklentisine uygun biçimde, partinin onlar için belirlediği ilkeler etrafında bütünleşmelerini beklemektedir. Tek tek “gençler” görünümünden kurtulup ortak çatı altında “gençlik” olarak birleşmelerinin, özlenen birliktelik olduğunu söylemektedir.⁸⁴⁰ *Çığır* dergisindeyse Türkiye gençliğinden ancak, inkılâba uygun

⁸³⁷ S. E. Gürol, “Gençlik ve Spor Gidişimiz”, *Çığır*, Sayı 24, 1934, s. 12.

⁸³⁸ Hıfzı Oğuz Bekata, “Gençlik Davamız Devrim Davası Oldu!”, *Çığır*, Sayı 31, 1935, s. 2.

⁸³⁹ Sigurd Svesson ve Nusret Köymen, “İsveçte Köylü Gençler Birliği”, *Ülkü*, Sayı 33, İkinci Teşrin (Kasım) 1935, s. 234-237.

⁸⁴⁰ Kâzım Nami Duru, a.g.m., *Varlık*, Sayı 165, Cilt 10, 15 Mayıs 1940, s. 527.

bir gençlik teşkilatı içerisinde istenilen verim alınabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle teşkilatın nasıl olması gerektiği ve neleri amaçladığı derginin ana konularındandır.

“Türk milletinin madde ve mana kalkınmasının temelini, - dünyanın ilerleme şartları içinde – Türk’ün karakterine, milli hususiyetlerine ve Türk vatanının coğrafyasına uygun tarihi bir inkişafı görmek. Millet yapımızın sağlam geleneklerini, asil ve kahraman ruhunu bu inkişafı hâkim kılmak. Yabancı ruhu, yabancı ideolojileri, yabancı örnekleri, taklidi esasından reddetmek ve kendini başka hiçbir milletten aşağı saymamak. Millet ve fert olarak kendine güvenmenin, kendine inanmanın, kendine dayanmanın ve kendi kendisini idare etmenin zihniyetini tam olarak yaratmak. Türk topraklarında Türk’ten başka efendi tanımamak. Toprağı vatan ve cemiyeti millet bilmeyi ve bunun tek değişmez şartının hürriyet ve istikbal olduğuna iman etmeyi, Türk milletine has tarihi ve ebedi cevherle bu milli ruhu her devirde bir bayrak gibi başında dalgalandırmayı milli şuurun farik vasfı saymak. Türk olduğu için öğünmek, gurur duymak. Ve büyük Türk yarınını yaratmak için programlı ve sonsuz çalışmak. Bütün bunların ve istikbalin teminatı olarak, Türk gençliğini fikir, inanış ve iş sahasında milli yapımıza ve karakterimize uygun esaslara göre teşkilatlandırmak.”⁸⁴¹

Bu tezde incelenmesi planlanan dönem, iki savaş arası özellikle Avrupa’daki gençlik örgütlenmelerinin yükselişe geçtiği sürece denk düşmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de mevcut ideolojiyi ‘taşıyıcı ve koruyucu’ gençlik örgütlenmesi hedefi, konjonktürden ayrı olarak düşünülmemelidir. Bu doğrultuda Oğuz, faşist örgütlenmelerle karşılaştırmalı biçimde Türkiye’deki gençliği tarif etmektedir.

“Faşist, rahat hayatı istihkar [küçük görmek] eder,
Biz diyoruz:
İdealist Türk genci, ideali uğrunda hayatı istihkar eder, ve Gazi herkesten fazla gençliğindir.”⁸⁴²

Planlanan bu gençlik teşkilatının amacı, “makine bir gençlik yetiştirmek” değildir. Teşkilatlanmış gençlik, idare edilmeye muhtaç olmamalı ve mevcut sorunların çözümlerini kendi başına bulup çözümleyebilmelidir. Bu anlamda İtalya ve Almanya örneğinden farklı gençlik teşkilatı hedefinin altı çizilmektedir.⁸⁴³ “Sen yok, ben yok, biz varız” şeklindeki teşkilatlanma, *Çığır*’ın istediği türden örgütlenmeye hizmet

⁸⁴¹ Hıfzı Oğuz Bekata, “Çığır Oniki Yaşında”, *Çığır*, Sayı 135, 1944, s. 225-226.

⁸⁴² Hıfzı Oğuz, a.g.m., *Çığır*, Sayı 1, 1933, ss. 3-5.

⁸⁴³ Bahadır Ragıp, “Gençlik Teşkilatı”, *Çığır*, Sayı 18, 1934, s. 6.

etmemektedir. Türk gençliği, kişisel varlığını koruyarak birlik olmalıdır. *Çığır*'a göre, “iki yok, bir var oluşturmaz.” Oysa faşizmin söylemi olan bu teşkilatlanma biçimi, gençleri tek tipliğe mecbur etmektedir.⁸⁴⁴ *Ülkü* dergisinde ise İtalyan gençlik teşkilatı detaylarıyla açıklanırken, faşizmin gençlik teşkilatlanmasında “vatan sevgisi ve milli duyguların” gençlere aşılması noktasında örgütlenme, başarılı bir örnek olarak değerlendirilmektedir.⁸⁴⁵

Gençlik teşkilatında Avrupa örnekleri ile paralellik kurulmaya çalışılması gençlik inşasında yaşanan gelişmelerin yakından takip edildiği izlenimini vermektedir. Ancak hedeflenen ‘kopya’ bir gençlik ya da gençlik teşkilatı değildir. Batılılaşma hedefine uygun metod izlenerek, “milli bünyeye” uygun gençlik teşkilatı kurulmak istenmektedir. *Çığır* dergisinde Almanya ve İtalya örneğinin Türkiye ile benzerliği, savaş sonrası büyük değişiklik yapmak zorunda kalan ülkelerin, rejimlerini yaşatmak ve ilerletmek için gençliğe duydukları ihtiyaca dayanmaktadır. Gerek Mussolini gerekse Hitler’e göre rejimlerinin geleceği gençliğin kazanılmasına bağlıdır.⁸⁴⁶

Türkiye ile karşılaştırıldığında, İtalya’daki gençlik hareketlerinin kaynağının tamamen askeri olduğu görülmektedir. Örgütlenme, “askeri gönüllülük”ten doğmuştur. Mussolini, devlet idaresi yükünün harp neslinin üzerinde olduğunu, dolayısıyla faşizmin geleceği için gençliğin titizlikle yetiştirilmesi gerektiğini söylemektedir. İtalya’daki mevcut sistemde yetiştirme işi beş yaşından itibaren başlamaktadır. Mussolini’nin 20-35 yaş arası olarak kabul ettiği genç kuşak, bu yaşa geldiğinde faşizmin ihtiyacını duyduğu fikir ve beden terbiyesini çoktan tamamlamıştır. Yani İtalya’da çocuk ve genç tamamen devlet ve rejim meselesidir. Gençlik aldığı eğitimle, devletin devamlılığını temine çalışmaktadır. Almanya’da ise, gençlik teşkilatlanması, İtalya’dan sonra başlamasına rağmen daha ‘başarılı’ değerlendirilmektedir. Hitler’in, “elimdeki gençlik memleketin en münevver, en vatanperver en idealist gençliğidir. İstikbalde ne olacaksa bunlardan olacaktır.” açıklamasından, gençliği ulusal bütünlük sağlandıktan sonra dayanılacak en sağlam

⁸⁴⁴ “Sen, ben varız, ‘Biz’ bizden çıkar”, *Çığır*, Sayı 19-23, 1934, s. 15.

⁸⁴⁵ Selim Sırrı, “İtalya’da Halk ve Gençlik Teşkilatı”, *Ülkü*, Sayı 3, Nisan 1933, s. 241.

⁸⁴⁶ Hıfzı Oğuz, “Gençliğin Beynelmilel Değeri”, *Çığır*, Sayı 15-16, 1934, s. 3-4.

güç olarak gördüğü anlaşılmaktadır.⁸⁴⁷ Türkiye’de de durum bundan farklı değildir. Oğuz’a göre ülkeyi yarına taşıyacak olan “idealist gençlik”tir. “En temiz, en asil, en yüksek, en güzel ideal ise milli ufuklara bakan idealdir.”⁸⁴⁸

“Her yeni rejimin en öz ve sağlam müdafaa kalaları [gücü] elbette ki yeni nesillerin karışksız kafası, temiz iymanı ve genç göğsüdür... Bu kafaya, bu iymana, bu göğse davanın örsünde şekil ve mana vererek, safında ordulaştırılan rejimler, açılan ideal bayrağını, vatanın her şeref noktasında ve milletin her kükreyişinde, her sıkıntılı anında daima dalgalandıracak kudreti bulmuşlardır... Cumhuriyetimizin de Türk gençliğine emanet edilmesinin manasını burada aramak ve bulmak gerekir.”⁸⁴⁹

İtalya’da Mussolini iktidarında gençler Oğuz’a göre, rejimin devamlılığını sağlayacak unsurlar olarak düşünülmekte ve devlet işlerinde daha aktif olarak görev almaktadırlar. Almanya’da Hitler yönetiminde gençler, yetişkin bir politikacı kadar Almanya işleriyle ilgilenmektedir.⁸⁵⁰ Hatta yaşlıların politikada her zaman daha fazla yer bulduğu İngiltere’de dahi gençliğe yönelim başlamıştır.⁸⁵¹ Oysa Fransa gençlik meselesini hafife almış, bu da ülkenin II. Dünya Savaşı başındaki yenilgisine yol açmıştır. *Çığır* dergisine göre, General Weygand’ın savaştan önce yazdığı *Oğullarımızı Nasıl Yetiştirmeli?* adlı kitabındaki uyarıları doğrultusunda, Almanya, İtalya ya da Sovyetlerdeki gibi Fransa da disiplinli bir gençlik teşkilatı oluşturulsaydı, daha farklı bir sonuç alınabilineceği düşünülmektedir. Çünkü General Weygand, bir ülkenin bugünü ve yarınının ülke gençliğinin sahip olduğu vasıflara göre şekillendiğini düşünmektedir.⁸⁵²

“Her cemiyet yaşayabilmek için, asrın ve medeni insanlığın ilerlemekte olduğu istikameti görerek kuvvetlerini kendi milli deha ve karakterine uygun bir suretle o tarafa yöneltmek, milli ve tarihi büyüklüğüne uygun ve tamamen kendinden ve kendine mahsus olan idealle bu istikameti genişletmek ve aydınlatmak mecburiyetindedir. Ancak bu yaratıcılığı göstermiş ve yarattığına inanmış gençlik yetiştirebilen milletlerin insaniyet içinde kuvvetli ve orijinal bir varlık olarak devam edebileceklerini realitenin çeşitli olaylarından anlıyoruz...”⁸⁵³

⁸⁴⁷ Hıfzı Oğuz, “Gençlik ve Demagoji”, *Çığır*, Sayı 17, 1934, s. 3-5.

⁸⁴⁸ Hıfzı Oğuz Bekata, “Hayatın Tadı, Bir İdeale Bağlı Olmaktır”, *Çığır*, Sayı 65, 1938, s. 65.

⁸⁴⁹ Hıfzı Oğuz Bekata, “Cumhuriyet Fedailiği”, *Çığır*, Sayı 119, 1942, s. 252.

⁸⁵⁰ Hıfzı Oğuz, a.g.m., *Çığır*, Sayı 17, 1934, s. 3-5.

⁸⁵¹ Hıfzı Oğuz, “Gençlik ve Demagoji”, *Çığır*, Sayı 18, 1934, s. 3.

⁸⁵² “Neşriyat Arasında”, *Çığır*, Sayı 108, 1941, s. 148-150.

⁸⁵³ Cemil Sena Ongun, “Ahlakın Eski ve Yeni Müeyyideleri”, *Çığır*, Sayı 125, 1943, s. 100.

Oysa bu ülkelerin gençleri, “fırkacılığın dar disiplini içerisinde kaybolmuş; başı, gönlü bölük, manga nizamile çevrili”dir. Türk gençliği ise “orijinal Türk gençliğinin bünyesine uygun yetiştirilmelidir.” Ayrıca Mussolini ve Hitler’in inkılâpları sadece gençliğin inşası üzerinden ilerlerken, Türkiye’de gençlik yanında, milletin ve toprakların da inşaya ihtiyacı vardır. Ancak erken Cumhuriyet döneminde, henüz gençlik açısından bile hedefe ulaşamamıştır. Halen sadece “gazinin sesi” duyulmaktadır.⁸⁵⁴ Sadece 1938’de çıkarılan Beden Terbiyesi Kanunu’yla spor aracılığıyla bir gençlik teşkilatı kurma yolunda iktidar faaliyeti dikkat çekmektedir. Almanya, İtalya, SSCB gibi ülkelerle karşılaştırıldığında, “gençliğe el koymuş ve yeni rejimi memlekette yerleştirmeyi ve kökleştirmeyi yeni neslin omuzlarına yüklemiş” ülkelerde dahi devlet eliyle böyle bir organizasyona gidilmemesi, Türkiye adına nispeten ileri bir faaliyet olarak kabul edilmektedir.⁸⁵⁵

Çığır dergisine göre, dönemin sosyo-ekonomik ve siyasal sorunları, sosyalizm karşısında liberalizm gibi birbirine zıt iki ayrı “yeni bir dünya yaratma” çabasına dönüşmüştür. Ancak henüz ortak bir “en doğru” bulunamamıştır. Bütün bunların üstüne makinelerin insan emeğinin yerini almasından kaynaklanan istihdam problemleri de eklenince, “dünya kaynayan bir volkan gibi patlayacak bir delik” aramaktadır. Bu koşullarda yarın, bugünkü gençliğin “emdiği siyasal, ekonomik, sosyal ve ulusal ‘süt’ün eseri olacaktır.” Bunun için kurulacak gençlik teşkilatının temelleri dönemin koşulları göz önünde bulundurularak şekillendirilmelidir.⁸⁵⁶

Gençlik teşkilatı hedefinde, sahip olunması beklenen değerler noktasında iç ve dış propaganda önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Propaganda ile öncelikle gençler bir toplum mühendisliği hassasiyetiyle şekillendirilmeli, teşkilat hedefinden sonra ise örgüt üyesi gençler bu mühendisliği devralarak, öğrendikleri değerleri yaymalıdırlar. Bu doğrultuda dış propaganda da yeni ile eski yönetimin birbirinden tamamen farklı olduğu, “Yeni Türkiye”nin ilkelerinin bütün dünyaya anlatılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Derginin daha fazla önemseydiği iç propaganda da

⁸⁵⁴ Hıfzı Oğuz, “Gençlik Hazır.. GAZİ, Müsterih Ol!”, *Çığır*, Sayı 7, 1933, s. 4-5.

⁸⁵⁵ Rahmi Apak, “Yeni Beden Terbiyesi Kanunu II”, *Ülkü*, Sayı 67, Eylül 1938, s. 42-43.

⁸⁵⁶ Hıfzı Oğuz, a.g.m., *Çığır*, Sayı 25, 1935, s. 3.

ise radyo en önemli araç olarak değerlendirilmektedir.⁸⁵⁷ Burada Eric. J. Hobsbawm ulus inşasında radyonun “ulusal kimliği ifadesi, standartlaşması, homojenleştirilmesi ve dönüştürülmesi” saptaması önemlidir. Bu açıdan tek parti dönemi Türkiye Cumhuriyeti’nde de “milletin kurgulanması”ndaki en önemli araçlardan biri radyodur.⁸⁵⁸ Ayrıca iç propaganda da radyo, Almanya, Rusya ya da İtalya’dan gelebilecek “fikir istilası”nın önünü kesmek için de kullanılmalıdır.⁸⁵⁹ Çünkü *Çığır* dergisine göre, Mussolini’nin faşist, Hitler’in nasyonal sosyalist ve Sokol’dan farklı, Türk devriminin “kendine göreliğine” uygun bir gençlik yetiştirilmelidir. Komünist, faşist ya da nasyonal sosyalist örgüt sempatzanı gençler, “bilinmez eller ve manevi saiklerle idare edilen zavallı kurbanlar” olarak görülmektedir.⁸⁶⁰

Çığır dergisine göre “radyo, Avrupa’nın pek çok ülkesinde olduğu gibi, gençlerin ‘kafasını ve gönlünü kazanmak’ için, “Kemalci toplu ve kurumlu gençliğin propaganda kaynağı olmalıdır.” Yayın akışında belli saatler gençlere ayrılmalı ve bu saatlerde gençliğe, ulusal ülkü, yurt sevgisi, topluluk ruhu, gençliğin değeri açıkça aşılmalıdır.⁸⁶¹ Tiyatro ise bir başka propaganda aracıdır. Rusya, İtalya, Almanya, Avusturya sahneyi kendi fikirlerini yaymak için propaganda aracı olarak kullanmaktadır.⁸⁶² Bu nedenle gençler, okullarda tiyatro eğitiminde sistemli bir şekilde yetiştikten sonra ülkenin her köşesine “hakiki tiyatro zevk ve sevgisi”ni taşımalıdır.⁸⁶³ Resim de, insanlarda “öz duygu”yu uyandırabilme kabiliyetine sahip olduğundan propagandada aktif olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle “müstakbel genç ressamlar, vazifeyi ifaya kabiliyetli ülkülerle yetiştirilmelidirler.”⁸⁶⁴ Örneğin

⁸⁵⁷ Hıfzı Oğuz Bekata, “Propaganda Davamız”, *Çığır*, Sayı 50, 1937, s. 138. Yaşar Nabi, “Radyo ve Propaganda”, *Varlık*, Sayı 148, Cilt 8, 1 Eylül 1939, s. 106-107.

⁸⁵⁸ Halise Karaaslan Şanlı, **Hasan Ali Yücel Konuşmaları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2012, s.23. Ülkü dergisi de Muzaffer Şerif’in radyoyu tartıştığı makalesinde, müzik zevkinin gelişmesi hatta değişmesi, köy ve kentlerin kültür farklarını azalması üzerinden aslında insanların zevklerinin standartlaşmasının bir aracı olarak radyonun işlevinin altını çizmektedir. Muzaffer Şerif, “Radyonun Tesirleri ve Doğurduğu Problemler”, *Ülkü*, Sayı 53, Temmuz 1937, s. 371-375.

⁸⁵⁹ Hıfzı Oğuz Bekata, a.g.m., *Çığır*, Sayı 50, 1937, s. 137.

⁸⁶⁰ Hıfzı Oğuz Bekata, “İlk İş: Gençliği Kazanmaktır!”, *Çığır*, Sayı 29-30, Mayıs-Haziran 1935, s. 3. . Soyadı kanunundan sonra çıkan ilk dergide Hıfzı Oğuz, Bekata soyadını alarak yazılarını Hıfzı Oğuz Bekata adıyla kaleme almıştır. Bu makale de soyismini kullanarak kaleme aldığı ilk yazısıdır.

⁸⁶¹ Hüsamettin Çetin, “Gençlik İçin Radyo”, *Çığır*, Sayı 29-30, 1935, s. 8.

⁸⁶² Münür Hayri, “Bugünkü Manasıyla Tiyatro Nedir?”, *Ülkü*, Sayı 18, Ağustos 1934, s. 434.

⁸⁶³ Yaşar Nabi, “Tiyatromuz Kurulurken”, *Varlık*, Sayı 84, Cilt 4, 1 Ocak 1937, s. 177.

⁸⁶⁴ Ali Sami, “Propaganda ve Resim”, *Ülkü*, Sayı 19, Eylül 1934, s. 47.

Halkevleri'nin genç üyelerinin 30 Ağustos dolayısıyla gerçekleştirdiği sergide amaç; “kahramanlarımızı ve hayatlarını, Atatürk'ün önderliğiyle yapılan büyük inkılapları canlı olarak göz önünde bulundurmak suretiyle ulusal duyguları memleket sevgisini kuvvetlendirmek” olarak açıklanmaktadır.⁸⁶⁵ *Varlık* dergisi de sinema ve radyo gibi kitle iletişim araçlarının “terbiye” unsuru olarak kullanılmasından yanadır. Bu nedenle, sadece gençlerin değil toplumun genelinin terbiye ilkeleri belirlenirken hem radyo hem de sinema aktif olarak kullanılması gereken araçlardır.⁸⁶⁶ Propaganda aracılığıyla gençler, “kendini tanımalı ve inkılâbın değerlerini tanıtmalıdır.”⁸⁶⁷ Gazete ise hem terbiye hem de halkın genel görgü ve bilgisinin artırılması noktasında yararlanılması gereken önemli bir kitle iletişim aracı olarak değerlendirilmektedir. Gençlik boyutuyla ise asıl olarak, okullu değil okul dışı gençliğin gazeteden bu anlamda faydalanması beklenilmektedir.⁸⁶⁸ Ancak gazetelerin “fikir ve ülkü değeri” aşılama hedefi boyutuyla sadece halkı terbiye değil aynı zamanda terbiye ilkelerinin belirlenmesi noktasında bir propaganda aracı olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.⁸⁶⁹

Gençlik teşkilatı hedefine ulaşıldıktan sonra ise bu örgüt doğrudan bir propaganda aracı olarak kullanılmak istenmektedir. Teşkilat üyesi her genç, bir “misyoner” gibi köy köy dolaşp, Türk köylüsüne cumhuriyetin ve inkılâbın anlamını ve dünyada yaşanan yenilikleri anlatmalıdır.⁸⁷⁰ Bu noktada gençler radyoyu köylere ulaştırarak, ülke genelinde insanlara hem milli duygular aşılamalı hem de medeniyet ruhundan haberdar olmalarını sağlamalıdır.⁸⁷¹

Ancak Türkiye’de gençlik teşkilatı hedefine, gençlerin okullarda ‘örgütlenmenin gerektirdiği terbiye esasları’na göre yetiştirilmemesinden dolayı bir türlü

⁸⁶⁵ C. Sait Tolly, “Zafer Bayramı ve Resim Sergisi”, *Ülkü*, Sayı 32, Birinci Teşrin (Ekim) 1935, s. 123.

⁸⁶⁶ İsmail Hakkı, “Mektep ve Halk Terbiyesi Bakımından Sinema ve Radyo”, *Varlık*, Sayı 45, Cilt 2, 9 Mayıs 1935, s. 323-325.

⁸⁶⁷ Tevfik Besim, “Propaganda Meselesi”, *Varlık*, Sayı 145, Cilt 7, 15 Temmuz 1939, s. 11-12.

⁸⁶⁸ Hıfzıhrahman Raşit, “Gazeteler ve Halk Terbiyesi”, *Varlık*, Sayı 47, Cilt 2, 1 Haziran 1935, s. 370-371.

⁸⁶⁹ Hıfzıhrahman Raşit, “Gazeteler ve Halk Terbiyesi II”, *Varlık*, Sayı 48, Cilt 2, 15 Haziran 1935,

⁸⁷⁰ Aziz Çorlu, “Cumhuriyetin ve İnkılâbın Muhafızı Hakiki Cumhuriyetçi Olan Münevver Türk Gençliğidir”, *Çığır*, Sayı, 29-30, 1935, s. 12.

⁸⁷¹ Muzaffer Sezer, a.g.m., *Çığır*, Sayı 64, 1938, s. 57.

ulaşılamamaktadır. Teşkilatlanma kültürünü oluşturabilecek okullarda, inkılâbı öğretici bir sistem olmadığı gibi, okul dışında da inkılâp müessesesi olabilecek “ocaklar” henüz yoktur. Yani gençler tamamen başıboş kalmıştır. Okullardaki inkılâp eğitimi de, tamamen öğretmenlerin kişisel arzusu ve boş zamanına bağlıdır. Kaldı ki öğrenci okulda bu eğitimi alsa bile, evde tam tersi eğitim almaktadır. Bu durumda gençler, ya bir tarafı inkâr ya da iki tarafa da inanmama seçenekleri arasında kalmaktadır.⁸⁷² Ayrıca gençlerin sadece okullarda verilen eğitimle inkılâbın değerlerinin içselleştirilmesini beklemekte boşunadır. Bunun için gençler aldıkları eğitimin pratikte uygulamasını görmeli hatta yaşamalıdır.⁸⁷³ Bu durumda Halkevleri, teorinin pratiğe yansımalarının görülebileceği önemli bir ideolojik aygıt haline gelmektedir.

3.2.4. “İnkılâbın Kışlası”: Halkevleri

İkinci bölümde detaylı biçimde açıklanan Halkevleri, gerek *Çığır* gerekse Halkevleri yayın kuruluşu olan *Ülkü* dergisinin üzerinde önemle durduğu konulardandır. Gençlerin topluca hareket ettikleri kurum olan Halkevleri, *Ülkü* dergisinin gençlik teşkilatı hedefine yaklaşırken, *Çığır* dergisi Halkevleri dışında bir örgütlenme peşindedir. Ancak *Çığır* dergisi de Halkevleri içinde yayılan fikirlerden hoşnuttur. *Çığır* dergisi Halkevleri’ni, CHP’ye üye olsun ya da olmasın herkesi toplayıp birleştirecek, ulusal kültür ve eğitim merkezi yanında “demokrasi eğitiminin gerçek halk okulları” olarak değerlendirmektedir.⁸⁷⁴ Dolayısıyla standartlar oluşturulurken Halkevleri, örnek ideolojik aygıt olarak değerlendirilmektedir. Halkevleri aracılığıyla bir taraftan taşınması istenen ilkeler iktidarın kontrolünde tanımlanmakta, diğer taraftan gençlerin en önemli sapma olarak kabul edilen “köylülük”le mücadele etmesi sağlanmaktadır.

⁸⁷² Hıfzı Oğuz Bekata, a.g.m., *Çığır*, Sayı 29-30, Mayıs-Haziran 1935, s. 4

⁸⁷³ “...her şeyden çok ve esaslı olarak, kendi milletini Türk toprağını Türk işini, Türk tarihini, Türk san’atını ve zevkini, Türk ruh ve zihniyetini tanımadıkça daha doğrusu bu hayatı yaşamadıkça bütün öğrendikleri nafi değildir. Ve nihai hedefe varması değil, yaklaşması bile mümkün değildir.” Hıfzırrahman Raşit, “Mektebin Hakiki Gayesi ve Çalışma Yolları”, *Çığır*, Sayı 61-62, 1938, s. 17.

⁸⁷⁴ Nafi Atuf Kansu, “Halkevlerimizin 14 üncü Yıldönümü”, *Çığır*, Sayı 159, 1946, s. 18.

“Halkevlerinin Türk devrimi içinde derin anlamı büyüyecek; onların sosyal ve kültürel olgunlaşmamızdaki önemi genişleyecek; ferdleri cemiyetleştiren topluluk içinde ferdleri şahsiyetlendiren rolü artacak...”⁸⁷⁵

CHP’nin halkçılık ve milliyetçilik ilkeleri doğrultusunda faaliyet göstermesi planlanan Halkevleri, Türkiye halkının hayata bakış şeklinin tanınması ve resmi ideoloji çerçevesinde şekillendirilmesi bakımından kilit bir öneme sahiptir.⁸⁷⁶ Halkevleri “genç bilginleri”, “büyük kütlenin” -ki bu kitle köylü olarak tanımlanmaktadır- anlayabileceği tarzda konferanslar hazırlayarak, onları inkılâbın değerleri konusunda geliştirmeye davet etmektedir. Bu sayede verilen eğitimler, “halk üniversitelerine” giden yolda birer hazırlık olarak değerlendirilmektedir.⁸⁷⁷ Böylelikle CHP’nin denetim ve talimatları doğrultusunda, devrimin bütün yurda dağılıp yerleşmesi sağlanmak istenmektedir. Halkevleri, aynı zamanda ‘ideal tek tip gencin’ yaratılmasında önemli bir role sahiptir.

Ülkü dergisi ise gençleri Halkevleri özelinde kutsallaştırmaktadır: “Gençlik bu evlerde ne bir puta ne de mevhum bir varlığa tapınmıyor. Gençliğin bu evlerde bir tanrı olarak bulduğu yine kendisidir.” Halkevleri, “Atatürk’ün yarattığı gençliği” kendine çekmektedir.⁸⁷⁸ Dergiye göre, zaten “Türklüğünün ve gençliğinin hakkını vermek için hazır olan ülkülü elemanlarla dolu” Halkevleri, “gençliğin şuurlu ihtiyaçları”nı karşılamak için kurulmuştur.⁸⁷⁹ Halkevleri’nde gençlere, “aynı yolun yolcusu, aynı inanının havarisi ve aynı azmin piyoniyesi” oldukları aşılacak istenmektedir.⁸⁸⁰ Halkevleri, “imtizacı imkânsız iki unsur gibi daima birbirinden ayrı ve aykırı yaşamış olan münevverle geniş halk kitlesini birbiriyle temasa getiren, birbirini anlamaya, sevmeye, tanımaya sevk eden bir birleşme yuvasıdır.” Gençlerin

⁸⁷⁵ “N. Kansu’nun Halkevleri Hakkında Söylevi”, *Ülkü*, Sayı 37, Mart 1936, s. 9.

⁸⁷⁶ Cahit Okurer, “Halkevlerinde Folklor”, *Çığır*, Sayı 146, 1945, s. 109-110.

⁸⁷⁷ B. Şükrü Kaya, “Halkevleri’nin Açılış Konferansı”, *Ülkü*, Sayı 61, Mart 1938, s. 5. Şükrü Kaya’nın aynı konuşması *Varlık* dergisinde de karşımıza çıkmaktadır. Bkz. B. Şükrü Kaya, “Halkevlerimiz”, *Varlık*, Sayı 112, Cilt 5, 1 Mart 1938, s. 625.

⁸⁷⁸ “Halkevlerine Dair”, *Ülkü*, Sayı 36, Şubat 1936, s. 459.

⁸⁷⁹ “Halkevlerinde Bariz Çalışmalar ve Beliren Değerler”, *Ülkü*, Sayı 51, Mayıs 1937, s. 218.

⁸⁸⁰ “Halkevlerinde Bariz Çalışmalar ve Beliren Değerler”, *Ülkü*, Sayı 55, Eylül 1937, s. 88.

göreviyse bu “güzel vasıttan” en iyi sonucu alabilmek için bütün gayretlerini sarf etmeleridir.⁸⁸¹

Çığır dergisi için Halkevleri’nin anlamı, en basit biçimde şu şekilde tanımlanmaktadır;

“Milli seciye, milli kültür, umumi ve mesleki bilgi ile hazırlanmış ve içtimai havaya alışık, ülkeye gönül vermiş gençlik; çok konuşmak için değil, çok iş yapmak ve en geniş manası ile inkılâp kışlasında yaşamaya alışmak için Halkevlerinin çatısı altında toplanmalıdır... Halkevleri, içindekilere tam şeklini veren, yeni hayatın ülkü kalıbı olmalıdır... Gençliği tek kafa, tek gönül ve tek dilek içinde toplayabilmek gençlik meselesinin ana esasıdır. İstedığımız gençlik, böyle bir ülkü etrafında inşa edilebilir...”⁸⁸²

Çığır dergisinde Halkevleri’nin “vatanseverlik” duygularının gençlere aşılandığı, hatta aşılması gereken yerler olduğuna dair görüş, başta Mustafa Kemal, İsmet İnönü, milletvekilleri⁸⁸³ ve önde gelen Halkevleri yönetici söylevlerinin yayımlanmasıyla desteklenmektedir.⁸⁸⁴

“C.H. Partisi, inkılâbımızı ve Türk milletinin yeni hayat şartlarını geniş halk kütlelerine yaymak: halk içinde, «halkla beraber, halk için», çalışacak ve inkılâpçı ruhu daima diri tutacak müesseselerin teşkilini lüzum gördü. Ve parti, bu maksatla 932 yılında faaliyete geçerek yurdumuzun 34 köşesinde Halkevi açtı.”⁸⁸⁵

Gençliğin fikir inşasında Halkevleri, okullar kadar önemli görülmektedir. Bunun için Halkevleri, gençliğin kültürel ihtiyaçları ve seviyesine göre “halk konferansları” düzenlemekle görevlendirilmiştir. Ancak bu konferanslar merkezi bir programa göre hazırlanmalı, konular güncel ihtiyaçlara göre belirlenmeli, aile, ekonomi ya da devrim ile ilgili mevcut durum basit bir dille anlatılmalıdır. Kurum, “gençliğin okulu kadar seveceği bir kültür yuvası” olmalıdır. Dolayısıyla Halkevleri’nde “Atatürk

⁸⁸¹ Yaşar Nabi, “Halkevleri ve Münevverlerimiz”, *Varlık*, Sayı 136, Cilt 7, 1 Mart 1939, s. 143-144.

⁸⁸² Hıfzı Oğuz, a.g.m., *Çığır*, Sayı 2, 1933, s. 11. “İnkılâp için, gençliğin kütelleşmiş gönül ve kafa birliğine, birer kışla...” bkz. *Çığır*, “Halkevleri”, Sayı 3, 1933, s. 10. “İnkılâbın fikri milli maarif, İnkılâbın kışlası Halkevleri, İnkılâbın bekçisi gençlik” bkz. Çakmakçıoğlu, a.g.m., *Çığır*, Sayı 4, 1933, s. 11.

⁸⁸³ Bkz. İsmet Paşa ve Necip Ali, “İki Nutuk”, *Çığır*, Sayı 11, 1934, 210.

⁸⁸⁴ Bkz. Ferit Celal Güven (Ankara Halkevleri Başkanı), “Türkiye Cumhuriyetinin Umdeleri Osmanlı İmparatorluğunun Umdeleri”, *Çığır*, Sayı 32, 1935, s. 23.

⁸⁸⁵ İsmet İnönü, “Halkevleri”, *Çığır*, Sayı 76, 1939, s. 37.

gençliği”, memleket konularına ısındırılmalıdır.⁸⁸⁶ *Ülkü* dergisinde de Halkevleri’nin Türk gençlerinin evi olduğunu vurgulamaktadır. Gençler, “millete, memlekete hizmet için” Halkevleri’ne davet edilmektedir. Halkevleri, gençlerin milli menfaatler için teşkilatlandıkları organizasyon olarak değerlendirilmektedir.⁸⁸⁷

Varlık dergisi ise Halkevleri’ni başlı başına bir konu olarak oldukça az değerlendirmiştir. Derginin genel bakışı; devrim ilkelerinin toplumun geniş kesimlerine “belletilmesi” noktasında çok doğru ve yerinde uygulama olduğu yönündedir.⁸⁸⁸ Ancak Halkevleri’nin sanat alanında daha fazla çalışmalar yapması gerektiği düşünülmektedir. Dergide, toplumun geneline ama özellikle gençlere okuma alışkanlığı kazandırılması açısından Halkevleri’nin edebiyat alanında yaptığı çalışmalar yetersiz bulunmaktadır.⁸⁸⁹

Dergilerin gençler aracılığıyla milli sanat üretme amacı, CHP’nin Halkevleri programında belirlediği hedeflerle örtüşmektedir. Bu doğrultuda CHP gençlikten, milli resim, kitap, piyes, senfoni gibi güzel sanatların çeşitli dallarında eserler üretmesini beklemektedir. Örneğin CHP, “memleket küçük hikâyeleri” yarışması aracılığıyla Halkevleri üyesi gençleri milli karakter ve hassasiyetleri dikkate alan hikâyeler yazmak için teşvik etmektedir.⁸⁹⁰ *Çığır* dergisi de sanat alanında Halkevleri’ne bir takım ödevler yüklemektedir. Batılı teknikle yerli sanat üretmekle görevlendirilen gençlik bu defa, Halkevleri ile birlikte ulusal bir çalgı belirlemeli ve yurdun bütün bölgelerine ulaşmasını sağlamalıdır. Örneğin İngiltere’nin gaydası, Rusya’nın balalaykası gibi Türkiye’nin de kopuzunun ulusal halk çalgısı olabileceği düşünülmektedir.⁸⁹¹ Ayrıca resim alanında da sergiler aracılığıyla toplumun resim zevki “terbiye edilmeli”dir. Halkevleri bu anlamda okullarda verilmeyen sanat

⁸⁸⁶ Eyüp Hamdi Akman, “Okul Dışında Okulculuk”, *Çığır*, Sayı 69, 1938, s. 139.

⁸⁸⁷ Nebil, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933, s. 224.

⁸⁸⁸ Talat Mümtaz Yaman, “Halkevlerimize Yeni Direktifler Verilirken”, *Varlık*, Sayı 123, Cilt 6, 15 Ağustos 1938, s. 34-35.

⁸⁸⁹ Yaşar Nabi, “Okumak ve Okutmak”, *Varlık*, Sayı 95, Cilt 4, 15 Haziran 1937, s. 353-355.

⁸⁹⁰ “Cumhuriyet İçinde C.H.P’nin Kültür Çalışmaları”, *Çığır*, Sayı 71-72, 1938, s. 172.

⁸⁹¹ Mahmut Ragıp Kösemihal, “Halk Çalgısı Meselesi”, *Çığır*, Sayı 51, 1937, s. 164-165.

terbiyesi görevini üstlenmektedir.⁸⁹² Halkevleri temel eğitim programlarıyla belirlenmiş esaslar doğrultusunda gençliğin politik inşasında en önemli kurum olarak görülmektedir. Kurum aracılığıyla resmi ideoloji doğrultusunda şekillendirilen gençlerin, siyasal elitlerce tanımlanan idealleri yaymaları beklenilmektedir. Ancak Halkevleri'nden daha yaygın ve kökleşmiş eğitim kurumları, ideolojik aygıt noktasında en etkili kurumlardır.

3.3. Çığır, Ülkü ve Varlık Dergilerinde Politik Özne Olarak Gençlerin Sahip Olması İstenen Özellikler

Dergilerde, gençlerin taşıması beklenen değerlerin ideolojik aygıt olarak tanımlanan kurumlarda yaygınlık kazanması sağlandıktan sonra en önemli mesele, onun kişilik özelliklerinin belirlenmesidir. Bu noktada makalelerde, gençlerin kişiliğinde rol model olarak Mustafa Kemal örneğine bağlılık sürekli telkin edilmektedir. Hatta gençlerin kişilik özelliklerinde Mustafa Kemal'e yaklaşıldıkça 'özlenen' gençliğe kavuşulacağına inanılmaktadır. Dergilerde ulusal kahraman olarak tanımlanan Mustafa Kemal, gençliğin her zaman takip etmesi gereken model olarak resmedilmektedir.⁸⁹³ Zamanın gençleri, "karınca kararınca bir Mustafa Kemal olmak mevkiindedir."⁸⁹⁴ Kemalizm ise bu modelin ilkelerini belirlemektedir. Ölümünden sonra bu ilkelerin takip edilmesi ile Mustafa Kemal'in eseri gençlik özelinde ebedileşecektir.⁸⁹⁵ Çünkü Mustafa Kemal, getirmiş olduğu yepyeni değerlerle ülkeyi gençleştirmiş ve genç kalmasının devamlılığını sağlama görevini "Gençliğe Hitabe"sinden de anlaşılacağı üzere gençlere emanet etmiştir.⁸⁹⁶ Buradan da anlaşılacağı üzere Mustafa Kemal özdeşleştirilmesiyle gençliğin daimi hale getirilmesi hedeflenmektedir. Ancak daimileştirmekten kasıt biyolojik olarak genç kalınması değil, zihnen yeni Türkiye ideallerinin yaygınlaştırılmasıdır. Zaten politik özne

⁸⁹² Cemal Tollu, "Ankara Halkevi Resim Galerisi", **Çığır**, Sayı 103, 1941, s. 175-177. *Ülkü* dergisi de kopuzun Türklere ait olduğunu vurgulamak için, diğer ülkelerde kullanımından hareketle makaleler çıkarmıştır. A. Caferoğlu, "Türk Kobuz'u", *Ülkü*, Sayı 45, İkinci Teşrin (Kasım) 1936, s. 203-215, A. Caferoğlu, "Türk Kobuz'u", *Ülkü*, Sayı 48, Şubat 1937, s. 411-426.

⁸⁹³ "Atatürk", **Çığır**, Sayı 71-72, 1938, s. 166-167. Piyer Dominik, "Büyük Bir Örnek", **Varlık**, Sayı 130, Cilt 6, 1 Aralık 1938, s. 146-147.

⁸⁹⁴ Behçet Kemal Çağlar, "Bir Yıl Daha", **Varlık**, Sayı 104, Cilt 5, 1 Kasım 1937, s. 497.

⁸⁹⁵ Vasfi Reşit Sevig, "Kemalizm", **Çığır**, Sayı 74-75, 1939, s. 7-8.

⁸⁹⁶ Hasan Cemil, a.g.m., **Varlık**, Sayı 30, Cilt 2, 1 Ekim 1934, s. 82-83.

olarak gençliğin inşasında, bu ideal gerekçelendirilmektedir. Hitabe ile “Gökalp’taki göreve çağrı, Atatürk’te bekçiliğe dönüşmüştür.” Başarılı kabul edilen görevin korunması gençlerin işidir. Gençler “kurucu ve kurtarıcı”nın eserini korumak, gerekirse yeniden kurtarmakla sorumludur.⁸⁹⁷ Bu yüzden gençler, Kemalizm ilkelerini iyice hazmetmelidir.

“Atatürk,
Kafasını ve kalbini fethettiğin Türk Gençliği seninle beraber ve senin arkanda,
Büyük eserini daima yaşatacak ve yükseltecektir.
Sen müsterih ol!⁸⁹⁸
“Eserini emanet ettiğin gençlik başucunda gece gündüz nöbet tutuyor, rahat uyu
Atam!”⁸⁹⁹

Ülkü dergisi için de Kemalizm, Türk münevverlerinin çok iyi öğrenip takip etmesi gereken ilkeler içermektedir.

“Türk münevverlerine çok mühim bir vazife düşüyor: Türk ruhunun en güzel, en kudretli sosyo-politik ifadesi olan Kemalizm’i bütün derinlikleri, incelikleri, bütün öteki rejimlerden olan ayrılıkları kavramak, Türk cemiyetinin ve umumiyetle dünyanın politik inkişafındaki yerini ve rolünü anlamak ve geniş ve derin bir politika bilgisi iel mücehhez bir kafa ile onu korumak, beslemek ve yürütmek.”⁹⁰⁰

Varlık dergisi de gençler için sanattan spora bütün ilkeleri Kemalizm doğrultusunda belirlerken, “Kemalist ilkelerin” dogmalaştırılmadığını özellikle belirtmektedir. Dergi, tezini Recep Peker’in; “Biz dogmalara değil hayata bakarak ilerliyoruz. Ne parti bir tekkedir, ne de onun vücuda getirdiği program bir ayet. Biz, gidişimizde zamanın gerekliliklerine sıkı sıkıya bağlıyız” ifadeleriyle desteklemektedir. Böylelikle Mustafa Kemal’in model olarak kabul edilmesine itiraz edilmemekle birlikte Kemalist ilkelerin zamanın gereklerine göre değişebilir olduğu gerçeği vurgulanmaktadır.⁹⁰¹ Ancak derginin sayıları incelendiğinde bu ilkelerden herhangi birinde değişiklik olduğu ya da olması gerektiği görüşüne rastlanılmamaktadır.

⁸⁹⁷ Taha Parla, *Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları – Cilt 1*, İstanbul, Deniz Yayınları, 2008, s. 151.

⁸⁹⁸ “Onbeşinci Yıl”, *Çığır*, Sayı 71-72, 1938, s. 161.

⁸⁹⁹ “Ölümünün İkinci Yıldönümünde”, *Varlık*, Sayı 177, Cilt 11, 15 Kasım 1940.

⁹⁰⁰ Nusret Köymen, “Kemalizm ve Politika Bilgisi”, *Ülkü*, Sayı 41, Temmuz 1936, s. 321.

⁹⁰¹ Yaşar Nabi Nayır, “Yerinde Olmayan Bir Kaygı”, *Varlık*, Sayı 47, Cilt 2, 15 Haziran 1935, s. 353.

Atatürk rejiminin gençlerde görmek istediği vasıflar; “sağlam, dürüst, mert, çalışkan, güzel ve güzel sanatları sever olmasıdır.” Rejimin geleceği olarak tanımlanan gençler, Atatürk rejimi için yılmadan tarlada, fabrikada, okulda ve kışlada çalışmalıdır.⁹⁰² Mustafa Kemal üzerinden gençliğe biçilen rolde onun kurucu rolü sıklıkla vurgulanmaktadır. Gençliğin enerjisini ülkesi için harcaması, onu “model Atatürk”e daha çok yaklaştırmaktadır. *Çığır*, *Ülkü* ve *Varlık* dergisine göre Atatürk, ülkenin bulunduğu en zor koşullarda yılmadan çalışmış ve Cumhuriyet’i kurmuştur. Cumhuriyet’in emanet edildiği gençler de “kutsal bir görev” bilinciyle ülkelerini ileriye taşımakla mükellef tutulmaktadır. *Çığır*’a göre, Mustafa Kemal’in inkılâbı emanet ettiği nesil olan gençlik, onun izinden yürümeyi görev bilmelidir. *Çığır* dergisinin Cumhuriyet’in on beşinci yıl kutlamalarına özel olarak ayırdığı sayısında, Mustafa Kemal’in Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyet’e giden yolda, “kişisel menfaatlerini bir kenara bırakarak, toplumun geleceğini düşünmesi”, derginin gençlikten beklediği fedakârlığa örnek olarak gösterilmektedir.⁹⁰³

“Hayat iç genişliği ve iç kuvveti ile heyecan bulur. Biz bütün bu temiz genişliği içimizde; bütün iç kuvvetini benliğimizde; ve bütün heyecan membalarını bu topraklarda bulabiliriz.

Büyük genç! Senin lekesiz alnın, hudutsuz gönlün, yalnız kendinin ve bu toprakların olan kafan bu memlekete yeni ve taze bir hayat kuvveti verebilir... Türklük için, bu topraklar için, yarın için, müşterek ülkü için vatana doğru! Bu topraktakileri; bu toprakları inşaya hazır ol; ve kendimizi bunun için vermeğe hazır olalım!”⁹⁰⁴

Gençler inkılâbın devamlılığını sağlarken özellikle “müfrit sağcı ve müfrit solcu”lara karşı uyarılmaktadırlar. İnkılâbın değerlerini içselleştirememiş bu kitleler Kemalizm’in amacına ulaşması yolundaki en önemli engeller olarak görülmektedir. Türkiye’nin yetişmiş teşkilatlı insanları bunlara karşı, “Kemalizm prensiplerini iyice benimseyip, hazmedinceye kadar gayretlerini ve dikkatlerini gevşetmemekle”

⁹⁰² “19 Mayıs 1919’da Atatürk”, *Ülkü*, Sayı 52, Haziran 1937, s. 244.

⁹⁰³ “Atatürk ve Türk Gençliği”, *Çığır*, Sayı 32, 1935, s. 17. Varlık dergisinde de Mustafa Kemal, “statîği yani mensup olduğu cemiyeti duymuş, kavramış onunla hal hamur olmuş bir fert olarak” değişimin gereklerini kavrayarak devrimin ilkelerini şekillendirmiş bir önder olarak resmedilmektedir. Bkz. Muammer Necip Arda, “Hakikatları Kavrayabilmek İçin Devrime Yakından Bakmak Lazımdır I”, *Varlık*, Sayı 120, Cilt 5, 1 Temmuz 1938, s. 755-757.

⁹⁰⁴ Mustafa Kemal, “Gençlik”, *Çığır*, Sayı 6, 1933, s. 15.

sorumlu tutulmaktadır.⁹⁰⁵ Gençler, milli birliklerini bozucu bütün yabancı seslere “kulaklarını tıkamalı”dır.⁹⁰⁶

“... ünlü Türk tarihinin Türk gençliğine verdiği tarihi bir vazife vardır. O da, bu günü yaratmak; yeni nesillere eşsiz bir örnek ve rehber olmak üzere tarihin gönderdiği büyük ve şanlı Türk kahramanı Atatürk’ün yolundan yürümektir.”⁹⁰⁷

Ülkü dergisine göre Mustafa Kemal, “sosyal mevzularda rehber ruhile âlim kafasını nefsinde toplayan ilk dahi”dir. Onda “her dâhiden fazla bir seziş kudreti, bir inan kuvveti ve bunların yanında, peygamberlerden farklı olarak, bir de süratli ve yanılmaz objektif görüş, sağlam bir müspet kafası ve aldanmaz bir tenkit zekâsı” vardır.⁹⁰⁸ Makalelerden anlaşıldığı üzere sultanlık rejiminden kısa süre önce vazgeçmiş Cumhuriyet, henüz kafalarda lider kültürünü uzaklaştıramadığından dolayı, gençliğin örnek alması gereken önder olarak Mustafa Kemal, ilahi bir biçimde sunulmaktadır. Gençlik neredeyse Mustafa Kemal’e karakter olarak yaklaşıldığı ölçüde inkılâp ilkelerinin gerçekleştiğine inanılmaktadır. Bu nedenle karakter ve ahlak özellikleri tanımlanırken, “model Mustafa Kemal” doğrultusunda kişilik tanımına gidildiği gözlenmektedir.

3.3.1. Karakter ve Ahlak Bakımından İdeal Türk Gençliği

Gençliği özne olarak belirleyen *Çığır* dergisi, onun kişilik özelliklerini tanımlamayı da kendi görevlerinden birisi olarak görmektedir. Hıfzı Oğuz’a göre gençlik, öncelikle “candan” devrimci, “ileri ulusçu”, amacı uğrunda hayatından feragat edebilecek kadar “ülkücü” ve “idealist” olmalıdır.⁹⁰⁹ “Türk olmak, genç olmak ve idealist olmak” kolay değildir. Ancak kendini vazifesine adayan gençlik bunu gerçekleştirecek kabiliyete sahiptir.⁹¹⁰ İdealist adam ise kendini davasına adayan, hayatını bu uğurda tüketendir. “Davasının içinde kaybolmuştur.” Yeni rejimi kuran

⁹⁰⁵ Nihat Erim, “İnkılâbımız ve Düşünce Hürriyeti”, *Çığır*, Sayı 129, 1943, s. 36-37.

⁹⁰⁶ “Türk Gençliğine”, *Varlık*, Sayı 186, Cilt 11, 1 Nisan 1941, s. 409-410.

⁹⁰⁷ *Çığır*, a.g.m., Sayı 32, 1935, s. 17.

⁹⁰⁸ Nusret Köymen, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 42, Ağustos 1936, s. 417.

⁹⁰⁹ Hıfzı Oğuz Bekata, a.g.m., *Çığır*, Sayı 31, 1935, s. 2.

⁹¹⁰ “Halkevleri’nde Göze Çarpan Çalışmalar ve Beliren Değerler”, *Ülkü*, Sayı 65, Temmuz 1938, s. 469-470.

ve ona dayanak olan, bu idealist adamlardır.⁹¹¹ Yani Kubilay gibidir; “gençliğe daima örnek olabilecek” bir inkılâpçıdır.⁹¹² İdeal gençliğin ahlaki ilkeleri ise, CHP’nin ana ilkeleri tarafından belirlenmiştir. Gençlik bu ilkelerden güç alarak, Cumhuriyet’i devamlı suretle sağlamlaştırmalıdır.⁹¹³ Bu doğrultuda gençler, “Machiavel’in deni [kötü] kudretini değil, çok defa yanlış anlaşılan Nietzsche’nin temiz ve yüksek ahlak ve idaresine” sahip olmalıdır.⁹¹⁴

Temiz ve yüksek ahlak ve idaresine sahip idealist gençlik ise davası için kişisel hedefleri peşinde koşmayan, ortak bir amacı gerçekleştirmek için hareket edendir.⁹¹⁵ Burada artık birey olarak elde edilen kazanımlar önemsizleştirilmekte ve her bireyin varlığı topluluk içerisinde eritilip, anlam kazanmaktadır. Solidarist toplum yapısına

⁹¹¹ Hıfzı Oğuz Bekata, “İdealist Adam Kendini Hiç Düşünmeyendir”, **Çığır**, Sayı 63, 1938, s. 33.

⁹¹² Ferid Celal Güven, “Kubilay Günü”, **Ülkü**, Sayı 35, İkinci Kanun (Ocak) 1936, s. 367-368.

⁹¹³ Kadri Yaman, **a.g.e.**, s. 67.

⁹¹⁴ Cemil Sena, “Fikir Kırıntıları”, **Varlık**, Sayı 10, Cilt 1, 1 Aralık 1933, s. 146. Ahlakın söz konusu edildiği makalelerde dini atıfların olmaması dergilerin ortak özelliğidir. Cemil Sena Ongun bu durumu, dinin toplumların içinde bulundukları duruma göre bir meşruiyet aracı olarak kullanıldığından hareketle, karakter belirlenirken tanımlanmış bireysel özelliklerin ön planda olması gerektiğini söylemektedir. Ongun’a göre laik toplumlarda asıl önemli olan “objektif bir kuvvetle ferdi kendine itaat ettirmek”tir. Bkz. Cemil Sena Ongun, “Dini Kıymetlerde Anarşi”, **Varlık**, Sayı 212, Cilt 12, 1 Mayıs 1942, s. 461-464; Cemil Sena Ongun, “Dini Kıymetlerde Anarşi II”, **Varlık**, Sayı 213, Cilt 12, 15 Mayıs 1942, s. 490-493. Din “ideoloji” olarak tanımlanırken, bütün dinlerde peygamberlerin “körü körüne inandığı doktrini, insanlığın iki dünyada da selamete erişmesi için tek yol olarak herkese körü körüne kabul ettirmeye çalışmış, kurduğu sisteme inanmayanları en korkunç cezalarla tehdit etmiştir.” cümlesiyle ahlaki ilkelerin dini kaygılara dayanması reddedilmektedir. Bkz. Yaşar Nabi Nayır, “İdeoloji Salgını”, **Varlık**, Sayı 298-299, Cilt 15, 1-15 Aralık 1945, s. 141. Din ile ahlak her zaman birleşmemektedir. Bunun için her dindar mutlaka ahlaklı anlamına gelmediği gibi, her “laik hatta dinsiz olan” ahlaksız anlamına gelmemektedir. Ahlak eğitiminde din ancak, bilgisiz insanlara “laik zihniyetle” telkin edilebilir. Fakat Ongun’a göre “bu iki zihniyeti uzlaştırmak imkânsız ve lüzumsuzdur.” Ahlakı “inanılması güç efsaneler” yerine, ilimle ispat edilebilir gerçeklere dayandırmak gerekmektedir. Bkz. Cemil Sena Ongun, “Ulusal Ahlak Direktiflerinin Kaynağı”, **Varlık**, Sayı 235, Cilt 13, 15 Nisan 1943, s. 383.

⁹¹⁵ Hıfzı Oğuz, “Cibiliyet”, **Çığır**, Sayı 5, 1933, s. 3. Benzer örnek olarak; “Biz; öz hakikat adamları isek, iç büyüklüğü tekâmül etmiş; ve büyük memleket davalarını kovalıyan idealist ve adsız insanlar olmağa mecburuz... Biz; öz hakikat adamları isek, iç büyüklüğü tekâmül etmiş; ve büyük memleket davalarını kovalıyan idealist ve adsız insanlar olmağa mecburuz.” Bkz. Hıfzı Oğuz, **a.g.m.**, **Çığır**, Sayı 5, 1933, s. 4. / “Gençler arasındaki faşist, komünist, nasyonal sosyalist eğilimler onaylanmamakta, hatta tehlikeli görünmektedir. Asıl amaç zümreleşmiş gençlerin Türk inkılâbı etrafında birleştirilmesi, bütünleştirilmesidir... Biz, ordular muayyen bir hedefe nasıl giderse, gençliğin de inkılâp ülkülerine öylece tek vücut gibi toplu ve mütesanit gitmesini istiyoruz. Bu, elbette bir başı bozuk alayından çok iyi ve memleket için çok faydalıdır.” Hıfzı Oğuz, **a.g.m.**, **Çığır**, Sayı 18, 1934, s. 5. / “Genç adamın kendine ve ulusa güvenmesi; varlığını yurda, buduna karşılıksız ve adsız vermesi ulusal terbiyenin en baş prensibi olmalıdır.” Hıfzı Oğuz Bekata, **a.g.m.**, **Çığır**, Sayı 31, 1935, s. 2. **Varlık** dergisinde de gençlere ahlaklı olmanın yolu cemiyet için çalışma olarak anlatılmaktadır. Bkz. Yaşar Nabi, “Ahlak ve Fazilet”, **Varlık**, Sayı 125, Cilt 6, 15 Eylül 1938, s. 65.

göre görevlendirilen gençlerden beklenen de, toplumsal işbölümünde ona biçilen görevleri sorgulamadan yerine getirmesidir.

“... Onun için fertleri, bilhassa gençleri temiz bir davada benliğini eritebilecek şahsiyetini feda edebilecek bir şekilde yetiştirmek icabeder.”⁹¹⁶

Kişisel kazanımları peşinde koşanlar ise “satılmış, alet derecesine düşmüş, ipi başka ellerle çekilen kuklalar ve maskeli insanlar” olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda Oğuz, para, şöhret, mevki ve kadının insanın karakteri üzerinde belirleyici etkiye sahip olduğundan hareketle çözümlerler yapmaktadır. Oğuz’a göre; para ve mevki büyük davalar için amaç değil araç olmalı insan şöhretin peşinden koşmamalı eğer layıkça şöhret onu izlemeli, kadın ise eğlence için bir vasıta değil, kafa, gönül ve hayat için bir arkadaş olmalıdır.⁹¹⁷

İnkılâp gençliği de, topluluk menfaatini kendi menfaatinden üstün tutmalıdır. Bu gençlik yarınki nesillere örnek olmalı, ortak ülkü karşısında bireysel hayatın ne kadar değersiz olduğunu göstermelidir. “Kütle menfaatini kendi menfaatinden çok üstün gören samimi adam, bilir ki; ben, sen, o faniyiz; yaşayan ve yaşayacak olan Biziz; millettir.” Gençlik, “Türk Cibilliyeti” ile büyük memleket davaları için yetiştirilmeli ve hazırlanmalıdır.⁹¹⁸ Bireysellik peşinden koşulması, “yanlış fertçilik”tir. Oysa doğru anlaşılmış fertçilikle, birey sadece kendine karşı olan sorumluluklarında değil, başkalarıyla olan ilişkilerinde de özgür olabilmektedir.⁹¹⁹ CHP de bu yönde, “yeni zamanın anlayışına göre milleti tek tek fertler halinden çıkararak onları görüş, anlayış ve yapıda bir birlik haline sokmak” istemektedir.⁹²⁰

Kişisel zevkleri peşinde koşan gençler, kötü ahlaklı olarak tanımlanmaktadır. Kötü ahlak ise aslında bireyin esaretine işarettir. Hür olmanın ilk koşulu, “faziletli” olmaktır. Faziletli inkılâp gençliği, esaretten kurtulmak için en faziletli görev olan

⁹¹⁶ Bahadır Ragıp, “Gençlik ve İki Vasfı”, **Çığır**, Sayı 25, 1935, s. 6.

⁹¹⁷ Hıfzı Oğuz, a.g.m., **Çığır**, Sayı 5, 1933, s. 5.

⁹¹⁸ Hıfzı Oğuz, a.g.m., **Çığır**, Sayı 5, 1933, s. 6.

⁹¹⁹ Miraç Katırcıoğlu, “İki Fertçilik”, **Varlık**, Sayı 66, Cilt 3, 1 Nisan 1936, s. 279-280.

⁹²⁰ Nafi Atuf Kansu, “Halk Terbiyesi ve Halkevleri”, **Ülkü**, Sayı 97, Mart 1941, s. 5.

memleket işlerinin peşinden koşmalıdır.⁹²¹ Bireyci cemiyet anlayışı, Amerika gibi ülkelerde dahi kökünden sarsılmıştır. “Fert yok cemiyet var, hak yok vazife var” anlayışı yaygınlaşmıştır.⁹²² Gençler de bireysel menfaatlerinden içinde yaşadığı toplum menfaati için vazgeçebilecek kadar fedakâr olabilmelidir.⁹²³ Ancak *Ülkü* dergisinde “kendi etrafına bak, fakat aynı zamanda benliğini de herhangi bir bilgiye uydurmak mecburiyetinde olma” anlayışıyla ferdiyetçiliğe küçük bir alan bırakılmıştır.⁹²⁴

Toplumsal hizmet için kendini adayan gençler, memleket işlerinin ne kadar önemli olduğuna vicdanlarını dinleyerek ulaşabilmelidir. Vicdanlarında bu sesi duymalarının yolu ise “ahlak disiplini”nden geçmektedir.⁹²⁵ Ancak bu disiplinin formüle edilmesi oldukça zordur. Gençlik, “kendi ahlakını, kendi dinini kendi yollarını” bulmalıdır. Gençliğe tüm ulusun ahlak ve ülküleri emanet edilmiştir.⁹²⁶ Bunun için öncelikle işbölümü yapılarak, ilerleme yolunda önemli adımlar atılmalıdır. Aşiret gibi birbiri içerisinde pek çok parçaya ayrılmış görüntüden uzaklaşılmalı ve birlik olunmalıdır. Daha sonra “vicdanlarını temsil eden reisin otoritesine muti” olunmalıdır. Hayatın ve ilerlemenin kanunu, maddi ve manevi her alanda hizmet etmektir.⁹²⁷

Ortak ülküleri gerçekleştirmek amacıyla bir araya gelen “genç dimağlar”ın karakter özellikleri tanımlanırken vurgulanan bir diğer değer de modern ve Batılı olmalıdır. “Muasırlaşma”, gençlerin kendi zamanlarının adamı olmalarına bağlıdır. Ancak

⁹²¹ Edip Hilmi, “Hür Olmak”, *Çığır*, Sayı 9, 1934, s. 168. Cemil Sena Ongun’un bu doğrultuda hürriyet, vazife gibi kavramları tanımladığı makalesi gençlerin ahlaklı olması noktasında belirlenen ilkelere açıklık getirerek, *Çığır*’da savunan görüşü tamamlamaktadır. “Makine Ahlakının Mahiyeti, Terim ve Mevzuları”, *Varlık*, Sayı 198, Cilt 12, 1 Ekim 1941, s. 122-127.

⁹²² Muzaffer Şerif, “Roosevelt Amerikasında Terbiyede Fertçiliğin Yıkılışı”, *Ülkü*, Sayı 55, Eylül 1937, s. 43-49.

⁹²³ Cemil Sena Ongun, “İki Mantık İki Realite Korkusu”, *Varlık*, Sayı 184, Cilt 11, 1 Mart 1941, s. 365-367.

⁹²⁴ F. Rauh, “İyi Adamın Ruhiyatı”, çev. Ziyaeddin Fahri, *Ülkü*, Sayı 57, İkinci Teşrin (Kasım) 1937, s. 225-233; “İyi Adamın Ruhiyatı”, çev. Ziyaeddin Fahri, *Ülkü*, Sayı 56, Birinci Teşrin (Ekim) 1937, s. 108-117.

⁹²⁵ Cemil Sena Ongun, “Vicdan Nedir?”, *Çığır*, Sayı 36, 1936, s. 87.

⁹²⁶ Cemil Sena Ongun, “Ahlsel Direktifler”, *Çığır*, Sayı 49, 1937, s. 125.

⁹²⁷ Ziya Yusuf, “Büyükler ve Cemiyete Tesirleri”, *Çığır*, Sayı 15-16, 1934, s. 12.

Batılılaşma etrafında şekillenen gençler, Batının hatalarına düşmemelidir.⁹²⁸ II. Dünya Savaşı esnasında milli menfaat yerine kişisel kazanımları peşinden giden ve bu doğrultuda gençleri mobilize eden Avrupalı liderler başarısız olarak nitelenmektedir. Ancak Türkiye, “nadir yetişen bir şef kucağına düşmüştür.” Ahlaklı, imanlı gençler, bu “şefi sevip, inanmalı” ve onun önderliğinde ülkelerini “sevilir, imrenilir bir ülke” haline getirmelidir.⁹²⁹ Türkiye’nin kendi topraklarına ait ahlaki ilkeleri bunu gerektirmektedir. Batılılaşma idealinde taklitçilikten kaçınmanın yolu, “milli” değerler çerçevesinde ahlaki ilkelere bağlanmaktan geçmektedir.⁹³⁰

Türklerin kendilerine özgü ahlak ilkeleri gençlerin karakterleri şekillendirilirken kullanılmalıdır. Tarih, milli ahlakın “teşkilat, örf, adet ve geleneklere uygun” biçimde geliştiğini göstermektedir. Geçmişe bakıldığında Türkler, “teşkilat, askerlik ve disiplinden” hoşlanan bir millettir. Gençlerden bu ahlak kültürü çerçevesinde beklenen karakter özelliklerinden bazılarıysa; büyüklere saygılı küçüklere sevgili olmak, verilen ödevleri ona itaat bilinciyle gerçekleştirmek, “yurttaşlara karşı sarsılmaz ve içten duygudaşlık ile bağlanmak”, karşılıksız iyilik yapmak, kıskançlık, kin ve dalkavukluktan uzak durmak, “nemelazımcılıktan çekinmek”, “kadına çocuğa aile ocağına tutulmak” -bu cümlede inşa da asıl aktörün erkekler olduğunu göstermektedir-, “sanatta, lisanda, kültürde, siyasette Türk’ü sevmek ve Türk olan her şeye saygı ve sevgi ile bağlanmak, ruh ve beden temizliğini önemseyerek, riya ve vefasızlıktan uzak durmak” olarak sıralanmaktadır.⁹³¹ Ancak Malik, yazısında gençlerin Cumhuriyet’in onuncu yılına rağmen inkılâp müesseselerini içselleştiremediğini, bu durumda yarının teslim edileceği gençliği yetiştirmenin önemli bir vazife olduğunun altını çizmektedir. Bunun için de, geleceğin gençleri olacak şehir ve kasabalarda okula gidemeyen küçük çocuklara, “inkılâp çocuk evlerinde Türk vatandaşlığı aşılmalı ve Türk inkılâbı anlatılmalıdır.” Hatta

⁹²⁸ F. Rauh, “Ahlaki Düşüncenin Dinamizmi”, çev. Ziyaeddin Fahri, **Ülkü**, Sayı 63, Mayıs 1938, s. 208.

⁹²⁹ Suat Seren, “Bize Bir İyman Gerek...”, **Çığır**, Sayı 122, 1943, s. 19-21.

⁹³⁰ Cemil Sena Ogun, “Bu Toprağın Ahlakı”, **Varlık**, Sayı 242, Cilt 14, 1 Ağustos 1943, s. 21-24; “Bu Toprağın Ahlakı II”, **Varlık**, Sayı 243, Cilt 14, 15 Ağustos 1943, s. 41-44; “Bu Toprağın Ahlakı III”, **Varlık**, Sayı 244, Cilt 14, 1 Eylül 1943, s.61-62.

⁹³¹ Cemil Sena Ogun, “Türk Ahlakının Prensipleri”, **Varlık**, Sayı 234, Cilt 13, 1 Nisan 1943, s. 361-363.

toplumun tamamına nüfuz eden bir başarı hedefleniyorsa sadece okullar ve çocuk evleri gibi kurumlar yeterli görülmemektedir. Bunun için mutlaka evin içine girilmeli ve aile inkılâp yolunda eğitilmelidir. Çünkü çocuklar ve gençler, zamanların önemli bir bölümünü inkılâbın adını bile duymamış “eski bir rejimin ihmal ettiği, mektepsiz bıraktığı ev halkı arasında geçirmektedir.”⁹³²

Cemil Sena Ogun da Cumhuriyet’in yirminci yılına girerken hala gençlerde özlenen ahlaki ilkelere ulaşamadığını söyleyerek Malik’i desteklemektedir. Ancak Ogun, sadece gençleri değil siyasal elitleri de gençlerle yeterince ilgilenmedikleri için sorumlu tutmaktadır. Dolayısıyla devlet ileri gelenleri, başarısızlığın sebebini belirleyip görünür önlemler almalıdır.⁹³³ Siyasal elitlerin okulla aile arasında bağ kurarak, aileyi pedagojik eğitimin bir parçası haline getirilmesi gerekmektedir. Bu noktada, Almanya, Fransa ve Belçika’daki sadece yetişkinlerin eğitimiyle ilgilenen “ana babalar okulu” gibi özel bürolar önemlidir.⁹³⁴ Ancak başarının sürekliliği her şeyden önce, yeni rejimi onu tanımayan insanlara anlatacak gençliğin “demokratik bir terbiye” ile inkılâp müesseselerini içselleştirmesine bağlıdır.

“Terbiye, diri cemiyet nizamının istediği müsbet vazifelere göre ferdin yetiştirilmesidir.”⁹³⁵

Çığır dergisine göre topluma en fazla faydası dokunacak “su” olarak görülen gençlik, kaynağından istediği yere akmaya bırakılmamalı, “ülkölü bir kadro içinde, yapacakları işler programlaştırılmış, ne yapacağını, nereye varacağını bilmelidir.” Zaten *Çığır* dergisinin “münevver” gençliği, az çok “disiplinli bir organizasyona” bağlı olan, yani sadece okur-yazar değil, asıl lise ve üniversite gençliğini kapsamaktadır. Kadrosuz gençler, *Çığır*’ın münevver genç tanımlamasının dışındadır. Kadrolu olmak okullu olmakla da bitmemektedir. Asıl olan Türk kimliğini sahiplenmektir. Öz gençlik, “biz gençler” yerine “biz Türkler”

⁹³² Hilmi A. Malik, “İnkılâp ve Terbiye”, *Çığır*, Sayı 6, 1933, s. 3.

⁹³³ Cemil Sena Ogun, “Gençlerin Ahlak ve Bilgi Seviyesi”, *Varlık*, Sayı 200, Cilt 12, 1 Aralık 1941, s. 170-172.

⁹³⁴ Eyüp Hamdi Akman, a.g.m., *Çığır*, Sayı 69, 1938, s. 139.

⁹³⁵ M. Nermi, “Köksüz Maddecilik Karşısında Köklü Cemiyet Terbiyesi”, *Çığır*, Sayı 67, 1938, s. 98.

diyebilmelidir.⁹³⁶ Gençlerin, bu ahlaki olgunluğa ulaşabilmesinin yolu ise detaylı bir ahlaki disiplin almalarına bağlıdır.

İnsanların bir arada sorunsuz bir biçimde yaşayabilmeleri için asgari koşullarda ortak paydada buluşmaları gerekmektedir. Bunun için ise ortak bilgi ve değer dünyası inşa edilmelidir. Eğitim kurumları diğer pek çok işlevinin yanında, toplumun ihtiyacı olan bilgi ve davranışları aktarabilmek için oluşturulan kurumlardandır. Bu noktada disiplin, kuralları belirleme açısından önem teşkil etmektedir. 20. yüzyıla kadar eğitim alanında yapılması gereken davranışlara yönelik disiplin kuralları yazılı bir metin olarak karşımıza çıkmasa da, toplum tarafından kabul gören bir takım ilkelerin varlığı yadsınmamaktadır.⁹³⁷ CHP'nin 1931 yılı programında terbiye ilkeleri; “her türlü hurafe ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, milli ve vatanperver olmalıdır” biçiminde sınırlandırılmıştır.⁹³⁸ Toplu ve teşkilatlı inkılâp gençliği yetiştirme ideali de beraberinde disiplin meselesini gündeme getirmektedir. Cumhuriyet'in erken döneminde okullar, gençlerin disiplin ilkelerinin belirlenmesi açısından oldukça belirleyicidir. Kadri Yaman'ın ifadesiyle gençler okullarda;

“... Atatürk devrinin ve inkılâplarının ileri vasıftaki, ileri medeniyetteki, Türke, Türklüğe ve onun yaratılıştaki yüksek kabiliyetlerine yakışan modern bir zihniyet içinde yürütülen bir disiplin sistemini takip etmektedirler. Bunun en iyi sonuçlar veren bir sistem olduğu gün ve tecrübeyle sabit olmaktadır. Kültür programımızın okuldan istediği disiplini kurtaracak ve yaşatacak öğretmenlerimizin yüksek kabiliyetleri netice üzerine daima tesir yapacaktır.”⁹³⁹

Ülkü dergisi, 15-22 yaş arası gençliği terbiye noktasında desteğe ve yardıma en muhtaç olanlar olarak değerlendirmektedir. Özellikle köy gençliği bu yaşlar arasında kahvehane gibi yerlerde okulda ona öğretilenlerden uzaklaşmakta ve yeniden bireysel yaşamına dönmektedir. Bu noktada Yüksek Köy Halk Okulu, köy delikanlısını kendine ve içinde bulunduğu topluma yararlı hale getiren bir

⁹³⁶ Kazım Nami, “Disiplinli Gençlik”, *Çığır*, Sayı 9, 1934, s. 173.

⁹³⁷ Mustafa Gündüz, “Son Dönem Osmanlı Eğitiminde Disiplin ve Cezalandırma”, *Doğubatu Düşünce Dergisi-Osmanlılar III*, Sayı 53, s. 127.

⁹³⁸ Aydoslu Sait, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 10, İkinci Teşrin (Kasım) 1933, s. 284.

⁹³⁹ Kadri Yaman, *a.g.e.*, s. 74.

kurumdur.⁹⁴⁰ İnşa sürecinde mutlaka kullanılması önerilen bir yöntem olarak görülen disiplin, gençlerin enerjilerinin bireysellikten çıkıp, toplumun bütününün bir parçası gibi hareket etmelerini sağlamak için gerekli görülmektedir. Aksi takdirde gençliğin enerjisi, avantaj konumunu kaybedecek ve anarşiye yol açacaktır.⁹⁴¹ Oysa disiplinle “iyi bir karakter yaratılarak” gençlerin “vazife hissine” bağlanması sağlanabilmektedir.⁹⁴² Böylelikle gençliğin heyecanı belli doğrultulara “kanalize edilip mecraları intizama sokularak, memleket için faydalı unsur” haline getirilmektedir. Aksi halde, yani gençlik enerjisi başıboş bırakıldığında tahripkâr birer kuvvete dönmektedir.⁹⁴³ Oysa “geleceğin koruyucusu” olarak kabul edilen gençlerin “sağlam kafa ile sağlam enerji”ye sahip olması gerekmektedir.⁹⁴⁴ Disiplinin amacı da, ham halde bulunan gençlik enerjisini topluma faydalı olacak şekilde “yükseltip, kıymetlendirmek”tir.⁹⁴⁵ Terbiye ile gençlik, “reelin felsefesi” doğrultusunda şekillendirilebilir.⁹⁴⁶ Böylelikle çocuklar, hangi eğitim safhasında olurlarsa olsunlar, dâhil oldukları topluluğun hizmetine hazır ve buna “muktedir bir uzuv” haline getirilebilirler.⁹⁴⁷ Böylelikle gençliğin dinamizmi “milli inkılâbın çizdiği ülküler” dâhilinde kullanılır hale gelebilecektir.⁹⁴⁸ Bu sayede de, “Türk milleti içinde gerçekleştirilmesini istediği hayatın adamını yetiştirmek” mümkün hale gelmektedir.⁹⁴⁹

“Demokrasinin istediği gençlik, sadece rejime hizmet edecek insan değildir. Aynı zamanda yarının icaplarına, tehlikelerine karşı koyabilecek ve bizzat ferdi faaliyetlerde de muvaffakiyet temin edecek olan realist ve aktif bir gençlik yetiştirmektir. Yani, bu rejim, sadece bir ideal yaratmaya değil, belki her çeşit aksiyonlarına elverişli kabiliyetleri seçkin ve yükselmiş bir hale getirmeye de

⁹⁴⁰ Hıfzırrahman Raşid Öymen, a.g.m., **Ülkü**, Sayı 25, Mart 1935, s. 18-19.

⁹⁴¹ Yusuf Kenan, “Gençlik ve Disiplin”, **Çığır**, Sayı 10, 1934, s. 214-215. Varlık dergisi de bu görüşü Socrate felsefesiyle desteklemektedir. Cemil Sena Ongun, “Socrate’ın Ahlak Filozofisi”, **Varlık**, Sayı 108, Cilt 5, 1 Ocak 1938, s. 562-563.

⁹⁴² Ali Kami Akyüz, “Aile Disiplini”, **Varlık**, Sayı 254-255, Cilt 14, 1-15 Şubat 1944, s. 241.

⁹⁴³ Yaşar Nabi, “Şuursuz Heyecan”, **Varlık**, Sayı 7, Cilt 1, 15 Ekim 1933, s. 97. Yaşar Nabi, “Enerji Terbiyesi”, **Varlık**, Sayı 126, Cilt 6, 1 Ekim 1938, s. 81.

⁹⁴⁴ Türker Acaroğlu, “Yarınlara Doğru”, **Varlık**, Sayı 172, Cilt 11, 1 Eylül 1940, s. 85.

⁹⁴⁵ Rahmi Balaban, “Şahsiyet Terbiyesi”, **Çığır**, Sayı 61-61, 1938, s. 5.

⁹⁴⁶ H. Bouchet, “Yeni Terbiyenin Getirdiği Yenilikler”, çev. Muammer Necip Arda, **Varlık**, Sayı 98, Cilt 5, 15 Ağustos 1937, s. 406-407.

⁹⁴⁷ Hıfzırrahman Raşit, a.g.m., **Çığır**, Sayı 61-62, 1938, s. 17.

⁹⁴⁸ Kemal Turan, “İsraf Edilmiş Heyecanlar”, **Varlık**, Sayı 15, Cilt 1, 15 Şubat 1934, s. 225.

⁹⁴⁹ Şemsetgil, “Cumhuriyette Türk Terbiyesinin Gayesi”, **Çığır**, Sayı 132, 1943, s. 133.

mecburdur. Bunun için ise, gençliğin enerjisini israf etmemek, onlara hakiki ve hayati bir seviye yaratmak iktiza eder.”⁹⁵⁰

Gençlik terbiyesinin esasları ise, maddecilikten uzaklaşarak, cemiyetin değerlerine göre belirlenmelidir. Gençlik terbiyesinin başlangıç noktası, ulusal değerler olmalıdır.⁹⁵¹ Özellikle savaş döneminde gençleri, “milleğe bağlı şuurlu bir kuvvet haline getirmek” önem kazanmaktadır. Bunun için gençlerin “ruh, beden ve hareketleri”, ulusal değerler çerçevesinde disiplin altına alınmalıdır.⁹⁵²

“Gençlik disiplini; içinde bulunduğumuz bütün maddi ve manevi şartların, inkılâbın gençliğe tahmil ettiği vazifelerin iyi, sistemli ve Büyük Türk davasının asli fikirlerine uygun gidişini temin eden cemiyet ve teşkilat ahengi manasile alınmalıdır.”⁹⁵³

Çığır dergisinin filozofi ana başlığı içerisinde yer alan makalelerde; Sokrat, Platon, Aristo, Epicure gibi düşünürlerin görüşleri üzerinden, gençlik terbiyesinin esasları ortaya konulmaktadır. Bunlar içerisinde görüşlerin en açık biçimde aktarıldığı, Tezer Taşkıran’ın “Eski Yunanlılarda ve Roma’da Vatandaşlık Terbiyesi” adlı makalesidir. Taşkıran’ın E. M. Wihte’nin “**The Teaching of Modern Lives**” adlı kitabından alıntılarla yazdığı makalede, terbiyenin esasları Atina örneği üzerinden açıklanmaktadır. Buna göre, gençlerin bedenleri ile zihinlerinin terbiyesi paralel işlemesi gereken süreçler olarak görülmekte, bu ‘ideal vatandaşlar’dan; bedende mükemmeliyet, büyük zihni faaliyet ve kültür, kusursuz bir zevk” anlayışına sahip olmaları beklenmektedir. Sanatın karakter üzerinde belirleyici etkiye sahip olduğu düşünüldüğünden dolayı, bu konu beden terbiyesi kadar ciddiye alınmaktadır.⁹⁵⁴ Benzer açıklamaya *Varlık* dergisinde de Hasip A. Aytuna’nın makalesinde rastlanmaktadır.⁹⁵⁵ Vatandaş terbiyesiyle; bireyler devlet işleri arasında üzerlerine düşen görevleri bilerek, anlayarak, önemini kavrayarak, topluma karşı vazifesini

⁹⁵⁰ Cemil Sena Ongun, “Okul Sistemimiz ve Randıman Meselesi”, **Varlık**, Sayı 192, Cilt 11, 1 Temmuz 1941, s. 555.

⁹⁵¹ M. Nermi, a.g.m., **Çığır**, Sayı 67, 1938, s. 98, 107.

⁹⁵² Cemil Sena Ongun, a.g.m., **Varlık**, Sayı 196, Cilt 12, 1 Eylül 1941, s. 76.

⁹⁵³ Hıfzı Oğuz, “‘Disiplinli Gençlik’ Meselesi”, **Çığır**, Sayı 14, 1934, s. 270.

⁹⁵⁴ Tezer Taşkıran, “Eski Yunanlılarda ve Roma’da Vatandaşlık Terbiyesi”, **Çığır**, Sayı 87-88, 1940, s. 40-42.

⁹⁵⁵ Hasip A. Aytuna, “Vatandaş Yetiştirmek Meselesi I”, **Varlık**, Sayı 151, Cilt 8, 15 Ekim 1939, s. 191-195; “Vatandaş Yetiştirmek Meselesi II”, **Varlık**, Sayı 152, Cilt 8, 1 Kasım 1939, s. 215-217.

yapma zevkini duyarak, gerektiğinde fedakârlıkla, “bir ÷lküye koşan mücahit şevkiyle” hareket eden vatandaşlara ulaşmak istenmektedir.⁹⁵⁶

Ülkü dergisinde terbiye, insanları hem kendileri hem de içinde bulundukları toplum için “en hayırlı, en faydalı” şekle sokmanın aracı olarak gör÷lmektedir. Terbiye ile insanların sanat, güzellik anlayışlarında dahi değışiklik yaratmak mümkün gör÷nmektedir.⁹⁵⁷ Demokrasiye giden yolda CHP; siyasi terbiye, vatandaş terbiyesi ve özellikle halk terbiyesini üstlenmiştir.⁹⁵⁸ Halk terbiyesinin amacı; halkta ilerleme ve medenileşme niyeti uyandırarak, bu hevesi daimileştirmektir. Daimi kılmak için ise gençliğe kendi kendini yetiştirecek telkinde bulunulması gerekmektedir. Söz sanatı, -konuşma, münakaşa, fikir müdavelesi v.s.- resim, edebi eserler, filmler, radyo, musiki veya tabiat bilgileri gençliğin ve halkın terbiyesinde doğrudan kullanılan yöntemlerdir.⁹⁵⁹ Ancak, terbiye aracılığıyla şekillendirilmesi planlanan kesimi okullar tek başına karşılamamaktadır. Bunun için okul dışı araçlarla halkın geniş kesiminin terbiyesi sağlanmalıdır. Halk terbiyesi; psiko-fizyolojik olarak normal bir gelişim seviyesine ulaşmış insanların kafasını işlemeye, onları karşılaştıkları her durumda kendi fikirleriyle düşünmeye alıştırmaya amacıyla yapılmış her türlü faaliyeti kapsamaktadır. Böylelikle “kafası hür salim düşünceye alışmış vatandaşların çoğalması” hedeflenmektedir. Halk terbiyesinin en önemli görevi ise; “Türk benliğini” geniş halk kitlelerine benimsetmektir.⁹⁶⁰ “Bugünün münevverleri”nin en önemli sorumluluğu, Kurtuluş Savaşı’ndan itibaren devam eden Türk inkılâbını bütün gelecek nesillere tanıtip sevdirmesidir. Ancak çocuklarda inkılâp terbiyesi geliştirecek münevver; öncelikle bu terbiyeye kendisi sahip olmalı, öğreteceği prensipleri ve nasıl öğretileceğini bilmeli, amacına ulaşp ulaşmadığını değerlendirme yetisine sahip olmalıdır.⁹⁶¹ Dolayısıyla münevverler, özellikle genç münevverler inkılâp işlerini düşünmeye, “÷lkülenmeye” sevk edilmelidir. Gençliği aydınlatma amacı taşıyan genç münevverler her şeyden çok inkılâp meselelerini

⁹⁵⁶ Nusret Kemal, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s. 248.

⁹⁵⁷ Fazıl Ahmet, “Bedii Terbiye”, *Ülkü*, Sayı 2, Mart 1933, s. 128.

⁹⁵⁸ Nusret Kemal, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s. 248.

⁹⁵⁹ Hamit Zübeyr, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 2, Mart 1933, s. 152-155.

⁹⁶⁰ Nusret Kemal, “Halk Terbiyesi”, *Ülkü*, Sayı 7, Ağustos 1933, s. 19-20.

⁹⁶¹ Mehmet Saffet, a.g.m., *Ülkü*, Sayı 8, Eylül 1933, s. 105, 109.

düşünmelidir.⁹⁶² Çünkü “genç muallim namzetleri”, okullarda milli ruhu öğrencilerine aşlamakla mükellefdir.⁹⁶³

Okullar, terbiye ilkelerinin yaygınlaştırılmasında en önemli kurumlar olarak algılanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu özellikle II. Abdulhamid ve II. Meşrutiyet döneminde okul, sadece “maarif” için kullanılmakta, terbiye işlevi atlanmaktadır. Cumhuriyet, terbiye esaslarını okullarda uygulamaya koyarak önemli bir adım atmıştır.⁹⁶⁴ İnkılâp terbiyesinde muallimlerin çocuk ve gençlere vermesi gereken değerler; Teşkilat-ı Esasiye’nin cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, hürriyetçilik gibi ilkeleri, laiklik terbiyesi -bu verilirken en doğrusu dinden hiç bahsetmeyip, soruların vicdan hürriyeti çerçevesinde açıklanması olarak görülmektedir-, Kurtuluş Savaşı “hikâyeleri” ve tarih aracılığıyla milli şuurdur.⁹⁶⁵ Okullarda, yeni terbiye ilkeleri belirlenirken Batılılaşma idealinden de uzaklaşmamakta, hatta Batılılaşma temel kriter olarak alınmaktadır. Bu ilkelerle yetişen gençlerin aynı değerleri köylülere de aktarması beklenmektedir.⁹⁶⁶ “Yeni mektep” aracılığıyla yaygınlaştırılan terbiye esasları, köy gibi kendi başına bir bütün olan yerlerde değişimi sağlamalıdır. Dergilerde belirlenen değerlerden en uzak kitlenin köylü olarak kabul edildiği düşünülürse, terbiye aracılığıyla toplumsal değişimde en önemli kesimi de köylülerin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle yeni esasları hazmetmiş, köklü bir cemiyet olarak değerlendirilen köy okulları aracılığıyla “yetişkinlerin, yetişmekte olanları” terbiye etmesi, inkılâbın en önemli görevi haline gelmektedir. Dolayısıyla bu cemiyette genç münevver, bütün köylünün ruhuyla “yoğrulmalıdır”. Okullarda eğitmenler “köklü cemiyet kuvvetini istihdaf etmezse” köydeki emeği boşuna geçirmiş sayılır. Bu yüzden gençlerin muhitinde yaşayanlara karşı “her şey sizindir, her şey sizdedir” bilinciyle hareket etmesi beklenmektedir.⁹⁶⁷

⁹⁶² Nusret Kemal, a.g.m., **Ülkü**, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim) 1933, s. 252.

⁹⁶³ Mehmet Saffet, “Milliyetçiliğin Felsefi Esasları”, **Ülkü**, Sayı 12, İkinci Kanun (Ocak) 1933, s. 415.

⁹⁶⁴ Kazım Nami, a.g.m., **Ülkü**, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933, s. 202-203.

⁹⁶⁵ Mehmet Saffet, a.g.m., **Ülkü**, Sayı 8, Eylül 1933, s. 114.

⁹⁶⁶ Cemil Sena Ongun, “Gençlik ve Muaşeret Terbiyesi”, **Varlık**, Sayı 197, Cilt 12, 15 Eylül 1941, s. 98-99.

⁹⁶⁷ Raşit Öymen, “Köy Mektebi ve Köy Muallimi”, **Ülkü**, Sayı 24, Şubat 1935, s. 415-416.

Çığır dergisinde, disiplinin içeriği kadar yöntemi de oldukça önemli bir meseledir.⁹⁶⁸ Burada diğer bölümlerde de görüldüğü gibi cemiyet karakterine uygun disiplin esaslarının belirlenmesi zorunlu görülmektedir. II. Dünya Savaşı'nda faşizmin çöküşü; disiplin yöntemi olarak “on binlerce insanın bir ağızdan konuşması, bir işareti yapması ve aynı elbiseyi giymesinin” istenilen yeni neslin yetiştirilmesinde yeterli olmadığını göstermiştir. Dolayısıyla, cemiyetin yetenek ve yapısına yabancı, şekli önceleyen, taklit terbiye sistemlerinin gençlikte istenen özellikleri yaratması beklenmemelidir.⁹⁶⁹ Bu noktada istenen karakter özelliklerinin yaygınlaştırılmasında ailenin içselleştirilmesi önem kazanmaktadır. Dergilerin yazıları topluca değerlendirildiğinde gençlik inşasında genç tanımının “erkek gençlik” ile sınırlandırıldığı dikkat çekmektedir. Kadın ise aile aracılığıyla terbiye ve disiplin için yan bir unsur olarak tanımlanmaktadır.

3.3.2. Dergilerde Genç Türk Kadını İmgesi: İdeal Anne ve Eş

Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminde muasır medeniyete ulaşmada kadının özel bir önemi vardır. Batılılaşma hedefi ile paralel olarak kadın, bu modele uygun olarak şekillendirilmek istenmektedir. Ancak erken cumhuriyet döneminde kadın; “geçit törenlerinde bayrak taşıyan şortlu, okul önlüklü, asker üniformalı genç kızlar ya da balo salonunda dans eden tuvaletli kadınlar” olarak resmedilmektedir. Yurttaş olarak kadınlar, Batı örneğine uygun biçimde giyinip, konuşmalı, dans etmeli ve içki içmelidir. Ancak çarşaf kaldırılrsa da başı açık genç kız, “ağırbaşlı tayyörü”yle dişiliğini gizlemeli ve cinsiyetsiz kimliğini ön plana çıkarmalıdır. Osmanlı saray geleneğinin eğlence anlayışını temsil eden balolar ise bir “medeniyet mektebi” işlevi

⁹⁶⁸ Disiplin konusunun incelendiği makalelerin geneli göz önünde tutulursa, *Çığır* dergisindeki yazılarının yönünü belirleyen Oğuz’un bu konuda diğer yazarlardan farklı bir tutum takındığı dikkat çekmektedir. Oğuz’a göre, disiplin suiistimale oldukça açık bir kavramdır. İnkılâp gençliği görev ve yükümlülüklerini tamamen benimsediği, bilinçli ve reşit olduğu için, vasiye ihtiyaç duymamaktadır. “Türk, daima efendi kalmış bir milletin adıdır.” Dolayısıyla disiplin suni bir zorlamadır. Bkz. Hıfzı Oğuz, “Disiplini Sun’i Bir ‘Zor’ Olmamalıdır!”, *Çığır*, Sayı 10, 1934, s. 195.

⁹⁶⁹ Hıfzı Oğuz Bekata, “Harbe ve İnsana Dair”, *Çığır*, Sayı 131, 1943, s. 99; Cemil Sena Ongun, “Ahlak Davası”, *Varlık*, Sayı 233, Cilt 13, 15 Mart 1943, s. 341-343.

görmektedir. Kadın imgesindeki tüm değişmelere rağmen bu dönem kadın/genç kız, yine de erkeğin vesayeti altındadır.⁹⁷⁰

Çığır dergisindeki yazılarda “kadın”, gençlikten ayrı bir başlık olarak çok az söz konusu edilmiştir. Bu konu ilk olarak 1933 yılında Dünya Güzellik Yarışması’nı Türkiye’nin kazanması ile gündeme gelmiştir. Genç kızların nasıl olması gerektiği açıklanırken, Batılı kadınların zekâ bakımından üstün olduğu ön kabulünden hareketle, önceliğin fiziksel görünüşe değil, zihinsel faaliyetlere verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ancak kadın yine de geleneksel görüşe uygun bir biçimde eş ve anne olarak resmedilmekte, sahip oldukları sağlıklı çocuk sayısına göre değerlendirilmektedir.⁹⁷¹

“Bırakınız; bütün medeni hakların sahibi olarak erkeğin yanında yer alan Türk kadınıyla övünmeyelim. Bırakınız, sırtında gülle taşıyan kahraman Türk kadınıyla övünmeyelim... Bunlar; Türk kadınının başarılı kudretinin küçük örnekleridir... Bütün bunların üstünde ve bunların hepsinden büyük bir şeref vardır: ANA OLMAK”⁹⁷²

Varlık dergisi ise kadını “bir süs objesi” olarak görmekte ve düşünen erkeğin düşüncesini bozmakla itham etmektedir.⁹⁷³ Cemil Sena Ongun’un “Fikir Kırıntıları” yazılarında kadın, sadece “düşünmeyen ve süsüne önem veren” boyutuyla değerlendirilmese de inkılâbın taşıyıcılığı noktasında dikkate alınmamaktadır.⁹⁷⁴ Ongun, açıkça kadın erkek arasında hiyerarşik bir ilişki kurarak kadını erkekten daha aşağıda tanımlamaktadır. Bu durum ona göre; “Avrupalı Afrika çöllerinde bir iptidaiden ve bir iptidai de Avrupa’da bir Garplıdan” daha aşağı olması kadar

⁹⁷⁰ Deniz Kandiyoti, “Modern Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar”, **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, s. 112-114.

⁹⁷¹ “İnkılâp içinde yeni Türk kadını; devrin yeni gidişine kafasını vakarla uyduran fakat omzunda mermiyi, göğsünde yavrusunu taşıyan Türk anasının feragatini ve büyüklüğünü bir iman haline koyabilen kadındır.” Bkz. Reşit Galip, “Kadın”, **Çığır**, Sayı 12-13 [Reşit Galip Sayısı], 1934, s. 239.

“Kadın iyi bir ev kadını aile reisinin arkadaşı, sıhhatli ve sayısız çocukların korku bilmeyen akıllı annesi olmalıdır.” Bkz. Cahit Okur, “Yaşamak Korkusu”, **Çığır**, Sayı 155, 1945, s. 249.

⁹⁷² Suat Seren, “Ana Olmak”, **Çığır**, Sayı 139, 1944, s. 353.

⁹⁷³ Cevdet Kudret Solok, “Kadın”, **Varlık**, Sayı 57, Cilt 3, 15 Kasım 1935, s. 148.

⁹⁷⁴ Cemil Sena Ongun, “Fikir Kırıntıları”, **Varlık**, Sayı 53, Cilt 3, 15 Eylül 1935, s. 71; “Fikir Kırıntıları”, **Varlık**, Sayı 57, Cilt 3, 15 Kasım 1935, s. 136; “Fikir Kırıntıları”, **Varlık**, Sayı 65, Cilt 3, 15 Mart 1936, s. 265.

doğaldır. Siyasal haklar kazanmaları, kadınların siyaset konularıyla ilgilenmemelerinden dolayı önemli görülmemektedir. Kadın daha çok “meslek, terbiye, din ve çocuk” meseleleriyle ilgilenmektedir. Ongun, görüşlerini Rusya, İtalya, Almanya ve Fransa’da kadın görüntülerinden verdiği örneklerle desteklemektedir. Örneğin, İtalyan aktivist Gina Lombroso’nun “kadınlarda siyasal ihtiraslar uyandırma” girişimlerinin başarısız olduğunu söylemektedir. Ancak Ongun, gelişmiş demokrasilerde kadın ve erkeğin eşit kabul edilmesini doğru bulmaktadır. Yine de bu durumda dahi kadın ve erkeğin aynı işlere talip olmaması, ona göre “iki cinsin farklı ruhi karakterleri olduğunu” göstermektedir.⁹⁷⁵ Ongun’a göre kadın kişiliği “özgeci”dir. Kendini ancak çocuk, kardeş, eş gibi birisine fedakârca adadığı zaman kendini gerçekleştirebilmektedir. “Erkeğin özgücülüğü ise kendisine gideceği yolu gösteren parlak bir fenerdir. Bu yüzden kılavuz istemez, kimseye dayanmaz.” Oysa eğitilmiş kadının dahi bir desteğe ihtiyacı vardır. “Bir kılavuz olmaksızın istikametini bulamaz.”⁹⁷⁶ Ongun, tezlerini ‘bilimsel’ parametrelere dayandırarak açıkça kadını erkekten daha aşağıda tanımlamakta ve kadının geleneksel anne/eş rollerini meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Makalelerden, *Çığır* dergisi gibi inkılâp değerlerini içselleştirerek taşıyacak gençlik beklentisi doğrultusunda sonuç çıkarmak gerekirse, bunun erkek olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Zaten dergilerin yazıları genel olarak incelendiğinde her birinin gençlik tanımlaması erkek egemen bir biçimde açıklanmaktadır. Ancak bunun en belirgin biçimde Ongun’un yazı dizisinde vurgulandığı belirtilmelidir. Dergilerdeki yazıların genelinden anlaşıldığı üzere inkılâbı taşıyacak gençlerden kasıt erkeklerdir. Kadın sadece yardımcı/yan unsurdur.

⁹⁷⁵ Cemil Sena Ongun, “Kadının Genel Durum ve Psikolojisi”, **Varlık**, Sayı 74, Cilt 4, 1 Ağustos 1936, s. 18-19.

⁹⁷⁶ Cemil Sena Ongun, “Kadının Genel Durum ve Psikolojisi II”, **Varlık**, Sayı 75, Cilt 4, 15 Ağustos 1936, s. 36-37; “Kadının Genel Durum ve Psikolojisi III”, **Varlık**, Sayı 76, Cilt 4, 1 Eylül 1936, s. 50-52; “Erkek Çocuklarımız ve Yuva Terbiyesi”, **Varlık**, Sayı 181, Cilt 11, 15 Ocak 1941, s. 291-293. Hasip A. Aytuna da genç kızın “iyi bir anne, çocuklarının mürebbisi, hatta muallimi ve evinin en iyi idarecisi olabilecek tarzda yetiştirilmesi” gerektiğini söyleyerek, **Varlık** dergisinin kadına bakışında Ongun’un görüşünü desteklemektedir. Hasip A. Aytuna, a.g.m., **Varlık**, Sayı 151, Cilt 8, 15 Ekim 1939, s. 193-195. Hasip A. Aytuna, a.g.m., **Varlık**, Sayı 152, Cilt 8, 1 Kasım 1939, s. 215-217. “Kızlarımızın evlenmeden evvel, çocuk yetiştirmenin saadetine ve çocuk külfetinin zevkine akıl erdirmeleri ve sırf ana olmak için evlenmeleri lazımdır.” Cemil Sena Ongun, “Kadınlık Eğitime ve Ödevine Dair”, **Varlık**, Sayı 238, Cilt 13, 1 Haziran 1943, s. 443-447.

“Her cemiyet, erkeklerini olduğu kadar kadınlarını kendi devrinin ihtiyaçlarına, insan ve hayat telakkisine göre değiştirir. Fakat, kadın terbiyesinin hemen hiç değişmeyen esaslı bir prensibi vardır: Bir erkeğe eş olmak. Bir erkeğe eş olmak demek, anne olmak ve aile vazifelerini başarabilen bir seviye kazanmak demektir.”⁹⁷⁷

Ülkü dergisi de içinde bulunulan dönemde toplumsal iş bölümü nedeniyle kadın ve erkeğin görevlerinde değişiklik olduğunu kabul etmekle birlikte, kadının çocuk bakımını üstlenmesi ve ev hayatının “zaruri olarak tevdi ettiği” işleri gerçekleştirmesi önermeleriyle geleneksel toplum anlayışındaki kadının işlevsel değerinden uzaklaşmamaktadır.⁹⁷⁸ Örneğin, anne baba eğitiminin konu edildiği bir makalede, çocuğun yetiştirilmesinde bütün görevler anneye yüklenmektedir.⁹⁷⁹ Dolayısıyla kadınlar mümkün olduğu kadar erken evlenip iyi anne olmalıdır. Kadının fazla ve sağlıklı çocuk sahibi olmasından dolayı önemi, erken Cumhuriyet yıllarında güdülen nüfus siyasetinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle kadının geleneksel vasıflarının olduğu gibi korunması şaşılabacak bir durum değildir.⁹⁸⁰

“Gençliğin kemiyetini, sayın ve fedakâr Türk Cumhuriyetin anaları her milletten daha fazla temin etmektedir. Onu korumak, yetiştirmek, iş başında bulunan bugünkü nesle düşer. Bir milletin en aziz sermayesi ve en kıymetli varlığı nüfustur. Bu kadar doğru, fakat acı bir hakikat da bir milletin uğrayabileceği felaketlerin en büyüğü nüfus kıtlığına uğramasıdır. Var olsun Türk anası!”⁹⁸¹

Çığır dergisinin özne olarak benimsediği okullu genç kızlar içerisinde de bu beklenti devam etmektedir. Hatta eğitilmiş genç kızların “ana olmak vasfının daha kuvvetle ve diğer bilgilerden de daha çok olarak kazandırılması” gerektiği düşünülmektedir.⁹⁸²

“Tahsil görmüş Türk kızlarının vaziyeti de önemli bir noktadır. Kadının hürriyete kavuşması şerefli bir kazancımızdır. Fakat en yüksek tahsili gördükten sonra dahi

⁹⁷⁷ Cemil Sena Ongun, “Kızlarımız ve Aile Terbiyesi”, *Varlık*, Sayı 174, Cilt 11, 1 Ekim 1940, s. 126.

⁹⁷⁸ Necip Ali, “Türk İnkılâbında Yeni Bir Adım Daha”, *Ülkü*, Sayı 10, İkinci Teşrin (Ekim) 1933, s. 274 Yaşar Nabi, “Türk Kadını Çalışmalıdır”, *Varlık*, Sayı 77, Cilt 4, 15 Eylül 1936, s. 65-66.

⁹⁷⁹ Hilmi Malik Evrenol, “Ana Baba Eğitimi Dirim Eğitimidir”, *Ülkü*, Sayı 39, Mayıs 1936, s. 192-195.

⁹⁸⁰ Fahrettin Kerim, “Milli Nüfus Siyasetinde (Eugenique) Meselesinin Mahiyeti”, *Ülkü*, Sayı 15, Mayıs 1934, s. 211-212.

⁹⁸¹ *Ülkü*, a.g.m., Sayı 52, Haziran 1937, s. 244.

⁹⁸² S. Çoruh, “İş Mecmuası ve Çocuk Meselesi”, *Çığır*, Sayı 134, 1944, s. 222.

kadının en mühim vasfı iyi zevce ve iyi ana olmaktır. Kadının mesleki sahada çalışması analık ve zevcelik vazifelerini bozmamakla mukayyet olmalıdır.”⁹⁸³

Dergide, kadınlara yönelik beklentilerin dönemin Alman politikalarıyla uyumlu olduğu dikkat çekmektedir. Nasyonal Sosyalist Parti’ye göre, “aile sahibi ve kocalarının yardımcısı olan Alman kadınları”, çalışma sahasından çıkarılmalı ve “biyolojik tabiatın icap ettirdiği faaliyet sahasına, aileye, yuvaya” çekilmelidir.⁹⁸⁴ *Çığır* dergisine göre de kadın, ev işi ve çocuk bakımı gibi geleneksel işlerini sürdürmeye devam etmelidir. Tek fark, evin içindeki işlevlerinde daha bilinçli olmasının beklenilmesidir. Örneğin, dönemin yüksek olan çocuk ölüm oranları dolayısıyla kadın daha iyi anne olabilmek için çocuk bakımı kurslarına gitmelidir.⁹⁸⁵

“Milyonlarca insana kendisini sevdirecek, kendisine inandırarak bağlamış olan büyük şefin açtığı inkılâp çığırında yürüyen inanmış gençliğin kuvvet ve kudreti, her tersliği çiğneyecek ve her karartıyı yerin dibine geçirecek kadar mert, sağlam ve erkektir.”⁹⁸⁶

Kadının anne olarak evin içindeki görevleri yanında, döneme uygun yeni görevleri de vardır. Makineleşmenin oldukça önemli görüldüğü bu dönemde kadın artık sadece “gencin kalbini yiyen bir akrep değil”, evin içinde ‘kadınlara özgü’ dikiş makinesi gibi gereçleri kullanarak ekonomik hayatın bir parçası olmalıdır.”⁹⁸⁷ Burada solidarist düşüncenin etkisiyle kadın, toplumun bütününün işlevsel bir parçası olarak, erkeği tamamlamalıdır. Artık kadın, erkek gibi “birer kıymet olmaktan ziyade tabiatın iş bölümünden doğmuş tamamlayıcı unsurlar”dan birisi olarak görülmektedir.⁹⁸⁸ Bu doğrultuda ev ekonomisinde en önemli rol kadına biçilmektedir. Çünkü “yuvayı dişi kuş” olarak kadının tasarrufları yükseltmektedir.

⁹⁸³ Sadi Irmak, a.g.m., *Çığır*, Sayı 126, 1943, s. 137.

⁹⁸⁴ Ziyaeddin Fahri, a.g.m., *Çığır*, Sayı 64, 1938, s. 55. “- Amele kadın! Fabrikada mesut olmazsın, senin asıl yuvan aile kucağıdır... Ev idaresinde kocanı ve çocuklarını kullanma, kendine bir yardımcı al. Aile kadını!” 1934 tarihli Göring Planı’ndan aktaran, Ziyaeddin Fahri, a.g.m., *Çığır*, Sayı 65, 1938, s. 70.

⁹⁸⁵ Halil Fikret Kanad, “Ev Terbiyesi”, *Çığır*, Sayı 33, 1935, s. 43.

⁹⁸⁶ Kadri Kemal, “Gençlik Yürüyor”, *Çığır*, Sayı 4, 1933, s. 15. “Gençler, sizi birer kuvvet heykeli, birer yaratıcı erkek görmek istiyorum.” Bkz. Cemil Sena Ongun, “Ahlaksal Direktifler”, *Çığır*, Sayı 50, 1937, s. 148.

⁹⁸⁷ Cemil Sena Ongun, a.g.m., *Çığır*, Sayı 31, 1935, s. 8.

⁹⁸⁸ Mustafa Şekip Tunç, “Yeni Türk Kadını ve Ruhi Münasebetleri”, *Çığır*, Sayı 77, 1939, s. 59.

Bu nedenle ev içinde özellikle savurganlığa karşı çocuklarını bilinçlendirmelidir.⁹⁸⁹ Geleneksel görevleri dolayısıyla ekonomik yaşam içerisinde aktif olarak yer alan köylü kadınlar ise çocuk doğurma görevleri yanında önemli oranda üretim gücüne katılmaya davet edilmektedir. Kadınların ekonomik hayatın içerisine girmesinin istenmesi, bir bakıma vatan savunmasında fiilen askerlik yapamayacak kadınların vatani görevlerini erkeklerin savaşma nedeniyle boş bıraktıkları yerleri doldurarak gerçekleştirdiğine duyulan inançtan kaynaklanmaktadır. Ancak ekonomik hayatın bir parçası olsa da *Çığır* dergisine göre kadının asli görevi çok sayıda çocuk doğurmasıdır.

“Her çocuk yeni bir imkân, yeni bir istidat, yeni bir umuttur. Köy kadınından, yani büyük Türk kadını çokluğundan beklediğimiz, bu imkânı, bu istidadı, bu umudu bol yetiştirmesi, iyi beslemesi, ve onu, bizim olan ruhun, ahlakın en temiz örneği gibi vermesidir.”⁹⁹⁰

Genç kızlar/kadınlar, Kurtuluş Savaşı esnasında gösterdikleri fedakârlıktan dolayı takdir toplamaktadır. Ancak savaş sonrası kadın yeniden evin içinde tanımlanmakta, bu defa bilinçli olduğundan dolayı “iyi anne” olarak adlandırılmayı hak etmektedir. Bu anlamda “yeni Türk derneğini bizim özlediğimiz ve göz diktiğimiz kılıkta yetiştirmek her nesneden önce Türk kadınının işi ve onun borcudur.”⁹⁹¹

1930’ların sonlarında dünya konjonktürüne uygun olarak daha önce Kurtuluş Savaşı’nda başarı göstermiş genç kızlar beden eğitimi yanında, askerlik dersleri almaya başlamışlardır. Kadın erkek eşitliğinin her açıdan sağlanması gerektiğine inanan Mustafa Kemal, bu dönem yaptığı konuşmalarda kadınlarında askerlik yapması gerektiğini ifade etmektedir.

⁹⁸⁹ İhsan Sungu, “Tasarruf Terbiyesi”, *Varlık*, Sayı 84, Cilt 4, 1 Ocak 1937, s. 178-179.

⁹⁹⁰ Remzi Oğuz Arık, “Köy Kadını”, *Çığır*, Sayı 92, 1940, s. 11. Köy kadının ekonomik işlevi Varlık dergisinde de aynı doğrultuda işlenmektedir. Nusret Köymen, “Harp ve Köycülük”, *Varlık*, Sayı 151, Cilt 8, 15 Ekim 1939, s. 187-190.

⁹⁹¹ İsmet İnönü, “Türk Kadınlarının Siyasa Alanına Girişleri”, *Ülkü*, Sayı 23, İkinci Kanun (Ocak) 1935, s. 321-322.

“... her vatandaş nazarında (kadının da) bir şeref ve haysiyet hakkı ve bir vatan borcu olan askerlik vazifesini icabında fiilen yapabilmesi lazımdır.”⁹⁹²

II. Dünya Savaşı’nın emarelerinin iyice hissedildiği bu dönemde Mustafa Kemal’in görüşüyle de uyumlu olarak, Kurtuluş Savaşı’ndaki kadın imgesi *Çığır* dergisi tarafından yeniden işlenmeye başlanmıştır. Ancak bu görüş yaygınlık kazanmamış ve kadın en ideal biçimiyle iyi anne, iyi eş tanımı içinde sınırlanmıştır. Ailenin temel taşı olarak özneleştirilen genç kadından asıl beklenen ise terbiye esaslarını ev içinde yaygınlaştırmasıdır.

“Türk yiğitlerini yetiştirmiş olan Türk kadını Türk anası ezelden beri askerdir, oğulları ile ve kocaları ile düşmana saldıran Türk kadınlarının, onlara mermi taşıyan Türk analarının mevcudiyetini cesaret ve şecaatini [yiğitlik] tarih yüzü kızarmadan inkâr edemez.”⁹⁹³

Çığır dergisine göre, çocuk yetiştirilmesi bir “memleket işi”dir. Dolayısıyla çocuğun, sadece eğitim kurumlarında terbiye edilmesi önemli eksiklikler içermektedir. Ev içi aile üyelerinin tutumları çocuğun kişiliğinin belirlenmesinde en az eğitim kurumları kadar önemli görülmektedir. Burada en önemli vurgu, aile üyelerinin birbirleriyle tutarlı davranışlarına yapılmaktadır.⁹⁹⁴ Eğer çocuk, okuldaki terbiyeye paralel bir ev terbiyesi alırsa, ileride kendi hayatını kolayca kazanabilir ve “memleketine faydalı bir vatandaş” olabilir. Ev terbiyesinde Alman tipi örnek olarak gösterilmektedir.⁹⁹⁵

Disiplin konusunda anne ve babanın her zaman aynı doğrultuda hareket etmesi, çocuğun ileride hileli yöntemleri kullanan fırsatçı bir insan olmasına engel olarak görülmektedir. Bu da yine çocuğun yaşının ilerleyip genç olduğu dönemde, memleket işlerinde tutarlı olması kaygısına işaret etmektedir.⁹⁹⁶ Çocuk, ilk manevi kıymetleri anne babasından almaktadır. İyi eğitim almış bir gencin hayattaki başarısızlığı sorunlu bir aile içinde yetişmesinde aranmalıdır. Çünkü çocuk ailesinde

⁹⁹² Hasan Ünder, “Atatürk ve Kadınların Askerliği”, *Tarih ve Toplum*, Cilt 33, Sayı 193, Mart 2000, s. 53.

⁹⁹³ Hüseyin Cahit Oğuzoğlu, “Hukuk Bakımından Kadın ve Türk Kadını”, *Çığır*, Sayı 61-62, 1938, s. 9.

⁹⁹⁴ Halil Fikret, “Ev Terbiyesi”, *Çığır*, Sayı 36, 1936, s. 89-90.

⁹⁹⁵ Halil Fikret, “Ev Terbiyesi”, *Çığır*, Sayı 31, 1935, s. 11.

⁹⁹⁶ Halil Fikret Kanad, “Ev Terbiyesi II”, *Çığır*, Sayı 32, 1935, s. 19-20.

gördüğü davranış kalıplarından bütünüyle etkilemektedir. Bu nedenle anne baba, çocuğun ileride iyi bir vatandaş olabilmesi için dikkatli davranmalıdır.⁹⁹⁷ Aynı şekilde büyük anne ve babanın tutumları da ebeveynlerle uyumlu olmalıdır.⁹⁹⁸ Ancak ailenin temel taşı olarak en önemli görev kadına düşmektedir. Terbiye noktasında aile içinde kadından, hem aile üyelerinin birbirleriyle hem de Cumhuriyet'in değerleriyle çelişen standartlarını tespit edip, özlenen standartlara uyumunu sağlaması beklenmektedir.

Dergilerde ideal kadın özetle; Kemalist değerleri içselleştiren, bunları çocuklarına da benimseten iyi bir anne ve eş, Batılı anlamda modern, spor ve beden eğitimi mükellefiyetini yerine getiren, toplumsal rolleriyle uyumlu olarak ekonomik faaliyetin içine giren, toplumun geleneksel, muhafazakâr yönleriyle uyumlu itaatkâr vatandaştır. Ancak politik özne olarak kabul edilen genç değildir. Dergilerin politik öznesi erkek gençliktir.

⁹⁹⁷ Wilhelm Stekel, "Ev Terbiyesi", çev. Şeref Erdoğan, **Ülkü**, Sayı 26, Nisan 1935, s. 116-117,

⁹⁹⁸ Halil Fikret Kanad, "Ev Terbiyesi", **Çığır**, Sayı 34, 1936, s. 51, Halil Fikret Kanad, "Ev Terbiyesi", **Çığır**, Sayı 35, 1936, s. 76.

SONUÇ

Çocukluk ve yetişkinlik arası dönem olarak formüle edilen gençlik, 19. yüzyıl sanayileşme süreci ve modernleşen Avrupa düşünce sistemiyle özneleştirilmiştir. Ancak bu durum 19. yüzyıldan önce gençlik kavramsallaştırılmasının olmadığı anlamına gelmemektedir. Biyolojik tanıma uygun olarak gençlik, her dönem karşımıza çıkmaktadır. Burada kasıt, gençliğin siyasetin merkezine alınarak özneleştirilmesidir. Örneğin, Antik Yunan döneminde gençlik yaşam döngüsünde bir an önce “atlatılması” gereken süreci ifade etmektedir. Olgunluğun önemli görüldüğü bu dönemde gençlik, siyasetin öznesi olarak “uygun” görülmemektedir. Aristo bu durumu, gençlerin çok fazla yaşlıların ise çok az güvenmelerine bağlamaktadır. *Sokrates’in Savunması*, tümüyle gençlerin deneyimsizliği dolayısıyla kolay manipüle edilebilmesi üzerine kurulmuştur. Oysa toplumu yönlendirmesi beklenen neslin, basit söz sanatıyla ikna olmayacak kadar uyanık olmaları gerekmektedir. Bu nedenle politik özne olarak gençlik, Sanayi Devrimi’ne kadar karşımıza çıkmamaktadır. Sanayi Devrimi’nin ise gençliği doğrudan özneleştirildiği söylenememektedir. Ancak süreç, eğitilmiş işgücünü gerektirdiği için okul süresini uzatmış ve genç kuşağın görünür hale gelmesine yol açmıştır. Modernleşmeyle, çocukluktan ekonomik ve sosyal bağımsızlığa ulaşmaya kadar, yani yetişkin kabul edilinceye kadar geçen sürenin uzaması da gençliği ayrı bir özne konumuna yükseltmiştir.

Gençliğin özneleştirilmesi dünyadaki gelişmelerle karşılaştırıldığında süreç, 19. yüzyıldan itibaren başlatılmaktadır. Fransız Devrimi aracılığıyla yayılan milliyetçi düşünceler, gençlik hareketlerinin yükselişe geçmesine yol açmıştır. Hareketlerin ortak özelliği ise cumhuriyetçi hassasiyet barındıran değişiklik istekleridir. Böylelikle toplumsal dönüşüm söz konusu olduğunda en önemli güç olarak gençlik karşımıza çıkmaktadır. Savaşma yeteneğine sahip dinamik güç olarak gençlik, tüm dünyada değişimin sembolü konumuna gelmiş ve politik özne statüsüne yerleştirilmiştir. Bu dönem Avrupa’da mutlak monarşilerden meşruti monarşilere geçilmesi bir anlamda gençlik hareketleriyle özdeşleştirilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu gençlik hareketleri üzerinde de etkisi olan İtalyan cumhuriyetçiler, İtalyan Birliği’nin yöntemi konusunda üstünlüğü, cumhuriyete vermektedir.

Avrupa’da yaşanan gelişmeler Osmanlı İmparatorluğu’nda da, Yeni Osmanlılar ve Jön Türkler ile karşılık bulmuştur. Gençlik hareketlerinde temel belirleyicinin ise “İmparatorluğun kurtarılması” olduğu anlaşılmaktadır. Batının değerleriyle tanışmış gençler, kurtuluşun çaresini meşrutiyette görmektedir. Yeni Osmanlılar ile başlayan süreç, ilk defa politik özne olarak gençliği ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu özneleştirme siyasal elitlerden değil, gençlerden kaynaklanmaktadır. İmparatorluğun kurtuluşunda gençler, kendilerini siyasal elitlerden öte sorumlu hissetmekte ve çareler aramaktadır. İmparatorluğun son döneminde dinamik güç olarak gençliğin keşfiyse, Balkan Savaşları’na denk düşmektedir. Savaşlar esnasında kurulan paramiliter dernekler aracılığıyla inşa işine girildiği anlaşılmaktadır. Böylelikle gençliğin politik özneleştirilmesi süreci el değiştirmiş ve siyasal elitlerin kontrolüne alınmıştır. Ancak, inşa işinin tarihsel olarak karmaşık bir döneme denk düşmesi yarıda kalmasına yol açmıştır. Yine de Osmanlı İmparatorluğu döneminde yaşanan gençlik hareketleri, Cumhuriyet’in erken yıllarında gençliğin politik özneleştirmesinin en önemli gerekçesini oluşturmaktadır.

Cumhuriyet dönemi özne olarak kabul edilen gençliğin, çocukluktan farklı olarak üretici ve savaşkan kabiliyete sahip olması, onu bir güç unsuruna çevirmiştir. Dolayısıyla modern dünyada gençliği arkasına alan iktidarlar, geleceklerini güvenceye alacakları inancıyla I. Dünya Savaşı ertesinde hızla ideolojik eğitim yöntemiyle istedikleri gençliği inşa işine girişmişlerdir. Bu nedenle okul ve askerlik gibi devletin ideolojik aygıtları, inşaada belirleyici kurumlar olarak kullanılmıştır. İktidarların kafasında öncelikle, gençlere gelecek için vasıflar kazandırarak iş ve meslek hayatına hazırlamak fikri vardır. Ardından bu kurumlar vasıtasıyla yerleştirilmiş değerlerin toplumda yaygınlık kazanması hedeflenmektedir. Böylelikle toplumsal dönüşüm gerçekleşecektir.

Türkiye’de de Cumhuriyet’in ilk yıllarında özne olarak gençlik kavramı, ülkenin kendine özgü koşulları içerisinde, devlet kontrolündeki ideolojik aygıtlar aracılığıyla inşa edilmiştir. Böylelikle toplum içinde “dolaşımdaki” iktidar, özneleri söylem (**discourse**) yöntemiyle biçimlendirebilme yeteneğine sahip olmuştur. Söylemler ise

ideolojik temelli görüşleri ortaya koymaktadır. Bu bağlamda erken Cumhuriyet döneminde, gençliğin önüne konulan sıfatların tümü aynı zamanda normallik/anormallik arasındaki “normları” ortaya koymaktadır. Okul, zihinsel normlar içselleştirilirken en önemli dispoitif araçlardan biri haline gelmiştir. İzcilik gibi paramiliter dernekler ve askerlik, bedeni mekanikleştirerek şekillendirme aracı olarak kullanılmıştır. Ancak Türkiye’de ideolojik aygıtlar aracılığıyla gençlik özneleştirilmesi dünyadan farklı olarak değerlendirilmemelidir. İki savaş arası dönemde, başta Avrupa olmak üzere bütün dünyada gençlik üzerine yürütülen politikalarla karşılaşmaktadır. Savunma noktasında önemli potansiyele sahip olan gençlik, tüm dünyada ideolojik aygıtlar aracılığıyla “ulusal çıkarlar” doğrultusunda inşa edilmektedir. Türkiye’de de siyasal elitler, ülkenin geleceğini güvence altına alma noktasında gençliğin desteğine ihtiyaç hissetmektedir.

İşlevselleştirilen kurumlarda Cumhuriyet’in gençlik tanımlaması doğrultusunda gençlik özneleştirilmiş ve bazı görevlerle yükümlü kılınmıştır. “Cumhuriyetin misyonerleri” olarak gençlik, dilsel anlamda oluşturulmuş ve standartlaştırılmıştır. Buradan hareketle Cumhuriyet’in erken yıllarında gençliğin temelde “kurtarıcı, kurucu ve taşıyıcı” işlevlerinden yola çıkılarak tanımlandığı dikkat çekmektedir. Ancak eğitim dolayısıyla ücretli çalışmadan muaf tutulan gençlik, sadece orta sınıfa ait bir imtiyaz olabilmıştır. Çünkü Cumhuriyet’in ilk yıllarında okullaşma oranının düşüklüğü göz önünde tutulursa, bu olanağa sahip olan asgari tabaka, orta ve üst sınıftır. Dolayısıyla genç olarak kabul edilip şekillendirilmek istenenler arasında okul ve okul dışı, kentli-köylü ve kadın-erkek şeklinde ayırım ortaya çıkmaktadır. Okul dışı gençlik ise Halkevleri ve Köy Enstitüleri gibi hâkim ideolojinin sürekli olarak tazelendiği kurumlarda Cumhuriyet’in temel ilkeleri doğrultusunda inşa edilmeye çalışılmıştır. Kadın-erkek ilişkisi açısından ise değerler belirlenirken taşınması gereken vasıflar noktasında belirgin bir ayırım yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu anlamda “kızların gençliği”, daha iyi anne ve eş üzerine kurulmuştur. Genç kız, politik özne konumunda değerlendirilmeyip, tamamlayıcı faktör konumuna itilmiştir. Kadının görevi, politik özne olarak kabul edilen gençliğe yardım etmektir. Hatta kadın cinsiyetle tanımlandığında, politik özne olarak değerlendirilen erkekleri

yozlaştırmakla suçlanmaktadır. Aynı şekilde köylü gençlerin önceliği de korporatist çalışma ilkeleri çerçevesinde “birlikte çalışma” zorunluluğuyla şekillenmektedir. Bu nedenle köylü gençlik, yetişkin değerlerine endeksli biçimde tanımlanmaktadır.

Tüm bu ayrımlara rağmen toplu bir değerlendirme yapıldığındaysa gençlikten, siyasal elitlerin koyduğu kurallara sorgusuz itaati beklenmektedir. İktidarın “cumhuriyet misyonerleri” olarak gençliğe, kurallar dâhilinde hareket kabiliyeti tanınmaktadır. Örneğin iki savaş arası yaşanan gençlik olaylarında, “milli”lik çerçevesinde vatan değerlerini savunan gençlik, iktidarın kurallarını aştığında cezalandırılmakta, aşmadığındaysa taşkınlıkları hoş görülmektedir. Bu durum Vagon-li ve Razgrad olaylarında açıkça anlaşılmaktadır. Vagon-li olaylarında gençler, çevreye verdikleri zararlardan ötürü önemli bir takibe konu olmazken, Razgrad olaylarında Bulgar mezarlarına girilip çelenk konulması ciddi biçimde soruşturulmuştur. Oysa Vagon-li olayları esnasında pek çok gayrimüslimin işyerine zarar verilmiş, ardından “vatandaş Türkçe konuş” kampanyası başlatılmış ve yabancı işyerlerinin adı Türkçeleştirilmiştir. Razgrad olaylarında ise Bulgaristan’da tahrip edilen Türk mezarlıklarını protesto etmek için sadece gösteri yürüyüşü düzenlenmiştir. Dolayısıyla Kantçı bakış açısıyla; özne olarak tanımlanan gençlik, nesneleştirilmiştir.

Çalışmamızda politik özne konumundaki gençlik nesneleştirilirken taşınması beklenen değerler, *Çığır*, *Ülkü* ve *Varlık* dergilerinin makaleleri dikkate alınarak incelenmiştir. Dergiler, hem üyelerinin CHP ile olan organik bağı hem de siyasal elitlerin açıklamalarını sayfalarına taşıdıklarından dolayı dönemin gençlik inşasında önemli aktörlerdir. Bu doğrultuda dergilerde eğitim, güzel sanatlar, Halkevleri gençlerin taşımaları gereken değerler doğrultusunda araçsallaştırılmakta ve gençlik tanımı yapılmaktadır. Tanımlanan gençlik ise toplumda yaygınlaşması beklenen normallik değerlerini belirlemektedir. Standart olarak kabul edilen Kemalist inkılâbın gençleri, “güzel vücutlu, sağlam düşünceli, cesur, vakur, hakkını ve fikrini her yerde müdafaa eder, neşeli ve ciddi”dir.⁹⁹⁹ Aynı şekilde gençlik bireysel olarak

⁹⁹⁹ “B. Şükrü Kaya’nın Nutku”, *Ülkü*, Sayı 66, Ağustos 1938, s. 485.

değerlendirilmemekte, toplum içerisinde bir değer olarak tanımlanmakta ve iktidar tarafından belirlenen hakikatleri yaymakla görevlendirilmektedir. Hakikat söylemi ise CHP'nin altı oku çerçevesinde belirlenmektedir.

Buradan hareketle dergilerde, Foucault'cu perspektifle normallik sınırları dışında kabul edilen meselelerin, 'modern bilince' sahip gençler tarafından çözülmesi beklenmektedir. Bunların resim, müzik, edebiyat, güzel sanat gibi manevi; ekonomi, toprak, nüfus gibi maddi boyutları vardır. Örneğin, istatistik konusunun incelendiği makalelerde nüfus meselesi doğrudan bio-sosyal politikalar içinde değerlendirilmektedir. İktidar, çalışmada konu edilen dergiler aracılığıyla gençleri "değer" haline taşımak için vatandaş olarak üretilmelerine odaklanmaktadır. Bu durumda mesele sadece savaştan yeni çıkmış bir toplumda sağlıklı ya da dönemin ifadesiyle gürbüz evlatlar yetiştirmek değildir. Şevket Aziz Kansu'nun ifadesiyle; "Türk nüfus davası bir Bio-sosyal kültür davasıdır dediğimiz zaman işin kültürel, hijyenik, öjenik, ekonomik ve sosyal bütün yüzlerini kucakla"maktadır."¹⁰⁰⁰

Bu bakış açısı 1930-1946 arası Cumhuriyet'in gençlik kurgusuyla doğrudan örtüşmektedir. *Ülkü* dergisi Halkevleri aracılığıyla gençleri, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik konularda milli olarak tanımlanan düşünceye sevk etmekte, diğer taraftan sağlık ve spor politikalarıyla zihnen inşası tanımlanmış gençleri bedenlen de şekillendirmek istemektedir. Böylelikle hem zihnen hem de bedenlen gençlik inşası hedefine ulaşmak amaçlanmaktadır. Dergilerde tanımlama ise iktidar odaklıdır. Gençlik hep ondan beklenenler üzerinden göreve davet edilirken, devletin gençlere karşı vazifeleri konu edilmemektedir. Buradaki özneleştirme süreci, sınırları yine siyasal elitler tarafından belirlenen edilgenliği ifade etmektedir. Dolayısıyla iktidar, gençliği bir taraftan ideolojinin sürekliliğini sağlama göreviyle özne, diğer taraftan sınırlarını kendi belirleyerek nesne konumuna itmektedir.

Dergilerin genel bir değerlendirmesi yapıldığında; *Çığır* dergisinin doğrudan *Gençlik Fikir ve Sanat Mecmuası* olarak daha çok okullu gençliğin iktidarın ilkeleri

¹⁰⁰⁰ Şevket Aziz Kansu, "İstikbal Sevgisi ve Bio-Sosyal Kültürümüz", *Ülkü*, Sayı 48, Şubat 1937, s. 410.

doğrultusunda şekillendirilmesi, *Ülkü* dergisinin Halkevleri yayın organı olması sebebiyle okullaşamayan gençlerin üretimine kafa yorduğu, *Varlık* dergisinin ise köylü kentli ayrımı yapmadan kültürel milliyetçilik ilkeleri etrafında gençlerin entelektüel üretimine odaklandığı dikkat çekmektedir. Ancak gençlik açısından belirlenen değerlerde, dergiler arası önemli ölçüde paralellikler mevcuttur. Bunun kanıtlarından birisi *Çığır* dergisinde *Ülkü* ve *Varlık*'ın reklamının yer almasıdır. Ayrıca *Ülkü* dergisinde, *Çığır* ve *Varlık*'a göndermelerde bulunurken, aynı durum *Varlık*'ta da söz konusudur.¹⁰⁰¹ *Ülkü* ve *Varlık*, *Çığır* dergisinin gençlerin okumasında fayda gördüğü yayınlardır. Dergi, sayfalarında *Ülkü* ve *Varlık*'ın reklamını yaparken gençlere, “okuyunuz ve okutunuz” öğüdünde bulunmaktadır. Zaten çalışmada diğer yayınların tercihinde doğrudan gençlik dergisi olan *Çığır*'ın yönlendirmeleri etkilidir. Tüm bunların yanı sıra dergilerde; Yusuf Akçura, Hüseyin Namık Orkun, Reşid Galip, Ziyaeddin Fahri, Selahattin Kandemir, Enver Benhan Şapolyo, Aziz Çorlu, Mahmut Ragıp Kösemihal, Nusret Köymen, Nusret Kemal, Samet Ağaoğlu, Hıfzırrahman Raşid Öymen, Kazım Nami Duru, Necip Ali gibi isimlerin iki ya da üç dergide birden yer alması yayınlar arası paralelliği ortaya koymaktadır. Bu nedenle gençliğin inşasında her üç derginin de farklı açılardan önemi vardır. Hatta makalelerin yoğunluk dağılımı göz önünde tutulursa gençlik inşasında dergiler arası işbölümü görüntüsü ortaya çıkmaktadır. Aynı doğrultuda *Çığır* ana çatıyı oluşturarak gençlik meselelerini belirlemekte, *Ülkü* köy gençliği özelinde gençliğin bedenen gelişimini incelemekte, *Varlık* ise güzel sanatlar boyutuyla kültürel inşa işine soyunmaktadır.

Gençlik özneleştirmesinde, üç dergiden temel çatıyı belirleyen *Çığır*'ın öne çıktığı gözlenmektedir. *Çığır*, 1930'lu yıllarda Cumhuriyet'in arzuladığı genç profilinin ana hatlarını belirleme açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Derginin birinci sayısında Oğuz, “SOKOL¹⁰⁰² ve FAŞİST teşkilatı gibi; fakat KEMALİZM'in nev'i

¹⁰⁰¹ Bkz. Vahit Lütfi Salcı, “Musiki ve Radyo”, *Varlık*, Sayı 229, Cilt 13, 15 Ocak 1943, 269-270.

¹⁰⁰² SOKOL Teşkilatı Doğu Avrupa'daki milliyetçi derneklerin önemli bir örneğidir. Slovenyalılar (1863), Polonyalılar (1867), Hırvatlar (1874) ve Sırp'larda (1882) görülen SOKOL Teşkilatı faaliyetlerine jimnastik derneği olarak başlamış, ancak zamanla Habsburglara karşı bir tutum almıştır. Teşkilatın bir kolu Çekler ile Slovakların birlikte oluşturdukları ulusal bir devlet kurmaları yönünde

şahsına münhasır karakterine uygun bir teşkilatımız var mı?”¹⁰⁰³ sorusuyla, hedefinin Kemalist ideolojiye uygun genç nesiller yetiştirmek olduğunu açıkça ifade etmektedir. Özneleştirilen gençlerin dergisi olarak *Çığır*, gençlerde “ideal zihniyet”i inşa etmek istemektedir. Aynı biçimde *Ülkü* dergisi de “Kemalist ideallere” uygun toplum yaratmada en önemli güç olarak gençliği gördüğünü ifade etmektedir. *Varlık* dergisi ise ideal zihniyetin sınırlarını, Kemalizm yerine Batılılaşmayla çizmektedir. Dergiye göre Batılı düşüncelerle donanmış gençlik aracılığıyla “özlenen toplum”a ulaşılmaktadır. Ancak Kemalizm ile Batılılaşma birbirini besleyen süreçler olarak değerlendirildiğinde, farkın sadece adlandırmadan kaynaklandığı gözlenmektedir. Yani gençler için belirlenen en önemli standart, Kemalist ilkelerdir.

Dergiler tarafından belirlenen değerlerle donanmış gençlik hedefi, bir anlamda toplumsal mühendisliğe denk düşmektedir. Dergilerin kavram olarak gençlik tanımı da bunu ortaya koymaktadır. Üç derginin tanımına bakıldığında gençliğin, biyolojik zorunluluktan öte bir zihniyet meselesi olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu da gençliğin politik özne olarak belirlenerek inşa edilmesini kolaylaştırıcı bir faktördür. Ancak inşa işi, fiilen genç olanların göz ardı edildiği sonucunu doğurmamaktadır. Hatta temel hedef fiilen yani biyolojik olarak genç kabul edilenlerde “yeni değerlere” uygun karakter düzenlemesi yapmaktır. Çünkü gençlik, toplumun en dinamik gücüdür. Bu nedenle onun aracılığıyla ilkelerin yaygınlaştırılması en rasyonel çözümdür. Zihniyet bakımından yapılan tanım ise kavramın genişletilmesini sağlamaktadır. Böylelikle yeni değerleri içselleştirerek taşıdıkları sürece yaş olarak tanımın dışına çıkanlar da zihniyet bakımından genç kabul edilmektedir. Bu haliyle genç tanımına dâhil edilenler de inkılâp adına yüklenen görevlerine devam edebileceklerdir. Hatta devam etmeleri beklenilmektedir. Dolayısıyla inşada asıl hedeflenen, gençliğin sürekliliği üzerinden “genç Türkiye”nin yeni ilkeler üzerine kurulan temellerini kuvvetlendirmektir. Öte yandan biyolojik tanıma uygun gençler, doğrudan bedensel olarak göreve davet edilmektedir. Zaten dergilerde gençlerin özne

çalışmalar yapmıştır. Bkz. H. Aliyar Demirci, “Tek Parti Döneminde Siyaset-Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları”, *AÜSBF Dergisi*, Cilt 58, Sayı 2, s. 57-58.

¹⁰⁰³ Hıfzı Oğuz, “Gençlik”, *Çığır*, Sayı 1, 1933, s. 3.

olarak belirlenmesi, bir taraftan “şekil alma kabiliyeti”, diğer taraftan “insan hayatının en aktif dönemi”yle gerekçelendirilmektedir.

Dergilerde dinamik güç olarak gençliğin, bütün enerjisini toplum lehine kullanması istenmektedir. Toplumun “eski zihniyet”ten uzaklaşması, meşakkatli bir süreci gerektirmektedir. Bu nedenle gençlik dinamizmi, eldeki en önemli güçtür. Gençlik gücüyle bir taraftan geçmişle araya mesafe konulabilecek, diğer taraftan yeni değerler yaygınlaştırılabilecektir. Dergilerin tamamında, geçmiş Osmanlı deneyiminin aşılması noktasında en önemli aktör olarak gençliğin görüldüğü anlaşılmaktadır. Dolayısıyla geçmişle araya mesafe koymada gençlik özneleştirilmektedir. Hatta politik özne olarak yaşam döngüsü içinde gençliğin merkeze alınmasının sebebi, tamamen bedensel gücüne dayandırılmaktadır. Dergilerde dil, “eski/yeni”, “kötü/iyi”, “geri/ileri” biçiminde kurgulanarak, eskinin kötü özelliklerinin aşılması noktasında gençlik görevlendirilmektedir.

Bu noktada “eski zihniyet” ile yakınlık açısından en önemli sapma olarak köylülüğün görüldüğü anlaşılmaktadır. İstisnasız bütün dergilerde, köy yaşantısı ve köylülük zihniyetinin değişmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Örneğin *Çığır* dergisinde köylülük, “kaba, cahil, geri” gibi sıfatlarla tanımlanmaktadır. Dönemin Türkiye’inde nüfusun büyük bir çoğunluğunun köylerde yaşadığı düşünülürse, sorun olarak kabul edilen köylülük zihniyeti değiştikçe tüm toplumun değişeceğine inanılmaktadır. Köylü zihniyeti, unutulması ya da araya mesafe konulması istenen Osmanlı İmparatorluğu’yla özdeş tutulmaktadır. Osmanlı dönemini bilmeyen gençlik, okul gibi ideolojik aygıtlar aracılığıyla içselleştirdiği yeni değerleri, köylülerle tanıştırap, tüm toplumda yaygınlaştırmalıdır. Gençliğin geçmiş deneyiminin olmaması, özneleştirilmesinin en önemli gerekçelerindendir. Ancak burada dönüştürücü güç olarak görülen gençliğin köye müdahalesi, Köy Enstitüleri’nden çok Halkevleri aracılığıyla açıklanmaktadır.

Dergilerde, köylülük hakkında yazılan makalelerden Köy Enstitüsü üzerine olanlar ayrı bir başlık oluşturulabilecek yoğunlukta değilken, Halkevleri bütün dergilerin

neredeyse tüm sayılarında karşımıza çıkmaktadır. Burada tarihsel olarak Köy Enstitüleri'nin daha geç bir tarihte açılmalarının yanı sıra, Enstitü üyelerinin köylüler arasından seçilmesinin etkili olduğu görünümü ortaya çıkmaktadır. Enstitülerde görevli gençlik, her ne kadar yeni değerlerle donanmış kabul edilse de, sonuçta köyde yetişmiştir. Bu da bir noktaya kadar yeni değerleri içselleştirme anlamına gelmektedir. Oysa kent temelli Halkevleri, doğrudan “Batılı ve modern” değerlerin içine doğmuştur. Bu nedenle “köylülükle mücadele”de Halkevleri'nin, Köy Enstitüleri'nden daha etkili bir ideolojik aygıt olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır.

Köylerde başlatılan toplumsal dönüşüm gerçekleştirilirken, gençlikten tam bir adanmışlık beklenmektedir. Solidarist düşünce çerçevesinde gençlere verilen rol, bu adanmışlıkla tanımlanmaktadır. Birey olarak gençlik, varlığını toplum içinde eritebilmeli ve kişisel kazanımları peşinde koşmamalıdır. Buna göre gençlerin tek tek birey olarak anlamı yoktur. ‘Taşıyıcı, koruyucu, kurtarıcı’ özneler olarak gençliğin önceliği her zaman toplumsal kazanım olmalıdır. Hatta bireysel çıkarlarından toplum lehine vazgeçebilmelidir.

Gençler aracılığıyla yayılacak değerlerin belirlenmesi açısından, dergiler arası tam bir dil bütünlüğü gözlenmektedir. Değerlerin çerçevesi ise milliyetçilik, Batıcılık, rasyonellik, solidarizm ve korporatizm ile çizilmektedir. Ancak yayılması beklenen değerlerde Batılılaşmanın açık bir ağırlığı hissedilmektedir. Makalelerde gençlere, güzel sanatlardan ekonomiye hatta teşkilatlanmaya dair önerilerde her seferinde “Batılı yöntem” izlemeleri tembihlenmektedir. Ama yöntem Batılı olsa da uygulamanın Türkiye'nin kendine göreliğine uygun olması istenmektedir. Örneğin, gençlerden Türkiye kültürüne uygun opera eserleri üretmesi beklenmektedir.

Sınırlar belirlendikten sonra, standart olarak kabul edilen gençlik özellikleri sorun olmaktan çıkmaktadır. Makalelerden anlaşıldığı üzere standartları belirleyen gençlik; kültürel milliyetçilik sınırları içerisinde ülkesine sahip çıkmalı, ilim ışığında rasyonel çözümler üretmek yanında dini açıklamaları reddetmeli, güzel sanatlar alanında

Batıcılık perspektifine uygun olarak milli eserler üretmeli, bedenlen gelişimine önem vererek spor yapmalı, köy ile kent arasındaki zihniyet farklılığını ortadan kaldırmalı, ekonomik faaliyetlere korporatif metotla aktif biçimde katılmalı, kendini bütünüyle “memleket davaları”na adanmalıdır. Bu değerlerin, okul, gençlik teşkilatı ve Halkevleri gibi ideolojik aygıt konumuna taşınan kurumlar aracılığıyla yaygınlaştırılması istenilmektedir. Kulluktan vatandaşlığa geçerken milliyetçi hassasiyetlerle yetişmiş gençlik ile hedeflenen toplumsal değişimdir.

1930-1946 yılları arası Türkiye’de politik özne olarak gençliğin inşasının araştırıldığı bu çalışmada, siyasal elitlerin dergiler aracılığıyla tam bir gençlik özneleştirilmesine gittiği sonucuna varılmıştır. İktidar görüşüyle uyumlu dergi makalelerinde ulaşılacak istenen, gençler özelinde belirlenen standart kişilik özelliklerinin toplumun geneline yaygınlaştırılmasıdır. İktidarın politik özne olarak gençliği tercih etmesi, bir taraftan yaşanan tarihi gelişmelere, diğer taraftan kolaylıkla şekillendirilebilecek malzeme olarak görülmesine dayandırılmaktadır. “Genç” Cumhuriyet, belirlenmiş değerlerin yaygınlaşmasında gençliği bedensel dinamizmi ve geçmiş değerlere uzaklığı nedeniyle tercih etmektedir. İdeolojik aygıtlar aracılığıyla şekillendirilen gençlerle, Cumhuriyet değerlerinin yaygınlaşması hedeflenmektedir. Yani gençlik toplumsal değişimin manivelası olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Atatürk Araştırma Merkezi: **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri – Cilt 1**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1989.
- CHP: **Halkevleri**, İstanbul, CHP İstanbul İl Gençlik Kolu Yayını, No:4, 1963.
- CHP: **Halkevleri Çalışma Talimatnamesi**, Ankara, Zerbemat Basımevi, 1940.
- CHP: **Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi**, Ankara, Zerbemat Basımevi, 1940.
- DPT: **“Gençlik ve Spor”, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara, 1983.
- Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü: **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)**, Ankara, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1, 1959.
- Türk Tarih Kurumu: **Atatürk ve Gençlik: Atatürkçü Düşünce Üzerine Denemeler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1972.

Kitaplar

- Afet (Musiki Muallim Mektebi Yurtbilgisi ve Tarih Muallimi): **Vatandaş İçin Medeni Bilgiler 1. Kitap**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1931.
- Ağaoğlu, Samet: **Kuvayı Milliye Ruhu “Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi”**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- Ahmad, Feroz: **İttihatçılıktan Kemalizme**, çev. Fatmagül Berktaş, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2011.
- Ahmad, Feroz: **The Young Turks The Committee of Union and Progress in Turkish Politics 1908-14**, London, Hurst Company, 2010.
- Ahmad, Feroz: **İttihat ve Terakki (1908-1914)**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2007.
- Akçiçek, Eren; Karayaman, Mehmet: **Atatürk'ün Türk Ocakları'nı Ziyareti ve Yaptığı Konuşmalar**, İzmir, yayın evi yok, 2007.

- Akay, Ali: **Postmodernizmin ABC'si**, İstanbul, Say Yayınları, 2010.
- Akdağ, Mustafa: **Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyanları**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1995.
- Akın, Yiğit: **Gülbüz ve Yavuz Evlatlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.
- Aksoy, A. Şerif: **Jön Türkler Enver, Cemal ve Talat Paşaların Trajik Sonu**, İstanbul, Nokta Kitap, 2008.
- Akşin, Sina: **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, Ankara, İmge Kitabevi, 1998.
- Aktar, Yücel: **İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları (1908-1918)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990.
- Alkan, Mehmet Ö. (Hazırlayan): **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839 – 1924**, Ankara, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000.
- Althusser, Louis: **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, çev. Alp Tümertekin, İstanbul, İthaki Yayınları, 2003.
- Anderson, Benedict: **Imagined Communities: Reflections on The Origin and Spread of Nationalism**, London; New York, Verso, 1991.
- Aracı, Emre: **Donizetti Paşa: 19. Yüzyılda Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014.
- Arai, Masami: **Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.
- Archard, David: **Children Rights and Childhood**, London and New York, Routledge, 2004.
- Arık, Remzi Oğuz (Hazırlayan): **Halkevlerinde Müze, Tarih ve Folklor Çalışmaları**, Ankara, C.H.P. Halkevleri Yayınlarından Kılavuz Kitapları XXI, 1947.
- Aristophanes: **Bulutlar**, çev. Süha Delilbaşı, İstanbul, Maarif Basımevi, 1957.

- Aristotle: **The Nicomachean Ethics**, Translated by David Ross, Edited by Lesley Brown, New York, Oxford University Press, 2009.
- Armağan, İbrahim: **Gençlik Gözüyle Gençlik**, Ankara, Kırkısaklılar Vakfı USADEM Yayınları, 2004.
- Atabek, Erdal: **Modern Dünyada Değer Kayması ve Gençlik**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2004.
- Ateş, Nevin Yurdsever (Hazırlayan): **Kadın Yolu/Türk Kadın Yolu (1925-1927)**, İstanbul, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, 2009.
- Ateş, Nevin Yurdsever: **Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası**, İstanbul, Derin Yayınları, 1998.
- Ateş, Sanem Yamak: **Asker Evlatlar Yetiştirmek**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.
- Ateş, Toktamış: **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2007.
- Aydoğan, Mustafa (Yayına hazırlayan): **Hasan-Âli Yücel Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları-Konuşmaları**, Ankara, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 1997.
- Aytaç, Kemal: **Avrupa Eğitim Tarihi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayınları – 225, 1980.
- Barıman, A. Nurullah: **Büyük Türkiye’de Gençlik Teşkilatı**, İstanbul, yayın evi yok, 1941.
- Barutçu, Faik Ahmet: **Siyasi Hatıralar Milli Mücadeleden Demokrasiye**, Ankara, 21. Yüzyıl Yayınları, 2001.
- Başaran, Mehmet: **Sabahattin Eyüboğlu ve Köy Enstitüleri**, İstanbul, Papirüs Yayınevi, 2001.
- Bayraktar, Zerrin ve Alpar, Cem (Yayına Hazırlayan): **Ülkü Seçmeler (1933-1941)**, Ankara, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 190, 1982.
- Belge, Murat: **Militarist Modernleşme Almanya, Japonya ve Türkiye**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.

- Berkes, Niyazi: **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, Yayına hazırlayan. Ahmet Kuyaş, İstanbul, YKY, 2008.
- Best, Amy L. (ed): **Representing Youth Methodological Issues in Critical Youth Studies**, ed. New York and London, New York University Press, 2007.
- Bila, Hikmet: **CHP Tarihi 1919-1979**, Ankara, Doruk Matbaacılık Sanayii, 1979.
- Bingöl, Behçet: **Piyade ve Asker Okulu Notlarında: Ordu Bilgisi**, İstanbul, Aydınlık Basımevi, 1936.
- Birkiye, Atilla: **Yapısalcılığın Eleştirisine Doğru**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1984.
- Bolluk, Hadiye (Hazırlayan): **Kurtuluş Savaşı’nın İdeolojisi**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2003.
- Borak, Sadi: **Atatürk, Gençlik ve Hürriyet**, İstanbul, Anıl Yayınevi, 1960.
- Boyne, Roy: **Foucault ve Derrida Aklın Öteki Yüzü**, çev. İsmail Yılmaz, Ankara, BilgeSu, 2009.
- Bozkurt, Mahmud Esad: **Türk İhtilali’nde Vatan Savunması**, Yayına Hazırlayan: Atatürk’ün Bütün Eserleri Çalışma Grubu, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2006.
- Breurer, Stefan: **Milliyetçilikler ve Faşizmler Fransa, İtalya ve Almanya Örnekleri**, çev. Çiğdem Canan Dikmen, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.
- Burnet, John: **Aristoteles Eğitim Üzerine**, çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul, Say Yayınları, 2008.
- Calhoun, Craig: **Nationalism**, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997.
- Caymaz, Birol: **Türkiye’de Vatandaşlık Resmi İdeoloji ve Yansımaları**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Cohen, Carl (ed.): **Communism, Fascism, and Democracy**, New York, Random House, 1972.

- Copeaux, Etienne: **Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.
- Copleston, Frederich: **Felsefe Tarihi – Cilt I, Yunan ve Roma Felsefesi**, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul, İdea Yayınları, 1998.
- Cora, Yaşar Tolga: **Constructing and Mobilizing the “Nation” through Sports: State, Physical Education and Nationalism under the Young Turk Role (198-1918)**, Master Thesis, Central European University, Budapest, Hungary, 2007.
- Coşkun, Alev: **Kuvayı Milliye’nin Kuruluşu**, İstanbul, Çağdaş Yayınları.
- Culler, Jonathan: **Saussure**, çev. Nihal Akbulut, İstanbul, Alfa Yayınları, 1985.
- Çeçen, Anıl: **Halkevleri**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990.
- Dimitrov, Georgi: **Gençlik Üzerine**, çev. Osman Aslandere, Ankara, Ser Yayınları, 1970.
- Eisenstadt, Shmuel N.: **From Generation to Generation: Age Groups and Social Structure**, New Jersey, Transaction Publishers, 2009.
- Enver Ercan (Hazırlayan): **Varlık 75. Yıl Seçkisi**, İstanbul, Varlık Yayınları, 2008.
- Ercan, Enver (der.): **Varlık 60. Yıl Seçkisi**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1993.
- Ercan, Enver (Hazırlayan): **Varlık Şiirleri ve Antolojisi (1933-2003)**, İstanbul, Varlık Yayınları, 2003.
- Erçelebi, Hasan: **Köy Enstitülerinin Çağdaş Eğitim Yönetimine Katkıları**, İzmir, Dikili Belediyesi Kültür Yayınları, 1993.
- Ersanlı, Büşra: **İktidar ve Tarih**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.
- Findley, Carter V.: **Modern Türkiye Tarihi**, çev. Güneş Ayas, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011.
- Foucault, Michel: **Söylemin Düzeni**, çev. Turhan Ilgaz, İstanbul, Hil Yayın, 1987.

- Foucault, Michel: **Discipline and Punish: The Birth of the Prison**, Translated from Alan Sheridan, New York, Vintage/Random House, 1979.
- Foucault, Michel: **Entelektüelin Siyasi İşlevi – Seçme Yazılar 1**, çev. Işık Ergüden, Osman Akinhay, Ferda Keskin, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.
- Foucault, Michel: **İktidarın Gözü – Seçme Yazılar 4**, çev. Işık Ergüden, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2003.
- Foucault, Michel: **Özne ve İktidar – Seçme Yazılar 2**, çev. Işık Ergüden, Osman Akinhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2000.
- Foucault, Michel: **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977**, Edited by Colin Gordon Translated by Colin Gordon, Leo Marshall, John Mepham, Kate Soper, New York Pantheon Books, 1980.
- Foucault, Michel: **The History of Sexuality - Volume 1: An Introduction**, Translated from the French by Robert Hurley, New York, Pantheon Books, 1978.
- Gellner, Ernest: **Nations and Nationalism**, Ithaca, Cornell University Press, 1983.
- Gökalp, Ziya: **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**, haz. İbrahim Kutluk, Ankara, Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları: 4, 1976.
- Gökçe, Birsen: **Orta Öğretim Gençliğinin Sorun ve Beklentileri**, Ankara, MEB Yayınları, 1984.
- Gramsci, Antonio: **Selections from Political Writings (1910-1920)**, ed. Quentin Hoare, translated. John Mathews, London, Lawrence and Wishart, 1988.
- Gür, Bekir S., İbrahim Dalmış, Nur Kırmızıdağ, Zafer Çelik, Nevfel Boz: **Türkiye'nin Gençlik Profili**, Ankara, SETA Yayınları, 2012.
- Gürses, Fatma: **Kul Tebaa Yurttaş**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2011.
- Hall, G. Stanley: **Adolescence: Its Psychology and its Relations to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education Volume II**, New York, D. Appleton and Company, 1904.

- Hall, Richard C.: **The Balkan Wars 1912-1913**, London and New York, Routledge, 2000.
- Harris, Roy: **Saussure and his Interpreters**, Edinburg, Edinburg University Press, 2003.
- Heater, Derek: **A History of Education for Citizenship**, London and New York, RoutledgeFalmer, 2004.
- Heywood, Colin: **Baba Bana Top At!**, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2003.
- Hoare, Quentin and Nowell Smith, Geoffrey (Edited and Translated): **Selections from The Prison Notebooks of Antonio Gramsci**, London, Elec Book, 1999.
- Hobbes, Thomas: **Leviathan**, Edited with an Introduction by C. B. Macpherson, London, Penguin Books, 1985.
- Holdcroft, David: **Saussure: Signs, System, and Arbitrariness**, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.
- İğdemir, Uluğ: **Kuleli Vak'ası Hakkında Bir Araştırma**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Seri – No 3, 1937.
- İnalcık, Halil: **Osmanlı İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi Düzeni Üzerinde Arşiv Çalışmaları, İncelemeler**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- İnan, Afet: **Askerlik Vazifesi**, İstanbul, İstanbul Devlet Matbaası, 1930.
- İnan, Yusuf Ziya: **Jöntürk'lerden İttihat ve Terakki Cemiyetine**, İstanbul, Bayramşık Yayınevi, 1978.
- Jorga, Nicolae: **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912) – Cilt 5**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2009.
- Kafadar, Osman: **Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma**, Ankara, Vadi Yayınları, 1997.
- Kaplan, İsmail: **Türkiye'de Milli Eğitim İdeolojisi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.
- Kaplan, Mevlüt: **Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/2832, 2002.

- Kaplan, Mevlüt; Oran, Halil; Metin, Mustafa; Güvendi, Mustafa; Akgöl, Halim: **Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri**, İzmir, Dikili Belediyesi Yayınları:3, 1993.
- Karacan, Hasan (Yayımlayan): **Köy Enstitüsü Programları (1936-1953)**, Ankara, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 2004.
- Karadağ, Nurhan: **Halkevleri Tiyatro Çalışmaları (1932-1951)**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı, 1988.
- Karaküçük, Suat (Yayına Hazırlayan): **Ülkü (1933-1959) Seçilmiş Spor Makaleleri**, Ankara, Yayın Evi Yok, 1993.
- Karpat, Kemal H.: **The Politicization of Islam**, New York, Oxford University Press, 2001.
- Karpat, Kemal: **Osmanlı'da Değişim, Modernleşme ve Uluslaşma**, çev. Dilek Özdemir, Ankara, İmge Yayınları, 2006.
- Kaya, Yahya Kemal: **İnsan Yetiştirme Düzenimiz**, Ankara, Nüve Matbaası, 1974.
- Kemal, Nusret: **Halkçılık ve Köycülük**, Ankara, Tarık Edip ve Ş. Kütüphanesi, 1934.
- Kenanoğlu, Macit: **Osmanlı Millet Sistemi: Mit ve Gerçek**, İstanbul, Klasik, 2004.
- Kennelly, Jacqueline: **Citizen Youth**, New York, Palgrave Macmillan, 2011.
- Kıncal, Remzi Y.: **Vatandaşlık Bilgisi**, Ankara, Mikro Yayınları, 2002.
- Kışlalı, Ahmet Taner: **Öğrenci Ayaklanmaları**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1974.
- Kışlalı, Ahmet Taner: **Siyaset Bilimi**, Ankara, İmge Kitabevi, 1999.
- Kirby, Fay: **Türkiye'de Köy Enstitüleri**, İstanbul, Tarihçi Kitabevi, 2010.
- Kocatürk, Utkan (Hazırlayan): **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 1999.
- Köknel, Özcan: **Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1979.

- Kurtbek, Seyfi: **Milletin Harbe Hazırlanması**, Ankara, genelkurmay Basımevi, 1946.
- Lenin, Vladimir İlyiç: **Eğitim Politikası ve Pedagoji Üzerine**, çev. Zülfü Dicleli, İstanbul, Konuk Yayınları, 1977.
- Lenin, Vladimir İlyiç: **Gençliğin Rolü Üzerine**, çev. S. Yıldırım, Ankara, Ürün Yayınları, 1970.
- Levend, Agâh Sırrı: **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1972.
- Levis, Bernard: **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, çev. Metin Kırıatlı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1998, s. 376.
- Linton, Derek S.: **Who Has the Youth, Has the Future**, Cambridge, Cambridge University Press, 2002.
- Locke, John: **Some Thoughts Concerning Education**, London, yayın evi ve yılı yok.
- Longhurst, Brian; Smith, Greg; Bagnall, Gaynor; Crawford, Garry; Ogborn, Miles; Baldwin, Elaine; McCracken, Scott: **Introducing Cultural Studies**, Hertfordshire, Prentice Hall, 1999.
- Lord, Carnes: **Education and Culture in the Political Thought of Aristotle**, Ithaca and London, Cornell University Press, 1982.
- Mahmud Cevad İbnü's Şeyh Nafi: **Maarif-i Umumiye Nezareti Tarihçe-i ve İcraatı (XIX. Asır Osmanlı Maarif Tarihi)**, Yayına Hazırlayan: Taceddin Kayaoğlu, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2001.
- Manisalı, Erol; Hacısalıhoğlu, Yaşar; Ekşi, Aysel...[v.d.]: **Çağdaşlık ve Yurttaşlık Bilinci**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2009.
- Mardin, Şerif: **Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu**, çev. Mümtaz'er Türköne, Fahri Unan, İrfan Erdoğan, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.
- Mardin, Şerif: **Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.

- Mardin, Şerif: **Türk Modernleşmesi – Makaleler 4**, der. Mümtazer Türköne, Tuncay Önder, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012a.
- Mazower, Mark: **Dark Continent**, London, Penguin Books, 1999.
- Mills, Sara: **Discourse**, London and New York, Routledge, 1997.
- Miralay Mehmed Arif Bey: **Anadolu İnkılâbı (1919-1923)**, Yayına Hazırlayan: Bülent Demirbaş, İstanbul, ARBA, 1997.
- Moseley, Alexander: **Continuum Library of Educational Thought Aristotle**, London and New York, Continuum, 2010.
- Muhlis Nadas, **Milli Müdafaa Politikası**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1946.
- Narter, Meltem: **Cumhuriyet Algısı Siyasetin Gençlerin Kimliğindeki Yeri**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2004.
- Ortaylı, İlber: **İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1981.
- Ortaylı, İlber: **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.
- Osmanoğlu, Cihan: **Tanzimat Dönemi İtibarıyla Osmanlı Tâbiyyetinin (Vatandaşlığının) Gelişimi**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2004.
- Öğün, Süleyman Seyfi: **Politika ve Kültür**, Bursa, Dora Yayınları, 2010.
- Ölçen, Ali Nejat (Hazırlayan): **Halkevlerinin Yok Edilişi**, Ankara, Halkevleri Genel Merkez Yayını, 1988.
- Özkırımlı, Umut: **Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış**, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2008.
- Öztan, Güven Gürkan: **Türkiye’de Çocukluğun Politik İnşası**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- Öztürk, Kazım: **Türkiye Cumhuriyet Hükümetleri ve Programları**, İstanbul, Ak Yayınları, 1968.
- Parla, Taha and Davison, Andrew: **Corporatist ideology in Kemalist Turkey**, Syracuse, New York, Syracuse University Press, 2004.

- Parla, Taha: **Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları – Cilt 1**, İstanbul, Deniz Yayınları, 2008.
- Parla, Taha: **Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye’de Korporatizm**, İstanbul, Deniz Yayınları, 2009.
- Piaget, Jean: **Structuralism**, Translated and edited by Chaninah Maschler, London, Routledge and Kegan Paul, 1973.
- Pilkington, Hilary: **Russia’s Youth and its Culture: A Nation’s Constructors and Constructed**, London and New York, Routledge, 2005.
- Platon: **Sokrates’in Savunması ve Şölen**, çev. Canan Eyi, İstanbul, Gün Yayıncılık, 2001.
- Ramsour, Ernest
Edmondson: **The Young Turks: Prelude to the Revolution of 1908**, Princeton, Princeton University Press, 1957.
- Recep (Kütahya
Mebusu): **Vatandaş İçin Medeni Bilgiler II. Kitap**, İstanbul, Devlet Matbaası, 1933.
- Redding, Kimberly A.: **Growing Up in Hitler’s Shadow**, Westport, Connecticut, London, Praeger Publishers, 2004.
- Rıza, Ahmet: **Anılar**, Aydınlanma Dizisi 208 (Cumhuriyet), Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 2001.
- Rikowski, Glenn: **Marksist Eğitim Kuramı ve Radikal Pedagoji**, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2011.
- Riordan, James and
Krüger, Arnd (Eds): **European Cultures in Sport: Examining the Nations and Regions**, Bristol, Intellect Books, 2003.
- Rousseau, Jean Jacques: **Émile**, Translated and Edited William Boyd, New York, Teachers College Press, 1956.
- Russell, Bertrand: **Education and the Social Order**, London and New York, Routledge, 2010.
- Sander, Mithat Sadullah: **Yeni Yurt Bilgisi**, İstanbul, Şirketi Mürettebi Matbaası, 1929.
- Sarihan, Zeki: **Kurtuluş Savaşı Gençliği**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2004.

- Sarup, Madan: **An Introductory Guide to Post-Structuralism and Postmodernism**, New York, London, Harvester Wheatsheaf, 1993.
- Saussure, Ferdinand de: **Genel Dilbilim Dersleri**, ed. Charles Bally, Albert Sechehaye, Albert Riedlinger, çev. Berke Vardar, Ankara, Birey ve Toplum Yayınları, 1985.
- Smith, Anthony D.: **National and Nationalism in a Global Era**, Cambridge, Polity Press, 1995.
- Smith, Anthony D.: **Nationalism and Modernism**, London and New York, Routledge, 1998.
- Strauss, Claude Lévi: **Structural Anthropology**, Translated from the French by Claire Jacobson and Brooke Grundfest Schoepf, New York, Basic Books, 1963.
- Şanlı, Halise Karaaslan: **Hasan Âli Yücel Konuşmaları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2012.
- Şimşek, Sefa: **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002.
- Tamer, Ülkü: **Varlık Şiirleri ve Antolojisi (1933-1966)**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1966.
- Tan, Mine Göğüş; Şahin, Özlem; Sever, Mustafa; Bora, Aksu: **Cumhuriyet'te Çocuktular**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2007.
- Tanör, Bülent: **Osmanlı – Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- Taylak, Muammer: **Saltanat, II. Meşrutiyet ve I. Cumhuriyet'te Öğrenci Hareketleri**, Ankara, Başnur Matbaası, 1969.
- Tekeli, İlhan ve İlkin, Selim: **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- Tinning, Richard: **Pedagogy and Human Movement: Theory, Practice, Research**, London, New York, Routledge, 2010.
- Toprak, Zafer: **Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji**, İstanbul, Doğan Kitap, 2012.

- Toprak, Zafer: **Türkiye’de Popülizm 1908-1923**, İstanbul, Doğan Kitap, 2013.
- Toy, Erol: **O’na Katılmak**, İstanbul, Güner Yayınları, 2007.
- Tunaya, Tarık Zafer: **Türkiye’de Siyasal Partiler – Cilt I**, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988.
- Tunaya, Tarık Zafer: **Türkiye’nin Siyasi Gelişme Seyri İçinde İkinci “Jön Türk” Hareketinin Fikri Esasları**, İstanbul, İsmail Akgün Matbaası, 1956.
- Tunaya, Tarık Zafer: **Türkiye’nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Turan, İlhan (Hazırlayan): **İsmet İnönü – Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşiler 1933-1938**, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No:98, 2003.
- Turan, Namık Sinan: **İmparatorluk ve Diplomasi Osmanlı Diplomasinin İzinde**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Türkoğlu, Pakize: **Tonguç ve Enstitüleri**, İstanbul, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 1997.
- Ulaş, Sarp Erk, Güçlü, A. Baki ve Uzun, Erkan: **Felsefe Sözlüğü**, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 2002.
- Üstel, Füsün: **“Makbul Vatandaş”ın Peşinde**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.
- Üstel, Füsün: **Türk Ocakları (1912-1931)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.
- Üstel, Füsün: **Yurttaşlık ve Demokrasi**, Ankara, Dost Kitabevi, 1999.
- Wavel, Archibald: **Başbuğ**, Ankara, Zerbamat, 1941.
- Williams, James: **Understanding Poststructuralism**, Chesham, Acumen, 2005.
- Yalman, Ahmet Emin: **Yarının Türkiyesine Seyahat**, Ankara, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 1998.
- Yaman, Kadri: **Yurt Müdafaasında Türk Gençliği**, İstanbul, İstanbul Devlet Basımevi, 1938.

- Yeşilkaya, Neşe G.: **Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1999.
- Yörükoğlu, Atalay: **Gençlik Çağı**, İstanbul, Özgür Yayınları, 1996.
- Yücel, Sevgi: **Yurttaş El Kitabı**, Ankara, Hacettepe-Taş Kitapçılık, 1998.

Makaleler

- Ahmad, Feroz: “Britain’s Relations with the Young Turks”, 1908-14”, **Middle Eastern Studies** 2, No. 4, 1966, pp. 302-329.
- Akay, Ali: “Yapısalcılık-Sonrasına Yeniden Bir Bakış”, **Doğu Batı**, Sayı 19, Mayıs-Haziran-Temmuz 2002, ss. 65-81.
- Akdağ, Mustafa: “Medreseli İsyanları”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Sayı 1-4, İstanbul, 1949, ss. 361-387.
- Akın, Yiğit: “Ulus İnşasında Bedenin Terbiyesi ve Politika İlişkisi: Osmanlı’dan Cumhuriyet’e”, **Bedende Kıpırdanmalar**, der. Günur Elçik, Tuğba B. Özenç, İstanbul, Varlık Yayınları, 2010.
- Aktar, Yücel: “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Gençlik”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi – Cilt 2**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, s. 518-522.
- Alkan, Mehmet Ö.: “II. Meşrutiyet’te Eğitim, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Milliyetçilik, Militarizm veya ‘Militer Türk-İslam Sentezi’ ”, **II. Meşrutiyet’i Yeniden Düşünmek**, der. Ferdan Ergut, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2009, ss. 57-85.
- Alkan, Mehmet Ö.: “İmparatorluk’tan Cumhuriyet’e Modernleşme ve Ulusçuluk Sürecinde Eğitim”, **Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye’si**, der. Kemal Karpat, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, ss. 73-242.
- Alkan, Mehmet Ö.: “Modernleşme ve Eğitim”, **II. Abdülhamid Modernleşme Sürecinde İstanbul**, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul, Avrupa Kültür Başkenti, 2010, ss. 299-319.
- Alp, İlker: “Atatürk ve Türk Gençliği”, **Atatürkçü Düşünce El Kitabı I**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2004.

- Altın, Hamza: “II. Meşrutiyet Devri Pedagoglarından Sabri Cemil ve Amelî Fenn-İ Tedris’i”, **Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 8/2, Winter 2013, pp. 19-35, Ankara-Turkey, ss. 19-35.
- Altınay, Ayşe Gül; Bora, Tanıl: “Ordu, Militarizm ve Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 – Milliyetçilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, ss. 140-154.
- Altınay, Ayşe Gül: “Askerlik Vazifesi’nden Milli Güvenlik Bilgisi’ne Askerlik ve Eğitim”, **Birikim**, Sayı 125-126, Eylül-Ekim 1999, ss. 200-208.
- Ateş, Toktamış: “Milli Mücadelenin Mali Kaynakları”, **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C. V.**, İstanbul, 1985, ss. 1196-1199.
- Babic, Kristina Pantelic and Pavlovic, Petar: “Contribution of Cedomir Milic to Education of Sokol Staff in Herzegovina”, **SportLogia**, 2013, 9(2), pp. 101–108.
- Baykurt, Fakir: “Enstitülerin Üç İlkesi”, **Köy Enstitüleri Amaçlar-İlkeler-Uygulamalar**, Ankara, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları, 1997, ss. 47-51.
- Baykurt, Fakir: “Enstitüye Varışım”, **O Yıllar Dile Gelse 1**, der. Mehmet Cimi, İstanbul, Tudem Yayınları, 2003, ss. 39-49.
- Beşikçi, Mehmet: “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı İmparatorluğu’nda Paramiliter Dernekler”, **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar**, Sayı 8, Bahar 2009, ss. 49-92.
- Bilgin, Nuri: “Cumhuriyet Fikri ve Yurttaş Kimliği”, **75 Yılda Tebaa’dan Yurttaş’a Doğru**, ed. Artun Ünsal, İstanbul, Türk Tarih Vakfı Yayınları, 1998, ss. 139-150.
- Bora, Tanıl: “İnşa Döneminde Türk Milli Kimliği”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 71, 1996, ss. 168-192.
- Borg, Carmel, Buttigieg, Joseph A. ve Mayo, Peter: “Gramsci ve Eğitim: Bütüncül Bir Yaklaşım”, **Gramsci ve Eğitim**, ed. Carmel Borg, Joseph A. Buttigieg, Peter Mayo, İstanbul, Kalkedon, 2011, ss. 13-43.
- Candan, Nurullah: “Liberalism - Nationalism - Sport”, **11th International Sport Science Congress Abstract Books**, TÜBİTAK, 2010.

- Cora, Yaşar Tolga: “Asker-Vatandaşlar ve Kahraman Erkekler: Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı Dönemlerinde Beden Terbiyesi Aracılığıyla İdeal Erkekliğin Kurgulanması”, **Erkek Millet Asker Millet**, der. Nurseli Yeşim Sünbüloğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.
- Culler, Jonathan: “Jacques Derrida”, **Structuralism and Since**, ed. John Sturrock, Oxford, Oxford University Press, 1979, ss. 154-180.
- Daver, Bülent: “Türk Üniversite Öğrencileri ve Gençlik”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 19, Sayı 3, 1964, ss. 37- 46.
- David A. Lake, “Theory is Dead, Long Live Theory: The End of the Great Debates and the Rise of Eclecticism in International Relations”, **European Journal of International Relations**, Vol 19, No. 3, 2013, pp. 567-587.
- Demirci, Aliyar: “Tek Parti Döneminde Siyaset-Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 58, Sayı 2, 2003, ss. 55-77.
- Demirtaş, Barış: “Jön Türkler Bağlamında Osmanlı’da Batılılaşma Hareketleri”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl 8, Sayı 13, 2007/2, ss. 389-408.
- Deringil, Selim: “19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Resmi Müzik”, **Defter**, Sayı 22, İstanbul 1991.
- Doğan, Necmettin: “An Analysis of the Idea of State in Textbooks from Ottoman Empire to the Republic in terms of the Relation between Education and Power”, **Education Sciences: Theory&Practise**, [4]11, Autumn 2011, pp. 2084-2090.
- Doğaner, Yasemin: “Cumhuriyet’in Onuncu Yıl Kutlamaları”, **Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi**, Yıl 5, Sayı 9, Şubat 2007, Genel Kurmay ATASE Başkanlığı, Ankara, 2007, s. 119-143.
- Durakbaşı, Ayşe: “Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve ‘Münevver Erkekler’ ”, **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler “Bilanço 98”**, der. A. Berktaş Hacımırzaoglu, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998, ss. 29-50.

- Efendioğlu, Akın, Berkant, Hasan Güner ve Arslantaş, Ömer: “John Dewey’in Türk Maarifi Hakkında Raporu ve Türk Eğitim Sistemi”, **1. Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi**, Balıkesir-Ayvalık, 2010, ss. 54-60.
- Ercins, Gülay: “Türkiye’de Popüler Kültür Görünümleri ve Gençliğe Yansımaları”, **VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı**, Adnan Menderes Üniversitesi Aydın, Ekim, 2009, ss. 490-511.
- Fairclough, Norman: “Dil ve İdeoloji”, **Söylem ve İdeoloji**, çev. Barış Çoban, İstanbul, Su Yayınları, 2003.
- Fend, Helmut: “The Historical Context of Transition to Work and Youth Unemployment”, **Youth Unemployment and Society**, Edited by Anne C. Petersen and Jeylan T. Mortimer, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, pp. 77-95.
- Foucault, Michel: “Nietzsche, Genealogy, History”, **Language, Counter-Memory Practice: Selected Essay and Interviews**, edited by D.F. Bouchard, Ithaca, Cornell University Press, pp. 139-164.
- Fuller, Harold de Wolf: “The Myth of Modern Youth”, **The North American Review**, Vol. 227, No. 6, Jun., 1929, pp. 757-761.
- Göcek, Fatma Müge: “Osmanlı Devleti’nde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 – Milliyetçilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, ss. 63-77.
- Gündüz, Mustafa: “Son Dönem Osmanlı Eğitiminde Disiplin ve Cezalandırma”, **Doğubatı Düşünce Dergisi-Osmanlılar III**, Sayı 53, ss. 127-158.
- Gündüz, Mustafa: “Yeni Osmanlıların Türk Eğitim Tarihine ‘Eğitim Görüşleri’ Yönüyle Katkı ve Etkileri (1860-1875)”, **Düşünen Siyaset**, Sayı 26, 2010, ss. 83-120.
- Gürses, Fatma: “Kemalizm’in Model Ders Kitabı: Vatandaş İçin Medeni Bilgiler”, **Akademik Bakış**, Cilt 4, Sayı 7, Kış 2010, ss. 233- 249.
- Güven, İsmail: “Osmanlı’dan Günümüze İzciliğin Gelişimi ve Türk Eğitim Tarihindeki Yeri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt 36, Sayı 1-2, 2003, ss. 65-73.

- İleri, İlay: “Batı Gözüyle Meşrutiyet Döneminde Osmanlı Hükümetlerinin Dil ve Eğitim Politikalarına Karşı Tepkiler”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Sayı 18, 2006, Ankara, ss. 213-220.
- İnalcık, Halil: “Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu”, **Belleten**, Cilt XXVII, 1964, ss. 603-622.
- Jane Tompkins, “A Short Course in Post-Structuralism”, **College English**, Vol. 50, No. 7, Nov., 1988, pp. 733-747.
- Kadıoğlu, Ayşe: “Aydınlanma, Vatandaşlık ve Kadın: Türkiye Örneği”, **Aydınlanma, Türkiye ve Vatandaşlık**, yayıma hazırlayan: Fuat Keyman, İstanbul, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, 2008, ss. 83-95.
- Kale, Nesrin: “Türkiye’deki Gençlik Sorunlarının Kaynakları ve Bu Sorunların Çözüm Yolları”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 23, Sayı 2, 1990, ss. 783-805.
- Kandiyoti, Deniz: “Modern Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar”, **Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik**, ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, ss. 99-117.
- Keech, Marc: “England and Wales”, James Riordan, Arnd Krüger (Eds), **European Cultures in Sport: Examining the Nations and Regions**, Bristol, Intellect Books, 2003, pp. 5-21.
- Kışlalı, Ahmet Taner: “Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 31, Sayı 0, 1976, ss. 117-130.
- Koç, Yunus: “XVI. Yüzyılın Ortalarında Osmanlı İmparatorluğu’nda Suhte Olayları”, **Türkiyat Araştırmaları**, Sayı 18, Bahar 2013, ss. 147-160.
- Koçak, Cemil: “Siyasal Tarih”, **Türkiye Tarihi Cilt 4**, Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Komsuoğlu, Ayşegül ve Turan, Namık Sinan: “Modernization Efforts and Music Reforms in Turkey (1923-1946)”, **Acta Asiatica**, Varsoviensia, Vol 18, Polish Academy of Sciences, Askon Publisher, Warsaw 2005, pp. 19-30.
- Komsuoğlu, Ayşegül ve Turan, Namık Sinan: “Türkiye’de Ulus İnşa Sürecinde Halkevleri Temsilleri”, **Bilgi ve Bellek**, Ocak 2007, ss. 88-115.

- Köker, Levent: “Kimlik Krizinden Meşruluk Krizine: Kemalizm ve Sonrası”, **Toplum ve Bilim**, Sayı 71, Kış 1996, ss. 150-167.
- Ledeen, Michael A.: “Italian Fascism and Youth”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 4, No. 3, Urbanism, Jul., 1969, pp. 137-154.
- Maccoby, Eleanor E., Matthews, Richard E., and Morton, Anton S.: “Youth and Political Change”, **The Public Opinion Quarterly**, Vol. 18, No. 1, Spring, 1954, pp. 23-39.
- Moller, Herbert: “Youth as a Force in the Modern World”, **Comparative Studies in Society and History**, Vol. 10, No. 3, April 1968, pp. 237-260.
- Möngü, Bahtinur: “Postmodernizm ve Postmodern Kimlik Anlayışı”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17 (2): 2013, ss. 27-36.
- Neyzi, Leyla: “Object or Subject? The Paradox of “Youth” in Turkey”, **International Journal of Middle East Studies**, 33, 2001, pp. 411-432.
- Onbaşı, Funda
Gençoğlu: “Halkevleri ve Ülkü Dergisi: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycülük Tartışmaları”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt 20, Sayı 3, Temmuz 2011, ss. 69-88.
- Oranlı, İmge: “Biyo-Politikanın Doğuşu ve Foucaultcu Eleştirisi”, **Cogito-Michel Foucault**, Yapı Kredi Yayınları, Sayı 70-71, 2012, ss. 39-51.
- Ortaylı, İlber: “Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi – Cilt 4**, İletişim Yayınları, İstanbul 1985, ss. 996-1001.
- Ortaylı, İlber: “Osmanlı Devletinde Laiklik Hareketleri Üzerine”, **Prof. Dr. Ümit Doğanay’ın Anısına Armağan I**, İstanbul, İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, ss. 495-509.
- Østberg, Sissel: “Cultural Diversity and Common Citizenship Reflections on Ethnicity, Religion, Nationhood and Citizenship among Pakistani Young People in Europe”, **International Perspectives on Citizenship, Education and Religious Diversity**, Edited by Robert Jackson, London and New York, RoutledgeFalmer, 2003, pp. 93-109.

- Özmkas, Utku: “Foucault: *İktidardan* Biyoiktidara”, **Cogito-Michel Foucault**, Yapı Kredi Yayınları, Sayı 70-71, 2012, ss.53-81.
- Pamuk, Şevket: “Dünya İktisadi Bunalımı ve 1930’lara Yeniden Bakış”, **Bilanço 1923-1998**, ed. Zeynep Rona, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 1999, s. 33-39.
- Radu, Sorin: “Forms of Political and Para-military Youth Enrollment in Romania. Case Survey: The Country’s Sentinel (Straja Țării) 1934-1940”, **Estudios Humanísticos. Historia**. No. 10, 2011, pp. 209-227.
- Reyhan, Cenk: “Jön Türk Hareketi Türk Devrim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı bir Çözümleme”, **Doğubati Düşünce Dergisi – II. Meşrutiyet**, Sayı 45, Temmuz 2008, ss. 105-131.
- Robert C. Holub, “Politicizing Post-Structuralism: French Theory and the Left in the Federal Republic and in the United States”, **The German Quarterly**, Vol. 57, No. 1, Winter, 1984, pp. 75-90.
- Sağlam, Serdar: “Ziya Gökalp’te Solidarizm ve Milli İktisat”, **Türkiyat Araştırmaları**, Sayı 1, Güz 2004.
- Sakaloğlu, Necdet: “Eğitim Tartışmaları”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi – Cilt 2**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, ss. 478-485.
- Sarısaman, Sadık: “Birinci Dünya Savaşı Sırasında İhtiyat Kuvveti Olarak Kurulan Osmanlı Genç Dernekleri”, **OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)**, sayı 11, 2000, ss. 439-501
- Savcı, Bahri: “Gençliğin Siyasal Hayata Hazırlanması”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 20, Sayı 2, 1965, ss. 829-853.
- Saygın, Tuncay: “Yapısalcılıktan Postyapısalcılığa”, **Postyapısalcılık**, der. Armağan Öztürk, İstanbul, Phoenix Yayınevi, 2010.
- Smethurst, Richard J.: “The Creation of the Imperial Military Reserve Association in Japan”, **The Journal of Asian Studies**, Vol. 30, No. 4, 1971, pp. 815-828.

- Smith, Anthony D.: “The Problem of National Identity: Ancient, Medieval and Modern?”, **Ethnic and Racial Studies**, 17/3, 1994, p. 375-399.
- Smith, Steve: “Positivism and Beyond”, **International Theory: Positivism and Beyond**, Steve Smith, Ken Booth, Marysia Zalewski (ed.), Cambridge, Cambridge University Press, 2002, pp. 11-46.
- Smith, Steve: “The Discipline of International Relations: Still An American Social Science?”, **British Journal of Politics and International Relations**, Vol. 2, No. 3, October 2000, pp. 374–402.
- Söğütlü, İlyas: “Erken Cumhuriyet Döneminde Milliyetçi Eğitim ve Modernleşme”, **Düşünen Siyaset**, Sayı 25, Aralık 2009, ss. 193-214.
- Stachura, P. D.: “The Ideology of the Hitler Youth in the Kampfzeit”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 8, No. 3, Jul., 1973, pp. 155-167.
- Steve Smith, “Introduction: Diversity and Disciplinarity in International Relations Theory”, **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, Tim Dunne, Milja Kurki, Steve Smith (ed.), Oxford, Oxford University Press, 2007, pp. 1-12.
- Şahin, Mustafa: “Bir Halk Eğitim Çalışması Örneği Olarak Millet Mektepleri”, **Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 1, Sayı 2, 1992, ss. 213-234.
- Şahin, Mustafa: “Darülfünun Talebe Birliği Önderliğinde Gerçekleştirilen Bir Öğrenci Hareketi Örneği”, **Tarih ve Toplum**, Sayı 107, Kasım 1992, ss. 15-21.
- Şen, Serdar: “Silahlı Kuvvetler ve Resmi İdeolojinin Yeniden Üretimi”, **Birikim**, Sayı 105-106, Ocak-Şubat 1998, ss. 137-144.
- Şen, Serdar: “Türkiye’yi Anlamak ya da Geçmişten Geleceğe Silahlı Kuvvetler”, **Birikim**, Sayı 96, Nisan 1997, ss. 19-27.
- Taşkesenlioğlu, M. Yasin: “Türkiye’de İzcilik Teşkilâtının Kuruluşu”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 5, Sayı 10, Güz 2009, ss. 103-116.

- Terret, Thierry: “France”, **European Cultures in Sport: Examining the Nations and Regions**, James Riordan, Arnd Krüger (Eds), Bristol, Intellect Books, 2003, pp. 103-123.
- Tezcan, Mahmut: “Toplumsal Değişme ve Spor”, **AÜSBF Dergisi**, Cilt 25, Sayı 2, 1992, ss. 617-623.
- Timur, Taner: “Uluslaşma Süreci, İttihatçılık ve Devrim”, **100. Yılında Jön Türk Devrimi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, ss. 39-60.
- Tonguç, İsmail Hakkı: “Köy Enstitülerimizde Eğitim ve Öğretim İlkeleri”, **AÜDTCF Dergisi**, Cilt 2, Sayı 5, 1943, ss. 137-147.
- Toprak, Zafer: “II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri”, **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi – Cilt 2**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1985, ss. 531-536.
- Toprak, Zafer: “Cihan Harbi, Milli Mücadele ve Ziya Gökalp ya da “İçtimaiyyat”tan “İktisadiyyat”a”, **Prof. Dr. Bülent Tanör Armağanı**, Haz. Mehmet Ö. Alkan, İstanbul, Oğlak Yayınları, 2006, ss. 300-308.
- Toprak, Zafer: “İttihat ve Terakki’nin Paramiliter Gençlik Örgütleri”, **B.Ü. Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt VII, 1979, ss. 95-113.
- Turan, Namık Sinan; Komsuoğlu, Ayşegül: “From Empire to Republic: The Western Music Tradition and the Perception of Opera”, **Journal of Turcologia**, Vol 3, Paris 2007, pp. 5-30.
- Turan, Namık Sinan: “19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Batılılaşma ve Müzik”, **Bilgi ve Bellek**, Sayı 1, 2004, ss. 87-104.
- Turan, Namık Sinan: “Osmanlı Toplumunda Modernleşme ve Eğitimin İdeolojik Dönüşümüne Dair Gözlemler”, **Folklor/Edebiyat**, Cilt 55, 2008, ss.109-135.
- Turan, Namık Sinan: “Tanzimat Bürokratlarından Jön Türklere: Osmanlı Siyasal Yapısında Değişim ve Laikleşme”, **İktisat Dergisi**, Mart-Nisan 2009, ss.73-82.
- Turan, Namık Sinan: “Tefrik’Ten İttihad’a: Osmanlı Devleti’nde Gayri Müslimler’in Toplumsal ve Siyasal Statülerinde Değişim Süreci”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 58, 2008, ss. 1-44.

- Türkmen, Mutlu: “Erken Cumhuriyette Beden Eğitimi ve Sporun İdeolojik Temelleri”, **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/6 Spring 2013, ss. 729-740.
- Tyldesley, Mike: “The German Youth Movement and National Socialism: Some Views from Britain”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 41, No. 1, January, 2006, pp. 21-34.
- Ünder, Hasan: “Atatürk ve Kadınların Askerliği”, **Tarih ve Toplum**, Cilt 33, Sayı 193, Mart 2000, ss. 51-58.
- Ünder, Hasan: “Goltz, Milleti Müsellaha ve Kemalizmdeki Spartan Öğeler”, **Tarih ve Toplum**, Cilt 35, Sayı 206, Şubat 2001, ss. 45-54.
- Üstel, Füsün: “Türkiye Cumhuriyeti’nde Resmi Yurttaş Profiline Evrimi”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4 – Milliyetçilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, ss. 275-283.
- Üstel, Füsün: “Türk Ocakları”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 4 – Milliyetçilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, ss. 263-269.
- Varlık, M. Bülent: “Ülkü: Halkevleri Mecmuası”, **Kemalizm**, ed. Ahmet, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002.
- Vural, Mithat Kadri: “II. Dünya Savaşı Türkiye’sinde Bir Muhalefet Örneği Olarak “Tan” Gazetesi”, **ÇTTAD**, VII/16-17, 2008/Bahar-Güz, ss. 381-395.
- Wilkinson, Paul: “English Youth Movements, 1908-30”, **Journal of Contemporary History**, Vol. 4, No. 2, April 1969, pp. 3-23.
- Yıldız, Ahmet: “Kemalist Milliyetçilik”, **Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt 4 – Milliyetçilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 210-234.
- Yumul, Arus: “Kuştepe’de Gençlik Algılamaları”, **Kuştepe Gençlik Araştırması 2002**, der. Gülten Kazgan, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002, ss. 109-118.

Çığır Dergisi

- Ağaoğlu, Samet: “İnanmak”, **Çığır**, Sayı 115, 1942.
- Ağaoğlu, Samet: “Milliyetçiliğin Şartları II”, **Çığır**, Sayı 84, 1939.
- Ağaoğlu, Samet: “Milliyetçiliğin Şartları”, **Çığır**, Sayı 83, 1939.
- Ağaoğlu, Samet: “Temizlenen Toprak”, **Çığır**, Sayı 94, 1940.
- Ahmet, Fazıl: “Koş Yarına!”, **Çığır**, 1934, Sayı 24, 1934.
- Akalın, Hamdi: “İnkılâp Edebiyatı”, **Çığır**, Sayı 27-28, 1935.
- Akçuraoglu, Yusuf: “Türk Dilinin Geçmişi, Bugünü, Yarını”, **Çığır**, Sayı 8, 1933.
- Akıncılar, Mahmut Ragıp: “Müzikde yaratmak” **Çığır**, Sayı 25, 1935.
- Akman, Eyüp Hamdi: “Okul Dışında Okulculuk”, **Çığır**, Sayı 69, 1938.
- Aksel, Malik: “Sanat ve Muhit”, **Çığır**, Sayı 49, 1937.
- Akverdi, Hamdi: “Millet Manevi Bir İştiraktır”, **Çığır**, Sayı 128, 1943.
- Akyüz, Ali Kamil: “Milliyet Meselesi”, **Çığır**, Sayı 53, 1937, s. 17.
- Arık, Remzi Oğuz: “Bizim Milliyetçiliğimiz”, **Çığır**, Sayı 126, 1943.
- Arık, Remzi Oğuz: “Köy Kadını”, **Çığır**, Sayı 92, 1940.
- Arık, Remzi Oğuz: “Köylerimiz ve Köycülüklerimiz”, **Çığır**, Sayı 86, 1940.
- Arık, Remzi Oğuz: “Milliyetperverliğe Dair”, **Çığır**, Sayı 84, 1939.
- Arık, Remzi Oğuz: “Ziya Gökalp’ın Türkçülüğüne Dair”, **Çığır**, Sayı 96, 1940.
- Asaf, Burhan: “Çığır’ın Tenkitlerinden”, **Çığır**, Sayı 2, 1933.
- Ataman, Sadi Yaver: “Anadolu’da Yerli Musikiciler”, **Çığır**, Sayı 38-39, 1936.
- Avni, B.: “Dilimiz”, **Çığır**, Sayı 6, 1933.
- Aytuğ, Turgut: “İdari Yenilenme ve Gençlik”, **Çığır**, Sayı 138, 1944.

- Balaban, Rahmi: “Şahsiyet Terbiyesi”, **Çığır**, Sayı 61-61, 1938.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Atatürk – 19 Mayıs 1919 ve 19 Mayıs 1936”, **Çığır**, Sayı 38-39, 1936.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Cumhuriyet Fedailiği”, **Çığır**, Sayı 119, 1942.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Cumhuriyet Nesli Üniversitede”, **Çığır**, Sayı 132, 1943.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Çığır On Yaşında”, **Çığır**, Sayı 110, 1942.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Çığır Oniki Yaşında”, **Çığır**, Sayı 135, 1944.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Felsefi ve İctimai Konferanslar”, **Çığır**, Sayı 65, 1938.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Gençlik Davamız Devrim Davamız Oldu!”, **Çığır**, Sayı 31, 1935.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Gençlik Teşkilatı Meselesi”, **Çığır**, Sayı 93, 1940.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Geri Dönülemez”, **Çığır**, Sayı 157, 1945.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Harbe ve İnsana Dair”, **Çığır**, Sayı 131, 1943.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Hayatın Tadı, Bir İdeale Bağlı Olmaktır”, **Çığır**, Sayı 65, 1938.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “İdealist Adam Kendini Hiç Düşünmeyendir”, **Çığır**, Sayı 63, 1938.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “İlk iş: Gençliği Kazanmaktır!”, **Çığır**, Sayı 29-30, Mayıs-Haziran 1935.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “İlk Okul Programı Üzerinde”, **Çığır**, Sayı 46, 1937.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “İlkokul Programı Etrafında”, **Çığır**, Sayı 45, 1936.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “İnkılâp Gençliği ve Spor”, **Çığır**, Sayı 54, 1937.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Namık Kemal, Erkek Adam!”, **Çığır**, Sayı 97, 1940.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Örnek İhtiyacı!”, **Çığır**, Sayı 94, 1940.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Propaganda Davamız”, **Çığır**, Sayı 50, 1937.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Tarih Karşısında Türk Gençliğinin Vazifesi”, **Çığır**, Sayı 35, 1936.

- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Vatanımız Hür Vatandaşların Diyarı Olarak Kalacaktır”, **Çığır**, Sayı 122, 1943.
- Bekata, Hıfzı Oğuz: “Yarın’a Doğru”, **Çığır**, Sayı 129, 1943.
- Bekman, Avni Refik: “Filozofinin Mahiyeti – Eski Zamanda Filozofi”, **Çığır**, Sayı 35, 1936.
- Bekman, Avni Refik: “Filozofinin Mahiyeti Eski Zamanda Filozofi”, **Çığır**, Sayı 33, 1935.
- Bekman, Avni Refik: “Materyalizm ve Sosyal Adalet”, **Çığır**, Sayı 61-62, 1938.
- Bekman, Müenir: “İnkılâp Edebiyatı Mes’esi”, **Çığır**, Sayı 29-30, 1935.
- Böcöoğlu: “Millet ve Çocuk”, **Çığır**, Sayı 149, 1945.
- Brokelmann: “Türk Dili İnkılâbı”, **Çığır**, Sayı 6, 1933.
- Caferoğlu, A.: “Dilimizin Dünü, Bugünü ve Yarını”, **Çığır**, Sayı 11, 1934.
- Çakmakçioğlu: “Gençlik Yürüyüşleri”, **Çığır**, Sayı 4, 1933.
- Çakmakçioğlu: “Köylere Akın”, **Çığır**, Sayı 5, 1933.
- Çelebioğlu, Celal Abdi: “Okullarda Beden Eğitimi ve Sağlık Kuralları”, **Çığır**, Sayı 73, 1938.
- Çetin, Hüsamettin: “Gençlik için Radyo”, **Çığır**, Sayı 29-30, 1935.
- Çığır**: “Milli Ülkü ve Kültür Yolunda”, Sayı 8, 1933.
- Çığır**: “15 inci Yıldönümünde Vekillerimizin İhtisasları”, Sayı 71-72, 1938.
- Çığır**: “Atatürk ve Türk Gençliği”, Sayı 32, 1935.
- Çığır**: “Atatürk”, Sayı 71-72, 1938.
- Çığır**: “Biz Türküz, Türkçüyüz”, Sayı 116, 1942.
- Çığır**: “Cumhuriyet İçinde C.H.P’nin Kültür Çalışmaları”, Sayı 71-72, 1938.

Çığır:	“Halkevleri”, Sayı 3, 1933.
Çığır:	“Neşriyat Arasında”, Sayı 108, 1941.
Çığır:	“Onbeşinci Yıl”, Sayı 71-72, 1938.
Çığır:	“Sen, ben varız, ‘Biz’ bizden çıkar”, Sayı 19-23, 1934.
Çığır:	“Türkiyede Gençlik Seferberliği”, Sayı 6, 1933.
Çığır:	“Yeni Programda Kültür”, Sayı 57-60, 1937.
Çorlu, Aziz:	“Cumhuriyetin ve inkılâbın muhafızı hakiki cumhuriyetçi olan münevver Türk gençliğidir”, Çığır , Sayı, 29-30, 1935.
Çorlu, Aziz:	“Musiki işlerimiz”, Çığır , Sayı 27-28, 1935.
Çoruh, S.:	“İş Mecmuası ve Çocuk Meselesi”, Çığır , Sayı 134, 1944.
Dağlar, Yalçın:	“Bence Köycülük”, Çığır , Sayı 29-30, 1935.
Domaniç, K.:	“Halk Edebiyatı Hakkında”, Çığır , Sayı 123, 1943.
Erim, Nihat:	“İnkılâbımız ve Düşünce Hürriyeti”, Çığır , Sayı 129, 1943.
Eşref, Kemal:	“Köylerde Soysal Dirim”, Çığır , Sayı 24, 1934.
Eşref, Kemal:	“Öz Dil Nice Öğrenilir?”, Çığır , Sayı 18, 1934.
Eşref, Kemal:	“Öz Dilin Yayımı”, Çığır , Sayı 19-23, 1934.
Fahri, Ziyaeddin:	“Almanyada İctimai Siyaset ve Muvaffakiyetleri”, Çığır , Sayı 64, 1938.
Fahri, Ziyaeddin:	“Almanyada İctimai Siyaset ve Muvaffakiyetleri”, Çığır , Sayı 65, 1938.
Fahri, Ziyaeddin:	“Memleketimizde İlmi ve Felsefi Hayatın İnkişafı Şartları”, Çığır , Sayı 69, 1938.
Fahri, Ziyaeddin:	“Memleketimizde İlmi ve Felsefi Hayatın İnkişafı Şartları”, Çığır , Sayı 70, 1938.
Fındıkoğlu, Z. Fahri:	“İktisat Fakültesi”, Çığır , Sayı 47, 1937.

- Gökalp, Hamdi: “Dilimiz İçin”, **Çığır**, Sayı 25, 1935.
- Gökmen, H.: “Bizde Spor ve İzci Teşkilatı”, **Çığır**, Sayı 32, 1935.
- Gökyay, Orhan Şaik: “Kahramanlık Edebiyatı”, **Çığır**, Sayı 61-62, 1938.
- Gündüz, Aka: “Üç Reçete II incisi”, **Çığır**, Sayı 2, 1933.
- Gürol, S. E.: “Gençlik ve Spor Gidişimiz”, **Çığır**, Sayı 24, 1934.
- Güven, Ferit Celal: “Türkiye Cumhuriğunun Umdelerile Osmanlı İmparatorluğunun Umdeleri”, **Çığır**, Sayı 32, 1935.
- Halil Fikret: “Ev Terbiyesi”, **Çığır**, Sayı 31, 1935.
- Halil Fikret: “Ev Terbiyesi”, **Çığır**, Sayı 36, 1936.
- Hayriğ, Münür: “Bugünün Ar Anlamı”, **Çığır**, Sayı 31, 1935.
- Hıfzı Oğuz: “Halkevleri Birer İnkılâp Kışlası Olmalıdır”, **Çığır**, Sayı 2, 1933.
- Hıfzı Oğuz: “İnkılâp Gençliğinin Vazife ve Mes’uliyeti”, **Çığır**, Sayı 9, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “İnkılâp Gençliğinin Vazife ve Mesuliyeti”, **Çığır**, Sayı 10, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “İnkılâp Kafa Devrinde”, **Çığır**, Sayı 8, 1933, s. 144.
- Hıfzı Oğuz: “‘Disiplinli Gençlik’ Meselesi”, **Çığır**, Sayı 14, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “Cibiliyet”, **Çığır**, Sayı 5, 1933.
- Hıfzı Oğuz: “Disiplini Sun’i Bir ‘Zor’ Olmamalıdır!”, **Çığır**, Sayı 10, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “Eski ve Yeni Nesiller Bakımından Gençlik Kurumu”, **Çığır**, Sayı 26, 1935.
- Hıfzı Oğuz: “Gençliğin Beynelmilel Değeri”, **Çığır**, Sayı 15-16, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “Gençlik Hazır.. GAZİ, Müsterih Ol!”, **Çığır**, Sayı 7, 1933.
- Hıfzı Oğuz: “Gençlik işini ele alırken neler üzerinde durmalıyız”, **Çığır**, Sayı 27-28, 1935.

- Hıfzı Oğuz: “Gençlik ve Demogoji”, **Çığır**, Sayı 17, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “Gençlik ve Demogoji”, **Çığır**, Sayı 18, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “Gençlik”, **Çığır**, Sayı 1, 1933.
- Hıfzı Oğuz: “İlim ve Fikir”, **Çığır**, Sayı 3, 1933.
- Hıfzı Oğuz: “İzmir Yollarında”, **Çığır**, Sayı 24, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “San’at”, **Çığır**, Sayı 4, 1933.
- Hıfzı Oğuz: “Toplu, Teşkilatlı Gençlik İçin Umumi ve Parça Parça Esaslar”, **Çığır**, Sayı 6, 1933.
- Hıfzı Oğuz: “Türk İnkılâbı ve Gençlik Teşkilatı”, **Çığır**, Sayı 14, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “Türkiye’de Ulusal Gençlik Kurumu”, **Çığır**, Sayı 25, 1935.
- Hıfzı Oğuz: “Yalnız Kendine Güvenen İnsanlar Ülkesi”, **Çığır**, Sayı 11, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “Mustafa Kemaller Yirmi Yaşına Girmişlerdir”, **Çığır**, Sayı 19-23, 1934.
- Hıfzı Oğuz: “Toplu, Teşkilatlı Gençlik İçin Umumi ve Parça Parça Esaslar”, **Çığır**, Sayı 6, 1933.
- Hilmi, Edip: “Hür Olmak”, **Çığır**, Sayı 9, 1934.
- Hilmi, Vasfi: “Anadoluya Seyahat”, **Çığır**, Sayı 17, 1934.
- Irmak, Sadi: “Türk Gençliğinin Durumu ve Yetiştirilmesi Meselesi”, **Çığır**, Sayı 126, 1943.
- İnan, Abdülkadir: “Epo ve Hurafe Motiflerinin Tarih Bakımından Önemi”, **Çığır**, Sayı 71-72, 1938.
- İnan, Afet: “İlk Tarih Dersi”, **Çığır**, Sayı 35, 1936.
- İnönü, İsmet: “Halkevleri”, **Çığır**, Sayı 76, 1939.
- İsmail Hakkı: “Türk Dili İnkılâbı”, **Çığır**, Sayı 15-16, 1934.

- Kadri Kemal: “Gençlik Yürüyor”, **Çığır**, Sayı 4, 1933.
- Kadri Kemal: “İnanmak, fakat düşünerek...”, **Çığır**, Sayı 6, 1933.
- Kanad, Halil Fikret: “Ev Terbiyesi II”, **Çığır**, Sayı 32, 1935.
- Kanad, Halil Fikret: “Ev Terbiyesi”, **Çığır**, Sayı 33, 1935.
- Kanad, Halil Fikret: “Ev Terbiyesi”, **Çığır**, Sayı 34, 1936.
- Kanad, Halil Fikret: “Ev Terbiyesi”, **Çığır**, Sayı 35, 1936.
- Kanad, Halil Fikret: “Türklerde Milliyetçilik”, **Çığır**, Sayı 125, 1943.
- Kandemir, Selahattin: “Köycü Kime Denir?”, **Çığır**, Sayı 10, 1934.
- Kansu, Nafi Atuf: “Halkevlerimizin 14 üncü Yıldönümü”, **Çığır**, Sayı 159, 1946.
- Kaplan, Mehmet: “Namık Kemal, Edebiyatı”, **Çığır**, Sayı 97, 1940.
- Kenan, Yusuf: “Gençlik ve Disiplin”, **Çığır**, Sayı 10, 1934.
- Kenan, Yusuf: “Yeni Sanata ve Edebiyata Doğru”, **Çığır**, Sayı 25, 1935.
- Kesler: “İrk Nazariyesi”, **Çığır**, Sayı 66, 1938.
- Kösemihal, Mahmut Ragıp: “Halk Çalgısı Meselesi”, **Çığır**, Sayı 51, 1937.
- Kösemihaloğlu, Mahmud Ragıp: “Bestekârlık İşlerimizde Anarşi”, **Çığır**, Sayı 29-30, 1935.
- Kösemihaloğlu, Mahmut Ragıp: “Nota Matbaacılığı ve Bir Ümit”, **Çığır**, Sayı 46, 1937.
- Kurgan, Şükrü: “Atatürk Devri Edebiyatı”, **Çığır**, Sayı 48, 1937.
- Küçük, Necip Ali: “Atatürk ve İnkılâp”, **Çığır**, Sayı 74-75, 1939.
- M. Cemil: “Dilimizin Geçmişi, Bugünü ve Yarını”, **Çığır**, Sayı 10, 1934.
- M. Mermi: “Köksüz Maddecilik Karşısında Köklü Cemiyet Terbiyesi”, **Çığır**, Sayı 67, 1938.

- Malik, Hilmi A.: “İnkılâp ve Terbiye”, **Çığır**, Sayı 6, 1933.
- Miraç: “Eski ve Yeni”, **Çığır**, Sayı 32, 1935.
- Mirre, Pierre: “Spor ve Edebiyat”, **Çığır**, Sayı 25, 1935.
- Mustafa Kemal: “Gençlik”, **Çığır**, Sayı 6, 1933.
- Mustafa, Hüsamettin: “Benim Köyüm”, **Çığır**, Sayı 18, 1934.
- Nami, Kazım: “Aruzun Fenalıkları”, **Çığır**, Sayı 10, 1934.
- Nami, Kazım: “Disiplinli Gençlik”, **Çığır**, Sayı 9, 1934.
- Necip Ali ve İsmet Paşa: “İki Nutuk”, **Çığır**, Sayı 11, 1934.
- Nuri, Şeref: “İktisat Felsefesi Bakımından Nasyonal Sosyalizm III”, **Çığır**, Sayı 38-39, 1936.
- Nuri, Şeref: “İktisat Felsefesi Bakımından Nasyonal Sosyalizm”, **Çığır**, Sayı 36, 1936.
- Oğuzoğlu, Hüseyin Cahit: “Hukuk Bakımından Kadın ve Türk Kadını”, **Çığır**, Sayı 61-62, 1938.
- Okurer, Cahit: “Halkevlerinde Folklor”, **Çığır**, Sayı 146, 1945.
- Okurer, Cahit: “İdeal Milliyetçilik”, **Çığır**, Sayı 139, 1944.
- Okurer, Cahit: “Yaşamak Korkusu”, **Çığır**, Sayı 155, 1945.
- Olcaytuğ, Rükneddin Fethi: “Hendek Köylerinde Dolaşırken”, **Çığır**, Sayı 114, 1942.
- Ongun, Cemil Sena: “Ahlakın Eski ve Yeni Müeyyideleri”, **Çığır**, Sayı 125, 1943.
- Ongun, Cemil Sena: “Ahlaksal Direktifler”, **Çığır**, Sayı 49, 1937.
- Ongun, Cemil Sena: “Ahlaksal Direktifler”, **Çığır**, Sayı 50, 1937.
- Ongun, Cemil Sena: “Makine ve Yeni Estetik”, **Çığır**, Sayı 31, 1935.
- Ongun, Cemil Sena: “Vicdan Nedir?”, **Çığır**, Sayı 36, 1936.

- Orkun, Hüseyin Namık: “İlim Adamı Devlet ve Muhit Yetiştirir”, **Çığır**, Sayı 76, 1939.
- Orkun, Hüseyin Namık: “İskitlere Dair”, **Çığır**, Sayı 29-30, 1935.
- Orkun, Hüseyin Namık: “Ziya Gökalp Günü”, **Çığır**, Sayı 107, 1941.
- Pamirtan, S. Şükrü: “Öz İlim ve Öz Fikir’in Doğuşu”, **Çığır**, Sayı 38-39, 1936.
- Pamirtan, S. Şükrü: “Öz İlim, Öz Fikir Nasıl Doğdu”, **Çığır**, Sayı 37, 1936.
- Ragıp, Bahadır: “Gençlik Teşkilatı”, **Çığır**, Sayı 18, 1934.
- Ragıp, Bahadır: “Gençlik ve İki Vasfı”, **Çığır**, Sayı 25, 1935.
- Rahmi, Hüseyin: “Bir Mektuptan”, **Çığır**, Sayı 2, 1933.
- Rahmi, Hüseyin: “Hüseyin Rahmi Beyefendinin Edebiyat Hakkındaki Fikirleri”, **Çığır**, Sayı 1, 1933.
- Raşit, Hıfzırrahman: “Mektebin Hakiki Gayesi ve çalışma Yolları”, **Çığır**, Sayı 61-62, 1938.
- Reşit Galip: “Fransada Yeni Bir Irk Tezi”, **Çığır**, Sayı 10, 1934.
- Reşit Galip: “Kadın”, **Çığır**, Sayı 12-13 [Reşit Galip Sayısı], 1934.
- Reşit Galip: “Muasır Yabancı Tezler”, **Çığır**, Sayı 8, 1934.
- Reşit Galip: “Türk Milletinin Tarihini Yeniden Buluşu ve Türk Tarih Tezi Esasları”, **Çığır**, Sayı 8.
- Reşit Galip: “Yeni Cermen Nazariyesi”, **Çığır**, Sayı 11, 1934.
- Rıfkı, Falih: “Dilimize Dair Falih Rıfkı ve Ahmet Haşim Beylerin Düşündükleri”, **Çığır**, Sayı 5, 1933.
- Rıfkı, Falih: “İlim ve Gençlik”, **Çığır**, Sayı 1, 1933.
- Ruşçuklu Fahri: “Nasıl Gençlik İstiyoruz”, **Çığır**, Sayı 15-16, 1934.
- Safa, Peyami: “Milli Cemiyetlerde İdeal”, **Çığır**, Sayı 127, 1943.
- Saffet Bey: “Bir Konferans”, **Çığır**, Sayı 18, 1934.

- Sarp, Hatemi Semih: “Felsefi Düşünüş ve Karakterleri”, **Çığır**, Sayı 61-62, 1938.
- Seren, Suat: “Ana Olmak”, **Çığır**, Sayı 139, 1944.
- Seren, Suat: “Anadolu Üniversitesi”, **Çığır**, Sayı 107, 1941.
- Seren, Suat: “Bize Bir İyman Gerek...”, **Çığır**, Sayı 122, 1943.
- Seren, Suat: “Çalışma Hayatımız”, **Çığır**, Sayı 156, 1945.
- Seren, Suat: “Muhit ve Münevver”, **Çığır**, Sayı 104, 1941.
- Sevig, Vasfi Reşit: “Kemalizm”, **Çığır**, Sayı 74-75, 1939.
- Sezer, Muzaffer: “Memleketimiz, Doktorlardan Umumi Kalkınmada Nasıl İstifade Edebilir?”, **Çığır**, Sayı 64, 1938.
- Sinanoğlu, Nüşet Haşim: “Orijinal Edebiyatın Tek Kaynağı”, **Çığır**, Sayı 4, 1933.
- Şapolyo, Benhan: “Acunda ilk Opera”, **Çığır**, Sayı 26, 1935.
- Şapolyo, E. Behnan: “ ‘Atatürk ve Rönesans’ İnkılâp Edebiyatı”, **Çığır**, Sayı 29-30, 1935.
- Şapolyo, E. Benhan: “Güzel Sanatlar”, **Çığır**, Sayı 27-28, 1935.
- Şemsetgil: “Cumhuriyetle Türk Terbiyesinin Gayesi”, **Çığır**, Sayı 132, 1943.
- Şeref Bey: “Sıra ve Saygı”, **Çığır**, Sayı 9, 1934.
- Şükrü, Sıtkı: “Fert mi, Cemiyet mi?”, **Çığır**, Sayı 24, 1934.
- Şükrü, Sıtkı: “İçtimai Normalizasyon”, **Çığır**, Sayı 26, 1935.
- Talat, Ziya: “Lise ve Ortaokul Ders Programları”, **Çığır**, Sayı 121, 1942.
- Targeniyef: “Köylü”, **Çığır**, Sayı 8, 1933, s. 146.
- Taşkıran, Tezer: “Eski Yunanlılarda ve Roma’da Vatandaşlık Terbiyesi”, **Çığır**, Sayı 87-88, 1940.
- Tekeli, Sait Tahsin: “Harp Dışında Çekilen Sıkıntılar”, **Çığır**, Sayı 107, 1941.

Tollu, Cemal:	“Ankara Halkevi Resim Galerisi”, Çığır , Sayı 103, 1941.
Tonguç, İsmail Hakkı:	“Canlandırılacak Köy”, Çığır , Sayı 82, 1939.
Topçuoğlu, Necati:	“Sosyal Politika”, Çığır , Sayı 155, 1945.
Tunç, Mustafa Şekip:	“Memleketimizde Felsefenin İnkişafı İçin Lazım Şartlar”, Çığır , Sayı 51, 1937.
Tunç, Mustafa Şekip:	“Yeni Türk Kadını ve Ruhi Münasebetleri”, Çığır , Sayı 77, 1939.
Uşaklızade, Halit Ziya:	“Dilimizin Geçmişi, Bugünü ve Yarını”, Çığır , Sayı 9, 1934.
Ülken, Hilmi Ziya:	“İllyet Meselesi ve Diyalektik II”, Çığır , Sayı 67, 1938.
Ülken, Hilmi Ziya:	“İllyet Meselesi ve Diyalektik III”, Çığır , Sayı 68, 1938.
Ülken, Hilmi Ziya:	“İllyet Meselesi ve Diyalektik”, Çığır , Sayı 66, 1938.
Vaprik:	“Türk Musikisi”, Çığır , Sayı 26, 1935.
Vedat, Halil:	“İnkılâptan Evvel ve Sonra Mekteplerde Dil-Türkçe-Edebiyat”, Çığır , Sayı 8, 1933.
Yusuf, Ziya:	“Büyükler ve Cemiyete Tesirleri”, Çığır , Sayı 15-16, 1934.
Yücel, Hasan Ali:	“Maarifimizde Hakiki İnkılâp”, Çığır , Sayı 80, 1939.
Yücel, Hasan Ali:	“Tedris ve Terbiye Esasları”, Çığır , Sayı 66, 1938.
Zeki Mesut:	“Gençliğin Düşünceleri”, Çığır , Sayı 2, 1933.

Ülkü Dergisi

Apak, Rahmi:	“Türkiye’de Dağ Sporı”, Ülkü , Sayı 25, Mart 1935.
Apak, Rahmi:	“Türk Sporunun Yeni Hükümleri”, Ülkü , Sayı 35, İkinci Kanun (Ocak) 1936.
Apak, Rahmi:	“Yeni Beden Terbiyesi Kanunu”, Ülkü , Sayı 66, Ağustos 1938.

Apak, Rahmi:	“Yeni Beden Terbiyesi Kanunu II”, Ülkü , Sayı 67, Eylül 1938.
Asaf, Burhan:	“Spor Telakkimiz”, Ülkü , Sayı 1, Şubat 1933.
Aşir, Vildan:	“Yeni Nesil İçin”, Ülkü , Sayı 28, Haziran 1935.
Aydoslu Sait:	“Millet ve Milliyet”, Ülkü , Sayı 10, İkinci Teşrin (Kasım) 1933.
Aydoslu Sait:	“Milliyetçi ve Tazzuuvcu İktisat”, Ülkü , Sayı 3, Nisan 1933.
Aydoslu Sait:	“Milliyetçi ve Tazzuuvcu İktisat II”, Ülkü , “Sayı 4, Mayıs 1933.
Baba, Nüzhet:	“Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi – İngiltere”, Ülkü , Sayı 75, Mayıs 1939.
Baba, Nüzhet:	“Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi – Almanya”, Ülkü , Sayı 76, Haziran 1939.
Baba, Nüzhet:	“Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi –Birleşik Amerika”, Ülkü , Sayı 77, Temmuz 1939.
Baba, Nüzhet:	“Beden Terbiyesi ve Gençlik Meselesi – İzcilik”, Ülkü , Sayı 78, Ağustos 1939.
Baba, Nüzhet:	“Beden Terbiyesi ve Spor Neşriyatımızın Anahatları Ne Tarzda Olabilir?”, Ülkü , Sayı 84, Şubat 1940.
Baba, Nüzhet:	“Bize En Uygun Sistem Beden Terbiyesi ve Spor”, Ülkü , Sayı 88, Haziran 1940.
Baba, Nüzhet:	“Türk Köylüsü ve Spor”, Ülkü , Sayı 89, Temmuz 1940.
Baba, Nüzhet:	“Bir Beden Terbiyesi Enstitüsü Esasları”, Ülkü , Sayı 92, Birinci Teşrin (Ekim) 1940.
Baba, Nüzhet:	“İngiliz Halepleri ve Spor Çalışmaları”, Ülkü , Sayı 95, İkinci Kanun (Ocak) 1941.
Bedi, Halil:	“Halk Terbiyesi ve Operalar”, Ülkü , Sayı 15, Mayıs 1934.
Boratav, Pertev N.:	“Halkevlerinin Folklor Çalışmaları”, Sayı 76, Haziran 1939.

Caferoğlu, A.:	“Türk Kobuz’u”, Ülkü , Sayı 45, İkinci Teşrin (Kasım) 1936.
Caferoğlu, A.:	“Türk Kobuz’u”, Ülkü , Sayı 48, Şubat 1937.
Celal Sahir:	“Halkevleri Yıldönümünde Düşünceler”, Ülkü , Sayı 2, Mart 1933.
Çağlar, B. K.:	“Spor Kongresi”, Ülkü , Sayı 39, Mayıs 1936.
Çorlu, A.:	“Musikinin Tarih ve Edebiyatı III”, Ülkü , Sayı 25, Mart 1935.
Demoor, Yean:	“Beden Eğitiminin Anlam ve Önemi”, Ülkü , Sayı 33, İkinci Teşrin (Kasım) 1935.
Duru, Kazım Nami:	“Coğrafya Kitapları Üzerinde”, Ülkü , Sayı 30, Ağustos 1935.
Epikman, Refik:	“Türk Plastik Sa’nat Hayatına Toplu Bakış”, Ülkü , Sayı 76, Temmuz 1939.
Erdem, Ali Rıza:	“30 Ağustos Kuruluş ve Kurtuluş Bayramı”, Ülkü , Sayı 79, Eylül 1939.
Evrenol, Hilmi Malik:	“Ana Baba Eğitimi Dirim Eğitimidir”, Ülkü , Sayı 39, Mayıs 1936.
Fazıl Ahmet:	“Bedii Terbiye”, Ülkü , Sayı 2, Mart 1933.
Güven, Ferid Celal:	“Kubilay Günü”, Ülkü , Sayı 35, İkinci Kanun (Ocak) 1936.
Güven, Ferid Celal:	“Halkevleri ve Güzel Sanatlar”, Ülkü , Sayı 73, Mart 1939.
Hamit Zübeyr:	“Halk Terbiyesi Vasıtaları”, Ülkü , Sayı 2, Mart 1933.
Inglis, Alexandre:	“Orta Tahsilden Gaye”, Ülkü , Sayı 52, Ağustos 1937.
İnan, Afet:	“Yeni Fakülte Açıldıktan Sonra Bayan Afetin İlk Tarih Dersi”, Ülkü , Sayı 36, Şubat 1936.
İnönü, İsmet:	“Türk Kadınlarının Siyasa Alanına Girişleri”, Ülkü , Sayı 23, İkinci Kanun (Ocak) 1935.

İsmail Hakkı:	“Ders Yılı Başlarken”, Ülkü , Sayı 20, Birinci Teşrin (Eylül) 1934.
Kansu, Nafi Atuf:	“Halk Terbiyesi ve Halkevleri”, Ülkü , Sayı 97, Mart 1941.
Kansu, Şevket Aziz:	“Anadoluyu Kucaklayan Genç”, Ülkü , Sayı 41, Temmuz 1936.
Kansu, Şevket Aziz:	“İstikbal Sevgisi ve Bio-Sosyal Kültürümüz”, Ülkü , Sayı 48, Şubat 1937.
Kansu, Şevket Aziz:	“Anadolu Üniversiteleri”, Ülkü , Sayı 59, İkinci Kanun (Ocak) 1938.
Kansu, Şevket Aziz:	“Bilgi ve Kafa”, Ülkü , Sayı 68, Birinci Teşrin (Ekim) 1938.
Kansu, Şevket Aziz:	“Türk Vatanı ve Dinamik İlim”, Ülkü , Sayı 69, İkinci Teşrin (Kasım) 1938.
Kansu, Şevket Aziz:	“Kültür Teorileri Hakkında”, Ülkü , Sayı 74, Mayıs 1939.
Kansu, Şevket Aziz:	“Kültür Teorileri Hakkında”, Ülkü , Sayı 75, Haziran 1939.
Kansu, Şevket Aziz:	“Kültür Teorileri Hakkında”, Ülkü , Sayı 76, Temmuz 1939.
Kansu, Şevket Aziz:	“Kültür Teorileri Hakkında”, Ülkü , Sayı 79, Eylül 1939.
Kaya, B. Şükrü:	“Halkevleri’nin Açılış Konferansı”, Ülkü , Sayı 61, Mart 1938.
Kazım Nami:	“Cumhuriyet Terbiyesi, Ülkü , Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933.
Kazım Nami:	“Türk Edebiyatına Bir Bakış”, Ülkü , Sayı 14, Nisan 1934.
Kemal:	“Bayramı Köye Götürenler”, Ülkü , Sayı 10, İkinci Teşrin (Kasım) 1933.
Kerim, Fahrettin:	“Milli Nüfus Siyasetinde (Eugenique) Meselesinin Mahiyeti”, Ülkü , Sayı 15, Mayıs 1934.
Köprülü, M Fuad:	“Milliyetçilik ve Irkçılık”, Ülkü , Sayı 86, Nisan 1940.

- Köprülü, M. Fuad: “İlim ve Münakaşa”, **Ülkü**, Sayı 72, Şubat 1939.
- Köprülü, M. Fuad: “Nutuk’tan Dersler”, **Ülkü**, “Sayı 74, Nisan 1939.
- Köprülü, M. Fuad: “İlim ve Tenkid”, **Ülkü**, Sayı 79, Eylül 1939.
- Kösemihal, Mahmut R.: “Cumhuriyet Devr’inde Musiki”, **Ülkü**, Sayı 69, İkinci Teşrin (Kasım) 1938.
- Köymen, Nusret: “Kemalizm ve Politika Bilgisi”, **Ülkü**, Sayı 41, Temmuz 1936.
- Köymen, Nusret: “Kemalizmin Hususiyetleri”, **Ülkü**, Sayı 42, Ağustos 1936.
- Küçüka, Necibali: “Cumhuriyet”, **Ülkü**, Sayı 45, İkinci Teşrin (Kasım) 1936.
- Malik, Hilmi A.: “Kışla ve Köy Terbiyesi”, **Ülkü**, Sayı 3, Nisan 1933.
- Mehmet Emin: “İnkılâpçılık”, **Ülkü**, Sayı 1, Şubat 1933.
- Mehmet Saffet: “Üniversite İnkılâbı”, **Ülkü**, Sayı 7, Ağustos 1933.
- Mehmet Saffet: “İnkılâp Terbiyesi”, **Ülkü**, Sayı 8, Eylül 1933.
- Mehmet Saffet: “Milliyetçiliğin Felsefi Esasları”, **Ülkü**, Sayı 12, İkinci Kanun (Ekim) 1933.
- Mehmet Saffet: “Devlet ve Vatandaş”, **Ülkü**, Sayı 3, Nisan 1933.
- Mehmet Saffet: “Köycülük Nedir?”, **Ülkü**, Sayı 6, Temmuz 1933.
- Muhlis Etem: “İktisadi Teşkilatlanma, İşletme İktisadı”, **Ülkü**, Sayı 6, Temmuz 1933.
- Münür Hayri: “Bugünkü Manasıyle Tiyatro Nedir?”, **Ülkü**, Sayı 18, Ağustos 1934.
- Nebil: “Milli Şuur ve Halkveleri”, **Ülkü**, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933.
- Necip Ali: “19 Şubat”, **Ülkü**, Sayı 1, Şubat 1933.
- Necip Ali: “Halkevleri”, **Ülkü**, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim), 1933.
- Necip Ali: “Türk İnkılâbında Yeni Bir Adım Daha”, **Ülkü**, Sayı 10, İkinci Teşrin (Kasım) 1933.

- Necip Ali: “Halkevleri Yıldönümü Nutku”, **Ülkü**, Sayı 13, Mart 1934.
- Necip Ali: “Türk Dili ve Türk Müziği”, **Ülkü**, Sayı 22, Birinci Kanun (Aralık) 1934.
- Nesimi, Ahmed: “İnanç ve Us”, **Ülkü**, Sayı 24, Şubat 1935.
- Nesimi, Ahmet: “Fertçilik ve Cemiyetçilik”, **Ülkü**, Sayı 7, Ağustos 1933.
- Nesimi, Ahmet: “Mesuliyetin Hakiki Telakkileri”, **Ülkü**, Sayı 19, Eylül 1934.
- Niyazi Hüsnü,: “İlim ve İnkılâp”, **Ülkü**, Sayı 8, Eylül 1933.
- Nusret Kemal: “Bir Köycülük Projesi Tecrübesi”, **Ülkü**, Sayı 8, Eylül 1933.
- Nusret Kemal: “Bir Köy Terbiyesi Örneği”, **Ülkü**, Sayı 12, İkinci Teşrin (Kasım) 1933.
- Nusret Kemal: “Halk Kuvveti”, **Ülkü**, Sayı 1, Şubat 1933.
- Nusret Kemal: “Halk Terbiyesi”, **Ülkü**, Sayı 7, Ağustos 1933.
- Nusret Kemal: “Sovyetlerde Bayram ve Terbiye”, **Ülkü**, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim) 1933.
- Nusret Kemal: “Milli Bayram ve Halk Terbiyesi”, **Ülkü**, Sayı 9, Birinci Teşrin (Eylül) 1933.
- Nusret Kemal: “Bizim Planımız”, **Ülkü**, Sayı 13, Mart 1934.
- Nusret Kemal: “İnkılâp İdeolojisinde Halkçılık”, **Ülkü**, Sayı 13, Mart 1934.
- Nusret Kemal: “Köycülük Esasları”, **Ülkü**, Sayı 20, Birinci Teşrin (Ekim) 1934.
- Öymen, Hıfzırahman Raşid: “Köy İçin Yüksek Halk Okulları”, **Ülkü**, Sayı 25, Mart 1935.
- Öymen, Raşit: “Köy Mektebi ve Köy Muallimi”, **Ülkü**, Sayı 24, Şubat 1935.
- Pittard, Eugene: “Türk Irkı Hakkında”, **Ülkü**, Sayı 45, İkinci Teşrin (Kasım) 1936.

- Ragıp Hulusi: “Türk Dili Tetkik Cemiyeti”, Sayı 1, **Ülkü**, Şubat 1933.
- Rauh, F.: “İyi Adamın Ruhiyatı”, çev. Ziyaaeddin Fahri, **Ülkü**, Sayı 57, İkinci Teşrin (Kasım) 1937.
- Rauh, F.: “İyi Adamın Ruhiyatı”, çev. Ziyaaeddin Fahri, **Ülkü**, Sayı 56, Birinci Teşrin (Ekim) 1937.
- Rauh, F.: “Ahlaki Düşüncenin Dinamizmi”, çev. Ziyaeddin Fahri, **Ülkü**, Sayı 63, Mayıs 1938.
- Recep: “Halkevleri Açılma Nutku”, Sayı 1, **Ülkü**, Şubat 1933.
- Recep: “Ülkü Niçin Çıkıyor”, **Ülkü**, Sayı 1, Şubat 1933.
- Reşit Galip: “Türk Tarihinin İnkılâbı ve Yabancı Tezler”, **Ülkü**, Sayı 9, Birinci Teşrin (Ekim) 1933.
- Sabri Gültekin: “Melez Terbiye”, **Ülkü**, Sayı 7, Ağustos 1933.
- Sami, Ali: “Propaganda ve Resim”, **Ülkü**, Sayı 19, Eylül 1934.
- Selim Sırrı: “İtalya’da Halk ve Gençlik Teşkilatı”, **Ülkü**, Sayı 3, Nisan 1933.
- Stekel, Wilhelm: “Ev Terbiyesi”, çev. Şeref Erdoğan, **Ülkü**, Sayı 26, Nisan 1935.
- Svesson, Sigurd ve Köymen, Nusret: “İsveçte Köylü Gençler Birliği”, **Ülkü**, Sayı 33, İkinci Teşrin (Kasım) 1935.
- Şeref, Osman: “Mekteperde Yeni Coğrafya”, **Ülkü**, Sayı 19, Eylül 1934.
- Şerif, Muzaffer: “Radyonun Tesirleri ve Doğurduğu Problemler,” **Ülkü**, Sayı 53, Temmuz 1937.
- Şerif, Muzaffer: “Roosevelt Amerikasında Terbiyede Fertçiliğin Yıkılışı”, **Ülkü**, Sayı 55, Eylül 1937.
- Şevket Aziz: “Türk Topraklarının Adamı”, **Ülkü**, Sayı 20, Birinci Teşrin (Ekim) 1934.
- Tarcan, Selim Sırrı: “Milli Musiki Nasıl Doğdu?”, **Ülkü**, Sayı 27, Mayıs 1935.
- Tollu, C. Sait: “Zafer Bayramı ve Resim Sergisi”, **Ülkü**, Sayı 32, Birinci Teşrin (Ekim) 1935.

- Tonguç, İsmail Hakkı: “Köy Eğitimi Meselesi” **Ülkü**, Sayı 66, Ağustos 1938.
- Tonguç, İsmail Hakkı: “Köy Eğitiminin Mahiyeti, Prensipleri ve Teşkilatının Esasları”, **Ülkü**, Sayı 67, Eylül 1938.
- Uludağ, Osman Şevki: “Spor Göreneğın Değil Bilginin Eseri Olmalıdır”, **Ülkü**, Sayı 36, Şubat 1936.
- Ülkü:** “R. Peker’in Yeni Halkevlerini Açma Nutku”, Sayı 37, Mart 1936.
- Ülkü:** “İsmet Paşanın Nutku”, Sayı 2, Mart 1933.
- Ülkü:** “Necip Ali Beyin Nutku”, Sayı 2, 1933.
- Ülkü:** “Cumhuriyet Ordusu”, Sayı 4, Mayıs 1933.
- Ülkü:** “Türk Tarihine Önem”, Sayı 31, Eylül 1935.
- Ülkü:** “Halkevlerine Dair”, Sayı 36, Şubat 1936.
- Ülkü:** “N. Kansu’nun Halkevleri Hakkında Söylevi”, Sayı 37, Mart 1936.
- Ülkü:** “Uluslaşma-Devletleşme”, Sayı 41, Temmuz 1936.
- Ülkü:** “Türk Inkılabı”, Sayı 45, İkinci Teşrin (Kasım) 1936.
- Ülkü:** “Bir Kuruluşun 17 inci Yıldönümü”, Sayı 51, Mayıs 1937.
- Ülkü:** “Halkevlerinde Bariz Çalışmalar ve Beliren Değerler”, Sayı 51, Mayıs 1937.
- Ülkü:** “19 Mayıs 1919’da Atatürk”, Sayı 52, Haziran 1937.
- Ülkü:** “Halkevlerinde Göze Çarpan Çalışmalar ve Beliren Değerler”, Sayı 60, Şubat 1938.
- Ülkü:** “Halkevlerinde Bariz Çalışmalar ve Beliren Değerler”, Sayı 55, Eylül 1937.
- Ülkü:** “19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı”, Sayı 64, Haziran 1938.
- Ülkü:** “Başvekil’in Nutku”, Sayı 65, Temmuz 1938.

- Ülkü:** “Halkevleri’nde Göze Çarpan Çalışmalar ve Beliren Değerler”, Sayı 65, Temmuz 1938.
- Ülkü:** “B. Şükrü Kaya’nın Nutku”, Sayı 66, Ağustos 1938.
- Ülkü:** “Milli Şef’in İstanbul Üniversitelilerine ve Bütün Vatandaşlara Hitabesi”, Sayı 74, Nisan 1939.
- Ürgüplü, Münib Hayri: “Kadın Hukuku”, **Ülkü**, Sayı 43, Eylül 1936.
- Yusuf, Akçuraoğlu: “Birinci Türk Tarih Kongresi”, **Ülkü**, Sayı 1, Şubat 1933, s. 23-30.
- Zeki Nasır: “Halk Sıhhatı”, **Ülkü**, Sayı 1, Şubat 1933.
- Zeki Nasır: “Sağlığı Koruma Terbiyesi”, **Ülkü**, Sayı 10, İkinci Teşrin (Kasım) 1933.
- Ziyaeddin Fahri: “Ziya Gökalp Şahsiyet Meselesi ve İctimai Determinizm”, **Ülkü**, Sayı 80, Birinci Teşrin (Ekim) 1939.
- Ziyaeddin Fahri: “Türkiye’de Pozitivizmin Tarihçesi”, **Ülkü**, Sayı 89, Temmuz 1940.

Varlık Dergisi

- Abdülhak Şinasi: “Klasik Abidelerimiz ve Güzel San’atlar Akademisi”, **Varlık**, Sayı 2, Cilt 1, 1 Ağustos 1933.
- Abdülhak Şinasi: “İnkılâba İtimat ve Hürmet”, **Varlık**, Sayı 9, Cilt 1, 15 Kasım 1933.
- Abdülhak Şinasi: “Çocuk Haftası”, **Varlık**, Sayı 19, Cilt 1, 15 Nisan 1934.
- Acaraoğlu, Türker: “Bizde Köy Münevverliği”, **Varlık**, Sayı 144, Cilt 7, 1 Temmuz 1939.
- Acaroğlu, Türker: “Büyük Davamız”, **Varlık**, Sayı 161, Cilt 10, 15 Mart 1940.
- Acaroğlu, Türker: “Yarınlara Doğru”, **Varlık**, Sayı 172, Cilt 11, 1 Eylül 1940.
- Acaroğlu, Türker: “Garp Edebiyatı ve Biz”, **Varlık**, Sayı 201, Cilt 12, 15 Aralık 1941.

- Akay, İhsan: “Çok Sesli Musikinin Kökleşmesi Etrafında Bazı Düşünceler”, **Varlık**, Sayı 280-281, Cilt 14, 1-15 Mart 1945.
- Akkaş, Turgut: “İnkılâp ve İrade”, **Varlık**, Sayı 140, Cilt 7, 1 Mayıs 1939.
- Aksel, İhsan Şükrü: “Modern İrk Hıfzıhsıhası”, **Varlık**, Sayı 105, Cilt 5, 1 Ekim 1937.
- Akyüz, Ali Kami: “Aile Disiplini”, **Varlık**, Sayı 254-255, Cilt 14, 1-15 Şubat 1944.
- Ali, Hasan: “Memlekette Memlekete”, **Varlık**, Sayı 63, Cilt 3, 15 Şubat 1936.
- Altay, Behram: “Bugünün Okulunda Terbiye”, **Varlık**, Sayı 124, Cilt 6, 1 Eylül 1938.
- Aptullah Ziya: “İnkılâpta Sanat”, **Varlık**, Sayı 11, Cilt 1, 15 Aralık 1933.
- Arda, Muammer Necip: “Aktüalitelerin Aktüalitesi Memleket Münevveri”, **Varlık**, Sayı 73, Cilt 4, 15 Temmuz 1936.
- Arda, Muammer Necip: “Dinamik”, **Varlık**, Sayı 127, Cilt 6, 15 Ekim 1938.
- Arda, Muammer Necip: “Hakikatları Kavrayabilmek İçin Devrime Yakından Bakmak Lazımdır I”, **Varlık**, Sayı 120, Cilt 5, 1 Temmuz 1938.
- Aytuna, Hasip A.: “Vatandaş Yetiştirmek Meselesi I”, **Varlık**, Sayı 151, Cilt 8, 15 Ekim 1939.
- Aytuna, Hasip A.: “Vatandaş Yetiştirmek Meselesi II”, **Varlık**, Sayı 152, Cilt 8, 1 Kasım 1939.
- Aytuna, Hasip Ahmet: “Kooperatifçilik ve Muallim”, **Varlık**, Sayı 155, Cilt 9, 15 Aralık 1939.
- Baydar, Nasuhi: “Memleketimizde Yeni Beden Terbiyesi Rejimi”, **Varlık**, Sayı 134, Cilt 7, 1 Şubat 1939.
- Bedi, Halil: “Milli Müzik Davasında Alaturka Musikin Vaziyeti”, **Varlık**, Sayı 116, Cilt 5, 1 Mayıs 1938.
- Besim, Tevfik: “Propaganda Meselesi”, **Varlık**, Sayı 145, Cilt 7, 15 Temmuz 1939.

- Besim, Tevfik: “Meslek Aşkı”, **Varlık**, Sayı 183, Cilt 11, 15 Şubat 1941.
- Bouchet, H.: “Yeni Terbiyenin Getirdiği Yenilikler”, çev, Muammer Necip Arda, **Varlık**, Sayı 98, Cilt 5, 15 Ağustos 1937.
- Cemil Sena: “Mektep Kitabı, Hayat Kitabı”, **Varlık**, Sayı 4, Cilt 1, 1 Eylül 1933.
- Cemil Sena: “Fikir Kırıntıları”, **Varlık**, Sayı 7, Cilt 1, 15 Ekim 1933.
- Cemil Sena: “Fikir Kırıntıları”, **Varlık**, Sayı 10, Cilt 1, 1 Aralık 1933.
- Çağlar, Behçet Kemal: “Bir Yıl Daha”, **Varlık**, Sayı 104, Cilt 5, 1 Kasım 1937.
- Dilaçar, A.: “Dilin Özleşmesi”, **Varlık**, Cilt 11, 1 Nisan 1941.
- Doğay, Şakir: “Türkiye’de İdeoloji Kavgalarına Yer Yoktur”, **Varlık**, Sayı 111, Cilt 5, 15 Şubat 1938.
- Dominik, Piyer: “Büyük Bir Örnek”, **Varlık**, Sayı 130, Cilt 6, 1 Aralık 1938.
- Duru, Kâzım Nami: “Bu da Bir Konuşma”, **Varlık**, Sayı 149, Cilt 8, 15 Eylül 1939.
- Duru, Kâzım Nami: “Gençlik İçin”, **Varlık**, Sayı 165, Cilt 10, 15 Mayıs 1940.
- Ertunç, Muslih: “Dil ve Kültür”, **Varlık**, Sayı 102, Cilt 5, 1 Ekim 1937.
- Güneşoğlu, F. Saygun: “Köy Uğrunda”, **Varlık**, Sayı 71, Cilt 3, 15 Haziran 1936.
- Halil Nimetullah: “Modern Mantık”, **Varlık**, Sayı 18, Cilt 1, 1 Nisan 1934.
- Hasan Cemil: “Gençlik Ruhu ve Gençleşme”, **Varlık**, Sayı 30, Cilt 2, 1 Ekim 1934.
- Hasan Cemil: “Gençlik Ruhu ve Gençleşme”, **Varlık**, Sayı 31, Cilt 2, 15 Ekim 1934.
- Hasan Cemil: “Gençlik Ruhu ve Gençleşme”, **Varlık**, Sayı 32, Cilt 2, 1 Kasım 1934.
- Hıfzıhrahman Raşit: “Gazeteler ve Halk Terbiyesi”, **Varlık**, Sayı 47, Cilt 2, 1 Haziran 1935.
- Hıfzıhrahman Raşit: “Gazeteler ve Halk Terbiyesi II”, **Varlık**, Sayı 48, Cilt 2, 15 Haziran 1935.

- Hıfzıhrahman Raşit: “Bizde Orta Öğretimin Verimi ve Çalışma Yolu”, **Varlık**, Sayı 50, Cilt 3, 1 Ağustos 1935.
- Hıfzırahman Raşit: “Scharrelmann’a Göre Öğretim İşleri”, **Varlık**, Sayı, 62, Cilt 3, 1 Şubat 1936.
- Hıfzırahman Raşit: “Scharrelmann’a Göre Öğretim İşleri”, **Varlık**, Sayı, 64, Cilt 3, 1 Mart 1936.
- Huxley, Aldous: “İlim ve Din”, çev. Ferzan Arif Aras, **Varlık**, Sayı 71, Cilt 3, 15 Haziran 1936.
- Hüsrev, İsmail: “Beş Senelik Endüstri Programının Sosyal-Ekonomik Manası”, **Varlık**, Sayı 61, Cilt 3, 15 Ocak 1936.
- İltan, Nahid Sırrı: “Liselerimizde Garb Edebiyatı”, **Varlık**, Sayı 38, Cilt 2, 1 Şubat 1935.
- İbrahim Necmi: “Karşılık Ararken İki Yoldan Hangisine Gitmeli?”, **Varlık**, Sayı 1, Cilt 1, 15 Temmuz 1933.
- İsmail Hakkı: “Mektep ve Halk Terbiyesi Bakımından Sinema ve Radyo”, **Varlık**, Sayı 45, Cilt 2, 9 Mayıs 1935.
- Kanad, Halil Fikret: “Köy Okulu ve Köy Öğretmeni”, **Varlık**, Sayı 112, Cilt 5, 1 Mart 1938.
- Katırcıoğlu, Miraç: “İki Fertçilik”, **Varlık**, Sayı 66, Cilt 3, 1 Nisan 1936.
- Kaya, B. Şükrü: “Halkevlerimiz”, **Varlık**, Sayı 112, Cilt 5, 1 Mart 1938.
- Kazım Nami: “İnkılâp Edebiyatı”, **Varlık**, Sayı 1, Cilt 1, 15 Temmuz 1933.
- Kısakürek, Necip Fazıl: “Sanat Hakkında”, **Varlık**, Sayı 52, Cilt 3, 1 Eylül 1935.
- Koç, M. Şükrü: “Milli Düşünüşün Eseri”, **Varlık**, Sayı 278-279, Cilt 14, 1-15 Şubat 1945.
- Kösemihal, Mahmut Ragıp: “İcracı Musikilerimiz”, **Varlık**, Sayı 67, Cilt 3, 15 Nisan 1936.
- Kösemihal, Mahmut Ragıp: “Dilimiz ve Müzik”, **Varlık**, Sayı 111, Cilt 5, 15 Şubat 1938.
- Kösemihal, Nurettin Şazi: “Ankara Radyosunun Yeni Musiki Programları”, **Varlık**, Sayı 276-277, Cilt 14, 1-15 Ocak 1945.

Kösemihaloğlu, Mahmud Ragıb:	“Halk İçin Musiki”, Varlık , Sayı 46, Cilt 2, 1 Haziran 1935.
Köymen, H. R.:	“Öğretmenlikte Birlik ve Bütünlük”, Varlık , Sayı 56, Cilt 3, 1 Kasım 1935.
Köymen, Nusret:	“Harp ve Köycülük”, Varlık , Sayı 151, Cilt 8, 15 Ekim 1939.
Levend, Agâh Sırrı:	“Bugünün Genci (1)”, Varlık , Sayı 174, Cilt 11, 1 Ekim 1940.
Lord Avebury:	“Tahsilin Gayesi Ne Olmalıdır?”, çev. Enver Kalaklı, Varlık , Sayı 93, Cilt 4, 15 Mayıs 1937.
Mehmet Saffet:	“Yükseliş Mücadelemizde Edebiyatımız”, Varlık , Sayı 2, Cilt 1, 1 Ağustos 1933.
Mehmet Saffet:	“Menfî Propadandalar ve Gençlik”, Varlık , Sayı 4, Cilt 1, 1 Eylül 1933.
Mustafa Şekip:	“Memlekette 10 Senelik Felsefe”, Varlık , Sayı 8, 29 Ekim 1933.
Muzaffer Reşit:	“On Yılda Güzel San’atlerimiz”, Varlık , Sayı 8, 29 Ekim 1933.
Naci, Muvaffak:	“Sanat ve Edebiyata Dair”, Varlık , Sayı 37, Cilt 2, 15 Ocak 1935.
Nahit Sırrı:	“Mühim Bir Gün”, Varlık , Sayı 10, Cilt 1, 1 Aralık 1933.
Nasuhi Esat:	“Spora Dair Konuşmalar”, Varlık , Sayı 34, Cilt 2, 1 Aralık 1934.
Nayır, Yaşar Nabi:	“Lügat Sahasındaki Eksikliklerimiz”, Varlık , Sayı 218, Cilt 13, 1 Ağustos 1942.
Nayır, Yaşar Nabi:	“Kültür mü Önce medeniyet mi?”, Varlık , Sayı 276-277, Cilt 14, 1-15 Ocak 1945.
Nayır, Yaşar Nabi:	“İdeoloji Salgını”, Varlık , Sayı 298-299, Cilt 15, 1-15 Aralık 1945.
Nayır, Yaşar Nabi:	“Musikimize Dair”, Varlık , Sayı 300-301, Cilt 15, 1-15 Ocak 1946.

Nayır, Yaşar Nabi:	“Yerinde Olmayan Bir Kaygı”, Varlık , Sayı 47, Cilt 2, 15 Haziran 1935.
Necip Ali:	“Edebiyatımızın Bugünkü Gidişi”, Varlık , Sayı 5, Cilt 1, 15 Eylül 1933.
Neşet Ömer:	“Kültür İnkılâbımız”, Varlık , Sayı 17, Cilt 1, 15 Mart 1934.
Niyazi Hüsnü:	“İlmi Düşünüş”, Varlık , Sayı 9, Cilt 1, 15 Kasım 1933.
Nusret Kemal:	“Halkçılık ve Halk Dükkânları”, Varlık , Sayı 5, Cilt 1, 15 Eylül 1933.
Nusret Kemal:	“Cumhuriyetin On Yılı ve İlerisi”, Varlık , Sayı 8, 29 Ekim 1933.
Olgun, Cemil Sena:	“Yeni Gençlerin Zayıf Tarafları”, Varlık , Sayı 140, Cilt 7, 1 Mayıs 1939.
Ongun, Cemil Sena	“Fikir Kırıntıları”, Varlık , Sayı 57, Cilt 3, 15 Kasım 1935.
Ongun, Cemil Sena:	“Hedefli Çalışma ve Çalıştırma”, Varlık , Sayı 227, Cilt 13, 15 Aralık 1942.
Ongun, Cemil Sena:	“Fikir Kırıntıları”, Varlık , Sayı 53, Cilt 3, 15 Eylül 1935.
Ongun, Cemil Sena:	“Fikir Kırıntıları”, Varlık , Sayı 65, Cilt 3, 15 Mart 1936.
Ongun, Cemil Sena:	“Kadının Genel Durum ve Psikolojisi”, Varlık , Sayı 74, Cilt 4, 1 Ağustos 1936.
Ongun, Cemil Sena:	“Kadının Genel Durum ve Psikolojisi II”, Varlık , Sayı 75, Cilt 4, 15 Ağustos 1936.
Ongun, Cemil Sena:	“Kadının Genel Durum ve Psikolojisi III”, Varlık , Sayı 76, Cilt 4, 1 Eylül 1936.
Ongun, Cemil Sena:	“Socrate’ın Ahlak Filozofisi”, Varlık , Sayı 108, Cilt 5, 1 Ocak 1938.
Ongun, Cemil Sena:	“Dünkü ve Bugünkü Gençlik”, Varlık , Sayı 133, Cilt 7, 15 Ocak 1939.
Ongun, Cemil Sena:	“Gençliği Yetiştirmek İçin”, Varlık , Sayı 169, Cilt 11, 15 Temmuz 1940.

- Ongun, Cemil Sena: “Gençlik ve Muaşeret Terbiyesi”, **Varlık**, Sayı 197, Cilt 12, 15 Eylül 1941.
- Ongun, Cemil Sena: “Milliyetten Ne Anlamalıdır?”, **Varlık**, Sayı 170, Cilt 11, 1 Ağustos 1940.
- Ongun, Cemil Sena: “Kızlarımız ve Aile Terbiyesi”, **Varlık**, Sayı 174, Cilt 11, 1 Ekim 1940.
- Ongun, Cemil Sena: “Erkek Çocuklarımız ve Yuva Terbiyesi”, **Varlık**, Sayı 181, Cilt 11, 15 Ocak 1941.
- Ongun, Cemil Sena: “İki Mantık İki Realite Korkusu”, **Varlık**, Sayı 184, Cilt 11, 1 Mart 1941.
- Ongun, Cemil Sena: “Yeni Sanat ve Artistlerimizin Değeri”, **Varlık**, Sayı 190, Cilt 11, 1 Haziran 1941.
- Ongun, Cemil Sena: “Okul Sistemimiz ve Randıman Meselesi”, **Varlık**, Sayı 192, Cilt 11, 1 Temmuz 1941.
- Ongun, Cemil Sena: “Bu Harpten Alınacak Dersler”, **Varlık**, Sayı 196, Cilt 12, 1 Eylül 1941.
- Ongun, Cemil Sena: “Makine Ahlakının Mahiyeti, Terim ve Mevzuları”, **Varlık**, Sayı 198, Cilt 12, 1 Ekim 1941.
- Ongun, Cemil Sena: “Gençlerin Ahlak ve Bilgi Seviyesi”, **Varlık**, Sayı 200, Cilt 12, 1 Aralık 1941.
- Ongun, Cemil Sena: “Millet Nedir? (1)”, **Varlık**, Sayı 205, Cilt 12, 15 Ocak 1942.
- Ongun, Cemil Sena: “Ahlaksel Kıymetlerde Anarşi II”, **Varlık**, Sayı 208, Cilt 12, 1 Mart 1942.
- Ongun, Cemil Sena: “Dini Kıymetlerde Anarşi”, **Varlık**, Sayı 212, Cilt 12, 1 Mayıs 1942.
- Ongun, Cemil Sena: “Dini Kıymetlerde Anarşi II”, **Varlık**, Sayı 213, Cilt 12, 15 Mayıs 1942.
- Ongun, Cemil Sena: “Terbiye ve Tedris Meselesi”, **Varlık**, Sayı 216, Cilt 12, 1 Temmuz 1942.
- Ongun, Cemil Sena: “İnsan Ruhunda Anarşi”, **Varlık**, Sayı 218, Cilt 10, 1 Ağustos 1942.

- Ongun, Cemil Sena: “Ahlakın Kaynağı ve Mahiyeti II”, **Varlık**, Sayı 225, Cilt 13, 15 Kasım 1942.
- Ongun, Cemil Sena: “Ahlak Davası”, **Varlık**, Sayı 233, Cilt 13, 15 Mart 1943.
- Ongun, Cemil Sena: “Türk Ahlakının Prensipleri”, **Varlık**, Sayı 234, Cilt 13, 1 Nisan 1943.
- Ongun, Cemil Sena: “Ulusal Ahlak Direktiflerinin Kaynağı”, **Varlık**, Sayı 235, Cilt 13, 15 Nisan 1943.
- Ongun, Cemil Sena: “Kadınlık Eitimine ve Ödevine Dair”, **Varlık**, Sayı 238, Cilt 13, 1 Haziran 1943.
- Ongun, Cemil Sena: “Bu Toprağın Ahlakı”, **Varlık**, Sayı 242, Cilt 14, 1 Ağustos 1943.
- Ongun, Cemil Sena: “Bu Toprağın Ahlakı II”, **Varlık**, Sayı 243, Cilt 14, 15 Ağustos 1943.
- Ongun, Cemil Sena: “Bu Toprağın Ahlakı III”, **Varlık**, Sayı 244, Cilt 14, 1 Eylül 1943.
- Osman Halit: “İlk Tahsil Meselesi Hakkında Bazı Düşünceler”, **Varlık**, Sayı 19, Cilt 1, 15 Nisan 1934.
- Öymen, Hıfzırrahman Raşid: “Baremlaşen Yüksek Tahsil I”, **Varlık**, Sayı 144, Cilt 7, 1 Temmuz 1939.
- Öymen, Hıfzırrahman Raşit: “Köy Eğitimi ve Bize Göre Köy Eğitimi”, **Varlık**, Sayı 81, Cilt 4, 15 Kasım 1936.
- Reşat Şemsettin: “Yeni ve Eski Mektep Arasındaki Temelden Farklar”, **Varlık**, Sayı 3, Cilt 1, 15 Ağustos 1933.
- Sadri Etem: “İnkılâpçı Sanat, Geri Sanat”, **Varlık**, Sayı 4, Cilt 1, 1 Eylül 1933.
- Salcı, Vahit Lütfi: “Musiki ve Radyo”, **Varlık**, Sayı 229, Cilt 13, 15 Ocak 1943.
- Selim Sırrı: “Beden Terbiyesi Yunanlılarda Nasıl Tekâmül Etti? Romalılarla Bizanslılarda Nasıl Tefessün Etti?”, **Varlık**, Sayı 15, Cilt 1, 15 Şubat 1934.
- Sezgin, Cemal: “Tarih Boyunca İlim ve Din”, **Varlık**, Sayı 296-297, Cilt 15, 1-15 Kasım 1945.

- Sezgin, Cemal: “Bilim ve İnsanlık”, **Varlık**, Sayı 300-301, Cilt 15, 1-15 Ocak 1946.
- Siyavuşgil, Sabri Esat: “Ziya Gökalp, Mürebbi”, **Varlık**, Sayı 142, Cilt 7, 1 Haziran 1939.
- Solok, Cevdet Kudret: “Kadın”, **Varlık**, Sayı 57, Cilt 3, 15 Kasım 1935.
- Sungu, İhsan: “Tasarruf Terbiyesi”, **Varlık**, Sayı 84, Cilt 4, 1 Ocak 1937.
- Sungu, İhsan: “Türk Kültürünün Karakterleri”, **Varlık**, Sayı 57, Cilt 3, 15 Kasım 1935.
- Suphi Nuri: “Cumhuriyetin İkinci On Yılı”, **Varlık**, Sayı 9, Cilt 1, 15 Kasım 1933.
- Şardağ, Rüştü: “Edebiyatımızda Vatan Duygusu”, **Varlık**, Sayı 163, Cilt 10, 15 Nisan 1940.
- Tokay, Hayri: “İş Mükellefiyeti”, **Varlık**, Sayı 122, Cilt 6, 1 Ağustos 1938.
- Tökin, Firuzan Husrev: “Milli Destan”, **Varlık**, Sayı 159, Cilt 10, 15 Şubat 1940.
- Tökin, Füzruzan Husrev: “İnkılâp ve Köy”, **Varlık**, Sayı 157, Cilt 10, 15 Ocak 1940.
- Tökin, M. Füzruzan: “Türk Rönesansı”, **Varlık**, Sayı 169, Cilt 11, 15 Temmuz 1940.
- Turan, Kemal: “Fasit Daire”, **Varlık**, Sayı 12, Cilt 1, Ocak 1934.
- Turan, Kemal: “İsraf Edilmiş Heyecanlar”, **Varlık**, Sayı 15, Cilt 1, 15 Şubat 1934.
- Turan, Kemal: “Tahsil, İktisadi ve İçtimai Bir Mevzudur”, **Varlık**, Sayı, 20, Cilt 1, 1 Mayıs 1934.
- Varlık**: “On Yılda Maarifimiz”, Sayı 8, Cilt 1, 29 Ekim 1933.
- Varlık**: “Bir Spor Münakaşası”, Sayı 134, Cilt 7, 1 Şubat 1939.
- Varlık**: “Musiki Münakaşaları”, Sayı 166, Cilt 10, 1 Haziran 1940.

- Varlık:** “Ölümünün İkinci Yıldönümünde”, Sayı 177, Cilt 11, 15 Kasım 1940.
- Varlık:** “Türk Gençliğine”, Sayı 186, Cilt 11, 1 Nisan 1941.
- Varlık:** “Varlık On İki Yaşına Girerken”, Sayı 264-265, Cilt 14, 1-15 Temmuz 1944.
- Vasfi Mahir: “Türk Edebiyatı Nasıl Tasnif Edilmelidir?”, **Varlık**, Sayı 2, 1 Ağustos 1933.
- Vasfi Mahir: “Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı”, **Varlık**, Sayı 61, Cilt 3, 15 Ocak 1936.
- Vedad, Halid: “Türkçe ve Edebiyat Dersleri Hakkında Düşünceler”, **Varlık**, Sayı 39, Cilt 2, 15 Şubat 1935.
- Wrinkle, William L.: “Orta Tahsili Modernleştirme Meselesi”, çev. Enver Kalaklı, **Varlık**, Sayı 141, Cilt 7, 15 Mayıs 1939.
- Wrinkle, William L.: “Orta Tahsili Modernleştirme Meselesi II”, çev. Enver Kalaklı, **Varlık**, Sayı 142, Cilt 7, 1 Haziran 1939.
- Yaman, Talat Mümtaz: “Halkevlerimize Yeni Direktifler Verilirken”, **Varlık**, Sayı 123, Cilt 6, 15 Ağustos 1938.
- Yaşar Nabi: “Cumhuriyetin On Beş Yılında Edebiyatımız”, **Varlık**, Sayı 128, Cilt 6, 1 Kasım 1938.
- Yaşar Nabi: “Halkevleri ve Münevverlerimiz”, **Varlık**, Sayı 136, Cilt 7, 1 Mart 1939.
- Yaşar Nabi: “On Beş Yılımız”, **Varlık**, Sayı 128, Cilt 6, 1 Kasım 1938.
- Yaşar Nabi: “Radyo ve Propaganda”, **Varlık**, Sayı 148, Cilt 8, 1 Eylül 1939.
- Yaşar Nabi: “Gençlik ve İnkâr”, **Varlık**, Sayı 1, Cilt 1, 15 Temmuz 1933.
- Yaşar Nabi: “Şuursuz Heyecan”, **Varlık**, Sayı 7, Cilt 1, 15 Ekim 1933.
- Yaşar Nabi: “Bu On Yıl”, **Varlık**, Sayı 8, 29 Ekim 1933.

- Yaşar Nabi: “Gençlik ve İnkılâp”, **Varlık**, Sayı 29, Cilt 2, 15 Eylül 1934.
- Yaşar Nabi: “Eski Yeni Davası”, **Varlık**, Sayı 166, Cilt 10, 1 Haziran 1940.
- Yaşar Nabi: “Dil Özleşmesi İçin”, **Varlık**, Sayı 30, Cilt 2, 1 Ekim 1934.
- Yaşar Nabi: “Tehlikeli Bir Zihniyet”, **Varlık**, Sayı 54, Cilt 3, 1 Ekim 1935.
- Yaşar Nabi: “Talebe ve Üniforma”, **Varlık**, Sayı 55, Cilt 3, 15 Ekim 1935.
- Yaşar Nabi: “Cumhuriyetimiz Oniki Yaşında”, **Varlık**, Sayı 56, Cilt 3, 1 Kasım 1935.
- Yaşar Nabi: “Dil Özleşmesi İçin”, **Varlık**, Sayı 57, Cilt 3, 15 Kasım 1935.
- Yaşar Nabi: “Dil Özleşmesi İçin”, **Varlık**, Sayı 58, Cilt 3, 1 Aralık 1935.
- Yaşar Nabi: “İnanlı Gençlik”, **Varlık**, Sayı 70, Cilt 3, 1 Haziran 1936.
- Yaşar Nabi: “Köylüyü Okutmak İçin”, **Varlık**, Sayı 72, Cilt 3, 1 Temmuz 1936.
- Yaşar Nabi: “Türk Kadını Çalışmalıdır”, **Varlık**, Sayı 77, Cilt 4, 15 Eylül 1936.
- Yaşar Nabi: “Tiyatromuz Kurulurken”, **Varlık**, Sayı 84, Cilt 4, 1 Ocak 1937.
- Yaşar Nabi: “Edebiyat Fakültemiz ve Edebiyatımız”, **Varlık**, Sayı 89, Cilt 4, 15 Mart 1937.
- Yaşar Nabi: “Gençleri Teşvik Etmeli mi?”, **Varlık**, Sayı 111, Cilt 5, 15 Şubat 1938.
- Yaşar Nabi: “Okumak ve Okutmak”, **Varlık**, Sayı 95, Cilt 4, 15 Haziran 1937.
- Yaşar Nabi: “Edebiyatımızın Bugünkü Meseleleri”, **Varlık**, Sayı 96, Cilt 4, 1 Temmuz 1937.

- Yaşar Nabi: “Milliyet Şuuru”, **Varlık**, Sayı 123, Cilt 6, 15 Ağustos 1938.
- Yaşar Nabi: “Ahlak ve Fazilet”, **Varlık**, Sayı 125, Cilt 6, 15 Eylül 1938.
- Yaşar Nabi: “Enerji Terbiyesi”, **Varlık**, Sayı 126, Cilt 6, 1 Ekim 1938.
- Yaşar Nabi: “Büyük ve Küçük Şeyler”, **Varlık**, Sayı 129, Cilt 6, 15 Kasım 1938.
- Yaşar Nabi: “Hümanizma ve Milli Ruh” **Varlık**, Sayı 163, Cilt 10, 15 Nisan 1940.
- Yaşar Nabi: “Milli Heyecanları Ayakta Tutmak Gençliğin Vazifesidir”, **Varlık**, Sayı 167, Cilt 10, 15 Haziran 1940.
- Yaşar Nabi: “Gençlerle Konuşmalar-Gençlik ve Şahsiyet”, **Varlık**, Sayı 168, Cilt 10, 1 Temmuz 1940.
- Yaşar Nabi: “Gençlik Meselesi”, **Varlık**, Sayı 175, Cilt 11, 15 Ekim 1940.
- Yaşar Nabi: “Özdil Alakasını Yeniden Uyandırmalıyız”, **Varlık**, Sayı 185, Cilt 11, 15 Mart 1941.
- Yaşar Nabi: “Akıntıya Kürek Çekenler”, **Varlık**, Cilt 11, 1 Nisan 1941.
- Yurdkoru, Suad: “Spor ve Devletçilik”, **Varlık**, Sayı 76, Cilt 4, 1 Eylül 1936.
- Yücel, Hasan Ali: “Milli Edebiyat, Milliyetçi Edebiyat”, **Varlık**, Sayı 71, Cilt 3, 15 Haziran 1936.
- Yücel, Hasan Ali: “Şiirde Filizler Devri”, **Varlık**, Sayı 69, Cilt 3, 15 Mayıs 1936.

Gazeteler

- Akşam:** “Razgrad hadisesi”, 20 Nisan 1933.
- Akşam:** “Son nümayiş tahkikatı”, 23 Nisan 1933.
- Alaettin Cemil: “İstanbul Üniversitesi”, **Cumhuriyet**, 18 Aralık 1933.

- Alaettin Cemil: “Cumhuriyet En Ziyade Gençlik İçin Çalıştı”, **Cumhuriyet**, 13 Aralık 1933.
- Cumhuriyet:** “Bayramımız ve Avrupa”, 30 Ekim 1933.
- Cumhuriyet:** “Vagon-li şirketinde çirkin bir hâdis; Türkçeyi istemeyenin Türkiye’de yeri yoktur!”, 24 Şubat 1933.
- Cumhuriyet:** “Gençliğin Galeyanı!”, 26 Şubat 1933.
- Cumhuriyet:** “Gençler bir Dil Mücadele Cemiyeti Teşkil ediyorlar”, 27 Şubat 1933.
- Cumhuriyet:** “Şehrimizde Komünist Tevkifatı Yapıldı”, 17 Nisan 1933.
- Cumhuriyet:** “Bir Türk mezarlığı feci şekilde tahrip edildi”, 18 Nisan 1933.
- Cumhuriyet:** “Rasgrat Faciası Derin Bir Teessür Uyandırdı”, 19 Nisan 1933.
- Cumhuriyet:** “Gençlikte Galeyan”, 20 Nisan 1933.
- Cumhuriyet:** “Talebe Dün Büyük Nümayiş Yaptı”, 21 Nisan 1933.
- Cumhuriyet:** “Nümayiş yapan talebe Adliyeye verildi”, 23 Nisan 1933.
- Cumhuriyet:** “Bugün Bütün Türkiye Hatay zaferini Tes’id edecek”, 31 Ocak 1937.
- Cumhuriyet:** “ ‘Açık Mektub’dan çıkan dava”, 27 Nisan 1944.
- Cumhuriyet:** “Şehrimizde meydana çıkarılan gizli cemiyet”, 19 Mayıs 1944.
- Cumhuriyet:** “Milli Şefin Tarihi Nutku”, 20 Mayıs 1944.
- Cumhuriyet:** “Bizim yoldaşlar nihayet maskelerini attılar”, 4 Aralık 1945.
- Cumhuriyet:** “Üniversite Gençlerinin Dünkü Nümayişi”, 5 Aralık 1945.
- Cumhuriyet:** “İzmir ve Bursa gençleri de dün tezahürat yaptılar”, 6 Aralık 1945.

- Cumhuriyet:** “Başbakanın gazeteciler ile dünkü görüşmesi”, 6 Aralık 1945.
- Hâkimiyet-i Milliye:** “Hâkimiyeti Milliye”, 10 Ocak 1920.
Neş’et Ömer: “Darülfünundan Üniversiteye”, **Cumhuriyet**, 29 Ekim 1933.
- Resmî Gazete:** **3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanunu**, neşir ve ilânı: 16/VII/1938 - Sayı: 3961, Kabul Tarihi: 29 Haziran 1938.
- Sertel, Yıldız:** “Barış İçin Verilen Savaş”, **Cumhuriyet**, 4 Aralık 2001.
- Tonguç, İsmail Hakkı:** “Eğitmen Ordusunun Köydeki Vazifesi”, **Ulus**, 15 Ağustos 1940.
- Ünal, Kemal:** “Köyde Yeni Bir Unsur Öğretmen”, **Ulus**, 20 Nisan 1940.

İnternet Kaynakları

- Giritli, İsmet:** “Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu’nun Atatürkçü Türk Milliyetçiliği Anlayışı”, (Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu’nun ölümünün 9. yılı dolayısıyla, Erciyes Üniversitesi’nde 24 Mart 1997 günü yapılan anma toplantısındaki panelde yapılan konuşmanın metnidir.)
<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-38/prof-dr-turhan-feyzioglunun-ataturkcu-turk-milliyetciligi-anlayisi>, Erişim Tarihi: 17.04.2014.
- İstanbul Üniversitesi:** “Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi”,
<http://www.istanbul.edu.tr/idarehukuku/belgeler/fransizyurttashaklaribildirisi.pdf>, Erişim Tarihi: 02.05.2014.

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında Eskişehir’de doğan Serap Yolcu, lisans eğitimini Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü’nde tamamlamıştır. Yolcu, yüksek lisansını aynı üniversitenin Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Entegrasyonunu Engelleyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme” başlıklı teziyle 2008 yılının temmuz ayında bitirmiştir. 2008 yılının Eylül ayında İstanbul Üniveristesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü’nde doktora eğitimine başlayan Yolcu’nun çeşitli konularda akademik çalışmaları bulunmaktadır.